

ФЕДЕРИКО ДЕ РОБЕРТО ВИЦЕКРАЛЕТЕ

Превод от италиански: Виолета Даскалова, 1973

chitanka.info

ЧАСТ ПЪРВА

Джузепе залъгваше детето си пред голямата порта, като го люлееше на ръце и му сочеше мраморния герб на горния край на свода, закованата на стената в преддверието пирамида, където в стари времена ландскнехтите на принца са окачвали своите алебарди, когато дочу нарастващо трополене на кола, която приближава в бесен карьер; и преди да успее да се обърне, в двора с оглушителен трясък връхлетя един файтон, засипан с толкова прах, сякаш го бе навалял сняг, а от запотения кон се вдигаше пара. Откъм свода на вътрешния двор наизскачаха слуги и придворни: Балдасаре, майордомът, разтвори стъклената врата на лоджията на втория етаж; в същото време Салваторе стремително скочи от файтона с писмо в ръка.

— Какво има, дон Салваторе?... Какво се е случило?...

Ала Салваторе махна отчаяно и изтича бързо по стълбите, взимайки по четири стъпала наведнъж.

Джузепе стоеше като зашеметен с детето в ръце и не можеше да разбере нищо; но неговата жена, жената на Балдасаре, перачката и цял рояк други слуги вече бяха наобиколили файтона и се кръстеха, като слушаха несвързания разказ на кочияша:

— Принцесата... умряла внезапно... Тая заран, докато миех файтона...

— Господи! Исусе!

— Заповядаха ми да впрегна... синьор Марко тичаше нагоре-надолу... Викарият и съседите и те... едва успях да тръгна...

— Господи! Исусе!... Ама как така? Нали беше добре? Ами синьор Марко защо не прати вест?

— Отде да знам?... Аз не съм видял нищо, извикаха ме и толкоз... Разправят, че снощи била добре...

— И то без нито едно от чедата й край нея!... В ръцете на чужди хора!... Че беше болна, беше, ама така изведнъж?

Но един гръмък глас от горния край на стълбището прекъсна внезапно глъчката:

— Паскуале! Паскуале!

— Какво има, Балдасаре?

— Смени коня, бързо!

— Ей сегичка, тичам...

Докато кочияшите и слугите се мъчеха да разпрегнат потния запъхтян кон и да впрегнат друг, на двора се струпа цялата прислуга; всички коментираха новината, уведомяваха и писарите от канцеларията, които надничаха от прозорчетата на първия етаж или слизаха направо долу.

— Какво нещастие! Струва ми се, че е сън! Кой ти очакваше така изведнъж!

Най-много се вайкаха жените:

— Без нито едно от чедата си!... Да няма време да повика децата си!...

— А вратите? Защо не затворите вратите? — викна заповеднически Салеми, със затъкнато на ухото перо.

Вратарят, който най-сетне бе поверил малчугана на жена си и се бе поокопитил, оглеждаше другарите си:

— Трябва ли да затворя?... Ами дон Балдасаре?

— Шът... шът!

— Какво има?

Разговорите секнаха отново, всички застанаха чинно, като свалиха шапки и извадиха лулите от устата си, защото по стълбите слизаше самият принц, придружен от Балдасаре и Салваторе. Не бе успял дори да се преоблече! Тръгваше по домашно облекло, за да стигне по-бързо до смъртния одър на майка си! Пребледнял като платно, той поглеждаше нетърпеливо кочияшите, които още не бяха готови, и в същото време шепнеше нареждания на Балдасаре, който при всяка дума на господаря свеждаше голата си лъскава глава:

— Слушам, ваше превъзходителство! Да, ваше превъзходителство!

Кочияшът още закопчаваше ремъците, когато господарят скочи във файтона, а Салваторе се метна на капрата. Заловил се за вратичката, Балдасаре слушаше заповедите и изтича заедно с файтона чак зад голямата порта, за да приеме и последните нареждания.

— Слушам, ваше превъзходителство! Да, ваше превъзходителство!

— Балдасаре! Дон Балдасаре!

След като файтонът препусна, майордомът се върна в двора и всички се струпаха около него.

— Балдасаре, как е станало? Ами сега какво да правим? Дон Балдасаре, да затворим ли?

Но той, сериозен и важен както при всички тържествени случаи, бързаше към стълбището и се мъчеше да се освободи от нахалниците, като махаше с ръка и раздражено повтаряше:

— Ще дойда, сега ще дойда!

Голямата порта беше все още широко разтворена; но някои минувачи, забелязали необичайното раздвижване из двора, почнаха да разпитват вратаря какво се е случило; мебелистът, фурнаджията, кръчмарят и часовникарят, които държаха под наем дюкянните в източното крило, също дойдоха да надзърнат и да чуят вестта за голямото нещастие, да изтълкуват внезапното заминаване на принца.

— А пък разправяха, че господарят не обичал майка си! Горкият човек, приличаше на Христос, слязъл от кръста!

Жените се безпокояха за госпожица Лукреция и за принцесата-снаха: дали знаят нещо, или са скрили вестта от тях?... Ами Балдасаре, дявол да го вземе, какво се мотае, че не нареди да затворят навсякъде?

Главният кочияш дон Гаспаре, позеленял от яд, сви рамене:

— Тук всичко се обърна с краката нагоре.

А Паскуалино Ризо, вторият кочияш, му рече право в очите:

— Не се безпокойте, и без това скоро ще ви махнат!

Ала и она не му остана дължен:

— Но не и теб, дете си сводник на господаря си!

Паскуалино продължи словесния двубой:

— Пък вие сте били сводник на младия граф!

— Що за безобразие! — смъмри ги Салеми, който се качваше към канцеларията.

Но дон Гаспаре, вбесен при мисълта, че ще загуби мястото си, не спираше:

— Кое е безобразие? Че в тая къща майката и децата се ненавиждаха?

Най-сетне няколко гласа се обадиха заповеднически:

— Млъкнете, стига!

Обаче ония, които бяха заставали открито на страната на принцесата, стояха със свито сърце, защото бяха сигурни, че синът ще ги уволни. В тая бъркотия Джузепе просто не знаеше какво да прави: господарката беше умряла, вратите трябваше да се затворят — това си беше в реда на нещата; но защо дон Балдасаре не даваше заповед? Без заповед от дон Балдасаре той не можеше да направи нищо. Впрочем на втория етаж още не бяха затворени дори капаците на прозорците; и понеже времето минаваше, а никой не даваше никакви нареждания, някои от тия, дето бяха на двора, почнаха да разсъждават хем със страх, хем с надежда: ами ако господарката не е умряла?

— Кой каза, че е умряла?... Кочияшът! Но той не я е видял. Може да не е разбрал добре.

Това предположение се потвърждаваше и от други доводи: ако е умряла, принцът не би хукнал така, презглава, защото нямаше да има какво да прави там... У някои съмнението бе започнало да се превръща вече в увереност („Сигурно има някакво недоразумение, принцесата е само в агония“), когато най-сетне Балдасаре се показва на лоджията и извика:

— Джузепе, вратата! Още ли не си затворил вратата? Затворете прозорците на обора и на конюшните... Кажете да затворят дюкяните. Затворете всичко!

— Не е чак толкова бързо! — измърмори дон Гаспаре.

Когато тежката входна врата, тласкана от Джузепе, се завъртя най-сетне на пантите си, минавачите взеха да се спират на групички:

— Кой е умрял? Принцесата? Къде, в Белведере ли?

Джузепе се бе объркал съвсем и само свиваше рамене, а от тълпата долитаха откъслечни въпроси и отговори:

— В имението ли е била?

— Беше болна почти от една година.

— Сама ли е била?

— Без нито едно от чедата си!

По-осведомените обясняваха:

— Не искаше около себе си никого освен главния управител. Не можеше да ги понася.

— Тези Франкаланца, всичките са луди! — рече някакъв старец, като поклати глава.

През това време слугите залостваха прозорците на конюшните и на плевните; фурнаджията, кръчмарят, мебелистът и часовникарят и те затваряха вратите на дюкянните си. Друга група любопитни, насъбрали се пред черния вход, останал още отворен, надзъртаха в двора, където безредно сновяха слуги; а пък Балдасаре даваше заповед след заповед от лоджията като капитан на кораб:

— Паскуалино, да отидеш при госпожа маркизата и при бенедиктинците... но предай известието на господин маркиза и на отец дон Бласко, разбра ли?... Не на приора... А ти, Филипо, иди при дона Фердинанда... Дона Винченца! Къде е дона Винченца? Сложете си шала и вървете в манастира... поговорете с игуменката, за да подготви монахинята за печалната вест... Почакайте малко! Преди това се качете при принцесата, че иска да ви каже нещо... Салеми! Джузепе, има заповед да пускаш да влизат само близките роднини... Дойде ли Салеми?... Оставете всичко, принцът и синьор Марко ви чакат в Белведере, имат нужда от помощ... Натале, ти ще отидеш при дона Грациела и при дукесата. Агостино, занеси тези телеграми в пощата... отбий се и при шивача...

След като получаваха поръченията, слугите излизаха, проправяйки си път сред тълпата; минаваха важни и забързани, досущ като адютанти за специални поръчения, а насъбралите се любопитни поясняваха:

— Отиват да известят роднините... синовете, деверите, племенниците и братовчедите на покойната...

Всички благородници щяха да бъдат в траур, по това време вече всички врати на господарските палати се затваряха или притваряха според това дали бяха по-близки или по-далечни роднини на умрялата. А мебелистът обясняваше:

— Има седем деца, можем да ги изброим; принц Джакомо и госпожица Лукреция, дете живее при него — двама; приорът в „Сан Никола“ и монахинята в „Сан Плачидо“ — четири; дона Киара, омъжена за маркиз Вилардита — пет; кавалер Фердинандо, който живее в Пиетра дел’Ово — шест, и накрая младият граф Раймондо, дете е женен за дъщерята на барон Палми... После идват тримата девери и зълвата — дук д’Орагуа, брат на покойния принц; отец дон Бласко, който също е бенедиктински монах; Кавалер дон Еудженио и дона Фердинанда — старата мома...

Всеки път, когато малката врата се откряваше, за да мине някой слуга, любопитните се мъчеха да надзърнат в двора.

— Махайте се оттук! — викаше им Джузепе раздразнен. — Какъв дявол търсите? Да не чакате числата на лотото?

Но тълпата не се помръдваше и зяпаше нагоре към вече затворените прозорци, сякаш наистина чакаше да се появи таблото с числата.

Новината се носеше от уста на уста като вест за някакво обществено събитие: „Умряла е дона Тереза Уседа... — простите хорица произнасяха Аудзеда — принцеса ди Франкаланца... Умряла тая заран, призори... При нея бил и синът ѝ — принцът... Не, не е вярно, заминал едва преди един час.“

В същото време, заобиколен от група хора, които слушаха внимателно, сякаш ставаше въпрос за историята на френските крале, мебелистът продължаваше да изброява останалите роднини: дук дон Марио Радали, дете има двама сина — Микеле и Джованино, от дона Катерина Бонело, и принадлежи към страничния клон на фамилията Радали-Уседа; синьора дона Грациела, дъщеря на една умряла сестра на принцесата и съпруга на кавалер Карвано и поради това първа братовчедка на всички синове и дъщери на покойната; барон Грацери, чичо на принцесата снаха, с всичките си роднини; после идваха подалечните роднини, сродниците, почти всички благородници от града: фамилиите Костанте, Раймонди, Куркума, Куньо... Той изведнъж прекъсна и възкликна:

— Охо! Ето ги и блюдолизците, пристигат първи!

Както всеки ден дон Мариано Гриспо и дон Джачинто Костантино пристигаха в часа за обед, за да ласкаят принца, и не знаеха нищо; щом забелязаха тълпата и затворените врати, изведнъж се спряха:

— Майчице свята! Господи боже наш!

Веднага след това забързаха, влязоха и заразпитваха съкрушени вратаря, който даваше първите сведения:

— Не мога да повярвам! Като гръм от ясно небе!

Качиха се по главното стълбище заедно с Балдасаре, който се връщаше от двора и им стори път, като измърмори:

— Горката принцеса! Не можа да издържи. Господин принцът замина веднага.

Докато прекосяваха анфиладата от преддверия с позлатени врати, в които нямаше почти никакви мебели, дон Джачинто възкликна тихо като в църква:

— Голямо нещастие! За това семейство нещастieto е много по-голямо, отколкото за което и да е друго...

Дон Мариано кимна с глава и прошепна:

— Тя беше главата, която ръководеше всички, която укрепил западащия дом!...

След като бяха въведени в Жълтия салон, те направиха няколко крачки и се спряха, защото не можеха да различат нищо в тъмното; ала гласът на принцеса Маргерита им даде възможност да се ориентират:

— Дон Мариано! Дон Джачинто!

— Принцесо, скъпа госпожо! Как е станало? А къде са Лукреция, Консалво, дъщеричката ви?

Малкият принц седеше с повесени крачета на една табуретка, люлееше ги ритмично и зяпаше наоколо; настрана от другите, в един ъгъл на дивана, се бе свила Лукреция, но не плачеше.

— Че как стана така, изведнъж? — не преставаше да пита дон Мариано.

Принцесата разпери ръце и рече:

— Не знам... не мога да разбера... Салваторе пристигна от Белведере с една записка от синьор Марко... Ето я там, на онази маса, вижте я... Джакомино замина веднага. — И докато Джачинто четеше записката, тя се обърна към дон Мариано и добави шепнешком: — И Лукреция искаше да замине, но брат ѝ не позволи... Какво ще прави там?

— Да ги обърка повече! Прав е бил принцът...

— Нищо — обади се в това време дон Джачинто, който бе прочел записката. — Нищо не обяснява!... Ами известихте ли другите?... Пратихте ли телеграми?...

— Аз не зная... Балдасаре...

— Да умре така, сам-саменичка, без нито един син, без нито един роднина край нея... — възкликна дон Мариано, който не можеше да се помири. Но дон Джачинто рече:

— Горките, те не са виновни! Съвестта им е чиста!

— Ако искаше да сме при нея... — започна плахо принцесата с още по-тих глас от преди, но после сякаш се изплаши и не довърши думите си.

Дон Мариано въздъхна печално и отиде да седне близо до госпожицата.

— Горката Лукреция! Какво нещастие!... Имате право!... Хайде, съвземете се! Имайте кураж!

Както седеше и гледаше в земята, почуквайки с крак, изведнъж тя вдигна глава с изумление, сякаш не можеше да разбере какво ѝ казват. Но понеже чуха трополене на коли, които влизаха в двора, дон Мариано и дон Джачинто занареждаха отново в един глас:

— Какво непоправимо нещастие!

Пристигнаха маркиза Киара със съпруга си и братовчедката Грациела.

— Лукреция... мама!... Сестрице!... Братовчедке!

Веднага след тях влезе леля Фердинанда; жените се спуснаха да ѝ целуват ръка, като мъльяха:

— Ваше превъзходителство, научихте ли?

Старата мома, суха като клечка, поклати глава; Киара се разплака и прегърна Лукреция, маркизът поздрави печално блюдолизците; ала най-развълнувана от всички беше доната Грациела:

— Не мога да повярвам! Не исках да повярвам! Че как се умира така? Ами клетият Джакомо? Казвате, че отишъл веднага при нея. Горкият братовчед! Поне да можеше да стигне навреме, за да ѝ затвори очите!... Каква мъка, да не успее да я види още веднъж! — И като чу, че Киара хлипа в обятията на сестра си Лукреция, тя възкликна: — Имаш право, клетнице, излей мъката си! Човек има само една майка!

Тя, изглежда, беше толкова опечалена от нещастията на братовчедите си, та просто бе забравила, че покойната е сестра на собствената ѝ майка. Искаше да предложи услугите си на принцесата; дръпна я настрана и ѝ рече:

— Имаш ли нужда от нещо? Искаш ли да ти помогна?... Как е моята кръщелница?... Какво заръча братовчедът?

— Не зная... Той даде нареждания на Балдасаре какво да прави...

А Балдасаре продължаваше да снове нагоре-надолу, разпращаше вестители и посрещаше ония, които се връщаха, след като бяха

изпълнили поръченията си. Вече бяха предупредени всички роднини; само слугата, който бе изпратен при бенедиктинците, като се върна, каза, че отец дон Лодовико щял да дойде всеки момент, но отец дон Бласко не бил в манастира.

— Иди при Тютюнопродавачката... по това време сигурно е при нея... Тичай, кажи му, че е умряла снаха му...

Дон Лодовико пристигна с каляската на манастира „Сан Никола“; когато приорът влезе в Жълтия салон, всички станаха на крака. Киара и Лукреция се завтекоха към него и го хванаха за ръцете, а маркизата падна на колене и промълви:

— Лодовико! Лодовико!... Горката ни майка!

Всички ги наблюдаваха мълчаливо; само братовчедката мълвеше със зачервени очи:

— Да ти се скъса сърцето!

Приорът се наведе към сестра си, повдигна я, без да я погледне в лицето, и сред всеобщата тишина, прекъсвана от кратки, сподавени хлипания, обърна сухите си очи към небето и рече:

— Господ я повика при себе си... Да преклоним глава пред волята на провидението божие... — И понеже Киара искаше да му целуне ръка, той се дръпна: — Не, не, сестрице моя... — и я притисна към гърдите си, като я целуна по челото.

— Защо ли се раждаме! — възкликна опечалено дон Джачинто на ухото на дон Мариано; ала той поклати глава и пристъпи напред с решителен вид:

— А сега, скъпи господо, престанете! Умрелите са си умрели, сълзите няма да ги възкресят. Помислете за собственото си здраве, което е нещо много важно...

— Дръжте се, клетки мои! — рече братовчедката Грациела, като хвана за ръце братовчедките си и грижовно ги накара да седнат; през това време маркизът целуваше жена си по челото, бършеше сълзите ѝ и ѝ шепнеше на ухото; а дона Фердинанда, която не обичаше патетичните сцени, взе на коленете си малкия принц.

Записката на синьор Марко минаваше от ръка на ръка; приорът изрази намерението си да отиде в Белведере, но блюдолизците се възпротивиха:

— Какво ще правите там? Да се тормозите за нищо? Ако би могло да се помогне...

— Аз ще замина! — заяви братовчедката.

— По-добре да почакаме — предложи маркизът. — Джаккомо сигурно ще прати вест...

Пристигането на още един файтон накара всички да помислят, че наистина е дошъл някой от Белведере. Ала това беше дукеса Радали. Понеже мъжът ѝ бе полудял и тя не посещаваше никого, появата ѝ разнежи безкрайно много братовчедката, която я наричаше „лельо“, макар че помежду им нямаше родствена връзка. Но най-голямо вълнение настъпи при завръщането на дон Винченца от „Сан Плачидо“. Камериерката не можеше да намери думи, за да изрази мъката на монахинята, и само кършеше ръце от състрадание:

— Милото момиче! Горкото момиче!... Върти се като обезумяло и вика: „Сестри мои!... Сестри мои!...“

Сега се разплака и Лукреция.

— Аз отивам в манастира — заяви разхълцана Киара.

— Ще извършите свето дело, ваше превъзходителство... Игуменката и тя плачеше и викаше: „Горката принцеса! Достойна рабиня божия!“

Братовчедката предложи да я придружи, но като видя, че принцесата не знаеше какво да прави, рече на Киара:

— По-добре да остана да помогна на Маргерита.

Киара се надигна, докато другите ѝ заръчваха: „Целуни я от мен... И от мен... Кажи ѝ, че утре ще отида да я видя...“, а дон Джачинто викаше:

— Маркизе, маркизе, придружете съпругата си...

Сред цялата тази бъркотия, тъкмо когато маркизата излизаше със съпруга си, най-сетне се появи дон Бласко, с лъснало от пот лице и тривърха шапка на главата. Влезе, без да поздрави, и викна:

— Казвах ли ви аз, а?... Така ли трябваше да свърши!

Никой не му отговори. Приорът дори сведе поглед към земята, сякаш търсеше нещо, а дон Фердинанда се държеше така, като че ли не бе забелязала идването на брат си. Монахът започна да се разхожда от единия до другия край на салона, бършейки потта по врата си, и продължи да си говори сам:

— Дебела глава! Дебела глава!... До последния момент. Да отиде да пукне в ръцете на онзи мошеник! Ама аз предричах, че ще стане

така, нали? Къде е той? Не е ли дошъл? Нали той се разпорежда в тоя дом!

Понеже никой не продумваше, братовчедката сметна за уместно да забележи:

— Чичо, в такъв момент...

— Какво значи в такъв момент? — отвърна троснато монахът. — Умряла е вече, бог да я прости! Но какво трябва да се каже? Че е направила нещо велико?... Ами Джакомо замина ли? Сам ли отиде? Защо не иде и някой друг? Той ли забрани на другите да отиват?

— Не, ваше превъзходителство — отвърна плахо принцесата. — Той замина веднага щом получи известието.

— И аз исках да отида с него... — рече Лукреция.

Тогава бенедиктинецът избухна:

— Ти ли? Че какво ще правиш там? Вие жените все се бъркате! Мислите си, че сами можете да оправите света... Къде е Фердинандо? Още ли не е дошъл?

В този момент пристигнаха кавалер Еудженио и дон Коно Канала — още един блюдолизец. Дон Коно влезе на пръсти, сякаш се боеше да не стъпче нещо, и като се спря пред принцесата, направи трагичен жест с ръка и извика:

— Огромно нещастие! Неизмерима загуба! Човек просто губи дар слово!...

През това време кавалерът четеше записката на синьор Марко. А дон Бласко се въртеше като пумпал, спираше се пред вратите, надзърташе през анфиладата от стаи, сякаш душеше въздуха, и мърмореше: „Ама че се разбързали! Ама че привързаност!“ и други неясни думи.

Сред кръга на роднините сега всеки изказваше своето мнение: седнал до дукесата и леля Фердинанда, приорът говореше тихо за „болезнената упоритост“ на майка си; ала страхувайки се, че постъпва зле, като разисква, макар и почтително, волята на покойната, от време на време той спираше и свеждаше глава; братовчедката пък се тревожеше, че от Белведере не идват вести:

— Джакомо все пак би могъл да прати някого...

Затова дон Еудженио рече, че ако наредят да му запретнат един файтон, той ще прескочи до Белведере; тогава принцесата, която беше

смутена и обърквана и не знаеше какво да прави, прошепна на ухото на братовчедката:

— Джакото може да се разсърди... Не зная...

— Да почакаме още малко, може би братовчедът сам ще дойде — обади се дон Грациела.

Приорът и дукесата отново запитаха:

— Къде е Фердинандо, още ли го няма?

Блюдолизците се завтекоха да питат Балдасаре, но майордомът отговори:

— Не съм пращал никого при кавалера, защото господин принцът ми каза, че той щял да мине да го повика.

— Сигурно и той е отишъл в Белведере... Иначе по това време щеше вече да бъде тук.

Все пак Пиетра дел'Ово беше далече и за да се дойде оттам, трябваше време; първа се върна от манастира маркизата, на която сестра и монахинята бе дала една иконичка на Богородица със заръка да я сложат върху покойницата.

— Каква трогателна постъпка на синовна обич! — прошепна дон Коно на дон Еудженио.

Никой друг не говореше в тези вълнуващи мигове, само братовчедката, бършейки зачервените си очи, пошепна на ухото на принцесата:

— Бих искала да се възползувам от момента, за да накарам чичо Бласко да се помири с леля Фердинанда и с Лодовико. Ти какво ще кажеш, Маргерита?

— Както намериш за добре... ако мислиш, че... направи го.

Братовчедката тръгна да търси монаха. Нямаше го, беше изчезнал. Натоварен да го потърси, Балдасаре го откри чак в другия край на къщата, пред заключената врата, която отвеждаше в стаите на покойницата. Щом чу стъпки, монахът се извърна веднага:

— Кой е?

— Ваше преподобие, чакат ви в Жълтия салон.

Бенедиктинецът се върна обратно, пухтейки, и понеже братовчедката го пресрещна и му каза с тайнствен вид:

— Ваше превъзходителство, елате да прегърнете сестра си... Лодовико ще ви целуне ръка — той й обърна гръб и викна така силно, че го чува чак на двора:

— Да не правим палячовщини!

Дона Грациела сви рамене с жест на печално примирение.

А монахът, щом забеляза, че маркизът се е върнал с жена си от манастира, отиде при него, дръпна го за ръката и го отведе в галерията с портретите:

— Какво правиш тук? Защо не заминеш? Оня се е измъкнал веднага...

— Какво ще правя там, ваше превъзходителство?

— Ама ти винаги ли ще бъдеш глупак? Оня се е измъкнал веднага! И сигурно вече е успял да скрие всичко!

— Ваше превъзходителство... — възмути се племенникът.

Дон Бласко го изглежда кръвнишки, сякаш искаше да го изяде. Но понеже в този момент край тях профуча Балдасаре, той се завъртя кръгом и избоботи:

— А, така ли? Тогава вървете всички по дяволите!

Балдасаре бе свършил с разпорежданията до прислугата, но тепърва му предстоеше още много работа: започнаха да пристигат пратеници на по-далечните роднини, на приятелите и познатите, които ги провождаха да изкажат техните съболезнования и да се осведомят как се чувствуват близките на покойницата. Майордомът приемаше важните личности в чакалнята на канцеларията, а прислужниците оставяше на вратаря. Но мнозина от изпратените слуги носеха траурни дарове: подноси, пълни със сладкиши, с пити мармалад или шоколад, със захаросани плодове, пандишпан, бутилки мискет или ликьор; тогава Балдасаре се скъсваше от тичане да прибере всички тия неща, да извести господарите за даровете, да благодари на дарителите и да посрещне новопристигналите. За да отмени принцесата, братовчедката Грациела окачи ключовете от шкафовете на колана си и пое ролята на домакинята; кавалер дон Еудженио също помагаше и макар че блюдолизците, които се трудеха като слуги, протестираха и викаха: „Оставете това на нас!“, той опразваше подносите, пренасяше продуктите в трапезарията и току пъхаше в джоба си шепя сладкиши.

След дукеса Радали, която си отиде, защото не можеше да остави за дълго мъжа си сам, последваха още десетина визити: барон Вита, принц ди Рокашано, семейство Джилифорте, семейство Грацери, дон Карло Карвано — съпруг на братовчедката. Към края на деня започнаха да пристигат съболезнователни писма и картички откъде ли

не: губернаторът изразяваше скръбта си по повод траура на тази предана на краля и справедливата кауза фамилия; негово преосвещенство епископът се присъединяваше към скръбта на своите скъпи чеда. От сиропиталището „Уседа“, от старческият приют и от другите благотворителни институти, които Франкаланца бяха основали или подпомагали, идваха директорите и свещениците — цял куп черни раса — или направо самите бедни питомци; ала тях не ги пускаха да се качат горе и те изказваха своите съболезнования на вратаря или на помощник-кочияша. Началникът на гарнизона, председателят на съда, всички представители на властта, целият град изказваше съболезнованията си на фамилията. Тълпи просяци чакаха с надеждата, че ще получат милостиня; мнозина питаха настойчиво за синьор Марко: като чува, че още не е слязъл от Белведере, някои си отидоха, за да се върнат по-късно; други почнаха да се разхождат търпеливо нагоре-надолу пред къщата, за да го причакат още на входа.

В двата двора сякаш имаше панаир — толкова много файтони бяха наредени на сянка; пъхнали глави в торбите за зоб, конете хрупаха и от време на време ровеха с копито калдъръма. И тъй като вече се здрачаваше, слугите на роднините заприиждаха един по един да чакат господарите си; оживеният разговор на прислугата се въртеше все около събитието и неговите последствия. Като гледаха тая голяма бъркотия, тази непрекъсната върволица от хора — пратеници, писма, които идваха едно след друго, жените искрено съжаляваха принцесата снаха:

— Горката господарка! Сега сигурно седи като на тръни...

Тя наистина страдаше от някаква нервна болест и поради това не можеше да понася присъствието на много хора, нито да се докосва до предмети, които другите са пипали: за щастие братовчедката беше горе, за да ѝ помага.

Някои дори се впускаха във философски размишления:

— Ако майката на принца бе умряла не днес, а преди шест години, сега братовчедката, вместо да помага на господарката, щеше да бъде господарка в този дом.

Старата принцеса беше против този брак и господарят се бе подчинил на майка си, като се ожени за дона Маргерита Грацери; ала трябва да се признае, че братовчедката се държеше отлично: омъжи се за кавалер Карвано, но остана все така привързана към леля си, която

не я искаше за снаха, а към съпругата на бившия си възлюблен се отнасяше като към истинска сестра.

— Ами принцът? И той комай е забравил, че някога я е обичал...

Затова мнозина хвалеха постъпката на покойната: добре направи тогава, че се противопостави на този брак, защото и двамата някогашни влюбени се бяха успокоили.

— Принцесата беше жена на място! Достатъчно е да си припомним, че тоя дом се замогна отново благодарение на нея!

Всички питаха:

— На кого ли е оставила богатството?

Но нима можеше да се знае нещо, след като тя никога не се бе доверявала на никого, дори и на собствените си деца?

— Ех, ако беше тук младият граф Раймондо!...

Тогава привържениците на принца заявиха най-безцеремонно:

— Наследството се пада на господаря, стига тази луда жена да не е направила пак някоя глупост!

Тя наистина не можеше да понася първородния си син и предпочиташе младия граф Раймондо; а пък младият граф, макар че майка му, предчувствайки близкия си край, го бе викала неведнъж, не се бе и помръднал от Флоренция!

Когато дойде брат Кармело, изпратен от игумена на „Сан Никола“, за да се осведоми за дон Лодовико и за дон Бласко, разговорът тръгна в друга насока. Брат Кармело знаеше пътя към двореца, защото, когато дон Лодовико беше още послушник, той го бе придружавал неведнъж; цялата прислуга го познаваше и го обичаше, нали беше голям добряк, с тлъсто до пръсване лице и дебел врат.

— Горката принцеса!... Какво голямо нещастие!

Брат Кармело хвалеше покойницата и си спомняше за онова време, когато отец Лодовико беше още послушник, а той го довеждаше за няколко дни в къщи и носеше като дар плодове, които добрата господарка благоволяваше да приеме.

— Беше любезна с всички... Привързана към всички! Горкият дон Лодовико! Сигурно е плакал.

— И още как! Такъв свят човек като него! — възкликнаха жените.

— Истински светец! — добави брат Кармело. — Няма монах, който би могъл да се сравни с него. Не току-така още на трийсет

години го направиха приор.

— Ами чичо му дон Бласко не прилича ли на него? — запита внезапно главният кочияш и намигна.

— Той е друго нещо. Нима всички хора могат да бъдат еднакви? Ама и той е добър! И той е благородник!

И тъкмо когато разговорът бе стигнал дотук, далечно трополене на кола със звънчета накара всички да млъкнат. Джузепе погледна през вратичката и разтвори широко голямата порта: тазсутрешният фойтон влетя в двора; от него слязоха принцът и синьор Марко с куфар в ръка; всички свалиха шапки, а от лоджията на горния етаж се показа дон Бласко.

Завръщането на главата на фамилията предизвика ново вълнение в Жълтия салон: въздишки, хлипания, мълчаливи ръкувания. Принцът беше все така бледен и говореше с усилие, като правеше отчаяни жестове с ръце:

— Много късно! Нищо не можеше да се направи!... До снощи се чувствувала много добре, дори изяла с удоволствие две яйца и изпила чаша мляко... А тая заран, призори, изведнъж извикала и... — Той замлъкна, сякаш не можеше да продължи.

Синьор Марко остави куфара и потвърди:

— Никой не очакваше такова нещастие... В първия момент помислих, че това е само припадък... но за жалост печалната истина...

Киара и братовчедката плачеха; приорът съжаляваше най-много за това, че в последните й мигове край нея не е имало свещеник; ала синьор Марко го увери, че тя се била изповядала два дни преди това, че викарият Рагуза успял да ѝ даде опрощение. В същото време принцът обясняваше:

— Подредихме набързо един траурен кът... обрахме всичките цветя от вилата... пък изпратиха и от много други места...

— Ами Фердинандо? — запита Киара.

— Не е ли дошъл? Ой! — плесна се принцът веднага по челото. — Аз трябваше да мина да му обадя... Забравих. Балдасаре!... Балдасаре!

Но не щеш ли, дон Бласко, който не изпускаше от очи куфара, сякаш в него имаше контрабандни стоки, дръпна принца за ръкава и го

запита:

— А завещанието?

— Тук присъстващият синьор Марко — отвърна принцът с глас, в който вече не звучеше печал, а загриженост и безпокойство — ме уведоми, че завещанието на нашата майка е предадено на съхранение при нотариуса Рубино. Ако смятате за необходимо, ще почакаме, докато дойдат Раймондо и дукът — нашият чичо... Засега сме запечатали всичко, каквото намерихме, за да дадем своевременно точна сметка комуто трябва... Синьор Марко обаче притежава един документ относно погребението... Мисля, че той трябва да бъде прочетен още сега...

Синьор Марко извади от джоба си лист хартия и зачете сред дълбоката тишина:

В този ден, деветнадесети май хилядо осемстотин петдесет и пета година, чувствувайки се здрава духом, но не и телом, аз, долуподписаната Тереза Уседа, принцеса ди Франкаланца, доверявам душата си на бога и нареждам както следва. В деня, когато бог пожелае да ме повика при себе си, заповядвам тялото ми да бъде предадено на преподобните отци-капуцини, за да бъде балсамирано от тях и съхранявано в некропола на техния скит. Желяя погребалният ми обред да бъде извършен с подобаващата за фамилията ми почит в църквата на споменатите отци в знак на моето преклонение пред Блажената Химена, наша славна родственица, чиито тленни останки се съхраняват с благоговение в тяхната църква. През време на погребалния обред и след като тялото ми бъде балсамирано, желяя, заръчвам и заповядвам то да бъде облечено в монашеско расо като на сестрите от „Сан Плачидо“, на кръста ми да бъде опасана пресветата молитвена броеница, подарена ми от моята любима дъщеря, сестра Мария Крочефиса, в деня, когато бе подстригана за монахиня, а на гърдите ми да бъде поставено разпятието от слонова кост, спомен от обичния ми съпруг принц Консалво ди Франкаланца. В знак на дълбоко покаяние и смирение нарочно заръчвам главата ми

да бъде поставена върху най-обикновена гола керемида — така желая, не другояче. За некропола на капуцините заповядвам да бъде направен стъклен ковчег, в който да бъде поставено тялото ми по гореописания начин; ковчегът да има брава с три ключа, от които единият да бъде предаден на моя син Раймондо, граф ди Лумера, вторият — в знак на особено благоволение заради вярната му служба към мен — на синьор Марко Рошитано, мой прокурист и главен управител, а третият — на преподобния отец игумен на гореспоменатата капуцинска света обител. В случай обаче, че горепосоченият господин Рошитано трябва да напусне управлението на моя дом, заповядвам ключът да бъде предаден на другия ми син Лодовико, приор в манастира „Сан Никола дел’Арена“. Такова е моето желание и никакво друго!

Тереза Уседа

Синьор Марко, който почтително се бе поклонил, когато четеше пасажа, отнасящ се за него, свали листа. Принцът огледа присъстващите и рече:

— Волята на нашата майка за нас е закон. Ще бъде извършено всичко, каквото е наредила.

— Без изключение — потвърди приорът и сведе глава.

Дон Бласко, който пухтеше като мях, без да изчака другите да се разпръснат, дръпна маркиза за копчето на дрехата и викна:

— Пак комедии!... До последния момент!... За да се смеят хората, нали?

Щом синьор Марко се качи в канцеларията на първия етаж (в съседство с неговото жилище), за да даде необходимите нареждания на подчинените си, при него влязоха хората, които бяха дошли да го търсят. Свещарят от Сан Франческо бе дошъл да му предложи висококачествен восък, изработен по венециански, по шест тари^[1]; маестро Машоне носеше писмо от адвоката Спедалоти, който молеше синьор Марко по време на опелото да бъде изпълнен реквиемът, съчинен от младия композитор; художникът Бруза искаше най-

настоятелно да му бъде възложено изготвянето на украсата за тържественото погребение на принцесата...

— Отде знаете, че ще бъде устроено тържествено погребение?

— На такава знатна жена като принцесата!

— Елате утре...

В това време Балдасаре го повика:

— Синьор Марко! Синьор Марко!... Принцът...

Ала пристигнаха нови просители. Никой още не бе съобщил нищо, но хората си знаеха, че принцеса Франкаланца не можеше да се представи на оня свят без тържествена церемония, без да се пръснат сума ти пари, затова всеки се надяваше да спечели нещо. Рачити, първа цигулка в общинския оркестър, искаше да предложи траурната миса, написана от неговия син; узнал, че Машоне е взел препоръчително писмо от Спедалоти, той бе ходил да измоли препоръка от повлиятелния барон Вита; Санто Феро, който се грижеше за поддържането на градската градина, се надяваше, че на него ще възложат обкичването на траурната зала. Понеже Балдасаре пак викаше от двора: „Синьор Марко! Синьор Марко!... Принцът...“, синьор Марко побърза да се отърве от просителите, като ги сряза:

— Вървете по дяволите! Сега имам друга работа!

В събота сутринта църквата на капуцините гъмжеше като мравуняк; толкова много хора не бяха идвали дори на велики четвъртък, за да видят погребението Христово. Цяла нощ откъм църквата долиташе шум от чукове, брадви и триони, а прозорците бяха покрити с черни завеси още от предния ден. Рано сутринта, пред любопитната тълпа, която изпълваше терасата и стълбището, над главния вход бе закована драперия от черно кадифе със сребърни ресни, върху която със златни букви бе написано:

ЗА ДУШАТА
НА
ДОНА ТЕРЕЗА УСЕДА И РИЗА
ПРИНЦЕСА ДИ ФРАНКАЛАНЦА
ЗАУПОКОЙ

Към шестнадесет часа дон Коно Канала, застанал пред входа, зяпаше нагоре и макар че непрекъснато влизащите хора го блъскаха с лакти, той обясняваше на принц Рокашано:

— Вижте, сметнах, че за отвън не би било подходящо... да се впускам в излишни подробности... А колкото се може по-просто: за душата... за упокой... Мисля, че със своята стегнатост... може би...

Ала блъсканицата, настъпването и възклицанията на любопитните не му позволиха да продължи разговора; хората се стичаха от всички страни, нахлуваха в църквата, настъпваха просяците, които бяха застанали край вратите и оградата, за да събират петачета.

— Единствено само името... а оттам и замисълът, може би...

Най-сетне и дон Коно се реши да влезе; но човешкият поток, който нахлуваше в църквата през твърде тесния проход, го отдели от спътника му и го завъртя също като зърно кафе в мелничка.

От крепя на прозорците и черните драперии, които обвиваха стените, спускаха се от сводовете на напелите и се дуплеха по корниза, църквата бе потънала в мрак. Върху една платформа, издигната на шест-седем стъпала от пода и опасана от три реда свещи, се извисяваше катафалката, представляваща пресечена пирамида, чиито четири стени бяха обвити с бръшлян и мирта, а по средата на всяка стена бе изписан със свежи цветя по един голям щит — семейният герб на Франкаланца. В горния край на пирамидата бяха коленичили два сребърни ангела и сякаш се канеха да поемат ковчега; край долните ъгли на пирамидата бе поставен по един свещник с по четири, дебели като пръти, свещи, на които бе надянат по един картонен щит: шест пажа, с избръснати лица, в червени, черни и позлатени ливреи от осемнадесети век, бяха застанали като статуи и всеки от тях държеше по едно от старите съюзнически знамена; зад пажовете, около катафалката стояха дванадесет оплаквачки в черни туники, с разрошени коси и кърпички в ръце, за да си бършат сълзите. Човек трябваше да си пробива път с лакти, да стъпва по краката на околните, да се остави да му трошат ребрата и да му изпотъпчат мазолите, да се облее в пот, докато най-сетне се добере до цялата тази украса, около която се бе струпала в захлас тълпа от работници, слуги и прости женици и в очакване на шествието се възхищаваше на изкуствения

мрамор на платформата, на картонените урни, наредени една под друга по стъпалата, на сълзите от станиол, стичащи се от черните воали.

— Цяло съкровище! Невиждано нещо!...

— Че нали са господари!... Те си знаят работата!

— Пък и дванадесет оплаквачки!... Не е имало толкова дори и на папско погребение!...

— Трупът вече бил сложен за балсамиране...

А Вито Роза, бръснарят на принца, обясняваше:

— Щом я докараха от Белведере, внесоха я в двореца, за да обиколи за последен път всички апартаменти, както е обичаят... Носеха ковчега на рамо, без лостове... отзад вървяха всички роднини и прислужниците със запалени свещи, същинска процесия!

По-възрастните жени възкликваха:

— И керемидата под главата! Да не би да нямат кадифени възглавници? Ами! И в монашеско расо от „Сан Плачидо“. Ама това е за по-голямо покаяние, не разбирате ли?

Но отзад хората напираха и разговорите се прекъсваха; тя, които бяха влезли по-напред, трябваше да сторят място, затова отиваха под подиума за оркестъра, издигнат зад органа, където бяха поставени четири реда пейки; от най-горния ред се подаваха грифовете на контрабасите, но там все още нямаше никого; или пък тръгваха към отсрещната страна, към капелата на Блажената Уседа, блеснала цялата от кандила; след като се измъкнеха от навалищата, те се спираха да разгледат издълбания в стената олтар; там през стъкло се виждаше облеченият в кожа старинен ковчег, в който бе затворено тялото на светата жена; после се опитваха да се върнат към средата на църквата, за да прочетат надписите, закачени над другите олтари; ала сега тълпата се бе превърнала в плътна стена. На свой ред и дон Коно Канала, след като хвърли поглед на украсата, се опита на няколко пъти да си пробие път към някоя от епитафиите, но не успя да се приближи толкова, че да ги разчете; с извърната назад глава, със смачкана от непрекъснатото блъскане шапка, с изпотъпкани крака и залепнала от пот риза, той се люшкеше като лодка сред буря. Ала с учтивост, с думите: „Ако обичате... Моля ви... Извинете!“ успя най-сетне да се добере до първия надпис, който гласеше:

*Под женските одеяния
тя носеше смело и милостиво сърце,
възвишена и щедра душа,
бодър и плодотворен дух
и бе всецяло достойна
за великодушния род,
който я прие при себе си.*

— Всецяло ли? — запита барон Каркарета, който бе застанал до дон Коно. — Какво означава това?

— Това ще рече напълно или, ако щете, съвсем... Всецяло достойна за рода... Харесва ли ви тая мисъл?

— Е, добре, но не разбирам защо се забавляват да търсят най-трудните думи.

— Вижте — обясни тогава дон Коно с лек намек, — епиграфният стил държи най-много за благородството и сдържаността... Аз не можех да употребя...

— Ах, вие ли сте го писали?

— Да, господине... но не сам, всъщност заедно с кавалер дон Еудженио... Аз се погрижих най-вече за формата... Бих желал много да видя и другите епитафии: страхувам се да не са направили някаква грешка при преписването...

Но църквата беше толкова претъпкана с народ, че за четвърт час те успяваха да направят едва две крачки; хората около тях, които не можеха да мръднат ни назад, ни напред, нито пък да видят нещо друго освен върха на пирамидата, докато чакаха нетърпеливо, убиваха времето в приказки, разказвайки житието и битието на принцесата:

— Сега синовете й ще могат да си отдъхнат! Че тя ги държеше в железен юмрук...

— Синовете й ли? Че кои синове? Вторият й син, дон Лодовико, трябваше да стане дук, а тя го принуди да стане монах. Първородната си дъщеря прати в манастир... Ако не бе умряла, щеше да прати там и другата... Омъжи Киара, защото тя не искаше да се омъжва... И всичко това само заради едного, заради младия граф Раймондо.

— Ами бащата?

— Бащата ли? Че нали докато беше жив, тя и него не го бръснеше за нищо; принцесата държеше в юмрука си и него, и свекъра си!

Обаче всички признаваха, че ако не беше тя, сега ония нямаше да имат вече нищо. Да, тя беше малограмотна, ала хитра и пресметлива!

— Вярно ли е, че не знаела нито да чете, нито да пише?

— Умееше да чете само молитвеника и сметководната книга!

През това време дон Коно се приближаваше полека-лека към втория надпис:

*Лишена от твоя верен съпруг,
в житейския път за твоите деца
ти изпълняваше ролята и на баща.*

Още преди да разчете думите, дон Коно, който знаеше епитафията наизуст, я издекламира на барона, като при всяка дума правеше кратка пауза, а при всеки нов ред — по-дълга, и за да подчертае най-важните слова, размахваше ръка, сякаш ръсеше светена вода.

— Не зная дали одобрявате тази мисъл: *лишена... ти изпълняваше ролята...*

Ала нови тласъци на тълпата го отделиха за втори път от спътника му. Откъм терасата и стълбището сега долиташе неспирен шепот, защото погребалният звън на камбаните известяваше най-сетне, че шествието е потеглило от двореца.

Около дома Франкаланца беше все такъв панаир: голям брой чакащи коли и множество народ, изгарящ от нетърпение. През полуотворената порта се виждаше друга тълпа, която изпълваше и двата двора, цял рояк слуги в черни ливреи, които сновяха във всички посоки, гологлавият майордом, който тичаше да дава заповеди, и празничната каляска с четири коня, която в случая щеше да послужи за погребална кола. Когато най-сетне двете тежки крила се завъртяха на пантите си, всички извърнаха глава натам, всички се надигнаха на пръсти.

Най-напред вървяха монасите капуцини с кръста, после погребалната кола, в която се виждаше ковчегът, обвит в червено

кадифе, а отстрани бе наредена цялата прислуга с дебели свещи в ръце; сетне идваше приютът „Уседа“ за бедни старци, които вървяха гологлави; след тях пристъпваха момичетата от сиропиталището със спуснати до земята небесносини воали; следваха всичките коли на фамилията: други два впряга с по четири коня и пет впряга с по два коня, а зад тях — нова група хора — четиридесетина мъже, повечето братати, в жакети от черно кадифе, и те със свещи в ръце.

— Ами тези пък кои са? Откъде изникнаха?

Това бяха работниците от серните мини в Олаестро, извикани нарочно от Калтанисета, за да изпратят своята господарка; последното допълнение смая всички хора: такова нещо още не бяха виждали!...

Но екипажите, прииждащи от всички страни, за да заемат своето място в шествието, разгонваха навалицата: колите с по четири коня идваха да се наредят в първите места, колите с по два коня отстъпваха назад с тропот сред силното плющене на камшиците; а любопитните, с риск да попаднат под краката на животните, се мъчеха да ги разпознаят по гербовете на вратичките и по кочияшите:

— Дук Радали... принц ди Рокашано... барон Грацери... фамилия Куркума... фамилия Костанте... никой не липсва.

Далечна врява внезапно накара всички да се обърнат.

— Кой е? Какво е станало?

— Каретата на Тригона! Кочияшът не иска да отиде на опашката, пък другите не му отстъпват място... Има право! Това е своеволие!

Наистина кочияшът на маркиз Тригона, макар че управляваше таратайка с два дръгливи коня, не искаше да отиде на опашката, където бяха каретите на лишените от благороднически титли, но по-хубави от неговата. А Балдасаре, плувнал в пот от напрежение, докато подреди кортежа и определи местата според титлата, излезе напред, за да отвори път на кочияша, като с мъка се провираше сред навалицата и раздаваше шамари на немирниците, които се мотаеха в краката му.

— Път!... Дайте път! — викаше заповеднически той, а през това време една голяма част от траурната процесия бе вече потеглила.

Погребалният звън на всички църкви в града призоваваше минувачите от всички страни; и най-вече камбаната на катедралата събираше любопитните на тумби, на тумби. Тя биеше само когато бе умрял някой благородник или учен човек, и нейното тежко и тържествено „бим-бам“ струваше четири унции^[2] суха пара; затова,

като чуваха тежкия ѝ бронзов глас, хората казаха: „Отишъл си е някой големец!“

След каретата на Тригона чакаха да потеглят още голям брой коли, докато в същото време началото на погребалното шествие вече бе спряло пред църквата на капуцините.

Невъзможно бе ковчегът да се внесе в църквата през стълбището. Не че тежеше много, напротив, беше почти празен, но блъсканицата по стълбището растеше, никой не можеше да мръдне ни напред, ни назад и само топ би могъл да отвори място. Трябваше да се заобиколи от другата страна, да се отвори път сред тълпата, задръстила стръмната уличка Санто Карчере и Сан Доменико и да се внесе ковчегът откъм манастира и сакристията; докато го поставят върху катафалката, измина почти цял час.

Оркестрантите, заели местата си на подиума, вече бяха извадили инструментите си от калъфите, монасите палеха с дълги тръстики свещите на главния олтар. А блъскащите се в църквата любопитни продължаваха да говорят за покойната и непрекъснато си задаваха един и същи въпрос: „Кой ще бъде наследникът?“ Благородници и плебеи, богати и бедни — всички искаха да узнаят какво ще каже завещанието, сякаш покойната би могла да остави по нещичко на всеки един от съгражданите си. В двореца чакаха пристигането на младия граф от Флоренция и на дука от Палермо, за да прочетат завещанието на принцесата; затова мненията сред публиката бяха диаметрално противоположни: някои твърдяха, че всичко ще вземе младият граф; но колкото и да мразеше първородния си син покойната, нима можеше да го лиши от наследство?

— Не, господине, всичко ще наследи първородният син: вярно е, че не можеше да го понася, но той е глава на фамилията, наследник на титлата принц...

Нов тласък на тълпата прекъсна внезапно всички разговори и изблъска хората в дъното на църквата: влизаха сирачетата от „Сърце господне“, със зелени рокли и бели шалчета; Балдасаре, облечен целият в черно, ги водеше към главния олтар и викаше:

— Път, дайте път, драги господа!

Едно дете, полузадушено от навалищата, започна да пици; някакъв просяк, който бе успял да влезе, се спъна в стъпалото на олтара и падна на земята.

*Благотворителна
към отритнатите,
нека лептата на твоето милосърдие
ти бъде въздадена
стократно
чрез висшите блага.*

Дон Коно декламираше тихо другия надпис на каноника Сортини, когото бе уловил сред тълпата:

— Да се съчетае хрумването на дадена идея с красотата на формата — ето това е трудността на епиграфния стил... Лептата... стократно... не знам дали съм налучкал...

От многото свещи главният олтар сега светеше като сияние; монасите и клисарите неспирно сновяха насам-натам; на подиума оркестърът настройваше инструментите; един обой въздишаше, лъковете стържеха, контрабасът бумтеше; а Балдасаре с помощта на слугите от целия род, и те като него облечени в черно, подреждаше два реда столове за старците и сирачетата: издигнати над тълпата, столовете сякаш плуваха сред морето от глави и понеже непрестанно нахлуваха нови хора, блъсканицата беше ужасна. Разваленият въздух, миризмата на свещи и дневната горещина бяха превърнали малката църква в ад; няколко жени вече бяха припаднали, на две-три места възникнаха кавги между тия, които искаха да минат напред, и ония, които не искаха да отстъпят, ала никой не се решаваше да си отиде; из ъглите, покрай стените, пред олтарите любопитните и безделниците повтаряха пак историята на покойната и на нейната фамилия и коментираха прищевките ѝ:

— Ковчег с три ключа!... Ще ѝ бъде много трудно да се върне на този свят!

— И монашеско расо, и молитвена броеница!... Толкова дълбоко покаяние, а пък такова царско погребение!...

— След веселия живот! — добавяха тихичко злите езици.

Наблизо до купелчето със светена вода, сред група завистливи благородници, дето си нямаха парици, дон Казимироскализиразправяше:

— Ами принцът? Нима не знаете какво е направил принцът? Щом получил вестта за смъртта на майка си, веднага хукнал за Белведере, без да заповяда дори да затворят вратите; че да може по-скоро да стигне пръв във вилата... Пък и без да предупреди Фердинандо в Пиетра дел'Ово...

Някои възразиха, но дон Казимиرو повтори:

— Така е, щом ви казвам! За да има време да се справи с всичко, да скрие книгата и парите.

Всички наоколо поклатиха глава: дон Казимиро говореше така от омраза, защото доскоро беше блюдолизец в дома на Франкаланца; ала откакто принцесата бе отишла на вилата, принцът вече не го приемаше у дома си, понеже смяташе, че той го урочасва.

— Впрочем извинете, защо принцът ще трябва да отстранява Фердинандо? — забеляза някой.

— Да, господа, вярно е, че той живее в Пиетра дел'Ово като Робинзон Крузо и не се занимава със сделки, а в семейството го наричат Гламчо — прозвище, което му е лепнала самата му майка! Но какво значение има това? Гламав или не, принцът не го е викал, за да не му пречи никой от близките му. Казвам ви, че знам това със сигурност!

— Не говорете лошо за Фердинандо — забеляза друг някой. — Въпреки всичките си мании не върши зло никому, той е най-добрият от целия род.

— Толкова добър, че сякаш не е от същото семе... — отвърна дон Казимиро.

— Шът! В църква сме — напомниха му другите.

— Идва дон Коно.

В момента дон Коно прекосяваше църквата, за да прочете надписа над купелчето със светена вода; като наближи към тях, те го спряха:

— Дон Коно, дон Коно, нали сте далекоглед, я кажете, какво пише горе?

И дон Коно засрича:

*В този храм,
що прие тялото на Блажената Уседа,*

*достойнствата ѝ бяха доказани
от роднината застъпница.*

— Отлично! Браво! Много добре... застъпница... — извикаха всички в хор.

Но едно продължително „шът“ премина бързо от уста на уста: маестро Машоне, кацнал на върха на подиума, чукна три пъти по пулта; разговорите секнаха и всички глави се извърнаха към оркестрантите.

Сред всеобщото мълчание дон Казимиرو изведнъж бутна с лакът съседите си и тихо възкликна:

— Гледайте! Гледайте!

В този момент влизаше старият дон Алесандро Талявиа, а слугата му вървеше отпред, за да го пази от тълпата; въпреки възрастта си той все още държеше изправена високата си снага и над тълпата стърчеше хубавата му бяла глава с розови бузи, с ясносини като морска вода очи и пожълтели от тютюна мустаци. Понеже не можеше да мине напред, той гледаше отдалеч катафалката, подиума за оркестъра, написаните епитафии; в същото време сред настъпилата като по чудо тишина оркестърът започна прелюдията: едно дълго стенание, звуци, прекъсвани с каденца като кратки хлипания, се разнесоха из църквата и оплаквачките отново почнаха да леят сълзи, а монасите пред олтара правеха поклони. Много глави се сведоха, глухата глъчка се смени с дълбоко мълчание.

— Гледайте! — повтори дон Казимиро в групата до купелчето със светена вода. — Дошъл е да ѝ каже последно сбогом.

Всички бяха вперили поглед в стареца, а блюдолизецът продължи да се забавлява, като замълчаваше, щом оркестърът спираше:

— Пък аз си го спомням как плачеше като дете... като обезумял... когато покойната го остави заради Феличе Куркума... след всичко онова, което бе имало между тях! Сега тя гние на подставката за балсамиране... А той ще изкара още двацет години — як е като камък... — И докато ехтяха фанфарите и гласовете пееха „Requiem aeternam dona eis“^[3], той добави по-тихо: — И си има хубаво момиче в една малка вила в Борго... И всяка вечер си прекарва с него!

Старецът понечи пак да се приближи към един надпис, но понеже опелото бе вече започнало и никой не помръдваше, върна се назад. Когато стигна до вратата на църквата, усети, че студеният въздух го удари в челото и нахлупи шапката на главата си още преди да е излязъл навън.

— Sic transit gloria mundi^[4]!

Когато обаче премина първият ефект от музиката, тук-там разговорите се подеха отново. Рачити, първа цигулка в общинския оркестър, мърмореше сред група непознати:

— Хубава украса, няма какво да се каже, хубаво богослужение! Въпросът е кой ще плаща?

Той бе разярен от това, че синьор Марко бе предпочел мисата на Машоне пред тази на неговия син; и за утеха злословеше срещу целия род: когато трябвало да плащат, нямало равни на тях по скъперничество; и Тита Карузо, касиерът на театъра, и той знаел това, защото всяка година бил принуден да изкачва по сто пъти стълбите на двореца им, та чак тогава да му платят сумата за откупената лежа: ту днес отсъствувал принцът, ту утре принцесата, друг път го нямало синьор Марко, после пък всички били на вилата...

— Синът ми Салваторе да е искал да им предложи своята миса? Че по-добре да я изсвири гратис за душите в чистилището! Поне ще си спечели спасение на душата!

И разярен, той се обърна да си върви, а в това време подемаха вече *Tuba mirum*^[5] — откраднато от Палестрина! Мнозина като него, които в първия момент изтичаха в двореца да предложат услугите си, бяха дошли в църквата; но останалите с празни ръце сега разправяха какво ли не за алчността и скъперничеството на тази фамилия, чийто разкош бил само външен: ами че принцесата не заведе ли веднъж дело срещу обуцаря си, за да ѝ върне цената на един чифт обувки, които не станали по вкуса ѝ? Ами в кухнята не беше ли заповядано на готвача да прелива от тигана останалия след пържене зехтин, и да го предава на господарката?

— Колкото са по-богати тия свини, толкова са по-стиснати!

Едно повелително: „Млъкнете!“ прекъсна брътвежите: оркестърът подхващаше „Какво ще кажа аз клетникът“ и хората, които следяха внимателно музиката, не искаха да бъдат смуцавани. Но само след миг отново се завързаха разговори. В някои групички на либерали

хвалеха патриотизма на дук Гаспаре, но тихо, и се оглеждаха от страх да не ги чуе някой шпионин.

— И вълкът сит, и агнето цяло! — обясняваше дон Казими́ро до купелчето със светена вода. — В тяхната къща един е революционер, друг — бурбонец; така са сигурни, че каквото и да се случи, винаги ще бъдат добре! Дъщерята Лукреция не е ли либералка само заради оня глупак Бенедето Джуленте?

— Една Уседа никога няма да бъде дадена на един Джуленте! — възрази барон Каркарета, който се бе присъединил към злоезичниците.

— Затова ви казвам, че Джуленте е глупак... — добави дон Казими́ро.

— Мълчете, че идват!

Наистина в същия момент влизаше младият Джуленте със своя чичо дон Лоренцо, известен либерал, приближен на дука.

— И тъй, кога ще я правите тази революция? — запита дон Казими́ро.

— Във всеки случай няма да кажем това на вас — отвърна Бенедето, усмихвайки се.

Тогава дон Казими́ро се обърна към чичото:

— Ами вашият приятел дукът? Умря снаха му, племенниците му го чакат, а той не тръгва веднага. Какво крои?

— Вас какво ви интересува?

— Мене ли? Пет пари не давам! Аз не съм блюдолизец на никого!

— Трябва да знаете — отвърна дон Лоренцо, — че блюдолизците^[6] аз ги държа винаги в кухнята.

— Тишина!... Намираме се в църква!

Тъкмо в този момент молитвата на свещеника казваше: „Запази ми място сред паството.“ Дон Казими́ро обаче не искаше да признае, че огорчението, задето няма да се радва вече на близостта на семейство Уседа, го караше да се настройва срещу тях.

— Говеда! — изруга той, когато двамата Джуленте се отдалечиха. — Ще ги видя докъде ще стигнат с ония разбойници!

Принц ди Рокашано, който бе обиколил църквата, тласкан от навалищата, се намери сред групата; цялата му фигура, каквато беше дребна и слаба, сякаш правена пестеливо, изразяваше необикновено удивление:

— Какво погребение, драги господа, какви разноски! Сигурно са отишли най-малко сто унции за восък! Ами украсата! Ами опелото! Аз мога да ви кажа, че за блаженопочившия си баща похарчих шестдесет и осем унции и тринадесет тари, и то за какво? За нищо! Казвам ви, че тук са похарчени сто унции само за свещи...

— Шът... започва *Lux aeterna*^[7]!

При всяка нова молитва на опелото тълпата се размърдваше: някои се опитваха да излязат, повечето си сменяха мястото — обикаляха около катафалката, отиваха да прочетат надписите. На дон Коно му оставаше да провери последния надпис; дон Казимирос тръгна по петите му, последван от мнозина други от групата.

*Уви, неумолима смърт,
плачът на едно знатно потомство,
на цял един народ
не може да спре твоята коварна ръка.*

— Отлично! — възкликна дон Казимирос. — Знатно е потомството: произлиза направо от бедрата на Анхиз^[8]. Народът плаче, не виждате ли сълзите му? — и посочи сребристите сълзи, които висяха по погребалната украса. — Плачат и момичетата от сиропиталището... като си помислят, че ще станат камериерки на знатния принц...

— Струва ми се неуместно... — възрази дон Коно.

— Уверявам ви, че всички са отчаяни поради тази смърт, защото се обичат много в къщи. Пфу! Не могат да изкарат един ден, без да се прегърнат и целунат...

— Струва ми се неуместно...

— Съобразявайте се, драги господа... в църква сме!

В този момент подхващането на *Dies irae*^[9] оглуши всички; монасите слизаха към катафалката, благославяйки; оркестърът свиреше „Избави ме“, повтаряше началните музикални фрази. Реквиемът умоляваше.

— Свърши ли?

— С божията воля!

И тогава настъпи голяма неразбория: ония, които бяха далеч от катафалката и от надписите, се понесоха натам; мнозина, които вече не можеха да се държат на краката си от умора, тръгнаха към вратите; ала там беше още по-голяма бъркотия и блъсканица, защото останалите навън хора, мислейки, че след свършването на опелото ще могат да влязат по-лесно, се тълпяха, шумяха, напиряха срещу онези, които искаха да излязат, като повличаха недъгавите, слепите и инвалидите, осмелили се да протегнат отново ръка на минувачите.

— Полека! Краката ми! Що за възпитание!

Откъм площада долиташе неспирен конски тропот, който заглушаваше тази врява: потегляха един след друг екипажите от погребалното шествие.

Надвесен от терасата, принц ди Рокашано ги броеше.

— Седем впряга с по четири коня, шестдесет и три господарски карети, дванадесет наети файтона — съобщи той, когато отмина и последната кола. И пресметна: — Всеки един по дванадесет тари, без фамилните, прави всичко тридесет и четири унции!

Тогава морето от зрители започна да се отлива. Най-сетне бедняците, останали сгущени край стените, успяха да се довлекат до местата си; ала вече не минаваше никой.

[1] Стара сицилианска и неаполитанска монета. — Б.пр. ↑

[2] Старинна монета. — Б.пр. ↑

[3] Упокой душата й, господи (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Така преминава световната слава (лат.). — Б.пр. ↑

[5] Възвеличаване на чудото (лат.) — седма част от католическата меса. — Б.пр. ↑

[6] Игра на думи: *lavapiatti* означава мияч на чинии, кухненски прислужник и блюдолизец (в преносен смисъл). — Б.пр. ↑

[7] Вечна светлина (лат.). — Б.пр. ↑

[8] Баща на Еней — родоначалник на римляните. — Б.пр. ↑

[9] Денят на гнева, денят на разплатата (лат.). — Б.пр. ↑

Привечер, докато сбраните в двора прислужници още коментираха великолепното погребение, откъм пътя за Месина пристигна граф Раймондо с графиня Матилде. Щом чу песента на звънчетата, Балдасаре изтича по стълбата и стигна пред вратичката на пощенската кола тъкмо в момента, когато тя спираше и господарят му скачаше долу.

— Кой е тук? — запита младият граф, като прекъсна рязко церемониалните приветствия на Балдасаре и посочи наредените в двора карети.

— Визити при господин принца, ваше превъзходителство... — И майордомът веднага прие важен и тъжен вид, подходящ за печалния случай.

Графът се запъти към стълбището, без да се погрижи за съпругата си и за багажа. Балдасаре с поклон предложи ръката си на госпожа графинята, ала тя слезе без негова помощ.

— По-хубава от всякога! — преценяваха жените, които се приближаваха към нея почтително. — Макар че наистина малко е отслабнала...

— Тя изглежда по-опечалена от младия граф — забеляза жената на вратаря.

И само с какъв нежен тон ги помоли да отнесат горе куфарите и спалните торби и отговаряше на приветствията на слугите: „Добре дошли, ваше превъзходителство!“, като се осведомяваше за здравето им; попита Джузепе дали детето му е добре, а дона Мена дали дъщеря ѝ се е омъжила.

Горе, в преддверията, принцът и Лукреция посрещнаха брат си и снахата. Раймондо остави сестра му да го целуне и като стисна ръката на Джакомо, влезе в Жълтия салон, претъпкан с хора като Червения, понеже след като бе отменено нареждането горе да се допускат само близките роднини, сега братовчедите от четвърто и пето коляно, сродниците и приятелите идваха на върволици да поднесат съболезнования за голямото нещастие. При появяването на графиня

Матилде всички, с изключение на дон Бласко и дона Фердинанда, станаха на крака. Когато племенницата ѝ целуна ръка, дона Фердинанда измърмори съвсем хладно: „Здравей“; що се отнася до дон Бласко, той дори не ѝ отговори.

— Искат още? — крещеше той, жестикулирайки. — Аха, искат още! Като искат още, няма какво друго да правят освен да си го искат!...

Срещата между приора и Раймондо бе наблюдавана от всички. Щом забеляза брат си, приорът, който седеше с викария и множество каноници до епископа, стана и протегна ръце. Раймондо се остави още веднъж да го прегърнат, но тези прояви на обич видимо го дразнеха. После принцът го отведе навън, всички заеха отново местата си и продължиха прекъснатите разговори.

Сред група големци, където между другите бяха председателят на съда, генералът и неколцина общински съветници, дон Бласко продължаваше да мърмори против революционерите и бунтарите от 1848, които имало опасност да надигнат отново глава. Не им ли стига прословутият урок, който им даде Сатриано! Искат още? Незабавно ще го получат!

— Ама да не мислите, че за това най-много са виновни санкюлотите и онзи хайдук Кавур? Виновни са ония сводници, дето поради положението си би трябвало да поддържат властта, а те се нареждат наравно с голтаците.

Той имаше зъб главно на брат си дука, комуто бе хрумвало да става либерал, той, вторият син на принц ди Франкаланца! Маркиз Вилардита одобряваше думите му, като кимаше с глава, ала все пак смяташе, че революционерите, със или без помощта на благородниците, ще кротуват поне още половин век: градът още носеше раните от ужасните репресии през април 1849; още не бяха изчезнали напълно следите от пожарищата и грабежите и половината население оплакваше убитите, осъдените на доживотен затвор и заточените.

След като се върна на мястото си до монсеньора, в групата на черните раса, приорът с тих глас също осъждаше тия злодейски времена заради пиемонтския закон против религиозните корпорации.

— Сега водят война без пари! — викаше дон Бласко в отсрещната група. — Обират църквата Христова! Ами този прославен

д'Адзелио? Четохте ли дългата му скучна реч?

В другия край, дето бяха жените, принцесата седеше в един ъгъл, малко настрана от другите, за да избегне контактите. Дона Фердинанда, седнала близо до принц Рокашано, говореше с него за сделки, за реколтата, за цената на продуктите, докато пък принцеса Рокашано разказваше на баронеса Куркума някакъв свой сън: явила ѝ се майка ѝ с три цифри в ръката: 6, 39 и 70, с които тя проиграла дванадесет тари скришом от мъжа си. Девойките Мортара и Костанте, приятелки на Лукреция, ѝ говореха за тоалети, за да я разтушат, макар че тя не ги слушаше и както обикновено им отговаряше не на място; но братовчедката Грациела сама поддържаше разговора, обръщайки се към всички и към всеки, преминавайки от единия салон в другия, бърборейки за дрехи, за шивачки, за Крим, за Пиемонт, за войната и за холерата. Уморена от пътуването, графиня Матилде говореше малко и чакаше да се оттегли в своите покои; дон Коно, който бе дошъл да седне до нея, ѝ декламираше всички епитафии, съчинени от него за погребението:

— Дойде ми на ума един вариант; желая много да чуя мнението на графинята...

А кавалер дон Еудженио смяташе, че сегашните разкошни погребения, в сравнение с някогашните, са направо мизерни:

— В хилядо шестстотин деветдесет и втора година дори бил издаден указ относно общоприетия обичай, за да се забрани излишният разкош на погребалните церемонии!

При пристигането на дона Изабела Ферса, съпруга ѝ дон Марио и отец Джербини всички станаха на крака: бенедиктинецът галантно крепеше с ръка един воал на дамата. Тя целуна всичките дами Уседа, с изключение на принцесата, която, избягвайки всякакъв допир, ѝ представи:

— Моята етърва Матилде...

Дона Изабела стисна крепко ръката на графинята и седна до нея, въздъхвайки:

— Какво голямо нещастие! Но трябва да следваме волята божия! Вие сте били във Флоренция?... И ние бяхме миналата година, но вие тогава бяхте в Милацо... Само една дъщеричка досега? Разбира се, графът очаква и едно момченце. Щастлива сте, че имате дъщеря: завиждам ви, графиньо, знаете ли...

През това време отец Джербини обикаляше дамите, разговаряйки надълго с по-младите и по-хубавите, като им разправяше пикантни и забранени неща. Той хващаше меките бели дамски ръчици, задържаше ги малко в своите също така бели и обсипани с пръстени ръце, а после ги целуваше. Като видя, че принцът отново влезе с брат си, той остави дамите, за да заведе Раймондо при Ферса.

— Граф ди Лумера... дона Изабела Ферса, най-хубавата дама на кралството...

— Не му вярвайте, на всички дами казва така — възкликна тя, усмихвайки се. — Съжалявам, че се запознавам с вас при такива тъжни обстоятелства... — поде с друг тон дона Изабела и стисна ръката на графа, после въздъхна леко и продължи: — Графинята тъкмо ми разправяше, че пристигате от Флоренция...

— Направо. Спряхме се едва в Месина.

— За да оставите дъщеричката си при вашия тъст. Добре сте сторили! Какво представлява това Милацо?

— Не ме питайте.

За щастие оставал там колкото може най-малко, непрекъснато го теглело към Флоренция, където имал много приятели. Когато той изреждаше знатните тоскански имена, дона Изабела многократно кимаше утвърдително:

— Фамилията Морсини, разбира се... фамилията Реалмонте...

Графинята обръщаше умолителни погледи към съпруга си, сякаш искаше да му каже: „Изведи ме оттук...“, но Раймондо не преставаше да говори на любимата си тема. Марио Ферса се доближи за момент към него, за да му стисне ръката и да изрази своето съжаление.

— Чичо ти дукът утре ли ще пристигне?

— Така ми каза Джакомо.

— А завещанието?

— Не се знае нищо.

След разговорите за политика, за мода и пътешествия този любопитен въпрос бе пошепван тук-там и неизменно получаваше един и същи отговор. Председателят на съда, свидетел при предаването на тайното завещание, направено от принцесата миналата година пред нотариуса, не знаеше нищо за съдържанието на документа, чийто плик бе подписал; а синовете и дъщерите на покойната се намираха в по-голямо неведение и от чуждите хора. Може би ако Раймондо бе дошъл

навреме, когато майка му го викаше най-настойтелно, той щеше да знае нещо; но тогава, забавлявайки се във Флоренция, графът си правеше оглушки, сякаш не ставаше въпрос за неговите лични интереси. В такъв случай възможно ли е принцесата да не се е доверила на никого? На някого от деверите? Или поне на някой делови човек? Изведнъж дон Бласко остави на мира Кавур и Русия и рече:

— Но в такъв случай какъв смисъл би имало всичко това? Така правят всички хора, които разсъждават, нали?... А в тази къща логиката беше съвсем друга!... Никой не биваше да знае нищо, всичко трябваше да се върши на *своя глава*; винаги *затворени*, винаги *потайни*, като че ли правят фалшиви монети!...

Председателят кимаше добродушно, за да успокои разпаления монах, ала той продължаваше:

— Искате ли да знаете какво пише в завещанието? Тогава питайте изповедника! Да, господа, изповедника!... Вие за какво говорите на изповедника си? За вашите грехове, нали, за това, което ви тежи на съвестта... А с деловите работи естествено натоварвате адвокатите, нотариусите, роднините си. Така ли е, или не?... В тази къща обаче изповедникът пишеше завещанието, а нотариусът може би е давал опрощение.

Някои се смееха на тези нападки и изказваха най-различни предположения. Но каквото и да говореха, председателят бе сигурен, че наследник ще бъде принцът, с един легат^[1] на висока стойност за графа.

— Разбира се — твърдеше и генералът, — той е наследник на името!

Но барон Грацери поклати глава:

— След като не се разбираха?

Говорейки тихо на кавалер Карвано, дон Мариано Ферса изразяваше своето мнение, според което наследник щял да бъде Раймондо. Може би неговото държане, докато майка му бе болна, и упоритият отказ да дойде да я види са му навредили до известна степен; но предпочитанието, което принцесата показваше към този син, бе твърде голямо, за да може в този момент то да се окаже без значение.

— Да не забравяме — напомни кавалер Пецино, — че блаженопочивщата не пожела учредяване на майорат именно за да

бъде свободна да постъпи както иска.

Може ли следователно да се очаква такава безобразие — главата на фамилията да бъде лишен от наследство? Наследник да бъде Раймондо, който нямаше синове, а да бъде лишен от наследство принцът, който в лицето на малкия Консалво имаше вече свой приемник?... Блюдолизците, като близки на покойната, бяха запитани какво мислят, ала те знаеха по-малко и от другите и отговориха уклончиво, за да не обидят някого.

— Ами другите синове? Фердинандо? Дъщерите?

Любопитството, макар и сдържано и изразявано полугласно, беше много силно. А изповедникът, оня прословут отец Камило, не е ли казал нищо?

— Няма го, от няколко месеца е в Рим, пък и да беше тук, пак нямаше да каже: стар хитрец е той...

И естествено всички погледи бяха обърнати към Джакомо и към Раймондо. Раймондо още разговаряше с доната Изабела и сякаш майчиното завещание бе последното нещо, за което мислеше; сякаш той не знаеше за смъртта на майка си; принцът обаче имаше по-сериозен вид от всякога, подобаващ за мъката през тези дни; той приемаше с благодарствени думи повторните съболезнования на хората, които се сбогуваха. Но някои не можеха да го намерят и си отиваха, без да се сбогуват с него. Близките му се споглеждаха, разбирайки причината за това. Той изпитваше ужасен страх от урочасване и приписваше тази злокобна сила на мнозина хора; и в тяхно присъствие седеше като на тръни и избягваше да се ръкува с тях, пъхнал ръце в джобовете си. Ала щом председателят на съда се надигна да си ходи, принцът се приближи към него:

— Ако чичо ми пристигне утре, ще насрочим четенето на завещанието за вдругиден, нали?

— Когато решите, драги принце! Аз съм на ваше разположение...

— Всъщност аз не бих бързал толкова... — добави принцът, снишавайки глас — напротив, дори ми се струва непристойно спрямо паметта на нашата майка. Но нали знаете как става, когато фамилията е многобройна... когато трябва да се дава отчет на много хора. — И понеже и брат му, приорът, си тръгваше заедно с епископа, принцът

предупреди и тях двамата, защото монсеньорът беше другият свидетел.

— Направете го, направете го вие... — отвърна приорът равнодушно. — Защо ви трябвавам и аз?

— Не, не, как така! — възнегодува принцът. — За удовлетворение на всички нещата трябва да се направят както се полага...

И тъй като настъпваше вече нощ, мнозина си отиваха. Макар че приорът даде пример, отец Джербини се задържа още малко да побъбри с дамите; после и той си отиде. Дон Бласко, който винаги се прибираше последен в манастира, остана да крещи срещу революционерите и покойната си снаха.

Слугите вече палеха лампите; при затворени прозорци горещината в салона стана непоносима. Графинята чувствуваше, че ѝ прилошава, но не можеше да открие с поглед съпруга си, който бе последвал донна Изабела в Червения салон, за да си говорят за Париж. Чичо Еудженио и дон Коно пак бяха дошли при нея и продължаваха да прехвърлят старите градски хроники, като с блестящ стил цитираха цели пасажи на латински.

— Тържественото богослужение по случай смъртта на Карл Пети е било извършено в присъствието на вицекраля Уседа.

— Траурният кралски кът е бил уреден в нашата катедрала, където издигнали една много висока пирамида, украсена със статуи и изображения, между които изображенията на Италия, Испания, Германия и Индия...

— Точно така, дори епиграфът гласял: „India moesta sedet Caroli post funera Quinti.“^[2]

— Ами прорязването на вените на любимия кон?

— Да, да кажа накратко за тържественото погребение на нашия дядо! Когато умрял принцът, нашият дядо, прерязали вените в хълбока на неговия кон...

— Това е по-скоро варварски обичай. Благородният кон отбелязвал с кръв пътя, докато най-сетне паднал, изпускайки последен дъ...

— Графиньо, за бога! — извика внезапно дон Коно.

Всички се завтекоха към нея. Беше бледа и студена, с обърнати очи и отворена уста.

— Нищо ѝ няма... умора от пътуването — рече съпругът ѝ, който бе дотърчал с дона Изабела. И докато я изнасяха навън, тихо, сякаш на себе си, той добави: — Обичайните ѝ преструвки!...

През тези дни се редяха все нови събития! Както се очакваше, на другия ден пристигна дукът. Той отсъствуваше от пет години и в първия момент прислугата и самите му роднини почти не можаха да го познаят: когато бе заминал за Палермо, носеше хубава ивица брада в бурбонски стил, сега обаче си бе оставил остра брадичка, която придаваше друг характер на физиономията му. Всички племенници му целунаха ръка; той се осведоми за нещастията и се извини, че не е дошъл по-рано; извини се за притеснението и на принца, който бе заповядал да му приготвят стаите на третия етаж, заемани от него преди да напусне бащината къща. Но племенникът възрази:

— Ваше превъзходителство, съвсем не ме притеснявате, напротив, вие ми помагате... А в този момент имам голяма нужда от вашите съвети...

— Знаеш ли нещо?

— Нищо!

— Надявам се, че майка ти не е направила пак някоя глупост...

— Онова, което е направила майка ми, не може да бъде лошо!

Така прочитането на завещанието бе определено за другия ден по обед и на синьор Марко бе заповядано да предупреди нотариуса, съдията и свидетелите да бъдат готови. А през това време новината за пристигането на дука веднага се разнесе из града и той още не беше си отпочинал от пътуването, когато му известиха за първите визити. Идваха да го търсят сума хора с неизвестни имена; дона Фердинанда облещи очи, щом чу Балдасаре да произнесе: „Распинато, Дзапалионе“; на свой ред дон Бласко пухтеше като мях; но още по-лошо стана привечер, когато започна истинска процесия „на всички гладни санкюлоти“, както викаше монахът пред маркиза, „които са измъкнали или искат да измъкнат пари от това говедо, брат ми!“

Докато дукът приемаше приятелите си, губернаторът Рамондино дойде да изкаже своите съболезнования на принца, който го прие в Червения салон в присъствието на маркиз Вилардита и дон Бласко. Забравил, че по това време в „Сан Никола“ вече залостват вратите, дон

Бласко изля гнева си по повод вълненията на бунтарите от 1848; ала представителят на властта сви рамене, като че ли не отдаваше никакво значение на всички тия симптоматични прояви, за които се бе разтръбило: наистина в Палермо били арестувани неколцина злодеи, но в затвора разпалените глави веднага щели да се успокоят.

— Защо не докарате още войска? Защо не им дадете урок?... Тояга им трябва на тях, тояга и камшик!

Монахът просто бе освирепял; но управителят на провинцията свиваше рамене: достатъчни били войниците от гарнизона, нямало от какво да се страхуват! Впрочем властта разчитала повече на моралното въздействие на *здравомислиците*, отколкото на щиковете... Тази похвала бе отправена към принца, който я прие; ала дон Бласко въртеше облецените си очи, сякаш бе глътнал залък накриво и правеше отчаяни усилия да го глътне съвсем или да го повърне.

— А завещанието на блаженопочившата? — запита губернаторът, обзет от любопитство както целият град.

— Утре ще бъде разпечатано...

Внезапно влезе дукът, стисна ръка на губернатора и седна до него. Дон Бласко веднага скочи шумно и си тръгна. А в преддверието викна на маркиза, който го изпращаше:

— Виждаш ли го, цял ден е със санкюлотите, а сега се подмазва на управниците! Повръща ми се от такива неща! Няма да стъпя вече в тази къща!

Във всекидневната на принцесата, където бяха сбрани всички останали от фамилията и неколцина блюдолизци, дон Фердинанда също мърмореше срещу подлеца. Понеже мислеше, че дукът е там, Балдасаре застана на вратата и съобщи:

— Дон Лоренцо Джуленте и неговият племенник търсят господин дука...

— Това е вече непоносимо! — избухна старата мома, почервеняла като рак. — Това е скандал! Тук трябва да се намеси полицията!

— На всичко отгоре идва пък и момчето! — възкликна дон Мариано покрусен. — Това е наистина много неприятно... Остави чичото, който е от ония гладници, а то, и племенникът!

— И племенникът, и той! — натърти старата мома: — Нали знаете, че когато лисицата не стигне гроздето, вика, че е кисело!

Побледняла, Лукреция седеше с наведени очи и дърпаше ресните на креслото. Малкият принц Консалво, седнал до лелята, запита:

— Защо гроздето?

— Защо ли?... Защото искаха кралско потвърждение за учредяване на майорат! И като не го получиха, повлякоха се със санкюлотите!... Кралско потвърждение! Като че ли не съществува член деветстотин четиридесет и осми от Гражданския кодекс, който казва ясно! — И все така обърната към детето, което я гледаше с опулени очи, тя започна да цитира провлечено и монотонно, помагайки с пръст. — Може да се иска учредяване (на майорат) от ония лица, чиито имена се намират записани било в Златната книга, било в другите благороднически регистри; от всички ония, които са в действително законно притежание на титли, дадени им в каквото и да било време; и накрая: *от ония лица, които принадлежат към фамилии на известни бла-го-ро-дни-ци в Кралството на двете Сицилии...*

— Аз мисля, че Джуленте са благородници — рече Лукреция, без да повдига очи, преди леля ѝ да довърши.

— Аз обаче мисля, че не са — отвърна рязко дон Фердинанда. — Ако притежаваха уважителни документи, щяха да получат потвърждение от краля.

— Благородници от Сиракуза... — обади се дон Мариано.

— От Сиракуза, от Миракуза... ако имаха документи, нямаше да им откажат да ги запишат в Червената книга!

— Червената книга е приключена още в хилядо осемстотин и тринадесета година — съобщи дон Еудженио с вид на човек, който казва важна новина.

Лукреция остана с наведена глава, забила поглед в земята. И тъкмо когато лелята си мислеше, че я е накарала да млъкне, момичето поде отново:

— Джуленте са благородници на тогата.

Старата мома отвърна с тънка усмивка:

— Глупаците смятат, че благородничеството на тогата може да се сравнява с това на шпагата... Дон Мариано, каква разлика е съществувала между шестимата съдии на кралското имущество? Тримата с къса мантия са били благородници... *благородници!* А останалите трима с дълга мантия само *юриспруденти...* *Юриспруденти!*... Сега разбирате ли как стои работата?... Всички

обикновени нотариуси се смятат за принцове!... Едно време имаше барони, дето не чинеха пет пари, и сега ги има такива...

Тогава момичето стана и излезе навън. Поглеждайки към графиня Матилде, доната Фердинанда продължаваше да се усмихва тънко.

Междувременно синьор Марко се разпореждаше в Галерията с портретите да се подреди всичко необходимо за четене на завещанието. Принцът се бе поколебал при избора на мястото за тази церемония: Червеният салон, дискретно украсен, побираше малко хора; в обширния Салон с полилеите нямаше други мебели освен старинните лампи, които висяха от свода, и монтираните в стените огледала; Галерията обаче бе съчетание на големина и разкош, защото бе обширна колкото два салона, поставени един до друг, и мебелирана с дивани и табуретки, подставки и позлатени триножници, и най-сетне бе по-подходяща за потомците на предците, чиито образи висяха по стените, много по-подходяща за тържествения случай, който щеше да събере внуците. В средата на този, така да се нарече, голям коридор главният управител нареди да поставят голяма тежка маса, застлана със старинна покривка, а върху нея една внушителна сребърна мастилица. Около масата дванадесет кресла очакваха свидетелите и заинтересованите; креслото на принца, по-високо от другите, бе поставено точно под големия централен портрет на вицекраля Лопес Хименес де Уседа, изобразен на кон в момент, когато дърпа юздите на животното с лявата си ръка, а с показалеца на дясната сочи към земята, сякаш казва: „Тук аз съм господар!...“ Около него по цялото протежение на стената, от горе до долу, и на отсрещната стена между прозорците бяха наредени безброй прадеди: мъже и жени, монаси и воители, епископи и учени, дами и игуменки, посланици и вицекрале, в анфас, в профил, в полупрофил; облечени в стомана, в кадифе, в хермелин; с глави, увенчани с лаври или затворени в шлемове, или пък скрити в монашеска качулка; със скиптри и кръстове, книги, саби, цветя, с бастуни или ветрила в ръцете.

В определения ден, преди нотариуса, съдията, свидетелите и другите роднини, най-напред изникна дон Бласко, гризейки ноктите си. Щом влезе, започна да обикаля из къщата, надзъртайки навсякъде, наострил слух като котак и разширил ноздри, сякаш души плячка. Веднага след него се появи доната Фердинанда; а прислугата долу в

двора забеляза, че деверът и зълвата на покойната, които нямаха никакъв интерес от завещанието, са по-нетърпеливи да узнаят какво пише в него, отколкото самите й синове и дъщери. Но любопитството на всички вече бе станало непоносимо и почти нервно; блюдолизците, дошли да помагат на принца за приема, си разменяха възклицания:

— Вече е готово! След около половин час...

Приорът дойде с монсеньор епископа и пак възрази, че неговото присъствие е излишно; принцът му повтори, че иска да присъствуват всички. Съдията и нотариусът Рубино пристигнаха едновременно с маркиза, жена му и дон Еудженио. После влязоха председателят на съда и принц Рокашано — другите двама свидетели; след тях — братовчедката Грациела със съпруга си сетне дукеса Радали, подалечните роднини — Грацери и Костанте, накрая и последният свидетел — маркиз Мота; но Фердинандо още го нямаше. Дон Бласко дръпна маркиза за копчето на дрехата и му каза:

— Да се обзаложим ли, че пак са забравили да го предупредят?

Чакането бе мъчително. Вече никой не говореше за завещанието, обаче всички погледи бяха обърнати към папката на нотариуса. Все пак най-равнодушни изглеждаха граф Раймондо, който бърбеше с дамите, и принцът, който разговаряше с председателя за някакво дело, свързано със зестрата на жена му. Докато по-младият брат най-непринудено минаваше от една тема на друга, принцът правеше дълги паузи, свъсеният му поглед се втренчваше и някаква неприятна мисъл помрачаваше челото му.

Когато най-сетне се изтърси и Фердинандо, разтревожен, сънен, като паднал от небето, едва не стана скандал; докато дори и прислугата вече бе облечена в черно, той все още носеше цветен костюм; и когато дон Бласко му викна: „Какво си направил?“, той запелтечи:

— Извинявайте... извинявайте... мислех, че вече...

При поканата на принца всички минаха в Галерията: принцът, дукът, графът, маркизът, кавалерът, синьор Марко, съдията с нотариуса и четиримата свидетели заеха местата си около масата; другите насядаха на диваните наоколо; принцесата се отдели в един ъгъл; на една страна седнаха дон Фердинанда с Киара и братовчедката Грациела, на друга — Лукреция с дукесата и графиня Матилде; приорът, седнал на една табуретка, скръсти ръце на скута си и вдигна очи към тавана с жест на равнодушно примирение; дон Бласко, прав,

облегнат на рамката на средния прозорец, наблюдаваше събранието, както недоверчив зрител наблюдава фокуснически сеанс.

— Позволявате ли, ваше превъзходителство? — запита нотариусът и при утвърдителния жест на принца измъкна от папката един плик, върху който се спряха всички погледи.

След като се установи, че печатите са непокътнати и свериха подписите, той разтвори плика и извади отвътре свитък листове. После двамата със съдията извършиха още някакви формалности и чак тогава съдията започна да чете сред настъпилата благоговейна тишина:

— „Аз, Тереза Уседа, по баща Риза, принцеса ди Франкаланца и Мирабела, вдовица на Консалво Седми, принц ди Франкаланца и Мирабела, дук д’Орагуа, граф ди Венерата и Лумера, барон ди Мота Реале, Джибилфемиде и Алкамуро, владетел на земите на Булярело, Малфермо, Марторана и Калтасипала, камерхер на Негово Величество краля (комуто бог да дарува вечно щастие!)

В този ден, деветнадесети март, лето господне хилядо осемстотин петдесет и четвърто, чувствувайки се здрава духом, но не и телом, поверявам душата си на нашия господ Исус Христос, на Блажената Дева Мария и на всички прославени светци на рая и нареждам, както следва:

Не е неизвестно на моите обични чеда, че в деня, когато влязох в дома Франкаланца и поех управлението на имуществото, толкова и такива дългове тегнеха над състоянието на моя съпруг, че той можеше да се смята, и дори в действителност беше разорен, а имуществото му — на път да бъде разпокъсано между многобройните му кредитори. Затова, тласкана от майчината обич, която ме подтикваше да се жертвувам за доброто на моите многообични деца, аз още от този ден се захех с работата по откупуването, която продължи през целия мой живот. Подкрепяна от разумните съвети на отлични приятели и роднини, подпомагана от вещото съдействие на синьор Марко Рошитано, мой прокурист и главен управител, с помощта на провидението божие, към което отправям всички благодарности на моето сърце, днес аз установявам, че не само съм спасила, а и увеличила фамилното имущество...“

При четенето на пасажа, отнасящ се за него, синьор Марко почтително се поклони. Дон Бласко остана прав, но смени мястото си: отдели се от прозореца и застана зад съдията, така че не само да чува

по-добре, а и да може да следи с очи достоверността на четеното. Принцът седеше със скръстени на гърдите ръце и леко сведена глава; отегчен, Раймондо потропваше с крак и зяпаше наоколо.

— „На цялото това състояние аз съм единствена и пряка собственица и господарка както поради това, че една част представлява моята зестра, вложена в него, така и затуй, че останалата част е плод на моите капитали извън зестрата и на моя труд, за което обширно и напълно доказва завещанието на любимия ми съпруг Консалво Седми, което казва така...“

Съдията спря за момент и забеляза:

— Мисля, че можем да прескочим този пасаж...

— Наистина... излишно е... — отговориха множество гласове.

Принцът обаче разпери ръце и като огледа всички, възрази:

— Не, не, аз искам нещата да се извършат напълно по реда си...

Четете всичко, моля ви.

— „... което казва така: «Преди да предам богу дух, тъй като нямам нищо да оставя на моите деца, защото, както един ден те ще узнаят, нашето наследствено имущество бе разпиляно вследствие семейни нещастия, аз им завещавам един ценен съвет: да се подчиняват винаги на своята майка и моя мила съпруга Тереза Уседа, принцеса ди Франкаланца, която както досега се е вдъхновявала от добруването на нашия дом, така и занаяпред ще продължи да няма друга цел, освен да подсигури, за слава на фамилията, бъдещето на нашите обични деца. Нека бог я запази за тях още дълги години и в деня, когато всемогъщият пожелае да ми я изпрати отново за другарка в отвъдния свят, моите деца да изпълнят точно волята ѝ, тъй като тя не може да желае друго освен тяхното добро и щастие.»

Следователно моите скъпи чеда — продължаваше завещателката — не могат да дадат по-добро доказателство за тяхната привързаност и почит към паметта на баща им и към моята от това да зачитат най-добросъвестно нарежданията, които ще продиктувам, и желанията, които ще изразя.

Затова определям... — всички погледи се спряха върху четеца; дон Бласко се наведе още малко, за да види по-добре написаното — за универсални наследници... — и принцът едва доловимо изкриви уста — на всички мои имущества, като се изключат тези, които смятам да

бъдат разпределени по долуописания начин, моите двама синове — Джакомо XIV, принц ди Франкаланца, и Раймондо, граф ди Лумера...“.

Съдията направи кратка пауза, през време на която епископът и председателят се спогледаха и поклатиха глави в знак на одобрение и възхищение. Принцът отново скръсти ръце и зае позата на сфинкс, само че беше малко по-блед; Раймондо сякаш не забелязваше поздравителните усмивки, които му отправяха; стиснала устни, дона Фердинанда правеше проверка на висящите по стените прародители.

— „Искам обаче — започна отново четецът — при подялбата между гореспоменатите двама братя на принц Джакомо да бъдат дадени именията на фамилията Уседа, откупени от мен, а на Раймондо, граф ди Лумера, да се дадат имуществата на фамилията Риза и ония, които с течение на времето са закупени от мен. Наследственият дворец се пада на първородния; но моят син Раймондо ще ползува през целия си живот южното крило и принадлежащите към него обор и конюшня.“

Председателят и монсеньорът неспирно изразяваха одобрението си с многократни кимания. Маркизът също измърмори: „Съвсем правилно.“ Братовчедката, замълчала за четвърт час, местеше бързо поглед от един на друг, сякаш не знаеше накъде да се обърне. Четенето продължаваше:

— „Упражнявайки последователно правото си да направя подялба между другите мои законни чеда и искайки да дам всекиму от тях доказателство за моята изключителна обич, в замяна на законните им права определям на всички легати, по-високи от частта, която ще им се падне по закон, по долуописания ред.

Изключвам преди всичко ония, които са постъпили в манастир, като за тях припомням, потвърждавам и допълням моите разпореждания от времето, когато те са дали обет, а именно:

Първо: в полза на моя мил син Лодовико, с верско име отец Бенедето от Касинската конгрегация, декан^[3] в манастира «Сан Никола дел'Арена» в Катания, дотацията от 36 (словом тридесет и шест) унции годишно, определени му с акт от 12 ноември 1844 година.

Второ: в полза на моята първородна дъщеря Анджолина, с верско име сестра Мария Крочифиса, монахиня в манастира «Сан Плачидо» в Катания, в знак на особено удовлетворение и одобрение заради послушанието ѝ да задоволи моето желание да я видя отдадена на

монашески живот, допълвам моето разпореждане от 7 март 1852 година, като заповядвам да се извади от общата стойност на имуществата сумата 2000 (две хиляди) унции, цената на имението, наречено Тимпа, разположено в Етненската гора, местност Белведере, и с доходите от този недвижим имот да бъдат отслужвани по три литургии дневно в църквата на споменатия манастир «Сан Плачидо», по-точно в олтара на Разпятието, и това отслужване да започне след смъртта на гореспоменатата ми дъщеря, сестра Мария Крочифиса, като разпореждам доходите да се получават от нея пожизнено. След смъртта на тази моя дъщеря нареждам управлението да бъде поверено на майката игуменка *pro tempore*^[4] на горепосочения манастир, като на нея бъде предоставено правото да избира свещениците, отслужващи литургиите, а не другиму.

Що се отнася до другите мои деца, за да изпълня законната подялба, оставям на моя обичен Фердинандо... — и Фердинандо, който досега зяпаше мухите, се обърна най-сетне към четеца — пълна и неограничена собственост на латифундията, наречена Жълдите, разположена в местността Пиетра дел'Ово, в землището на Катания, защото знам, че той е особено привързан към тази земя, отстъпена му от мене под наем с акт от 2 март 1847 година. И като особено доказателство за майчината ми обич към споменатия мой син, желая да му бъдат опростени, както и наистина му ги опрощавам, всички неплатени суми от арендата, която той ми дължи за споменатата латифундия по силата на горепосочения акт, на каквато и сума да възлизат тези дългове в момента на придобиване правото на наследяване.“

Свидетелите и блюдолизците с жестове, погледи и недомлъвки изразяваха все по-голямото си възхищение.

— „Остават още двете ми скъпи дъщери, Киара — маркиза ди Вилардита, и Лукреция; на всяка от които — за да може те да оставят недвижимите имоти на своите братя и мои наследници — искам да бъде изплатена като законна част от наследството сумата 10 000 (словом десет хиляди) унции... — сега почти всички се обърнаха към жените с израз на задоволство — три години след придобиване правото на наследяване и с лихва пет на сто от деня на придобиване на това право; като от това естествено следва, че моята дъщеря Киара трябва да възвърне дотацията от двеста унции годишно, определена ѝ

в брачния договор. Освен това като израз на задоволство заради брака ѝ, сключен с моя зет, маркиз Федерико Риоло ди Вилардита, ѝ завещавам всички накити, донесени от мен в дома Уседа, които ще бъдат намерени инвентаризирани и описани отделно; заръчвам наследствените накити на дома Франкаланда, откупени от мен от ръцете на кредиторите, да останат на моята обична дъщеря Лукреция, докато е жива; но тъй като тя добре знае, че за нея бракът не е целесъобразен с оглед както на нейното здраве, така и на характера ѝ, искам тя да се ползува само с правото на обикновена пазителка на тия ценности, които след нейната смърт да бъдат разделени по равно между принц Джакомо и граф Раймондо — мои главни наследници, както посочих по-горе.

След като се погрижих за бъдещето на моите многообични чеда, минавам към определяне на следните милостини и благотворителни легати, които трябва да се платят от горепоменатите мои наследници, както следва:

На преподобния монсеньор епископ Пати петстотин унции, еднократно, за да ги раздаде на бедните в града или да нареди да се отслужат такъв брой литургии от нуждаещи се свещеници в епархията, според както той сметне за благоразумно в своята голяма мъдрост...“

Монсеньорът започна да клати глава в знак на благодарност, на възхищение, съжаление и скромност едновременно; но най-вече на възхищение, когато съдията четеше милосърдните разпоредби от следващите параграфи:

— „За капелата на Блажена Химена Уседа в църквата на капуцините в Катания петстотин унции годишно за едно вечно кандило и ежеседмична литургия, която да се отслужва за упокоение на моята душа. На църквата на отците доминиканци в Катания двадесет унции годишно за раздаване на милостиня и отслужване на ежеседмична литургия, както по-горе. На църквата «Санта Мария деле Грацие» в Патерно двадесет унции, както по-горе. И на църквата на манастира «Санта Мария дел Санто Луме» в Белведере двадесет унции, както по-горе.

Освен това моите наследници трябва да изплатят следните определени от мен легати в полза на моите служители, които ми служиха вярно и се грижиха за мен през време на моите боледувания:

На първо място имам пред вид моя прокурист и главен управител синьор Марко Рошитано, чиято превъзходна служба не може да бъде сравнявана със службата на един слуга и да се възнагради с пари.“

Синьор Марко бе почервенял като домати: или поради ласкавите думи, или пък защото нямаше да получи нищо друго освен похвали.

— „Затова на него оставям златните предмети, табакери, брошки и часовници, наследени от мен от вуйчо ми кавалер Риза, чийто опис ще се намери в моите книжа; и апелирам към съвестта на моите наследници, задължавайки ги да продължат и занапред да се ползват от неговото съдействие, тъй като те не биха могли да намерят лице, което да познава по-добре от него състоянието на имуществото и на неразрешените спорове и да полага по-големи грижи за тяхното добро.“

Принцът седеше все така със скръстени ръце и затворени очи и сякаш не чуваше.

— „Измежду служителите си завещавам на моя камериер Салваторе Чера две тари на ден пожизнено; също толкова на моята камериерка Анна Лауро. Сума от сто унции да се изплати еднократно на моя майордом Балдасаре Крими, от петдесет унции на главния кочияш Гаспаре Гамбино и от тридесет унции на готвача Салваторе Бригуча.

Освен това като малък спомен за някои мои приятели определям:

Големия часовник с миниатюри и брилянти на покойния ми съпруг — на принц Джузепе ди Рокашано; карабината на покойния ми свекър — на дон Джачинто Костантино; бастуна с гравирана златна топка — на дон Коно Канала; трите изумрудени пръстена — по един на всеки от тримата свидетели на настоящото тържествено завещание, с изключение на гореспоменатия принц Рокашано.

Освен това на всички мои роднини без разлика: девери, племенници, братовчеди и така нататък, да се изплатят на всеки по десет унции за разноските по траура.

Извършено в Белведере, написано от мое доверено лице, под моя диктовка, прочетено, одобрено и подписано от мен Тереза Уседа ди Франкаланца“

Няколко минути преди съдията да остави листа, дон Бласко, отделяйки се от облегалото на стола, бе дал знак, че четенето приключва; а при последните параграфи одобрителните жестове,

възхищението и благодарствените поклони бяха станали всеобщи; но щом гласът на четеца замлъкна, за миг настъпи толкова дълбока тишина, че муха да бръмнеше, щеше да се чуе. Изведнъж принцът бутна назад стола си и стана.

— Благодаря ви, драги господа и приятели, благодаря ви от сърце... — започна той, но не довърши, защото свидетелите също бяха станали, бяха го обкръжили и му стискаха ръка, стискаха ръка и на Раймондо и поздравяваха всички.

— Наистина нямаше нужда да се чете!... Много добре се знаеше, че покойната, царство ѝ небесно, не би... Образец на завещание! Каква мъдрост! Какъв разум!

— Не е забравила никого! Всички могат да бъдат доволни — изказваше особено одобрението си монсеньорът.

И Фердинандо, и Киара, и Лукреция — всички получаваха своя дял от поздравленията, докато нотариусът и съдията извършваха формалностите по протокола. Но дон Бласко, който, щом свърши четенето, отново почна да си гризе ноктите с още по-голямо настървение от преди и да обикаля наоколо като стършел, хвана Фердинандо тъкмо когато председателят се ръкуваше с него, и го дръпна към един прозорец:

— Ограбени! Ограбени! Ограбени сте! Ограбени като насред гората! Откажете се от завещанието и искайте това, което ви се пада!

— Защо? — запита смаян младият човек.

— Защо ли? — избухна дон Бласко, гледайки го кръвнишки, сякаш искаше да го разкъса, сякаш в главата му не можеше да се побере мисълта, че е възможна такава глупост като тази на племенника му, такава глупашка наивност. — Ей за това! — и изтърси такава неприлична дума, че накара да пламнат от срам чак и изрисуваните прадеди; после обърна гръб на този глупак и тръгна по петите на маркиза.

— Разорени, ограбени, измамени! — викна му той направо, като едва не заби пръсти в очите му. — Законна наследствена подялба ли? И какви сметки прави! Ако приемете това завещание, вие сте последните... — и пак изтърси друга неприлична дума. — Аз мога да ви направя сметките много бързо! А за тебе дарение на сума, която не си получавал! И нито дума за легата от Калтаджироне! Заяви, че се отказваш, още сега!

Смаян от неговата ярост, маркизът измънка:

— Ваше благородие, наистина...

— Истина-мистина, какви ми ги дрънкаш! Да не мислиш, че мене ме засяга нещо?... Аз ви казвам във ваш интерес, глупако неден!

— Ще говоря със съпругата си... — отвърна маркизът; тогава монахът, втренчвайки за момент поглед в него, мислено го прати по дяволите, както и другия глупак, и тръгна към маркизата.

Тя беше при другите дами, наобиколили дон Фердинанда: старата мома не изразяваше своето мнение и не отговаряше на брътвежа на присъстващите: „Справедливо!... Погрижила се е за всички!... Образец на завещание...“

— Злите езици разправяха, че леля щяла да лиши от наследство твоя съпруг — казваше братовчедката Грациела на принцесата. — Като че ли обичта, която изпитваше към Раймондо, би могла да ѝ попречи да признае в лицето на Джакомо главата на фамилията, наследника на титлата.

Дукеса Радали обаче, покрусена и учудена, доверяваше на дон Мариано:

— Никога не бих могла да повярвам! И двамата наследници? Ами тогава какво ще стане с правото на първородните? Така ще се заличат благородническите фамилии!

Но принцесата беше съвсем обърквана и не се осмеляваше да отговори, като следеше непрестанно принца с поглед. А той, сред групата на мъжете, които неспирно повтаряха: „Каква мъдрост! Каква далновидност!“, заяви с тържествен тон:

— Всичко, сторено от нашата майка, е добро...

В същото време приорът повтаряше на монсеньора:

— Разбира се, волята на блаженопочившата ще бъде закон за всички...

И само Раймондо изглеждаше отегчен от поздравленията и едва понасяше ръкостисканията. Но Балдасаре вече бе разтворил широко вратата в дъното и влизаше следван от двама камериери, които крепяха два големи подноса с ледени сиропи, пасти и бисквити. Принцът започна да обслужва свидетелите; майордомът се отправи към дамите.

— Лишени сте от това, което е ваше! Ограбени! Докарани до просияшка тояга! — говореше през това време дон Бласко на племенницата си Киара, която бе успял да пипне. — За да

облагодетелствува онзи разюздан син, дето дори не си направи труда да дойде да я види, преди да пукне! И заради оная селяндурка, дето се напъха в този дом! — Монахът пронизваше с гневни погледи графиня Матилде. — Така ли ще се оставите да ви оберат? Тук трябва да се действа веднага, да заявите ясно и открито, че се отказвате от завещанието, че искате това, което ви се полага...

— Аз не зная, чичо...

— Как не знаеш?

— Ще говоря с Федерико...

Тогава монахът съвсем излезе от кожата си:

— Вървете по дяволите и ти, и Федерико, и всички други, ама аз съм глупак над глупаците, че се кося за това!... Тук! — заповяда той на Балдасаре, който отиваше да сервира на графинята, и като взе един леден сироп, изпи го наведнъж, за да успокои гнева си.

Брат му дон Еудженио тихомълком пъхаше в джобовете си по цели шепи сладки и бисквити и дъвчеше лакомо, надигайки една след друга чашите марсала^[5], вместо подсладена вода, като човек, който не е сигурен дали ще обядва. И въпреки това се стараеше да кима с глава в знак, че одобрява думите на негово преосвещенство епископа, който, щом видя, че приорът дон Лодовико отказа да се почерпи под претекст, че тримири, рече на председателя:

— Истински ангел! Нищо светско не го интересува! Жив пример на евангелска добродетел...

— Семейство за пример! — потвърди председателят с пълна уста. — Със стари традиции! Къде бихте могли да поставите този превъзходен принц?

А принцът най-сетне се оттегли до един прозорец с чичо си дука и с горчива усмивка му каза:

— Чухте ли, ваше превъзходителство? Това, което изглеждаше невъзможно, е истина! Моето семейство е разорено...

— И аз не вярвах! — възкликна дукът. — Че ще му даде поголеми привилегии от другите законни наследници — да, но че ще го направи сънаследник с теб!

— Дори и едно крило от къщата! За да ме позори! Домът на нашите прадеди трябва да служи на Палми!

— Сега Палми сигурно е доволна — каза братовчедката Грациела на дукесата. — Нейният съпруг — сънаследник! Горкият

Джакомо, принуден е да дели с брат си! Неприятно ми е най-много заради тази натрапница, която ще се възгордее още повече...

Графиня Матилде бе притисната от гневните и строги погледи на дон Бласко, на братовчедката и принца. Всеки път, когато Балдасаре се насочваше към нея, за да ѝ сервира, някой все правеше знак на майордома да сервира на друг или на друга. Сега бе останала само тя; но дон Фердинанда накара да доведат малкия принц Консалво и като го постави на коленете си, викна:

— Балдасаре, тук!...

[1] Задължаване на наследник чрез завещание да изплати някому известна сума или възнаграждение. — Б.пр. ↑

[2] Индия седи тъжна след погребението на Карл V (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Старши в манастир или църква. — Б.пр. ↑

[4] За момента (лат.). — Б.пр. ↑

[5] Вид бяло вино — Б.пр. ↑

От този ден нататък дон Бласко нямаше вече мира. Пет пари не даваше дали наследството ще бъде поделено така или иначе; но още откакто бе влязъл в манастира, понеже нямаше свои занимания, негова постоянна грижа беше да си пъха носа в работите на другите.

Като дете той бе видял щастливите времена на дома Уседа, когато баща му, принц Джакомо XIII, харчеше и пръскаше пари като цар, имаше двадесет коня в конюшните, цял рояк слуги и голяма свита приближени, които не ставаха от трапезата му, сложена денем и нощем. Тогава бъдещият монах слушаше само разговори за чрезмерните богатства на баща си, за големите имения, които притежавал, за рентите, които събирал от половината Сицилия; и естествено у него се бе породила жажда за удоволствия, силно желание за развлечения, които сам още не можеше да определи; докато един прекрасен ден бе затворен в новициата^[1] на „Сан Никола“, а после принуден да даде обет. Всички тия богатства бяха отредени за брат му — първородния син, а на него се падаше само дотацията от тридесет и шест унции годишно, необходима му, за да влезе в богатата и благородна света обител... Всъщност в „Сан Никола“ се живееше може би по-разкошно, отколкото в дома Франкаланца. Огромният богат манастир бе сравняван с кралските палати, та дори в знак на това пред вратите му бяха поставени тежки вериги; а рентите, които получаваше, около седемдесет хиляди унции годишно, се поделяха едва между петдесетина монаси, братя и послушници. Ала богатата обстановка, веселият живот и почти пълната свобода да прави каквото си иска не можаха да разсеят мъката на монаха, задето бяха упражнили насилие върху него; още повече, че другите му братя, вторият син Гаспаре, дук д'Орагуа, и самият Еудженио, оставаха в светския живот, наистина с малко пари, но с възможността да спечелят; така или иначе, те бяха напълно свободни, можеха да се обличат модно и не бяха принудени да носят расото, което тежеше на дон Бласко повече, отколкото ливреята тежи на един слуга. Следователно огорчението на бенедиктинеца, мъката му по загубените богатства, завистта към

братята му, омразата към баща му намериха отдушник в това, че той започна ежедневно да упражнява строг и безпощаден контрол върху целия род. Той имаше още по-голяма възможност да излива гнева си, когато — след като всичко излезе наяве и състоянието на баща му бе разпиляно за кратко време — младият принц Консалво VII бе оженен за оная Тереза Риза, която дойде да се разпорежда в дома Уседа. Тъй като според семейните традиции трябваше да се осигури продължение на рода по линията на първородния син, пък и при тия особени обстоятелства трябваше да се възстановят разклатените финанси с една голяма зестра, Консалво бе задомен на деветнадесет години, преди още дон Бласко да бъде подстриган за монах; ала още тогава у послушника се породила особена омраза към снахата, която по-късно започна да се проявява във всеки момент за щяло и не щяло.

Барон ди Риза от Нишеми, бащата на годеницата, бе дошъл в Катания от вътрешността на острова, за да задоми двете си дъщери, на които отначало искаше да поделат по равно своите големи богатства; но когато по-голямата, Тереза, бе предложена на принц ди Мирабела, бъдещия принц ди Франкаланца, Уседа му показа недвусмислено, че макар и разорени, няма да дадат Консалво VII на дъщерята на някакъв си селски барон, ако баща ѝ не запълни с монети дистанцията, която я отделя от един потомък на вицецаря. Както баронът, така и момичето признаха, че това е правилно; обаче след като даде 400 хиляди унции, сиреч почти всичко, на Тереза и лиши от наследство по-малката Филомена, която после случайно успя да се омъжи за кавалер Вита и завинаги охладня към сестра си, бащата, със съгласието на дъщерята, поиска този брак да бъде сключен на основата на общото сливане на имотите, като на нея бъде възложено да управлява дома. Годеницата беше почти тридесетгодишна, десет години по-стара от Консалво VII, тъй като бе родена в 1795 година и дълго време не бе могла да намери подходящ кандидат за женитба; нейният и без това твърд характер се бе изострил още повече от дългото ѝ чакане да се задоми; а голямото богатство и почти феодалната власт, упражнявана от баща ѝ в родното селце, бяха породили у нея желанието да командува, да властвува, да господствува, което тя поиска да упражнява в своя нов дом. Принц Джакомо XIII трябваше да се съгласи с тези тежки условия, за да избегне пълния банкрут и разпродажбата на имота; и синът, и бащата бяха принудени да оставят юздите в ръцете на съпругата и снахата.

Наистина дон Тереза спаси дома им, ала упражняваше в него тиранична власт, на която се подчиняваха всички до един, с изключение на дон Бласко. Без страх нито от бога, нито от дявола монахът направи тази жена постоянен прицел на своята яростна опозиция. Ако тя намаляваше някои разходи, той я обвиняваше, че позори фамилията със своето скъперничество; ако пък за други неща продължаваше да харчи както преди, упрекуваше я, че иска да доведе фамилията до пълно разорение; ако слушаше съветите на другите, тогава за него тя бе глупачка, неспособна да мисли със собствения си мозък; ако действуваше самостоятелно, беше още по-голяма глупачка, защото освен глупост проявяваше и самонадеяност. И какво бяха парите, дето ги бе донесла като зестра? Нищожна сума! А когато тази нищожна сума укрепи и заздрави застрашения от разорение дом, за него това стана цената, с която тя си бе купила титлата принцеса. Тя не беше истинска благородница и не само че не можеше да се сравнява с високото благородство на Уседа, ами не бе достойна дори и за някой от техните блюдолизци, тия гладни благородници, дето преживяваха, работейки почти като слуги на големите господари. Тя не можеше да си поръча рокля на шивачката, нито да си купи шапка или чифт ръкавици, без монахът да я укори, задето е похарчила пари, за качеството на предмета или пък за избора на магазина.

Но дон Бласко не щадеше и другите роднини: нито баща си, който най-напред излапа цялото състояние, а после стигна дотам, че да живее от подаянията на снаха си; нито брат си, дето се бе оставил жена му да носи панталони като мъж, а пък той да носи... „Пресвета мъдрост! Пресвета мъдрост, помогни ми!“ — възкликваше в такива случаи монахът и рязко запушваше устата си; но с тия недомлъвки искаше да каже много повече, отколкото с дълги обяснения, като по този начин потвърждаваше слуховете, които се носеха по адрес на снаха му; а после, когато принцесата остана сама след смъртта на двамата принцове — бащата и сина, които умряха в една и съща година, и беше много по-свободна от преди, макар че и дотогава беше напълно свободна, дон Бласко направо изтърсваше прозвището, което тя заслужаваше.

Тя не обръщаше внимание на приказките му. Крясъците на монаха не можеха да ѝ попречат да си прави винаги каквото си иска и ѝ харесва. А като гледаше своенравните ѝ и неразумни постъпки, дон

Бласко се изяждаше от яд. Първородният син във всеки дом на този свят е предпочитаният, нали? В тази къща обаче той беше ненавиждан! А кой бе предпочитаният? Третият син! От много векове титлата граф ди Лумера заедно с всички останали бе принадлежала на главата на фамилията, а сега само поради чист каприз, поради някаква щуротия се даваше на оня Раймондо, който бе израсъл като „негодяй“! А вторият син, на когото дори кралят не би могъл да отнеме пожизнената титла дук д’Орагуа, беше затворен в „Сан Никола“!...

Историята, на дон Лодовико приличаше много на историята на дон Бласко с тази разлика, че докато дон Бласко беше трети син в семейството, Лодовико имаше пред себе си само принца и като дук д’Орагуа би могъл да се надява, че ще получи ако не от майка си, то поне от някой чичо необходимите средства, за да носи с достойнство тази титла. Понеже беше решено, че още един Уседа от това поколение трябва да влезе в „Сан Никола“, правото и традицията определяха третия син, Раймондо; но дона Тереза, за да наложи своята воля над всички човешки и божии закони, промени естествения ред на нещата и давайки предимство на Раймондо пред другите братя, го остави в светския живот, като го направи граф и отрано взе да подготвя малкия дук Лодовико да почувствува призвание към монашеството. Затова в нейно присъствие никой не можеше да се обърне към момчето с титлата, която му се падаше по право; още от ранното си детство той бе облечен в черно бенедиктинско расо; за играчки не получаваше друго освен олтарчета, малки потири, китки за ръсене и всевъзможни други църковни предмети. Когато майка му го питаше: „Ти какъв искаш да станеш?“, детето бе приучено да отговаря: „Монах в «Сан Никола».“ При този отговор то получаваше милувки и обещания за карлини^[2], за развлечения, за разходки с карета. Ако понякога се осмеляваше да отговори: „Не зная“, дона Тереза щипеше ръката му до болка, докато изтръгнеше от него задължителния отговор. Нейният изповедник, доминиканецът отец Камило, също съдействуваше за този резултат, приучвайки момчето към сляпо религиозно подчинение, притъпявайки всячески чувствата и въображението му, като му внушаваше страх от ада и го караше да прозре блаженствата на рая. За да успее по-добре в своето намерение, принцесата не затвори рано

момчето в новициата; държа го в къщи до петнадесетгодишна възраст. Тогава беше времето на строгите икономии, на кредиторите, които се тълпяха в стаите на администрацията, на погасяваните малко по малко дългове; така че там, където дон Бласко бе чувал да се говори непрекъснато за съкровищата, които отчасти се бяха стопили пред неговите собствени очи, Лодовико слушаше само оплаквания, заплахи на хора, които искаха обратно своето, и вечната песен на майка си, преувеличаваща нарочно своите материални затруднения: „Разорени сме! Не знам какво да правя! Няма да ни остане вече нищо!“ И докато в двореца Франкаланца принцесата проявяваше скъперничество и демонстрираше по всякакъв начин мизерията, в която бяха изпаднали, като събираше угасени кибритени клечки, за да ги пали от другия край, и препродаваше износените си рокли, преди да си направи някоя нова, на Лодовико тя описваше манастира на бенедиктинците като място на вечно блаженство, където животът минава без грижи за днешния ден и без страхове за утрешния, сред богати гощавки, пищни церемонии, весели разговори и приятни разходки извън града. Когато най-сетне влезе като послушник в „Сан Никола“, Лодовико можа да се увери, че майка му казваше истината, защото сякаш рог на изобилието се изсипваше непрестанно върху манастира и там животът течеше леко и радостно. Младежът, който се бе измъкнал от желязната опека на принцесата и на изповедника, ценеше най-вече свободата, граничеца с разюзданост, която виждаше да цари в манастира; така той се убеди, че имаше полза да се влезе в този орден, както му бе внушавано още от дете. И все пак, преди да даде обета, той се поколеба, разбирайки точно в момента, когато щеше да извърши това, каква тежка жертва му налагаха, защото дон Бласко го бе предупредил за хитрините на майка му. Но освен че не вярваше много на монаха, чиято безпощадна критика познаваше, ужасната строгост на майка му, от която час по-скоро гледаше да се отърве, го накара да се изплаши и да се откаже от всеки опит за открита съпротива.

Отец дон Лодовико твърде късно разбра играта, на която бе станал жертва, когато видя, че материалните притеснения, от които се оплакваше майка му, бяха лъжа и че мястото, от което го бяха принудили да се откаже, беше заето от брат му Раймондо. Но нямаше време да се връща назад: монашеското расо и качулката щяха да тежат на плещите му до самата смърт. Негодуванието, омразата и ненавистта,

разразили се в неговата душа, бяха много по-силни от тия, които бе изпитал чичо му, защото поради дългия навик да се преструва и да понася огорчения и обиди той бе неспособен да излее гнева си с думи като дон Бласко.

Той не даваше никакъв израз на всички тия чувства, бушуващи в сърцето му: към майка си остана почтителен и покорен както преди и щедро прояви истинска братска обич към тоя Раймондо, който се радваше на узурпираното място; а с примерния си живот потвърди, че е призван да бъде монах. Докато дон Бласко, грубиян, невежа, жаден за материални блага, гуляеше с лошите монаси, залагаше на лотото като обезумял, за да забогатее, и носеше нож под расото, то дон Лодовико бе по-фин, по-образован и най-вече по-хитър, умееше да се владее и бе сочен като рядък пример на аскетични добродетели, като много голям теолог. Докато чичото, за да си отмъсти за загубената светска власт, претендираше да се разпорежда в манастира, като крещеше срещу абата и приора, деканите и икономите и псуваше свети Никола и свети Бенедикт и всичките им небесни събрата, племенникът сякаш полагаше всички грижи да се държи настрана, да не храни друга амбиция, освен да учи... Вътрешно той гореше от желание да си отмъсти. Понеже беше затворен завинаги в манастира, искаше да стигне бързо, преди всеки друг, до висок сан. При бенедиктинците наистина съществуваше едно царство, което трябваше да се завоюва: да бъдеш абат, това означаваше да имаш голяма власт, да притежаваш не знам колко си феодални титли и да се разпореждаш с едно баснословно състояние; а старите сицилийски закони му даваха правото да се нареди между перовете на кралството! Дон Лодовико искаше да стигне до това място за възможно най-кратко време; след като разбра какъв път трябва да поеме, той не се отклони от своята линия: никой никога не можеше да го упрекне в най-малка грешка, никой не можа да го въвлече в многобройните групировки, на които се деляха монасите; усамотен, почти винаги затворен в библиотеката, той печелеше симпатии със смиреното си държане, с подчинението към висшестоящите, а също и към равните нему, със строгото спазване на канона, със славата на учен, придобита за кратко време. Така на двадесет и седем години бе избран за декан; но понеже абатът и почти всички монаси много го уважаваха и хвалеха, той си спечели силната и яростна омраза на чичото. Жаден за власт, дон Бласко също искаше да

бъде приор и абат; ала скандалният живот, буйният му характер и крайното невежество правеха ако не невъзможно, то поне много трудно задоволяването на тази негова амбиция; така че не го направиха декан преди четиридесетгодишна възраст; следователно, като гледаше на това място племенника си, дете „още има жълто по... устата“, той обезумяваше от гняв. Ужасната борба избухна при смъртта на приора Раймо, в началото на тази 1855 година. Нямаше спор по това, че един от фамилията Уседа, чиито прадеди бяха толкова заслужили към манастира, трябваше да заеме вакантното място; дон Бласко претендираше за този сан и дори не бе помислял, че онзи „езуитин“ — племенникът му, може да мечтае да му го оспорва; когато научи, че оная „мръсник“ му прави конкуренция и се осмелява да застава срещу чичо си, той едва не пукна от мъка. Това, което устата му изригна срещу Лодовико, можеше да привлече всички мълнии върху купола на „Сан Никола“ и да изпепели манастира с всичките му обитатели. „Сводник на всички отци, изхвърляч на нощните гърнета на абата и син на едикого си...“ — това беше най-малкото, което му каза.

Дон Лодовико не обърна внимание на думите му, като даде добър пример на целия манастир със смирението, с което отвърна на жестоките нападки на чичо си. Той бе съвсем уверен в своята правота: избирането на дон Бласко, който бе посял деца из целия квартал и поддържаше три-четири любовници, между които и прословутата Тютюнопродавачка, и беше толкова необразован и арогантен, се смяташе за невъзможно от всички; пред племенника си той имаше едно-единствено преимущество възрастта, ала това не можеше да компенсира всичките му ужасни недостатъци. С огромно мнозинство бе избран дон Лодовико. От този ден дон Бласко се озвери срещу този „мръсен езуитин“ и оная... оная... принцесата, на която естествено приписа нова, по-тежка, непростима вина за ритника, нанесен му от тоя „езуитин мръсен“.

Но и другите племенници, които монахът сега защитаваше от омраза към покойната, като ги насъскваше да се откажат от завещанието, никога не бяха се ползували с неговото благоволение. Стигаше това, че бяха деца на оная, която той считаше за своя лична неприятелка; пък и освен това в неговите очи всички те имаха по някаква особена вина, като се почне от Киара и нейния мъж.

Главната вина на маркиза се състоеше в това, че бе избран от принцесата за зет и че обичаше Киара въпреки неприязненото чувство, което момичето проявяваше към него; но в случая дон Бласко се радваше тъкмо за това, че можеше да се нахвърля едновременно срещу него, дето искаше „да се навре насила“ в дома Уседа, срещу принцесата, която искаше „да насили“ дъщеря си, и срещу племенницата си, дето беше „толкова глупава и побъркана“, та да отказва на кандидат „като този“! Съпротивлявайки се на майка си, Киара всъщност би трябвало да получи похвали и насърчения от чичо си монаха; но дон Бласко бе устроен така, че когато някой го признаваше за прав, той веднага променяше мнението си, за да го уязви. Затуй годежът се превърна в жестока вражда между девер и снаха, между чичо и племенница, а също така и между майка и дъщеря, защото и в този случай принцесата пак бе проявила обичайните си капризи.

За нея, като за всеки глава на знатно семейство, желани и любими чедата бяха само мъжките рожби: момичетата знаят само да ядат наготово и да отмъкнат част от покъщнината, ако се омъжат. Това салическо правило, дълбоко вкоренено в нейния мозък, наистина допускаше някои изключения — тя самата например, — но по отношение на челядта си принцесата се ръководеше само от него. При все това тя правеше разлика и между самите си синове. Приживе почти мразеше първородния си син и обожаваше Раймондо; но мразеният беше наследник на титлата, бъдещ глава на фамилията, а предпочитаният, въпреки жертвата на Лодовико, бе само младши син; затова, съгласувайки феодалната традиция със своята лична воля, тя бе решила, без да казва нищо за това, да подели богатствата си между двамата братя; сиреч да ограби първородния, който би трябвало да вземе всичко, и да облагодетелствува другия, който не би трябвало да получи нищо. От останалите двама братя Лодовико бе почти унищожен, за да отстъпи място на Раймондо, докато Фердинандо можеше да живее до известна степен свободен и както си иска. Към момичетата обаче тя хранеше едно по-дълбоко и еднакво чувство на отвращение и почти на презрение, като се стараше да им попречи „да оберат“ братята си. Анджолина, най-голямата, бе обречена на отшелнически живот още от рождението си заради непростимия ѝ грях, че се бе появила на бял свят. След една година брачен живот дона

Тереза трябваше вече да роди и чакаше момче, първородния син, малкия принц ди Мирабела, бъдещия принц ди Франкаланца; тя не само го очакваше, но дори не допускаше, че може да не се появи. Роди се обаче дъщеря: майката не можа да ѝ прости това никога. Щом я извади от пелените, веднага я облече като малка монахиня; момиченцето още не можеше да говори, когато всеки ден го водеха в манастира „Сан Плачидо“. На шест години то бе затворено в него, „за да получи възпитание“, а на седемнадесет кроткото и смирено създание, непознаващо света, поробено от майчината воля и от непристъпните стени на манастира, наистина се почувствува призвано да служи на бога: така умря Анджолина Уседа и остана сестра Мария Крочифиса.

Киара, която се бе родила веднага след нея и остана в къщи, изпита още по-силно коравосърдечието на майката; принцесата я бе оставила в светския живот не от страх, че хората щяха да я упрекнат, задето жертвува и двете си дъщери, а за да може тя самата да упражнява над момичето много по-строг надзор и по-голяма власт, отколкото игуменката в някой манастир.

— Ами че от такава луда жена като снаха ми — имаше обичай да казва дон Бласко — и от толкова говедо като брат ми какво може да излезе! Разбира се, една съвсем побъркана глупачка!

И всъщност какво стана. Докато майката я държеше в железния си юмрук, тази почтителна и послушна дъщеря винаги свеждаше глава; в деня обаче, когато принцесата реши да я омъжи, след като бе намерила оня глупак, маркиз ди Вилардита, който предлагаше да се ожени за девойката без зестра, дъщерята каза „не и не“. Наистина съвсем невероятни неща!...

Виждайки в църква от време на време лицето на девойката изпод шала, маркизът се бе влюбил и принцесата, която твърдо бе решила да му даде дъщеря си, го бе допуснала в къщи. Но обезкуражен от хладния прием и от упорития отказ на Киара, убеждаван от роднини и приятели, че извършва лудост да се жени насила за момиче, което не го иска, той щеше да се отдръпне най-възпитано, ако дона Тереза, която и дяволът не можеше да разубеди, щом веднъж е взела някакво решение, не беше му заповядала да остане на своето място. Когато гледаше девойката, седнала в един ъгъл със сведена глава и с кърпичка в ръка, и той имаше желание да се разплаче — „това теле — както го наричаше

дон Бласко, — дето има толкова нежно сърце, че може да се влюби в дългата муцуна на моята племенница!“ Наистина Киара не беше хубавица и майка ѝ — отначало, за да ѝ внуши да не мисли за женитба, а после пък, за да я накара да приеме този кандидат — всеки божи ден ѝ повтаряше:

— Защо не се погледнеш в огледалото? Не виждаш ли колко си грозна? Кой ще те вземе!

Тогава Киара отвърщаше:

— Никой, и толкова по-добре! Нали ваше превъзходителство не искаше да ме омъжва! Оставете ме да си седя в къщи!...

При първото си впечатление от него, като всички Уседа, Киара не искаше да чуе за този годеник поради единствената причина, че беше малко дебел; но след като вече бе взето това решение, главната причина за нейната съпротива срещу майка ѝ беше инакъв, който при Уседа бе много по-ярко изразена наследствена черта, отколкото впечатлителността; до последния момент тя остана непреклонна, упорита, заинатена и казваше, че никога, никога няма да се омъжи за това буре; напразно братята, чичовците и отецът изповедник ѝ обясняваха, че ако и да не е слаб, маркизът притежава златно сърце и се жени за нея без зестра, защото я обича; че в неговата къща ще живее като царица, защото той е сам и пребогат; че ако изпусне този кандидат, майка ѝ може да се върне към първоначалното си решение да не я омъжва и да я остави стара мома. Заинатена докрай, тя все отказваше: не, не, не и толкова.

Отначало принцесата не ѝ даваше да гъкне, после я наруга като слугиня, след това я заключи в една тъмна стаичка без дрехи, с малко храна, накрая я наплеска с възлестите си ръце, които удряха яко, и се закле, че ако тя не склони, ще я остави да умре от туберкулоза. И когато маркизът, обзет от угризения, дойде да върне годежа, принцесата му рече:

— Не, господине, трябва да се омъжи за теб, защото аз искам така. Ако тя е от Уседа, аз съм от Риза! И ще видиш, че ще промени решението си!

Добре знаеше тя как бяха устроени всички тия Уседа: заинатят ли се за нещо, главата им да разцепиш, пак не можеш ги разколеба; нали бяха вицекале, волята им трябваше да стане закон! Но полека-лека, ден след ден, когато човек най-малко очаква, ето че изведнъж без

причина се отказват от предишните си намерения; това, на което преди са казвали бяло, сега твърдят, че е черно; ако по-рано са искали да убият даден човек, после той става най-добрият им приятел...

Ала Киара не бе променила решението си до последния момент: пред олтара, заградена от двама полски пазачи — две разбойнически мутри, подбрани нарочно от майката, за да ѝ всяват страх, — тя падна в несвяст и само с добра воля свещеникът успя да чуе нейното „да“. Но на другия ден след сватбата, когато цялата фамилия отиде на гости на младоженците, завари ги хванати за ръце, едва ли не прегърнати...

— Чудо на чудесата! — викаше дон Бласко.

Прислужниците, придворните и приятелите им доста време се шегуваха помежду си относно средството, което е употребил маркизът, за да укроти съпругата си; истината е, че от този ден Киара стана едно цяло със съпруга си, и то дотолкова, че щом той закъснееше четвърт час, веднага пращаше след него цялата прислуга и го ревнуваше дори и от мислите му. И при всички случаи, големи или дребни, изказваше само мнението на съпруга си; когато ѝ задаваха някакъв въпрос, преди да отговори, тя питаше него с поглед, страхуваше се да не каже нещо, което той не мисли. Единствената ѝ голяма мъка бе, че след три години брачен живот нямаше още дете от него, след като три-четири пъти бе оповестявала прибързано, че е бременна; но и по този начин тя показваше обичта, която изпитваше към своя Федерико.

Принцесата я бе омъжила за него по няколко причини. Преди всичко поради това, че след четиримата сина ѝ се беше родила трета дъщеря и следователно тя разсъждаваше (или по мнението на дон Бласко „не разсъждаваше“) така: от трите дъщери първата да стане монахиня, втората да бъде задомена, а третата да остане в къщи. Маркизът, който бе влюбен в момичето, обещаваха не само да я вземе без зестра, а и да участва в една малка комедия. Макар че твърдото намерение на майката беше да запази състоянието на фамилията непокътнато от дъщерите, все пак нейната гордост на принцеса ди Франкаланца не можеше да позволи хората да хвалят великодушието на зетя, че е взел Киара без нито един грош, сякаш я изважда от приют за подхвърлени деца. Затова в сметководните книги, в графата за брачните разходи, тя откри на името на дъщеря си рента от двеста унции годишно: така пишеше в акта, регистриран при нотариуса Рубино, и така знаеха всички; но после маркизът ѝ бе дал една

разписка, потвърждавайки получаването на цялата сума от четири хиляди унции, от които не бе видял нито грош!

Тогава дон Бласко, който бе вече зле настроен срещу маркиза заради брака му с Киара и срещу Киара заради това, че омразата ѝ се бе превърнала много бързо в любов към съпруга, започна да обвинява най-остро и двамата, задето се бяха поддали на тази подлост и се подчиниха на лудата му снаха. Те имаха и друга още по-голяма, може би непросжима вина за това, че не предявиха правата си върху бащиното наследство. Бенедиктинецът наистина смяташе, че фамилията Уседа не е била напълно разорена, когато в нея бе влязла доната Тереза; така или иначе, след като и в най-тежките времена бяха събирани ренти от имотите, принцесата трябваше да ги впише в сметките, защото и най-големият будала не можеше да ѝ повярва, че тия суми са оличавали за ежедневни разходи на семейството. Напротив, тия пари ѝ бяха помогнали да плати дълговете и да спаси имуществото; следователно те бяха вложени в цялото възстановено състояние и трябваше да се впишат в актива на принц Консалво VII. А пък той, нали винаги е бил глупак, можа да увенчае краткия си и неразумен живот с онова смешно завещание, наложено и диктувано от жена му, с което, обявявайки се за разорен поради „семеини нещастия“ („Какво щастие от нещастията!“), завещаваше на децата си обичта на майка им („Ама че гадост — викаше монахът, — да се отвратят чак и кучетата!“). Но ако децата не бяха глупаци като баща си, трябваше да искат сметка до последния грош. Затова монахът усърдно бе тръгнал по петите на племенниците си, като ги насъскваше да предявят своите права; само с Раймондо не разговаряше от години, защото той бе любимец на майката. Но докато беше жива принцесата, никой не се осмели да пророни дума по този въпрос. И дон Бласко, колкото и да не искаше, ги извиняваше, защото имаше пред вид подчинението, към което тя ги бе приучила. Ала този маркиз, дето ѝ беше само зет и следователно не биваше да се страхува от нея и веднъж бе вече изигран при сделката с брачния договор, беше за дон Бласко последният глупак, защото не се решаваше да надигне глас. И защо? Защо, моля ви се? Защото заявяваше, че се е оженил за Киара от обич, а не заради парите, които щяла да наследи!... Монахът толкова се гневеше на това, че щеше да му се пукне злъчката. Но с течение на времето той се поуспокои, очаквайки смъртта на снаха си, за да може

отново да излезе на сцената. Сега, когато тя най-сетне бе пукнала и бяха отворили това жестоко завещание, яростният монах забрави за глупостта на Федерико и Киара и отново почна да ги атакува, за да ги накара да се раздвижат. Вместо да заяви „честно“ каква част идва от съпруга ѝ и да я подели „справедливо“ между всички свои чеда, покойната се била разпоредила с цялото състояние като със своя лична собственост! И не стига това, ами измамила законните наследници, като им определила по някаква сума, уж по-голяма от законния дял, а всъщност им дала „само грошове“. Особено Киара била направо обрана „като в дън гора“, защото в завещанието не се споменавало нищо за легата на каноника Риза. Това пък беше друга каша, забъркана преди време от Дона Тереза. За да сломи съпротивата на Киара ѝ да я накара да се омъжи за маркиза, между другото принцесата прибегна и до паричния въпрос; и за да не развързва собствената си кесия, замеси в това един свой вуйчо, каноника Риза от Калтаджироне, който обещаваще легат от пет хиляди унции в полза на внучката си, ако момичето се омъжи за маркиз ди Вилардита. В случая бе намесена и дона Тереза, за да гарантира предаването на сумата при условие, че действително се намери в наследството на каноника, който бе обещал да остави всичко на нея. Обаче каноникът бе умрял две години преди нея, разделяйки имуществото си между своята прислужница и принцесата, и тогава тя отказа да признае сключения договор; пък и маркизът от уважение и безкористност не бе и помислил дори да ѝ поиска да го изпълни. Понеже в завещанието снаха му не споменаваше нищо за това свое задължение, понеже бе уредила „с дяволска хитрост“ и другата измама за четирите хиляди унции, които Киара не бе получила, а трябваше въпреки това да възстанови, като че ли наистина ги бе взела, сега дон Баско ходеше всеки ден при маркиза, за да го насъсква срещу покойната и наследниците, като го караше да иска: 1) законна подялба; 2) определената в брачния договор сума с всички неплатени лихви; 3) частта, която се пада на Киара от баща ѝ; 4) легата на каноника. Той правеше една най-проста сметка, за да му покаже, че на жена му се полагат не десет хиляди унции, определени в завещанието, ами три пъти по толкова. Маркизът го слушаше, кимаше утвърдително на всичко, което казваше монахът, защото с този проклет бенедиктинец не можеше да се спори, но пред съпругата си казваше, че не желае те да започват кавгите в семейството, а да изчакат да видят

какво ще направят другите. Киара се съгласяваше и с това мнение на съпруга си, както с всички други; но вътрешно даваше право на чичо си и ѝ се искаше да получи каквото ѝ се полага, защото ѝ бе мъчно, че Федерико, с когото се надпреварваха да засвидетелствуват любовта си един към друг, трябва да носи сам тежестите на дома. Маркизът пък от своя страна протестираше:

— Аз съм те взел заради теб самата, а не за парите! Дори и да нямаше нищо, за мен не е важно... Впрочем това не значи, че ще се откажем от правата си. Да оставим да действуват най-напред Лукреция и Фердинандо. Не искам аз пръв да завеждам дело срещу твоето семейство...

Това безкористие, това уважение, проявено от него към фамилията Уседа, засилваха още повече привързаността и възхищението на Киара, караха я да се съобразява още по-усърдно с неговите желаниа; още повече, че тъкмо през тия дни, обрекла се (по съвета на игуменката на „Сан Плачидо“) на чудотворния свети Франческо ди Паола, тя отново бе обзета от надеждата, че е бременна. И така, за да защити съпруга си от тази конска муха дон Бласко, тя самата даваше отпор на чичо си:

— Да, добре, ваше превъзходителство, имате право, вие говорите така от обич към нас, ала трябва да зачитаме волята на нашата майка...

— Майка ти беше глупачка! — викаше монахът. По-голяма глупачка и от тебе! Каква е волята на майка ти? Да ви разори всички заради Раймондо, напук на Джакомо! И ти си луда като нея! Луда пасмина сте всичките!

Вбесен още повече от това, че съпрузите по цял ден се галеха, особено по време на обеди, когато взаимно си сервираха, сякаш бяха наред медения си месец, и си слагаха един друг в устата като гълъбчета, монахът избухваше:

— Аз наистина не зная кой от двамата ви е по-голям глупак!

Но веднъж Киара го дръпна настрана и възнегодува:

— Ваше превъзходителство, на мен можете да казвате каквото си искате, но не обиждайте Федерико. Не мога да понасям да се говори лошо за него...

— Не понасяш ли, не можеш да търпиш? Че на кого ги дрънкаш ти тия! — кипна монахът. — Да не мислиш, че хората са забравили, че

по-рано не го бръснеше за нищо и заплашваше, че по-скоро ще умреш, отколкото да се омъжиш за тая любеница?

Така племенницата обърна гръб на чичо си; той пък прати племенницата си по дяволите и не стъпи вече в нейния дом, като гръмогласно се наричаше тройно по-голям глупак, задето е проявил такъв глупашки интерес към тия две говеда. Ала неговите заричания бяха вятър работа; той не можеше да се помири и да мълчи, измъчваше се от това, че ще се изпълни волята на умрялата; и докато чакаше сгоден случай, за да започне пак атака срещу ония двама глупаци, залови се с Фердинандо.

По което и време да отидеше да го търси там горе, в Пиетра дел'Ово, винаги го намираше сам, с ренде, трион или мотика в ръка, погълнат от работата си като дърводелец или градинар, запретнал ръкави като някой работник или селянин. Фердинандо още от дете си беше такъв: мълчалив, боязлив, полудив, защото майка му се отнасяше неблагоприятно към него и той бе принуден да се забавлява сам как да е, тъй като на него не се полагаше никакъв подарък, дори и най-евтина играчка. Беше почти саморасъл и се стараяше да се оправя сам, сам да си доставя това, което му трябва. Когато другите отиваха на разходка, той оставаше в къщи да разглобява дървени или картонени кутии, за да си прави малки театри, олтарчета или къщички, които после подаряваше на всеки, който му ги поискаше, но най-често на Лукреция, понеже към нея питаеше голяма обич като към другарка по съдба. И ако го потърсеха понякога, когато имаше гости и някой роднина искаше да го види, той бягаше, завираше се в някакви дупки, където не можеше да го намери никой, или пък се скриваше в дюкяна на часовникаря, негов голям приятел, от когото се учеше на занаят. Един ден, за празника на свети Фердинандо, дон Коно Канала му подари „Робинзон Крузо“; той изчете книгата от кора до кора и остана смяян от прочетеното, сякаш бе направил голямо откритие. От този момент стана още по-див: единственото му и неизменно желание беше да претърпи коработрушение на някой пуст остров и да се грижи сам за прехраната си. Тогава почна да прави опити с посеви в градината и по терасата на техния дворец, обзе го желание да живее сред полето, което принцесата подкрепи. Заради глупавите му страсти тя го бе нарекла Гламчо; но като разбра, че всичко това улеснява нейните проекти, отначало му даде голата нива с жълтугите и опунциите в

Пиетра дел'Ово, а след време, когато бе вече назрял планът и за пълно обезнаследяване на другите в полза на първородния син и на Раймондо, тя му отстъпи цялото имение; принцесата обаче сключи със сина си напълно редовен договор, с който той се задължаваше да ѝ дава петстотин унции годишно от доходите на имота, като всичко, което остава в повече, се пада на него. Този договор беше добра сделка за доната Тереза: преди всичко тя спестяваше тридесет и шест унции годишно за управител на чифлика, понеже Фердинандо незабавно се пресели там, за да обработва сам „острова“, който бе придобил; а освен това си осигури и една рента, каквато този чифлик иначе не можеше да даде.

Гламчо разчиташе на мелиорациите, за да може да плаща петстотин унции на майка си и да разполага с остатъка; и наистина, щом влезе във владение, той започна да разорава целината, да копае кладенци, да изкоренява бадеми, за да засади лимони, да изскубва лозето, за да посади на неговото място бадемите, с една реч, да дава воля на капризите си, както си бе мечтал. Всъщност радостта му щеше да бъде още по-голяма, ако би могъл да извърши всичко сам; и макар че бе принуден да вика копачи и градинари, той работеше заедно с тях, плевеше, изхвърляше цели кошове камъни, подкастрияше дръвчетата; работеше и като дърводелец, зидар и декоратор, защото една от първите му грижи бе да разшири и разкраси старата къща на управителя на чифлика. Щастлив бе, че живееше като героя, който бе разпалил въображението му, сякаш наистина се намираще на някой пуст остров, съвсем далеч от света. Спеше на нещо като моряшка койка, правеше си сам маси и столове, а къщата приличаше на склад от разпръснатите безброй инструменти: триони, рендета, свредели, скрипки, мотики и търнокопи; имаше и всички видове дъски и греди, чували с брашно, за да си меси хляб, запаси от барут, една етажерка с книги — всички вещи, които един корабкрушенец би могъл да спаси от кораба, преди той да потъне.

Ала още първата година той не можа да изплати напълно обещаната на майка си рента; остана да ѝ дава почти половината, която сума принцесата вписа точно в сметките като негов дълг. После, в стремежа си да промени културите и да прилага новостите, за които чуваше да се говори или намираще в земеделските наръчници, или пък самостоятелно изследваше, той прибираще все по-малко реколтата от

земята. И разправяше, че за това са виновни наемните работници, които не изпълняват както трябва неговите нареждания, или обърканите годишни времена; майка му нарочно го подиграваше, за да го накара да упорствува в тази своя мания, и чудесно успяваше да постигне това. А доходът от Жълдите намаляваше все повече и не стигаше дори до сто унции, въпреки че освен за сечива и някоя и друга книга той не харчеше за себе си нищо и се хранеше скромно със зеленчука от градината и с това, което хващаше на лов; а в редките случаи, когато се появяваше в двореца, скандализираше дори и слугите, толкова беше дрипав, омазнен и размъкнат в крайно извехтелите си дрехи. Но принцесата му се присмиваше и го оставяше да прави каквото си иска, като редовно вписваше в кредитната книга сумите, които всяка година оставаше да ѝ дължи. Те вече възлизаха на един порядъчен капитал, който Гламчо не знаеше откъде да вземе; затова се страхуваше непрекъснато, че майка му, уморена от неговите дългове, ще му отнеме имота; и наистина принцесата неведнъж го бе заплашвала с това.

Следователно нейният главен удар в завещанието бе това, че отреждаше Жълдите на Фердинандо. За него тази собственост беше нещо повече от голямо имение; той се страхуваше, че ако я смени за цялото наследство на по-големите си братя, ще загуби много. И при това му се опрощаваха всички неизплатени дългове, които вече възлизаха на хиляда и петстотин унции; така че той бе безкрайно доволен и смяташе, че към него са се отнесли много добре, свръх очакванията му. И когато дон Бласко тръгна по петите му, за да го накара да се възпротиви, той, като спираше за миг да рендосва или да подкастрия, най-наивно му отвърщаше:

— Как? Че не е ли достатъчно това, което получих?

— Но на теб ти се пада поне тройно повече! И ти си измамен като всички останали! Пада ти се частта на баща ти, която трябва да поделите по равно между всички вас, и сега е моментът да си я възвърнете! А не знаеш ли, че в деня, когато умря майка ти, Джакомо дори не прати да те повикат?

— Не е възможно! — отвърщаше Фердинандо възмутен. — Че защо?

— За да скрие документите и ценните книжа! Отишъл бързо там и почнал да тършува из цялата вила: тия неща се знаят! А после

устроил комедията с печатите. Ще разбереш това, когато се направи описът, душо непорочна!

Монахът изгаряше от нетърпение кога ще се извърши този опис. Но принцът сякаш не бързаше да научи какво има в къщи, не говореше за тия работи с никого от братята и сестрите си, дори и със сънаследника си Раймондо, който на свой ред мислеше за всичко друго, но не и да му иска сметка. Независимо от траура той беше непрекъснато въвн от къщи, ходеше в „Казиното на благородниците“, за да разговаря със старите си приятели за Флоренция, да играе на карти или да преценява екипажите, които дефилираха в часа за разходка. А дон Бласко проглушаваше ушите на Фердинандо с укори срещу брат му. „Скандал, липса на уважение към покойната, дете още не е изстинало“, било поведението на този разюздан син, който се грижел само за развлеченията си и не дошъл дори „да затвори очите на майка си“, макар и само заради парите, които тя искаше да му даде *brevi manu*^[3], „отнемайки ги от другите“!

В деня, когато най-сетне започна описът и се оказа, че в касата има само пет унции и две тарй наличност и една облигация за рента от сто дуката, монахът хукна към Жълъдите като обезумял.

— Видя ли? Видя ли? Видя ли?... Какво ти казвах аз! Пет унции! Майка ти никога не държеше по-малко от хиляда. Ами рентата, рентата! Аз знаех, че е пет хиляди дуката. Сега разбираш ли? Видя ли как ви обра вашият мил брат? И оня хайдук, синьор Марко, му помагаше. Обрани сте! Ограбени! Ако не дигнете шум, ако не си потърсите правата, заслужавате да ви заплую човек в лицето.

Той крещеше неспирно, като доказваше на племенника си, който бе шашардисан от виковете му, новата измама. Ами че защо тогава Джакомо ще държи още синьор Марко на същата служба, след като вече е изгонил всички покровителствувани от майка му слуги: главния кочияш, готвача, всички ония, на които тя бе завещала по нещичко? Този „мръсник“, синьор Марко, „злият гений“ на покойната, трябваше да бъде изхвърлен „с ритници в задника“ веднага след като неговата покровителка бе склопила очи. А защо два месеца след това си седеше още на мястото? Именно защото, едва-що умряла старата му господарка, той „подло“ се бе хвърлил в нозете на новия господар, предал му беше всичко, оставил го бе „да обере“ ценните книжа, които се падаха на всички или поне и на „сънаследника“!

А това говедо Фердинандо се правеше на наивник, не искаше да вярва на всички тия мръсотии и заявяваше, че е благодарен на майка си заради опрощаването на хиляда и петстотинте унции! Като че ли онзи кождерски договор между майка и син не беше нещо неморално, като че ли не нарочно принцесата бе определила по-висока от дохода на имота аренда, за да примами по-лесно този глупак!...

В стремежа си да му проповядва, че трябва да наследи повече, че би могъл да бъде двойно и тройно по-богат, може би монахът щеше да успее да разтърси племенника си, ако и с Фердинандо — както с Киара, когато говореше против съпруга ѝ — не бе постъпил крайно непредпазливо. Фердинандо се страхуваше, че ако се откаже от завещанието и поиска законна подялба, Жълдите ще отидат в ръцете на някой друг или най-малко ще трябва да ги подели с братята си. Дон Бласко, който го убеждаваше, че ще може да ги задържи изцяло за себе си, един ден му изтърси:

— Пък и най-сетне, ако загубиш този имот, ще вземеш в замяна някой друг, дето ще струва много повече!

— Не, ваше превъзходителство — отвърна Фердинандо, — като този имот няма друг в нашия дом...

— Жълдите ли? — прихна тогава монахът. — Земя, дето се нарича Жълдите? Наистина добра е да пасеш на нея стадо свини. Че какво друго ражда освен жълди? Особено сега, след като я опустоши с твоите налудничави опити.

Щом чу да се подценява така земята му и неговият труд, Фердинандо онемя и почервения като домати; после, като си възвърна гласа, заяви:

— Ваше превъзходителство, знаете ли какво казва поговорката? „Повече знае лудият в своя дом, отколкото мъдрият в чуждия!“

Тогави монахът, след като изригна цял куп неприлични думи срещу този невъзпитан младеж, не стъпи повече в неговия „свинарник“ и отиде да досажда на Лукреция. Нея той беше оставил за най-послед, понеже ако инстинктивно изпитваше антипатия към всичките си племенници, то срещу тази беше особено ожесточен.

Като Киара и Фердинандо Лукреция не помнеше нито една ласка от майка си; и ако в очите на монаха Киара отначало имаше известна заслуга заради съпротивата, която бе оказала на принцесата при сделката с брака, а Фердинандо — че бе напуснал дома, най-малката

му племенница имаше само грехове, един от друг по-тежки. Под камшика на дона Тереза, която се отнасяше с нея особено грубо, защото се бе родила, когато тя вече не искаше други деца, смятана за натрапница, дошла да заграби част от имуществото, отредено вече за двете мъжки чеда, Лукреция бе израснала като „сънливка“, както казваше бенедиктинецът: мудна, мълчалива, дива като Фердинандо; и винаги беше така разсеяна, че нейните отговори будеха смях у всички с изключение на чичо й Бласко, който непрекъснато я заяждаше.

Като потискаше и малтретираше дъщеря си, принцесата все пак не забравяше главната цел, която трябваше да постигне: сиреч да я остави стара мома в къщи. Затова ежедневно и упорито убеждаваше Лукреция, че бракът не е за нея; преди всичко поради недоброто й здраве — а момичето се чувствуваше отлично; после, защото така изискват интересите на фамилията — и й посочваше за пример дона Фердинанда; после, защото без пари не би могла да намери подходящ кандидат — изключителният случай с маркиз Федерико потвърждаваше това правило; и най-сетне (сякаш всичко това не беше достатъчно), защото е грозна — и тук принцесата казваше истината.

Щом я видеше пред огледалото или пък в редките случаи, когато девойката влизаше при гостите, дошли за майката, тя възкликваше:

— Колко си грозна, дъще моя! Какво нещастие е човек да има такава грозна дъщеря, нали?

Все пак най-убедителният й аргумент беше бедността: имуществото принадлежеше на „мъжките чеда“; когато управителите на именията й носеха цели чували с пари, тя казваше на Лукреция:

— Виждаш ли тези пари? Всичките са на момчетата!

И ако девойката повдигнеше очи към топографските карти на именията, окачени в преддверията, майката повтаряше:

— Какво гледаш? Това е собственост на момчетата!

Ако в присъствие на момичето се заговореше за бракове, дона Тереза предупреждаваше с укор: „Какви ги разправяте пред момчетата!“; а на четири очи й внушаваше, че да се мисли за женене, е смъртен грях, който трябва да се каже на изповедника; и изповедникът, отец Камило, убеждаваше в това Лукреция. После принцесата пак повтаряше до втръсване:

— Впрочем ти нямаш нищо, щещ не щещ, трябва да останеш в къщи. Кой ще иска да се ожени за тебе без зестра?

Що се отнася до Киара, там работата била съвсем друга: намерил се човек да я вземе само с една риза на гърба, защото знаел, че е разумна, богобоязлива, покорна към майка си. И за да подслади малко горчивия хап, принцесата понякога се изпускате да рече:

— Ако и ти постъпиш като сестра си, после ще те възнаградя.

Така бе расла Лукреция: непрекъснато огорчавана и унижавана, отделена от света повече, отколкото в манастир, мразена от по-големите си братя и от самите си чичовци, дори малко тиранизирана от Киара, която поради това, че беше пет години по-възрастна от нея, се държеше като „голяма“; само Фердинандо я закриляше и обичаше, понеже характерите им бяха сходни. Гламчо вече трябваше да се грижи сам за себе си, тъй като в семейството не се ползуваше с особено благоволение; но доколкото можеше, показваше на Лукреция, че я обича. По-голям от нея само с една година, той играеше с Лукреция и ѝ подаряваше своите саморъчно направени играчки; по-късно, когато понаучи буквите и сам се научи да рисува и да прави дребни предмети, предаде своята наука на сестра си, за която не даваха пари за учител.

Впрочем Лукреция се радваше на компанията и покровителството не само на Фердинандо, а и на дона Вана, една от камериерките; и принцесата, макар че винаги беше нащрек, не можа да съзре опасността, която идваше от тази страна.

Прислугата в дома Франкаланца бе зле платена и свикнала да трепери пред господарката; въпреки това рядко някой си отиваше, ако не биваше уволнен, защото всички намираха начин да си отмъстят морално и материално за лошото отношение. Начинът беше този — всеки заставаше тайно на страната на някой от синовете и дъщерите или деверите срещу господарката; раздухваха недоволствата, шпионираха; затова и в двора съществуваха толкова групировки, колкото глави там горе, в двореца, имаха претенциите да действуват самостоятелно. Дона Вана следователно беше към групата на „госпожиците“; както отначало бе насърчавала отчаяната съпротива на Киара срещу наложения ѝ брак, така по-късно тя разказа на Лукреция историята на сестра ѝ, за да ѝ покаже колко коравосърдечна и своенравна е майка им; втълпи ѝ, че и тя трябва да се задоми, накара я да осъзнае своите права и достойнства. Не е вярно, че е бедна; принцесата може да разполага само с половината от състоянието,

другата половина трябва да се подели по равно между всичките ѝ синове и дъщери.

— Ще не ще — казваше дона Вана, — така трябва да направи, защото е писано в закона: затова тази част се нарича *законен дял*...

И Лукреция я слушаше със зяпнала уста, стараейки се да разбере. Но тя схващаше по-лесно ласкателствата на камериерката, която откриваше скрити красоти във фигурата на младата господарка, когато я обличаше или решеше.

— Колко добре сте оформена, ваше благородие! Стройна като палма... И тези плитки, като корабни въжета! — После заключаваше: — Трябва да си намерите някой да им се радва!

Стана така, че когато Джуленте дойдоха да живеят срещу двореца Франкаланца, дона Вана рече на госпожицата:

— Ваше благородие, видяхте ли младия господин Бенедето? Гледайте какъв хубав момък!

Лукреция застана до прозореца да го наблюдава и сподели мнението на камериерката.

— Не забелязахте ли, ваше благородие, как ви гледа?

Лукреция почервеня като мак и от този ден насетне очите ѝ често се отправяха към балкона на младежа. Но докато принцесата се радваше на добро здраве, работата не отиде по-далече и никой не подозираше нищо. Един лош ден обаче дона Тереза, вече болнава, се събуди с лека болка в хълбока, на която отначало не обърна внимание, но която една година по-късно я отведе в гроба. Когато болестта на господарката се влоши и особено когато, за да смени климата, тя отиде в Белведере сама, защото любимият ѝ син Раймондо беше във Флоренция, а другите синове и дъщери малко или много ѝ бяха противни, тогава дона Вана се почувствува по-свободна и улесни любовната връзка на госпожицата; говори с момъка и отначало носеше поздравии от едната страна на другата, после поръчения и най-сетне писъмца. В семейството забелязаха това и всички се нахвърлиха върху Лукреция.

Джуленте, дошли преди около един век в Катания от Сиракуза, принадлежаха към една неопределена каста, която не беше вече „средно съсловие“, сиреч буржоазия, но и още не беше истински благородническа. Те се мислеха за благородници и се перчеха с това, ала не можеха да внушат на другите тази своя убеденост. От много

поколения се бяха сродявали с фамилии от истинската „стара мая“, но трябваше да избират обеднелите, защото една богата благородница никога не би се омъжила за един Джуленте. За да се изравнят с истинските барони, те бяха усвоили всички баронски обичаи: така само един от тях, първородният, можеше да се ожени, другите трябваше да останат ергени. Премахването на фидеикомиса^[4] ги бе зарадвало, понеже в тяхната фамилия не съществуваше; когато бе създаден майоратът, те безуспешно се опитаха да придобият това право. Все пак цялото имущество се падаше на първородния: дон Паоло, бащата на Бенедето, беше много богат, докато дон Лоренцо не притежаваше нито петак; навярно затова плетеше интриги с революционерите. Бенедето, по примера на чичо си и поради новия вятър, който духаше, също беше либерал; държеше извънредно много на своя произход, но нападаше фарисейството на благородниците („когато лисицата не достига гроздето!...“ — викаше старата мома) и поради тези свои чувства, макар че цялото състояние на баща му един ден трябваше да се падне нему, той учеше за адвокат. Оттук идваше и гневът на дон Бласко срещу племенницата му, която се осмеляваше да се люби, без да иска разрешение от него. И то с кого? С един Джуленте, един либерал, едно адвокатче!

И тъй, след прочитането на завещанието и след като Киара, маркизът и Фердинандо не се поддадоха на неговите подстрекателства, монахът се насочи към Лукреция. При нея имаше по-голяма надежда да успее, защото заради любовта си към Джуленте тя беше заинтересована да се опълчи срещу фамилията си. Вярно е, че за момента се налагаше той да подкрепя любовната връзка на племенницата си или най-малкото да се преструва, че не знае за това; но дон Бласко умееше да преодолява и по-големи трудности, само и само да плете интриги, да налива масло в огъня и да се налага. Следователно той почна да убеждава Лукреция, че към нея са постъпили несправедливо, че Джакомо ги е обрал веднага след смъртта на майка им; и на нея направи сметка какво ѝ се полага и я насърчи да се стовори с Фердинандо, на когото само тя можела да въздействува, за да могат после, сплотени, да се противопоставят на по-големия си брат.

Лукреция, която се бе възправила срещу опозицията на роднините си (като всеки Уседа, щом видеше, че му противоречат) и се

бе заклела пред дона Вана, че на всяка цена ще се омъжи за Джуленте, като слушаше сега монахът да ѝ говори за нейните права, да я убеждава, че тя е по-богата, отколкото си мисли, да я насъсква да наложи своята воля, хем се вслушваше в думите му, хем бе недоверчива, обзета от подозрението, че в това може да се крие някаква измама. Нощем се съветваше с камериерката си; и понеже дона Вана я поощряваше да следва съветите на монаха, тя признаваше, че майка ѝ бе измамила и нея, и останалите братя и сестри в полза само на ония двамата; и когато дон Бласко ѝ изреждаше отново всички аргументи, тя свеждаше глава; ала тъкмо когато трябваше да обещае, че ще говори с Джакомо, страхът я караше да се дърпа назад. Тя бе израсла с мисълта, че той е човек от по-друго тесто, по-фина натура; докато всички братя и сестри си говореха на „ти“, към първородния трябваше да се обръщат на „вие“; пък и принцът, който винаги я бе държал на разстояние, гледайки я отвисоко, сега, след прочитането на завещанието, бе станал още по-неприветлив към всички, но най-вече към нея. Готова да издържи борбата заради Джуленте, тя искаше да запази силите си за по-благоприятен момент, да не ги хаби за някаква си цел, която ѝ се струваше второстепенна. Бенедето ѝ бе писал, че щом се дипломира, сиреч след две години, ще поиска ръката ѝ; и че дук д'Орагуа, голям приятел на чичо му Лоренцо, сигурно ще ги подкрепи; но през това време тя трябва да бъде търпелива и разумна, да се старее да не раздухва омразата на Уседа. Запитан по въпроса за завещанието, той я съветваше да не предприема нищо срещу принца; от една страна, поради старите причини и, от друга, за да не помислят, че е жаден за по-голяма зестра.

— Виждате ли, ваше благородие? — разсъждаваше камериерката, като слушаше тия писма, които младата господарка ѝ доверяваше. — Виждате ли колко е добър, ваше благородие! Той обича ваша милост, а не вашите пари. Какво щеше да ви отговори някой друг, дете гледа да пипне зестрата ви? „Да заведем дело!“

Той наистина беше добър момък, ученолюбив, малко фанатик, запален от либералните идеи на чичо си, обичащ пламенно Италия; в своите писма до девойката той заявяваше, че най-много обича нея, майка си и отечеството, което трябва да освободи.

Така че и Лукреция, след като изслушваше подстрекателствата на дон Бласко, не предприемаше нищо от това, което искаше чичо ѝ;

напротив, дори веднъж, когато бе много настойчив, тя му отвърна:

— Ваше превъзходителство, защо не говорите вие с Джакомо?

При това неочаквано изказване монахът посиня от гняв и насмалко не се задуши.

— А, така ли, аз ли трябва да говоря с него, глупачке глупава? Приятно ще ви бъде, говеда недни, с чужди ръце да вадите кестените от огъня, нали? Аха, искали сте аз да говоря! Да не мислите, че мене ме е еня дали ви ограбва и дали ще ви глътне всичките, пасмина проклета, луди, езуити и глупаци!...

Наистина за дон Бласко бе невъзможно да говори с Джакомо и да вземе страната на племенниците си, заставайки срещу него. Така той окончателно щеше да се заангажира, щеше да вземе нечия страна и не би могъл да обвинява този, на когото преди това е давал право, и обратно; а това за него беше просто необходимост.

Така например принцът единствен от цялата „зла пасмина“ (както бенедиктинецът наричаше близките си в моменти на раздражение, сиреч почти винаги) го слушаше и му се подчиняваше и го бе оправдавал в борбата му срещу принцесата; а сега дон Бласко в отговор на това насъскваше срещу него братята и сестрите му. Но монахът съвсем не мислеше, че по този начин постъпва зле; скептик и недоверчив, той знаеше, че Джакомо го бе подкрепял не от обич и уважение към него, а от чиста сметка.

Всъщност принц Джакомо се бе подчинил на своите собствени интереси. Не можейки да му прости, че не се бе появил навреме, когато го очакваше и го желаше, принцесата не се бе зарадвала на своя първороден син, който на всичко отгоре при раждането си бе изложил на опасност живота ѝ. Вместо да го обича силно, защото го бе желала и ѝ струваше много, дон Тереза почти не го обичаше. И при раждането на Лодовико тя пак беше равнодушна и измъчена; нейната майчина утроба неочаквано бе трепнала едва при появяването на Раймондо. И тъй, докато останалите близки, които не бяха „луди“ като нея или пък проявяваха по-друга лудост, внушаваха на Джакомо, че като първороден син и наследник на титлата той представлява нещо повече от другите, принцесата бе вложила в Раймондо цялата си обич — сляпа, безразсъдна, необикновена обич. А покровителството на

майката имаше много по-голямо значение от това на бащата и чичовците; защото, докато те даваха на алчния за пари и власт Джакомо само голи обещания, Раймондо бе обсипван с подаръци, налагаше се на всички и превръщаше прищевките си в закон. Така започнаха сбиванията между двамата братя; Раймондо като по-малък винаги си изпащаше. Но когато принцесата виждаше своя любимец облян в сълзи, Джакомо изпитваше силата на нейните ужасни ръце, които оставяха синини, дето пипнеха. Момчето упорствува известно време, докато превърна майчината студенина в силна омраза; после, разбирайки, че е сгретило пътя, смени тактиката си и взе да се преструва, стана шпионин на дон Бласко и изпита радостта от отмъщението, като гледаше как монахът напук на снаха си бие Раймондо. Но това задоволство беше краткотрайно и неудовлетворително: с течение на времето принцесата затвори в „Сан Никола“ втория си син и даде на Раймондо титлата граф; алчна и стисната, тя беше щедра само към своя любимец; Джакомо никога нямаше нито грош и дрехите му бяха опърпани, докато другият бе стъкмен като кукла. Ако Раймондо изказваше някакво мнение, винаги биваше подкрепян или най-малкото не бе осмиван; а Джакомо не можеше да разполага с нищо. Едно от постоянните му желаниа бе да се държи като господар в къщи и да преустрои двореца, както той си иска; но майка му не позволи да премести дори един стол. Тя самата се бе потрудила да промени архитектурата на сградата, която сякаш бе съставена от четири-пет различни постройките, свързани заедно, понеже всеки един от прадедите бе давал воля на капризите си, зазиждайки прозорците на едно място, за да пробие балкони на друго, издигайки етажи от едната страна, за да бъдат разрушени пък от другата, променяйки на части цвета на мазилката и орнамента на корниза. Вътре безредието беше още по-голямо: зазидани врати, стълби, които не водят наникъде, стаи, разделени на две с прегради, сринати стени, за да направят от две стаи една; „лудите“, както дон Бласко наричаше и своите прадеди, един след друг бяха строили и рушили, както им бе скимнало. Най-голямото разбъркване бе извършено от неговия баща, принц Джакомо XIII, когато той не знаеше къде да си пръска парите; и тази „проста кратуна“ — дон Тереза, вместо да мисли за икономии, се бе забавлявала да пръска още пари за други чудати нововъведения... Джакомо също искаше да промени плана на къщата, ала майка му не го

остави да забие и един гвоздей; и бенедиктинецът се гневеше най-вече за това, че синът, който винаги беше обиждан, приличаше досущ на майка си: властолюбив, алчен, жесток и фантазьор като нея. А пък тази гъска предпочиташе Раймондо, дето не ценеше парите, пръскаше всичко, каквото имаше, не разбираше от сделки и обичаше и търсеше само развлечения и удоволствия!... Двамата братя, макар и да носеха характерните родови черти, не си приличаха и физически: Раймондо беше красив, а Джакомо повече от грозен. В Галерията с портретите можеха да се открият тия два типа. Сред по-далечните прародители се забелязваше това съчетание на сила и грация, което представляваше красотата на младия граф; но с течение на вековете лека-полека характерните черти бяха започнали да се изменят, лицата се бяха удължили, носовете изпъкнали напред, тенът на лицето бе станал помургав; фигурите бяха загрозени от прекалено затлъстяване като това на дон Бласко или от крайна мършавост като тая на дон Еудженио. При жените изменението беше още по-ярко изразено: Киара и Лукреция, и двете свежи и млади, бяха толкова непривлекателни, сякаш не бяха жени; облечена в мъжки дрехи, леля Фердинанда би изглеждала нещо средно между лихвар и клисар; сред женските портрети от по-близко време личаха също такива груби като на мъже фигури; докато при старите портрети странните прически и екстравагантните костюми, задущаващите фламандски яки, в които главите изглеждаха като поставени в леген, богатите рокли, пристягащи тялото като плочки на костенурка, не можеха все пак да скрият елегантната стройност на формите, нито да изменят изящната чистота на чертите. При по-близките поколения сред изродените фигури тук-там се виждаше все пак някоя, която напомняше на първообразите; така поради някакво съживяване на старите клетки на благородническата кръв Раймондо приличаше на по-чистия дърен тип. Принцесата сияеше от радост, като го гледаше такъв, красив и изящен, да управлява каляска, да язди или да се фехтува; а първородния си син тя наричаше с толкова много прякори, колкото недостатъци откриваше в неговата фигура: *Танцуваща мечка* — заради тромавостта му; *Полишинел* — заради дългия му нос; *Джуджето* — заради ниския ръст.

И тъй, омразата на Джакомо към майка му и брат му не угасваше; тя нарасна чрезмерно, когато дон Тереза преля чашата, като намери съпруга за Раймондо. Семейната традиция, поддържана от

установяването на фидеикомиса чак до 1812 година, повеляваше да не се жени никой освен първородния син; и наистина от предишното поколение не беше се задомил нито дукът, нито дон Еудженио; ала както винаги принцесата пет пари не даваше за правилата и намисли да потърси подходяща партия за женитба на Раймондо, преди да е намерила за Джакомо. След нейната смърт, като оставяше състоянието си на тях, положението на двамата братя щеше да бъде еднакво; но докато бе жива, понеже тя не искаше да се лиши от нищо, Джакомо, който по необходимост трябваше да се ожени, за да предаде титлата, щеше да забогатее от зестрата на жена си, а Раймондо, оставайки ерген, нямаше да притежава нищо. Следователно, убедена, че е необходимо да задоми и любимия си син, преди да осъществи своето решение, тя все пак дълго време се колеба, и то не защото се боеше да наруши традицията, да създаде в родословното дърво на Уседа един страничен клон, който щеше да съперничи на основния, а поради обичта си към момъка: измъчваше я скрита ревност при мисълта, че друга жена ще живее денем и нощем до него. Затова, когато най-сетне се реши, не пожела да му вземе момиче от града, нито от околната провинция, а започна да търси подходяща кандидатка в Месина, в Палермо и още по-далече — на континента, като за това си имаше свои особени изисквания, едно от които беше годеницата да е сираче по майка. Търси няколко години и нито едно момиче не ѝ хареса. Накрая, чрез един бенедиктински монах, събрат на дон Бласко, отец Дилена от Милацо, тя спря избора си върху дъщерята на барон Палми, братовчедка на монаха. Но понеже самата тя сметна, че ще прекали, ако ожени Раймондо преди Джакомо, който на двадесет и пет години беше още ерген — единствен случай в историята на фамилията, — погрижи се да ожени и двамата братя по едно и също време и за първородния отреди дъщерята на маркиз Грацери.

По този повод избухнаха страхотни кавги. Ако омразата на Джакомо поради женитбата на брат му стана още по-силна, тъй като виждаше, че наред с неговото потомство се подготвя и друго поколение на Уседа, което щеше да отнеме част от неговите имуществва, не по-малко беше и раздражението му от неговата собствена женитба. Макар и жесток, алчен и безчувствен той все пак се бе влюбил в братовчедка си Грациела, дъщеря на сестрата на майка му, и бе намислил да се ожени за нея независимо от това, че зестрата ѝ

беше несравнимо по-оскъдна от тая на Грацери; ала принцесата, именно заради по-голямото богатство, донейде и за това, че никога не се бе разбирала със сестра си, а, напротив, винаги я бе държала настрана от себе си, и най-вече заради удоволствието да се противопостави на желанието на сина си, го насили да се ожени за Грацери.

Джакомо не беше вече дете, за да се подчинява на майка си от страх пред наказания и бой; но тя имаше в ръцете си по-силно оръжие, тъй като беше господарка на парите и можеше да го заплаши, че ще го лиши от наследство.

— Нито грош... — казваше му тя хладно, като свиваше устни — няма да получиш нито грош!

И неприязненото ѝ чувство към този син, и силната ѝ любов към Раймондо, и неговият предстоящ брак потвърждаваха закана, пораждаха подозрението, че тя наистина ще я изпълни. Принцът, който дотогава не бе успял да усвои напълно изкуството да лицемери, след тази последна и бурна кавга преклони глава примирен и покорен и започна да ѝ се подчинява старателно и сляпо дори и за смешни и безполезни неща; взе да говори само за братска обич, за съгласие, за почит към родителите. А вътрешно се изяждаше от яд; и докато чакаше да обере плодовете от това свое поведение, стоварваше тираничната си власт и гнева си единствено върху своята жена.

Още от първия ден на брака се отнасяше към нея по-лошо, отколкото към слугиня; тя не можеше да изрази не само волята си, но дори и някакво свое мнение; принцът я приучи да му се покорява само с поглед; когато имаше нужда да си купи чиле конци или една педя панделка, тя трябваше да иска от него необходимите дребни пари — а пък му бе занесла сто хиляди унции зестра! Нейната мисия бе да роди наследник на мъжа си, да увековечи рода на Вицекралете; след като я изпълни, тя бе смятана за излишно гърло в къщи, по-излишно и от един блюдолизец; защото блюдолизците поне лакейничеха на фамилията и при нужда помагаха на майордома; докато доня Маргерита не умееше да прави нищо и не мислеше за друго, освен да избягва контакт и близост с хората, обзета от мания за чистота и кошмара от зарази. Впрочем тя беше кротко създание, безволева, мек восък, който принцът мачкаше, както си искаше. И не от обич към нея, а за да прави напук на сина си, принцесата неведнъж заставаеше в

нейна защита; тогава снахата страдаше още повече, защото Джакомо, отстъпвайки привидно, после още по-жестоко я караше да заплати това покровителство.

Ако бракът на принца тръгна така лошо, то тоя на Раймондо започна още по-зле. Джакомо не искаше Грацери, защото обичаше братовчедка си; Раймондо обаче не искаше никоя, бе решил да не се жени. Ласките и предпочитанията на майка му бяха събудили у него ненаситно желание за удоволствия и свобода; ала покровителството на принцесата тежеше също така, както и нейната неприязън, толкова деспотична беше тя във всичко. Нейният любимец трябваше да прави това, което тя искаше, да ѝ се отплати с още по-смирено покорство за привилегиите, дадени му от нея; но и тези привилегии, изключителни в сравнение с подчинението, в което тя държеше другите си деца, не бяха достатъчни за Раймондо; напротив, те възбуждаха още повече желанията му, без да може да ги задоволи. Така например само на него се отпускаха пари, които можеше да харчи, както си иска; но принцесата даваше капка по капка, а младежът, който непрекъснато пръскаше пари за дрехи, за жени и между другото имаше страст към хазарта, пропиляваше за една нощ онова, което майка му даваше за цяла година. И само на него бе позволено да отиде чак до Флоренция; това краткотрайно пътуване събуди у младежа страстно желание да пътешествува, да прекарва дълго време в най-хубавите и най-богати градове, обаче не бе последвано от други.

И тъй, макар че към тях тя се отнасяше съвсем различно, и двамата братя очакваха с еднакво нетърпение смъртта на майка си: Джакомо, за да упражнява своята власт като глава на фамилията, да си отмъсти за изтърпения тормоз и да заграби имуществото; Раймондо, за да изплати направените тайно дългове, да пръска пари за своите прищевки и да задоволи най-голямото желание, което го измъчваше: да се махне от Сицилия, да види Милано и Торино, да живее във Флоренция или в Париж.

При първото предупреждение за този брак той се възпротиви открито на майка си, защото единствен от всички можеше да ѝ каже в лицето: „Не искам!“ Бракът е верига на шията, заробване, отказ от живота, за който той мечтаеше: в никакъв случай не можеше да го приеме. Ала принцесата, която спрямо другите си деца си служеше със строги нареждания, крайни заплахи и остър сарказъм, към него се

обърна с езика на убеждаването. Иска ли да се забавлява, да има много пари за харчене и да прави каквото му харесва? Тъкмо зестрата на жена му ще му даде възможност за всичко това! Тази ревнивка, която се бе примирила от немай-къде да го задоми, не искаше снаха от техния край и бе отишла далече да му търси кандидатка, не можеше да допусне нейният син да обича тази друга жена, да ѝ бъде верен и да се чувствува обвързан сериозно с нея.

— Какъв си глупав! — казваше му тя. — Засега се ожени за нея, а после, ако ти омръзне, ще я зарежеш.

И само този език и тези доводи накараха момъка да се съгласи, защото разбра, че по този начин веднага ще стане богат и в същото време ще се отскубне от потискащата опека на майка си.

При брака на Джакомо дон Бласко побесня и изплю най-мръсни ругатни срещу племенника си, който си бил втълпил да се жени за братовчедка си Грациела, дъщеря на друга Риза! И срещу снаха си, която го женела „насила“ за Грацери. Но като венец на всичко липсваше само бракът на Раймондо... Да ожени още един син! Да създаде втора фамилия! Да отстъпи от традициите на рода! Де се е чуло и видяло такава щуротия!... Дон Бласко не съобразяваше, че си противоречи, като, от една страна, претендираше да се зачитат традициите, а, от друга — още беснееше от злоба, задето самият той бе погубен от същите тези традиции; но той не се спираше пред нищо, само и само да оказва опозиция и да излее по някакъв начин яда си. И това, което най-много го обиждаше в брака на Раймондо, бе изборът на годеницата. Ами че от толкова предложени кандидатки коя бе избрала снаха му? Предложената от отец Дилена, личен неприятел на дон Бласко!

В манастира на бенедиктинците измежду многото секти, на които се дележа монасите, най-ожесточени бяха политическите: така дон Бласко беше страстен бурбонец, а отец Дилена в 1848 година ликуваше с другите либерали по случай изгонването на Фердинандо II. На следващата година дон Бласко успя да му се реваншира; но покъсно Дилена го накара да се изяде от яд, когато се оваканти длъжността приор и той подкрепи Лодовико Уседа, макар че и дон Бласко аспирираше за това място. Да се избере за Раймондо предложената от Дилена съпруга, дори негова собствена братовчедка — това наистина беше вече прекалено! Не би могло да се опише

всичко онова, което дон Бласко извърши и изрече в двореца: колко столове преобърна, колко юмука стовари върху мебелите, колко обидни думи и псувни излязоха от устата му! Така че принцесата, докато преди това го оставяше да вика, оказвайки му само пасивна съпротива, най-после му тръсна право в лицето, че у дома си винаги е правила каквото си иска и че дори съпругът ѝ никога не се бил осмелявал да ѝ повиши тон.

— Знаете ли какво? Ще ми доставите безкрайно удоволствие да не идвате повече тук!

Дон Бласко не ѝ остана дължен:

— Вие ли ще ми казвате да не идвам тук? Нима не знаете, че ви оказвам височайша чест всеки път, когато влизам в този зандан? И не знаете ли, че плюя и на вас, и на всичките ви близки... Я вървете по дяволите всички! Да ми изсъхнат мръсните крака, дето ме доведоха тук!

После, сред приятелите си монаси, той почна да разправя такива срамни неща за снаха си, че просто да се срине манастирът. И не стъпи в двореца повече от година, като обаче вътрешно се изяждаше, че няма къде да вдига кавги и едва не легна болен. Така че едва когато се роди малкият принц Консалво VIII и Джакомо, целият излъчващ мир и любов, помоли майка си и тя му разреши да покани чичо си на кръщенето, монахът отново влезе в дома на снаха си, за да почне след кратък период на привидно спокойствие да крещи и се кара още повече от преди.

И тъй, за да задоми Раймондо, принцесата бе водила ту тайна, ту открита жестока борба не само с първородния син и дон Бласко, а, и със самия него, на когото искаше да осигури бъдещето, дори със самата себе си. В този случай тя имаше и друг неприятел, и то не по-малко опасен: дон Фердинанда.

Старата мома тогава беше на тридесет и осем години, а изглеждаше на петдесет; но и като по-млада тя никога не бе притежавала прелестите на своя пол. Понеже на нея бе отредено да остане неомъжена, за да не отнема нищо от наследството, запазено за брат ѝ принца, може би от предпазливост щяха да я затворят в някой манастир, ако нейната грозота и още повече естественото ѝ и искрено

отвращение от брака не убеждаваха близките ѝ, че няма опасност да бъде съблазнена. Тя никога не бе приличала на жена нито физически, нито душевно. Като дете, когато нейните другарки говореха за дрехи и развлечения, тя изброяваше имененията на фамилията Франкаланца; нямаше понятие от цената на платовете, панделките и модните неща, но знаеше досущ като посредник цената на зърнените храни, на виното и варивата; знаеше на пръсти цялата сложна система за измерване на твърдите и течни тела и на монетите; знаеше колко тари, колко карлини и колко гроша съдържа една унция; на колко тумоли^[5] се разделя една салма^[6] зърно или земя; колко ротоли^[7] и колко делви образуват един кафиз^[8] зехтин... Както по външност Уседа се делиха на две големи категории — хубави и грозни, така и в морално отношение те бяха или невъздържани любители на удоволствията и разсипници като принц Джакомо XIII и младият граф Раймондо, или користолюбиви, алчни, скъперници, способни да продадат душата си за един петак като принц Джакомо XIV и дона Фердинанда. От баща си тя беше получила една мизерна сума, така наречения апанаж, сиреч толкова, колкото да се осигури ежедневната храна, оскъдното задоволяване на вторите синове и дъщерите през време на фидеикомиса. Дона Фердинанда се бе заклела да забогатее с тази мизерна сума. Всичките ѝ мисли денем и нощем бяха насочени само към осъществяването на нейната мечта. Щом получи тези мизерни шестдесет унции годишно, тя започна да оперира с тях, да ги дава взаем срещу залог или ипотека според платежоспособността на длъжника, като шкантираше полици и авансираше срещу ценни книжа или стока: с една дума, извършваше мръсни лихварски сделки, защото незначителната ѝ рента я принуждаваше да договаря с бедняци, дребни индустриалци, дребни търговци, занаятчии, вехтошари, винари и дори домашни прислужници. Тя не пипаше нито грош от капитала, рискуваше само лихвите, сиреч удвояваше ги, утрояваше; такава склонност имаше към сделките, толкова бе хитра, сурова и неумолима, когато трябваше да получи обратно своите пари и лихви, че искаше всичко до последния грош и оставаше глуха за молбите и плаحوвете на жени и дечица; и ако ѝ се наложеше да прибегне до съд, беше по-веща и по-увъртлива и от адвокат. Освен това беше такава скъперница, че не харчеше за себе си повече от две тари на ден, които даваше на принцесата срещу храната и обслужването, осигурени ѝ от нея; що се отнася до квартирата, бяха

й оставили малката стаичка на третия етаж под покрива, която заемаше като дете; а за да се облича, прекупуваше износените дрехи на снаха си. Така полека-лека тя бе разширила кръга на своите сделки и бе събрала прилична сума, която пускаше в обръщение между позитъкнати хора, търговци на едро, известни спекуланти, едри земевладелци в затруднено положение. И тогава, когато нейното състояние започна да нараства, в душата на принцесата и на дон Бласко се породиха скрита завист към зълвата и сестрата. С други средства дон Фердинанда се стараеше да постигне почти същата цел като дон Тереза, която искаше да спаси и увеличи богатството на Уседа; тя пък имаше амбицията да забогатее от нищо. И тъй като дон Фердинанда почваше от нищо, тя щеше да спечели по-голяма слава, да затъмни славата на дон Тереза: отгук идваше и скритата антипатия на принцесата, и сарказмът, с който тя осмиваше скъперничеството на зълва си, понеже собственото ѝ скъперничество бе нещо естествено, законно и похвално. Що се отнася до дон Бласко, всеки път, когато някой от роднините придобиваше слава, власт и пари, той изпитваше все по-остра мъка, че е трябвало да се откаже от светския живот; следователно, като виждаше сестра си да прави това, което той самият би сторил, ако беше останал в светския живот, и да успява бързо, свръх всички очаквания, кръвта му кипваше, раздражението му растеше и той се топеше от завист. А дон Фердинанда сякаш беше безчувствена към сарказма и хапливите думи на снаха си и брат си. За момента поизгодно за нея беше да мълчи, защото се намираще и искаше да остане под покрива на принцесата, докато си събере толкова пари, че да може да си има собствен дом. Роднини и приятели всеки ден я съветваха да извади от това рисковано обръщение своите спестявания и да закупи с тях по-скоро солидни недвижими имоти; тя поклащаше глава и твърдеше, че нейните пари не са изложени на подобна опасност, защото само оня, „който дава назаем без залог, загубва парите, приятеля и ума си“; всъщност тя чакаше да събере повече пари, за да може да купи нещо значително. В 1842 година, десет години след като бе влязла във владение на своя оскъден апанаж, тя учуди всички роднини, като закупи на публичен търг за пет хиляди унции имението Карубо — хубава земя, която струваше десеторно; късметлия жена излезе, тоест хитра, че съумя да използва прекрасния случай. На всички беше известно, че притежава някакъв капиталец, но никой не

си представяше, че за десет години е натрупала почти цяло състояние. Снахата и братът станаха още по-хапливи от преди, особено като виждаха, че за себе си не харчи нито карлин повече; тя не обръщаше внимание на думите им и продължаваше да оперира с четиристотинте унции рента, която сега притежаваше. Експлоатираше я до последни възможности, не губеше нито грош и когато дойдеше падежът на полиците, нотариусът, комисионерът или нейният адвокат идваха да ѝ донесат сумата в лъскави звънки монети. Адвокати, нотариуси и комисионери бяха нейните приятели. Измежду хората, които посещаваха двореца Франкаланца, за да ги привлече край себе си, тя избираше най-будните, най-разумните, ония, които като нея разбираха от сделки и бяха вострастени в това и от които можеше да очаква, че ще получи сведения и съвети. Принц ди Рокашано, знатен благородник както Уседа, но с малко пари, които си бе поставил за цел да умножи и наистина търпеливо и разумно ги умножаваше, без да бъде стиснат и груб като нея, беше нейният любим съветник. В 1849 година, когато най-малко очакваше, удаде ѝ се случай да си купи къща. Беше дала някакви си хиляда унции на кавалер Калазаро, чийто син, участник в революцията, бе принуден да поеме пътя на изгнаничеството. Бащата, който се бе разорил, изчерпвайки цялото си състояние, за да доставя всичко на сина, когато дойде падежът, не можа да се издължи на дон Фердинанда. А тя, щом подуши тая работа, поиска парите си незабавно, заплаши го с отчуждаване на имота и пушна първата призовка. Хванал се за главата, длъжникът дойде да я моли да не го разорява напълно, като ѝ предложи от своите недвижими имоти този, който най-много ѝ харесва. Дона Фердинанда отказа, защото всичките били описани и можели да стоварят отгоре ѝ само цял куп изпълнителни листове; но понеже Калазаро настояваше и ѝ предлагаше къщата си, която не била ипотекирана, старата мома поизкриви муцуната си и рече:

— За това можем да поговорим.

Ала тя искаше да получи къщата срещу своите хиляда и сто унции, в които влизаха заемът, лихвите и разноските, без да даде нито грош повече, докато собственикът я оценяваше на две хиляди унции и претендираше за горницата. Работата се осуети; дон Фердинанда продължи делото. Калазаро, нали беше в безизходно положение — синът му от Торино непрекъснато искаше пари и го бе изстискал вече

съвсем, а и властта го преследваше заради младия изгнаник — най-сетне склони.

— Нека да поеме поне разносните по акта — прати да й кажат той.

Но дона Фердинанда отвърна:

— Хиляда и сто унции: това ми е думата!

Така получи къщата. Разбира се, тя беше малка, според цената: два дюкяна отстрани на портата и само един етаж отгоре с голям балкон и два малки балкона на фасадата. Но в очите на дона Фердинанда тя беше безценна; намираше се в Крочифери, стария квартал на градската аристокрация, а и самата къща беше благородническа, защото отдавна принадлежеше на Калазаро, благородници от „старата мая“.

Освен парите старата мома имаше и друга страст — аристократичното тщеславие. Всички Уседа бяха горди с високоблагородния произход на своя род; а дона Фердинанда направо беше болна на тая тема. Когато тя говореше за „дом Рамон де Уседа и де Суельос, който бил сеньор на Естерел“ и дошъл от Испания с крал Педро Арагонски, за да се „установи“ в Сицилия; когато изброяваше всичките си прадеди и техните потомци, „издигнати на високи длъжности в кралството“ — дон Хайме I, „който се сражавал за краля дон Фердинандо, син на императора дон Алфонсо, против маврите от Кордова в битката при Калатрава“; Галярдето, „отличен рицар“; Атардо, „духовит и храбър рицар“; великия Консалво, „викарий на Кралица Бианка“; и височайшия Лопес Хименес — „вицекрал на непобедимия Карлос V“; — тогава очичките й бляскаха по-силно и от току-що изсечени монети, мършавите й безцветни бузи пламваха. Равнодушна към всичко освен към своите пари, неспособна да се развълнува от каквото и да било събитие — тъжно или весело, — тя беше вострастена единствено в спомените за блясъка на прадедите. По времето на нейния дядо в дома имаше хубава библиотека, но когато принц Джакомо XIII почна да запада, тя бе продадена най-напред. Дона Фердинанда спаси един екземпляр от прочутия Муньос — „Родословен театър на Сицилия“, в който главата за „Фамилията де Уседа“ беше най-дълга и заемаше не по-малко от тридесет големи страници. Тези сухи, пожълтели страници, издаващи мирис на стара хартия, изпълнени с грозни черни букви, с някакъв фантастичен

правопис, тази високопарна и вяла сицилийско-испанска проза от седемнадесети век беше нейното любимо четиво, единствена храна за нейната фантазия: нейният роман, нейното евангелие, което ѝ служеше да разпознае избраните сред тълпата, да различи истинските благородници от простолюдието и „плевела“ на псевдоблагородниците. „Всички испански генеалози сочат ясно, че поради своите бляскави успехи и военни подвизи фамилията Уседа е една от най-старите и най-благородни фамилии в кралствата на Валенсия и на Арагона и по всичко се види да е била наречена така от името на едно свое владение, иже нарицаемото баронство Уседа, което била получила от тия крале като награда за своята служба, а тъй също за своите победи, записани в най-светите страници на неувяхващата бойна слава.“ Този стил беше крайно изискан, великолепен според дона Фердинанда, която буквално сричаше, но и това беше твърде много, защото тя се бе научила да чете сама, доколкото бе нужно за сделките ѝ, тъй като в началото на века за жените от нейната каста било „мръсотия“ да познават буквите.

И тъй, при това възхищение на старата мома от нейния знатен произход и от аристокрацията като институция изобщо, принцесата бе намислила да ожени Раймондо за кого? За някаква си Палми от Милацо, дъщеря на някакъв барон, „дето не чини пет пари“, за когото Муньос не споменаваше и не би могъл да спомене дори най-бегло! Този „барон“ Палми се хвалеше с някакви си привилегии от преди сто и петдесет години. Но какво бяха сто и петдесет години в сравнение с цели векове, откакто Уседа бяха придобили благороднически титли? Да не говорим, че за тези привилегии не споменаваше дори и маркиз Вилабианка, автор, прославил се чак един век след Муньос!... Принцесата, за която високоблагородническият произход беше нещо важно, ако не толкова, колкото за дона Фердинанда, то все пак твърде важно, бе сметнала обаче, че тия сто и петдесет години на семейство Палми са достатъчни, дори излишни, тъкмо защото искаше жената на нейния Раймондо да се подчинява на любимеца ѝ като робиня пред господар, а той да може да я гледа отвисоко и да прави с нея каквото си иска; затова в един момент дори бе решила да му избере някое обикновено момиче, дъщеря на някой богат чифликчия... И така, настъпиха големи раздори. Дона Фердинанда, след като закупи сградата на Калазаро, излезе от двореца Франкаланца и си уреди

самостоятелен дом, продължавайки все така да цепи косъма на две, но си позволяваше лукса да поддържа каляска. Имаше два файтона, две таратайки, купени за няколко дуката, но декорирани с фамилияния герб на Уседа; а конете ѝ бяха две мършави добичета, които тя изхранваше с малко сено от Карубо, шепа трици и гнил зеленчук. Кочияшът освен като слуга в конюшната работеше и като готвач и лакей. Разбира се, заради всичко това принцесата бе станала още по-хаплива към нея; а сега старата мома се противопоставяше на снаха си. Понеже вече беше богата и се смяташе за умна, дона Фердинанда претендираше да я ухажват и уважават; докато преди, когато живееше заедно с роднините си, тя не се интересуваше от техните работи, сега, когато беше настрана, искаше да си пъха носа във всички семейни въпроси. Принцесата обаче не търпеше нито протекции, нито нареждания; затова имаха разпавии всеки ден. От друга страна, дон Бласко, раздразнен от сполуките на сестра си, излезе от кожата си, когато тя започна да го конкурира в ролята му на прецизен критик и непогрешим съдник; старата мома пък му каза, че той води скандален живот. Един ден по повод на някаква дойка, която трябваше да се наеме за малкия принц, братът и сестрата насмалко не се сбиха: защото дона Фердинанда смяташе, че нейното мляко е съмнително, докато дон Бласко заявяваше, че е първокачествено — злите езици казваха, че го бил опитвал и затова го знаел; племенникът им Джакомо едва успя да ги усмири, но те вече не си продумаха. Най-странното беше, че макар и да не си говореха никога и да се отбягваха един друг като чумави, единствени те в този дом виждаха нещата по един и същи начин и за всичко изразяваха еднакви мнения. Дон Бласко бълваше огън и жупел срещу брака на Раймондо, а пък дона Фердинанда съскаше като пепелянка. Тази глупачка, снахата, не само покровителствувала третия син напук на наследника на титлата, не само потъпквала „закона“, който изисква продължение на рода единствено по линията на първородния, ами щяла да го жени за коя, господи боже? За някаква си Палми от Милацо!... Палми ли? Дона Фердинанда никога не я нарече с това име; викаше ѝ ту Палма, ту Палмо^[9], и като „изразителен семеен герб“ ѝ определяше ту половин кана^[10], която съдържа точно четири педи и с която амбулантните търговци мерят платното, ту пък две космати ходила, защото дедите ѝ били селяни. Снаха и зълва си размениха такива обиди и така се скараха, че едва не си заскубаха

косите. Като дон Бласко и старата мома не стъпи вече в дома Франкаланца. Но също като брат си не можа да изтрае да стои дълго време настрана и при първия удобен случай отново се върна.

Само другите двама девери, дук Гаспаре и кавалер дон Еудженио, не бяха създавали такива неприятности на дона Тереза.

По времето на тези борби кавалер дон Еудженио не беше в Сицилия. Отначало и на него бе отредено да влезе при бенедиктинците като брат си дон Бласко. Обаче той се спаси, като заяви, че имал склонност към военното изкуство. Това беше първата лъжа, която изрече, за да се отърве от манастира; защото не можеше да се чувства призван към един почти непознат в Сицилия занаят, където не само не съществуваше свикване на военни набори и сред простолудието се носеше шегата: „По-добре мръсник, отколкото войник“, ами и благородниците не се отдаваха на военното дело. Но и дон Еудженио искаше да бъде свободен и да си извоюва място в живота. Останал в новициата на „Сан Никола“ почти до осемнадесетгодишна възраст, за да получи възпитание, когато излезе от манастира, той отиде в Неапол и постъпи в елитната рота на кралската дворцова гвардия, където бе сигурен, че скоро ще се добере до висок чин. След десет години беше едва старши сержант. Вманиачен, че е голям благородник, както всички Уседа, той гледеше отвисоко другарите си, та дори малко и началниците, като се хвалеше, че освен знатния си произход имал и несметни богатства; но когато трябваше да докаже това с факти, младите неаполитански благородници плащаха, а суетният сицилианец се свиваше, или още по-лошо, правеше дългове, които после не връщаше. Считан за самохвалко, той бе почти отбягван от другарите си. Впрочем, признавайки пред самия себе си, че не е постигнал своята цел, макар и на роднините си да пишеше, че слабият му успех се дължи на завист и несправедливост, един прекрасен ден той реши да си даде оставката. Но остана в Неапол, откъдето съобщаваше, че най-богатите и благороднически къщи са отворени за него като собствен дом и че едичкой си дук или едичкой си принц искал да му даде дъщеря си; ала нито един от тези бракове, за които непрекъснато се разгласяваше като за нещо сигурно, не се осъществи. Междувременно, понеже бе останал

без пари, той поиска служба в двореца. И въпреки не твърде обещаващите прецеденти, все пак по политически причини, тъй като за Бурбоните бе необходимо да бъдат приятели със знатните сицилийски фамилии, той бе назначен за действителен камерхер. Но в 1852 година се върна в къщи като нечакан гост. Разправяше, че минал от действителна служба към запаса, защото климатът на Неапол не му понасял; обаче тайно се носеше слух, че се бил забъркал в някакви нечисти работи с един доставчик на кралския дом... От Неапол бившият кралски гвардеец и камерхер се върна с ново призвание: археологията, нумизматиката и изящните изкуства. Донесе със себе си цял куп останки, които, както разправяше той, били от Помпей, от Херкулан и от Песто и имали огромна стойност; донесе и толкова много платна, че можеше да се оборудва с тях цял кораб, „всичките все от най-прочути майстори — Рафаело, Тициано, Тинторето“; напълни с всичките тия неща малкото жилище, което бе взел под наем — защото принцесата не искаше да го приеме отново в къщи, — и започна да търгува с антични вещи. Джакомо беше женен вече от две години и имаше многоочаквания първороден син; Раймондо живееше във Флоренция с жена си, където им се беше родило момиченце.

По време на техните бракове не беше в къщи и дук Гаспаре; но макар и отдалече, той единствен одобри постъпката на снаха си, като по този начин си спечели омразата на дон Фердинанда и дон Бласко. Ала за това имаше причини от чисто политически характер. Барон Палми, бащата на Матилде, стар либерал, беше взел толкова активно участие в революцията от 1848 година, че след реставрацията получи голяма присъда и избяга в Малта; и ако не бяха специалните протекции и тържествените обещания, че няма да се занимава вече с това, заточението вместо няколко месеца щеше да трае до края на живота му. Въпреки че бе помилван и предупреден, той отново почна да ръководи в своя край и почти в цяла Сицилия движението срещу бурбонския режим. И тъй, тези негови политически схващания и авторитетът му във все още силната либерална партия бяха причините, поради които дукът се отнесе благосклонно към брака на дъщеря му с Раймондо.

До 1848 година дукът, като всички Уседа, беше заклет бурбонец; но макар и да бе получил като втори син и дук д'Орагуа нещо повече от оскъдния апанаж, а и някои вуйчовци се бяха погрижили да

поувеличат издръжката му, той все пак изпитваше завист към първородния и силно желание да забогатее и да се наложи в обществото; много по-силно от желанието на братята му, защото неговата дотация само възбуждаше, но не удовлетворяваше апетитите му. Докато беше в сила фидеикомисът, младшите синове с порядъчно примирение понасяха мизерното си положение, тъй като не можеха да се противопоставят на закона; обаче сега, когато първородните синове бяха предпочитани само поради някаква традиция, която в новите времена изглеждаше предрасъдък, те се изяждаха от завист. Същото чувство, което бе направило от дон Бласко бесен човек и подхранваше лакомията на дон Еудженио, караше пък дука да се вслушва в ласкателствата на революционерите, които имаха интерес да привлекат на своя страна такава важна личност като дук д'Орагуа, втори син на принц Франкаланца. От друга страна, той не престана да ухажда както обикновено губернатора, за да си приготви парашут в случай на евентуални обрати; присъедини се към Читателския клуб — бърлога на либералите, без да изоставя „Казиното на благородниците“ — главна квартира на „чистите“, и изобщо умееше да лавира и да седи на два стола. При първото избухване на революцията той се изплаши още повече: заяви на своите нови приятели, че бунтът е неподготвен, ненавременен и неминуемо обречен на провал и докато хората се въоръжаваха и водеха сражения, той офейка на село и извести на ръководителите на кралската партия, че ще изчака края на този „карнавал“. Обаче „карнавалът“ обещавахе да продължи; неаполитанските войски напуснаха Сицилия и макар всеки ден да се оповестяваше, че щели да се върнат, не се чу вече нищо за тях, а временното правителство се закрепи. Дукът, като видя, че няма да пострада, върна се в града и даде ухо на ласкателствата на победилата партия, която, за да го спечели на своя страна, му обещавахе всичко, каквото иска. Известно време той остана все още настрана, разтакаше се, съветваше ги да бъдат благоразумни, говореше за доброто на страната, за някакви клопки и евентуални опасности, като по този начин искаше и вълкът да бъде сит, и агнето да бъде цяло. Късоглед, и при това самонадеян, тъкмо когато нещата съдбоносно се влошаваха, той сметна, че може вече да се хвърли в обятията на либералите. Беше готов за решителната крачка и вече предвкушаше първите плодове от благоразположението на народа, когато един прекрасен ден принц

Сатриано дебаркира в Месина с десет хиляди души, за да постави нещата на предишното им място. Дукът помисли, че с него е свършено, и нов още по-голям страх го накара да извърши една глупост, за която по-късно трябваше да се разкайва; докато градът се готвеше за отбрана, заедно с други предани бурбонци и либерали-предатели той подписа един манифест, в който се призоваваше да бъде възстановена незабавно законната власт. В началото на април частите на сицилийската милиция, които бяха разположени в Таормина, при появяването на кралските войски напуснаха града и се върнаха в Катания; на седми април Сатриано влезе в града след кърваво сражение. Всички Уседа бяха избягали в Пиана, а дукът се бе барикадирал в Пиетра дел'Ово, защото всички мислеха, че неаполитанците ще дойдат от противоположната страна, сиреч откъм пътя за Месина. Ала те изникнаха на пътя за Етненската гора, като превзеха след кратки схватки позициите в Равануза и Бариера. Когато стигна до Пиетра дел'Ово, бурбонският генерал влезе със своя главен щаб в имението на Уседа, където дукът го прие като господар, като спасител, като бог; през това време топовете прочистваха Етненския път, а кралските войски — атакувани при Порта д'Ачи от отчаяния батальон на корсиканците, нападнати с камии в тъжния привечерен час от този малък отряд, който виждаше, че е загубен — бяха освирепели, изстребиха до крак тия хиляда души и изливаха гнева си върху беззащитния град... Приятел на Сатриано, защитен от подписа си, който той бе поставил на онзи документ за покорство, заклеймен от либералите с името „Черната книга“, покровителствуван още повече от собственото си име, защото беше невъзможно един Уседа да застане сериозно на страната на революционерите, през време на реакцията дукът не само нямаше никакви неприятности, но дори беше глезен. Обаче в партията на победените срещу него се надигна тайно брожение. Порицаваха го за оня проклет подпис, но още повече за приема, който бе оказал на Сатриано в Пиетра дел'Ово. Работата с подписа се знаеше от малцина, от ръководителите; историята за случката в Пиетра дел'Ово обаче се разнесе сред редовите членове и сред народа; всеки я поукраси и дори разказваха, че докато градът агонизирал, дукът наблюдавал това зрелище с бинокъла на Сатриано; че когато завоевателят влизал в града, той яздел редом с него. Дон Лоренцо Джуленте, който си остана негов приятел, трябваше да го

защищава, да опровергава преувеличенията и да твърди, че дукът, тъй като бил сам и беззащитен, не можел да отпрати генерала, който бил следван от цяла войска. Но огорчените от измяната искаха изкупителна жертва; и както полякът Мерославски, началник на полицията, бе обвинен в предателство, така народният гняв се стовари и върху дука, макар че хиляди други заслужаваха това много повече, защото бяха по-виновни от него. В края на краищата от революцията той не бе придобил нито чин, нито заплата, нито търгове, а само наблюдаваше, изчаквайки изхода. Докато мнозина други, след като бяха пирували и грабили, сега се хвърляха в нозете на губернатора и сваляха шапка до земята, произнасяйки името на негово величество Фердинандо II, „комуто бог да дарува вечно здраве“! Това искаше да каже дукът в своя защита; това казваше и Джуленте; но все едно, че говореха на глухи и дукът бе сочен с пръст, заклеймен като предател, обиждан и дори заплашван с анонимни писма.

Един ден приятелят му дон Лоренцо го посъветва да замине: само отдалечаването и времето можели да разсеят тази омраза. Дукът не чака да му повтарят дълго това и отиде в Палермо. Там активната партия, макар и победена, все пак бе по-малко потисната: не всички надежди бяха изчезнали и сега започваха да възкръсват. След като мина страхът му от последните събития и у него отново се зароди незадоволената и сподавена амбиция, дукът пак даде ухо на поощренията на либералите, а и, от друга страна, искаше да покаже на своите скъпи съграждани, че не заслужава тяхното презрение. И макар че не се отказваше от обичайната си предпазливост — ходеше на тайните сбирки на революционерите, както и на приемите на главния адютант на краля, с една дума, още по-предпазливо се бе върнал към старата си игра, — все пак до Катания стигна слух, че той е в активните комитети и във връзка с емигрантите, че дава пари за правото дело и подпомага преследваните патриоти. Освен този слух пристигнаха и парите, които той пращаше на местните комитети, защото най-сетне бе разбрал, че това е правият път и че такъв човек като него, без вяра и без смелост, не може да накара другите да го зачитат чрез никакви титли освен чрез звънките монети. А през това време духовете се поуспокоиха, признаха, че има по-големи виновници и насочиха към тях омразата си, с която по-рано преследваха дука.

Накрая дойде и бракът на Раймондо с Палми и това му спечели нови симпатии.

Той се бе запознал с барона в Палермо посредством агитаторите, които Палми идваше да търси от Милацо, напук на властите и под претекст, че има да урежда сделки. Когато дукът научи за брака, замислен от принцесата, побърза не само да изкаже своето одобрение, но и да се предложи като посредник, изтъквайки приятелството си с барона. Той чувствуваше, че този съюз на племенника му с дъщерята на стария либерал е само от полза за него, че може да му помогне да спечели отново доверие в партията, на която бе изменил. Що се отнася до принцесата, бурбонка като всички Уседа, либералните идеи на Палми не бяха пречка, а по-скоро причина, която я накара да уреди този брак. Преди всичко тя беше бурбонка по инстинкт, но не се занимаваше с политика, защото си имаше друга работа; после, както се радваше, че годеницата не може да се перчи с някакъв знатен произход, така благосклонно гледаше и на това, че нейното семейство бе преследвано от властта, което пък щеше да даде възможност на Раймондо по-лесно да се наложи и на семейството; и на жена си.

За сватбата на племенника си дукът се върна в родния край. Бяха изминали само две години от събитията, които му струваха омразата на неговите съграждани, но той вече можеше да види резултата от отдалечаването и от своята нова политика, от приятелството с барон Палми и одобряването брака на Раймондо. Дон Бласко и дона Фердинанда, които бяха на нож с принцесата, се заяждаха и с него, задето я подкрепяше и още повече заради политиката, която му диктуваше това поведение, ругаеха го побеснели от гняв и за малко не го обадиха на властите, че е либерал; а, от друга страна, го подиграваха за предателството му в 1849 година, за подписа в „Черната книга“ и за приятелството със Сатриано; докато брат му и сестра му се държаха така, мнозина от ония, които бяха спрели да го поздравяват, се приближаваха към него и му стискаха ръка; чрез Джуленте той се помири лесно и с други; сякаш никой вече не си спомняше за старите истории. Въпреки това дукът замина отново, върна се в Палермо, от една страна, защото вече бе свикнал и му харесваше да живее там, а, от друга, за да затвърди тия добри настроения.

Сега, когато се върна в родния край за смъртта на снаха си, той бе посрещнат почти триумфално и хората се мъкнеха при него като на

процесия. Не само че никой вече не говореше за събитията от 1849 година, станали преди шест години, не само че гледаха на него като на една от надеждите на партията, но поради дългия престой в столицата и честите посещения при големците в Палермо, неочаквано си бе спечелил слава на много учен човек. Цитираше мненията на еди-кого си и на еди-кой си, прочути патриоти, „мои приятели“ — така както дон Еудженио беше приятел с най-знатните неаполитански благородници; задръстваше своите изказвания с научни цитати от втора и трета ръка; излагаше посвоему, сякаш бяха измислени от него, икономическите и политическите теории, за които бе подочувал нещичко при разговорите в Палермо; а хората го слушаха със зяпнали уста. Вярно е, че патриотът бе посещаван от губернатора и връщаше визитите му, и не страдаше от скрупули да се показва в компанията на най-разпалените бурбонци; но това вече не беше в негова вреда: трябва да се преструва, да лицемери с хората на властта, за да не буди подозрения, за да разбере тяхната игра. Той раздаваше пари, не оставяше никого, който му искаше помощ, да си отиде с празни ръце. Затова дон Бласко и дона Фердинанда, всеки от своя страна, го хулеха още по-ожесточено от преди; но той не обръщаше внимание на думите им и продължаваше да залага на картата на свободата, така както монахът залагаше на числата на лотото, а старата мома — на доверието на хората. Както в политиката се държеше добре с всички, така и в къщи дукът не вземаше страната на никого. Той виждаше, че дон Бласко се върти насам-натам, за да вдигне на бунт измамените си племенници, знаеше доказателствата, които бяха в тяхна полза; но виждаше и намръщения вид на принца, слушаше горчивите му оплаквания за „измяната“ на майката спрямо него; затова стоеше на кръстопът и даваше право на всички: на принца, защото му оказваше гостоприемство и се отнасяше почтително към него; на Лукреция, защото, като се оженеше за племенника на конспиратора Джуленте, щеше да му помогне да спечели още повече благоразположението на либералите.

[1] Срокът за подготовка и обучение на послушниците в манастира; сградата, отредена за послушниците. — Б.пр. ↑

[2] Старинна монета. — Б.пр. ↑

[3] Накъсо, без формалности (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Разпореждане на завещател, с което се задължава наследникът да запази непокътнато наследството, за да го предаде на потомците — Б.пр. ↑

[5] Стара сицилианска мярка за вместимост и повърхнина. — Б.пр. ↑

[6] Старинна мярка за обем или повърхност. — Б.пр. — Б.пр. ↑

[7] Стара сицилианска и неаполитанска мярка за тегло, 0.900 кг. — Б.пр. ↑

[8] Стара мярка за вместимост. — Б.пр. ↑

[9] Палма — *palma dei piedi* означава ходило на крак; Палмо — думата *palmo* означава длан, педя. — Б.пр. ↑

[10] Стара сицилианска мярка за дължина, около 2 м., която се дели на лакти и на педи. — Б.пр. ↑

— Днес няма ли да се яде?

Малкият принц умираше от глад. От известно време обедът все закъсняваше: ту отсъствуваше дукът, ту Раймондо, понякога и самият принц; този ден пък въвн от къщи бяха и тримата, а освен тях и Лукреция и Матилде. И детето торможеше цялата къща: тичаше нагоре-надолу, от готварницата до конюшнията, от оборите в градината, безпокоеше и старите, и новите прислужници, потънали в работа. Както дон Бласко бе съобщил на Гламчо, всички слуги, протежирани от принцесата, бяха изгонени от Джакомо; обаче лишените от наследство, ония, които, подкрепяйки сина, си бяха спечелили омразата на майката, останаха на местата си. Принцът бе направил само две изключения: едното по отношение на Балдасаре, а другото — на синьор Марко. Балдасаре, син на някогашна тяхна камериерка, отгледан в двореца и назначен съвсем млад на длъжността майордом, още от дете познаваше слабостите на фамилията, съперничествата, враждите и маниите на всички; затова си гледаше само службата, като хвалеше всички господари, каквото и да направеха или да кажеха, и вкарваше в пътя подчинените си, които дръзваха да роптаят против когото и да било от тях. Така и майката, и синът го гледаха с добро око и легатът на принцесата не предизвика уволнението му от принца. Що се отнася до синьор Марко, телохранител на покойната, мнозина се учудваха, че синът, който от два месеца беше глава на фамилията, още не се бе освободил от него. Наистина откакто принцесата бе легнала болна, главният управител смени тактиката си, подхвана с добро господаря, защото предвиждаше, че скоро ще трябва да служи на него; след като умря майката, макар и да не беше го оставил да обере наличните пари, както разправяше дон Бласко, все пак той му се подмазваше с всички средства. Впрочем прокурист като него, който познаваше дома от петнадесет години, знаеше състоянието на имуществата и на неразрешените спорове, не можеше да се замени така лесно.

— Няма ли да се яде? Какво правите?... Искам да видя! Защо не пригответе трапезата? Я дай на мене!

В готварницата малкият принц дръпна от ръката на Лучано, бюфетчика, един нож, който той почистваше, и продължи сам почистването.

— Какво правите, ваше превъзходителство? — Новият готвач, мосю Мартино, не знаеше как да се държи с него. — Идете си горе, оставете ни да работим.

— Я се махай от тука! Аз искам да го почистя!

Трябваше да го оставят. Ако му противоречаха, той съвсем побесняваше: скърцаше със зъби, крещеше като обезумял и преобръщаше всичко, каквото му попаднеше под ръка. Всъщност принцът възпитаваше строго детето си и не му прощаваше никак; но, от друга страна, не се шегуваше и със слугите, ако те, притиснати до стената и загубили търпение, отвърнеха зле на малкия господар. А тъкмо сега, след смъртта на принцесата, службата на готвача в дома Франкаланца бе станала по-важна от преди. По отношение на недоверието и надзора Джакомо приличаше на майка си: държеше всички продукти под ключ и искаше сметка за най-малкото нещо, за остатъците, за корите от хляба; но дневните разходи, без да се смята добавката за гостите, бяха увеличени значително и храната бе поизобилна: сега ядяха четири блюда, докато по времето на майката се готвеха три за нея и за дон Раймондо, а другите трябваше да се задоволяват в делничните дни с една чорба и парче месо или риба. Дори и когато Джакомо забогатя от зестрата на жена си, принцесата, която караше сина си да плаща своята част от разходите, пак продължаваше да се разпорежда както си знае, а принцът, верен на решението си да се показва покорен към нея, мълчеше. Той не можа също така да осъществи и преустройствата в двореца, които от дълго време бе замислил; но щом умря дон Тереза, той взе най-сетне юздите в ръцете си и сега преобръщаше всичко наопаки. Чак до кухнята се чуваха ударите на кирката, скърцането на макарите, с които зидарите вдигаха материалите от двора на горния етаж; а слугите в готварницата, които белеха картофи и разбиваха яйца, одумваха тия преобразования:

— Махат стълбата към канцелариите, за да спечелят пространство.

— Аз не бих затворил нито кътче от терасата.

— Обаче господарят трябва да даде отчет на брат си, защото и двамата са наследници.

— Но дворецът остава на принца! Графчето има само едно крило.

Сега малкият принц не пропускаше нито дума от разговора.

— Графчето веднага ще офейка... Не се е родил да седи тук.

Приготвянето на сосовете ги караше да замлъкват от време на време. След малко Лучано намигна и рече на другаря си:

— Ама той пак си ги почна, а?

— Нека си почва! Това се вика господар!

И Лучано кимна в знак на одобрение и възхищение. В готварницата, както в преддверията и в конюшните, всички бяха за графа; защото младият господар не приличаше на по-възрастния си брат, толкова бе мек в командите и с широка ръка.

— Истински господар и в държанието, и в мислите! Не е като приятеля...

— *Приятелят* е стара лисица... каквато беше *приятелката*.

— Какво си говорите? — запита малкият принц.

— Нищо, ваше превъзходителство — отвърна готвачът и се обърна към подчинените си, като им заповяда: — Гледайте си работата без много приказки!

— Не искаш ли да ми кажеш какво?

— Ама нищо, ваше превъзходителство, говорят си празни приказки.

— Аха, не искаш да ми кажеш какво!

Изведнъж, щом чу каляската да влиза в двора, Консалво изтича да види кой идва.

Връщаха се най-сетне леля Лукреция и стринка Матилде, които бяха ходили в манастира „Сан Плачидо“. Детето забрави кухнята и готвача и изтича след тях нагоре към покоите на майка си, за да види дали му носят нещо.

Наистина графиня Матилде му даде една фунийка със сладки; но леля Лукреция дори не му обърна внимание, защото разговаряше много възбудено с принцесата:

— Плачеше, разбираш ли! Поискахме да говорим с игуменката, която потвърди всичко; така ли е, Матилде? Що за държане е това?...

Литургиите за нашата майка...

— Ш-ш-шт!

Принцесата направи знак на зълва си да мълчи от предпазливост пред детето.

— Мамо, днес няма ли да ядем? — запита то.

— Баща ти още не се е върнал... Върви, върви да видиш дали идва!

Малкият принц разбра, че го пъдят. На шест години той беше любопитен и от дон Бласко. Интригите на чичото монаха и непрекъснатите заговори, които се устройваха в тази къща, твърде отрано бяха привлекли неговото внимание: след смъртта на баба му от държанието на роднините и от разговорите на слугите той се досещаше, че се сърдят на баща му, кой по една, кой по друга причина, но че никой не се осмелява да застане открито срещу него. Той схващаше и много други неща: че леля Фердинанда не може да понесе стринка Матилде; че между стринка Матилде и мъжа ѝ има дразги. Разбираше и мълчеше, преструвайки се, че не забелязва нищо, за да не си изпати от някого. Защото чичо дон Бласко раздаваше прекрасни плесници, леля Лукреция и тя си играеше да му щипе ръката особено когато ходеше да тършува из стаята ѝ; но най-много го биеше баща му, който винаги бе намръщен и пляскаше така, че да ти смъкне кожата. Затова той не се погаждаше много с него, докато от майка си не можеше да се откъсне. Което е право, дон Фердинанда проявяваше голямо предпочитание към него, ала никой като принцесата не прощаваше недостатъците на палавника. Тя трепереше и изпадаше в конвулсии, ако някой се доближеше твърде много до нея, и надвиваше манията си за изолиране само спрямо децата си; притискаше към гърдите си и бясно целуваше своя Консалво дори когато той не беше много чист, и с още по-голям порив, когато най-много се пазеше от всякакъв друг допир. От известно време, откакто се бе родила сестричката му Тереза, не само той получаваше ласки; все пак единствена принцесата успяваше с добро да изтръгне нещо от Консалво.

— Върви, върви да видиш дали татко ти си е дошъл...

В същия момент принц Джакомо се върна. Беше по-намръщен от обикновено и като влезе, дори не поздрави; щом го зърна, Лукреция занемя. Той попита дали дукът е в къщи и като разбра, че го няма, даде

заповед да се сервира трапезата, щом пристигне чичото. После отиде и се затвори в кабинета си със синьор Марко. Консалво поседя малко, без да знае какво да прави, колебаейки се дали да се върне в готварницата, или да изтича при работниците на строежа. Обаче като видя, че леля Лукреция отново започна да говори с майка му, качи се в нейната стая. Тя му бе забранила да влиза там, защото сега изучаваше рисуването с акварел и не искаше да ѝ се пипат нещата, но най-вече от страх да не открият писмата на Бенедето Джуленте; ала боите, паничките за размиване, четките и гумата съблазняваха детето. И никакво предупреждение или заплаха на Лукреция не можеше да го спре; ако тя протестираше, брат ѝ, който беше станал съвсем неотстъпчив след прочитането на завещанието, на всичко отгоре я укоряваше; така че палавникът, всеки път когато му паднеше случай, претършуваше стаята на леля си.

Малкият принц се качи горе сигурен, че по това време няма да бъде изненадан, и почна да рови по масичката, сред рисунките, във витринката за хартия, в скрина. Къде ли бяха скрити нещата за рисуване? Може би в по-високите чекмеджета на оня шкаф, до които той не стигаше. В същия миг откъм двора се чу камбанката, известяваща за пристигането на дука. Детето продължи да се оглежда, да търси трескаво под леглото, под шкафа, в тоалетката. Тоалетката представляваше малка маса, застлана с бродирана покривчица; то повдигна единия ѝ край ѝ видя чекмеджето. Вътре покрай стари гребени и празни кутии от бадемова помада имаше снопче листове, свързани с червена панделка. Консалво развърза възела и разпиля писмата. На вратата неочаквано се появи Лукреция.

— Ах! — извика тя, спусна се срещу племенника си и тутакси му залепи един шамар.

Детето изпищя така силно, като че ли го колят.

— Хиляди пъти съм ти казвала да не ми пипаш нещата! Човек не може да скрие нищо. Все едно, че се намирам на улицата...

При отчаяните викове на момчето дотърча Вана, камериерката, но тя едва бе почнала: „Госпожице... пуснете го...“, когато се появи принцът.

— И заради това вдигаш ръка върху детето?

— Като не ме слуша, като нямам право да скътам дори една топлийка!

Той повдигна Консалво от земята, хвана го за ръка и като я изгледа, рече троснато:

— Друг път, ако се осмелиш да пипнеш детето ми, ще те наплескам, разбра ли?

За миг тя остана като зашеметена. Щом брат ѝ излезе, веднага изтича до вратата, затръшна я силно, заключи и вече не отговори на никого от слугите, които идваха да я викат за обяд. Трябваше да се качи дукът, за да я моли да му отвори; на увещанията и съветите на чичото тя най-сетне отвърна:

— Как да търпя! От два месеца се държи така с мене. Защо се заяжда с мен? Заради завещанието на мама! Прави така, за да ни изиграе, нали? Значи, чичо дон Бласко има право... Чухте ли, чухте ли, ваше превъзходителство, какво е направил пък сега?

— Какво?

— Не иска да признае легата на манастира „Сан Плачидо“! Заварихме Анджолина да плаче, а игуменката бълваше огън и жупел... Той иска сам да се разпорежда с всичко и се отнася така с нас, отвисоко, за да ни унижи всички...

— Тихо! Хайде, стига! — посъветва я отново дукът само за да има мир. — Стига! Сега ела да обядваш... Обещавам ти, че после ще говоря с него...

Раймондо още не беше се върнал, когато цялото семейство със съдействието на дон Мариано се нареди около трапезата. Очите на Лукреция бяха още зачервени; тя седеше с наведена глава и не продумваше: но принцът, станал изведнъж спокоен на вид, проявяваше любезност към чичо си дука. Всеки ден беше така: след като дълги часове се бе държал високомерно към тях, бе мълчал и обръщал гръб, когато влизаха братята и сестрите му и най-вече снаха му Матилде, на масата той преставаше да се мръщи, за да ухажва чичото. Не за пръв път обедът започваше без Раймондо, а този ден лошото настроение на Лукреция съвпаднаше с една неприятна мисъл, която забулваше челото на Матилде.

Не ѝ се радваха на нея в тази къща. Принцът, дон Фердинанда, дон Бласко, до известна степен и братовчедката Грациела навярно откриваха у нея непростими грехове, защото упорито я обиждаха и не

я уважаваха; ала тя прощаваше неуважението и грубостите, проявени към нея, не можеше да понася само ония, които засягаха мъжа ѝ. Може би тъкмо това беше най-големият ѝ грях: любовта, която изпитваше към Раймондо!... Обикна го още щом го видя за пръв път, дори преди това; още оттогава, откакто бе сгодена чрез писмо за този граф ди Лумера, когото баща ѝ хвалеше безкрайно, защото беше горд, че се сродява с Вицекралете, тя напругаше въображението си и си го представяше хубав, благороден, великодушен, рицар като герой на Тасо или Ариосто. Но действителността надхвърли нейните представи — толкова бе фин годеникът ѝ, красив, изящен, блестящ; и тя, която не бе познала отблизо други мъже и се хранеше само с мечти, с поезия, с възвишена и чиста фантазия, му отдаде завинаги цялата си душа; бе заобичала дори и неговите близки и го обожаваше чрез чувството си към дъщеричката, която ѝ се роди от него. И си представяше живота само такъв, какъвто бе нейният личен живот — обикновен и спокоен, прекаран край сестричката Карлота, край тяхната майка, която за нея беше мил и тъжен спомен едновременно, и край баща им, човек на крайни страсти, приятел или неприятел до гроб, но обичащ сляпо и лудо своите дъщери... Сега, докато се обръщаше да поглежда от време на време към вратата на салона и тревожно очакваше да дойде Раймондо, картината, която виждаше пред себе си, ѝ напомняше за друга, останала незаличима в паметта ѝ, но съвсем различна. В паметта ѝ изплува семейната трапеза в голямата трапезария на бащината ѝ къща в Милацо: мама, сестра ѝ, тя самата, заслушана в разказите на татко, и всички усмихнати или натъжени и скърбящи заедно с него; баща ѝ, целият отдаден на тях с мислите и делата си; и онова постоянно и почти суеверно зачитане на старите обичаи, патриархално спокойствие, взаимна обич и пълно доверие.

А сега, като се огледаше наоколо, какво виждаше? Принцесата се свиваше плахо пред съпруга си, детето трепереше от погледа на баща си, но бе гордо, че заради него са наругали леля му; Лукреция и брат ѝ бяха все така хладни и подозрителни един към друг; а принцът демонстративно показваше доброто си разположение към дука, след като през целия ден е бил намръщен и мълчалив...

В деня, когато влезе в това семейство като в собствено, тя дори не подозираще страстите, които го разделяха; и като забеляза с каква скрита омраза ѝ отвръщат, нейното учудване и мъка станаха още по-

големи. Сигурно я смятаха недостойна за Раймондо, защото беше от по-долен произход; но никой като нея не го поставяше така високо; и макар че беше толкова скромна и смирена пред него и пред тях, и това не ѝ помогна: омразата не стихна. Тогава тя почна да проумява странните страсти, които освен горделивостта въодушевяваха всеки един от тези груби и жестоки Уседа... Майката на Раймондо от обожание към сина си изпитваше ревност към нея: след като бе успяла да го задоми и да му осигури зестра, тя унижи дотолкова снаха си, че още от първия ден я накара да почувствува нейната желязна ръка, за да бъде покорна повече от всеки друг пред любимия ѝ син; но фанатичното покорство и сляпата любов на съпругата отнемаха на принцесата всякаква възможност да се ожесточава срещу нея, раздухваха скритата ѝ майчина ревност и я направиха неумолима. Най-големият брат, който не можеше да прости на Раймондо за привилегиите и да се примири с това, че неговото семейство съперничи на собственото му, стоварваше омразата си върху снахата. Всички останали бяха безмилостни спрямо натрапницата или от ненавист към принцесата, която я искаше в тази къща, или от ненавист към Раймондо, когото майката покровителствуваше. Така тя стана прицел за тези роднини, при които бе дошла с любещо сърце и доверчива душа; и когато откри, че омразата им към нея е така силна, както и към Раймондо, вместо да смекчи, това изостри още повече мъката ѝ; защото тя бе безумно влюбена в мъжа си и страдаше и се радваше само чрез него и заради него... И сега, в този момент, когато принцът се правеше, че не забелязва снаха си, или ако случайно се обърнеше към нея, лицето му веднага се променяше и той я поглеждаше сдържано и неприветливо, сякаш тя беше съвсем чужд човек, Матилде страдаше не толкова заради тази преднамерена хладност, колкото заради пренебрежението, което всички показваха към нейния съпруг. Обедът продължаваше, като че ли той не трябваше да се върне, и вече никой не питаше за него. Лукреция все още държеше сведена главата си, принцесата се занимаваше с детето си, принцът говореше за състоянието на посевите, за цените на продуктите, за опасността от холера; дукът разискваше войната на Изток; и само чуждият човек, дон Мариано, от време на време се обаждаше:

— Ами Раймондо? Още го няма! Какво ли му се е случило?

Тогава този въпрос отекваше и в нейните мисли: „Още го няма! Какво ли му се е случило?“ Защо закъсняваше толкова? Защо я оставяше сама сред тези равнодушни и противни чужди хора?

— Русите още се държат... Костелив орех!... Наполеон опита нещо от това...

Потънала отново в дълбоки и неприятни мисли, тя чуваше само откъслечни фрази и думи, чийто смисъл не можеше да схване.

От колко време Раймондо я оставяше сама! Откога, откога?... Тя поминеше упорито първата мъка, която ѝ бе причинил доста отдавна. Добър с нея в първите дни на брака, през време на сватбеното пътешествие и престоя в Катания, щом пристигнаха в Милацо, където отидоха да уредят някои въпроси и да видят баща ѝ и сестра ѝ, той заяви, че се е оженил не за да живее в тази колиба и да попадне под опеката на тъста си, след като е успял да се измъкне от покровителството на майка си... Разбира се, тя не мислеше, че животът в нейното родно градче може да бъде особено привлекателен за него; и щеше да го последва навсякъде, където би поискал да я заведе; но все пак това грубо отношение към местата и хората, които ѝ бяха свидни, ѝ причини незабравима мъка. Той искаше да напусне завинаги Сицилия и да отиде да живее във Флоренция; не можеше да го спре дори противопоставянето на майка му. На жена си, която, за да не се отдалечава много от своите близки, му напомни това и го караше да се подчини на майката, той отвърна рязко: „Остави ме да правя каквото си искам!“ И Матилде се съгласи с него, с причините, които той изтъкваше. Не беше ли все едно за нея дали щеше да живее в Сицилия, Тоскана или в някоя друга част на света, където щяха да бъдат щастливи двамата? Нима деспотичната забрана на свекървата би могла да има по-голямо значение за нея от желанието на мъжа ѝ? И нима това желание не беше напълно основателно; нима нейният Раймондо не бе призван да се нареди сред най-отбраното общество на някой голям град? След като бяха млади и богати, нима навсякъде нямаше да бъдат обект на завист от страна на всички!... Не бе упорствувала в опитите си да го спре и поради друга, по-сериозна причина. Раймондо, на когото тя прощаваше и нещо повече, дори се правеше, че не забелязва грубите му обноски и това, че не търпи възражение, с една дума, притежава всички малки недостатъци на един много разглезен син, се показваше такъв, какъвто беше и към своя

тъст. Но тъй като и баща ѝ беше силен характер, всеки момент можеха да възникнат раздори. Отначало баронът истински се бе зарадвал на зетя си и се отнасяше към него почти както принцесата, защото и той бе очарован от изяществото и финеса на момъка и бе горд и щастлив, че се е сродил с Франкаланца; но в отговор на неговото старание, предпазливост и сърдечни грижи Раймондо се показва недоволен от всичко в тази къща; и непрекъснато повтаряше: „Как може да се живее тук?“

Баронът имаше пълномощно от него да управлява имотите, които бе дал на дъщеря си; той смяташе да продължава със старите норми и системи, чиято ефикасност бе изпитал; Раймондо обаче, за да убива времето си в Милацо — когато не прекарваше целия ден в казиното да играе комар с ония прахосници, с които бързо бе завързал познанство, — караше тъста си да му дава отчет какви мерки е взел, а после го укоряваше и го съветваше да предприеме други, които според него щели да бъдат по-полезни. В тази област той беше съвсем невеж и непрактичен, имаше странни схващания, досущ като брат си Фердинандо: баронът му се смееше, а той се обиждаше. Ролите се разменяха, когато баронът му искаше сметка в какво е вложил капиталите от зестрата; тогава тъстът укоряваше зет си за някои чудновати сделки, а Раймондо му отвърщаше, че той не разбира нищо. Често пъти при тези спорове той се палеше, но баронът явно правеше усилия да се сдържа, за да не му възрази; тогава се намесваше Матилде, сменяше темата на разговора, като се мъчеше да ги помири с усмивки, които щедро раздаваше на двете най-скъпи за нея същества. Най-голямата ѝ мъка беше именно това, че ако искаше да ги вижда в мир, трябваше да избягва да бъдат дълго време заедно.

И тъй, решена да изпълни желанието на мъжа си, тя го бе последвала във Флоренция; но това решение на Раймондо предизвика остри възражения от страна на барона, който искаше дъщеря му да бъде близо до него и смяташе, че да се живее в един голям град, струва доста скъпо; затуй ги съветваше да предприемат само кратки пътувания. Раймондо му отвърна рязко, че този съвет е глупав, защото едно пътуване струвало цяло състояние; и като заряза тъста си, той се обърна грубо, жестоко и несправедливо към съпругата си, заявявайки, че няма да търпи повече баща ѝ да се меси в неговите работи. Тогава, за да придума баща си, тя трябваше да прибегне до една хитрина, с

която си бе служила много пъти като дете: да му каже, че, проектът да поживеят известно време в Тоскана е нещо много приятно за самата нея, и да го помоли да задоволи това нейно желание...

— Напразно хвърлени пари и човешки жертви!... Да се води война на такова разстояние...

Докато дукът продължаваше да разчепква Източния въпрос и да предлага дипломатически ходове, всички се обърнаха към вратата. Графинята трепна, надявайки се, че това е мъжът ѝ; към тях обаче тържествено пристъпваше дон Коно Канала:

— Да ви е сладко на всички!... Но не виждам младия граф!

Така беше и във Флоренция, в един град, където отначало нямаше не само роднини, но дори и познати и дни наред седеше с часове да го чака напразно. Там тя бе плакала за първи път, когато се видя пренебрегната; там тя бе крила сълзите си, защото той или ѝ се подиграваше за тази „глупава“ обич, или заявяваше, че не иска да му „досажда“... Разбиранията им за живота бяха коренно различни: докато тя поставяше над всичко любовта към съпруга си и семейните радости и не желаше нищо друго, освен да продължи със своя Раймондо, макар и по други места, онова неизразимо семейно щастие, което бе изживяла като дете, разглезеният от майка си младеж, отскубнал се най-сетне от нейното строго опекунство, се стремеше единствено към свободни светски удоволствия. И затова, стараяйки се да докаже сама на себе си, че той има право да се забавлява, че в края на краищата не върши нищо лошо, че вкусовете на хората са различни, тя бе сподавила своята мъка и се бе убедила, че греши. Като награда за това нейно примирение най-сетне почувствува неизразимите радостни трепети на майчинството; и тогава като по чудо щастливото време на медения им месец сякаш се върна отново, било защото Раймондо стана наистина по-добър, било защото тя, погълната от приятни мисли и дребни грижи, не обръщаше особено внимание на неговия живот. Когато баща ѝ дойде да я навести по този случай, пред него тя се показва сияеща от радост; баронът беше щастлив заедно с нея и съвсем забрави дребните спречквания, които бе имал със зет си, заобича го отново както в първите дни... Всички очакваха момченце; само тя, ако би имала смелост да се противопостави на желанията на другите и да прави разлика между децата, би предпочела да има дъщеричка. И наистина роди момиченце; а когато трябваше да го кръщават, макар че

тя и баща ѝ искаха да го нарекат на тяхната скъпа покойница, все пак признаха, че е по-подходящо да му дадат името на принцесата. Нима щастливата майка можеше да си спомни тогава за неучтивото отношение на свекърва си и на роднините? Нима това ангелче, дошло, за да заздрави още повече връзката ѝ с Раймондо, за да разпръсне облаците, които заплашваха нейното ведро небе, не носеше със себе си само мир и любов?... Уви! Много по-скоро, отколкото очакваше, тя разбра, че се е излъгала. Откакто бяха отишли във Флоренция, свекърва ѝ не ѝ бе писала, нито отговаряше на нейните писма, нито пък споменаваха нещо за нея в своите писма до сина си. Това мълчание продължи и през време на бременността ѝ, а след раждането се пренесе и върху детето. Когато Терезина бе отбита, Раймондо реши да отидат за малко в Сицилия; тя очакваше, че при това пътуване ще изчезне най-сетне и необяснимата омраза на принцесата; но тъкмо тогава тя пак почна да плаче... Дона Тереза Уседа, понеже не можеше да се сърди на Раймондо за преселването им в далечната Тоскана, стовари вината върху снаха си; нейната ревност и омраза бяха станали двойно по-големи, дори обвиняваше снахата, задето е родила момиче!... Как можеше тя да докаже на тази безмилостна жена, че греши? Как да я убеди, че нейният син въпреки желанието на всички искаше насила да осъществи това, което бе намислил? Да не би случайно баронът да се е изпуснал да каже, че Раймондо е отишъл във Флоренция, за да задоволи желанието на Матилде?... В такъв случай, неволно, тя бе предоставила ново оръжие в ръцете на свекърва си; за да постигне съгласие между съпруга и бащата, бе насъскала срещу себе си тази зла жена...

— Лелята на ваше превъзходителство!

След като майордомът извести за нейното идване и обедът вече привършваше, сега влизаше дона Фердинанда. Всички, без дука, се изправиха; и графинята стана заедно с другите; ала старата мома поздрави всички освен нея. Няколко минути по-късно пристигна дон Бласко, който вместо поздрав викна:

— Още ли сте на трапезата!

И като че ли въобще не забеляза Матилде...

Но в същност какво е, мислеше си тя, явното пренебрежение на тия хора в сравнение с войната, която преди толкова години ѝ бе обявила принцесата? Не беше достатъчно и това, че се държеше

настрани и никога не изразяваше ни воля, ни желаниа, ни мнения; свежървата винаги намираше причини да излее своята омраза. Тази омраза се стоварваше и върху невинното момиченце, което беше виновно по две причини: че принадлежи към презрения пол и че се е родило от тази майка; майката се бе примирила с това отношение лично към нея, но когато виждаше, че се отнасят грубо към детето и, изтръпваше от ужас; затова принцесата бе започнала да преследва с особено ожесточение внучката си. А Раймондо сякаш не забелязваше нищо, оставяше я сама за много по-дълго време, отколкото във Флоренция, като мислеше, че не се чувства самотна, защото е „сред близки“; и за кратко време мъчението от този живот стана толкова силно, че тя закопня да се върне в самотния си, но поне спокоен дом във Флоренция...

— Къде е оня? — запита внезапно дон Бласко, пухтейки от досада при усърдните политически разисквания на брат си дука.

„Оня“ вероятно беше Раймондо; всички разбраха това и отвърнаха, че не си е идвал, навярно е останал да обядва при някой приятел.

— Би могъл поне да предупреди — забеляза принцът.

И макар че Матилде се почувствува дълбоко засегната от тази забележка, направена строго и най-безцеремонно пред нея, която беше негова съпруга, сега един вътрешен глас ѝ казваше: „Така е! Има право!...“ Не беше ли мислила точно така и тя самата, когато, върнала се във Флоренция — в оня дом, който отдалеч ѝ се бе сторил спокоен и щастлив, — денем и нощем очакваше дълго Раймондо, който вече я оставяше почти винаги сама, а тя се топеше от мъка и страх, защото не знаеше какво му се е случило и с болното си въображение непрекъснато се боеше от нещастия и опасности? Но мъжът ѝ не искаше да ѝ дава сметка за личния си живот, сякаш все още беше ерген, сякаш тя нямаше никакво право над него, сякаш дъщеричката им не съществуваше! Нали тази дъщеричка трябваше да ги свърже още повече или най-малкото, сред мъката, да бъде голяма утеха за майката; а тя като че ли не само не вълнуваше сърцето на Раймондо, но и за самата нея не беше достатъчна утеха, защото Матилде вече не можеше да оправдава, както в началото, все по-разюзданото поведение на мъжа си, защото вече знаеше, че той я пренебрегва заради други жени, и когато откри това, изведнъж почувствува как ревността я бодна като

нож... И още веднъж миналите страдания ѝ се сториха нищо в сравнение със сегашните. Обичаше го още по-силно заради всичките му недостатъци, които му бе простила, и заради всичко онова, което той ѝ струваше; колкото по-грубо и по-открито отблъскваше молбите ѝ и се надсмиваше на сълзите ѝ и почти я обвиняваше за любовта ѝ, толкова повече тя се привързваше към него. Не, дъщеричката не ѝ беше достатъчна. Това мило детенце не можеше да я утеши. Никой на света не можеше да я утеши; трябваше да крие своята мъка дори от баща си, да му пише, че е доволна и щастлива, за да не дойде да иска сметка на Раймондо за това поведение, за да не избухне вражда между двамата мъже!... И тогава отново бе почнала да очаква с надежда връщането в Сицилия; ужасната къща на Уседа пак ѝ се струваше като оазис, защото там поне не познаваше разяждащото като червей подозрение. Когато от Катания писаха на Раймондо да тръгне незабавно за в къщи, когато умиращата му майка го повика, Матилде направи всичко възможно, за да го накара да заминат. Но като видя, че той продължава да стои във Флоренция, глух за молбите на умиращата, равнодушен към своите собствени интереси, тя се разтревожи още повече, защото мислеше, че причините и връзките, които го задържат, са много по-силни... Тъкмо през ония дни нейната утроба трепна отново; тя почувствува, че пак ще става майка — хладна, лоша майка, след като не ликуваше от радост при това откритие; но как би могла да се радва, когато бащата на нейното дете ѝ причиняваше толкова мъка; когато при известието, че отново ще става баща, той стоеше равнодушен, почти отегчен, сякаш го очакваше нова неприятност?... Щом пристигна телеграмата, съобщаваща за смъртта на принцесата, тръгнаха веднага и тя въздъхна облекчено, молейки бога да ѝ прости, задето се радва на тази смърт; ала нестихналата омраза на роднините му отново я огорчаваше и беше доказателство за неподозирана човешка злоба; и сега, когато Раймондо, незачитайки паметта на майка си, със своя разпуснат живот караше целия град да говори, тя се питаше безутешна и отчаяна: „Кога, къде ще намеря спокойствие?...”

Когато Раймондо се върна, обедът беше привършил и Лукреция, принцесата и Консалво вече бяха станали от трапезата. Той изглеждаше много весел и изгладнял. На въпроса на дука отвърна, че го задържали приятели и не забелязал как станало късно.

— Впрочем тук обядвате ужасно рано! В цивилизованите страни не сядат на масата преди вечерната молитва!

Принцът не отговори. Докато брат му сърбаше претоплената супа, той стана от масата и каза на дука:

— Чичо, бихте ли дошли за момент с мен?

И го поведе към своя кабинет.

Той пак говореше троснато, като че трябваше да състави някакъв договор. Заклучи вратата на предната стая, предложи кресло на чичо си, самият той остана прав и почна:

— Ваше превъзходителство, извинете ме, че ви безпокоя веднага след обедата, но тъй като трябва да говоря с вас по много важни въпроси и не бих искал да ви отнемам времето...

— Нищо подобно! — отвърна дукът, прекъсвайки предисловието му. — Съвсем не ме безпокоиш... Говори, говори, моля те... — и запали пура.

— Ваше превъзходителство, вие виждате всеки ден — поде отново принцът — какъв живот води Раймондо и как вместо да ми помага да уредим работите по наследството, той мисли само да се забавлява и оставя всичко на моите плещи. Безполезно е да му се говори, че това е в наш интерес: той или не ми обръща внимание, или не разбира... или се преструва, че не разбира.

Дукът кимна в знак на съгласие. В себе си всъщност смяташе за малко странни тези оплаквания на племенника си, който в края на краищата не би трябвало да бъде толкова недоволен, че брат му не се бърка в наследствените въпроси и го оставя да действа свободно както си ще. И ако Раймондо бе показал, че не е загрижен за наследствените работи, нима по-големият му брат не показваше, че е още по-малко загрижен да даде сметка на сънаследника си и на другите наследници? Та нали едва сега за първи път заговаряше по този въпрос с някого от фамилията!

— На първо място — продължи междувременно Джакомо — смятам, че в интерес на всички подялбата трябва да се направи колкото се може по-скоро; на второ, че всички трябва да знаят това, което аз самият узнах тези дни...

— Какво?

— Чудесно нещо! — възкликна той с горчива усмивка. И след кратка пауза, сякаш за да подготви душевно чичо си за печалната вест,

продължи: — Наследството на нашата майка е обременено с дългове...

От учудване дукът дръпна пурата от устата си.

— Ваше превъзходителство не вярва? А и кой ли би могъл да повярва подобно нещо! След като бяхме слушали толкова похвали от всички по какъв изумителен начин блаженопочившата успяла да издигне нашия дом! А то излезе пропаст!... До оня ден не подозирах още нищо. Вярно е, че в първите дни след нещастиято бях предупреден за някои малки полици, подписани от нашата майка, чиито притежатели бяха изчакали и след падежа, докато тя бе болна. Но естествено смятах, че това са нищожни суми, от ония дребни дългове, които в известни моменти всички, дори и най-заможните, имат нужда да сключват. Нима можех да подозирам, че се касае за хиляди унции, че всеки ден изниква по някой нов кредитор, и ако продължава така, най-хубавата част от наследството ни ще пропадне!

— Ами синьор Марко...

— Синьор Марко — поде принцът, без да даде време на чичо си да завърши своето възражение — знаеше за това много по-малко и от мен и е още по-изумен и от ваше превъзходителство. Ваше превъзходителство знае добре какъв характер имаше покойната и как във всичко действуваше на своя глава и се криеше не само от тия, които естествено трябваше да бъдат нейни довереници, но дори и от ония, на които бе оказала доверие... Синьор Марко не е отбелязал в своята падежна книга дори една десета част от сумите, за които сега сме длъжници. Аз не зная какви каша се крият под това. Представете си, има полици, чийто падеж е изтекъл преди три-четири, та дори и пет години!... Трябва да ви призная, че отначало се страхувах да не съм станал жертва, както и всички останали, на ужасна измама, че имам работа с цяло съдружие фалшификатори. Обаче трябваше да променя мнението си: подписите са налице, автентични. Следователно трябва да предполагам, че тази система да се прибягва до кредити, за която покойната така жестоко обвиняваше нашия дядо, не ѝ е била съвсем чужда и на нея... И лошото е, че не може да се узнае докъде се разпростира гнилото! Ето това е прословутият начин на управление на имота, за който бяхме чували толкова похвали... Но казват, че за умрелите не бива да се говори... Затова стига!... Сега аз искам да ви осведомя, ваше превъзходителство, преди всичко защото това е мой дълг; и на второ място, за да поговорите, ваше превъзходителство, по

този въпрос с Раймондо. Ако тези дългове трябва да се плащат, и за съжаление малка надежда има, че може да бъде обратното, на всеки трябва да се приспадне от неговата част. Бих искал да помоля още ваше превъзходителство да предупреди другите, да знаят, че техните легати също ще бъдат намалени с известна част.

Дукът отново започна да клати глава, но този път със съвсем друго изражение. Наследниците се оплакваха, че са получили съвсем малко, а сега трябваше да им се каже, че ще получат още по-малко!

— Защо ти самият не говориш с тях? — посъветва той племенника си.

— Защо ли? — отвърна принцът с лека досада като човек, който чува да му отправят излишен въпрос. — А нима ваше превъзходителство не знае какви са хората тук, в нашата къща? Затворени, подозрителни, недоверчиви. Нима ваше превъзходителство мисли, че вече не съм забелязал известни интриги и не съм чул някои тайни обвинения?... Изглежда, че всички се сърдят на мен, особено тая луда глава Лукреция. Та не направи ли и днес скандал?

— Не, не — прекъсна го дукът, — напротив, уверявам те. Тя дори се оплакваше от обратното, че ти ѝ се сърдиш, че не ѝ говориш никога...

— Аз ли? Че защо трябва да ѝ се сърдя?... Вярно е, че напоследък не съм говорил много, но при тия хубави новини как бих могъл да имам желание да говоря, ваше превъзходителство? Защо трябва да се сърдя на нея или на другите? Аз винаги съм мислил и съм казвал, че най-важното в едно семейство е да има мир, единство, съгласие... Виновен ли съм аз, че докато беше жива майка ни, това бе невъзможно? Ваше превъзходителство знае как се отнасяха към мене... по-добре да не говорим по този въпрос! И сега, макар че аз съм ограбен, чули ли са ме да се оплача поне веднъж? Та аз пръв от всички казах: волята на нашата майка ще бъде закон! Обаче какво виждам? Всички се надуват, Раймондо не желае да се занимава с наследствените въпроси, като че ли иска да ми отмъсти, задето съм му отнел половината наследство...

— Не, той иска просто да бе забавлява... — поправи го дукът.

— Чичо дон Бласко — продължи принцът, сякаш не бе чул забележката, — към когото винаги съм се отнасял с уважение, както и към всички други, насъсква срещу мен наследниците...

— Той е луд!...

— Ами другите, кажете, ваше превъзходителство, нима са разумни? Какво искат, за какво претендират? В какво ме обвиняват? Защо не дойдат да ми кажат своите искания? Днес Лукреция говори с ваше превъзходителство, да чуем какво каза тя!

Макар че бе решил да не изпълни обещанието, което преди няколко часа бе дал на племенницата си, предизвикан от този въпрос, дукът отвърна с лека усмивка, за да смекчи неприятните си думи:

— Ти се оплакваш, че си ограбен, а всъщност те се мислят за ограбени...

Принцът отговори с още по-горчива усмивка от преди:

— Така ли!... И как, защо?

— Защото щели да получат по-малко от това, което им се полага... защото съществува и частта на вашия баща...

Джакомо се намръщи за момент, после с едва сдържана ярост произнесе:

— Тогава защо приемат завещанието? Защо не ми искат сметка? Ще ми направят удоволствие! Ще ми направят голяма услуга!

— Толкова по-добре, в такъв случай...

— Какво си въобразяват, че представлява наследството на нашата майка? Да направим сметка, да, точно така, да я направим утре, да я направим още днес! Защо не се обърнат към съдиите дори?

— Какво общо имат с това съдиите?

— Нека заведат дело срещу мене! Нека накараме целия град да говори, нека дадем прекрасен пример за братска обич! Раймондо да се присъедини към тях и да ме обвинят, че съм изтръгнал насила завещанието, ха-ха-ха!... Те са способни да помислят такова нещо! Познавам си стоката, не се съмнявайте! Това е плод на възпитанието, което са получили тук, на примерите, които са видели, на недоверчивостта и лицемерието, издигнати в система...

Той наистина беше възбуден, говореше раздражено и бе загубил официалната сдържаност на встъплението. Дукът хвърли угасналата пура и започна отново да клати глава, сякаш признаваше, че в края на краищата не може да го обвинява за последните му доводи. После стана от креслото, сложи ръка на рамото на племенника си и рече:

— Успокой се, хайде да вървим! Нека не преувеличава нито едната, нито другата страна. Имуществото е тук...

— Никой не го пипа!

— Те искат да се направи сметка, ти си готов да им я дадеш...

— Сега, тозчас!...

— Следователно ще се постигне съгласие. Ще направите тези сметки, ще видите дали подялбата на майка ви е справедлива, или не, и ще уредите всичко с добро.

— Сега, тозчас! — повтори принцът, следвайки чичо си, който вече бе тръгнал. — Защо не са казали по-рано за това? Да не съм свети дух, че да отгатна какво се върти в своенравните им глави!

— Има време, има време! — повтаряше дукът с помирителен тон, като се мъчеше да скрие от племенника си противоречието, в което сам той изпаднаше, тъй като преди твърдеше, че знае за заговорите. — А ти не взимай всичко толкова присърце! Ще поговоря с Раймондо, после и с другите; имуществото е тук. Ще видите, че няма да има кавги... Ах, тъкмо се сетих — възкликна той, като стигна до вратата и се обърна назад, — как стои въпросът с манастира?

— Какъв въпрос? — запита принцът учуден.

— Легатът за литургиите... Хилядата унции, които не си искал да дадеш на Анджолина...

— Хиляда унции? Аз не искам да ѝ ги дам? — викна тогава Джакомо. — Виждате ли, ваше превъзходителство, че всичките са от един дол дренки, лицемери и лъжци! Аз ли не искам да ѝ ги дам! В действителност легатът на нашата майка е невалиден, защото е свързан с учредяването на бенефиции^[1], а учредяванията на бенефиции не са в сила, когато за това няма върховно потвърждение.

В Жълтия салон дон Бласко си гризеше ноктите от яд, защото знаеше, че онова говедо брат му разговаря с племенника, а той не можеше да чуе разговора им. Пухтеше от досада, обикаляше надлъж и нашир салона и дори не чуваше какво се говори около него.

Дошла беше братовчедката Грациела, която бърбеше с принцесата, с Лукреция и дона Фердинанда; и по-малко с Матилде, за да покаже, че споделя чувствата на семейство Уседа спрямо натрапницата. И братовчедката някога си бе въобразявала, че ще може да влезе в дома Франкаланца, дори да заеме първо място като съпруга на принц Джакомо, но съпротивата на леля Тереза бе победила и нея, и младежа. Вместо „принцеса“, тя бе наречена просто „синьора Карвано“; но макар че братовчед ѝ, след като взе съпругата,

определена от майка му, се бе успокоил и сякаш бе забравил дори, че между тях двамата някога е имало сърдечна връзка, тя продължи да ухажва ако не него, то неговото семейство. Постоянно идваше у тях, сприятели се с принцеса Маргерита и накара съпруга си също да ухажва семейство Уседа; стана кръстница на Терезина и във всички случаи и по всякакъв начин показваше, че старите ѝ пропаднали надежди не могат да охладят обичта ѝ към братовчедите. През време на боледуването и особено след смъртта на дон Тереза дон Грациела бе станала почти член на фамилията; сутрин и вечер идваше да ги види как са, да ги утешава, да им дава съвети, да им бъде полезна с думи и с дела. Принцесата нямаше основание да ревнува от нея, понеже Джакомо показваше такова безразличие към братовчедка си, че дори по някой път не ѝ заговаряше, бе престанал да ѝ говори на „ти“ и се обръщаше към нея, хладно на „вие“; всъщност принцесата бе неспособна да изпитва ревност или каквото и да било друго чувство към нея и към всеки друг, защото вродената ѝ апатия, нуждата да се изолира и покорството, в което я държеше съпругът ѝ, я правеха равнодушна към всичко и към всички освен към децата ѝ.

Тъкмо този ден, след като бяха станали от трапезата, бавачката дойде да ѝ каже, че дъщеричката ѝ понакашля; разбира се, това беше дребна работа; но тя се бе разтревожила и сега братовчедката, научила тази неприятна новина, показваше медицинските си познания, съветвайки я да дават на детето прахчета и сиропи, като същевременно я уверяваше, че заболяването не е тежко, и гълчеше бавачката, която навярно е оставила балкона отворен.

Раймондо, който обикновено се измъкваше веднага щом хапнеше, сега като че ли искаше да остане в къщи по свое желание; а Матилде, съвсем утешена, забравила изведнъж мъката си от преди един час, го следеше с радостен поглед. Тя беше така устроена, че само една дума или най-дребното нещо я вълнуваше и я успокояваше; и искаше толкова малко, за да бъде щастлива! Ако той би бил винаги такъв, ако посвещаваше част от времето си на семейството, ако раздаваше така щедро милувки и на своята дъщеричка, както тази вечер на малкия принц!... В групата на мъжете малкият принц повтаряше склоненията пред кавалер дон Еудженио, който се бе провъзгласил за негов учител; при всеки сполучлив отговор

блюдолизците му ръкопляскаха; но когато започна да се обърква и да се запъва, дон Фердинанда извика:

— Не го мъчете повече, горкото дете! Ела тук при леля! Тъпчат ти главата с тези измислици, нали? Я им кажи: „Няма да ставам писарушка!“

Щом чу, че така се презира изящната словесност, дон Еудженио отвърна:

— Все пак трябва да се учим! Колкото повече знае един човек, толкова повече струва! И после, ти трябва с чест да носиш името, което имаш; между твоите прадеди е дон Феранте Уседа, слава за Сицилия!

— Дон Феранте ли? — викна старата мома. — Че какво е направил дон Феранте?

— Как какво е направил? Превел Овидий от латински, разтълкувал Плутарх, прославил родните старини: храмове, монети, медальони...

— Ха-ха-ха! — Дона Фердинанда избухна в неспирен смях, пръскайки наоколо си слюнки.

Кавалерът остана със зяпнала уста, а дон Коно не знаеше каква физиономия да направи.

— Ха-ха-ха! — продължаваше да се смее дон Фердинанда. — Дон Феранте, ха-ха-ха! Знаеш ли какво е правил дон Феранте? — обясни тя най-сетне, обърната към племенничето си. — Държал четирима писари, на които плащал по две тари на ден, и те работели заради него; после, когато напишели книгите, дон Феранте отпечатвал своето име отгоре!... Ха-ха-ха, твърде много се съмнявам дали е знаел да чете...

Тогав избухна голям спор. Дон Коно и кавалерът един след друг поддържаха, че макар и да не е написал собственоръчно своите произведения, то дядото е диктувал съдържанието им; още повече, че академиите на Палермо, Неапол и Рим го били причислили към своите членове. Но старата мома ги прекъсваше: „Престанете!“, докато в същото време братовчедката, поклащайки глава, твърдеше, че наистина някогашните благородници не са били много силни в учението.

— Силни в учението ли? — викна старата мома. — Че чак до мое време беше срамно да се учиш да четеш и пишеш! Учеше тоз, който трябваше да става поп! Майка ни не можеше дори да се подпише...

— Да не би това да е било хубаво! — възрази дон Еудженио.

— Я недей ми говори и ти за прогрес! — кипна дона Фердинанда. — Какво значи прогрес? Детето да си блъска главата над книгите като някакъв нотариус! По мое време младежите учеха фехтовка, ходеха на езда и на лов, както са правили техните бащи и деди!...

И докато дон Мариано одобрително кимаше с глава, старата мома започна да възхвалява дядо си, принц Консалво VI, най-изискания рицар на своето време. Той имал такава страст към конете, че всяка година през зимата карал да му построят покрит пасаж по средата на улицата, за да могат неговите благородни животни да бъдат винаги на сухо.

— Ами другите хора можеха ли да минават оттам? — запита малкият принц.

— Можеха да минават, когато не беше време за разходката на принца — отвърна дона Фердинанда. — Излезеше ли той, всички се отдръпваха настрана! Веднъж, Когато съдебният пристав се осмели да мине с файтона си пред каляската на дядо ми, знаеш ли какво направи той? Причака го на връщане и заповяда на кочияша да пусне срещу него конете, натроши и файтона му, и ребрата му... Едно време благородниците караха да ги зачитат, а не като сега да дават право на голтаците!...

Стрелата бе насочена срещу дука, който в този момент се връщаше в Жълтия салон заедно с принца. Дон Бласко, престанал най-сетне да обикаля, втренчи очи в брат си и в племенника.

— Какво прави досега? — запита той принца.

— Нищо... исках да питам чичо за някои сведения...

В същото време влязоха Киара и маркизът. Все още намръщена, Лукреция поздрави хладно сестра си; но тя не забелязваше нищо, защото беше нервна, обзета от някаква тайна мисъл.

— Маргерита — пошепна тя на снаха си доверително, — този път мисля, че вече е истина... — Такива ли били признаците? Да не би да се лъжела? Толкова пъти се бе надявала, че е отгатнала и напразно се бе радвала, че сега не се осмеляваше вече да съобщи открито за бременността си, ако преди това нямаше сигурно потвърждение. После тя остави принцесата, дръпна настрана Матилде и почна да ѝ разправя: — Акушерката е сигурна в това! Ти какво чувствуваш?... Как разбра?

Матилде не я чуваше. Сега, когато дон Бласко бе престанал да измерва салона от единия до другия край, Раймондо бе подхванал суетнята на чичо си монаха; не се спираше нито миг и постоянно питаше колко е часът. Дали искаше да излезе навън? Или очакваше някого? Тя бе неспокойна, защото той бе неспокоен...

Междувременно пристигнаха нови гости: дукеса Радали и принц Рокашано, дона Изабела Ферса с мъжа си. Влизането на дона Изабела развълнува цялото това общество; принцът, който обикновено не беше много галантен с дамите, отиде да я посрещне чак в преддверието; Раймондо също беше един от първите, които я приветствуваха. Както винаги, тя бе облечена в съвсем нов тоалет, който сега Лукреция разглеждаше с крайчеца на околото си, а принцесата, Киара и всички други дами единогласно преценяваха като извънредно елегантен.

— Флорентинска изработка, нали, дона Изабела? — запита Раймондо.

— Вижда се, че вашият съпруг разбира от тези неща, графиньо — отвърна тя не направо, обръщайки се към Матилде.

Дон Мариано говореше за тържествата на кралицата, чийто рожден ден беше точно тогава; Ферса разправяше за холерата, за десетдневната карантина, наложена току-що за всички идващи от Малта, за отложения панаир в Ното, за опасността, надвиснала отново над Сицилия. А гласицето на дон Бласко отговаряше:

— Ето ти похода в Крим! Подаръкът от братята пиемонтци, разбирате ли?

Дукът сякаш не се досещаше, че намекът е отправен към него, и отново започна прекъснатия на масата разговор за войната, като казваше, че Кавур е сгрешил. Пътят бил съвсем друг: да се обединят, да останат спокойни, да лекуват раните от 1848 година. Как може да се мисли за нови дългове, когато държавата е затънала до уши в дългове?

— Това е принцип на политическата икономия... — казваше той и с авторитетния си тон, носен от Палермо, започна дълга реч, украсена с парламентарни и вестникарски цитати, зарамена с либералистични теории, която караше дон Бласко да бълва гуцери. Принцът, като чу, че Ферса отново заговори с голям страх за холерата, поклати глава и рече:

— Ако в Неапол са заповядали да я разпръснат пак...

Така както вярваше в урочасване, той бе непоклатим в мнението си, че холерата е злодеяние, средство на властта да разрежи населението и да всее полезен страх сред оцелелите. Пред чичо си дука той мълчеше благоразумно, защото знаеше, че дукът е на противоположно, сиреч „прогресивно“ мнение, че болестта се пренася чрез атмосферни течения; но пред Ферса се бе отпуснал и се надсмиваше на карантините и разните му там хитрини, измислени, за да заблуждават будалите.

— Недейте слуша тези печални истории! — казваше през това време Раймондо на дона Изабела, до която се беше наместил. — Ще ходите ли на галапредставлението?

— Да, графе, имаме запазена ложка.

— Какво ще играят? — запита принцесата.

— „Елвира“ от Холбайн и „Наследство в Корсика“ от Дюмануар. Жалко, че не ще можете да чуете Доминикони, принцесо. Какъв артист! Каква трупа!

И дон Еудженио изказа съжаление, че не можел да отиде в Общинския театър, за да изтъкне, че в качеството си на камерхер е бил канен в ложите на губернатора. Но тази вечер той имал да урежда важна сделка: продажбата на някакви „много ценни“ находки от теракота, от които щял да изкара добра печалба; дори чакал за това принц Рокашано, също познавач и любител на антични предмети.

— Лесно е да се каже петнадесет хиляди души — пледираше от своя страна дукът. — Ами ако войната продължи още една година? Още две, още три години? Тогаваше ще трябва да се пращат нови войски, да се правят нови разходи, да се увеличи дефицитът...

— В Месина очакват ерцхерцог Максимилиан.

— Ще дойде ли и при нас?

При този въпрос на дон Мариано Раймондо скочи като ужилен:

— Че защо да дойде? Какво ще прави тук? Да види слона на площада пред катедралата ли? Вие всички сте си втълпили, че това е град, и не искате да разберете, че е само едно мизерно селце, неизвестно в останалата част на света. Дона Изабела, моля ви, кажете, чували ли сте някога да го споменават навън?

— Вярно е! Така е!...

Тя размахваше с грациозна ленивост ветрилото си от седеф и дантела, солидаризирайки се с Раймондо против родния край; а

графиня Матилде не можеше да разбере защо видът, думите и жестовете на тази жена предизвикваха у нея скрита антипатия. Може би защото донна Изабела одобряваше чувствата на Раймондо, за които Матилде прощаваше на мъжа си, но укоряваше другите? Или може би защото забелязваше нещо изкуствено и престорено в цялата ѝ фигура, в ярката пищност на дрехите ѝ, в изисканите ѝ обноски? А може би защото всички мъже се въртяха около нея и защото тя ги гледаше някак особено, много дръзко, почти предизвикателно? Или може би затова, че след като седна до нея, Раймондо вече не мръдна, сякаш не искаше вече да излиза, нито очакваше някого.

Потънал в любимата си тема, сега той говореше неспирно, изброявайки всички преимущества на живота в големите градове, като от време на време спираше, за да попита донна Изабела:

— Така е, нали? Кажете вие, нали сте били там? — И отново почваше да описва висшето общество, разкошните спектакли, богатите и аристократични забавления.

А донна Изабела току кимаше с глава и добавяше още нещо в негова подкрепа:

— Например кога ще видим при нас конни надбягвания?!

Тъкмо в този момент в салона влезе дон Джачинто. Беше така разстроен и толкова ясно личеше, че носи лоша вест, че всички млъкнаха.

— Не знаете ли?

— Какво? Говорете!

— Избухнала холера в Сиракуза!...

Всички го наобиколиха:

— Как! Кой ви каза това?

— Преди половин час, в аптеката Дименца... Сигурно сведение, идва от губернаторството! От най-лошата холера: мълниеносна!

И веднага, сякаш вестителят носеше заразата със себе си, приемът се разтури с тревожни коментари и печални възклицания; Раймондо, като ѝ предложи ръката си, изпрати донна Изабела чак долу до каретата. Насред салона, под носа на дука, който тръгваше да провери дали всичко това е вярно, дон Бласко крещеше:

— Ето ти подарък от „братята“!... Ех, къде си, Радецки!... Ах, няма ли да се повтори хилядо осемстотин четиридесет и девета!...

[1] Благодяние чрез завещаване на имот на духовенството в католическата църква. — Б.пр. ↑

Като по чудо всякакъв друг интерес, отстъпи пред всеобщото безпокойство за здравето на хората, тъй като не можеше повече да има съмнение относно новината, донесена от дон Джачинто, която отначало бе опровергана, после потвърдена; няколко дни по-късно се говореше вече не за съмнителни случаи в Сиракуза, а за това, че болестта е пламнала в Ното. Дукът, решил да се върне в Палермо, преди да е станало късно и да бъде затворен пътят, упорито отказваше на поканите на принца, който се готвеше да замине за Белведере при известието за първия случай в града. Предишната година, както и през 1837-а, Уседа бяха избягали във вилата си в дебрите на планината и понеже холерата не достигаше никога дотам, бяха сигурни, че ще се спасят. Принцът изведнъж престана да бъде намръщен, заговори отново за съгласие и единство и искаше всички, и чичовците, и братята му, да отидат заедно с него на сигурно място. Макар че не беше време да се разговаря за сметки, все пак, за да покаже на племенника си, че взел присърце неговите интереси, преди да замине, дукът осведоми Раймондо за разговора за полиците и го посъветва да се разбере с брат си. Раймондо го изслуша разсеяно и почти раздражен му отвърна:

— Добре, Добре, после ще говорим за това...

И той се беше променил, но обратно на Джакомо, бе станал полош, нервен, избухлив, а бърлив и в добро настроение само когато в двореца идваше донна Изабела. Ферса още не знаеха къде да избягат от холерата: принцът ги съветваше да наемат някоя къща в Белведере, за да бъдат по-близо до тях; това предложение много се харесваше на донна Изабела, въпреки че свекърва ѝ предпочиташе да се приютят в Леонфорте както предишната година.

— Вие къде ще отидете? — питаше тя Раймондо. И момъкът, който непрекъснато беше край нея, отвърщаше:

— Където отидете и вие!

Тя свеждаше поглед със строго, укоризнено изражение, почти обидена.

— А жена ви? Дъщеря ви?

— Да говорим за друго!

Въпреки тревогата, предизвикана от епидемията, близостта на двете семейства през тези дни стана още по-тясна. Ферса, който винаги бе щастлив и горд, че идва в двореца Франкаланца, сега виждаше, че е приет с особено удоволствие; не само Раймондо, а и Джакомо показваше, че му е много приятна компанията на дона Изабела и на съпруга ѝ; когато жена му излезе за пръв път след траура, той я накара да им направи посещение; и графинята по желание на своя мъж придружи етърва си.

Сама Матилде може би никога не би отишла в дома на тази жена. Тя не искаше да нарече ревност чувството, което тази жена предизвикваше у нея: не беше чудно, че Раймондо, галантен с всички дами, се въртеше около Изабела, след като всички мъже я обкръжаваха; нали и към самата нея тя непрекъснато проявяваше сърдечно приятелство!... И все пак всеки път, когато дона Изабела я прегръщаше и целуваше, тя едва се сдържаше да не се отскубне от тези излияния на обич. И не можеше да разбере защо изпитва към нея почти инстинктивно отвращение, което всеки ден ставаше все по-силно; когато се помъчеше да си обясни това чувство, отдаваше го преди всичко на коренното различие в характерите им, на лекомислието, превзетостта и неискреността, които ѝ се струваше, че забелязва у нея. Нали я беше чувала да се оплаква с недомлъвки и скрити намеци от роднините на мъжа си и от самия него; докато в същото време виждаше ясно колко привързан беше към нея Ферса и почти ѝ завиждаше, пък и непрекъснато чуваше да разправят, че свекърва ѝ се отнасяла към нея по-добре, отколкото към собствена дъщеря. А когато отиде на гости у тях заедно с принцесата, не се ли увери в това със собствените си очи?

Дона Мара Ферса беше жена с малко остарели разбирания, съвсем необразована и с не особено изтънчено възпитание; ала беше много хитра, непринудена, любезна с всички, като добра стопанка. Тя се бе надявала, че ще ожени сина си според своите разбирания; но като отишъл веднъж в Палермо и видял Изабела Пинто, сираче без майка и баща, той се влюбил безумно и веднага я поискал от нейния вуйчо, който я бил отгледал. Пинто беше от високоблагороднически произход, ала без зестра; обаче бе получила прекалено аристократическо възпитание в дома на богатия си вуйчо. А Ферса, макар и да бяха

приети в средата на благородниците, имаха съвсем скромнен произход; дона Фердинанда, която бе почитателка и приятелка на дона Изабела, ги наричаше Фарса — „ама че смешен Фарс“; но те притежаваха много пари. Отначало дона Мара се бе опитала да се противопостави на този брак; но тъй като нейният син беше лудо влюбен в Изабела, а тя пък изглеждаше по-влюбена и от него, накрая майката даде съгласието си. Така елегантната, образована и благородна снаха от Палермо дойде в нейната къща, за да направи революция, която тя понесе много търпеливо заради сина си, разбирайки, че не може да се противопоставя на вкусовете и капризите на младите. Дона Изабела я наричаше „мамо“, проявявайки към нея дължимото уважение, но изглеждаше недоволна, сякаш се срамуваше от нейното невежество и простотия. Ала това беше така деликатно загатнато, че когато го забеляза, Матилде едва не се самообвини, че е изпълнена със злоба; това беше нещо като снизходителна търпимост спрямо мненията на свекървата, както към дете или по-нискостоящ човек; Изабела проявяваше едва доловима пресиленост в покорството си спрямо свекървата, нещо като самопожертвователност, която вероятно трябваше да предизвика съчувствие у другите, но всъщност будеше антипатия у графинята.

Впрочем Матилде беше сигурна, че ще понася не за дълго нейната компания. Само неотложното уреждане на сметките можеше да задържи Раймондо в Сицилия, но той вероятно щеше да ускори заминаването им, за да избягат от холерата. Още при първите слухове за епидемията, неспокойна за това, че баща ѝ и детето бяха далече, тя го бе запитала какво смята да прави; но мъжът ѝ не беше решил. Предишната година в Тоскана, когато бе чул съобщенията за страшния мор в Сицилия, за ужаса, който царял на острова, за разпускането на всички учреждения, той бе изразил задоволството си, че се намира далече от „дивашката“ родна земя, където, както казваше сам, не би останал нито миг по време на епидемия; затова тя беше почти сигурна, че скоро ще отидат на континента, като минат да вземат с тях и детето. Но Раймондо сякаш се колебаеше; наистина той се сърдеше на злата съдба, която му устроила клопка на острова, като изпратила холерната епидемия, но казваше, че не могат да тръгнат на път сега, когато болестта е вече избухнала, пък и трябва да бъдат предпазливи поради нейната бременност. В същото време баронът ѝ пишеше от Милацо да

отидат при него, защото холерата идвала от юг, да напуснат по-скоро Катания и да не чакат изплашените хора да задръстят всички пътища. И така, понеже непрекъснато идваха тревожни вести и писмата на баща ѝ бяха все по-обезпокоителни, и имаше сериозна опасност да остане откъсната от детето си, сърцето ѝ се свиваше от страх и тревога, сякаш всеки момент щеше да загуби завинаги свидните си близки; тогава още по-настойчиво подканяше Раймондо да вземе каквото и да било решение и да заминат веднага.

— Да се махаме оттук!... Да отидем засега у дома! Не искам да оставям сама Терезина... Пък и така ще бъдем по-далече от огнището на холерата...

— Да се затварям в някакво си морско селце по време на холера? За да пукна там като куче? Да не съм полудял! По-скоро пиши на баща си и на сестра си да доведат детето тук.

Баронът обаче се разяри и отговори, че за нищо на света няма да допусне тази глупост, защото холерата е вече пред вратите на Катания, и заръчваше на дъщеря си да не губи време, да остави дори Раймондо сам, ако той не иска да тръгне с нея... И тя вече не знаеше какво да прави, нито кого да слуша, измъчваше се при мисълта, че ще остане отделена от детето и баща си; но същевременно не искаше да остави и Раймондо, защото не можеше да живее нито без него, нито без тях в тия ужасни времена. В деня, когато дукът стегна куфарите си и замина за Палермо, тя съвсем се отчая...

До последния момент принцът бе настоявал пред чичо си той да дойде с него в Белведере; дукът все отказваше, като изтъкваше, че има работа в столицата и че там е по-безопасно.

— Не се грижете за мене — каза той на племенниците си, — аз няма да бъда в опасност, вие идете по-скоро на сигурно място...

— Ваше превъзходителство, бъдете спокоен и за мене. Всичко ми е приготвено, за да тръгна при първата тревога — отговори Джакомо. После се обърна към брат си, когото веднъж беше вече поканил, и в присъствието на Матилде повтори: — Ще ми бъде приятно, ако дойдете и вие.

Раймондо не отговори. Значи, той наистина искаше да остане отделен от дъщеря си? Нима би могъл да живее спокоен далече от детето през тези ужасни дни, които идваха? Матилде плачеше, умолявайки го да не постъпва така.

— Още не зная какво ще правя. Но сигурно няма да отида в Милацо — отвърна ѝ той с досада.

— Значи, ще оставим само онова детенце? Ако затворят пътищата, ако не можем вече да я видим?

— Преди всичко дъщеря ти не е оставена на улицата, а е при дядо си и при леля си. После, ако тази дебела глава баща ти ме беше послушал, досега вече щеше да я е довел тук и щяхме да бъдем готови да отидем всички заедно в Белведере, където е съвсем безопасно... Изобщо аз няма да дойда в Милацо. Говори се, че имало вече съмнителни случаи в Месина. Ти си иди сама, ако искаш.

И всички Уседа сякаш се радваха на нейната мъка, сякаш не искаха тя да се отскубне от ноктите им, затова одобряваха намерението на Раймондо и казваха, че вече всеки трябва да остане там, където е. А баща ѝ горчиво я упрекуваше в упорство и егоизъм, докато на нея ѝ се струваше, че ще полудее; сънуваше всяка нощ ужасни сънища — бавни агонии, раздяла завинаги, жестоки мъчения; оплакваше като мъртва своята дъщеричка и другото същество, което мърдаше в утробата ѝ, виждаше баща си и Раймондо да се нахвърлят един срещу друг... И един ден, който бе ужасен като кошмарна нощ, принцът дойде и каза, че в града се появил първият случай, че затварят пътищата и те веднага трябва да заминат за Белведере, където щели да дойдат и Ферса...

Вилата Франкаланца в Белведере беше в същото състояние, в което се намираще преди три месеца, когато умря принцесата. В нея се настаниха със съответната прислуга семейството на принца и неговите гости, сиреч Киара и маркизът, дон Фердинанда, кавалер дон Еудженио, Раймондо и жена му. Фернандо не искаше и да чуе да остави Жълъдите; там си беше останал през време на холерата миналата година, там искаше да си остане и сега, като заяви, че никъде другаде не е по-безопасно. Дон Бласко и приорът дон Лодовико вече бяха избягали в Николози заедно с всички монаси от „Сан Никола“.

Вилата на Уседа беше толкова голяма, че можеше да побере цял полк войници, камо ли поканените от принца; но като двореца в града, поради преобразованията и непрекъснатите преустройства, тя също изглеждаше съставена от множество постройки, струпани безразборно:

нямаше два еднакви прозореца, нито две фасади в един и същ цвят; вътрешното разпределение сякаш беше работа на луд, толкова пъти бе променяно. Същата участ имаше и принадлежащото към вилата стопанство. Едно време при принц Джакомо XIII то почти цялото беше истинска господарска градина; любител на цветята, принцът бе хвърлил за тях луди пари — и това беше един от неразумните му разходи, които го доведоха до разорение; той бе накарал да изкопаят кладенец и за да намерят вода, пробиха вековната лава на Монджибело на дълбочина 100 кани; прокопаването бе извършено на ръка, с кирки, и трая нещо около три години. Най-сетне, когато бе намерена вода, която едно колело изваждаше на повърхността, той сметна за по-изгодно да замени лозите с цитрусови плодове: затова изкорени в онази, част на стопанството, която още не беше превърната в градина, всичките лози, за да засади портокали и лимони. Така разходите, направени от неговия дядо за построяването на винарска изба и помещение за мачкане на грозде, отидоха на вятъра. Но когато дойде дон Тереза, отново преобърна всичко наопаки; понеже цветята са „нещо, което не се яде“, розите и ямините бяха изкоренени, пиластрите нарязани на плочи, парникът превърнат в яхър за мулета; и тъй като виното имаше по-висока цена от цитрусовите плодове, хубавите портокалови и лимонови фиданки, отгледани с толкова труд, бяха пожертвувани заради лозите. Остана едва четири педи градина между градинската врата и вилата с няколко цитрусови дръвчета, достатъчни, за да се направи лимонада през лятото. Така всичките пари, хвърлени за кладенеца, наистина бяха хвърлени в кладенец.

И сега, едва пристигнал, принцът продължи и тук своята новаторска дейност, начената в двореца. Кое е право, той не пипаше стопанството, смятайки също като майка си, че анемичните рози, обвили желязната ограда и стените на вилата, са достатъчни, за да радват окото и да пръскат аромат, и че зелките, марулите и лукът виреят много по-добре в старите цветни лехи; но повика работници и заповяда да сринат стени, да разделят някои стаи, да затворят врати и да пробият нови прозорци. Той беше в превъзходно настроение и се държеше отлично със своите гости; предано ухажваше леля Фердинанда и беше много любезен към брат си и сестрите си, към зет си маркиза и дори към снаха си Матилде; разбира се, като се има предвид времето, никой не говореше за сметки.

Много по-доволна от него беше Лукреция, понеже Джуленте, които в града нямаха собствена къща, притежаваха една от най-хубавите вили в Белведере и Бенедето, пристигнал тук още при първите слухове за холерата, по всяко време на деня минаваше нагоре-надолу пред градинската врата на Франкаланца. Безкрайно доволен беше и маркизът, а Киара преливаше от радост, защото признаците за бременност се потвърждаваха; съпругът и съпругата се притесняваха само за това, че няма да могат да приготвят дрешки за бебето, което щеше да се роди. Дори дон Фердинанда бе станала по-достъпна, укротена от гостоприемството, което принцът ѝ оказваше, доволна, че може да спести разходите за наема на някоя малка виличка, но не и тези за храна, защото всеки от гостите се хранеше за своя сметка.

Но най-доволен от всички беше малкият принц; от сутрин до вечер копаеше на лозето или в градината, пренасяше пръст, правеше къщички от глина; после, когато се уморяваше от тези занимания, яхваше някое магаре или катър и препускаше насам-натам; и ако камериерът, чифликчията или някой друг от неговите водачи не му позволяваше да отиде там, където на него му харесваше, вместо добичето си той налагаше с камшика тях. Но видеше ли баща си, веднага се укротяваше, защото принцът го бе възпитал да трепери само от погледа му; ала всички други роднини го оставяха да прави каквото си иска. Принцесата удовлетворяваше желанията му само от един знак; леля Фердинанда също спомагаше за неговото разглезване, нали той беше наследник на титлата; но сега дон Еудженио го измъчваше с уроците си повече, отколкото в града. Когато внимаваше, детето схващаше всичко, ала трудното беше да седи мирно.

— Учи сега, защото иначе баща ти ще те затвори в колеж! — предупреждаваше го чичото.

И наистина неведнъж принцът бе изразявал своето намерение да махне от къщи сина си и да го заведе в колежа „Кутели“, създаден, за да възпитава аристокрацията „по испански маниер“, или в новициата на бенедиктинците, където младежите, които не желяеха да стават монаси, получаваха не по-малко аристократично възпитание. Консалво не искаше да отива нито на едното, нито на другото място, ала така го заплашваха, че той се принуждаваше да пише ченгелчета и лулички и да повтаря склоненията; за награда дон Еудженио го водеше със себе

си по поляните на Момпилери, където той бе почнал да прави някакви тайнствени разходки няколко дни след пристигането си.

Преди около два века, в 1669 година, лавата на Етна затрупала по тези места едно селце, наречено Маса Анунциата, от което по-късно случайно били открити някакви останки. Дон Еудженио, който не можеше да спечели от търговията си с глинени чирепи, но непрекъснато мечтаеше да забогатее чрез голям удар, сега бе разработил план да започне серия от разкопки, като ония, които бе видял в Херкулан и Помпей, за да разкрие засипаното селце и да забогатее с монетите и предметите, които сигурно щеше да намери. Необходимо беше да се пази тайна, за да не би някой друг да му открадне идеята; затова сам или придружаван от детето, което пък отиваше на лов за гуцери и пеперуди, кавалерът обикаляше осеяните с жълтуга и опунции поляни под Момпилери, със стари книги в ръка, ориентирайки се по камбанариите на Николози и на Торе дел Грифо; изучаваше местоположението, размерваше терена, с риск да бъде пребит като унтор^[1] от мулетарите и овчарите, които го забелязваха в тези съмнителни пози. Но не беше достатъчно само да се пази в тайна идеята, трябваше да се похарчат и много пари, за да се осъществи. Затова един ден дон Еудженио повика принца настрана и тайнствено му съобщи своя план, като поиска от него да го авансира за разходите по разкопките.

— Ваше превъзходителство, шегувате ли се, или говорите наистина? Да се разкопае планината, за да се намери какво? Вехти паници и някоя и друга бакърена пара! Човек трябва да е луд!...

С този отговор, какъвто не би се осмелил да даде на дука или на дон Фердинанда, принцът косвено го наричаше луд. Но в семейството дон Еудженио не се ползуваше с голямо уважение поради щуротиите, които бе извършил в Неапол, и най-вече заради това, че нямаше никакви пари... Кавалерът не заговори повече за своята идея. Избра друг път, реши да се обърне към правителството, за да се направят разкопките за сметка на държавното съкровище, с надеждата, че ще поверят ръководенето им на него. Малкият принц си отдъхна, защото уроците бяха прекъснати: щом се наобядваше, дон Еудженио се затваряше в стаята си, за да работи върху своите бележки, и не се вестяваше цялата вечер, докато другите бърбеха или играеха на карти. Полека-лека в дома на принца се бе събрало едно многочислено

общество: всички благородници, приютени в Белведере, всички местни видни личности идваха във вила Франкаланца, където срещу почерпка от вода и анасон принцът караше да го ухажват. В Белведере беше половината Катания и Уседа, които в града бяха много строги, сега, като имаха предвид мястото и времето, правеха доста големи отстъпки, приемайки в дома си по-низши благородници и дори обикновени хора — всички ония, които дона Фердинанда осмиваше или презираше и на които изопачаваше имената или им приписваше чудати гербове: семейство Шилока^[2], които тя наричаше „Дава се под наем“; семейство Мауриньо, дето караха да ги наричат „кавалере“, а старата мома им викаше „кавалери без коне“^[3]; семейство Монджолино, които произхождаха от забогатели тухлари и затова трябвало да носят на герба си керемиди и тухли. От цялата тази съмнителна каста само семейство Джуленте не идваха във вилата заради сина си; но когато срещнеш Бенедето, баща му или чичо му в казиното, принцът ги заговаряше много вежливо; и младежът, който не бе прекъснал кореспонденцията си с Лукреция, ѝ описваше доволен тези прояви на любезност. Ала радостта, вместо да намали, засилваше още повече обичайната разсеяност на момичето: то питаше вдовците за здравето на покойните им съпруги, бъркаше хората, не помнеше нищо; една вечер разсмя всички, като запита аптекаря на Белведере, чиято сестра беше в манастир: „Ами вашата сестра монахиня за кого е омъжена?...“

Задължителна тема на всички разговори естествено бяха вестите от града, където холерата се разпространяваше, обаче бавно, без да се разразява с такава ужасна сила като предишната година. После всеки съобщаваше някакви новини за роднините или приятелите, настанени тук или там из Етненската гора; братовчедката Грациела, която беше в Дзаферана, пращаше писъмца и заръки по каруцарите почти всеки ден, за да научи как са братовчедите и да ги уведоми как живеят тя и съпругът ѝ, поздравяваше ги сърдечно и им пращаше армаган плодове и вино; дукеса Радали-Уседа не пишеше от Тардария, защото в суматохата при внезапното бягство дукът беше пощръклял. Лудостта в родословния клон на Радали беше наследствена болест; дукът бе проявил първите признаци преди три години, при раждането на втория му син Джованино. И още оттогава, виждайки, че върху плещите ѝ се стоварва бремето на целия дом, дукесата се бе затворила от света, за да

бъде и баща на децата си. Тя обичаше и двамата си сина, но оказваше по-голямо предпочитание на малкия дук Микеле; недоволна от учредяването на майората, тя се стараеше да увеличи имуществото, живееше в лишения и икономии, за да остави на сина си по-голямо богатство. Тя не будеше недоверие у никого от семейство Уседа; самата донна Фердинанда, която се смяташе за най-умната глава, одобряваше постъпките ѝ. Въпреки холерата и в Белведере старата мома се занимаваше със сделки, отделяше се настрана с хората, които разбираха от това, и разговаряше с тях за заеми, за ипотеки, за кредити, които могат да се отпуснат, за евентуални фалити; и докато принц Рокашано налагаше пред спекулантката, усърдните си планове, с които търпеливо и бавно изграждаше своето благосъстояние, принцесата — неговата съпруга, скришом от него проиграваше с Раймондо и с другите страстни картоиграчи всичко, каквото имаше в джоба си. Понякога играеше и принц Джакомо, без да заложи нито грош, но в повечето случаи разговаряше с посетителите от селото. Идваха да го ласкаят лекарят, аптекарят, по-едрите собственици, изобщо хората, чието изражение му се нравеше, защото той бе прогонил всички приближени на майка си, които му се струваха прокобници. Не липсваха и викарият, и каноникът, всичките чернодрешници от селото. Както в града, така и тук Уседа бяха посещавани от целия редовен клир и бялото духовенство заради славата им на благочестиви християни и заради доброто, което винаги бяха правили на църквата. Отказът на принца да признае легата на манастира „Сан Плачидо“ не го провали пред духовните отци: човешко е приживе да се помъчи да задържи за себе си по-голямата част от имуществото; така бе направила и майка му; но преди смъртта си и той щеше щедро да дари църквата, за да си осигури спасение на душата. Впрочем като глава на фамилията той имаше право да определя свещенослужителите при всичките капелани^[4] и бенефиции, основани от неговите прадеди; особено тук, в Белведере, съществуваше един много тлъст бенефиций, този на „Сакро Луме“.

Силвио Уседа, смахнат човек, живял преди век и половина, бил винаги обкръжен от попове и монаси: монасите от манастира „Санта Мария дел Сакро Луме“ го убедили, че Дева Мария иска да се омъжи за него. И той не се побирал в кожата си от радост. Преданието разказва, че бракосъчетанието било извършено с всичките му

формалности; след като се изповядал и причестил, младоженецът, облечен празнично, бил отведен пред статуята на пресвета Дева Мария и свещеникът го запитал, както се следва, дали е съгласен да се ожени за нея. „Да!...“ — отвърнал Уседа. Същият въпрос бил отправен и към небесната царица; и чрез устата на манастирския пазач и тя отговорила „да“. После си разменили пръстените: статуята още носеше на пръста си венчалната халка от младоженеца, който, разбира се, завещал на своята съпруга всичките си имоти. Последвал дълъг съдебен процес, защото законните наследници не искали да признаят завещанието на лудия; най-сетне по взаимно съгласие, с половината от имуществото, в манастира била учредена мирска капелания, върху която Уседа упражняваха патронат. Затуй всички монаси идваха вечер да ухажват принца и разискваха с него работите на манастира. Той се надуваше сред всички тези хора, говореше самонадеяно, а те го слушаха като бог; пренебрегваше останалите гости, дамите и госпожиците, които играеха на томбола или решаваха шаради, или устройваха излети в планината и така весело прекарваха времето си, че ако не бяха съобщенията за холерата и въоръжените селяни, за да отбиват закъснелите бегълци, никой не би и помислил, че върлува холерна епидемия.

Сред всеобщите развлечения само графиня Матилде не можеше да скрие своята мъка. Тя бе излязла от града почти в несвяст, толкова силно бе изпитанието, на което я бяха подложили. В момента, когато тръгнаха за вилата, обзета от страх и угризения, тя бе признала в душата си, че по-силно я измъчва не отсъствието на детето ѝ, а изневярата на Раймондо. Нима можеше повече да се съмнява? Нима истината не бе блеснала внезапно пред нея, когато той събщи, че заминава за Белведере, където отиваше и Изабела Ферса? След като му бе непоносимо да живее в Сицилия, защо се отказа да замине за континента, ако не затова, че искаше да остане близо до нея? И се преструваше, че не може да вземе решение, за да изчака тя да реши; търсеше какви ли не претексти, обвиняваше тъста си и така умело протакаше работата, че при избухването на епидемията направи това, което искаше!... Но дори и в тези преструвки и лъжи тя пак не виждаше потвърждение за лошите страни на неговия характер; не се огорчаваше от това, че бе способен на такова нещо: измъчваше я само мисълта, че бе прибегнал до лъжи и преструвки заради оная другата.

Това, че не обичаше дъщеря си, че беше несправедлив, нахален, капризен и неблагодарен спрямо тъста си, пак не я засягаше; искаше само едно — той да не принадлежи на други! Във Флоренция ревността ѝ нямаше определен обект или непрекъснато менеше обекта си, понеже той ухажваше всяка срещната жена; и до известна степен се бе успокоила, защото, галантен на думи с дамите, той беше непостоянен и нетърпелив в желанията си и това го караше да предпочита ония другите, жените, за които се плаща... Колко срам и мъка изпита тя, когато съзна, че е стигнала дотам да се радва на това! И все пак сега завидваше на миналите си страдания, защото за нея бе непоносимо тежко да знае, че той е толкова увлечен в оная жена, та може да изостави детето си в тези ужасни дни, за да бъде близо до нея! Нейната мъка нарастваше, като виждаше колко бързо напредва той по пътя на изневярата. Във Флоренция Раймондо все пак се срамуваше малко от любовните си авантюри; дори в някои моменти се стараеше да я накара да му ги прости, като от време на време ставаше добър към нея; а сега дотолкова се бе разпасал, че я принуждаваше да бъде зрителка на позора! И тъкмо това я нараняваше най-дълбоко: че можеха да бъдат толкова коварни, та да си устройват подобна среща пред нейните очи, докато сърцата на хората се свиваха от страх пред смъртта!... Какъв ужасен ден беше онзи, когато бягаха към Белведере, по нажежените от слънцето пътища, сред облаци горещ и задушавач прах! Тя беше в същото купе с Киара, Лукреция и маркиза и като гледаше какви нежни грижи проявява той към съпругата си, нейната мъка ставаше още по-остра. Раймондо не бе пожелал да седне при нея и я бе оставил сама в това препускане през селата, където въоръжени хора спираха всеки човек и всяка кола, забавяха преминаването; но нима тя разбираше нещо от всичко това? Нима виждаше нещо по пътя си? Представяше си Раймондо усмихнат и щастлив, седнал до оная жена, както в действителност много пъти ги бе виждала, но тогава нейната вродена доверчивост не ѝ позволяваше да го подозира! Сега обаче всички неща, които не бе могла да си обясни, придобиваха ясен смисъл: дългите отсъствия на Раймондо, нетърпеливите му очаквания, радостта, която се четеше в очите му, щом влезеше оная, и самото смътно инстинктивно отвращение, което тази жена бе предизвикала у нея още от първия миг... Колко ли лицемерна и зла беше, след като мило я наричаше приятелка и я прегръщаше и целуваше, а в същото

време ѝ отнемаше съпруга! Но не беше ли и той също така лицемерен? Колко лъжи! Бе използвал като претекст дори и нейната бременност, за да не напуска Сицилия, и не разбираше, че по този начин посяга върху живота на създанието, което тя носеше в утробата си... Какъв ужасен ден! В нагорещеното като пещ купе — на чиято вратичка надзъртаха недоверчивите лица на сурови селяни, — изпълнено с отвратителната миризма на камфор, който Киара и Лукреция държаха до ноздрите си, за да не усещат вонята, тя чувствуваше, че се задушаваше. Не знаеше къде е, къде отива; искаше да извика на кочияша и на спътничките си: „Върнете ме обратно!... Не искам да дойда!“; да застане смело срещу мъжа си, да му каже направо в лицето за неговата изневяра, да го закълне да не я води при оная жена, да не я погубва, да спаси съществуването, което мърда в утробата ѝ, да възвърне отново спокойствието в нейното сърце и въздуха в гърдите ѝ... Тя наистина бе припаднала, преди да пристигнат в Белведере, и вече не си спомняше как и кога е влязла във вилата...

Тук за нея започна живот на непрекъснато треперене. Всеки миг ѝ се струваше, че вижда да се появява Изабела Ферса; всеки път, когато Раймондо бе излязъл навън, тя си мислеше: „Сега е с нея...“; и това, че не я виждаше и не чуваше да се говори за нея, увеличаваше страха ѝ, правеше я по-мрачна и будеше ужасните подозрения, че всички кроят нещо зад гърба ѝ. Наистина тя бе намерила у себе си невероятна сила да крие чувствата си, за да не буди подозрения у съпруга си, за да не става за смях на враговете си; но мълчанието, което си бе наложила, я измъчваше още повече, отнемаше ѝ възможността да узнае нещо. Защо никой не споменаваше за оная жена? Защо тя не идваше във вилата заедно с другите посетители на принца? Къде ли се е настанила да живее?... И заета да обсъжда хилядите ужасни предположения, които тревожното ѝ въображение измисляше, тя забравяше за холерата и почти не се сецаше за дъщеря си, почти не забелязваше, че баща ѝ не пише. Навярно ѝ беше обиден, мислейки, че е изоставила дъщеричката си от желание да се забавлява в Белведере! Нали на нея винаги ѝ се случваше така, че всичко, което правеше пряко волята си, за да угоди на другите, после ѝ се приписваше от всички като каприз и вина. Не беше ли тя едно от ония нещастни създания, които не успяват да направят нищо добро и са обречени да бъдат неприятни на всекиго?

Но сега тя не плачеше: не плака дори и когато вместо от баща си получи писмо от сестра си Карлота, която ѝ съобщаваше, че Терезина е добре и че всички са на сигурно място. Тя не плака, но почувствува, че я обзема дълбока тъга, която не може да скрие. Дори Раймондо забеляза това и я запита:

— Какво пише сестра ти?

— Нищо... че всички са добре, че не са застрашени...

— Видя ли? Аз нали ти казвах! — и ѝ обърна гръб.

Бяха изминали две седмици, откакто бяха дошли тук, а още не бе чула да се говори за Изабела Ферса. Тази вечер, щом почнаха да идват гостите, тя отиде и се затвори в стаята си. Не се чувствуваше добре не само душевно, но и физически; продължителните тревоги накрая се отразяваха и на здравето ѝ. Лежеше с широко отворени очи и виждаше тъжното си минало, предвиждаше страшното бъдеще, когато се почука на вратата.

— Тук ли сте, снахо? — Това беше гласът на принца. — Какво правите, защо не дойдете долу? Тази вечер има много хора, играят на карти...

Тя стана, приглади с трепереща ръка разрошените си коси и слезе долу. Сигурно оная най-последно е дошла! Сигурно Раймондо седи до нея! Викаха я, за да присъствува на тази гледка и да се забавляват с това!... Огледа бързо препълнения салон: нямаше я. Но едва седна до етърва си и зълвите, и чу да говорят за нея; някой казваше:

— ... виличката, дето е наела дона Изабела...

— Как се побират в тая къщурка! — обади се друг. — Манджолино са се натъпкали там като сардели!

Тя не можеше да разбере нищо.

— А семейство Ферса къде са отишли?

Тъкмо Раймондо ли питаше това? Значи, той не знаеше къде е оная!

— В Леонфорте, дона Мара предпочела...

Тя разбра изведнъж, гърлото ѝ се сви конвулсивно. Излезе, без да продума, прекоси къщата с насълзени очи и разгуптяно сърце; когато стигна в стаята си, падна пред иконата на Дева Мария и се разрида неудържимо; това бяха сълзи на радост, на благодарност и същевременно на угризение, задето бе подозирала невинни...

Стори ѝ се, че се връща от смъртта към живота; заедно с подозренията изчезнаха и душевните, и физическите болки; тя почна да участва в живота на фамилията и най-после усети сладостта на почивката. И съобщенията за холерата не ѝ създаваха толкова голям страх за близките ѝ, които бяха далече; след страшния мор предишната година холерата сякаш не намираше вече къде да се залови и се промъкваше тук-там без сила.

Веселият живот във вила Франкаланца продължаваше — всяка вечер гости и карти. Сега най-страстният играч на зелената маса беше Раймондо; пипнеше ли той картите, залозите се увеличаваха, рискът ставаше по-голям. Тогава мнозина напускаха играта, защото имаха намерение да се забавляват, а не да загубят там парите си; принцеса Рокашано обаче само това чакаше, много пъти оставаше сама с графа да играят безик на по дванадесет тари. Криеше се от съпруга си, който, като всички пестеливци, осъждаше всякакъв вид игра: услужливи приятели бдяха, за да ѝ направят знак, когато той се приближаваше; тогава тя и съучастникът ѝ скриваха жетоните, прекъсваха играта и почваха най-невинен табланет. Раймондо се забавляваше с това и насърчаваше принцесата да залагат големи суми, отвеждаше я в някоя отдалечена стая, където дълго си оспорваха парите, като с помощта на всички гости успяваха да измамат подозрителния принц. Матилде също се смееше на тези комични сцени и все пак смяташе, че мъжът ѝ постъпва зле, като разпалва по този начин страстта на принцесата; но не ѝ даваше сърце да го упреква, толкова снизходителна бе станала, след като вярата ѝ в него се беше възвърнала. Само да не ѝ изневерява, какво я интересуваше останалото! От дамите, които идваха във вилата, Раймондо, изглежда, не ухажваше никоя; оставаше за малко в тяхна компания, погълнат изцяло от картите — денем в казиното, вечер в къщи. Затова тя не само не го упрекваше, но дори искаше да го тласка по този път, който го отклоняваше от другия, безкрайно по-мъчителен за нея. Сърцето ѝ желаше той да бъде без всякакви пороци, да обича само нея, семейството, дома; ала го приемаше такъв, какъвто бе, поточно — какъвто го бяха направили, защото всичко лошо, което откриваше у него, го отдаваше на прекалената отстъпчивост и сляпата обич на майка му.

Когато беше далеч от картите, Раймондо се отегчаваше. Ако не можеше да устрои хубава игра, ядосваше се от скуката в това село, от просташките разговори, от глупавите забавления с томбола и излети с магарета. Тя би могла да му каже: „Защо се оплакваш? Нали ти самият искаше да дойдеш тук?“ Ала мълчеше, за да не приеме думите ѝ като упрек. Но когато го виждаше в лошо настроение, питаше го нежно какво му е.

— Как какво ми е, нали знаеш, че се отегчавам! — отвърщаше ѝ той.

— Какво да се прави!... Като премине холерата, ще се върнем във Флоренция... Защо не отидеш в казиното?

И той не чакаше втора подкана. Полека-лека играта там ставаше все по-разгорещена; за няколко часа се разиграваха стотици унции. В къщи никой не казваше нищо на Раймондо; принцът, вече по-любезен с всички, сякаш се стараеше да не обременява с нищо брат си. Един ден, понеже от Милацо поради холерата закъсняваха да му пратят пари, Раймондо му поиска няколкостотин унции срещу наследствените ренти; принцът предостави личната си каса на негово разположение; и той черпеше от нея многократно. Разбира се, преди да е преминала холерата, не можеше да се направи нищо за уреждане на наследството; при все това сега принцът заговори по този въпрос направо със сънаследника си и му съобщи своите планове. Някои внушавали на наследниците, че майка им се била отнесла зле към тях, но лесно и бързо би могло да се докаже обратното. Вече нито Фердинандо, нито Киара не слушали подстрекателите; самата Лукреция веднага щяла да се убеди, че греша. Следователно за да има мир и да се изясни всичко, макар че те имали още много време, за да се издължат на сестрите си, не е ли по-добре да свалят от плещите си това бреме колкото се може по-скоро? Ще направят малко икономии, за да съберат необходимите шестнадесет хиляди унции, понеже ако Лукреция трябва да получи десет хиляди, то на Киара се падат само шест хиляди, тъй като се приспада сумата от четири хиляди, „получена“ от нея при женитбата ѝ. Преди това обаче трябвало да се издължат на кредиторите, да разчистят всички сметки. Впрочем, за да не губят време, те двамата биха могли да се разберат относно подялбата. И на нито едно от всички тези разсъждения на брат си Раймондо не намираше какво да възрази. „Добре, добре“ — беше неговият отговор.

Не щеш ли, сред това спокойствие един прекрасен ден от Николози се изтърси дон Бласко, яхнал огромно пантелерийско магаре. След като бе избягал с целия манастир, през първите седмици монахът не си подаваше носа навън, от страх да не хване холера чрез въздуха, който диша; но като видя, че из полето се движат живи и здрави хора и животни, като се увери, че няма опасност от зараза, и най-сетне като чу, че в Белведере се веселят, не можа да изтрае повече. Пристигна малко преди обяд, известявайки за себе си с гръмки викове, защото нямаше кой да му отвори градинската врата; после, като видя малкия принц, който идваше срещу него с пръчица в ръка и подплаши животното, той кресна свирепо на детето:

— Стой мирен, дявол да те вземе!

Най-сетне влезе във вилата и се развика:

— Няма ли никой тук?... Какви ги вършите, какво кроите?

Принцът се завтече да му целуне ръка, но той го сряза:

— Остави тез преструвки! — И без да поздрави никого, хвана го за копчето на дрехата, дръпна го настрана и направо го запита: — Вярно ли е, че брат ти проиграва и ризата от гърба си? Как може да позволяваш такова нещo?

— Ваше превъзходителство, не познавате ли Раймондо? — отвърна принцът, свивайки рамене. — Кой може да му каже нещo! Нека ваше превъзходителство се опита да го разубеди...

— Аз? Аз ли? Малко ме е еня мен за него и за всички други! Това е плод на възпитанието, което му дадоха! Ами оная негодница жена му цял ден ли се шляе с надутия си корем? Ами сестра ти какво прави? А ония лудите? Ами синът ти?...

Не пощади никого: разговорите на Киара и маркиза за дрешките на бебето, което щеше да се роди, го ядосаха, а вестите за семейство Джуленте го разяриха; но това, което го накара да излезе от кожата си, бе прочитането на „Джорнале ди Катания“, донесен от принц Рокашано следобеда, когато започнаха да пристигат първите гости.

Непосредствено след сведението за холерата на същата страница пишеше:

В такива бедствени времена не можеше да не се прояви великодушието на нашите знатни патриции и те да

не се притекат на помощ в нещастieto. Многоуважаемият дон Гаспаре Уседа, дук д'Орагуа, макар и далече от своите съграждани, е предал на нашия сенат сумата от сто дуката, за да се раздаде на най-нуждаещите се...

Сто дуката, хвърлени на вятъра, за да подпомага нуждаещите се? Кажете по-скоро, за да печели популярност! Сто дуката, хвърлени ей така, като че ли това говедо има много пари, та пилее! Като се изсилва да прави такива дарения, някой прекрасен ден ще остане на улицата, както си заслужава този глупак; ама че глупак над глупаците!... Монахът беше толкова разярен, че когато Рокашано го запита за племенника му дон Лодовико, той се извърна като бесен:

— За какъв племенник ми дрънкате? Не ги познавам! Отричам се от всички до един!... — И като дръпна и него за копчето на жакета, викна на ухото му: — Не ги ли виждате какво правят? Няма и три месеца, откак са загубили майка си, а пък седнали да се забавляват най-безсрамно!...

Няколко дена след това дойде на посещение и приорът. Пристигна с фойтон, отпочинал и спокоен; поздрави и прегърна всички, поиска да влезе в стаята, където бе издъхнала принцесата, и заговори за холерната епидемия, като я отдаде на божия гняв заради злодействата в тези времена. Всички се оплакваха от продължителната суша, защото за три месеца знойно лято не бе валило нито капка дъжд; той заяви, че е разпоредил да направят тридневно богослужение в Николози и процесия, за да измолят дъжд; посъветва ги да сторят същото и в Белведере.

— Неуморно трябва да молим всевишния. Само молитвите и покаянието могат да накарат божието милосърдие да прости на грешниците.

После съобщи, че братовчедката Радали му писала, за да го предупреди, че щом премине холерата, искала да отведе втория си син Джованино в новициата; похвални мерки, защото горката дукеса не можела да се грижи за възпитанието на двамата си сина, след като мъжът ѝ бил в такова състояние. Принцът каза, че и той може би ще направи същото с Консалво. Принцесата сведе поглед към земята и не

дръзна да възрази, но не можеше да понесе да бъде разделена от детето си.

Така чичото и племенникът започнаха да идват поотделно, в различни дни, защото не можеха да се търпят, като куче и котка. Но всички признаваха, че за това е виновен дон Бласко: дон Лодовико, какъвто беше кротък като ангел, чакаше само да се помирят; ала чичото още не можеше да му прости ръкополагането за приор. Така или иначе, това разцепление беше неприятно: приятелите на рода, посетителите на манастира говореха за това с тъга. Само брат Кармело, който също бе дошъл да направи визита на принцесата и да ѝ донесе първите лешници и първите кестени, не споменаваше нищо. Той не искаше да говори за враждата между чичото и племенника заради доброто име на манастира, от уважение към отците, които според него всички до един бяха еднакво добри; но най-вече заради дълбоката почит, която хранеше към двамата Уседа. Такива чувства той питаеше към целия род. Принцесата, в замяна на плодовете, които бе донесъл, нареди да му приготвят закуска, а калугерът, омитайки набързо всичкото ядене, неспирно възхваляваше благородния им род, род на такива благородници, каквито малко ги има. И принцесата го обичаше заради привързаността, която той проявяваше към малкия Консалво, заради ласките му към него и специалните подаръчета, които му носеше, но най-вече защото, като му разказваше за времето, когато чичовците му дон Лодовико и дон Бласко били послушници, той казваше на детето:

— Много потомци на рода Уседа е имало в „Сан Никола“! Но ваше превъзходителство няма да дойде при нас! Ваше превъзходителство е единствен син и сигурно няма да го затворят в манастир.

Обаче всички роднини, с изключение на Киара, която, ако имаше син, щеше да го държи до полата си, споделяха мнението на принца, че за възпитанието и образованието на детето е полезно да го пратят във от къщи. Особено дон Бласко, като гледаше лудориите на внука си и снизходителността на принцесата, крещеше:

— Ама как расте тоз обесник! Що за възпитание е това?

Дона Фердинанда, макар че смяташе за излишно всякакво образование, все пак и тя признаваше, че съгласно фамилните традиции детето трябва да бъде отведено в някой благороднически

институт: както в колежа „Кутели“, така и в новициата на бенедиктинците са били възпитавани мнозина от ония прадеди, за които тя четеше на внучето си и чиято история му обясняваше. Когато Консалво се уморяваше да досажда на хората и животните, наистина идваше при старата мома и ѝ казваше:

— Лельо, да разгледаме гербовете!

Тази творба на Муньос, илюстрирана с фамилните гербове, даваше подробни обяснения за тях; и дона Фердинанда по цели дни я четеше и тълкуваше на внучето си.

С нея детето бе минало вече един малък курс по хералдическа граматика; тя му обясняваше какво означава разделянето на щита на две, на четири или повече полета. Поставяйки клюновидния си пръст върху гравюрата, изобразяваща фамилния герб на Уседа, тя всеки път му го разясняваше подробно, за да го запомни добре:

— Разделен на четири, в първото поле — черен орел на златен фон, с червен език и червени нокти: в четвъртото — небесносини и сребристи отвесни ивици; във второто поле — сребърна комета на небесносин фон, а в третото — златни шпори на черен фон; а в средата Арагонския герб с четири червени ивици на златен фон; и около целия герб шест съюзнически знамена.

После му обясняваше как е бил създаден: кометата означава ярка слава и известност; шпорите са шпорите на рицаря. Малкият герб, поставен в средата на големия, е гербът на Арагонските крале; Уседа били удостоявани с отделните му ивици постепенно, не наведнъж. Първата ивица получили по време на дон Бласко II.

— „Служейки на непобедимия крал дон Хайме във войната, която водел с граф Угето Нарбонски и с маврите за завладяването на Майорка, той не получил никакво възнаграждение, затуй, оттегляйки се от кралската служба, се върнал с хората си в своите владения и тук, като видял, че кралят праща голяма сума пари на кралицата, с двеста конници, негови васали, се скрил в един проход и устройвайки засада на кралските обози, им взел парите и целия товар, който карали, като пратил да кажат на краля, че той бил длъжен най-първо да плати за службата на хората и после да задоволява желанията на кралицата; но разгневен от тези действия, кралят обявил люта война на Бласко, който

чрез застъпничеството на много барони се отървал леко и получил баронството Алмерия, както и правото да постави върху своя герб една червена ивица от герба на Арагон.“

Когато четеше тази история, старата мома изпадаше във възторг и след като я прочетеше, повтаряше я на племенничето си с не толкова цветист език, за да може то да разбере смисъла по-добре.

— Тоя крал си го бивало, а? Карал бароните си да се бият за него, а после не искал да им даде нищо! Ама и дон Бласко Уседа хубаво го измислил, нали? „Аха, не даваш нищо на мене, дето се сражавах за теб, а пращаш подаръци на кралицата! Чакай, аз ще те наредя!“

Гласът ѝ трепереше от вълнение, когато повтаряше историята за грабежа, и нейните хищни като на праждо ѝ очи се озаряваха от вековната алчност на стария испански род, на вицецралете, които бяха ограбили Сицилия.

— Ами другите ивици? — питаше малкият принц, който слушаше разказа на лелята много по-внимателно, отколкото приказките за „Косматата Бета“ и за „Мама Змеица“.

Старата мома разлистваше бързо книгата и попадеше на търсения пасаж.

— „Поради това стана така, че гореспоменатият Гонсало де Уседа, бидейки отличен ловец, бе поканен от крал Карлос да отиде на лов в неговите гори, която покана биде приета от Гонсало и докато всеки се стремеше, и самият крал също, да преследва лопатари, глигани и зайци, кралят тръгна сам след един голям глиган, който хитро се спря, но понеже конят на краля се бе спуснал бясно връз него, бе препънат от него и падна на земята като сноп заедно с краля, на когото единият крак остана под коня, и като видя това, глиганът се хвърли връз краля, за да го разкъса; а той като не можеше да се откопчи, се бранеше само с една кама и без друго щеше да загине, ако Гонсало, забелязвайки отдалече, че неговият крал е в опасност, не се бе завтекъл да му помогне и при първия удар уби глигана и като слезе после от коня, помогна му да стане и го качи на своя кон и през целия път кралят му благодареше и го хвалеше и го нарече: «Мили сине!», отдето после господарите Уседа биваха наричани от Сицилийските Крале «кръвни братя» и носеха на герба си Кралския Герб на Арагон с всичките права, които той дава, каквито всъщност притежават и сега,

тъй като и мадридският летописец казва: «Уседа служеха толкова добре и толкова предано, че по милостта на Арагонските Крале бяха удостоени с техния герб.»“

Почнеше ли веднъж дона Фердинанда, никой не можеше вече да я спре. Тя нямаше по-внимателен слушател от детето и го обичаше именно затова, понеже другите роднини или я слушаха разсеяно, занимавайки се със своите „глупости“, или се стараеха да помрачат славата на рода, като оная лисица дука, дето флиртуваше с републиканците, и като побърканата Лукреция, която непрекъснато чакаше на балкона да мине Джуленте!...

От всички само дон Еудженио, когато не работеше върху бележките си по изравянето на новия Помпей, присъствуваше при четенето на Муньос и цитираше други историци на фамилията. Тогава братът и сестрата изброяваха един след друг множеството деди, декламираха хрониките за техните подвизи, за вековните им усилия да хванат и задържат щастието; предателствата, бунтовете, насилията и непрекъснатите вражди, за които летописците разказваха неясно и които те величаеха. Артале ди Уседа „всеки ден излизаше от своя замък с оръженосците си и господствуваше над цялата страна“; Джакомо, живял по времето на крал Лодовико, „управляваше Никозия и накрая бе отстранен заради многото данъци, които налагаше“; дон Феранте, „наречен с прозвището Сконца, което на сицилианско наречие означава Рушител, изгуби всичките си владения поради това, че не се подчиняваше на своя крал; после получи опрощение, но не заживя във вярност, защото своеволно отново отказа да се покорява на краля и бе хванат и осъден на смърт, но по височайшата милост главата му бе спасена“; дон Филипо, прославен „заради храбростта, която прояви в защита на своя крал дон Фердинандо срещу краля на Португалия, така че макар и бидейки изгонен от двореца заради убийство, бе освободен и спечели благоволенieto на своя крал“; Джакомо V „тъй като беше продал своите земи на Ерико ди Киарамонте, после поиска да си ги възвърне и заведе дело срещу него“; дон Ливио „изпитваше удоволствие да си отмъщава жестоко за оскърбленията, които му нанасяха“ и така нататък, и така нататък. За дона Фердинанда това бяха прояви на храброст и доказателства за съобразителност. Уседа бяха враждували не само със своите властелини и съперници, но и помежду си: дон Джузепе в 1684 година

„се ожени за дона Алдонса Алкаросо, с която създаде дон Джовани и дон Ерико, които поради смъртта на техните родители преди дядо им поискаха да наследят неговите владения и дълги години водиха дела пред кралския съд“; дон Паоло имал „дълги и кървави разпри с втория си баща“; Консалво, граф на Венерата, „поради смъртта на баща си бе ограбен от чичо си и заради това, че изгони безплодната си съпруга, няколко години воюва със своя шурей“; Джакомо VI, „наречен Шара, което на тосканско наречие ще рече Побойник, имаше не малко разногласия с баща си“. Консалво III, „наречен Главата на Йоан Кръстител, страда от изменничеството на своите синове, които последваха Федерико, граф ди Луна, незаконен син на крал Мартино“; но най-страшен от всички беше първият вицецрал, великият Лопес Хименес, „който загуби разположението на своите поданици заради пороците на незаконния си син, голям тиранин и развратник; поради което бащата, намирайки го за виновен и непоправим, най-строго го осъди на смърт, която присъда щеше да бъде изпълнена, ако кралят дон Фердинандо, който се намирал в Сицилия, не бе заповядал да не се изпълнява...“

Дон Еудженио смяташе, че за назидание на детето е полезно от време на време да му се кажат няколко поучителни слова; дона Фердинанда обаче хвалеше всичко, възхищаваше се от всичко. С течение на времето и упражняването на властта войнственият род се бе изтощил; вторият вицецрал, извикан на дуел от един непокорен барон, „благоразумно не даде ухо на поканата, която този лекомислен младеж му бе отправил“; поведението на страхливия пралядо за старата мома беше също така похвално, както поведението на другите, които бяха враждували с всички сили за най-малкото нещо. И като ставаше дума за дуелите, нима можеше да се забрави прословутият декрет на Лопес Хименес?

— Той издавал указ след указ — разказваше старата мома на племенничето си, — за да забрани дуелите. Но като че ли говорел на стената! Никой не го слушал. Аха, така ли? Тогава му хрумнало нещо; изчакал първия дуел, станал между Ариго Вентимилия, граф на Джерачи, и Пиетро Кардона, граф на Голизано, и конфискувал всичките им имуществва; отнел им ги, разбираш ли?

— Ами кой ги е взел?

— Били върнати на краля — обясни дон Еудженио. — Но после работата се оправила: Вентимилия напуснал кралството, а Кардона, за да получи прошка, подарил на вицекраля своя замък Рочела...

Увлечен в подобни *хрумвания*, вицекралят обаче толкова досадил на целия свят, че парламентът изпратил депутация в Испания да иска монархът да го отстрани от властта; но — според старата мома — това било дело на завистливите и непрокопсани барони; ама той, нали бил по-хитър от тях, какво направил? Предложил на краля дар от тридесет хиляди скуди и така останал на своето място; но не е за дълго. Разбира се, не можели да го търпят, защото никой друг не притежавал такава власт, толкова богатство и такава благородство. Преди него имало много други управители на Сицилия, които замествали краля, но се наричали президенти на кралството, сиреч несъщински вицекрале, и трябвало да се допитват до негово величество, преди да издигнат някого на длъжност главен палач, адмирал или главен сенешал и така нататък; и не можели да раздават земи, чиято рента надминавала двеста кастилски унции, нито парични суми, надвишаващи две хиляди флорентински флорини; също така им било забранено да назначават каstelаните на Палермо, Катания, Моция, Малта и така нататък, и така нататък, докато Уседа упражнявал точно същата власт като краля и можел, както казваше грамотата: „Да издава закони, валидни за колкото време *той пожелае*, да опрощава смъртни присъди, да удостоява със санове, да прави *всичко онова, което би вършил самият крал*, и да упражнява всички действия, *запазени за върховната ресалия и за кралското достойнство*, за които се изисква *отделен, специален мандат*...“ В такъв случай кой би могъл да им излезе насреща? За какво да завиждат на по-знатните фамилии в Неапол и Испания? Те се славеха дори с една светица на небето: Блажената Химена. Тя живяла преди три века и половина; била омъжена от баща си насила за граф Гуалярдето, страшилище за бога и за хората, когото успяла да възвърне към вярата, и извършила големи чудеса приживе и след смъртта си; нейното съвършено запазено от разложение тяло се съхраняваше в една капела в църквата на капуцините... И като разлистваше книгата, за да разгледа другите гербове — на Радали, на Ториани, детето питаше леля си защо няма герба на стринка Палми, а старата мома отвърщаше много сухо:

— Печатарят забравил да го сложи; но той представлява такова нещо: баща ѝ с мотика в ръка засажда едно палмово дръвче...

Към края на септември холерата се засили; на 25-и в сведението бяха отбелязани тридесет смъртни случая, но се говореше, че били повече и че заразените надминавали стотина, а и в селата се появили отделни случаи. Хората отново се разбягаха; в Белведере имаше непрекъснат надзор, за да не влизат бегълци от съмнителни места: селяни и граждани, въоръжени с пушки, карабини и револвери, бяха завардили всички пътища, които водеха към селцето, превръщайки се в някаква самовластна и безапелационна полиция; и понеже при всяко преминаване на бегълци ставаха трагикомични сцени, за да убие скуката — тъй като поради новата паника играта на карти се преустанови, — Раймондо често обикаляше постове. Един ден, като узнаха, че в Маскали има болни от холера, постове задържаха всички каруци и файтони, които идваха оттам. Докато пазачите от Белведере с насочени пушки заповядваха „кръгом марш“, а бежанците изтъкваха своите уважителни причини, показваха удостоверения, умоляваха, заплашваха, крещяха, Раймондо (който се забавляваше с това) изведнъж чу, че го викат: „Дон Раймондо! Графе! Графче!“ Огледа се наоколо и видя две жени, които му правеха отчаяни знаци от вратичката на едно прашно купе.

— Дона Клоринда! Какво търсите тук?

Дона Клоринда, вдовица на нотариуса Лимара, бе прочута с веселостта си, която проявяваше на младини, пък и сега в доста зряла, близка вече до старостта възраст; и с красотата на дъщеря си Агатина, която по примера на майка си като мома кокетничеше с всички младежи, дете се навъртаха край нея; омъжена по-късно за адвоката Галано, тя му доставяше всякакъв вид клиенти. А дон Клоринда имаше слабост към младите благородници и преди повече от десет години беше първото завоевание на Раймондо; след като остави майката, той се позабавлява с дъщерята, но, откровено казано, без особен успех, защото тя се стремеше да си хване съпруг; откакто и той се бе оженил и напуснал Сицилия, не беше ги виждал.

Сега двете жени и съпругът, който се беше свил ни жив, ни умрял в дъното на купето, търсеха неговото покровителство, за да се

приютят в Белведере. Пуснаха ги да влязат благодарение на него; но трудностите започнаха веднага след това, защото бежанците бяха заели всяка дупка и в селото можеше да се настанят нови хора само в оборите. Ала за дона Клоринда и Агатина, които на всяка крачка срещаха някой нов приятел, се раздвижи цялото Белведере, докато им намериха две приземни стаички, малко отдалечени наистина, но с градинка. Щом се настаниха, те превърнаха една от тези кутийки в салонче за приеми и цялата градска колония, развълнувана от тяхното пристигане, почна да влиза и да излиза. Дона Клоринда, която все още се държеше, приемаше всички; но мястото до дъщеря ѝ бе запазено само за Раймондо. Заради волността, която дареше в тази къща, заради доброто настроение на двете дами тук идваха дори и ония, които бяха останали с пръст в уста, за да прекарат вечерта по-весело, отколкото в казиното, да играят на карти, да бърбят и да пеят. А Раймондо, забравил скуката и всякаква сдържаност, вече не се прибираще в къщи; и пак караше жена си да го чака дълги часове, натъжена и разтревожена поради новата опасност от холера и подозренията, събудени от тая внезапна промяна у него. Матилде се огорчаваше от намеците, с които дона Фердинанда, принцът и дори слугите ѝ разкриваха миналите любовни връзки на съпруга ѝ. Нима можеше да повярва, че той е увлечен в дъщерята на старата си любовница? Нали това беше смъртен грях, нещо чудовищно, което не можеше да се побере в ума ѝ? И дали не трябваше да мисли, че по-скоро от омраза към Раймондо и към самата нея роднините са скроили това коварно обвинение?...

Спокойствието ѝ рязко бе прекъснато и тя отново почна да се измъчва, да се бори със себе си, с подозренията, които, едва-що пропъдени, отново я налягаха; да трепери през дългите есенни нощи, докато чакаше да се завърне; да плаче, защото той отвърщаше грубо на тревожните ѝ въпроси.

— Защо закъсняваш толкова? Страхувам се за здравето ти...

— Нямам ли право да закъснявам колкото си искам?

— Да, имаш... Но не отивай в оная къща, при ония хора, които брат ти се срамува да приеме...

— Къде ходя? При кои хора? Ходя в казиното; аха, искаш и да ме следиш?

Не, тя му вярваше, искаше и трябваше да му вярва. Но защо върху нея се спираха ироничните и състрадателни погледи на цялата фамилия и на прислугата? Защо хората прекъсваха разговора си, когато тя се приближаваше към тях?... Една нощ, след четири месеца суша, се разрази ужасна буря; бляскави като саби мълнии прорязваха мрачното небе, улиците изведнъж се превърнаха в кални реки, градушката зачука по стъклата и покривите. Тя се бе надявала, че Раймондо ще се върне при първите признаци на урагана и още го чакаше разтреперана от страх. Не се чуваше ни глас, ни шум от стъпки. След един час бурята престана, а Раймондо още го нямаше... Не другите бяха коварни, а бе той самият бе лъжец и кръвосмесител: нима тя можеше още да се съмнява в това? Нали и оная безсрамница я бе гледала дръзко и предизвикателно в лицето, сякаш ѝ казваше: „Аз съм по-хубава от теб, затова ме предпочита...“ И това беше истина: ревността ѝ ставаше толкова по-унизителна, колкото повече съзнаваше, че не се харесва на съпруга си, особено сега, когато напредналата бременност я бе деформирала. Но наистина ли се бе зарекъл да унищожи съществуването, което тя носеше в утробата си, като ѝ причиняваше страдание след страдание, като я остави сама в мрачната и бурна нощ, с мъката за онзи ужасен грях, за неговата нова изневяра, и с душа, изпълнена с болка, срам и страх?...

Раймондо се върна в полунощ мокър до кости и с толкова кални дрехи, сякаш се бе търкалял в тинята.

— Пресвета Богородичке! — извика тя, като склучи ръце. — Как си се издокарал така?

— Нали валя, глуха ли си! Не чу ли дъжда?

— Но дъждът престана отдавна...

— Наваля ме преди това!... — почти кресна той. — Сега пък и тебе ли трябва да слушам?

Подозренията ѝ изведнъж се потвърдиха: той отговаряше така, когато го хванеха на местопрестъплението, и на правите думи отвръщаше с ярост; прекъсваше разговора с викове... Опряла чело о едно стъкло, върху което новият ситен дъжд чертаеше мокри дири, тя заплака тихо. Значи, обичта ѝ към него, покорството, кроткото обожание, за които всеки ден му даваше доказателства, не бяха достатъчни: всичко беше безполезно, той бягаше от нея, изневеряваше ѝ; и с коя?... Принуди я да остави дъщеричката си, изложи я на

упреците на баща ѝ само затова, само затова... Причиняваше ѝ мъки една след друга, постоянно, постоянно, дори и сега, когато би трябвало да трепери над нея, защото страданията можеха да убият съществото, което щеше да роди!...

Дрезгавият глас на Раймондо, който викаше камериера, я стресна призори там до прозореца. Легнал в постелята си, той тракаше зъби от силната треска. Тогава тя избърса сълзите си и изтича да му помогне. В продължение на три дни нито за миг не се отдели от леглото му, прислужваше му и като болногледачка, и като камериерка и забрави собствената си тревога пред страха, че тази болест може да се превърне в холера; седеше сама при него, защото всички се бяха изплашили и никой от семейството не искаше да влиза там. Трепереха при мисълта за зараза и се страхуваха да не прихванат. А най-много от всички трепереше Раймондо въпреки успокоителните усмивки на лекаря и нейните уверения.

След като оздравя от настинката, вече му нямаше нищо; но още не беше се възстановил напълно, когато поиска да излезе навън.

— Не прави това заради нас — замоли го Матилде със склучени ръце, — заради нашата дъщеря! Не се излагай на друга беда!...

Докато беше болен, за да не го ядосва, не му бе казала нищо за своите подозрения, но сега го прегръщаше, милваше косите му и мълвеше, гледайки го в очите:

— Къде искаш да вървиш? Защо ме оставяш? Остани при мен!

— Искам да се поразходя, чувствавам се добре... — отвърна той, раздразнен от тези милувки и от нейното покорство на вярно куче.

— Ще се поразходим двамата из лозето. Няма нужда да излизаш навън, ако е вярно, че ме обичаш... само мене... и че не мислиш за други...

— За кого трябва да мисля? — възкликна Раймондо с глупава доволна усмивка.

— За никоя ли, за никоя ли? Ами за оная?

— Но за коя?

— За Галано? — Това име пареше устните ѝ.

— Аз ли? — отвърна той с протестен тон. — Нищо подобно!... Искам да знам кой ти набива тия неща в главата!

— Никой. Страхувам се, защото те обичам, защото те ревнувам...

Той се смееше от все сърце и я уверяваше:

— Нищо подобно! Отгде ти е хрумнало?... И освен това с Агатиана... жена, която принадлежи на всички, на всеки, който я пожелае.

— Истина ли е? Истина ли е? Тогава защо ходиш там?

— Защото се забавлявам, все едно, че отивам в кафенето, в клуба.

— Тогава вечерта, когато настина...

— Измокрих се, защото дъждът ме завари в Равануза. Можеш да питаш, ако не ми вярваш!

Да, тя би му повярвала, ако нежността, с която се отнасяше към нея, не беше ново, безспорно доказателство, че има какво да му се прощава... И така да е, какво я интересува, че заради това е нежен с нея? Каквото и да беше чувството, което му диктуваше тези думи, все пак те бяха хубави и поне за малко разсейваха скръбта ѝ. И с душа, изпълнена отново с надежда, тя го слушаше, когато ѝ предложи:

— Впрочем сега холерата намаля и ще заминем всички. Когато уредя подялбата с Джакомо, ще се върнем във Флоренция. Но засега, ако искаш, ще отидем за малко до Милацо. Ще родиш в твоя дом, искаш ли?

[1] Лице, на което в старо време се приписвало разпространяването на чумата. — Б.пр. ↑

[2] Игра на думи, основана на фонетичната прилика между израза *Si loca* — дава се под наем, и името Шилока в случая. — Б.пр. ↑

[3] Игра на думи: *cavaliere* означава рицар, конник и кавалер. — Б.пр. ↑

[4] Благодеяние като бенефиция, обременено с известни задължения. — Б.пр. ↑

— Абас!... Абас!... — рече вратарят на манастира, покланяйки се.

— Какво означава това? — запита чичо си Консалво, когото баща му водеше за ръка.

— Значи, че абатът е в манастира — обясни негово преподобие.

Докато се изкачваше по главното стълбище, цялото от мрамор, детето оглеждаше стените, украсени с големи релефни картини от бял гипс на небесносин фон: свети Никола от Бари, великомъченик свети Плачидо, кръщението на Спасителя с рой ангели наоколо, венци, гирлянди и палмови клонки на свода. Стълбището отвеждаше в източния коридор пред голям прозорец, който гледаше към терасата на първия манастирски двор.

— Там е — рече приорът, покланяйки се на една черна сянка, която се движеше зад стъклата.

Отвън абатът долепи лицето си до прозореца и като позна посетителите, викна, ръкомахайки:

— Отвори, отвори, Лодови!...

Приорът завъртя райбера, пое ръката на игумена и я целуна почтително; принцът и синът му сториха също го.

— Бъдете благословени, чеда мои, бъдете благословени! Значи, това е нашият послушник? Ах, какъв хубав послушник ще направим от него... Консалво, нали? — запита той, обърнат към принца; после се извърна към детето: — Консалво, ти си доволен, че ще живееш при нас, нали?

— Отговори! Отговори на негово преподобие...

Детето го погледна в лицето и отвърна:

— Да.

— Браво! Какво хубаво момче! Какви очи! Ти ще бъдеш тук с чичо си, ще растеш добър и свят като него, нали? — и той дружески сложи ръка върху рамото на приора, който измънка, почервенявайки:

— Отче игумене!...

Абатът тръгна, подпирайки се на бастуна си. Приорът беше от дясната му страна, принцът от лявата; Консалво бе отишъл да надзърне през решетката на прозореца и гледаше долу в манастирския двор, обкръжен отвред с дълга колонада, която крепеше горната тераса; дворът бе изпълнен със статуи, с фонтани, където водата ромонеше, с пейки, наредени край симетрично очертаните алеи; по средата имаше павилион в готически стил, с четири арки, чийто свод от лъскави плочи отразяваше слънцето. Детето още разглеждаше с любопитство, когато баща му го повика: групата се отправи към покоите на абата, които се намираха до кралските стаи, в южния коридор, където над всяка врата имаше големи картини, изобразяващи житията на различните светци. Когато стигна пред своята врата, абатът нареди нещо на камериера си, после всички се запътиха към новициата през коридора с часовника, който бе дълъг повече от сто кани и големият прозорец в другия край изглеждаше съвсем малък, като корабен илюминатор. Отначало минаха покрай вътрешния манастирски двор, обкръжен също като другия с колонада и тераса над нея; и този двор беше засаден: цяла горичка от портокалови и бергамотови дръвчета, сред чиито тъмни листа се открояваха златистите плодове. След това оставиха зад себе си нощния параклис, към който водеше друга стълба, после часовника; но коридорът още не бе свършил. Абатът, между принца и приора, неспирно бърбеше ту за това, ту за онова, като изпъстряше думите си с много „нали“, на които не позволяваше да се даде отговор. Братята, които ги срещаха, спираха три крачки пред тях и се покланяха със склучени на гърдите ръце, когато минаваха висшите духовници. Пред вратата на новициата стоеше брат Кармело и щом забеляза момчето, зарадван разпери ръце и възкликна:

— Идва! Идва!

Отец Рафаеле Куркума, възпитател на питомците, посрещна абата и го отведе до учебната зала, където бяха събрани всички деца; тук беше и Джованино Радали, настанен от шест месеца в „Сан Никола“.

— Това е нашият нов послушник — обясни негово преподобие. — Прегърни братовчед си!... Стаята ти е приготвена, ей сега ще отидем в нея. От днес ти ще оставиш своето име и ще се наричаш Серафино. Братовчед ти се нарича Анджелико, нали?... Този тук е Плачидо, а оня Луиджи...

В това време влязоха двама слуги с отрупани със сладкиши подноси и питомците се зарадваха.

— Ще видиш, че тук е хубаво — каза възпитателят на новодошлия и го погали. — Ще си играеш с толкова много другари...

Консалво свеждаше глава, без да обръща внимание на думите им. Любопитството му от първия момент бе преминало, сега много му се искаше да заплаче; въпреки това гледаше всички право в лицето, почти дръзко, за да не се признае за победен пред баща си, който насила искаше да го напъха тук. И брат Кармело бе смаян от неговата дързост: всички други деца първия ден бяха със зачервени очи, викаха, че не искат да останат, и обезателно плачеха, докато бръснарят стрижеше косите им и събличаха светските дрехи, за да надянат черното расо. А малкият принц, когато баща му си отиде след последното наставление, ги остави да правят с него каквото искат; гледаше как падат косите му под ножицата, без да продума, и надяна расото, сякаш го бе носил от рождение.

— Браво! Тук винаги ще бъдете доволен! После ще видите какви игри има, какви разходки...

— Аз съм принц Франкаланца и няма да остана завинаги тук — отвърна рязко детето.

— Завинаги ли? Че кой казва такова нещо? Ще останете тук няколко години, докато се изучите. Завинаги остават в манастира вашите чичовци. Сега, сега ще отидем при отец дон Бласко...

И като го хвана за ръка, брат Кармело го поведе обратно по пътя, по който детето бе дошло; стигнаха до стаята на декана, която се намираще в южния коридор и над вратата ѝ бе изписан образът на свити Йоан Златоуст.

— Слава на бога!

— Кой е? — запита гръмкият глас на монаха.

Вратата се откряна и той се появи по панталони и риза, захапал лулата си; килията му бе разхвърляна като разорана нива.

— Ето племенничето ви, ваше преподобие, което идва да ви целуне ръка, ваше преподобие.

— А, дойде ли вече? — възкликна монахът, като избърса устните си с опакото на дланта. — Добре, много се радвам! — добави той, без да погали детето; после се обърна към брат Кармело: — Заведи го да се разходи из Флора.

След като толкова бе викал срещу невежеството и лошото възпитание на племенника си, монахът се вбеси, когато принцът реши да заведе детето в „Сан Никола“. Водят го тук, за да получи възпитание? Значи, не са способни да го възпитават в къщи! В такъв случай той е бил прав, като е казал, че дават лоши примери на детето. Ала Джакомо искал да заведе сина си в „Сан Никола“ и за да учи: като че ли Уседа някога са знаели повече от това да се подписват! И да не е чак толкова трудно да му намерят учител, щом много искат да го направят учен? Да, ама на учителите малко или много трябваше да им се плаща и това беше единствената и истинска причина за решението: да се спестят парите; защото при бенедиктинците не само не се плащаше нищо, ами семействата на учениците дори имаха печалба от това!

Всички стаи на новициата гледаха към една градина, определена само за забавления на децата; в нея имаше и цветя, и плодни дръвчета — портокали, лимони, мандарини, зарзали, японски мушмули; а сутрин оглушителното цвъркане на врабчетата събуждаше питомците още преди брат Кармело да е дошъл да ги вика за молитвата, която отиваха да четат в параклиса.

След молитвата всички се връщаха в стаите си, закусваха малко, защото обедът беше точно в дванадесет часа, и повтаряха уроците си, за да бъдат готови при идването на учителите, които им преподаваха италиански, латински и аритметика, а освен това краснопис и хорово пеене в неделните дни. В девет часа, след уроците, се отслужваше литургия и те слизаха да я слушат в църквата; тази църква, блестяща и светла, цялата от мрамор и гипс, беше най-голямата в Сицилия; куполът ѝ се извисяваше към небето, а органът, изработен от Донато дел Пиано, струваше тринадесет години труд и десет хиляди унции пара. Веднага след литургията питомците отиваха в трапезарията, понякога в голямата заедно с отците, друг път в малката — сами, както повеляваше канонът. Но забавленията почваха по-късно, след обета, когато те се пръсваха из градината и се втурваха да играят на криеница, на кегли, на орехи, окопаваха или подкастрияха своите дръвчета или пък пускаха във въздуха хвърчила и балони. Зад градинския зид се простираше необработена земя, цялата само лава и храсти, чак до Флора — голямата градина, отредена за разходка на монасите, където децата отиваха понякога да се гонят из дългите алеи.

Малкият принц, който веднага усвои порядките на манастира и беше най-палав от всички, често се катереше по този зид, опитваше се да го прескочи и да отиде в пущинака; но тогава възпитателят и брат Кармело го предупреждаваха: „Не се минава оттатък! Да не си посмял да отидеш на онова място, защото там бродят духове: ако те пипнат, ще те отвлекат!“

— Ти виждал ли си тези духове? — запита Консалво веднъж Джованино Радали.

— Аз ли? Не! Разправят, че бродели нощем.

А нощем не можеха да надзърнат там, защото след разходката, която правеха привечер долу в града, и след вечерята ги прибираха да учат и да четат молитви.

Брат Кармело се въртеше все край тях, грижеше се да не им липсва нищо и когато нямаше работа, ги забавляваше, като им говореше за някогашните питомци, които сега бяха вече монаси или си бяха отишли по домовете; разказваше им стари истории: за прословутото открадване на восъка през нощта на Светия Гвоздей, за революцията в 1848 година, когато „Сан Никола“ служел за щаб на Мерославски, за посещението на крал Фердинандо и кралицата през 1834 година; но най-подробно разправяше историята на манастира.

Не се знаеше точно кой го е основал в начале, но в 1136-о лето някакви свети отци бенедиктинци се оттеглили в горите на Етна за размишление и покаяние и там с помощта на граф Ерико издигнали първия скит „Сан Лео“. Сан Лео е един от многото угаснали кратери на Монджибело, целият обрасъл в горички и шест месеца през годината покрит със сняг; истинско усамотение, подходящо за светата цел. Зиме северният вятър свирел в бедната и проста постройка, щипел лицата, вкочанявал ръцете, вледенявал всичко; така че мнозина от монасите хванали тежки болести, понеже не можели да издържат на лошото време. Затуй поискали разрешение да пращат болните по-надолу, в един приют, построен в гората на Сан Никола; и тъй като там се живеело по-удобно, почнали да слизат и някои от здравите монаси.

Впрочем в „Сан Лео“ освен студа имало и друга опасност, когато планината се разтваряла, бълвайки огън и гореща пепел: земетръсите разрушавали постройката, лавата опустошавала дърветата и пресушавала водохранилищата, горещата пепел изгаряла всякаква зеленина. „Нима горките отци можели да понасят толкова бедни?“

Похвално е да се размишлява в усамотение, но когато земята почне да танцува тарантела, кой би могъл да се вгълби и да се моли? Покаянието е още по-похвално; но нима покаяниците трябвало да се подлагат на такива изпитания, че да отидат направо на оня свят, преди да са пречистили греховете си! Вследствие на това те измолили разрешение да се установят окончателно в Сан Никола, където израснало едно селище, наречено Нлколози. Там бил построен манастир, по-удобен и по-голям от стария, и монасите живели в него дълги години; но и в Николози времето не се шегувало: ако не шест месеца, то поне през зимата падал изобилен сняг, а студът щипел още по-силно; така че трябвало да изпращат болните в друг приют, построен нарочно по-надолу, при вратите на Катания; няма нужда да се споменава и това, че крадците опустошавали тези места. Наистина монасите, които са дали обет да останат бедни, не би трябвало да се страхуват от тях; защото, както казва поговорката: „Сто крадци не могат да оберат един гол“; но след като крале, кралици, вицекрале и барони почнали да правят дарения на манастира, отците станали притежатели на голямо състояние. И кой да се радва на тези богатства? Мишките ли? Затова в 1550-о лето бенедиктинците намислили да се преселят окончателно в града, като в присъствието на вицекраля Мединачели поставили основния камък на една великолепна сграда. Някои разправяха, че свети Бенедикт се бил разгневил, задето неговите чеда напуснали горите и се настанили като господари в града. Очевидна лъжа! Понеже, когато бил завършен манастирът, славният основател на ордена го запазил от огъня на вулкана: лавата на Монти Роси слязла чак до Катания, точно по посока на манастира, и като стигнала пред него, завила на запад и се изсипала в морето, без да му нанесе каквито и да било вреди. Вярно е, че през 1693 година земетресение съборило до основи сградата; но това божие наказание сполетяло не само отците, а половината Сицилия, която се срутила като картонен замък. Тогава най-сетне била започната постройката, на която хората се възхищаваха и днес, и то по един толкова грандиозен план, че не било възможно да се осъществи наведнъж: за да изпълнят само половината от този план, работили чак до 1735 година. Богатството на отците станало огромно: седемдесет хиляди унции на година; а някои техни имения бяха толкова обширни, че никой не можеше да ги обходи!

Почнеше ли да говори за тези неща, брат Кармело не можеше да спре, защото беше прекарал повече от петдесет години сред тези стени и обичаше и отците, и питомците, и иконите в черквата, и дърветата в градината Флора, сякаш всички те бяха част от неговото семейство. Познаваше имотите, нивите и стопанствата по-добре от всички икономи на манастира, всеки от които бе поставен да управлява само едно имение; и когато трябваше да си спомнят нещо, датата на някое много отдавнашно събитие, обема на някоя стара реколта, всички се допитваха до него.

Сега малкият принц беше негов любимец; той го задържаше при себе си колкото може по-дълго, черпеше го със сладки, подаряваше му играчки, хвалеше го на абата, на възпитателя, на чичовците му и на всички. Момчето всъщност беше много палаво, дръзко, караше се с другарите си; брат Кармело, търпелив и снизходителен, умееше да го извинява пред възпитателя, ако то бе направило някоя беля, и съветваше другите братя да бъдат благоразумни, в случай че трябваше да изтърпят наказание заради неговите лудории.

— Трябва да оставим децата да играят. Нали те са господари и ние трябва да им се подчиняваме.

И наистина братята се занимаваха с грубата работа, сервираха на отците в трапезарията и се хранеха след тях; и докато монасите извършваха богослужението в параклиса, те казваха в един ъгъл само вечерната молитва. За да влезе като послушник в новициата и да стане монах, човек трябваше да бъде благородник; и брат Кармело, който в това отношение бе фанатик като доната Фердинанда, възхваляваше благородниците, сбрани в „Сан Никола“. Там наистина се намираха представителите на най-знатните фамилии не само от Долината на Ното, а от цяла Сицилия, защото в цяла Сицилия имаше само още един бенедиктински манастир, в Палермо, но беше по-малък, по-беден и по-незначителен, затова там пращаха за наказание непокорните монаси от Катания. Абатът беше знатен неаполитански благородник, втори син на дук Козенцано; от Монте Касино бе дошъл и отец Борджия, римлянин, от фамилията, която бе дала един папа на християнството; после идваха островитяните: Джербини, по майчина линия потомци на крал Манфред; Салво, дошли в Сицилия със свевите; Толедо, Рекуенсе, Мелина, Курера, испанци също като Уседа; Куркума и Сагонти от лонгобардски благороднически родове; Грацери, произхождащи от

Германия; Корвитини — фламандци; Карвано и Костанте — французи; Емануеле, принадлежащи към едно коляно на Палеолозите, императори на Изтока.

— Щом някой е при бенедиктинците монах или послушник, това означава, че е благородник — обясняваше брат Кармело на малкия принц. — Тук влизат само знатни хора, като ваше преподобие.

Към децата трябваше да се обръщат с „ваше преподобие“ и „дон“, както към монасите; и всеки път, когато някой отец или послушник минаваше покрай братята, те трябваше да се покланят, да се превият на две със сключени на гърдите ръце; а ако бяха седнали, да станат прави, за да ги поздравят. Между калугерите имаше един брат Либерато, много стар, почти столетник, негоден вече за нищо, който излизаше от стаята си и сядаше на един стол с облегалки, за да трепери на слънце; един ден малкият принц мина покрай него, а старецът не се изправи. Тогава момчето съобщи за това на възпитателя, който здравата нахока стареца.

— Изкуфял е, горкичкият — рече брат Кармело, като искаше да го извини. — Човек като остарее, става по-глупав и от дете.

Така Консалво слушаше същите уроци, каквито му даваше дон Фердинанда, и ги схващаше по-добре от латинския и аритметиката. Те му вдъхваха необикновено самочувствие на благородник, но предизвикваха и прекрасни плесници от страна на другарите му, особено на по-големите, заради презрението, с което той се отнасяше към тях. Микеле Рока също се хвалеше, че между прадедите му имало един вицецрал; но Консалво го поправяше: „Вицецрал ли? Президент на кралството!...“ — „Не, вицецрал!“ — викаше другото момче. „Не, президент!“ — крещеше Консалво, докато Микелино разярен се нахвърляше върху него. Тогава, вместо да се бие, малкият принц викаше за помощ и брат Кармело трябваше да ги разтървава. Но Консалво почваше да се кара с другите, беше голям кавгаджия.

Почти всички тези благороднически фамилии имаха по някой прякор — често пъти оскърбителен и унизителен, — с който бяха известни в града повече, отколкото с истинското си име. Фиамона ги наричаха Бъчонките, защото бяха шишкави като бъчви; семейство Сан Бернардо — Просибакла, намек за мизерията, в която бяха изпаднали; семейство Курера ги наричаха Келявите, защото всички бяха с плешиви като бiliarдни топки глави; семейство Салво —

Глътнислюнка; други имаха още по-лоши прякори. Накратко казано, малкият принц викаше на другарите си:

— Ей, Тричаво шкембе!... Ей, Свинска кожа!...

И понеже те не можеха да му отвърнат със същото, защото прякорът на Уседа, Вицекралете, говореше за тяхното минало могъщество, паднеше ли им, поваляха го на земята и здравата го натупваха. Хванал се за главата, брат Кармело се притичваше да спаси своя любимец и да проповядва мир, взаимна обич и внимание в училището.

През време на уроците, когато внимаваше, Консалво разбираше всичко и получаваше похвали и награди; впрочем там нямаше наказания, защото учителите — свещеници от по-долен произход, не смееха да нарекат някой ученик дори магаре. В знак на задоволство от похвалите на учителя приорът понякога идваше да навести племенника си в новициата и му носеше сладкиши и свещени книги; в трапезарията дон Бласко пък го погалваше с някое и друго шамарче; но когато брат Кармело го заведе в двореца за пръв път в отпуск, за половин ден, цялата фамилия, събрана по този случай, много му се зарадва.

— Какъв хубав послушник!... Какъв хубав послушник!...

Принцесата страдаше, че детето ѝ не е при нея, но както винаги се бе примирила с волята на мъжа си и сега едва не задуши Консалво с целувки; притискаше го към себе си толкова по-силно, колкото по-голямо отвращение предизвикваха у нея другите. Дона Фердинанда също бе дошла нарочно за случая в двореца и го обсипа с милувки; Лукреция, вече спокойна, че няма опасност да влиза в стаята ѝ, му даде бонбони и бисквити; а принцът, с обичайната си строгост, похвали послушните деца. Дон Еудженио му чете наставления за ползата от училището; дори чичо му Фердинандо слезе от Жълдите, за да присъствува на това посещение. Не бяха дошли само леля Киара и маркизът: след като бяха съвсем сигурни, че ще имат толкова очакваното и желано дете, един лош ден бременността отиде по дяволите; от този момент те носеха траур за погубената си надежда. Но тук имаше едно момиченце на шест години, което гледаше послушника с големи любопитни очи, и някаква дойка, която държеше едно кърмаче.

— Това са твоите братовчедки, дъщерите на чичо ти Раймондо — обясни принцесата.

— Ами стринка Матилде?

— Не се чувствава добре...

Но дона Фердинанда прекъсна тези глупави разговори и взе да разпитва племенничето си за другарите му, за живота в манастира, как прекарва дните си, а през това време брат Кармело хвалеше детето на майка му.

— Ще станеш ли монах? — запита го принцът сред врявата. — Ще останеш ли завинаги в манастира?

— Да — отвърна Консалво, за да не се признае за победен. — Хубаво се живее в „Сан Никола“!

Монасите наистина мързелуваха: ядяха, пиеха и се разхождаха. Сутрин, щом станеха от сън, слизаха долу в църквата да прочетат молитвите си, често пъти при затворени врати, за да не бъдат безпокоени от богомолците; после се връщаха в килиите си да хапнат нещо, докато чакаха обед, който се приготвяше в обширните като казарма готварници най-малко от осем готвача плюс кухненските слуги. Всеки ден готвачите получаваха от Николози по четири товара дървени въглища, за да поддържат печките постоянно запалени; и само за пърженето икономът на манастира им предаваше всеки ден по четири мяха свинска мас и по два кафиза зехтин, които в дома на принца стигаха за шест месеца. Казаните и скарите бяха толкова големи, че в тях можеше да ври цял телешки бут и да се изпече цяла-целеничка риба меч; двама кухненски слуги, хванали всеки по половин пита кашкавал, по цял час го стържеха на рендето; дъската за кълцане на месо представляваше огромен дъбов дънер, който двама души не можеха да обгърнат, и всяка седмица идваше един дърводелец и срещу четири тари и половин буре вино за услугата трябваше да изрязва по два пръста от нея, защото от многото кълцане дървото се изхабяваше. В града кухнята на бенедиктинците бе станала пословична; макароните на фурна с корица от ронливо тесто, портокалките с ориз, големи колкото пъпеша, фаршированите маслини, медените мекици бяха лакомства, които никой друг готвач не умееше да приготвя; а за сладоледите, за целувките, за фруктовата торта отците бяха повикали нарочно от Неапол дон Тино, майстор в кафенето на Бенвенуто. От всички тия лакомства се приготвяше такова количество, че част от него

изпращаха подарък на семействата на монасите и на питомците, а като продаваха остатъците, манастирските слуги печелеха кога четири, кога шест тари на ден всеки един.

Слугите в манастира оправяха спалните на монасите, носеха в града техните послания, придружаваха ги до нощния параклис, като крепяха одеждите им, и им сервираха в килиите, ако техни преподобия се чувствуваха зле или им бе омръзнало да слизат в трапезарията. Но в трапезарията сервирането се извършваше от братята; на обед, когато всички бяха събрани в огромния салон с изографисан потон, осветяван от двадесет и четири големи колкото врати прозореца, дежурният за седмицата четец се качваше на амвона и при първата хапка макарони, след молитвата, почваше да мънка. Дежурството за четене започваше от най-малките послушници и стигаше до най-старите монаси, по реда на възрастта; но като стигнеше до скоропомазаните отци, отново се връщаше обратно, за да се спести това притеснение на възрастните, които се разполагаха удобно на масите, наредени край стените, върху нещо като широк плочник; игуменът имаше отделна маса в центъра на тази голяма подкова. В същото време братята разнасяха блюдата, по осем наведнъж, върху една дъска, наречена „носачка“, която крепяха на рамо. В манастира имаше обикновени и празнични обеда, едните се състояха от пет блюда, а другите от седем, в тържествени случаи; и докато откъм масите долиташе смесен шум — тракаха чинии, клокочеха руйни вина, звънтяха сребърни прибори, — от високия амвон четецът мънкаше канона на свети Бенедикт: „... заповед тридесет и четвърта: Не бъди горделив; заповед тридесет и пета: Не се отдавай на виното; заповед тридесет и шеста: Не бъди чревоугодник; заповед тридесет и седма: Не бъди сънливец; заповед тридесет и осма: Не бъди ленивец...“

Всъщност канонът се четеше на латински; но веднъж в месеца го обясняваха на италиански на малкия принц и на другите питомци, докато се научат да разбират латински. В главата „Мярка на храните“ свети Бенедикт беше заповядал да се дават за подкрепване всеки ден не повече от две варени ястия и една либра^[1] хляб; „ако трябва да вечерят, икономът да запази една трета от споменатата либра хляб, за да им я даде на вечеря“; ала това беше едно от многото „остарели неща“ на канона — както ги наричаше брат Кармело. Нима техни преподобия можеха да ядат твърд хляб? И на вечеря се даваше хляб от

втората фурна, пресен и горещ като сутринта. Канонът казваше още: „Всеки, освен слабите и болните, да се въздържа от ядене на месо от четириноги животни“; но всеки ден купуваха по половин теле освен пилетата, надениците, саламите и всичко останало; а през пости главният готвач отбираше най-хубавата риба веднага щом я стовареха, още преди да е стигнала до рибното тържище. Наистина в канона имаше и много други „остарели неща“: свети Бенедикт не правеше разлика между отци благородници и братя-плебеи; искаше всички да се занимават с ръчен труд, заплашваше с покаяние, отлъчване и дори с бой монасите и послушниците, които не изпълняват своя дълг; изобщо казваше още куп „дивотии“, както ги наричаше по-точно дон Бласко. В параграфа за виното основателят на ордена предписваше не повече от една половница на ден; „но ония, които бог е дарил с милостта да се въздържат, нека знаят, че на оня свят ще им бъде въздадено за това“. Обаче избите на „Сан Никола“ бяха добре заредени и много реномирани; и ако монасите пиеха на воля, имаха право, защото виното от лозята в Кавалера, Бордонаро и стопанството в Сан Базиле можеше да възкреси и мъртвец. Особено отец Курера, един от най-големите чревоугодници, всеки ден ставаше от трапезата полупиян, поклащайки натежалото си шкембе, с блеснали очички зад златните очила, кацнали на зачервения му нос, и щом се прибереше в килията, отново целуваше дамаджанката, която държеше денем и нощем под леглото си вместо нощно гърне. Другите монаси веднага след като се нахранеха, излизаха от манастира и се пръсваха из квартала, където всяко семейство си имаше свой отец-покровител. Отец Джербини, чиято килия бе пълна с ветрила и чадърчета, които дамите му даваха за поправка, започваше своята обиколка по домовете им; отец Галваньо отиваше при баронеса Лизи, отец Броджи при синьора Калдара, другите — при други благородни дами и приятелки. Връщаха се за вечерна молитва и влизаха в църква, но ония, които идваха малко по-късно или ги болеше глава, се качваха направо в килията си; и то не за да спят, защото вечер чак до полунощ, когато се залостваха вратите, им идваха на гости роднини и приятели, водеха се забавни разговори и мнозина от отците играеха на карти. Едно време отец Агатино Рейда, страстен картоиграч, устройваше бесни игри: само за една вечер Раймондо Уседа бе загубил петстотин унции и не един глава на семейство се бе разорил; затова върховните ръководители на ордена,

след като бяха затваряли очите си за много измами, трябваше най-сетне да вземат някакви мерки. Точно тогава пристигна от Монте Касино отец Франческо Козенцано, изпратен за игумен; и за кратко време, с авторитета на скорошното си назначение, подпомогнат от добрите монаси, които тук не липсваха, този добър старец успя да обуздае лошите; но после, с течение на времето, те тихомълком се върнаха постепенно към старите си навици: хазарт, гуляи, кварталът бе заселен с любовниците им, незаконородените им синове бяха напъхани в манастира като братя на отците — нов вид роднинство! Плахите опити на игумена да им се противопостави предизвикаха яростна опозиция срещу него. Дон Бласко беше от най-страшните. В квартала на „Сан Никола“ той имаше три любовници: донна Кончета, донна Роза и донна Лучия; Тютюнопродавачката, с половин дузина деца; а игуменът не обръщаше внимание на това, макар че беше скандално всички тези незаконни съпруги и деца да идват да слушат светата литургия, отслужвана от самия монах. Освен това той слизаше всяка заран в готварницата и заповядваше да изпратят най-хубавите мръвки на неговите приятелки; а през пости заставаше на манастирската порта, за да причака готвачите с рибата, избираше си от нея и нареждаше: „Отрежи едно кило ей от тази риба и го занеси на донна Лучия!“ Абатът пак не обръщаше внимание. Но един ден тъкмо заради тази донна Лучия най-сетне всичко излезе наяве. Манастирът притежаваше половината от квартала, сред който се издигаше: три големи сгради на полукръглия площад пред църквата и сума едноетажни къщи, разположени около манастирските стени. От тези сгради манастирът получаваше малък доход, защото една част от тях бяха дадени под наем с намаление на стари доставчици или оттеглили се клисари, а друга част направо бяха раздадени като милостиня на бедни люде, на западнали благороднически фамилии. Та дон Бласко, който беше особено привързан към донна Лучия Гарино, Тютюнопродавачката, бе уредил да ѝ дадат хубава квартира в южната голяма сграда и един дюкян отдолу, където мъжът ѝ продаваше тютюн. Като видя, че тази донна Лучия не е нито нуждаеща се, нито западнала благородница и че за да ползува жилището, не притежава никакво друго преимущество освен скандалното приятелство на дон Бласко, докато толкова много бедняци не знаеха къде да се сврат, игуменът реши да ѝ нареди или да плаща редовно наем за жилището и за дюкяна, или да ги освободи.

Дон Бласко дотолкова вече бе раздразнен от морализаторското поведение на новия абат, че само чакаше случай да открие огън; и щом приятелката му, разплакана, му съобщи за това нареждане, той пощуря, побесня и се разкрещя из коридорите на манастира, под носа на деканите и пред вратата на абата, че ако някой посмее да изгони Тютюнопродавачката или да ѝ поиска един грош, ще се разправя с него. И като организира още неуверената и колебаеща се опозиция, събирайки около себе си измета на манастира — монасите, които не можеха да преглътнат строгите предупреждения на игумена и прекратяването на картоиграчеството и на всички скандали, — от този ден насетне дон Бласко, който и преди това бе страшилище за духовния съвет, съвсем се развилия. За да има мир, горкият абат трябваше да се откаже от разпоредбата си, но Уседа старши не се умири; където и когато можеше, намираше повод, за да предизвика ропот и кавги и не даваше мира на своя „неприятел“.

Именно абатът, възхитен от строгите нрави и начетеността на дон Лодовико, бе започнал да го покровителствува и го подкрепи в избора за приор; ето защо дон Бласко, който искаше да заеме това място, с еднаква сила и неугасима ожесточеност мразеше и племенника си, и игумена.

В „Сан Никола“ винаги бе имало много групировки; понеже ставаше въпрос да се управлява едно огромно богатство, да се разпределят чували с пари, да се раздава с широка ръка милостиня, да се дава работа на толкова хора, да се отпускат безплатно жилища и места в новициата, изобщо да се упражнява значително влияние в града и именията, всеки дърпаше чергата към себе си; а по времето, когато бе приет малкият принц, ежедневно ставаха яростни разправи. Преди всичко абатът имаше свои привърженици; но не всички добри монаси бяха на негова страна, защото на някои не се харесваше това, че върховната власт бе в ръцете на един *пришълец*. Дон Бласко със своите последователи се мъчеше да привлече тъкмо тях, като викаше, че този „неаполитанец-макаронджия“ трябва да се изпрати там, отгдето е дошъл; но макар че опозицията бе единодушна в това, когато трябваше да избере приемник, отново се разцепваше. Не липсваше групировка и на такива, които заявяваха, че нямат мнение; и дон Лодовико, който беше образец в това отношение, като се държеше настрана и действуваше подмолно, успя да докопа приорското място.

Дори мнозина твърдяха, че в края на краищата той единствен заслужавал да се кандидатира за абатския сан; тогава чичо му почти подкрепяше абата Козенцано, за да не може онзи „обесник“ да сложи митра на главата си. Но и самият дон Лодовико не позволяваше да му се говори за такова издигане; ако някой му предричаше това, той протестираше:

— Засега игумен е негово преподобие и аз трябва да му се подчинявам най-много от всички.

Уморен от тази каторга, лично абатът му доверяваше, че иска да се оттегли и да му отстъпи мястото си; казваше, че дори и да не бе помислил да се отдръпне, нали рано или късно смъртта ще помисли за него.

— Ваше преподобие, не говорете за тези неща!... — отвърщаше приорът. — Това натъжава сърцето на един предан син, отче преподобни!

Тогава старецът му се доверяваше напълно, оплакваше се, че монасите не го зачитат, че мнозина продължават да предизвикват скандали с развратния си живот. Приорът поклащаше глава натъжен:

— Нашият славен основател, баща на монасите, ни учи кое е лекарството за изцеление греховете на разпътните — да се молят добрите, за да спаси господ, който е всемогъщ, болните ни събрата...

Затова той не порицаваше никого, не даваше ход на жалбите, които другите често отправяха до него, оставяше всеки да върши каквото си знае. Сред тези тридесетина християни нямаше нито един миг мир и съгласие. Ако въпросът за личностите разделяше по един начин манастира, то политиката пък объркваше още повече групировките, като прегрупирваше монасите по съвсем друг начин. Между тях имаше либерали, които в 1848 година бяха застанали на страната на временното правителство и бяха оказали гостоприемство на революцията в лицето на нейните войници; имаше и бурбонци, които либералите наричаха плъхове. Дон Бласко оглавяваше именно бурбонците, между които пък се намираха много приятели на приора; почти всички либерали по въпросите на вътрешния ред бяха с действителния абат, страстен привърженик на Бурбоните, но политически се подчиняваха на почетния абат Рамира, привърженик на революционерите. И така, ако често се чуваха гласовете на отците, които ругаеха братята или пращаха по дяволите слугите, то почнеха ли

спорове по политическите събития — в сянката на портиките или пред вратата, — врявата стигаше чак до небето; либерали и бурбонци едва не се сбиваха по повод края на Кримската война, Парижкия конгрес и поведението на Пиемонт в него. Дон Бласко яростно нападаше онзи „пиемонтец-качамачко“ Кавур и сипеше хули по негов адрес, припомняйки баснята за жабата и вола, като предричаше, че щял да се пукне като мехур от зор да се надува. И още по-яростно нападаше конституционното управление, което либералите искаха: викаше, че Фердинандо II постъпил най-добре на 15 май, когато заповядал да нападнат е щикове „смешниците и сводниците“ в двореца Гравина. И ако либералите казваха, че още веднъж ще изгонят краля, той викаше:

— Ами, ще го изгоните! Не ви стига куражът, каквито сте дебелаци!

И щом чуеше, че възхваляват добротата на младия сардински крал, слагаше ръце на главата си и ги размахваше като крила на прилеп, викайки с отчаяние и ужас: „*Минава Савоя!... Минава Савоя!...*“ Когато в 1713 година Виторио Амедео, възкачил се на сицилийския престол, пристигнал тържествено на острова и го обходил от единия до другия край, последвала такава неплодородна година, каквато хората отдавна не помнели; и сред изплашеното и обедняло население останала поговорката: „*Минава Савоя! Минава Савоя!*“ — като поличба за нещастие, за божие наказание.

— Та в хилядо осемстотин четиридесет и осма искаха да ни наложат още един от тях, като че ли не ни стигаше първият! Иискаха да ни докарат в по-лошо положение от тоя гладен Пиемонт, дето ограбва манастирите!

И между питомците имаше политически групировки: либерали, революционери, пиемонтци и бурбонци, неаполитанци, *плъхове*; но ако сред монасите двата лагера разполагаха с равни сили, то тук либералите бяха мнозинство.

— Всичките са гладници! — обясняваше дон Бласко на малкия принц. — Такива, дето в къщи няма какво да ядат, а пък тук презират божията благодат и папането, дето им пада наготово в устата!

Това не беше съвсем вярно, защото послушниците-либерали се оглавяваха от Джованино Радали-Уседа, принадлежащ към една фамилия, която по благородничество и богатство идваше веднага след Уседа по права линия; и макар че бе втори син в семейството, ако беше

останал в светския живот, щеше да получи пожизнено титлата барон. Но малкият принц, така или иначе, следваше убежденията на чичо си дон Бласко и на дон Фердинанда: приятел и другар на братовчед си в игрите, в политиката той беше негов противник; и когато революционерите разговаряха, когато заговорничеха, за да разбунтуват манастира и да устроят демонстрация с трицветното книжно знаме, той беше нащрек и разпитваше най-наивните, а после отиваше да съобщава тези новини на чичо си, за да ги обади той пък на абата; така че твърде скоро дон Бласко започна да гледа с по-друго око на племенника си.

— Този обесник не е чак толкова глупав, колкото изглежда... Да, да — одобряваше той, като хвалеше Консалво за шпионирането, — слушай ги какво си приказват и после ела да ми обадиш.

И между братята политиката предизвикваше разногласия и вражди; разбира се, най-хитрите не се бъркаха нито на Кавур, нито на Дел Карето и се грижеха само да угояват семействата си с остатъците от манастира, ала все пак мнозина защитаваха правителството или революцията. Особено един от тях, брат Кола, водач на революционерите, все казваше, че пак трябвало да се почне като в 1848-а; послушниците-либерали го караха да им разказва за това време; и когато им сервираше на трапезата и им наливаше подред вода или вино от голямата стъклена кана, която държеше с дясната си ръка, скришом движеше показалеца и средния пръст на лявата като ножица, която реже. Един ден малкият принц запита Джованино Радали какво означава това.

— Това значи, че на *плъховете* трябва да им се отрежат опашките — отговори братовчед му.

Консалво обади това на чичо си и брат Кола бе изпратен за наказание в къщата в Ликодия, сред маларията. Затуй брат Кармело не се занимаваше с политика и когато го питаха дали е либерал или бурбонец, кръстеше се и казваше:

— Кълна ви се, аз съм на страната на господата! Разбирам ги аз тия неща! Това са дела на сатаната!

За него не съществуваше друг свят извън „Сан Никола“, нито друга власт освен властта на абата, приора и деканите. Трябваше да го чуе човек как само изброява осемнадесетте титли на абата, как назовава имената на кралете, кралиците, принцовете, вицекралете и

бароните, които бяха направили дарения на манастира. Всяка неделя в капитулума^[2] абатът четеше поменика на тези дарители — крале или принцове, за упокоението на чиито души всеки ден се отслужваха също такъв брой литургии; но често пъти отслужваха една обща литургия за всички: утехата на мъртвите беше същата, пък и живите не губеха много време.

Изобщо отците гледаха да претупат набързо службата и да си живеят удобно. За да не слизат в църквата за утринна служба, когато е студеничко, преди доста години те бяха наредили да се построи насред манастира един параклис, наречен нощния параклис, който им струваше няколко хиляди унции, понеже целият беше издялан от орехово дърво; но сега отците не се надигаха да отидат дори и там, на две крачки; излежаваха се до пладне и караха капуцините срещу заплащане да четат утринната служба и заради тях. Обратно, при големи религиозни тържества, на Коледа, на Великден, за празника на Светия Гвоздей, всички вземаха участие в церемониите, чието великолепие смайваше града.

Първите религиозни церемонии, на които присъствува малкият принц, бяха тия през страстната седмица. В продължение на цял месец църквата бе преобърната наопаки, за да се построи божият гроб в дъното на левия кораб; обгърната с голямо скеле, със залостени прозорци, цялата украсена с кристални полилеи, бляскащи като диамантени блокове, със саксии с жито, оставено да покълне на тъмно, за да не избуи и пожълтее, и изпълнена със статуи на светото семейство и апостолите, църквата наистина беше неузнаваема. На велики четвъртък в третия канонически час^[3] целият манастир слезе в църквата за тържествената служба; абатът вървеше начело, след него послушници носеха жезъла, митрата и пръстена му, а слугите крепяха дългите му одежди. Украсата, подарена от кралица Бианка, представляваше червена копринена драперия, избродирана със златна сърма; заедно с величествения орган на Донато дел Пиано тенори, баси и баритони, ангажирани специално за случая, изпълняваха „Мъките Христови“, а гъстата тълпа слушаше като в театър.

Срещу абатския трон, на най-хубавите места, седяха всички Уседа; принцът и графът със съпругите си, дона Фердинанда,

Лукреция, Киара и мъжът ѝ; щом зърнаха Консалво, те започнаха да му правят знаци с глава, особено майка му и старата мома, възхищавайки се на неговата снежнобяла туника, колосана на хиляди плисета, специална изработка на монахините от „Сан Джулиано“.

Когато мощният глас на органа замлъкна, цялата църква бръмчеше като кошер, местеха се столове, отекваха стъпки; бляскаха пушките и сабите на войниците, строени пред трите двери и покрай стените, за да отворят по-късно път за процесията. През това време дванадесет бедняци, представляващи дванадесетте апостоли, вече бяха влезли в параклиса; застанал на колене, абатът миеше краката им — второ миене; първото бе направено в сакристията, за да не би негово преподобие да си изцапа ръцете, когато мие тези крака.

Откъм дъното на църквата долетя шепот; Консалво, застанал пред главния олтар, се обърна и видя, че чичо му Раймондо бе станал от мястото си и като си проправяше път сред тълпата, отиваше към някаква дама. Това беше дона Изабела Ферса. Като всички други дами, от скръб заради мъките Христови, и тя бе облечена в черно; но нейната украсена с волани и дантели рокля беше толкова разкошна, че по-скоро приличаше на бална. Понеже бе дошла късно, дона Изабела не можеше да си намери хубаво място; като стигна до нея, Раймондо ѝ предложи ръката си и сред шпалир от любопитни я отведе на своето място, до стола на жена си. Графиня Матилде, която този ден излезе за пръв път след боледуването, беше съвсем преbledняла, а черната ѝ вълнена рокля я правеше още по-бледа.

Точно в този момент умираше Исус: църквата внезапно се затъмни, братята изгасиха свещниците пред олтарите, вдигнаха белите покривки, смениха ги с виолетови и обвиха кръста с един плащ; монасите съблякоха празничните одежди и надянаха траурни. В полумрака свещите горяха по-силно и светият божи гроб сияеше като слънце от множеството факли, кандила и отблясъците на кристала и златото. Дона Изабела гледаше зрелището с лорнет, докато графът, наведен към нея, изреждаше едно по едно имената на монасите и послушниците.

— Онова там не е ли вашето племенниче? Ах, какъв хубав послушник, графиньо!

Матилде кимна многозначително. Органът поде „Miserere“^[4] и тъжната музика бе изпълнена с дълбоки въздишки, с неспирни

ридания, отекващи във всеки ъгъл на тъмната църква, с ужасен грохот, от който въздухът потрепери, с дълги стенания като свистенето на зимния вятър. Сякаш бе настъпил краят на света и вече нямаше надежда за никого: умрял бе Исус, умрял бе спасителят на света; монасите, двама по двама, начело с абата, слязоха от абсидата и обиколиха огромната църква сред шпалира от войници, които задържаха тълпата и бяха застанали за почест; после абатът положи дарохранителницата на божия гроб. Коленичила, опряла чело о стола, с кърпичка на очите, графинята тихичко плачеше; а дона Изабела възкликна:

— Ах, как силно действа това богослужение!...

И нейните очи бяха малко зачервени, но когато графът отново я хвана, за да я отведе в сакристията, тя морно се отпусна на ръката му.

— Според канона не бих могла да вляза — възрази тя. — Допускат се само близките...

— Но как! Вие сте с нас! Ще кажем, че сме братовчеди...

В сакристията на близките на монасите и послушниците бе поднесена богата закуска: таблите с чаши горещ шоколад, със сладолед, сладкиши и пандишпан обикаляха навред. Консалво, между майка си и дона Изабела, получаваше милувки и поздравления за примерното си участие в богослужението; отец Джербини, още в траурни одежди, поздравяваше дамите и ги канеше за церемонията на другия ден.

На велики петък Уседа пристигнаха заедно с Ферса; графът водеше под ръка дона Изабела, която бе облечена в друга черна рокля, по-изящна от предишната. Клисарите им бяха запазили същите места и стояха да ги вардят сред напиратцата тълпа. Но войниците задържаха навалищата и когато органът съпровождаше траурното песнопение на „Три часа агония“, настъпи дълбока тишина; само Раймондо, седнал до дона Изабела, ѝ шепнеше на ухото нещо, което я караше да се усмихва. През това време абатът извършваше свалянето от кръста: взе покритото разпятие и го постави върху едно стъпало пред олтара, където специално бе приготвена кадифена възглавница, цялата избродирана със злато. Монасите излязоха, за момент божият гроб опустя; и изведнъж, докато органът отново подемаше своите още потъжни ридания, те започнаха да излизат от сакристията, наредени двама по двама, начело с игумена; бяха без обувки, с черни копринени

чорапи, за да извършат поклонението пред кръста. Коленичейки на всяка крачка сред шпалира от войници, те слизаха чак до главната врата и отново се връщаха при олтара, където един по един падаха ничком пред възглавницата, сиреч пред мъртвия Христос, и го целуваха. Хората се накачиха по столовете, за да се наслаждават по-добре на гледката, донна Изабела и Раймондо си подаваха бинокъла, а през това време графинята се молеше на колене и плачеше.

В края на церемонията пак имаше гощавка в сакристията; малкият принц, милван от всички, накара да почерпят най-напред неговите роднини: дон Еудженио се наливаше с шоколад, като че ли пиеше вода, и пъхаше в джоба си сладкишите, които не можеше да изяде; но стринка Матилде не хапна нищичко.

На велика събота, при церемонията на възкресението, Консалво не я видя; чичо му Раймондо непрекъснато държеше под ръка синьора Ферса.

[1] Мярка за тегло, 0,500 кг. — Б.пр. ↑

[2] Духовен съвет в манастир или епархия — Б.пр. ↑

[3] Около девет часа сутрин. — Б.пр. ↑

[4] Господи помилуй! (лат.) — Б.пр. ↑

Всяка вечер, графинята бдеше до късно над дъщеричката си, държейки студената ѝ, восъчнобледа ръчица, без да помръдне своята изтръпнала ръка, за да не събуди спящото детенце. В полунощ залостваха вратите и в потъналата в сън къща вече не се чуваше никакъв шум; само от съседната стаичка долиташе лекото хъркане на бавачката, която спеше до креватчето на Терезина. Раймондо не се прибираще. Върху нощното шкафче бяха наредени шишенцата с лекарства, кутийките с мехлеми — почти цяла аптека, предписана от лекаря за нещастното болно детенце. Казваха, че тази болест е херпес; лимфа, която избива в кожни обриви и отоци на жлезите — все успокояващи симптоми, защото това означавало, че организмът изхвърля навън причинителя на болестта.

Матилде бе дала оброк пред милостивата Мадона, че ще носи нейния лик до оздравяването на Лаурета; в душата си бе поискала и друга милост от Мадоната: да осени Раймондо, да събуди отново неговата съпругеска и бащинска любов.

Още когато бяха отишли в Милацо, според обещанието, дадено ѝ в Белведере, след холерата, той пак бе започнал да нервничи, да се показва отегчен и сърдит, заявявайки, че не може да отсъствува от своя дом, защото има работа по подялбата. Тя току-що се бе освободила от бременност и още беше между живота и смъртта след трудното раждане, когато той каза, че брат му го вика, и замина. Отсъствува само няколко дни, но за пръв път я изоставяше тъкмо в такъв момент, когато неговото присъствие и помощ ѝ бяха най-необходими. Разбира се, новата мъка ѝ попречи да надвие бързо болестта; но я очакваха още по-големи страдания и нейните предчувствия се сбъднаха, понеже съществото, което тя носеше в утробата си, докато сърцето ѝ се късаше от мъка, се бе родило толкова слабо, изтощено и хилаво, че сякаш всеки момент щеше да умре. Така изминаха дълги, дълги месеци, почти цяла година, без тя да може да се отдели от бащиния си дом и леглото на детенцето; през цялата година Раймондо много пъти заминаваше и се връщаше и полека-лека тя бе свикнала с неговото

отсъствие — нали не можеше да го последва, нито да се противопостави на доводите му, че има работа по уреждане на наследството.

Когато лекарите препоръчаха да се смени климатът заради детето, което вече беше на оздравяване, той поиска да отведе всички в Катания. По това време и баронът напусна Милацо, отиваше в Палермо с другата си дъщеря Карлота; затова Терезина, която не можеше да остане сама, тръгна с баща си. Матилде не можеше да повярва, че вижда Раймондо загрижен за дъщеричките си и почти благославяше своите страдания, с които навярно бе изкупила този кратък отдиш. Но щом пристигнаха в дома на Уседа, малката ѝ дъщеричка отново се разболя и Раймондо отново започна да я пренебрегва, да я оставя сама сред тези „роднини“, които я гледаха накриво както преди; и което беше най-жестоко за нейното майчино сърце — огорчаваха я чрез децата ѝ. Надсмиваха се на страданията на по-малката ѝ дъщеря и предричаха, че ще умре; но още по-голяма омраза проявяваха към Терезина. Момиченцето беше жизнено, палаво и любопитно и често правеше бели, повреждаше нещо, без да иска, играеше си, крещеше радостно и тичаше из стаите; тогава всички я гълчаха и я изпъждаха навън; принцът казваше, че е затворил Консалво при бенедиктинците именно за да има спокойствие в къщи, а сега му разстройвали всичко и трябвало да слуша още по-силни крясъци от преди... Той беше по-снизходителен към собствената си дъщеря, другата Терезина; пък и цялата фамилия и слугите се отнасяха различно към двете братовчедки, като даваха предимство на малката принцеса. Дори принцеса Маргерита, която единствена беше добра и нежна, не можеше да скрие предпочитанията си към своята дъщеря; а Матилде, макар и да признаваше, че имат право, страдаше от това различно отношение.

Нейната Терезина на шест години беше суетна като дамичка: гледаше се дълго в огледалото, следеше ококорена обличането на мама, обичаше страшно много панделки, брошки и вехти парцалчета; и старата мома одумваше кокетството на майката, поклащаше глава, предричайки лошо за дъщерята, и така караше графинята да плаче за това проклятие над невинното момиченце. Сега роднините се бяха ожесточили срещу Матилде и по друга причина; защото пътуването на барона в Палермо имаше за цел да уреди брака на втората му дъщеря

Карлота. А те искаха тя да не се омъжва, Матилде да се противопостави на плановете на баща си, на щастието на своята сестра, за да може цялото бащино наследство един ден да остане само за нея. И понеже такива сметки на нея и през ум не ѝ минаваха, те я гледаха накриво, като че ли им бе отнела нещо, и оскърбяваха децата ѝ...

Наистина Раймондо съвсем не се показваше раздразнен от тези проекти за женитба на сестра ѝ; но той отново бе почнал да я пренебрегва, бързаше да излезе веднага след закуска, връщаше се в края на обедата и излизаше пак до късна нощ. Като гледаше как се отнасят към дъщеричките ѝ, Матилде чувствуваше, че очите ѝ се пълнят със сълзи; затваряше се в стаята си с Терезина, умоляваше я да бъде добра и се стараше да я задържи при себе си колкото може по-дълго, за да не ходи оттатък; а когато Раймондо се върнеше, тя не обвиняваше с нищо роднините му, за да му спести неприятностите, за да не кажат, че е дошла да сее раздори в къщата им; само го молеше да не я оставя винаги сама... Омразата на Уседовци към нея, упреците и подигравките към децата ѝ — всичко това би ѝ се струвало нищо, ако отново не беше я загризала ревност.

Той пак бе започнал да ухажда Ферса, ходеше да я търси у дома ѝ и всяка неделя се срещаша в църква по едно и също време; и Матилде вече не можеше да се моли, като виждаше оная пред себе си и разбираше, че той не я е забравил, че отново е съблазнен от нейната елегантност, от морните ѝ преднамерено грациозни жестове, с които поднасяше напарфюмираната си кърпичка към устата или размахваше ветрилото си от пера, като се оглеждаше наоколо, или пък свеждаше глава към молитвеника, без да преобърне нито една страница... В църква! В божия дом!... Тя не можеше да проумее тази комедия, струваше ѝ се, че това е едно непрекъснато, чудовищно светотатство. И в „Сан Никола“ за церемониите на страстната седмица оная бе дошла в разкошен тоалет, сякаш бе тръгнала на весело представление, и с неприличното си държане караше хората да се обръщат... И защо Раймондо трябваше да я поставя точно до нея, за да дава нови поводи за клюки?... На Великден, пред леглото на онова невинно същество, плачейки от мъка и умиление, тя призна на мъжа си:

— Закълни ми се в този тържествен ден, пред това невинно същество, че няма вече да ме измъчваш...

— Какво ти правя, в какво ме обвиняваш? — запита я той.

— Оставяш ме, пренебрегваш децата си, не мислиш за нас и вече не ни обичаш...

Раймондо поклати глава и възкликна:

— Пак твоите мании, пак твоите измислици! Пренебрегвам ли те? Как те пренебрегвам? Кога, защо, заради кого би трябвало да те пренебрегвам?

Заради кого?... Заради кого?... И той продължи още по-разгорещено:

— Наистина заради кого? Пак ли почваш с твоята глупава ревност? Пак ли ти е хрумнало нещо? Заради доната Изабела, така ли? — произнесе той името ѝ. — Разбрах. Защото ѝ отстъпих стола си, защото я поканих при нас!... Но това, скъпа моя, са правила на доброто възпитание. Трябваше да дойда в този мизерен град, за да ме упрекваш за подобно нещо!...

А през това лято на 1857-а хората го виждаха все по-често със семейство Ферса; в театъра, където ходеше всяка вечер в страничната ложа, той често се качваше в ложата на Ферса, когато беше техен ред по абонамент; срещаше ги и у леля Фердинанда, която доната Изабела посещаваше много често; в „Казиното на благородниците“ почти винаги играеше със съпруга ѝ и се оставяше да го побеждава всеки ден. Макар че можеше да използва каретата на брат си, купи си чудесна двойка чистокръвни коне и съвсем нов файтон, с който ходеше зад каретата на семейство Ферса; когато в Морската градина свиреше музиката, той слизаше от файтона, оставяше поводите на кочияша и се залепваше на вратичката на тяхната карета, за да бърбри с доната Изабела, със свекървата и съпруга ѝ. Обличаше се още по-елегантно от преди, не се задържаше никога в къщи, оставяше уж по някакво съвсем случайно съвпадение само когато те идваха на гости на принцесата. Постоянна тема на неговите разговори беше Флоренция, животът в големите градове, елегантността и богатството на другите страни; той сядаше до доната Изабела и възкликваше: „Само вие ме разбирате!“, като проклинаше съдбата, която му отредила да се роди в този мизерен град и го приковала там, макар че той не искал да стъпи никога вече по тия места.

— Какво, нима трябва да си оставя костите тук? Не мисля! Не е възможно...

И като го чуваше да говори така, Матилде се питаше защо все пак той не заминава и не изпълнява останалата част от обещанието, което ѝ бе дал преди година и половина, тоест да се върнат в тяхната флорентинска къща. Може би заради подялбата? Но макар Раймондо да не ѝ споменаваше за тези неща, тя знаеше, че още не се говореше за подялбата и дълго време нямаше да се говори.

Първо холерата, после лошите последствия от епидемията, след това заминаването на брат му — всички тези причини бяха накарали принца да не говори за подялбата. Сега този нов разкош струваше скъпо на Раймондо; той непрекъснато искаше на Джакомо да му отпусна пари и брат му веднага се отзоваваше, като все пак му даваше да разбере, че вече е време да пристъпят към окончателно уреждане на наследството; но за Раймондо беше много удобно да взема парите, без да седи да прави сметки и да води дела срещу неизправните длъжници или пък да се бърка във всичките големи и малки неприятни въпроси, свързани с управляването на имота. Когато брат му изказваше пред него някакво съмнение или искаше мнението му за отсрочката на някой наем, за извършването на някоя продажба, той отговаряше: „Направи го ти, направи го, както смяташ, че ще бъде добре...“ Важното за него беше да има пари. Когато искаше много често, принцът му казваше:

— Наистина управителите на именията още не са се издължили, имахме и доста разходи, но ако желаеш, мога да ти дам в аванс, колкото ти трябват...

И той вземаше парите във вид на аванс или заем. Изобщо не се занимаваше с нищо друго, освен да пръска пари, и сляпо вярваше на брат си, което пък вбесяваше дон Бласко.

Монахът, след като бе научил за работата с полиците, бълваше огън и жупел против принца, заявявайки, че той сигурно е фалшифицирал подписа на майка си, защото „оня глупачка снаха ми наистина беше празна кратуна, ама не чак толкова, че да прави дългове на една страна, пък на друга да скъта пари“. И отново бе започнал да насъсква другите си племенници против „този мошеник“, като ги караше да оспорват валидността на полиците, които наричаше „празни работи“, защото ако не били съвсем фалшиви, то сигурно това били стари полици, получени обратно от принцесата, които Джакомо е намерил между книжата и подправил за случая! Но понеже ония

глупаци — Киара, маркизът, Фердинандо и Лукреция, си правеха оглушки — като че ли не ставаше въпрос за техните интереси! — монахът почти бе на път да забрави старата си неприязън към Раймондо и да отиде да му разкрие всичките пакости на неговия сънаследник и брат, да му викне: „Отвори си очите, иначе ще те измами и ще те лапне цял!“ И сега, като виждаше, че те са единни, изяждаше се от яд денем и нощем; и друг един факт го бе накарал да се разяри още повече и да крещи срещу тия „побъркани и непрокопсаници“ в манастира, в аптеките, дори и по улиците, пред първия срещнат. В сярната мина в Олеастро, след като я бяха експлоатирали дълго време, Уседа полека-лека бяха преминали под земята границите на тяхната собственост на повърхността; затова собствениците, с които граничеха, бяха завели дело. И когато синьор Марко му донесе актовете по делото, за да ги прочете, Раймондо, на когото вече бе дотежало дори само подписването на разписките и договорите, изрази пред него досадата си от тези непрекъснати „неприятности“. Тогава синьор Марко му предложи:

— Ваше превъзходителство, защо не дадете пълномощно на господин принца? Така ще си спестите много неприятности, пък и нещата ще вървят по-бързо, докато пристъпите към подялбата, след като се издължите на сестрите си...

Раймондо не чака втора подкана и веднага подписа акта, с който принцът получи право да се разпорежда с наследството от името и на сънаследника си.

Когато Матилде научи за това споразумение, запита се защо Раймондо стои още в Сицилия. След като няма вече работа по наследството, какви други интереси го задържат тук? И отново почна да се измъчва от ревност, като го виждаше пак до оная жена; и не можеше да понесе това, че трябваше да се държи с нея като приятелка, докато един вътрешен глас я предупреждаваше да не ѝ се доверява. С болно сърце и въображение, с изострена чувствителност от непрекъснатите страдания, сега тя вярваше в злокобни предчувствия, изпитваше страх и подозрение към всичко. Нима в ония времена на щастливата наивност тя щеше да изпита подозрението, че принцът оставя свободен Раймондо да прави каквото си иска и почти поощрява неговите пороци, подтиква го да играе хазарт и му дава възможност да се среща с оная жена, за да го отвлече от сметките по наследството и

да управлява самостоятелно имота? Такова мрачно подозрение дори не би й минало през главата тогава, когато вярваше, че всички са добри и искрени; но сега, изплашена от другите и от самата себе си, тя не можеше да го преодолее... Как да прогони това подозрение, когато принцът сякаш с всички сили се стараеше да накара доната Изабела да идва в двореца Франкаланца, докато най-сетне и нейната свекърва, доната Мара Ферса, бе почнала вече да проявява известно недоверие към тези отношения, станали много интимни?...

Доната Мара Ферса бе понасяла много неща на снаха си — палермитанката: революцията, която направи в къщата й, зле прикритата снизходителност, с която се отнасяше към нея, скъпите й прищевки и дръзките й преценки; но ако затваряше и двете си очи за всичко онова, което засягаше нея, нямаше ни най-малко намерение да затвори дори едното си око, щом ставаше въпрос за сина й. Приятелство със семейство Уседа, добре, това беше хубаво и дори й беше много приятно; но защо Раймондо винаги се залепваше за Изабела, когато бяха в неговия или в нейния дом, в църква, на театър и на разходка — това може би беше обичайно във Флоренция, нещо изискано, което тя, възпитана постарому, не можеше да разбере; ала никак не й харесваше и тя не искаше да продължава така. Без да излага причината, за да не избързва, намекна на сина си и на снахата, че макар и да са добри приятели с Уседа, няма нужда да бъдат по цял ден заедно. Но сякаш говореше на глухи: Марио Ферса съвсем се беше заплеснал по принца и графа, доната Изабела непрекъснато беше с принцесата, с Лукреция и доната Фердинанда. Тогава, като видя, че нейните наставления са безполезни, че не я слушат и не й се подчиняват за нещо, което снахата първа би трябвало да разбере, доната Мара, нали не умееше да се прикрива, започна да се държи необичайно рязко и иронично с Изабела, като в същото време разкри на сина си причината за своите безпокойства. Все пак, за да не уточнява много нещата, каза с общи думи, че такава близост е опасна, защото в дома Уседа освен многото хора, които го посещават често, има и двама млади мъже, принцът и графът, и че не е хубаво Изабела да се показва непрекъснато с тях... Но синът й не я остави дори да се доизкаже.

— Принцът? Раймондо? Моите най-добри приятели? — И от възмущение той мина към смях: — Да се съмнявам в тях? В тия

порядъчни хора, бащи на семейства?

Основателните настоявания на майката не получиха друг отговор. Междувременно дона Изабела, която преди показваше, че седи в тази къща с разумно, но мъчително примирение, сега, когато свекървата се държеше строго и рязко към нея, окончателно зае позата на истинска жертва. Когато Раймондо ѝ се оплакваше от скуката, от нещастieto на провинциалния живот, тя поклащаше глава, съгласяваше се, но добавяше, че човек може да се чувства добре дори на село или в някоя пустиня, стига да е обграден от грижи и обич... да има около себе си мили хора... способни да го разберат и да го оценят... А дона Мара, като виждаше, че всичко е безуспешно, кипеше вътрешно и търсеше по-енергични мерки, за да сложи край на тази „комедия“. Ферса от своя страна продължаваше да не забелязва нищо и по-скоро би отрекъл, че денят е ден, отколкото да се усъмни в съпругата си и Раймондо, с когото почти не се разделяше и по цял ден и по цяла вечер си бърбеха, играеха в казиното или седяха заедно в страничната ложа на Общинския театър. Сега той беше особено горд, че принцът проявява такова приятелство, че беседва с него дълго време, докато Раймондо и дона Изабела разговаряха в някой ъгъл; и сякаш падаше от небето, когато майка му идваше при тях и казваше рязко: „Да си вървим, вече е късно!“

И ето че един прекрасен ден, когато Раймондо бе отишъл да търси семейство Ферса, камериерката му отговори, че няма никой в къщи; а той вече бе зърнал дона Изабела през стъклата на лоджията. В първия момент Раймондо остана като треснат; веднага понечи да блъсне вратата и да влезе насила; но успя да се сдържи с усилие, слезе по стълбите и излезе на улицата, почервенял като от слънчев удар. И тутакси разбра откъде идваше стрелата, защото вече бе забелязал хладното отношение на дона Мара; и при мисълта, че му се противопоставят, че му пречат, кръвта във вените му кипна, нахлу в главата му и му причерня пред очите... До този момент той бе търсил компанията на дона Изабела, защото му се струваше, че тя е една от малкото дами, с които може да разговаря, защото му напомняше за светското общество и защото му харесваше, но не много, не чак толкова, та да желае страстно да я завладее. Той се бе отказал от такива намерения не защото мислеше, че ще я опозори и че е приятел на съпруга ѝ; напротив, със своето обожание към жена си и сляпото

доверие, което показваше към нея и към него, Ферса му се струваше обречен на обикновеното в такива случаи нещастие; а доната Изабела с тази поза на жертва, с вроденото си кокетство и вечните си приказки за сродните души, създадени, за да се разбират, навярно гореше от желание да бъде разбрана. Но той винаги се бе надсмивал на любовта, на дълбоките чувства и тъкмо затова не можеше да понася жена си и винаги търсеше лекото, бързо и сигурно удоволствие; и като предвиждаше какви неприятности може да му донесе приключението с Ферса, сдържаше се да не отива много далече в отношенията си с нея. В Белведере, където доната Изабела трябваше да дойде по време на холерата, а не дойде, той почти се бе зарадвал на неосъществената им среща и се бе забавлявал с Агатино Галано, забравяйки едва ли не съвсем своята далечна приятелка. Но когато я видя отново, влечението му към нея пак се пробуди и хленченето на жена му го засили още повече; пък и противопоставянето на доната Мара раздухваше страстта му. Той беше така устроен, че имаше ли пречки, възбуждаше се още повече, ставаше нетърпелив и упорит като жребец, който усеща юздите. Въпреки това все още се сдържаше, като си помислеше за бъдещето, за неминуемите неприятности и опасности; но сега внезапното нареждане да не го пускат в нейната къща предизвика у него безумно желание да разбие вратата и да отвлече тая жена. У него бе пламнал кръвожадният инстинкт на старите грабители Уседа; ако би могъл, той би стигнал до крайност, като оня свой пращядо, който се хвърлил с конете си върху полицейския пристав. Ала сега не само времето, но и обстоятелствата бяха съвсем други; не биваше да прави скандал, по-удобно му беше да се преструва, да прибегва до хитрости...

Щом стигна в къщи, той писа на приятелката си, че е разбрал за „несправедливите подозрения“ на нейните близки, като ѝ се оплака, че в тази „омразна страна“ човек не може да завърже и поддържа „приятелски отношения“. Писмото бе връчено чрез Паскуалино Ризо, кочияша на принца, който го даде на кочияша на доната Изабела, негов приятел. Доната Изабела отговори незабавно по същия път, оплаквайки се от „робството“, в което я държат, от „злобната подозрителност“, с която се отнасят към нея, като между другото му благодари за „нежните приятелски чувства“, които ѝ бе засвидетелствувал и на които тя отвърщаше „от все сърце“; обаче го молеше „да се откаже да я

вижда“, за да не дразни чувствителността на „някои личности“. А то все едно, че му казваше: „Направете всичко, за да преодолеете тяхната съпротива...“

Двамата приятели кочияши започнаха да се виждат всеки ден и да си предават устни заръки; застанал на пост на ъгъла пред дома Ферса, Паскуалино тичаше в „Казиното на благородниците“ да предупреди господаря си кога излиза дона Изабела; така той я следваше навсякъде. Впрочем Раймондо пак се спираше при нейната карета и я посещаваше в театъра в редките случаи, когато я нямаше свекървата; защото съпругът, глух за предупрежденията на майка си, огорчен от несправедливите подозрения, се държеше с него както преди, напротив, дори още повече му засвидетелствуваше приятелството си, сякаш искаше да се извини за поведението на майка си, и продължаваше да идва в двореца. Изглежда, всички Уседа се бяха наговорили да закрилят и подкрепят двамата влюбени. Докато те говореха в някой ъгъл, принцът или дона Фердинанда разговаряха с Ферса и го отвеждаха в друга стая; старата мома се разхождаше с дона Изабела и щом срещнеше племенника си, спираше се, за да му даде възможност да бъде с приятелката си; нещо повече, канеше го по-често у дома си и Раймондо не закъсняваше да пристигне. Те се виждаха и у други роднини на Франкаланца, у дукеса Радали, у семайство Грацери, по-често у братовчедката Грациела, която бе станала голяма приятелка с дона Изабела. После всички уговаряха, за да не допуснат графинята да забележи нещо; обаче Матилде, обзета от някакво пророческо предчувствие, схващаше, че Раймондо ѝ убягва; и се съсипваше да плаче от мъка. Сега, когато дъщеричката ѝ беше по-добре и тя можеше да отдъхне спокойно, тази мисъл не ѝ даваше мира. Знаеше, че когато му противоречат, Раймондо се заинатява още повече, става по-упорит в капризите си; че ако имаше някакво средство да го отклони, то това беше да го остави да прави каквото си иска; но нима можеше да се примири, когато знаеше, че той е изпълнен с мисълта за друга жена, когато отново чувствуваше, че Лукреция, маркизата, чуждите хора, дори слугите я гледат с любопитство и състрадание? И тя се притискаше към него плаха и умоляваща, разкриваше му своята ревност, заклеваше го да не ѝ причинява страдания, ако е вярно, че не мисли за оная жена.

— Проклетата страна! — възкликваше раздразнен съпругът ѝ. — Кой измисля подобни безобразия? Самата ти ли? Кажи ми истината, ти ли разтръби глупавите си подозрения?

— Аз ли? Аз?

— Искаш да я опозориш, да я съсипеш, искаш да накараш мъжа ѝ да ме убие?

Тогава я смразяваше друг ужас: ами ако Ферса е разбрал нещо? Ако иска да си отмъсти?... И изведнъж тя виждаше мъжа си убит напред улицата, с куршум в челото или намушкан с кама в гърба; и всеки път, когато той закъсняваше, сключваше ръце и притискаше сърцето си, сякаш чуваше виковете на прислужниците, ужасени от внезапното донасяне на безжизнения труп; милваше дъщеричките си и ги оплакваше, като че бяха вече сирачета. Най-много я измъчваше това, че не можеше да излее болката си пред никого, че нямаше кой да я утеши поне с една добра дума. На баща си не можеше да каже нищо, Уседа бяха съучастници на оная другата, а тия, които не стигаха дотам в своята неприязън към натрапницата, стояха равнодушни и дори не я забелязваха.

Дон Еудженио вече бе завършил и изпратил в Неапол своите бележки за Маса Анунциата. Те бяха озаглавени: „Относно ползата да бъде предприето изравнянето на Сицилийския Помпей или така наречената Маса Анунциата, древна земя на Монджибело, затрупана в лето господне 1669-о от огнената лава на този вулканичен пожар, с всичките си богатства, които съдържала — паметна бележка, предложена на вниманието на Кралската Власт на Двете Сицилии от дон Еудженио Уседа ди Франкаланца и Мирабела, действителен камерхер на Негово Величество.“

Вечер той четеше пред гостите и близките си своите писания на черновка. Имаше изрази от подобен род: „Тъй като това изригване през лето 1669-о е измежду най-ужасните от този род... След което обаче земните трусове по-утихнали... За същата работа днес в Помпей се прави всичко възможно... Нека не бъда обвиняван за дързостта, че с тия мои предположения се осмелявам...“ Само дон Коно го слушаше, спорейки дали думата „solemne“^[1] трябва да се пише с едно или две „1“. Всички други обръщаха гръб на този глупак, който поради глупостта си бе загубил две служби, а сега очакваше да бъде назначен за директор на разкопките! Дон Бласко и дона Фердинанда му казваха

това направо в лицето, без заобикалки, ала всеки един от тях поотделно; но все едно, че говореха на глух, защото кавалерът беше сигурен, че този път няма да изпусне щастието си. Маркизът и Киара, макар всеки ден да идваха в двореца, все едно, че ги нямаше; защото, докато хората разговаряха за това-онова, те мислеха само как да си създадат потомство. Всеки месец, в определено време, Киара сякаш не беше на себе си; не отговаряше на въпросите, които ѝ отправяха, или пък отговаряше наслуки; после дърпаше настрана една по една всички госпожи и им доверяваше на ухото някакви свои проблеми. Затова, когато дон Бласко ходеше у дома ѝ, за да я насъсква отново срещу принца и Раймондо, както беше побъркана от непрекъснатото и напрегнато очакване, тя не го и слушаше. От своя страна Фердинандо сега съвсем пък не обръщаше внимание какво му бае чичо му монахът. Щастлив, че е пълен господар на Жълдите, той се бе развихрил в своята земя; но полека-лека стопанството му бе западнало и той осъзна това. Поискал беше да изпробва всички неща, прочетени в земеделските наръчници: например след като му беше станало ясно, че при всяко дърво клоните могат да изпълняват ролята на корени, а корените на клони, той се зае да провери дали това е истина, като прекърши високите, цветущи портокали, за да ги засади наопаки: едно по едно умряха всичките дървета. Въпреки това не би се решил да прекрати тези свои опити, ако не бе замислил нови, от съвсем друг характер. Измежду многото книги, които купуваше, в ръцете му бяха попаднали и няколко по механика; тогава си спомни за старото приятелство с часовникаря, нае един чифликчия да му гледа стопанството и започна да произвежда колела и механизми. Защо водата във всмукателните помпи не може да достигне по-високо от пет кани? Поради атмосферното налягане. Няма ли средство да се уравни това налягане? И той бе направил някаква машинария, но като въртяха ръчките ѝ, водата не можеше да се изкачи не на пет кани, ами дори на един пръст. За всичко обвиняваше работниците, които не разбирали неговите нареждания; затова се зае с един много по-голям проблем: перпетуум-мобиле... Какво ставаше у тях, какво вършеха другите — не се месеше в нищо и все по-рядко идваше в двореца; ако не беше Лукреция, той нямаше и да стъпи там.

Но когато беше заета да дава знаци на Бенедето Джуленте, сестра му не слизаше в салона. Ухажването продължаваше по-усилено от

преди, във всяко свое писмо момъкът ѝ пишеше, че приближава време да поиска ръката ѝ, че след една година тяхната съкровена мечта ще се осъществи. Макар че онова дяволче Консалво вече го нямаше, Лукреция заключваше стаята си, когато слизаше на долния етаж, за да не ѝ ровят из нещата; а принцът не ѝ казваше нищо за това безредие.

И така, никой от законните наследници не се занимаваше с подялбата; а що се отнася до Раймондо, той съвсем бе погълнат от веселия живот и от грижата да следва дона Изабела и на земята, и на небето — навред. Паскуалино Ризо вече почти не изпълняваше службата си, защото бе зает да следи всяка стъпка на дамата, да разнася писма и поръчения. Другите слуги дори му завиждаха за това: особено помощник-кочияшът, върху когото се стоварваше цялата работа, и камериерът Матео. Разправяха с неохота за късмета, дето се паднал на другаря им, и не можеха да разберат защо принцът продължава да му плаща точно колкото преди, след като го оставя на разположение на брат си; и от яд преминаваха едва ли не на другата страна, защото, докато преди бяха против графинята, сега я съжеляваха и казваха, че не заслужава тази изневяра и това отношение...

Наистина язвителността на всички Уседа спрямо Палми бе станала много остра и бе насочена предимно към дъщерите ѝ, защото графинята се наскърбяваше много повече от лошите обноски към тях, отколкото лично към нея. Имаше ужасни дни, когато дона Фердинанда вдигаше ръка срещу Терезина и тогава тя плачеше по цял ден като дете, преглъщаше сълзите си, за да не капнат върху писмата, които пишеше на баща си, за да скрие от него мъката си, за да го заблуди, че е щастлива...

В началото на септември, понеже приближаваше курортният сезон, баронът пристигна от Милацо да види внучките си и да отведе всички със себе си в своите имения, където бе отишъл и годеникът на Карлота — сватбата им щеше да стане след една година. Принцът го покани да му гостува в двореца, а и другите, които бяха толкова жестоки с дъщеря му, го посрещнаха горе-долу вежливо, за да не разбере, че се държат зле към нея... И той не можа да отгатне по лицето ѝ дългите страдания; горд, че се е сродил с този благороднически дом, той беше твърдо убеден, че е осигурил щастието на Матилде. А тя, когато баща ѝ пристигна и съобщи, че е дошъл да

вземе и тях, започна да трепери и по друга причина: от стария страх, че между баща ѝ и съпруга ѝ ще избухне вражда. Дали Раймондо няма да откаже да тръгне с тъста си?... Но най-неочаквано слънчев лъч проблесна в нейната дълга тъга; в отговор на поканата на барона Раймондо заповяда да се приготвят за път. Но това съгласие не значеше нищо, не можеше да я успокои, защото в града през този сезон нямаше да остане никой и Ферса отиваше както другите години в Леофорте; все пак при нейните тревоги мисълта, че ще се махне от къщата на Уседа, че ще се върне при баща си, придружена от Раймондо, я накара да въздъхне облекчено.

Принцът покани всички в Белведере. Там обаче нещата не тръгнаха много гладко, първи предизвикаха раздора Киара и маркиз Федерико. Като взеха да губят надежда за това толкова очаквано дете и почти се срамуваха, че всеки път съобщават за някаква бременност, която никога не се потвърждава, съпрузите вече бяха обзети от меланхолия, която лека-лека се превърна в раздражителност, скрит гняв без определен обект. Особено маркизата не можеше да се примири с неосъщественото си майчинство, самообвиняваше се, като да бе извършила грях, и за да накара съпруга си да ѝ прости, ако преди го зяпаше в устата като оракул, сега направо предугаждаше мненията и желанията му. Така например, ако му духаше неприятно от някой отворен прозорец, преди още маркизът да се е обърнал, Киара вече викаше на прислужниците да затворят навсякъде, като ги заплашваше, че ще ги изгони до един, щом са така небрежни; при разговор, когато някой разказваше някакъв факт или изказваше своя мисъл, тя четеше в очите на мъжа си дали това му е неприятно и тогава възразяваше рязко, преди той да е отворил уста. Федерико, за да не остане по-назад, винаги се съгласяваше с нея и така избягваха кавгите помежду си, но за сметка на това се караха с другите. Сега повод за враждата им с принца, на когото бяха гости, бе въпросът за легата на манастира „Сан Плачидо“. Понеже Джакомо упорито не искаше да го признае за валиден без кралско потвърждение, игуменката бе повикала адвокатите на манастира, които единодушно заявиха, че доводите на принца не струват пет пари; че принцесата, бог да я прости, в случая не е учредила бенефиций, а е оставила едно наследство cum onere missarum^[2]; следователно съвсем не е необходимо кралско потвърждение и принцът трябва да даде двете хиляди унции; той обаче

се бе заинатил, залавяйки се за другото тълкуване, и нещастната сестра Крочефиса плачеше от сутрин до вечер. В момент на раздразнение, след като бе разбрала, че е безполезно да води преговорите приятелски, игуменката довери на маркиза и на Киара и друга измама на принца: дон Тереза, царство ѝ небесно, преди да замине за Белведере, откъдето вече не се върна, ѝ поверила една касетка със златни монети и скъпоценности, за да я пази в съкровищницата на манастира и да я предаде на синьор Марко, който пък трябвало да я даде на Раймондо; щом издъхнала майката, Джакомо дошъл да вземе предадената на съхранение касетка; и понеже тя му направила известни спънки, той се върнал със синьор Марко, на когото не можела да откаже...

Съпругът и съпругата бяха възмутени от това, но не биха се помръднали, ако игуменката, за да ги привлече на своя страна, не им беше казала, че славният свети Франческо от Паола оставил безплоден техния брак и първата бременност отишла по дяволите, защото допускат да се извършва такова светотатство спрямо манастира. След като им пусна тази муха, те и двамата се обърнаха срещу принца; особено Киара се мъчеше да убеди съпруга си, че брат ѝ е извършил безобразия. Маркизът се съгласяваше с доводите на съпругата си и полека-лека от фонда за литургиите и изтръгнатата насила касетка те стигаха и до другите въпроси по наследството: своеволната подялба, открадването на наличните пари, това, че той отказваше да даде сметка и че старата дата на полиците ще покаже, че са били изплатени, сиреч стигаха до всички доводи на дон Бласко, който нарочно слизаше от Николози, за да налива масло в огъня. След седем месеца щяха да се навършат три години от смъртта на майка им и тогава сестрите трябваше да получат своята част, която принцът още задържаше за себе си, макар че бе обещал да им се издължи предварително; следователно трябваше незабавно да се изяснят всички тия неща и да се установи какво всъщност им се пада на тях. Но макар и двамата да бяха убедени, че ако не отстояват своите права, Джакомо ще ги измами, нито съпругата, нито съпругът дръзваха да се оплачат направо пред своя брат и шурей, толкова силно бе вроденото им чувство за уважение спрямо главата на фамилията. Киара обаче, в желанието си да покаже своето усърдие в случая, взе да насъсква Лукреция, за да се помъчи пък тя от своя страна да привлече Фердинандо: затваряше се

със сестра си в стаята или я дръпваше в някой ъгъл, за да ѝ повтори всички доводи на чичото монаха, като добавяше, че всъщност тя, Лукреция, е най-онеправдана от всички, защото, като продължава политиката на майка си, Джакомо няма да я омъжи или ще я омъжи късно, за да може да разполага със зестрата ѝ. Лукреция, нали не разбираше нищо от сметки, не я слушаше какво говори и отвърщаше:

— Ще видим! И аз трябва да кажа своята дума!

Тя не доверяваше на сестра си, че обича Бенедето Джуленте, и не би се вслушала в нейните подстрекателства, както не се бе вслушвала и в тия на чичо си монаха, ако принцът, забелязал тези тайни съвещания, тези опити за заговори, извършвани в собствения му дом, където ги бе приютил, не бе почнал да се отнася хладно към сестрите си и престана да поздравява Джуленте. Като узна това и се посъветва с камериерката си, която ѝ каза, че вече е време да предяви правата си, щом принцът се отнася зле и с „младия господин“, Лукреция даде ухо на думите на Киара. Скритата неприязън между брата и сестрите се изостри още повече след завръщането от Белведере, когато Лукреция взе да се оплаква на Фердинандо, за да го накара да се съюзи с тях. Тогава в играта бе вкаран изповедникът отец Камило.

Завърнал се от Рим след смъртта на принцесата, за удивление на всички доминиканецът си остана изповедник на принца, както по времето на майка му. Джакомо не само че всеки месец пристъпваше към тайнството на покаянието, но викаше и в къщи духовния си баща, съветваше се с него, както бе правила някога дон Тереза; дон Бласко мърмореше против „този лицемерен езуит“, че след като е бил шпионин на майката, сега е станал шпионин на сина, та затуй „онзи хайдук“ Джакомо не го бил изгонил „с ритници в задника“. А отец Камило, смирен и отдаден на бога, дори не чуваше диатрибите на бенедиктинеца. И един ден той дръпна настрана Лукреция и почна да ѝ държи дълга проповед, че да си недоволен от майчиното завещание, е грях, също както да не се подчиняваш на майка си приживе. Като мъдра и справедлива майка, принцесата била разделила имуществото си „с везни“, защото за сърцето на една майка всички деца са „еднакво мили“. Разбира се, принцът и графът по право получавали по-голямата част; защото принцът е глава на фамилията, приемник на титлата, а графът — син, който има семейство и трябва да го поддържа с достойнство. На всички други блаженопочившата била дала по равно

„до последен грош“. Някои ѝ били казвали, че може да получи земи вместо пари? Тогава той цитира старите завещания на покойните принцове Франкаланца, учредяването на фидеикомиса и салическият закон, като ѝ приведе за пример предишното поколение. Нима дон Фердинанда е получила някога недвижими имоти? Да, сега притежаваше; но защото — надарена с разум и далновидност, които са наследствени черти във фамилията — тя бе умножила капитала, завещан от баща ѝ, като последователно го бе влагала в къщи и имения. И още нещо: кой от всички тези синове се е оженил? Никой! Дон Бласко, с „примерно“ призвание, се бе отказал от светските съблазни, за да стане монах. Първородната дъщеря се бе затворила в „Сан Плачидо“, дукът и дон Еудженио също не се бяха оженили, нито пък дон Фердинанда. Защо? Защото се считали за обикновени пазители на тяхната част от наследството! В сегашното поколение това правило имаше две изключения: графът, който се бе оженил за доната Матилде, и Киара, която бе станала маркиза Вилардита. Но именно в това проличавала ревностната майчина обич на принцесата. Не всички хора са устроени еднакво: нещо, което на едного се струва излишно и безполезно, за друг е подходящо и уместно; един е доволен от някое положение, друг страда от него. Блаженопочивщата била разбрала, че бракът е необходим за щастието на Раймондо и затова го задомила, без да обръща внимание на лишенията. На Киара се паднал добър случай и с цел да осигури щастието на тази своя дъщеря принцесата дори упражнила натиск върху нея: сега времето показваше кой е постъпил разумно! Що се отнася до нея, Лукреция, бог пожелал майка ѝ да умре, преди да настъпи времето, когато тя би трябвало да помисли за нейното бъдеще; но ако това е голямо нещастие, съвсем не означава, че нейният голям брат не е загрижен за бъдещето ѝ. Не е прието да се говори на едно момиче за някои неща, но необходимостта го налага. Разбира се, желанието на блаженопочивщата — желание разумно, основано на разумни съображения, а не на капризи — е тя да остане в къщи; но ако, напротив, смята, че за нея е по-изгодно, да постъпи другояче; може би ѝ внушават, че ако поиска да се омъжи, принцът ще се противопостави? Когато се удаде случай да я задоми добре, с подходящо за името ѝ достойнство, принцът няма да го изпусне. Но тя трябва да има вяра в него, да бъде сигурна, че той не желае нищо друго освен доброто на сестра си и се смята задължен да я покровителства

морално. И тя не бива да дава пример за пагубни разногласия, които биха предизвикали скандал на този свят, а на онзи безкрайно огорчение на покойната...

Докато изповедникът водеше този разговор с Лукреция, принцът водеше пък друг, малко по-различен с дон Фердинанда. Старата мома, макар че продължаваше да хули семейство Джуленте, с течение на времето се бе успокоила относно техните претенции; тя мислеше, че като го няма оня глупак дука да им помага, флиртът им е вече свършил. Един ден обаче, когато разговаряха за отговорността на всеки глава на семейство, ако в къщи има момичета за женене, Джакомо каза на леля си, че и Лукреция ще трябва някой ден да се задоми, че от своя страна той ще я остави свободно да си вземе оня, когото най-много харесва, пък и тя сигурно вече си е избрала някой... Старата мома се извърна като усойница.

— Избрала? Избрала ли е? Че кого е избрала?

— Кого ли? Нейния Джуленте...

Тя почервения, сякаш насмалко щеше да се задуши.

— Така ли?... Още ли продължава? И ти я оставяш?

— Ваше превъзходителство знае много добре какви са всички в къщи — отвърна принцът, усмихвайки се. — Като си втълпим нещо, трудно е да ни накара човек да променим чувствата си.

— Аха, трудно било, а? Аз ще ѝ покажа на нея дали е трудно или лесно!

От този момент старата мома засъска като пепелянка срещу племенницата си: караниците по един или друг повод се чуваха чак долу в конюшните; ироничните намеци за любовните интрижки се сипеха остри и хапливи, срещу Джуленте следваха едно след друго най-различни оскърбления. Тя разправяше чудовищни неща за съседите си, обвиняваше ги в какви ли не мръсотии и дори в престъпления. Вече не се задоволяваше да казва само, че не са благородници, ами твърдеше, че дядото на стария Джуленте натрупал първите си пари като плячкаджия в Сиракуза, синът му пък бил обрал общината, внукът му — правителството, а всички жени от рода им били развратници... Лукреция не обръщаше внимание на думите ѝ. Те не разбираха, че колкото по-жестоко се нахвърляха срещу Джуленте, толкова повече тя мислеше за него, че всеки разговор, който имаше за

цел да я отклони от нейното намерение, ѝ въздействуваше тъкмо обратно.

— Или ще се омъжа за Бенедето, или за никой друг! — казваше тя на камериерката си след подобни разпавии. — Те нека си викат, когато му дойде времето, ще се омъжа за него.

Принцът, след като бе пуснал по петите ѝ онова куче, се държеше по-меко с нея. Един ден, когато камериерката носеше на младата си господарка писмо от Джуленте, той го дръпна от ръката ѝ, прочете адреса и ѝ го върна. Дона Вана изтича при госпожицата и рече задъхана:

— Ваше превъзходителство, не губете кураж! Това значи, че не му е неприятно, че най-после се е примирил...

Той беше успял да разтури и съюза, създаден срещу него, защото маркиз Федерико, фанатик като Уседовци по отношение на благородническия произход, щом чу, че младата му балдъза се е заинатила да се жени за Джуленте, показа, че не одобрява този кандидат; тогава жена му застана на страната на лелята, против сестра си, като я наричаше чудачка и я обвиняваше, че е луда. А Лукреция, като споделяше мъката си с дона Вана, припомняше тревогите, плачовете и припадъците на Киара, когато я бяха принудили да се омъжи за маркиза.

— А сега се съюзява с тези, които искат мен да принудят! Не ме интересуват нейните възражения! И тя е луда като тях! Ветропоказател! Днес е едно цяло с мъжа си, за когото преди не искаше и да чуе; утре пак ще се обърне, ще видиш!

В разгара на тези разпавии от Милацо се завърна Раймондо без семейството си. Дори за четвърт час не отдели внимание на къщата и роднините си; щом пристигна, затвори се с Паскуалино и на другия ден го видяха да следи в църква Изабела Ферса; слугите, любопитните и безделниците в „Казиното на благородниците“ почнаха отново да шушукат. Той бе казал на жена си, че ще остане тук една седмица, по работа, но и след два месеца все още не ѝ пишеше за връщане. На нейните писма отговаряше, че му трябва още време, или съвсем не отговаряше; по време на карнавала Матилде, придружена от баща си,

дойде при него. Той я посрещна само с три думи, произнесени ужасно студено:

— Защо си дошла?

Беше уредил сума забавления с приятелите си, които му помагаха; в четвъртък, на заговезни, с една карета, представляваща кораб, където всички бяха маскирани като моряци, той мина няколко пъти край къщата на дона Изабела, като всеки път в продължение на четвърт час хвърляше цветя и бонбони към нейните балкони; в събота, на празненството с благотворителна цел в салоните на Общинската палата, цялата вечер танцува с нея; и продължи в понеделник на бала на Общинския театър.

Останала сама, понеже баща ѝ се бе върнал при децата, Матилде повтаряше на себе си този въпрос, единствените думи, с които Раймондо беше отговорил на нейната загриженост: „Защо дойдох?“ За да присъствува на всичко това!... Значи, той продължаваше да се преструва, да лъже, да я мами; напротив, дори вече не си даваше труд да върши и това! Едва-що пристигнал в Милацо, бе почнал да крещи като луд срещу живота в този бордей; измъчваше я със своите оплаквания и упреци, с всекидневното си недоволство, с ежеминутното си лошо настроение, докато най-после успя да избяга. Но тя все още го обичаше толкова много, че би му простила всичко — несправедливото отношение, грубостите и яростните нападки; прощаваше му дори равнодушието към собствените му деца, невинните същества, които бяха негова кръв! Но да вижда, че я отбягва, да знае, че изцяло принадлежи на друга жена, да усеща по него парфюма от дрехите, ръцете и косите на оная другата — не, това тя не можеше да понесе!

— Ах, пак ли почваш? Значи, пак си дошла да ми досаждаш! — отвърна той на нейните опити за протест, на плахите ѝ упреци. — Тогава защо не остана при баща си?

— Защото трябва да живея при теб, защото мястото ми е до теб, защото и ти не бива да ме оставяш!

— Че кой те оставя? Ако исках да те оставя, да не мислиш, че е много трудно! Да съм си стегнал досега багажа и да съм отишъл във Флоренция, Париж или в дома на...

— Да заминем заедно! Защо не се върнем във Флоренция? Там си имаме свой дом...

— Защото тъкмо сега имам тук работа!

— Нали даде пълномощно на брат си...

— Дал съм му пълномощно за обикновените работи в управлението на имота. Сега трябва да се пристъпи към подялбата и да се дадат парите на сестрите ми, защото се навършват три години от придобиване правото на наследство: разбра ли? Или искаш аз да ти направя сметка? Майка ми умря през май петдесет и пета, а сега сме март петдесет и осма... Изминали са три години, така ли е, или не? Друго искаш ли да знаеш?

— Защо ми говориш така? Какво лошо съм ти казала?

— Нищо! Нищо! Нищо! Само ти се струва, че ми е много приятно да ми досаждаш за най-малкото с тези непрекъснати подозрения.

— Не, не, вече няма да правя това... Вече няма да ти казвам нищо...

Той би бил способен да изпълни заплахата си, да я изостави, да изостави и децата си!... И тъй, тя криеше мъката си, като виждаше, че той продължава по-лошо и от преди, сякаш всяко нейно оплакване беше поощрение за него. Сега се говореше, че и Ферса най-последно се вслушал в думите на майка си, отворил си очите и показал на графа, че тези постоянни срещи не му са приятни; и наистина той вече не водеше жена си на гости у Уседа, нито Раймондо се приближаваше на публични места към доната Изабела; но затова пък ходеше с файтона си подир каретата на Ферса навсякъде, сякаш ги преследваше; и в църква, и в театъра заставаше срещу доната Изабела и не сваляше поглед от нея.

Един ден братовчедката Грациела дойде в двореца да търси принца и се затвори с него, за да му каже:

— Братовчедо, трябва да водя много сериозен разговор с вас... — От много години, откакто Джакомо се бе оженил, те си говореха на „вие“. — Дона Мара Ферса чрез една приятелка ми каза... за тази история на Раймондо!

— Каква история? — запита принцът, като че ли не разбираше нищо.

— Не знаете ли какво се говори?... Раймондо е решил да безпокои доната Изабела... И да ви кажа право, всеки забелязва това...

— Аз не съм забелязал нищо.

— Няма значение, братовчеде, ето аз ви го казвам!... Това не е хубаво и ми е много неприятно... Едно време се срещаха често у дома и аз ги приемах сърдечно. Нима можех да подозирам нещо лошо? Иначе не бих се поддала на подобно нещо! Раймондо е баща на две деца, дона Изабела, и тя си има мъж: какво мислят да правят?... В дома Ферса се води люта война между свекърва и снаха; трябва да се убеди братовчедът да спре веднъж завинаги.

— Че защо го казвате на мен? — отвърна Джакомо, свивайки рамене.

— Защо ли? Защото аз не съм много близка с Раймондо... И освен това по-добре би било да му говорите вие, че сте глава на фамилията и можете...

— Грешите! Аз не мога нищо: тук всеки действа на своя глава. Какъв ти глава! Разберете, че съм едва ли не опашката!...

Братовчедката пак се позова на авторитета на братовчеда, а принцът взе да се оплаква от несъгласието в тази фамилия, докато той искал всички да бъдат сплотени, привързани един към друг, готови да си помагат и да се съветват взаимно.

— Искате аз да говоря на брат си? Възможно е да ми отвърне: „Защо се месиш?“ И това няма да е първият отговор от този род... Скъпа братовчедке, нали знаете какви умници сме ние!... Не, не, вярвайте ми: това би било безполезно, ако не и по-лошо!

Братовчедката, на която просто не ѝ се вярваше, че може да се намеси в това, подхвана същия разговор с принцесата.

— Истина ли говориш? — възкликна дона Маргерита, която никога нищо не забелязваше. — Горката Матилде! Не заслужава такава отношение!

— И аз казвам същото! Жена му е толкова мила, не разбирам защо Раймондо търси развлечения във къщи... Ама мъжете са едни... кой може да прочете мислите им? Толкова много съжалявам! Да се тревожат две семейства, докато биха могли да живеят в мир и съгласие! Стига вече, сега трябва да се убеди братовчедът да остави на мира дона Изабела. Аз бих могла да му го кажа право в лицето: не ме е страх, няма да ме лапне! Но знаеш добре: вярно е, че сме братовчеди, ама някой може да каже, че искам да си пъхам носа в работата на другите, че се мъча да сея раздори! А бог ми е свидетел колко ми е неприятно такава нещо!

Искрено натъжена, принцесата клатеше глава, още повече, че не можеше да направи нищо. Та нали Джакомо ѝ бе заповядал да си гледа само своите работи, заплашвайки я, че иначе ще се разправя с него... И тогава братовчедката Грациела започна да се навърта край Матилде, решена да каже всичко направо на нея. Че нали тя му е съпруга! Кой повече от нея има право да говори с Раймондо и интерес да го отклони от това любовно увлечение?... Една вечер успя да я завари сама в Червения салон и почна да я разпитва за барона, за сватбата на сестра ѝ, за здравето на децата.

— Те ли ще дойдат тук, или вие ще отидете при тях?

— Не зная — отвърна Матилде смутена. — Не зная какво ще реши Раймондо.

— Разбирам! — рече братовчедката, като въздъхна. — Мъжете искат да бъдат самостоятелни... Днес решат едно, утре друго... На вас естествено ви се иска да си отидете във вашия край, при баща ви. Лесно е да се каже семейството на съпруга, да, да, но собственото семейство никога не се забравя! И братовчедът трябва да се реши да замине оттук... би било много по-добре... и за него...

Матилде свеждаше глава, избягвайки да я гледа, и стискаше една в друга ръцете си. Братовчедката продължи:

— Да, и за него... ще се отърве от съблазните... ще мисли само за своето семейство! Имате право да се тревожите, разбирам ви, горкичката!... Не сте заслужили с нищо такова отношение. Но вие трябва да му го кажете! Вие сте негова жена, майка на децата му... Можете да му говорите открито... Да го накарате да престане веднъж завинаги!

С пламнало чело, графинята бе затворила очи; после почувствува, че се вледенява; изведнъж закри лицето си с ръце и се разрида.

— О, господи! Братовчедке! Какво ви е? Свети боже! Братовчедке, не правете така!

— Аз! Аз! — промълви Матилде, като изкриви устата си с огорчение и мъка. — Аз плача от две години... Аз вече нямам деца... Аз го молих, както човек моли Исус!

— Вие сте безкрайно добра!... Имате право! Но успокойте се, не плачете така... Скъпа братовчедке, съземете се... Само срещу смъртта няма цяр! Впрочем аз не вярвам да е станало нещо лошо...

Това са клюки на зловни хора... Раймондо е малко лекомислен; но да направи това? Не мога да повярвам! Ей богу, оная е виновна... Харесвай се да я ухажат, пък още повече да я ухажда граф ди Лумера! Чиста суетност, бъдете съвсем сигурна в това! Не плачете! Свети боже, тези неща така ме измъчват... Такова хубаво семейство, в което би могло да цари ангелски мир, с тия две ангелчета, сякаш слезли от рая! Но вашият съпруг е длъжен да знае това; ще видите, че ще разбере... Защо не повикате баща си? Той трябва да ви помогне...

Баронът обаче ѝ пишеше, като я упрекуваше, че е изоставила децата си, обвиняваше я, че обичала повече съпруга си, отколкото дъщеричките си, и я викаше да си дойде, за да присъствува на сватбата на сестра си. Тя пак се опита да скрие от баща си бурята, разразила се връз нея, мъчението, на което той я подлагаше с тези обвинения; ала през есента той сам пристигна неочаквано.

— Какво става? Болна ли си? Какво му е на мъжа ти? Защо не ми писа? Защо не дойде?

Тя възрази, че няма нищо, че се е чувствувала малко неразположена и само поради това не е могла да отиде при него. Неизбежността на едно обяснение между баща ѝ и Раймондо я ужасяваше; като знаеше тираничния характер, презрителното държане на мъжа си и изблиците на гняв, на които бе способен баща ѝ, тя живееше в страх и бе забравила своите мъки, за да предотврати кавгата; още повече, че баронът, изглежда, не беше повярвал на възраженията ѝ и седеше намръщен в тази къща, където преди беше горд, че идва. Сега излизаше навън за дълго, връщаше се още помрачен и не продумваше на Раймондо. Една вечер се затвори в спалнята с нея и ѝ рече:

— Ще ми кажеш ли най-после кога ще престанеш с тази игра? Не отричай, безполезно е, зная всичко...

Тя се разтрепера цялата и промълви, заеквайки:

— Какво знаеш? Аз не разбирам... не зная нищо...

— Зная, че твоят мъж води прекрасен живот и проявява голяма любов към тебе! — възкликна баронът с глас, в който прозвуча скрита заплаха. — Получих анонимно писмо, затова съм дошъл... Намират се и добри хора!... Но понеже ти не говориш... понеже не се доверяваш на баща си... сега трябва да се разкрият картите, разбра ли? — и плесна силно с ръце.

— Да, да, не се тревожи...

В момента тя не можеше да разбере откъде ѝ дойде това свръхчовешко спокойствие, тази сила да отрича причината за нейната дълга скръб.

— Не се тревожи, скъпи мой татко... Не виждаш ли колко съм спокойна? Заклевам ти се, нищо не знам... Навярно това са клевети... има толкова лоши хора! Анонимно писмо! И ти вземаш за истина това, което пише в едно анонимно писмо?

Баронът обикаляше из стаята, удряйки палците си един в друг, и се оглеждаше намръщен.

— Толкова по-добре! Толкова по-добре! Но трябва да се сложи край на тези непрекъснати пътувания! Трябва да решите да се установите на едно място, което и да било то, но постоянно, да имате дом, да живеете с децата си, като всички други хора...

— Та това казваме и ние... Да не мислиш, че не сме убедени в това? Раймондо иска да се върне във Флоренция; отдавна щяхме да сме там, ако не беше тая подялба и задължението към зълвите ми. — И като се усмихна, тя добави: — Може би ти тежат децата?

— Не се прави на глупачка! Знаеш, че пред мен няма да успееш!

По всяка дума на баща си, по неговия едва сдържан гняв тя разбираше, че се е убедил в изневярата на Раймондо и дори в нещо още по-тежко; сърцето ѝ се стягаше, стягаше като в клеци, силите ѝ я напускаха и тръпки полазиха отново по цялото ѝ тяло. Изведнъж тя трепна, щом чу, че Раймондо чука на вратата и ги вика.

— Какво правите? — запита ги той, като влезе и ги изгледа любопитно.

— Нищо...

— Нищо — повтори баронът. — Говорехме за решението, което трябва да вземете. Искаш ли да продължаваш да живееш така, без дом, да плащаш за къщата във Флоренция, за да я държиш затворена?

— Аз ли? — отвърна Раймондо учуден, сякаш падаше от небето. — Аз, ако можех — процеди той, — още сега бих избягал пеш от тази воняща страна! Да не мислите, че седя тук за удоволствие, сред тези глупци, нахалници, невежи, просяци, завистливци и невъзпитани?

Вече никой не можеше да го спре, никога не се беше нахвърлял така жестоко срещу своите съграждани; ръкомахайки възбудено, сякаш някой му противоречеше, той изреждаше всичките си протести,

изразяваше отвращението си от цяла Сицилия, от цялото Неаполско кралство, от цялата южна раса.

— В такъв случай кога смяташ да заминеш? — прекъсна го сухо баронът.

— Кога ли? — повтори Раймондо, поглеждайки го за момент. — Не знаете ли, че съм обвързан със сметки?

— При добро желание сметките биха могли да се направят за осем дни.

Раймондо замълча за малко; после, като сви рамене, възкликна:

— Направете ги вие, ако можете!

Баронът понечи да възрази, но думите заседнаха на гърлото му. Слаб, изящен, елегантен, с презрителните си погледи и ироничното изражение на бялото си нежно лице, Раймондо доминираше над силната и едра фигура на тъста, който беше с широки рамене, с възлести ръце и загоряло лице. Те се погледнаха за миг, докато Матилде, пребледняла, тракаше зъби, сякаш имаше треска; после баронът се обърна към дъщеря си, улови изплашения ѝ поглед и тогава, свеждайки глава, измърмори:

— Добре... добре... Постарай се само да побързаш... След няколко дни се жени дъщеря ми, ще ви чакам...

Той си замина на другия ден. В момента, когато тръгваше, каза на Матилде да бъде готова, понеже е решил да я отведе със себе си, дори сама, за да принуди зетя си да отиде при нея. Тя сведе глава, съгласявайки се с това, и от благодарност го прегърна, защото разбираше, че се бе овладял заради нея, за да ѝ спести мъката от една печална сцена. Ала баронът едва бе заминал, когато Раймондо ѝ каза:

— Знаеш ли, баща ти е много странен човек! Да не смята, че всички трябва да вършат това, което той иска? Или, че съм се оженил за него?... За работите в моя дом искам да се грижа самостоятелно, разбираш ли? И да ходя, където и когато ми харесва и ми се иска!...

Покорявайки се както винаги на неговата воля, тя му даде право, като за извинение на отсъстващия каза само, че той обичал еднакво и двамата.

Отидоха в Милацо за сватбата на Карлота; после, когато младоженците и баронът заминаха за Палермо, те се върнаха в Катания, дори направо в Белведере, където бяха всички Уседа. Там тя си отдъхна за няколко месеца; Ферса не бяха дошли, а Уседа сякаш

отново се бяха укротили. Баща ѝ пишеше ту от Палермо, ту от Милацо, ту от Месина; после бе отишъл и в Неапол; най-сетне през април пристигна заедно с дук д'Орагуа. Дукът казваше, че е дошъл по работа, че е ускорил идването си, за да пътува заедно с барона, но всъщност говореше много за политическите събития, за войната в Ломбардия, за болестта на Фердинандо II. В компанията на дука баронът изглеждаше съвсем друг; близостта, която бе възникнала между тях двамата през време на пътуването, го бе поуспокоила. Въпреки това той пак предложи на дъщеря си да я отведе със себе си; но понеже Раймондо ѝ беше заявил, че още не може да мръдне оттук, тя отговори:

— Не, татко... Ще дойдем всички... Скоро, след няколко дни.

[1] Тържествен (итал.). — Б.пр. ↑

[2] Със задължение за отслужване на литургии (лат.). — Б.пр. ↑

Прав, с вдигнати ръце, почервенял като домат, дон Бласко сякаш искаше да разкъса живи своите опоненти:

— И това ми се викало победа, а? С помощта на най-големите сили! Тогава защо искаха помощ? Като имат кураж, защо не се сражаваха сами? И това наричате победа! Двама срещу един!

— Нищо подобно! — възрази отец Рока. — Те бяха с двадесет хиляди по-малко...

— Сто и шестдесет хиляди австрийци срещу сто и четиридесет хиляди съюзници — добави отец Дилена.

— А пиемонтците се сражаваха сами! — потвърди отец Грацери.

— Как? Къде? Кога? — ревна дон Бласко. — Какви ми ги дрънкате вие на мене?

— Ако не знаете, четете вестници! — отвърнаха другите в хор.

Тогава той пребледня, сякаш му бяха нанесли смъртна обида.

— Да чета вестници ли? Да чета вашите вестници? — запъна се той, като да търсеше думите. — Ами че с вашите вестници аз си бърша задника!... А, не вярвате ли? Не разбрахте ли? С тях си бърша задника, ей така... — и той показа нагледно.

Вратарят на манастира подаде глава иззад стената на стълбището; от терасата се надвеси отец Педантони, за да погледне долу в портиката, където се разгаряше спорът.

— Това не е отговор! Че на вас кой ви два сведения, след като не четете вестници? Да не би да имате специална осведомителна служба?

— Ей така!... — продължаваше да показва дон Бласко, съвсем обезумял. — На мене ли ще разправяте за вашите мръсни вестници? На мене? Че аз ще накарам да ви вържат всичките, вас и оня, дето ги внася тук!

— Вървете да ни обадите! Бива ви за тая работа!

— Ще изпълня дълга си!

— Ще извършите шпионство!

— Аз ли?

Отец Масеи, който си седеше спокойно на една пейка, щом видя, че дон Бласко разкопчава кожения си каиш, веднага викна:

— Шът, шът! Абатът идва!...

Но дон Бласко избоботи:

— Не ме е страх ни от абата, ни от приора, ни от капитулума! Хайде, кой се чувствава по-силен! На мене ли ще викате шпионин, мърши недни?

Като видя, че той говори сериозно, отец Дилена излезе насреща му намръщен. Тогава Педантони бе принуден да се намеси, за да ги разтърве:

— Хайде, спрете! Що за държане?...

От известно време споровете завършваха така, с викове, обиди и заплахи. Дон Бласко съвсем бе пощурял, откакто либералите бяха навирили глава поради събитията в Ломбардия, изгонването на ерцхерцога от Флоренция и вълненията, които обхващаха цяла Италия. „Този път няма шега! Удари дванадесетият час!“ — казваха те, а той се нахвърляше най-напред срещу Наполеон III, срещу „това копеле“, дето не си гледало своята краста, ами тръгнало да чеше крастата на другите; после викаше, че Франческо II щял да ги вкара в правия път.

— Защото е още дете ли? Защото го няма вече баща му? Ами че той ще накара да ви вържат всички до един! Ще видите!...

Но най-яростно избухваше, когато либералите, след като предричаха неминуеми промени в Сицилия, говореха за подготвени вече въстания и като доказателство му привеждаха завръщането на брат му дук д'Орагуа от Палермо.

— Него трябва да го натикат в затвора, да му вържат ръцете и краката на тоя глупак! Този луд, разбойник и предател!...

После, като се смееше сам на себе си, ругаеше брат си иначе:

— Той ли е опасен? Този страхопъзльо? Той ли ще устройва заговори? Върнал се е, защото ще се продриска от страх! В Палермо е хубаво да се гуляе, ама кога има суматоха, по-добре да си седи в родното място, да се скрие в собствената си къща, да се напъха в някоя пещ!... Ако всички санкюлоти са като него, Франческо ще царува още сто години!

Той повтаряше тези думи и вън от манастира, пред чужди хора; особено при Тютюнопродавачката, където ходеше всеки ден, щом излезеше от трапезарията. По обед дон Лучия затваряше дюкяна и

заставаше на прозореца, за да го види кога ще излезе от портата на манастира и ще влезе в тяхната сграда; тогава се втурваше да го посрещне чак до средата на стълбището с дъщерите и съпруга си. Момичетата, които сега бяха на възраст от 10 до 12 години, досущ приличаха на дон Бласко: едри и дебели като бурета; те му целуваха ръка и го назоваваха „Ваше превъзходителство“, както и Гарино, който се чудеше как да му угоди: предлагаше му най-удобното кресло, черпеше го с бисквити и ликьор, подарени от монаха за сметка на „Сан Никола“. Това беше официалното посещение, което Дон Бласко правеше на приятелката си, защото после имаше и второ, когато Гарино извеждаше на разходка момичетата и те двамата оставаха сами. Понякога имаше и трето, в тютюнопродавницата. Освен тютюнопродавец Гарино беше и кафеджия и държеше две масички с по шест кафени чашки за клиентите, които в по-голямата си част бяха шпиони, копои и полицейски плъхове, защото той имаше и трета професия — доносчик. И тъй пред тази публика от правоверни дон Бласко си плакнеше устата, като хулеше санкюлотите изобщо и брат си в частност, и от първа ръка научаваше новините за вълненията на предателите. Наистина Гарино показваше голямо уважение към дук д'Орагуа, чичо на принц Франкаланца, принадлежащ към една от най-знатните фамилии на кралството, и като слушаше хулите на дон Бласко, леко поклащаше глава; но, погледнато от друга страна, нима негово преподобие не беше прав? Дукът не правеше добре, дето посещаваше толкова често дон Лоренцо Джуленте, който беше запален либерал — разбира се, защото не беше благородник! — и чрез английския консул — полицията знаеше всичко! — внасяше вестници, прокламации и други забранени неща; на дон Лоренцо дори му бяха правили обиск в къщи; но при дука не смееха да отидат, от уважение към фамилия Уседа... Тъкмо това не можеше да понася дон Бласко: че брат му се ползува с неприкосновеност, че за него се говори като за водач на революционерите, без да е изложен на подобни рискове; той искаше и към него да се отнасят както към другите, да го вържат по-яко и от другите.

— Всичките са бесни кучета! Тояга трябва за тях! Тояга и намордник!

Гарино поклати глава: губернаторът Фиталия няма да позволи да се безпокои дук д'Орагуа, докато, да сме наясно, той не се осмелява да

върши кой знае какво; но едно е сигурно и несъмнено, че такъв благородник като него ще загуби и нищо няма да спечели, щом застава на страната на „злонамерените“ и подстрекателите; господин губернаторът дори му го казал право в лицето!... Тогава, като чу, че неговият брат ходи при представителя на властта, дон Бласко изля гнева си по друг начин:

— Лисица! Хамелеон! Стар хитрец!... Как могат да се доверяват на него? Ами че той винаги е на страната на победителя. Мами ги всичките. Той би предал и баща си, дето го е създал!

И като излизаше от дома на Тютюнопродавачката, той повтаряше тези думи на публични места, в аптеката на Тимиа, която беше главна квартира на правоверните, докато пък в аптеката на Кардарела се събираха революционерите. Ако някой, възмутен от жестокостта на монаха, му правеше забележка, че не е хубаво да говори така пред чужди хора за собствения си брат, дон Бласко възразяваше:

— Брат ли? Аз нямам братя! Нямам роднини! Нямам никого; колко пъти ще ви го повтарям?...

Пръскаше се от яд, защото в двореца никой не го слушаше. Предната година, когато изтече срокът, посочен от принцесата за изплащане частта на дъщерите, Киара и Лукреция не можаха да се спогодят; маркизът, упреквайки момичето за любовта с Джуленте, отново се бе сблизил с принца, който го ласкаеше, държеше се с него деликатно, за да го предразположи към себе си. Фердинандо, зает да създава музей по естествена история в Жълъдите, дори не се осведомяваше какво става в къщи; така, не само че законните наследници не бяха поискали сметка, но и принцът, изтъквайки липсата на пари, бе успял да вземе съгласието на маркиза да се забави плащането чак до другата година. Падежът вече беше дошъл, а Джакомо пак не се издължаваше, извинявайки се с обществените вълнения, със застоя в сделките, с оскъдната реколта и това, че не можел да я продаде. Дон Бласко не мирясваше, като чуваше, че племенниците му, забравили за своите права, се съгласяват с непрекъснатите закъснения и хитрите доводи на принца. Особено ония глупаци, Федерико и жена му, вече не обръщаха внимание на никого, защото бяха на седмото небе, изпълнени с надеждата, че ще имат най-сетне дете — като че ли от корема на Киара щеше да излезе месия! А онзи глупак Фердинандо бе превърнал градината в зловеща касапница,

защото изведнъж бе обзет от манията да препарира животни и не можеше да разбере, че най-голямото животно от всички е самият той! Оная другата нещастница, Лукреция, пък витаеше из облаците, беше станала още по-голяма особнячка от преди и пребледняваше цялата, щом се споменеше името на Джуленте — тоя нахален сополанко, дето е седнал и той да дрънка за конституция и свобода! И най-последно спорът между Раймондо, който не искаше да се помръдне оттук, и съпругата му, която пък настояваше да заминат: напук на натрапницата дон Бласко защитаваеше омразния си племенник.

— Да заминават ли? Че къде да вървят? Във Флоренция има земетресение! Сега не са времена човек да напуска родното си място!

Раймондо изтъкваше същата причина и другите я повтаряха: Матилде чувствуваше, че около нея се плете нов заговор; сега тя трябваше да се примири да ходи всеки месец в Милацо, за да вижда децата си, понеже не можеше да понася повече лошите обноски на тия роднини към тях. Баща ѝ не се занимаваше вече с Раймондо, обикаляше Сицилия под претекст, че има да урежда сделки, а всъщност, за да работи против властта; дон Бласко и дона Фердинанда със злорадство предричаха, че, рано или късно, ще го тикнат в драголника, защото това предсказание караше *натрапницата* да плаче. Дукът обаче говореше много хубави неща за барона и дълго време оставаше да беседва с него, когато той минаваше през Катания; сега дукът възхваляше таланта на Кавур, неговата победна политика; ако го упрекваха, че по-рано е критикувал похода в Крим, той отричаше да е казал някога такова нещо; и преценяваше, че пътят на Франческо II е погрешен: трябвало да сключи съюз с Пиемонт, а не с Австрия и да приеме конституцията, да не безпокои патриотите, защото Наполеон бил казал ясно: Италия трябва да бъде свободна от Алпите до Адриатика...

Като слушаше тези неща, на дон Бласко просто му се повръщаше и се вбесяваше, че не може да се кара направо с по-големия си брат; но в деня, когато пристигна новината за мира във Вилафранка, от радост той едва не получи удар. По коридорите на „Сан Никола“, пред монасите от противната партия, които си бяха подвили опашката умърлушени, той крещеше тържествуващ:

— А къде са сега великият Кавур и великият Пиемонт? Защо не продължават войната сами? Къде отиде Адриатика? Къде отиде

Тиренско море? И онова говедо, дето само умуваше и разправяше надутото за *Наболеон*! Като че ли Наполеон бе доверил тъкмо на него какво иска да прави! Мислеха си, че са сложили Наполеон в джоба си!...

— Ами че нали вие се заяждахте с него, загдето не си чешел само своята краста?

— Как? Кога? Разбирам ги аз тия работи!... Пиршеството ви свърши! Ама какъв крал е този Франческо Втори! Какъв крал, а? Достоеен син на баща си!...

Ако го направеха него крал, той вече нямаше да се надува, да гледа хората така отвисоко. Дереше се с цяло гърло и в двореца, като виждаше, че брат му поклаща глава и дълбокомъдрено отсича, че последната дума още не била казана.

— Каква ти последна и първа! Великият Кавур е офейкал! Законните принцове се връщат всички до един! Провалихте се, не можете ли да разберете?

Всеки ден се осведомяваше дали дукът е заповядал да му приготвят багажа за заминаване: този брат му тежеше като камък на стомаха и го чакаше час по-скоро да се върне в Палермо, като че ли в града не би могло да цари мир, докато той не се махнеше. В манастира дон Бласко обиждаше ония, които все още дръзваха да му противоречат, и имаше опасност споровете да завършат зле; затова самият абат трябваше да моли отците Дилена и Рока да го оставят да си говори, за да не им се случи нещо лошо. Приорът обаче не се занимаваше с тия неща: никой не знаеше какво мисли той. Когато му говорех за политика, той слушаше, поклащаше глава и отвърщаше:

— Тия работи не ме засягат... Отдавайте кесаревото кесарю...

В новициата борбата между двете партии се беше изострила; малкият принц, подучен от дон Бласко, също бе заел позата на победител и подиграваше Джованино Радали, водача на революционерите, като го наричаше „барон без баронство“ и „син на луд“. Наистина дук Радали беше умрял в пристъп на буйна лудост; дукесата вдовица следователно бе решила, че Джованино, като втори син в семейството, трябва да стане монах. Това беше още един повод за Консалво да торМОЗИ братовчед си:

— Аз ще изляза отгук, а ти ще останеш завинаги!...

Джованино, който въпреки различните им политически убеждения все пак го обичаше, понасяше до известна степен неговите подигравки; но понякога се разлютяваше зле: кръв нахлуваше в главата му, очите му пламваха; нахвърляше се върху братовчед си, поваляше го и го налагаше здравата, докато брат Кармело не се притечеше да ги разтърве:

— За бога! Що за държане е това? Не можете ли да седите кротки? Защо не се забавлявате с нещо?

Като се помиряваха, момчетата наистина се забавляваха. Двамата братовчеди изгаряха от желание да пушат; Джованино бе взел скришом от брат Кола малко тютюнево семе и го бе засадил в едно кътче на градината; тютюнът бе израсъл буйно и скоро щеше да става за пури. Междувременно те играеха от сутрин до вечер, учеха мързеливо по малко и някой и друг час отдаваха на богослужението.

За празника на света Агата, през август, всеки ден ги водеха на разходка: присъствуваха на процесията с колесницата, на ораторията, изпълнена на площад Дели Студи, и с още по-голямо удоволствие на надбягванията с коне, които Раймондо наричаше варварщини^[1]. Надбягванията се устройваха по булеварда, сред шпалир от любопитни, върху които често пъти конете връхлитаха, сипеха ритници и трошаха ребра. После конете победители отново преминаваха по булеварда с бавен ход, водени от конярите, които от време на време се провикваха към балконите:

*Покажете се, принцове и барони,
че минава кралят на животните!*

А тълпата отвърщаше: „Оле!“ Консалво следеше внимателно испанския церемониал на тези празненства: градският сенат, в една празнична каляска, голяма колкото къща, предшествуван от церемониалмайстори, гонфалониери и барабанчици, отиваше да вземе губернатора, който трябваше да ги чака на вратата; най-младият сенатор слагаше крак на стъпенката, понечвайки да слезе; но тогава представителят на властта трябваше да пристъпи към него с протегнати ръце, за да му попречи да докосне земята. Това бяха прерогативите на града. Сенатът имаше дълги спорове с другите

представители на властта за мястото, което трябваше да заеме в катедралата през време на тържественото богослужение; за да се избягнат всякакви разправии, на пода бе очертана една мраморна линия, която никой не можеше да премине.

Щом свършиха тържествата на света Агата, в „Сан Никола“ послушниците и братята почнаха да подготвят празника на Светия Гвоздей, който всяка година се очакваше с голямо нетърпение.

Крал Мартин, който носел винаги на шията си тази реликва, я подарил на монасите в 1393 година: това беше един гвоздей с парченце дърво от кръста, на който са разпънали Исус. На 14 септември обсипаната със скъпоценни камъни златна топка, където се пазеше светата реликва, се излагаше за поклонение на богомолците, докато абатът, заобиколен от всички монаси, които бяха в раса с качулки, извършваше тържественото богослужение в съпровод на орган. Но истинското празненство започваше вечерта, когато обширният площад пред „Сан Никола“ се превръщаше сякаш в салон с много факли, запалени навсякъде, с много столове, наредени за дамите, които пристигаха с карети откъм Тринита и Крочифери, за да присъствуват на процесията. Под звуците на духовата музика и камбаните процесията излизаше сред шпалир от войници от главните двери на църквата, грейнали като слънце; абатът носеше топката, следван от дълъг кортеж, който, след като обиколеше площада, се прибираше отново в църквата; тогава започваха огнените игри — ракетите, огнените колела, светещите фонтани, голямата финална феерия, която четири пъти променяше очертанията и цветовете си и завършваше с оглушителна пукотевица, докато стотици светещи змии се виеха в тъмния въздух...

Малкият принц, застанал до своите близки, не смогваше да изслуша всички и да ги посрещне както подобава — нали на площада и в целия квартал хората бяха гости на бенедиктинците. Целият град се бе стекъл тук; дамите бяха с летни рокли, които обличаха за последен път, защото това тържество отбелязваше края на сезона. Дона Мара Ферса със снаха си и нейните роднини, дошли от Палермо, бяха застанали на противоположната страна срещу Уседа; дон Марио беше на вилата. Сега те едва се поздравяваха, колкото за пред хората; на

дона Изабела бе забранено да ходи вече в дома на дона Фердинанда или на други роднини на графа; и хората полека-лека престанаха да говорят по този въпрос. Самият Раймондо сякаш се бе примирил; вече не го виждаха да търчи след госпожата. И тя не се караше вече със свекърва си и не заемаше позата на жертва както преди. Тази вечер бе облечена наистина в разкошен тоалет и окичена с толкова бижута, че всички погледи се обръщаха към нея. Когато тълпата започна да се разпръсва, отец Джербини, винаги галантен, я придружи до каретата; и сякаш съвсем случайно кочияшът на Ферса и кочияшът на принц Франкаланца бяха спрели една до друга техните карети; като си тръгнаха, Раймондо и принцът свалиха шапки към дамите, ала на поздрава им отвърнаха само дона Изабела и вуйчо ѝ от Палермо.

Не щеш ли, на другия ден след това празненство една необикновена, смайваща, невероятна новина се понесе от уста на уста из града: дона Мара Ферса изгонила от къщи снаха си!... Истина ли е?... Не е възможно! Нали предишната вечер бяха заедно в „Сан Никола“? Ама как? Защо? Точно когато всичко изглеждаше вече свършено?... Но добре осведомените разправяха, че съвсем не било свършено и че бомбата избухнала тъкмо тази нощ поради отсъствието на дон Марио. Дона Мара, след като изпратила роднините на снаха си до хотела, върнала се в къщи и си легнала; но чула шум в стаята на дона Изабела; като влязла при нея, заварила я полугола, прозорецът ѝ бил отворен, а една мъжка шапка се търкаляла на пода. Ако била влязла по-рано, щяла е да ги заvari на местопрестъплението; но той избягал в миг през балкона, който гледа към покрива на конюшнията. Нямаше нужда да се назовава името му, всички разбираха, че *той* е графът... Трябвало човек да види — добавяха някои — дона Изабела, бледа като мъртвец, когато свекърва ѝ със задавен глас ѝ извикала: „Вън от къщата ми!“ И то още същия момент, без да ѝ даде време да си сложи дори обувки, така както била по домашни пантофи! Излязла си заедно с камериерката, която ѝ била съучастничка, и отишла в хотела при вуйчо си, изпратен сякаш от провидението от Палермо. „Ами ако не беше той? Къде щеше да я прати? Ами дон Марио, съпругът?...“

Повикан незабавно, дон Марио пристигна на сутринта презглава: как плачеше само, като дете!... Той обичаше съпругата си! Че и самия граф! Това му беше грешката! Майка му, не: приятелството с Уседа не я беше главозамаяло; още от началото тя бе разбрала накъде вървят

нещата. Ако не беше тя, неприятната история щеше да се случи много преди това; Раймондо нямаше да взема толкова предпазни мерки. Той наистина всеки път рискуваше живота си. Когато Ферса отиваше на вилата, графът влизаше в дома на доната Изабела, подкупвайки всичките слуги; но от вратата на обора, която кочияшът му отваряше, той трябваше да се покачи на покрива на конюшната, да прескочи на големия балкон и оттам да влезе в стаята на приятелката си... Като по чудо не го бяха хванали толкова време!... Последната нощ, когато избягал без шапка, го срещнал полицейски патрул и щял да го арестува; но като го познал, че това е граф Уседа, пуснал го да си върви...

Неверниците и любопитните надзорнаха в полицейското управление, но ги разкараха оттам. И още същия ден всички видяха младия граф Раймондо в „Казиното на благородниците“, където игра на карти и побъбри за това-онова както обикновено. Възможно ли е да пренебрегва дотолкова общественото мнение? Или по-скоро човек трябваше да се съмнява в историята, която се разказваше? Вече се носеха благоприятни за доната Изабела версии. Да е станала, среднощ? Не й се спяло! И прозорецът отворен? Че нали беше много горещо. А шапката на пода? Това било стара шапка на кочияша, който следобеда се забавлявал да я подхвърля нагоре!... И ако всички тези неща не се бяха изяснили в момента, за това трябваше да се обвинява оная зла жена доната Мара. Тя не можеше да понася снаха си, всички знаят как я малтретираше! Кой говори за графа! Какво общо има тук графът? Кой го е видял? Та той бил у дома си, прибрал се веднага след процесията на Светия Гвоздей: принцът, принцесата, цялото семейство и всички слуги можеха да потвърдят това! А може би го обвиняват, защото преди време бил направил някое и друго посещение на Изабела Ферса? Но веднага се бил отдръпнал, като видял, че те тълкуват зле едно невинно приятелство! Следователно той имаше право да не иска да остане в тази страна, да се опълчва срещу злостата на своите съграждани!... И полека-лека тези слухове печелеха доверие: говореше се дори, че Ферса се скарал с майка си, защото не дала време на обвинената да докаже невинността си... Целият град спореше, коментираше, преценяваше всяка новина относно този факт, вълнувайки се повече, отколкото ако бе паднало някое кралство. Едни защитаваха графа, като възразяваха, че баща със семейство като него

няма да седне да създава тревоги на друго семейство; други смятаха, че той е способен на това и на нещо повече дори, за да задоволи една своя прищявка. Ами че като ерген не водеше ли разгулен живот? Че и като се ожени, не измъчваше ли горката си жена? За щастие при този случай тя беше в дома на баща си, в Милацо.

Точно три дни след това защитниците на Раймондо ликуваха: той заминаваше за Милацо, при жена си и децата. От своя страна дона Изабела бе заминала за Палермо с вуйчо си. Кой се осмеляваше още да твърди, че между тях е имало нещо лошо? Оная вятърничава жена дона Мара Ферса бе забъркала всичко!... Неверниците отидоха в двореца Франкаланца и в хотела, за да проверят дали е вярно, че и двамата са заминали. Нямаше никакво съмнение: дона Изабела и Раймондо бяха заминали — той за Милацо, тя за Палермо; принцът се готвеше да върви в Белведере; Ферса с майка си беше вече в Леонфорте.

По време на курорта тези случки бяха тема на всеки разговор.

В Николози сред отците бенедиктинци се говореше много за това: отец Джербини защитаваше пламенно невинността на дона Изабела, подкрепян от факта, че от Милацо Раймондо бе заминал окончателно за Флоренция, където се връщаше да живее със семейството си. Дон Бласко обаче не отвори уста по този въпрос. Той сякаш бе забравил всички работи на роднините си, защото беше зает да бълва ругатни при съобщенията за политическите промени: гласуването в Романия и в Емилия за присъединяване към Пиемонт, диктатурата на Фарини, особено споразумението в Цюрих, което му даде повод да ругае цяла есен и цяла зима. С отците от либералната партия той отново подхващаше бурни спорове, които имаше опасност да свършат зле; спореше по повод завръщането на Кавур на министерския пост, за плебисцитите в Централна Италия, за всички признаци на една радикална промяна. Но когато Ница и Савоя бяха отстъпени на Франция, той ликуваше от радост, сякаш ги бяха дали лично на него; след безуспешния опит за въстание на 4 април в Палермо крещеше тържествуващ:

— Аха, не искат да разберат, а! Долу ръцете! Стойте мирни! Говорете, викайте, крещете, колкото си щете, ала нищо не трошете!

Който чупи, купи, че дори и парченцата не остават за него!

— Вие сте този, който не иска да разбере! Не виждате ли, че сега не е вече като в хиляда осемстотин четиридесет и осма?

— Ей! Ой! Ай! Не било вече като тогава? Ако обичате да кажете, какво ново има?

— Новото е, че Пиемонт е силен... че Франция тайно му помага... че Англия... че Гарибалди...

— Кой? Кога? Франция ли? Хубава услуга! Хубава помощ! Гарибалди ли? Че кой е Гарибалди? Не го познавам...

Опозна го на 13 май, когато като бомба избухна новината за десанта в Марсала. Но противно на навика си, той не се разкрещя и не каза лоши думи: само сви рамене и ги увери, че при първия изстрел на неаполитанците „пиратите“ ще се разбягат: такива като Мюра, Бандиера и Пизакане има да си патят.

— Голям пердах падна! — изтърси му право в лицето отец Рока след битката при Калатафими.

Тогава той избухна:

— Ами вие, готованци недни, я ми кажете, защо потривате ръце? Да не сте изкарали тройка на лотото? Или мислите, че Гарибалди идва да ви направи всички до един папи? Не разбирате ли, дръвници с дръвници, че всичко ще загубите и нищо няма да спечелите?

Не можеше да се примири; победоносният поход на гарибалдийците го озлобяваше; сформирането на бунтовнически отреди, вълнението, което цареше в града и в селата, го караха да излезе от кожата си. Но неговият гняв се стоварваше най-вече върху дука, който решително бе застанал на страната на революционерите, подушвайки накъде духа вятърът. Монахът говореше против брат си такива думи, че от срам би се изчервил дори някой улан; наричаше предатели всички управници, защото, вместо да потушат вълненията, не правели нищо и чакали да видят дали Гарибалди ще влезе, или не в Палермо.

— В Палермо ли? Ланца ще го смаже! В Палермо има двадесет хиляди души. Но за назидание трябва да се издигне бесилка на площад Фортино!

Ала отредите на бунтовниците се събираха около града, либералите говореха открито, полицаите се преструваха, че не чуват, „здравомислещите“ бяха принудени да се крият. А онова говедо

генерал Клари, с три хиляди души под негова команда, не излизаше от крепостта Урсино, за да унищожи всичко живо, ами оставяше да нараства паниката на „здравомислещите“.

През нощта на 27-и при нескритото ликуване на революционерите пристигна вестта за влизането на Гарибалди в Палермо; отредите заплашваха да слязат в града, за да атакуват войските на Клари. Дукът обаче призоваваше към спокойствие, уверяваше, че неаполитанците ще си отидат без нито един изстрел. Макар че в къщи той бе заел важен и покровителствен вид, сякаш можеше да пусне дъжд или да оправи времето, Джакомо за всеки случай взе мерки да отиде на сигурно място, в Белведере. Като гледаше подготовката за заминаването, Лукреция полудяваше при мисълта, че ще остави Джуленте, който ѝ пишеше: „Идва часът на изпитанието; аз ще отида там, където дългът ме зове, с името на Италия и с твоето име на уста!“

Но когато съобщиха, че отредите се канят да слязат незабавно в града, принцът отиде в „Сан Никола“, за да повери детето си на абата, на приора и на дон Бласко, и като накара да впрегнат колите, замина с всичките си близки, без Фердинандо, разбира се, който не напускаше своите Жълди ни при мор, ни при революция. Тогава дукът, за да не остава сам в опустелия дворец, отиде в манастира, където племенникът му приорът му даде една стая в отделението за гости. Като го видя там, дон Бласко съвсем побесня; отначало не можа да пророни нито дума; после изтича при отците от своята камарила и закрещя:

— Ето го героя! Героя! Героя! Големия герой! Храбрия водител! Наврял се тук от страх! Уж че в къщи нямало вече никого! Пък то му треперят гащите!...

Манастирът наистина почна да се изпълва със страхливци, избягали попове, бурбонски шпиони, хора, ненавиждани от либералите; дори крепостта не се смяташе за толкова сигурно място. За послушниците, макар че някои от тях вече бяха прибрани в къщи от разтревожените си родители, това беше цял празник: толкова нови хора, неспирно движение, непрекъснато очакване неизвестно на какво. Момчетата либерали също си бяха сформирали отред по подобие на отредите, разположени извън града; оглавяваше го Джованино Радали, който бе замислил да вдигне на бунт манастира, да излязат на улицата

и да се присъединят към големите бунтовници. Но си нямаха знамена и под предлог, че ще правят малък олтар, пратиха слугата да купи цветна хартия. Заедно с бялата и червена хартия слугата вместо зелена донесе небесносиня; тази грешка стана причина да загубят един ден. Малкият принц, на когото естествено революционерите не бяха казали нищо, защото той беше плъх, все пак бе подушил нещо и реши да разузнае. Едно непредвидено обстоятелство му помогна. Тютюнът, който бяха засадили с братовчед си, бе узрял; откъснатите листа, оставени от няколко дни на слънце, започнаха да се свиват; достатъчно беше да ги завие с ръка, за да направи три-четири пури, които Джованино сметна готови за пушене. Тогава те се скриха заедно в един кът на градината — защото, като се остави настрана политиката, бяха все още приятели, — запалиха пурите и почнаха да пушат. От тютюна излизаше лютив, вонящ дим, който пареше очите и гърлото им; пребледнял, Джованино едва дишаше, но продължаваше да всмуква дима, защото Консалво викаше:

— Превъзходни са! Целите от истински тютюн! Не ти ли харесват?

— Да... Чаша вода... Вие ми се свят.

Изведнъж той побледня още повече, обърна очи и почна да бълнува:

— Възпитателят... вода... знамената...

— Какви знамена? Къде са? — запита Консалво, на когото отровата действуваше по-бавно.

— Под леглото... революцията... Проклетата работа!... Повръща ми се...

Малкият принц хвърли своята пура и се прибра. Усещаше гадене, краката му трепереха, пред очите му тъмнееше, но успя да се довлече до възпитателя.

— Направили са знамена... за революцията... под леглото...

— Кой?

— Ония... Джованино... заговора...

Гаденето се изкачи нагоре, сви гърлото му, ръцете му се вледениха и всичко наоколо му вихрено се завъртя.

— За какъв заговор разправяш? Какво ти е?

— Джован... револ...

Протегна ръце и падна на земята като труп. Когато се свести, намери се в леглото, над него бдеше брат Кармело. Светлината беше бледа и той не можа да разбере дали е утро или залез; в манастира не се чуваше ни глас, ни шум от стъпки; само врабчетата цвъртяха в цъфналите портокали.

— Как се чувствувате? — запита го братът загрижен.

— Добре... Какво се е случило? Колко е часът?

— Сега изгрыва слънцето. Хубаво ни изплашихте! Не си ли спомняте?

Тогава той си спомни смътно за пурите, за гаденето, за предателството. Значи, е изминала цяла една нощ? А Джованино?

— И той!... Сега е по-добре... Възпитателят претършува всички стаи под леглата... намери много знамена... Негово преподобие се скара на мен. Че какво разбирам аз от тия дяволски работи!

Като видяха, че са разкрити, съзаклятниците се отчаяха и не можеха да разберат откъде е дошъл ударът. Но тъкмо тогава Джованино се съвзе, надигна се и тръгна между сломените си другари.

— Как е станало?... Ти ли беше?...

— Аз?... Ах, оня предател братовчед ми! — И кръв нахлу в главата му, обзе го див гняв, като истински „син на луд“. — Почакай ти! Почакай!

Притаиха се в градината и щом Консалво излезе, го заобиколиха; Джованино застана срещу него и го запита:

— Ти ли бе, полицейски копой, обади на възпитателя?

Консалво разбра. Побледнял и разтреперан, той почна да се оправдава.

— Пресвета Богородичке!... Възпитателя... не съм го виждал...

Но обръчът около него се стегна.

— Пък и отричаш! Имаш кураж само да лъжеш, копой мръсен, проклет палач!

— Заклевам ви се...

— Ах ти, гаден шпионин!... — И първият юмрук се стовари върху плещите му. Всички се нахвърлиха отгоре му и той почна да вика; ала никой не можеше да чуе виковете му, защото в този необичаен час всички камбани на „Сан Никола“ изведнъж забиха тревожно и образуваха такъв странен концерт, че момчетата

престанаха да бият доносника и се спогледаха изумени. Джованино извика внезапно:

— Революция!... — и се прибра тичешком.

Най-сетне отредите бяха слезли в града, за да атакуват неаполитанците. Всички монаси се бяха изпокрили; абатът бе накарал да залостят портите, след като сума изплашен народ дойде да се скрие в манастира. Само камбанарията бе оставена отворена за бунтовниците, които продължаваха да бият тревога, докато в същия момент вече се чуваше грохотът на първите топовни гърмежи от крепостта Урсино.

Макар че носеше нож под расото си, дон Бласко, позеленял от гняв и страх, бе дошъл заедно с най-заподозрените бурбонци да се скрие в новициата, като по-сигурно място, където заради децата нямаше да влезе никой; въпреки това не спираше да хули тоя подлец брат си, който бил останал в манастира под предлог, че вратите са затворени, а всъщност продължавал да заговорничи с оня другия „мръсник“, дон Лоренцо Джуленте.

— Защо не излезе на улицата? Защо не отиде да се бие? Аз ще му отворя, ако иска... Подлец! Предател!...

В разговор с абата и с племенника си приора дукът обаче не одобряваше атаката и разказваше за мъдрия и разумен ултиматум на генерал Клари:

— Вчера Клари ми каза: „Чакаме да видим какво ще направи Гарибалди: ако остане в Палермо, аз се качвам на корабите с войниците си и си отивам; ако не, вие трябва да имате търпение — ще остана.“ Струва ми се, че той е прав. Защо трябваше да го нападат? Съдбините на Сицилия не се решават тук!... Но не искат да ме слушат. Какво мога да направя? Аз вдигам ръце...

— Не искат да го слушат ли? — беснееше дон Бласко. — Че нали той ги насъскваше!... А сега хитрува... За да е добре с Клари, ако тая паплач бъде разгромена...

Топът стреляше рядко; от Боте дел'Акуа пристигаха хора да търсят убежище и разправяха, че най-жестоката схватка станала при Куатро Кантони, но че бунтовниците влизали в ръкопашен бой с войската, скрити зад ъгъла на някоя къща или от терасите. Бурбонските шпиони, бледи, ужасени, се завираха в килиите на братята; Гарино, дошъл с първите бегълци в „Сан Никола“, се бе

хванал за расото на дон Бласко и сякаш с единия крак беше вече в гроба. И малкият принц се бе залепил за чичо си и дори не смееше да се оплаче за боя, който бе изял докато Джованино Радали и другите момчета либерали бяха наобиколили брат Кармело и му викаха:

— Сега ще пристигне Гарибалди! Ще излезем всички навън... И няма да се върнем повече!...

Преди да настъпи вечерта, звънът на камбаните и топовната стрелба спряха; дон Бласко отиде да разпита минувачите през оградата на градината Флора и като се върна, ръкомахаше оживено и се превиваше от смях:

— Великата революция свършила!... Излезли уланите и прочистили улиците... Да живее! Да живее!...

Тази новина бе потвърдена от всички страни, но за момента дукът благоразумно остана в манастира. Радостта на дон Бласко обаче бе краткотрайна; на другия ден, получил заповеди от Неапол, Клари се приготви за заминаване и като повери града на един временен съвет, след един ден отплува с всичките си войници.

Дон Лоренцо Джуленте се качи с племенника си в „Сан Никола“, за да поканят дука в Общината, където най-добрите граждани се бяха заели да въведат ред в революцията. След като войската замина, при първото опиянение от свободата и първите пориви на отмъщение, тълпи от простолюдието бяха хванали един от най-зловещите и омразни полицейски *плъхове*, бяха го убили и сега разнасяха главата му. Сърцето на дука се разтуптя при мисълта да напусне сигурното убежище на манастира и да слезе в кипящия град; но двамата Джуленте го увериха, че сега всичко е спокойно и приятелите го чакат. Така прекосиха заедно улиците, опустели повече, отколкото по време на чума, със затворени дюкяни и залостени прозорци и някаква страшна тишина. Въпреки уверенията на двамата Джуленте и доказателството за популярността, която бе спечелил сред либералите, дон Гаспаре Уседа се страхуваше, че някой ще го упрекне, задето се е спотайвал в „Сан Никола“ в деня на акцията; че революционерите от 1848 година ще му припомнят старите истории; затова, когато влизаше в Общината, когато прекосяваше изпълнения с хора двор и се качваше горе, където се вземаха решенията, краката му трепереха; но полека-

лека усмивката разцъфна върху бледите му стиснати устни и кръвта му отново потече свободно във вените, понеже отвсякъде го поздравяваха почтително и сърдечно; хората от простолюдието се покланяха, приятелите му стискаха ръка и викаха:

— Най-сетне!... Успяхме! Вече нямаме господари! Сега ние сме господари!

Най-належащо беше да се организира една каквато и да е обществена сила, една гражданска милиция, която да изпълнява службата си до сформирането на национална гвардия. За въоръжаването на милицията и на гвардията бяха нужни пари: открита бе подписка за събиране на първите фондове и дукът предложи триста унции. Никой не бе дал толкова, тази цифра направи голямо впечатление; когато събранието свърши, множество хора придружиха дон Гаспаре до „Сан Никола“.

На другата сутрин той даде още сто унции за закупуване на муниции. Всеобщото благоразположение към него нарасна. Липсваше работа, защото градът все пак беше опустял; той не остави никого от тия, които се обърнаха към него за помощ, да си отиде с празни ръце. Събрал кураж, дукът всеки ден ходеше в Читателския клуб, където либералите с радост коментираха известията за успехите на революцията; заставаше начело на демонстрантите, които отиваха да вземат музиката от Благотворителния приют и под звуците на гарибалдийския химн обикаляха града. Полека-лека, успокоявайки се все повече, той почти се пресели в Общината, където искаха неговите съвети. Докато всички говореха за свобода и равенство, никой не бе и помислил да предприеме някакви мерки, с които да покаже на народа, че времената са се променили, че привилегиите са премахнати и всички граждани наистина са напълно равни. Той предложи и накара да се издаде декрет за премахването на луксозния хляб. С това стана велик човек.

Дон Бласко, спотайвайки се в манастира, само се пенеше: може би не толкова заради разгрома на своята партия и триумфа на ереста, колкото за това, че брат му бе приет изведнъж като един от героите на свободата; градоначалникът не правеше нищо без дука, слагаше го във всички комисии и цяла свита почитатели го придружаваха до двореца Франкаланца, където той се бе върнал отново и бе накарал да разтворят широко вратите, за да не обвиняват фамилията, че подкрепя

Бурбоните и поради това държи къщата си затворена; а простолюдието, работниците, всички ония, които не знаеха какво ще стане, се присъединяваха към новата партия, като чуваха, че неин член е такъв знатен благородник като дук д'Орагуа, човек от фамилията Франкаланца; патриотичните демонстрации, устройвани денем и нощем с музики, факли и знамена, се изреждаха да минават пред двореца, както пред къщите на старите либерали — ония, които се бяха върнали от затвора или от заточение. Сега всички говореха на площада, от балконите, за да повдигнат духа на народа или да кажат какво трябва да се прави в кръжоците, които се създаваха; ала дукът, неспособен да каже две думи пред публика, ужасен при мисълта, че трябва да говори пред тая тълпа, слизаше да посрещне демонстрантите пред вратата и се отърваваше, като викаше заедно с тях:

— Да живее Гарибалди! Да живее Виктор Емануил! Да живее свободата!...

После отвеждаше в кафенето доброволците гарибалдийци и ги черпеше със сладолед, пури и питиета. Когато се сформира Националната гвардия, го произведеха майор: всеки ден той пращаше на гвардейските караули бутилки вина, погачи, пакети пури, всякакви подаръци. И славата му растеше все повече; при демонстрациите възгласите „Да живее Орагуа!“ — както произнасяха мнозина — се чуваха също така често както „Да живее Гарибалди!“ или „Да живее Виктор Емануил!“ Тези безобразия накараха дон Бласко да се затвори в мрачно мълчание, което беше по-страшно от виковете му; но изпитанията за монаха не свършиха с това. Изгнаниците, разбойниците, които се записваха в отредите, за да следват антихриста, бяха настанени къде? В „Сан Никола“!...

При вестта, че колоната на Нино Биксио и на Меноти Гарибалди ще пристигне в Катания, градоначалникът прати хора да съобщят на абата, че той е наредил войните на свободата да бъдат приютени в манастира на отците бенедиктинци. Абатът, бурбонец до мозъка на костите си, искаше да попречи на това; но приорът дон Лудовико го убеди, че няма защо да се противопоставя. На 27 юли Националната гвардия посрещна извън града колоната, която влезе в Катания сред буря от възторжени виковете и приветствия; доброволците се разположиха в „Сан Никола“ по коридорите на първия етаж и в коридора с часовника: разпръснатата по пода слама, пирамидите за

оръжието, пушките, паласките, щиковете и лулите превърнаха манастира в обсадена крепост. За да отиде до трапезарията, дон Бласко трябваше да прекосява по два пъти на ден този ад; той минаваше мълчалив, блед, треперещ, докато войниците викаха „да живее“ за приора дон Лодовико, който пращаше да им раздават вино и погачи. По цял ден те правеха упражнения долу във външните дворове; Биксио ги наблюдаваше с камшиче в ръка, с което от време на време погалваше раменете на по-мудните.

— В името на свободата! Напук на старата тирания! — обръщаха внимание на дон Бласко отците *плъхове*; но той дори не отговаряше, сякаш вече не го интересуваше нищо, сякаш вече идваше краят на света.

Биксио и Меноти бяха настанени в гостоприемницата на манастира; абатът ги избягваше, но приорът от предпазливост — както казваше той — оказваше най-голяма почит на гостите, осведомяваше се грижливо дали имат нужда от нещо и оставяше градината Флора на разположение на сина на антихриста, който през почивката си отглеждаше рози. Един ден сред питомците, чийто брой бе намалял, защото много семейства бяха прибрали децата си в тая суматоха, настъпи трескаво очакване: при тях щеше да дойде Меноти. Джованино Радали, Педантони, всички либерали го загледаха ококорени, сякаш бе паднал от луната, без да могат да кажат нито една дума, докато той ги галеше по главите. Но в градината Джованино изтича да откъсне най-хубавата роза и му я поднесе, наричайки го: „Генерале!“... Консалво остана настрана, начумерен като чичо си дон Бласко, с подвита опашка.

— Сега вече няма да бъдеш плъх, нали! — рекоха другарите му, когато Меноти си отиде. — Страх ли те е, че ще ти отрежат опашката?

Той не отговори. Баща му, успокоен относно хода на политическите събития, слезе един ден да го навести.

— Не искам вече да седя тук — рече момчето. — Толкова деца си отидоха...

— *Искам?* — прекъсна го принцът строго. — Кой те е научил да казваш *искам?*... Засега трябва да останеш тук.

И дукът не само одобри това решение, а накара племенника си да се върне окончателно с фамилията в града, защото нямаше никаква опасност и това упорито отдалечаване, тези прояви на страх биха

могли да бъдат изтълкувани зле от народа. След няколко дни се прибраха всички; маркизът и маркизата, ликуващи от радост, пътуваха сами в тяхната карета, която се движеше с бавен ход поради бременността на Киара, потвърдена най-сетне като нещо сигурно и стигнала до шестия месец; Лукреция непрекъснато надзърташе през вратичката, когато гвардейските постове спираха каретата, и ѝ се струваше, че във всеки войник разпознава Джуленте.

Но Бенедето не беше вече в Сицилия. В първите дни той бе помогнал на чичо си Лоренцо и на дука да въведат ред в революцията, като насърчаваше народа и говореше в кръжоците с такова красноречие, че всички му се възхищаваха; пишеше и статии във вестник „Възродена Италия“, основан от чичо му, за да се бори за присъединяването към Пиемонт; после въпреки противопоставянето на баща му и майка му, се бе записал гарибалдиец, в полка на водителите, и бе заминал за континента. Като стигна в града, Лукреция намери писмо от момъка, който ѝ съобщаваше, че тръгва с Гарибалди, за да изпълни своя дълг към отечеството, и ѝ заръчваше да не го оплаква, ако го постигне завидната участ да умре за Италия. Тя започна да чете всички вестници и всички военни бюлетини, за да научи какво става с него; но не можеше да разбере нищо, защото бе неспособна да се ориентира накъде се придвижват южните войски. При пристигането на роднините най-сетне дон Бласко изригна злобата си, набирана в продължение на три месеца. Той идваше всеки ден в двореца и бълваше хули против брат си, обсипваше с обиди и принца, загдето бе разрешил от централния балкон да се развява отвратителният трибагреник и да се изнасят навън светилниците в чест на победите на „разбойниците“. Принцът се свиваше, слушаше го смирено и само възкликваше:

— Какво мога да направя? Чичо ми е! Мога ли да го изпъдя?

Но той се пазеше да възразява и на дука и беше много радостен, че популярността на големия патриот обезпечава и него самия, неговата личност и неговия дом. Обаче гледаше и вълкът да е сит, и агнето да е цяло: пред дон Бласко говореше против дука, а пред дука против дон Бласко и беше сигурен, че няма да бъде разкрит, защото те двамата бягаха един от друг като от чума. Освен това трябваше да залъгва и дона Фердинанда, която след падането на законната власт бе станала истинска вещица и призоваваше към връщането ѝ, та дори бе

стигнала дотам да обрича кандило на света Варвара, за да изсипе всичките си мълнии върху предателите. Тя искаше малкият принц да бъде прибран от манастира, опустошен от революционерите; когато племенникът ѝ се връщаше в отпуск в къщи, лелята му заръчваше:

— Да не си посмял да говориш с ония божи врагове, че няма вече да те погледна!

— Да, ваше превъзходителство — отвърщаше ѝ Консалво, както отвърщаше и на дука, когато той му казваше тъкмо обратното:

— Какви хубави войници са гарибалдийците, нали?

Още го болеше гърба от боя, който бе изял заради шпионирането; затова сега момчето постъпваше като чичо си приора, който се ползуваше с доверието на абата, върл бурбонец, а в същото време бе превъзнасян и от революционерите... Какво го интересуваха малкия принц бурбонците и савойците? Той искаше само едно — да се махне от новициата; затова таеше омраза към баща си, който не бе изпълнил желанието му. Впрочем въпреки цялата революция и свободата, и Виктор Емануил, и премахването на луксозния хляб, в „Сан Никола“ не се шегуваха по отношение на привилегиите. Точно по това време семейство Джуленте бяха поверили на абата един младеж, техен далечен роднина, останал сирак в Сиракуза и дошъл в Катания да стане бенедиктинец. Този Луиджи беше пълна противоположност на братовчед си Бенедето: той не само ненавиждаше революцията, ами со страхом божи пристъпваше към монашеството. Абатът, като смяташе за доказано благородничеството на фамилията, го бе взел под свое покровителство и го бе вкарал в новициата. Там другарите му благородници, към която и партия да принадлежаха, го вземаха на подбив, подиграваха го и му правеха какво ли не, защото го смятаха недостоеен да бъде между тях; дори монасите либерали се мръщеа: Виктор Емануил — добре, присъединяването и конституцията — още по-добре; но да се отричат техните привилегии и да се слагат всички в един куп, това вече е прекалено!

Въпросът за присъединяването и кой е най-сполучливият начин за неговото гласуване вълнуваше в този момент общественото мнение: някои искаха да се даде мандат на една асамблея да избира, други проповядваха, че трябва да се пристъпи към пряко гласуване. Всеки

ден пред градоначалника, пред дон Лоренцо Джуленте и либералните водачи дука се изказваше в подкрепа на плебисцита:

— Народът трябва да бъде оставен свободно да каже думата си. Става въпрос за неговите съдбини. Виждате ли какво направиха в останалата част на Италия!

Докато този съвет увеличаваше неимоверно много неговата популярност, от друга страна той му навличаше жестоката омраза на дон Бласко и дона Фердинанда и дори порицанието на дон Еудженио. След като бе загубил всякаква надежда за разкопките на Маса Анунциата, сега кавалерът бе замислил нов план: да бъде назначен за професор в университета. Нали много господа бяха станали обществени лектори? Тази професия беше прилична и благородни: особено го съблазняваше катедрата по история. Неговите археологически познания и брошурата му върху „Сицилийският Помпей“ бяха добри атестации; за да притежава още по-добри, той пишеше „Хронологична история на Вицекралете Уседа, наместници на Арагонските Крале е Тринакрия^[2]“. Като камерхер не се изтъкваше много; но уверен, че революцията всеки момент ще бъде потушена, и той се заяждаше с дука:

— Кой говори за народ! Ако се върнат Вицекралете от оня свят, ако чуят тази ерес, ако видят, че техният правнук се е присъединил към тази паплач!...

Дон Коно, дон Джачинто, дон Мариано, всички блюдолизци поклащаха глава, наскърбени и те от това израждане; ала все пак се опитваха да усмирят справедливото възмущение на чистите благородници, преценявайки либерализма на дука като отбранителна поза, една политическа необходимост за момента; невъзможно е синът на принц Франкаланца, потомък на ония Уседа, които дължаха всичко на законните династии, да се радва в душата си на анархията и узурпаторството!

— Толкова по-зле! — ревеше дон Бласко. — Бих разбрал един решителен изменник, който има кураж да извърши предателство! Но ако се върнат неаполитанците, той ще отиде да им целува задника! Ще видите, когато се върнат!...

Ала те не се върнаха. Вместо това едно след друго пристигаха известията за заминаването на Франческо II от Неапол, за победоносното влизане на Гарибалди, за напредването на

пиемонтците, за да се съединят с доброволците. В Белведере, където принцът се върна в края на септември за курорта, Лукреция прочете бюлетините за битката при Волтурно, в които се споменаваше името на Бенедето Джуленте между ранените. Тя не заплака, но се затвори в стаята си и отказа да яде, глуха за утешенията на дона Вана, която ѝ обещаваха, че ще се помъчи да получи сведения от семейството му. Но градоначалникът вече се бе обърнал към командирите и управителя на военната болница в Неапол; преди още да бъде публикуван във вестника, отговорът стана публично достойствие чрез един бюлетин, залепен на общината. Доброволецът Джуленте бе ранен с хладно оръжие в дясното бедро и се намираше в болницата в Казерта; състоянието му било задоволително и оздравяването сигурно.

Петнадесет дни след това, в навечерието на плебисцита, той пристигна заедно с други доброволци сицилианци, ветерани от Волтурно: чичо му Лоренцо, дук д'Орагуа, градоначалникът и Националната гвардия отидоха да ги посрещнат. Момъкът се подпираше с бастун и развяваше червената си кърпа с лявата ръка, отвърщайки на възторжените възгласи на тълпата. Майка му и баща му плачеха от вълнение; дукът го изтръгна нежно от прегръдките им и взе ранения в своята каляска, която се отправи към Общината сред вълна от приветстващ народ. От балкона на Общинската палата, претъпкан с войници от Националната гвардия, ветерани, патриоти и видни граждани, Бенедето обгърна с поглед площада, на който нямаше къде игла да падне, после вдигна лявата си ръка. Славата му на оратор бе вече утвърдена; при този жест всички млъкнаха.

— Граждани! — започна той с ясен и уверен глас. — Ние не можем и не трябва да ви благодарим за това триумфално посрещане, защото знаем, че приветствията ви са отправени не към нашите личности, а към възвишената и благородна идея, която водеше Диктатора от Куарто до Марсала. — Избухна буря от ръкопляскания, която заглуши гласа на оратора. — ... мечта на Данте и Макиавели, копнеж на Петрарка и Леопарди, съкровено желание от двадесет века... За него, за голямото общо отечество... за възродената нация... за обединена Италия... са възторзите, приветствията, триумфът...

При всяка негова фраза от площада долиташе силна врява; натъпканите на балкона хора размахваха кърпите си, дукът викаше на ухото на съседите си:

— Колко хубаво говори! Какъв талантлив момък!...

— Ние изпълнихме нашия дълг — продължаваше ораторът, — както и вие вашия. Не само няколко капки кръв, а живота си бихме искали да пожертвуваме за великото дело... Достойни за завиждане, а не за съжаление са ония, които умряха с думите: „Святата родна земя, отдавам ти живота, който ти си ми дарила...“ Чест и слава на героите, които паднаха!... На вас се падна не по-малко величав дълг: да дадете пример на смаяна Европа как един народ, разкъсал оковите си, оставен сам на себе си, се показва достоен вече за ония свободни институции, които са били негово вековно наследство... които една омразна и клетвопрестъпна власт дръзна да заличи... но които ще засияят с още по-силен блясък!... Граждани! Приветствайте лично... приветствайте вашите управници... приветствайте тези братя воители, които, съжалявайки, че не могат да се сражават заедно с нас, запазиха вашите домашни огнища... приветствайте този бележит патриций, който към славата на наследственото си благородство прибавя и тази на най-неопетнения патриотизъм...

Той сочеше на тълпата дука, величествен и войнствен в униформата на майор. Но при мисълта, че трябва да отговори, дукът почувствува, че гърлото му се свива и изведнъж видя площада превърнат в ужасно, развихрено и ревящо море, чиито вълни мятаха пронизващи погледи; и спазъмът на страха бе толкова силен, че той трябваше да се хване за парапета. Джуленте обаче поде заключителните думи сред оглушителни ръкопляскания:

— Граждани! Поразителен е пътят, изминат от нас за пет месеца; но ни остава още една последна крачка... Ентусиазмът, с който виждам, че сте изпълнени, ми вдъхва увереност, че тя ще бъде направена... Нека утрешното слънце поздрави Сицилия присъединена завинаги към конституционната монархия на Виктор Емануил!

По стените, по вратите, по земята — навред с огромни букви бе написано „да“; дукът също бе накарал да изпишат с тебешир едно гигантско „да“ на голямата порта на двореца; на другия ден из града и по селата тълпи мъже носеха на шапките си картончета с най-различна големина и цвят, на които бе отпечатано „да“. В Белведере дона Фердинанда, като видя селяните, които поради това, че не знаеха да четат, бяха сложили бюлетините наопаки, се развика:

— Ад, ад! Я ги вижте, те не казват „да“, ами викат „ад“!

Развълнувана от вестите за триумфа на Джуленте, Лукреция изгаряше от нетърпение да се върне в града, за да го види, и се дразнеше от неуместните шеги на леля си.

От предпазливост и принцът бе накарал да напишат едно голямо „да“ на стената на вилата; долу на улицата тълпа безделни селяни ръкопляскаха и викаха:

— Да живее принц Франкаланца!...

В същото време вътре дон Еудженио, с историята в ръка, доказваше, че сицилианците са една нация, а италианците друга; а дона Фердинанда крещеше с цяло гърло:

— Ах, ако се върне Франческо!

— Няма да се върне, лельо... — извика накрая Лукреция.

Тогава старата мома я изгледа кръвнишки и се заяде с нея:

— И ти ли, глупачке проклета? Слушайте я какво говори тая! Не знаеш ли какво име носиш, щурава глупачке? И ти ли вярваш в победите на тези обесници, на тези гамени, простаци и дърдорковци?

Стрелата бе насочена срещу Джуленте; Лукреция скочи и излезе, затръшвайки вратите. Но яростта на дона Фердинанда преля, когато се показа на прозореца при едно по-силно избухване на ръкопляскания и видя бенедиктинските послушници, които идваха от Николози, яхнали магарета, и всички имаха по едно голямо „да“ на тривърхите си шапки. Тя закрещя така силно срещу този позор, че притича принцът:

— Лельо, за бога, искате да ни убият ли?

— Това го е направил оня подлец Лодовико! — изсъска старата мома през зъби, насмалко да почне да хапе. — И децата! И Консалво дори!

И когато малкият принц се качи за момент да поздрави близките си, тя му дръпна картончето и го накъса на хиляди парченца:

— Ей така!...

[1] Игра на думи; *barberi* означава берберски коне, коне за надбягване, *barbarie* означава варварщина; в случая героят нарича надбягванията с втората дума, сиреч варварщина. — Б.пр. ↑

[2] Древното име на Сицилия. — Б.пр. ↑

— Хубаво!... Много хубаво!... И тези лигавчета какви са хубавички! И чорапчета, и обувчета — погрижили сте се за всичко!

Братовчедката Грациела пред очите на Киара и маркиза разглеждаше една по една дрешките на бебето, което очакваха да се роди: шест големи панера, пълни с толкова дрешки и пелени, че можеха да стигнат за цели ясли; и тя намираще подходящи думи да изкаже възхищението си от всяка пеленка, от всяка шапчица и всяка камизолка; но от време на време замлъкваше, поемаше дълбоко дъх, облизваше устните си и сякаш искаше да каже нещо, за което обаче нито маркизът, нито Киара не се решаваха да я запитат.

— Ами рокличките, още ли не сте ги видели? Гледайте, гледайте!

— Ах, какво хубаво нещо! Къде намери тези дантелки? Хубави, всичките са много хубави!... Но особено бялата с небесносините панделки! Истинска прелест! Лукреция ли ти помогна?

— Не, никой не ми е помагал: исках да изработя всичко със собствените си ръце.

— Доста пари сте похарчили, нали? Дано бог ви ги благослови! Много време чакахте, сега щастие то ви е сигурно... Вие толкова се обичате! Душата ми се радва, когато видя такива задружни семейства! Искам да бъде така доволна и Лукреция... Ама вие не знаете ли?

— Какво?

Тя сниши глас и с тайнствен вид рече:

— Джуленте я поискал от чичо дука!

Ала Киара продължи да сгъва бебешкото бельо върху коленете си, сякаш не бе чула или не бе разбрала, че се говори за сестра ѝ; само маркизът, подреждайки дрешките в панерите, запита разсеяно:

— Кой ви го каза?

Тогава братовчедката разказа всичко от игла до конец:

— Каза ми го снощи моят мъж и е сигурно и вярно, както е сигурно, че сега ние седим тук! Дон Лоренцо направил предложението по приятелски. Дукът иска да стане депутат и момъкът подкрепя

неговата кандидатура, като пише във вестник „Възродена Италия“ и всяка вечер говори в Националния кръжок в негова полза, защото вече е взел диплома за адвокат. Да, ама ония от „Италианска нация“ му противопоставят адвоката Бернардели, защото бил в затвора: просто да не повярва човек; докъде сме стигнали!... Но Джуленте се бори като лъв... за бъдещия си чичо... нали ме разбирате? Лукреция не се побира в кожата си от радост. Обаче чичо дон Бласко, дон Фердинанда и дон Еудженио ще ѝ създадат грижи... и братовчедът Джакомо и той... Как може един Джуленте да се жени за една Уседа? Трябваше да стане революция, да се обърне светът наопаки, за да доживеем подобно нещо! Съжалявам, но откакто се залови с политика, чичо дукът си е загубил ума; братята му имат право!... Какво ще кажете вие за това?

Киара продължаваше да сгъва финото и благоуханно бебешко бельо; а маркизът, страхувайки се, че тези продължителни движения биха могли да я изморят, ѝ рече:

— Стига, сега остави на мен... Какво да кажа, братовчедке? Няма какво да кажа, тия неща не ме засягат. Шурейт ми е свободен да даде сестра си на когото си иска... Аз не се меся в работите на другите.

— Щом Лукреция го иска — добави Киара, — нека си го вземе! В края на краищата ние ли ще се женим за него? — рече тя и се усмихна на Федерико.

— Разбира се!... Аз, драга братовчедке, както знаете, винаги съм уважавал семейството на жена си. Щом те са съгласни и Лукреция е доволна! Що се отнася до мене, благодаря на бога, че най-сетне ще ми дари голяма радост; впрочем нека правят каквото си искат...

Братовчедката остана разочарована, защото бе разчитала, че ще избухне възмущение; и като изкриви устни, сякаш за да преглътне горчивия хап, възкликна:

— Разбира се! Тия неща засягат неговата съвест! А също и Лукреция! Щом тя е доволна... Точно това казвам и аз!

От тия двамата не можа да изкопчи нищо друго, защото те се бяха откъснали от света, поради близкото раждане на детето: затова братовчедката — която, за да убива времето, не забравяше да покаже своята загриженост към всички Уседа — изтича право в дома на принца. Пред голямата порта имаше група от десетина-дванадесет

души, между които бяха и двамата Джуленте — чичото и племенникът; търсеха дука. Тя се спря, като се усмихна на дон Лоренцо и на Бенедето, и ги повика с ръка.

— Какво кроите, толкова революционери на едно място? Да не искате да подпалите двореца?

— Идваме от името на патриотичните дружества, за да предложим на господин дука да се кандидатира за депутат — отвърна дон Лоренцо.

— Браво! Поздравявам ви за избора!...

Делегацията тъкмо се канеше да се качи по главното стълбище, когато от вътрешния двор изскочи Балдасаре и като даде път на дона Грациела, ги предупреди:

— Не, господа!... Заповядайте от тази страна...

Макар и да одобряваше либерализма на чичо си и да се възползуваше от неговата популярност, принцът все пак не можеше да позволи да влязат в благородническия дом, в Червения и Жълтия салон всички дрипльовци, които се въртяха около него; затова бе определил две стаи от администрацията, вдясно от входа, та дукът да приема там, ако ще и ваксаджиите. И така, докато делегатите заобикаляха откъм оборите, дона Грациела се качваше важно по разкошното стълбище и бе въведена при принцесата. Принцът се караше за нещо на съпругата си, но щом се появи братовчедката, веднага млъкна.

— Не знаете ли, че имате гости? — рече тя, като влезе. — Делегация на дружествата... за да предложи на дука да се кандидатира за депутат... Хубава комедия, понеже всичко е уредено предварително!... И само двамата Джуленте са познати лица, всички останали — едни такива мутри!...

— Чичо ми е свободен да приема когото си иска — отвърна принцът. — Сега времената се промениха и човек не може да се противопоставя... Тъкмо това казвах и на жена си.

И като се обърна кръгом, той понечи да излезе, но гласът на дона Фердинанда, която се появи неочаквано, го накара да се спре. Старата мома, прежълтяла съвсем, изнемогваше от злоба и беше толкова начумерена и строга, страх да те обземе!

— Значи, е вярно? — запита тя сърдито, без дори да забележи дона Грациела.

— Каза ми го той самият — отвърна принцът. — Пред братовчедката можем да говорим... Смятал, че това е прекрасно, че е много изгодна партия, просто голямо щастие...

— И ти не му възрази нищо?

— Аз? Казах му, че трябва да се върне майка ни от оня свят, за да чуе подобни неща! Да види какво става в тази къща, как се зачита нейната воля!... Това му казах, но все едно, че говориш на стената... Нали знаете, ваше превъзходителство, какви сме ние, целият ни род... Но вината не е у чичо... Ако Лукреция не слушаше оня гамен, мислите ли, ваше превъзходителство, че нещата щяха да стигнат дотам? Джуленте са били винаги нахални, винаги са имали желание да се приравняват с всички; но ако сестра ми не беше такава маниачка, на тях нямаше да им мине подобна мисъл през главата...

Принцесата не смееше да продума, донна Грациела също мълчеше, но като поглеждаше ту принца, ту донна Фердинанда, поклащаше глава, сякаш искаше да каже, че това е така, точно така. Старата мома хапеше тънките си устни, кривеше мутрата си и душеше въздуха с широко разтворени ноздри.

— Ако сестра ми не беше такава особнячка — продължи принцът, — нямаше и да помисли да се жени с това нейно здраве; нямаше да слуша оня нехранимайко, който от суетност ѝ разправя, че я обича, а пък е републиканец. Щеше да зачита съветите на майка ни, нямаше да ни създава неприятности, пък и за себе си не би си подготвила толкова нещастия... Защото, да се надяваме, че тя ще се опомни и чичо ще промени намерението си; но ако този брак се осъществи, най-голямата жертва ще бъде тя!... Да не мисли, че в дома на тия хора ще намери същото, каквото има в собствената си къща? Да не мисли, че ще могат да се разбират, след като са с толкова различно възпитание и...

Изведнъж се появи Лукреция. Принцът като по чудо млъкна; принцесата се сви още повече в своето кресло, братовчедката се ококори и наостри слух.

— Добър ден, лельо... — започна момичето.

Но донна Фердинанда стана от стола, хвана я за ръка и ѝ рече кратко:

— Ела с мен!

Мина оттагък и затвори вратата. Братовчедката ги проследи с поглед, а когато се обърна, видя, че принцът е изчезнал през другата врата. Тогава, като остана сама с принцесата, тя почна да се върти на стола си. Ако можеше, ако се осмеляваше да предложи това, би отишла да подслушва; обаче трябваше да се сдържа и да бърбори, докато гласът на дон Фердинанда от време на време се извисяваше дотолкова, че се дочуваха цели думи: „Искам? Искам?... Първа ще пукнеш! Адвокат? По-добре пукни!“

— Господи, така съжалявам!... Такова нещо, братовчедке...

„Ще видим ние тази работа, казвам ти!“ — викаше дон Фердинанда; веднага след това гласът ѝ замлъкна.

— Лукреция би трябвало да помисли... — поде отново братовчедката — да се вслуша в думите на този, който ѝ говори за нейно...

„Не искаш ли да чуеш, глупачке?“ — тези думи отекнаха така силно, че и братовчедката, и принцесата нададоха ухо. Изминаха няколко минути в дълбока тишина; внезапно се чу шум от падане на стол и веднага след това краткият и рязък звук на силна плесница. Принцесата скочи на крака и склочи ръце, братовчедката изтича до вратата да слухти. Не се чуваше вече нищо: ни глас, ни плач. Дона Фердинанда влезе сама и спокойно отиде да седне до племенницата си, като разтриваше зачервената си длан. Почна да говори за това-онова, попита какво имат за обед, какво прави Терезина, която точно този ден бе отишла в „Сан Плачидо“, при леля Крочифиса. После стана да си ходи и братовчедката я изпрати.

През това време долу в канцелариите делегатите на дружествата, допуснати вътре в присъствието на дука, бяха поканени от него да насядат наоколо; младият Джуленте в качеството си на оратор започна речта си:

— Господин дук, от името на патриотичните дружества Национален кръжок, Граждански съюз, Работническа лига, Италианско освобождение, Синове на нацията, чиито представители са пред вас... ние идваме да изпълним възложеното ни поръчение, да ви помолим да приемете да се кандидатираме за депутат в Италианския парламент. Страната съзнава, че иска от вас жертва, и то нелека; но патриотизмът, за който дадохте толкова и такива блестящи

доказателства, ни вдъхва увереност, че ще се отзовете на призива на страната...

Трима-четирима представители от простолудието стискаха шапките си с две ръце, сякаш някой искаше да им ги открадне; чичото Джуленте гледаше в земята. Като свърши кратката реч на момъка, дукът отговори със задавен глас, търсейки думите си една по една:

— Граждани, развълнуван съм... и ви благодаря наистина... Щастлив съм... дори, бих казал, горд... че можах да допринеса, доколкото ми позволяваха силите, за националното освобождение... и за великото дело за обединението на нацията... Но наистина това, което искате от мене... е пряко моите оскъдни сили... Това е едно задължение... позволете!... — добави той с друг тон, като видя, че другите правят жестове на отказ — което не бих съумял да изпълнявам успешно... за което са необходими особени способности, които аз не притежавам... Ще се намерят и други патриоти, които много по-добре от мен... ще могат да отговорят на интересите... да защитават интересите... на нашия край!

— Извинете! — започна отново момъкът. — Ние ценим чувството на деликатност, което ви кара да говорите така: вашата скромност не би могла да ви подсказе друг отговор. Ала съдник за вашите способности, извинете, трябва да бъде самата страна. Ако вие имате други причини да отказвате, лични или свързани с работата ви, ние ще се примирим с това, тъй като не бихме позволили да правите прекалено голяма жертва. Но ако единственото възражение е, че сте неспособен, позволете ни да ви кажем, че не сте вие човекът, който ще преценява дали сте способен, или не!

Когато Джуленте млькна, шивачът Белия от дружеството „Синове на нацията“ заяви:

— Господин дук, работникът желае ваше превъзходителство... Има мнозина, които се домогват да гласуваме за тях, но ние им нямаме доверие. Ние искаме добър патриот и благородник като ваше превъзходителство...

Тогава чичото Джуленте се обърна към другарите си и гладейки брадата си, рече с шеговит и благодушен тон:

— Не се страхувайте: дукът иска да ни накара да го молим...

— Да ви накарам да ме молите? — възкликна кандидатът, смеейки се. — Да не ме вземате за някой любител пианист?

Всички се разсмяха и ледът се разчупи. Официалностите и високопарният стил на посланичеството бяха изоставени и тогава всеки изказа своето мнение на диалект, скромно, за да накара дукъ да приеме. За неговото име щели да дадат съгласието си; в случай на отказ гласовете щели да се поделят между трима или четирима души; а тъй като това са първите избори, към които се призовава страната, трябвало единодушно да потвърдят волята на избирателната колегия. Този резултат може да бъде постигнат само ако дукът приеме; в такъв случай всички останали щели да се оттеглят; неговият отказ би дал възможност да закипят дребните амбиции на някои патриоти от последния момент. При тези настоявания дукът току възкликваше:

— Скъпи господа... смущавате ме!... Вие сте много добри... Не знам какво да ви отговоря...

— Отговорете „да“, приемете!... Толкова ли е трудно? След като ние го искаме!

— Но аз не съм подходящ... Чувствувам цялата отговорност на мандата... Това не е шега работа! Едно е да давам някой и друг съвет в общината, подкрепян от всички вас, друго е да седна сред представителите в парламента!

— Драги господа — рече изведнъж чичото Джуленте и сложи край на любезния спор. — Чуйте какво ще ви кажа! Нашата мисия завърши: дукът знае какво е желанието на всички; засега той няма да ни каже нито „да“, нито „не“; нека го оставим да обмисли добре: утре, вдругиден, когато размисли и се посъветва със своите приятели, той ще ни даде отговор и да се надяваме, че това ще бъде желанието от нас отговор...

— Точно така! Благодаря ви, точно така... — отвърна дукът. — Отлично; обещавам, че ще помисля и ще направя всичко възможно... А засега благодаря на всички ви! Благодарете от мое име на дружествата; по-късно ще дойда да им благодаря лично!...

Той ги задържа още, разговаряйки с тях за събитията на деня: интересуваше се от обществените работи, засегна бегло и мерките, които трябвало да се искат от правителството в Торино за благоденствието на страната, за по-доброто устройство на новата власт. Извади от чекмеджето на писалището си една кутия с пури: хавански пури със златист цвят, меки и ароматизирани, и щедро ги раздаде, като се ръкува с всички, но най-крепко с двамата Джуленте.

На другия ден „Възродена Италия“ публикува уводна статия от Бенедето относно предстоящите избори, в която се казваше:

Два са критериите, от които могат да се ръководят гласоподавателите: неопетненият патриотизъм, който е залог за италианския дух на избория, и неговото обществено положение, което му позволява да изпълнява своята мисия независимо и дава увереност за неговата безкористност и искреност. Сега, когато страната има щастието да притежава Човек, който носи името дук *Гаспаре Уседа Д'Орагуа*, ние смятаме, че всички спорове са излишни и че всички гласове на гражданите, справедливо загрижени за общественото благо, трябва да се съсредоточат върху името на изтъкнатия патриций!

Мнозинството от избирателната колегия беше за него и сред хора на привържениците му гласовете на противниците му биваха заглушени. Най-разпалени бяха защитниците от простолюдието, работниците, Националната гвардия, обикновените хорица, които нямаха право на гласоподаване, но увличаха след себе си гласуващите. Ако някой се опиташе да възрази срещу тази кандидатура, веднага му запушваха устата. Всички Уседа били бурбонци до мозъка на костите ли? Значи, толкова по-голяма е заслугата на дука, че напук на роднините си е прегърнал либералната идея! В 1848 година той не бил взел ничия страна ли? Но не е извършил и предателство като мнозина други!... Тия гласове уж биваха заглушени и току изведнъж се обаждаха отново, още по-дръзки. Още от лятото, откакто си бяха отишли неаполитанците, от време на време се появяваха, разлепени по ъглите или разнасяни из кафенетата и аптеките, някакви анонимни позиви, в които се четяха лоши новини, обезпокояващи преценки, скрити заплахи; тези неща бяха станали все по-редки, но сега започнаха отново да се разпространяват и освен мрачните прогнози за бъдещето на революцията съдържаха зловни намеци срещу изтъкнатите личности и особено срещу дука. В тия кратки позиви само с няколко думи се изразяваше съмнение или се задаваше въпрос, но винаги се намираше някой, който да ги обясни. Какво е направил

Патриотът в деня на 31 май? Скрил се в „Сан Никола“ — казваше коментарът. Ами оня бинокъл от 1848-а? Да, с който се наслаждавал на обсадата и пожара, заобиколен от войниците на Фердинандо II! А посещенията при губернатора? За да бъде пак господар на положението, ако революцията не успее...

Дукът, от когото двамата Джуленте криеха тези нападки и дори заповядваха на войниците от Националната гвардия да не показват позивите на майора, когато ги отлепят от стените, започна да иска сведения за тях и настояваше да ги чете. Като видя своето име, той леко пребледня, прочете набързо фразите, в които се говореше за него, но не каза нищо.

— И да не можем да узнаем от чия ръка излизат! — викна Бенедето. — Да не можем да дадем добър урок на тези подлещи!

— Какво да се прави! — отвърна тогава засегнатият. — Това са дребните неприятности в революциите и свободата. Ала свободата се коригира сама... Не се тревожете за това...

Но когато двамата Джуленте си отидоха, той си наложи шапката и отиде право в „Сан Никола“, където потърси приора дон Лодовико.

— Гледай каква лоша игра играе твоят чичо — рече му той спокойно. — Анонимните позиви излизат от него и от неговата клика. Не ме интересува, че се заяжда с мен; напротив, това е от полза за мен, защото ми печели по-големи симпатии. Но ако продължава да се заяжда с всички, да разпространява подозрения и лъжливи новини, може да го сполети нещо неприятно. Предупреждавам те, защото ти си близо до него и можеш да му го кажеш. Ако продължава така, всичко ще се разкрие... Да внимава!

Приорът не каза нито дума на дон Бласко, но докладва всичко на абата, та той да поговори за това с някой от приятелите на монаха. Отец Галваньо бе натоварен да предупреди монаха; като чу думите му, дон Бласко пребледня и викна:

— На мене ли говорите? Вие сте полудели, вие и оня, който ви праща. Трябва да знаете, че ако искам да кажа това, което чувствавам, казвам го направо в муцуната на когото следва, та ако ще да е той и Франческо Втори, да му дарува бог вечно щастие! — И той направи дълбок поклон. — Да не си въобразявате, че се страхувам от тази банда разбойници и подлещи и... — и тук той взе да изрежда цял поменик от епитети, по-страшни от обичайните.

Ала от този ден анонимните позиви се появяваха все по-рядко и полека-лека съвсем изчезнаха. Монахът, с пламтящи от злоба очи, изливаше гнева си в дома на принца — когато го нямаше дука, — като разправяше ужасни неща против брат си, клеветеше го, позореше го и сипеше срещу него съвсем нови епитети, в сравнение с които епитетите, разменяни между хамалите и уличните жени, изглеждаха комплименти и ласки. Неговият гняв имаше и по-близка, и по-пряка прицелна точка — племенницата му Лукреция. Тази усойница още се осмеляваше да мисли за оня подлец! Затова ли я бяха възпитали: да ги хапе всичките, да петни името на Уседа, да ги прави за посмешище, като се жени за оня гад!

— Ама че покварен и отвратителен род! Ах, мръсен вицецрал, дето го е създал!... По-добре би било... (да създава на този свят само незаконни деца, беше мисълта, изразена от срамните думи) отколкото да създава това мръсно и разложено племе!...

Това бяха най-ужасните дни за Лукреция. Всички се бяха нахвърлили срещу нея: или не ѝ говореха, или я обсипваха с обиди; дон Фердинанда я хващаше за ръката и така я щипеше, че смъкваше кожата ѝ; дон Бласко един ден като по чудо не я налегна да я бие. Бледа и мълчалива, тя оставяше бурята да отмине, свеждаше очи, не плачеше, не се оплакваше и не се доверяваше на никого; не искаше помощ и от чичо си дука макар и да знаеше, че е приятел на Бенедето и поддръжник на този брак; не казваше нито дума за своето тегло на Фердинандо, който идваше в двореца само заради нея, като зарязваше препарираниите си или подготвени за препариране животни. Но когато се затваряше в стаята с дон Вана, за да получи писмата на момъка, с хладна усмивка тя ѝ казваше шепнешком:

— Безполезно е! Ще се омъжа за него...

Междувременно той продължаваше да се бори за избирането на дука, като държеше речи в кръжоците, пишеше статии във вестник „Възродена Италия“ и позиви, които бяха озаглавени: *Кой е дук д’Орагуа. Един патриций патриот* и т.н.

Още в 1848 година именитият благородник застава против властта на краля Бомба и неговата заслуга е още по-голяма, защото той го упреква не за някаква вина спрямо него или неговите близки, а спрямо целия народ... През дългия период на подготовка ние го виждаме в Палермо като близък другар на най-славните патриоти, където с дейността си и своите имуществва отдава своя принос за националната кауза. В началото на освободителното движение той се връща незабавно в родния си край, защото иска да сподели мъките и радостите на своите любими съграждани. Тук оказва ценна помощ на либералите и застава представителите на омразния Бурбон да се вслушат в гласа, който вече го е осъдил. Той дава своя принос за сформиранието на доброволческите отреди, подкрепя материално преследваните и бедстващи либерали. Когато главорезите на Франческо се оттеглят, пръв се притичва да организира управлението на града, записва се в редиците на Националната гвардия, опора на свободата; закупува за гвардията униформи, муниции и не малко саби. Разтваря фамилната си къща за Биксио и Меноти и посреща освободителите на града. Помолен да представлява първата избирателна колегия в парламента, той скромно отхвърля предложението за тези почести, защото иска да бъде пръв в жертвите. Но родният край го иска. Нашият побратим Палермо ни завижда за него. И този, който носи името дук *д'Орагуа*, не може да не изпълни волята на родния край. Той ще бъде нашият депутат!

От своя страна дукът непрекъснато говореше на принца за брака на Лукреция, възхваляваше момъка, твърдеше, че не бива да се изпуска такъв кандидат, защото семейство Джуленте имат само този син, който ще наследи цялото им състояние.

— Той е много подходящ и по друга една причина — обясни дукът на племенника си, — защото няма да държат на зестрата...

— Какво ме интересува дали ще държат, или не? — отвърна принцът. — Лукреция си има, каквото си има; ваше превъзходителство

да не мисли, че аз не искам да призная нейната част?

— Кой е казал такава нещца? Казвам само, че ще се задоволят с онова, което има.

— Тези работи не ме засягат. Странно би било да попреча на сестра си да извърши това, което иска, и то на нейната възраст! Може би желанието на нашата майка беше тя да остане в къщи; но майка ни е вече на оня свят; пък и да беше жива...

Той често наблягаше на това и повтаряше, че сестра му е свободна да се омъжи за Джуленте; ала думите замираха на устните му, той прекъсваше разговора наполовина, сякаш имаше да каже нещо друго, но от приличие и благородумие го премълчаваше, за да не изглежда непреклонен. Затова един ден дукът го запита:

— Но говори открито! Не си ли съгласен с този брак?

— Аз ли?... След като ваше превъзходителство го одобрява!...

— Не ти ли харесва Джуленте?

— На мене ли трябва да харесва?... Той е добър момък; достатъчно е това, че е приятел на ваше превъзходителство... Пък е и заможен... Аз не страдам от предразсъдъците на леля Фердинанда и на дон Бласко; днес времената са други... Бъдете убеден, ваше превъзходителство, че ако Лукреция смята, че ще бъде щастлива с него, аз няма да се противопоставям... Но справедливо е и тя да не се мъчи да предизвиква кавги!

— Защо трябва да ги предизвиква?

— Защо ли?... Защо?... Ваше превъзходителство не знае нищо, нали по това време бяхте в Палермо... — И тогава той му разказа за неприятностите, които му създавала сестра му, като заговорничела с Киара, с маркиза, с Фердинандо, предявявала някакви права, тълкувайки по свой начин закона, и дори го обвинила, че иска да я ограби заедно с всички останали. — Сега, ако се омъжи, трябва да се сложи край на цялата тази история... Но ще видите, ваше превъзходителство, че ще започнат отново!

— Нищо подобно! — отвърна дукът непоколебимо. — Бракът ще бъде сключен, но аз поемам задължение, че ти няма да бъдеш безпокоен.

Отец Камило вече бе имал подобен разговор с девойката. Той започна да ѝ разправя, че този съюз е пряко волята на всички в семейството не затова, че желаят тя да остане стара мома — макар

че... въпреки че!... — а защото кандидатът не е подходящ. Произходът на един човек все пак си има своето значение; и то не толкова заради самия произход, колкото заради възпитанието, заради моралните и религиозни принципи, които съдържа. Може Джуленте да е добър момък — той не искаше да го кори, без да го познава, — ала изповядва опасна идеология, подкрепя враговете на обществения ред, на законната власт, на Светата църква; и не се задоволява да върши това само на думи, ами и на дело. И една Уседа, една внучка на Блажената Химена, една дъщеря на принц Франкаланца ще се жени за такъв човек? Нима е възможно да се разбират? Може ли да цари любов и съгласие между тях? И после, да оставим това, но макар че Джуленте е заможен, ще ѝ осигури ли такъв разкош, на какъвто е свикнала? Има ли понятие той от аристократични навици? Следователно семейството не се противопоставя от чист каприз, а поради убедителни и сериозни причини. Но, както вече каза, тя самата трябва да прецени добре всичко това: дали любовта ѝ към него е толкова силна, че да е готова да посрещне и материалните притеснения, и да се надява, че ще може да преобрази младежа. Това би било похвално дело, похвално усърдие; но основният, единственият въпрос е, че без одобрението, съгласието и благословията на ония, които представляват покойните ѝ майка и баща, тя не може да очаква мир и щастие.

Лукреция не бе възразила нито думица.

— Какво искат, за да ме оставят да се омъжа за него? — запита тя, когато изповедникът млъкна. — Да кажат какво искат; ще направя каквото искат.

— Бях сигурен в това! — възкликна доминиканецът зарадван и тържествуващ. — Бях сигурен, че едно добро момиче като теб не би могло да отговори другояче. И принцът, който те обича, ще те подкрепи! Разберете се и бъдете винаги сплотени: това е ваш общ интерес и утешение за ония, които ви гледат отгоре.

И така, когато дукът, който още не бе говорил с племенницата си за предложението на Джуленте, ѝ съобщи това и в същото време ѝ каза, че Джакомо желае, преди да се даде отговор на кандидата, да се уредят материалните въпроси, Лукреция заяви, че е готова. Принцът, който многократно се бе съветвал със синьор Марко и дни наред се бе затварял в кабинета си, поиска и от името на брат си сънаследника за основа да бъде взета подялбата, направена от майката, като доказа с

цял куп документи и цифри, че това е правилно; доказа също така, че частта на бащата всъщност никога не е съществувала освен във въображението на чичо им дон Бласко. Обаче съществуваха полиците, които той бе изплатил; следователно сестра му трябваше да поеме своята част, пропорционално на легата: като се направи сметка, излизаше, че ѝ се падат не повече от осем хиляди унции. Лукреция прие тази сума. В майчиното завещание освен това бе наредено принцът да ѝ изплати лихва пет на сто; но през петте години, изтекли от смъртта на майката, нали той бе издържал изцяло сестра си, осигурявайки ѝ жилище, храна, прислуга, дрехи, право да ползува каретата и така нататък и така нататък? Нима той трябваше да понесе тези разходи? Ако сестра му бе изпаднала в нужда, разбира се, той щеше да я прибере в къщата си, защото я обичаше, защото бяха от една и съща кръв. Но тя си имаше свое имущество: следователно не бе правилно, пък и тя самата не би приела брат ѝ да я издържа в продължение на пет години. Като направиха отново сметка, излезе, че лихвите от осемте хиляди унции покриват точно разходите за нейната издръжка, следователно тя трябваше да получи само капитала. Лукреция се съгласи и на това. Така горе-долу всичко бе уредено, но в последния момент принцът постави ново условие на чичо си дука:

— Искам да уредя положението и на другите наследници. Нека видим дали всички имат право, или всички грешат: не ви ли се струва, ваше превъзходителство, че това е логично и справедливо? Тъй и тъй трябва да се занимаваме с всички тия документи, поне да приключим веднъж завинаги. Ваше превъзходителство, говорете и с другите и ги помирете.

За Киара и маркиза не съществуваха подобни причини, за да приемат условията на принца; но тъкмо сега беше подходящ момент да се опита да постигне споразумение и с тях, тъй като те живееха само в очакване на бебето и радостта, която ги изпълваше поради близкото събитие, беше толкова голяма, че ги караше да пренебрегват всякакви други интереси. Затова, когато дукът им съобщи, че Лукреция ще се омъжи и се е споразумяла с брат си, те одобриха решението, като възразиха само, че задържането на лихвите като компенсация за разходите по издръжката ѝ не прави чест на принца. Впрочем нали тя е доволна, всички са доволни.

— Сега трябва да се оправите и вие!... — добави дукът с любезно наставнически тон, който си позволяваше не само защото бе техен чичо, а и поради това, че бе приел да стане кръстник на детето им.

След като се спогледаха с жена си, маркизът отвърна:

— Щом ваше превъзходителство желае така...

— Разбира се, сметката на Киара е същата като на Лукреция; при нея обаче не съществува въпросът за лихвите и Джакомо ще ги изплати до последен грош.

— Аз се ожених за моята скъпа Киара, защото я обичам, а не заради парите ѝ... — и като се наведе към съпругата си, Федерико я целуна по челото.

— Ами легата на вуйчо ми каноника? Ами чека при брачния договор? — напомни тя, за да не позволи да изнасят великодушния ѝ съпруг.

— Джакомо няма намерение да ги признае и не знам дали е прав, или не... Но вече трябва да се излезе от това положение! Засега няколко хиляди унции повече или по-малко за вас нямат значение; аз ще ги възвърна своевременно на моя кръщелник!...

Така се приключи въпросът за огромна радост на съпруга и съпругата. Оставаше Фердинандо, от когото принцът искаше две хиляди унции — сумата на дълговете. Само Лукреция би могла да въздействува на Гламчо; тя обаче, вместо да говори с брат си, легна на легло, не искаше да вижда никого и се оплакваше от някакви неопределени страдания. Като научи, че сестра му е болна, Гламчо почна да я посещава всеки ден; но Лукреция, изглежда, се сърдеше специално на него. Камериерката ѝ беше казала, пък и тя самата бе разбрала, че Джакомо я изнудва; но за да се наложи на роднините си, тя би приела и всичко друго. Сега чувствуваше какво зло готви на по-малкия си брат — единствения, който я обичаше, — като искаше да го накара да се лиши почти съвсем от оскъдното си наследство, най-оскъдната част от всички; ала в главата си тя разменяше ролите: Фернандо беше виновен, задето не се интересуваше от нея, не я питаше какво ѝ е и не се стараяше да премахне последната пречка за сключването на нейния брак. Фердинандо обаче не знаеше нищо за това и когато дукът, за да се измъкне веднъж завинаги от тази каша, му разправи всичко, той остана смаян.

— Намери се добър кандидат за сестра ти... Бенедето Джуленте, нали го знаеш, оня момък, който е много умен и толкова много се отличи...

— А, така ли? Добре, радвам се...

— Но, разбира се, Джакомо иска преди това да се уредят всички сметки и да се приключи с подялбата, която остана неразрешена. Лукреция се споразумя с него, Киара също. Ала брат ти иска да уреди сметките и с тебе, защото това е един и същи въпрос... Ето от какво е болна Лукреция...

— Че защо не ми го казахте по-рано?

Той изтича при леглото на болната и рече:

— Глупачка! За това ли се измъчваш? Чичо ми разказа всичко... След като ти се съгласяваш, аз нямам причина да отказвам. Трябваше да ми го кажеш веднага! Сега доволна ли си?...

Наближаваше денят на изборите; двамата Джуленте, особено Бенедето, бяха издирили избирателите и извършили всички формалности по записването; от сутрин до вечер идваха хора при дука, за да му заявят, че ще гласуват за него; и двамата Джуленте неотлъчно бяха тук. В навечерието на гласуването, тъкмо когато кандидатът приемаше своите поддръжници, камериерът на маркиза пристигна тичешком да вика принца и принцесата, защото Киара щеше да ражда.

Когато Джакомо и Маргерита отидоха в нейния дом, завариха Федерико да се мята като обезумял от тревога, защото не можеше да помогне на страдащата и ежеминутно викаше камериерката, братовчедката Грациела или едната от трите акушерки, които дежуреха до леглото на родилката. Принцът остана при него, а принцесата влезе в стаята на Киара. Въпреки родилните мъки Киара имаше блажен вид, усмихваше се между една и друга контракция и заръчваше да успокояват съпруга ѝ.

— Кажете му, че не се мъча... Иди ти самата, Маргерита! Ох!... Горкичкият... седи на тръни...

И така, нейното дълго лелеяно и пламенно желание щеше най-сетне да се осъществи! При тази мисъл болките ѝ стихваха; тя почти вече не ги чувствуваше, като мислеше за тревогата на съпруга си... Когато принцесата се върна в стаята, акушерката възкликна:

— Почна!... Почна!...

— Показа ли се главата? — запита братовчедката, която държеше под мишниците маркизата, обзета от последните напъни.

— Не зная... Кураж, госпожо маркизо... Какво е?...

Изведнъж акушерките преbledняха, защото видяха, че надеждите им за скъпи подаръци са разбити: от кървящата утроба излизаше безформено парче месо, нещо неокачествимо, някаква риба с човка, някакво голо птиче; този безполов изрод само с едно око и три лапи беше още жив.

— Господи! Исусе!

За щастие Киара изпадна в несвяст веднага щом се освободи; принцесата, която обикаляше из стаята, без да докосва нищо, неспособна да помогне на родилката, сега с отвращение извърщаше глава от тази гледка; акушерките, братовчедката и камериерката се гледаха поразени, възкликвайки:

— А кой ще каже на съпруга!

Тъкмо в този момент маркизът почна да вика, понеже не чуваше вече никакъв звук:

— Братовчедке!... Дона Агата!... Какво става? Братовчедке! Защо не идва никой?

Дона Грациела бе тази, която трябваше да го посрещне и да го подготви за лошия удар:

— Братовчедке, не губете кураж!... Киара се освободи...

— Момче ли е?... Или момиче?... Братовчедке! Защо не продумвате?

— Имайте смелост! Бог не пожела... Киара е добре, това е най-важното...

Принцът, който бе влязъл да види уродливия плод, чието единствено око бе вече угаснало, се опита да попречи на обезумелия си от тревога зет да влезе в стаята на съпругата си; ала не успя. Пред това чудовище, което сломените акушерки бяха положили върху куп пеленки, маркизът се вкамени и се хвана за косите. В същото време съпругата му се съвзе и огледа присъстващите.

— Федерико!... Момче ли е? — бяха първите й думи, които тя произнесе ясно.

— Мълчете! — прекъснаха я в един глас жените, като застанаха пред изрода, за да й попречат да го види. — Засега не й казвайте

нищо...

— Федерико! — продължаваше да вика родилката.

— Киара, как си? — възкликна маркиза и се завтече към нея. — Много ли се мъчи? Още ли те боли?

— Не, нищо ми няма... Ами нашият син?

— Киара, успокой се! То е момиченце... — съобщи ѝ братовчедката, приближавайки се към нея. — Какво значение има!... Толкова е хубавичка!

— Жалко! — въздъхна тя. — Затова ли ти е мъчно? — запита после съпруга си, като видя мрачното изражение на лицето му.

— Ах, не, не!... Всички деца са еднакво мили...

— А къде е?... Донесете ми я тук... — каза Киара и отново въздъхна.

В същия момент по заповед на принцесата камериерката изнасяше навън плода, увит в една пелена, и се стараеше да не я забележат.

— Ето я! — извика Киара. — Искам да я видя...

Тогава всички се стъписаха и замлъкнаха. Като галеше ръцете ѝ и я целуваше по челото, Федерико ѝ рече:

— Кураж, моето момиче!... Имай кураж!... Виждаш, че и аз се примирявам! Господ не пожела...

— Умря ли? — запита тя пребледняла.

— Не, роди се мъртво... Кураж, клета моя!... Стига ти да си добре... останалото е нищо: да бъде волята божия.

— Искам да я видя!

Всички я обкръжиха и се помъчиха да я разубедят от това намерение: нали детето е мъртво! Защо да се измъчва от тази гледка? Трябва да пази здравето си; засега най-важното е нейното здраве!

— Искам да я видя! — повтори тя рязко.

Трябваше да изпълнят желанието ѝ. Тя не заплака, нито изпадна в ужас, докато разглеждаше това отвратително трупче; само каза на мъжа си:

— Твоят син!...

И заповяда да не го изнасят навън. Междувременно надойдоха другите роднини — дон Еудженио, дона Фердинанда, дукеса Радали и братовчедите на маркиза; всички изказваха съжалението си, но им пожелаваха следващия път да имат по-голям късмет. Привечер

пристигна и дукът да изпълни своите задължения; но той постоя малко, защото двамата Джуленте го чакаха долу, за да му докладват последните сведения за настроенията в избирателната колегия; Бенедето приличаше на Гарибалди, когато каза на Биксио: „Нино, утре сме в Палермо!“

На другия ден той наистина тичаше нагоре-надолу по избирателните секции, по къщите на гласоподавателите, бързаше да събере избирателните комисии, като тълкуваше закона, който бе нов и непознат за всички, и поощряваше хората да пуснат в урната бюлетина с името на д'Орагуа.

В същото време, като че в знак на протест срещу тази лудост на дука, в дома на Киара се бяха събрали всички Уседа бурбонци, с изключение на дон Бласко, който след споразумението на племенниците си, уреждането брака на Лукреция и кандидатурата на брат си, изглежда, наистина бе побеснял. Маркизата беше поукрепнала и понасяше доста примирено нещастieto си; маркизът не се отделяше от леглото на родилката и се навеждаше да ѝ шепне на ухото: никой от двамата не слушаше жестоките подигравки на дон Фердинанда против брат ѝ, нито историко-критичните разсъждения, които кавалерът развиваше пред малкия принц, дошъл също на посещение при леля си с приора и брат Кармело. Киара бе изпратила да повикат Фердинандо и го очакваше с голямо нетърпение; когато той се появи, повика го при себе си и дълго му шепна нещо. После извика камериерката, извади връзка ключове изпод възглавницата си, подаде ѝ я и сред глъчката на разговора ѝ заповяда:

— Нали знаеш буркана за свинска мас в килера? Оня големия... Вземи го, изпразни го и го измий добре... Ама много добре, чуваш ли? Ако има топла вода, още по-хубаво.

Когато бурканът бе приготвен, Фердинандо отиде да го види.

— Добре, сега трябва спирт — рече той.

Маркизата заповяда да отидат да купят; тогава пред очите на смаяните роднини бе донесен восьчножълтият изрод, който Фердинандо изми, избърса и го постави в буркана, където наля спирт, и нагласи запушалката.

— Има ли малко лой или глина?...

— Аз имам пластир, ако може да ти послужи... — рече маркизът.

Фердинандо взе пластира, който умириса цялата стая, и замаза ръба на запушалката, за да не влиза въздух в съда. Маркизата следеше внимателно действията му; Консалво гледаше ококорен това парче лой, което плуваше в спирта; после изведнъж каза на дон Лодовико:

— Чичо, не ти ли прилича на козата в музея?

Наистина в музея на бенедиктинците имаше едно животинско недоносче, някакъв мъничък кози мях с лапи, един безобразно разчленен мехур; ала плодът на Киара беше по-страшен. Дон Лодовико не отговори; след като постоя малко при сестра си, той си отиде. Един подир друг си тръгнаха и другите и оставиха Киара сама с мъжа си да гледа със задоволство това анатомично чудо — най-пресния плод на рода на Вицекралете.

За принца беше много важно да се върне при чичо си дука и за да му достави удоволствие, взе и сина си, макар че вече бе време момчето да се прибира в манастира. Семейството едва-що бе влязло в двореца, когато отдалеч се зачу глъчка: ръкопляскания, викове, звуци на тръба и удари на тъпан. Оглавявана от двамата Джуленте, демонстрация на граждани от всички класи, със знамена и музика, идваше да приветствува първия депутат на избирателната колегия, именития патриот. Щом видя, че тази ревяща сган идва насам, вратарят се втурна да затвори голямата порта; но Балдасаре, изпратен долу от дука, му нареди да я остави отворена. Тълпата викаше: „Да живее дук д’Орагуа! Да живее нашият депутат!“, музиката свиреше химна на Гарибалди, а няколко хлапака, въодушевени от музиката, се премятаха през глава. Двамата Джуленте, кметът и още десетина видни граждани преговаряха с Балдасаре, защото искаха да се качат горе, за да поздравят избраника на народа; тъй като дукът се намираще в Жълтия салон, майордомът ги придружи дотам; когато влезе, Бенедето Джуленте видя Лукреция до принцесата, още с шапчица на главата. Дукът посрещна гражданите, ръкува се с всички, без да пести благодарностите си, а през това време от улицата долитаха викове и ръкопляскания; принцът, зърнал в групата един урочасник, пребледня и измърмори: „Сохрани, боже! Сохрани, боже!“

Новият избраник междувременно представи Джуленте на племенниците си. Момъкът се поклони и възкликна сияещ:

— Госпожо принцесо, госпожице, аз съм радостен и горд да ви поднеса за пръв път моите почитания в този щастлив ден, който е

празник за вашия дом, както и за целия роден край...

— Да живее Орагуа! Да се покаже дукът! Да живее депутатът! — ревяха отдолу.

И Бенедето, сякаш вече се намираще в свой дом, разтвори широко балконската врата. Тогава дукът пребледня повече от племенника си: сега той трябваше да говори на тълпата, да си отвори най-сетне човката и да каже нещо. Като се притискаше до Бенедето, той заекваше:

— Какво, какво трябва да кажа?... Помогни ми, аз се смущавам...

— Кажете, че благодарите на народа за радушната демонстрация... че чувствувате отговорността на мандата, но ще посветите всичките си сили да го изпълните... въодушевен от доверието, подкрепян... — Но понеже виковете нарастваха, той го изтласка на балкона.

Щом депутатът се появи, откъм улицата, гъмжаща от глави, се надигна още по-силен рев; размахваха шапки, кърпички, знамена и крещяха: „Да живее! Да живее!...“ Заловил се за парапета с две ръце, блед като мъртвец, със замъглен поглед, целият вцепенен, депутатът започна:

— Граждани...

Ала гласът му се изгуби сред неспирното и всеобщо вълнение, сред оглушителния хор на възгласите; държането на депутата не показваше, че той иска да говори. Бенедето вдигна ръка; като по чудо настана тишина.

— Граждани — започна момъкът, — от името на всички вас, от името на независимия народ съобщих на знатния патриот...

— Да живее Оракуа! Да живее дукът!...

— За блестящото единодушно одобрение на всички избиратели... Към многобройните доказателства за себеотрицание, дадени от него на отечеството...

— Да живее! Да живее!...

— ... дук д'Орагуа прибави и това, че се подчини още веднъж на волята на избирателите и ще ни представлява в онова велико събрание, където за пръв път ще участвуват синовете...

Но той не можа да довърши мисълта си. Оваците, ръкоплясканията заглушиха думите му. Едни викаха:

— Да живее италианското единство! Да живее Виктор Емануил!
Да живее Орагуа! Да живее Гарибалди!

Други добавяха:

— Да живее Джуленте! Да живее героят от Волтурно!...

— Устремът, с който виждам, че сте изпълнени — продължи младежът, — е най-доброто потвърждение за резултата от изборите... тия избори, в които още веднъж ще се прояви свободната... независима воля на един народ, станал господар на съдбините си... Граждани! На осемнадесети февруари хиляда осемстотин шестдесет и първа година ние ще имаме върховното щастие да видим сред представителите на възродената нация и дук д'Орагуа! Да живее нашият депутат!... Да живее Италия!...

Отекнаха последните бурни ръкопляскания и тълпата се раздвижи. За втори път, без да направи никакъв жест, без да се помръдне, дукът започна със задавен глас:

— Граждани...

Но долу не го чуваха, не разбираха, че иска да говори. Тогава, обръщайки се към ония, които се бяха наблъскали на балкона, той рече:

— Искях да добавя две думи... но те си отиват. Можем да влезем вътре...

Той се усмихваше, поемайки свободно дъх, сякаш се бе освободил от кошмар, и стискаше ръката на всеки, но най-силно на Бенедето, насмалко да му я откъсне.

— Благодаря!... Благодаря!... Никога няма да забравя този ден...

После отведе момъка в съседната стая, за да се сбогува с дамите, и изпрати всички чак до стълбището. Когато се върна, принцът, и той освободен от кошмара на урочасването, пак започна да го обсипва с поздравления и го посочи за пример на сина си:

— Виждаш ли, виждаш ли каква почит оказват на чичо? Как целият град е за него?

Момчето, леко зашеметено от врявата, запита:

— Какво значи депутат?

— Депутати са ония, които коват законите в парламента — обясни бащата.

— Не ги ли кове кралят?

— Кралят и депутатите заедно. Нима кралят може да се занимава с всичко? И виждаш ли каква чест прави на цялата ни фамилия чичо? Когато е имало вицекрале, нашите са били вицекрале; сега, когато имаме парламент, чичо е депутат!...

ЧАСТ ВТОРА

1

Когато в града се разчу, че граф Раймондо пристигнал неочаквано от Флоренция в дома Уседа сам, като неканен гостенин, без багаж, само с една пътна чанта, в която бил напъхал малко бельо, необходимо за път, всички почнаха да шушукат, да коментират, да изказват различни предположения, да задават любопитни и настойчиви въпроси, сякаш бе станало важно политическо събитие. Първата вест, която се разнесе от уста на уста, казваше, че младият граф напуснал жена си, за да се раздели окончателно с нея. Добре осведомените знаеха, че след революцията дона Изабела Ферса от Палермо отишла във Флоренция. Нима само този факт не бе достатъчен, за да обясни толкова много неща? Съществуваше обаче известно съмнение дали приятелката е отишла при младия граф по собствена инициатива или с негово съгласие. Някои казваха, че тя отишла на континента, за да се забавлява и да не мисли вече за Уседа; но защо е избрала тъкмо града, където живее той? Че нали така и така тя нямала вече какво да загуби. Нима можела да се надява, че мъжът ѝ ще я прибере отново след две години разляла? Докато е жива свекърва ѝ, това е невъзможно; дон Марио би могъл да прояви слабост и да ѝ прости, още повече, че той продължавал да обича съпругата си и я оплаквал денем и нощем, като да е умряла; ала майка му бдяла над него. Следователно дона Изабела вече не рискувала нищо, напротив, понеже не би могла да издържи на съблазните, нали е млада, по-удобно за нея било да се върне при първия си приятел, отколкото да търси нови приятели: така по-лесно хората щели да ѝ простят единственото прегрешение... Но при Раймондо нещата стояха другояче. Той имаше деца, две невинни същества!... И добрите хора съжаляваха графинята, тази толкова кротка, толкова нежна и така привързана към съпруга си жена, която е обречена — ето на какво нещо е светът! — на такъв мъченически живот.

Всички прислужници в двореца Франкаланца говореха само за това и дори бяха забравили за годежа на Бенедето Джуленте с госпожица Лукреция. Макар и очаквано и разисквано отдавна, това

събитие бе събудило отново групировките, на които се разделяха слугите на принца; и докато вратарят Джузепе сваляше шапка и се покланяше, когато идваше годеникът, като че се връщаше лично господарят му, Паскуалино Ризо дори не докосваше каскета си, седеше под свода на вътрешния двор, приличаше се на слънце и ако трябваше да се изхрани, едва благоволяваше да извади лулата от устата си и да се извърне леко настрана. Единствен Балдасаре си оставаше безпристрастен, гледаше си само службата и се отнасяше към годеника на госпожицата така, както се отнасяше към него принцът: много вежливо, но без фамилиарности.

— Господарите са си господари — казваше майордомът; и ако чуеше, че низшият прислужнически персонал разисква разгорещено избора на младата господарка, веднага изпъждаше конярите в конюшната, миячите — в кухнята. — Да не е твоя сестра бе, говедо!

Така де, какво ги засягаше тях това, че дона Фердинанда и дон Бласко, които бяха винаги единомдушни, макар и да не можеха да се понасят един друг, не идваха вече в двореца, защото не одобряваха този брак? Наистина и на Балдасаре му правеше впечатление, че една Уседа ще се жени за някакъв си *адвокат*; но нали момъкът бе учил за собствено удоволствие, а не за да упражнява професията си. И въпреки че не беше от реброто Адамово, все пак имаше аристократично възпитание и на майка си и баща си казваше „ваше превъзходителство“; а когато дойде в дома на годеницата си, даде на прислужниците каквото се следва. Ех, може роднините му да не са много изискани, но младоженците не са длъжни да живеят с тях! Поради всички тия съображения Балдасаре не позволяваше на подчинените си да дрънкат каквото си щат; но клюките не спираха и само пристигането на младия граф успя да ги насочи към друг обект. Слугите съвсем ясно виждаха, че младият господар Раймондо не е дошъл по работа, както искаха да ги убедят някои; ако беше дошъл по работа, щеше да донесе поне един куфар, а не тази чанта с две ризи и два чифта чорапи и гащи; и нямаше да е толкова мрачен, той, който винаги когато беше далече от жена си, бе в добро настроение! Уж имаше да урежда сметки с брат си принца, а пък всеки ден ходеше при леля си дона Фердинанда, която му служеше за параван в началото на приятелството му с Изабела Ферса. И дона Фердинанда открито изразяваше пред всички своето мнение: при това положение, след като

съществува несъответствие на характерите между съпруга и съпругата, не остава нищо друго, освен да се разделят като добри приятели; да дадат дъщерите си в някой колеж, да ги задомят колкото се може порано, а по-нататък — всеки по своя път!

Принцът обаче не говореше на брат си нищо нито за жена му, нито за децата му, не го питаше дори живи ли са, умрели ли са. От своя страна Раймондо мълчеше, сякаш бе оставил езика си в къщи, или ако кажеше нещо, говореше разсеяно за незначителни неща и съвсем не се бъркаше в това, което ставаше във фамилията. Не споменаваше за споразумението на наследниците, за брака на Лукреция, сякаш тия неща ни най-малко не го засягаха или пък вече бе изразил своето мнение за тях. И едва-едва забеляза Джуленте, бъдещия си зет.

Лукреция ликуваше: Бенедето идваше да я ухажва всяка вечер; след шест месеца той щеше да бъде неин съпруг. Тя дори не си спомняше вече за лихварската спогодба, за жертвата, направена заради нея и почти наложена на другите сестри и братя. Момъкът не ѝ даваше да отвори дума по материалните въпроси, защото искаше нея, а не зестрата ѝ, защото при това условие бе получил съгласието на принца. Но това съгласие бе изразено така хладно, сякаш беше изтръгнато насила; без да се смята, разбира се, и това, че дон Бласко и дона Фердинанда вече не стъпваха в двореца, та дори и дон Еудженио гледаше враждебно бъдещия си племенник. Но колкото повече роднините показваха, че не са съгласни с този брак, толкова по-силно тя проявяваше любовта си към Бенедето.

— Не им обръщай внимание, всичките са луди! Мразят те безпричинно и един прекрасен ден безпричинно ще се помирят с теб!...

И почваше да му разказва за техните щуротии, подучваше го как да ги обезоръжи, как да ги подхване откъм слабото им място. Момъкът се нуждаеше от нейните съвети, защото полагаше всички усилия, за да бъде приет от бъдещите си роднини, тъй като знаеше добре, че ако в материално отношение би могъл да сключи по-изгоден брак, то що се отнася до благороднически произход, не би могъл да направи посполучлив избор. И Джуленте страдаха от манията, че са благородници или най-малкото облагородени от поредицата юристи, съществували в техния род; най-голямата им мъка беше, че не са успели да създадат майорат. Затова пазеха най-ревниво дипломите и портретите на

всичките образовани люде, съдии и председатели на съдилища, от които произхождаха, и се хвалеха с благородническите бракове, сключени най-вече в последните поколения. Така, в очите на хората, които не бяха дребнави, те минаваха за благородници; понеже бяха благородници без титла, наричаха ги „кавалере“; но чистите благородници ги държаха на известно разстояние. При това положение бракът на Бенедето със сестрата на принц Франкаланца беше истинско щастие, така мислеха и дон Паоло, и жена му дон Елеонора. Заслепени от гордост, че са успели да уредят този брак, те дори не забелязваха студенината и неприязненото чувство на всички Уседа или отдаваха това на либерализма на Бенедето; момъкът, суетен като тях, но не така заслепен, виждаше всичко и се стареше да покори роднините. Той веднага спечели симпатиите на принцесата, защото отбягваше да се ръкува с нея и хвалеше хубостта и нежността на Терезина. Не особено трудно бе и завладяването на дон Еудженио, който отначало се правеше, че не го забелязва. Подучен от Лукреция, момъкът взе да му говори за история и изкуство, за вицецралете Уседа, като изслушваше със зяпнала уста мъдростите на кавалера; после го помоли да му покаже своите колекции и докато разглеждаше всички грънци и цапаници, разсипа се да ги хвали и да изказва суперлативи пред тия Тицианови и Тинторетови „оригинали“, които обяви за похубави от всичките картини на същите майстори, запазени в Неаполския музей. Но когато дойде Раймондо, Бенедето често пъти се намираше между два огъня, защото дон Еудженио и дон Коно величаеха славното минало на града, родните паметници, а Раймондо нарушаваше мълчанието си само за да ги хули. Джуленте гледаше и вълкът да е сит, и агнето да е цяло и не знаеше как да се държи с тях, защото те никога не се разбираха помежду си. Само и само да хвали всичко чуждо, Раймондо презираше едва ли не и благородничеството на своя род; дон Еудженио обаче работеше упорито над своята Хронологични история. И понеже му се струваше, че това заглавие не звучи достатъчно добре, беше го сменил с Историко-хронологично изследване; но тъй като дон Коно твърдеше, че изследване не е равностойно на дисертация, между двамата започна много по-дълъг и оживен спор, отколкото за това как се пише думата *solenne*. Като го запитаха за неговото мнение, Бенедето се позамисли, но не за речника,

а за хладността, която проявяваха към него, и за войната, обявена му от монаха и старата мома.

— Струва ми се, че са синоними... — отвърна той.

— Разбра ли, дебела главо? — рече тогава тържествуващ дон Еудженио на дон Коно. — Предаваш ли се най-последно?...

От своя страна принцът използваше бъдещия си зет по друг начин. През май 1861 година Неаполитанският кодекс бе заменен от Сардинския и съдии, адвокати и тълкуватели си блъскаха главата да тълкуват новия закон. Бенедето, до известна степен от любов към науката, донейде и от патриотично усърдие, го бе разглеждал подробно със своя патрон; като разговаряха за това-онова, принцът караше момъка да сравнява текстовете на двата кодекса, да посочва разликите и приликите им; понякога, като си даваше вид, че уж говори изобщо, за предполагаеми случаи или без да има интерес, той получаваше от него истински адвокатски съвети. Един ден го запита какво мисли относно легата на манастира. Макар и да мислеше тъкмо обратното, Джуленте му отвърна, че случаят е неясен и прекрасно би могло да се поддържа, че учредяването на този фонд е невалидно... За да спечели благоволенieto на всички тия Уседа, той подкрепяше и насърчаваше претенциите им; но от гордост, че посещава техния дом и се сродява с тях, той се вживяваше в тая роля и искрено прегръщаше каузата на бъдещите си роднини: Изследването на кавалера му се струваше наистина полезна творба, доводите на принца наистина уважителни. У него се съчетаваха аристократичната суетност на баща му и либералният ентузиазъм на чичо му; затова, като се хвалеше, че произхожда от майстор Рационале Джуленте, по повод избирането на дук д'Орагуа той твърдеше, че властта в страната трябва да бъде взета от „нас“; сиреч от „една аристокрация, способна както английската да разбере и удовлетвори нуждите на нацията...“ Но при тези изказвания той губеше постигнатото; принцът и кавалерът се усмихваха презрително не толкова заради либералните му теории, колкото заради това „нас“, което чуваха от неговата уста, и факта, че един Джуленте сериозно се смята за благородник. Когато момъкът говореше за прадедите си, за почестите, които били спечелили, за аристократичните традиции на своя род, за семейния герб, принцът гладеше брадата си, дон Еудженио зяпаше разсеяно, принцесата свеждаше очи, блюдолизците си намигаха, а самата Лукреция при

внезапно настъпилата студенина се намръщваше и кимаше одобрително, без да пророни дума.

Една вечер той спомена за каноника Джуленте, прославил се през миналия век, известен с някои свои творби по каноническо право, особено с големия си трактат „За брака“. Раймондо, който присъствуваше, изглежда, се интересува от този разговор.

— Трактовата на главата за уважителните причини, пречките и обстоятелствата, анулиращи брака, е нова — каза Бенедето. — Чел съм много произведения на тази тема, но разработката, богатите текстове и тълкувания в тази книга са наистина възхитителни.

— Да, да — съгласи се този път кавалерът, — и аз съм я чел.

— Как го каза? Уважителни причини? — запита Раймондо.

— Уважителни причини и обстоятелства, анулиращи брака.

— Но уважителна причина и пречка ми се струва едно и също нещо — забеляза дон Еудженио.

— Да, ваше превъзходителство — той вече се обръщаше към бъдещия си чичо с „ваше превъзходителство“, — но се казва уважителна причина, за да се различава от обстоятелство, или, с други думи: пречки, които възпрепятствуват бракосъчетанието, и пречки...

— Извинявай! — прекъсна го камерхерът. — Пречка, която възпрепятствува, това е чиста глупост! Нима пречката може да улеснява?

Бенедето почна да му обяснява много търпеливо, но кавалерът упорито спореше, че „изразът“ е неправилен, и не млъкна, докато Раймондо не викна отегчен:

— Чичо, иди да кажеш това на канонистите! Щом така е юридическият израз! А кои са обстоятелствата, анулиращи брака? — запита той Джуленте.

— Уважителните причини, обстоятелствата, анулиращи брака, са тия, които обезсилват брака, след като вече е сключен.

— Тоест?

— Ех, изброяват се повече от дузина, впрочем точно четиринадесет. Преди това са били дванадесет, после Трентският събор ги увеличил с още две... Изучавах тези неща преди известно време, но сега — добави той, обръщайки се към Лукреция — би трябвало да изучавам не пречките, а по-скоро причините за великото тайнство...

— Светото тайнство ли?... — рече Лукреция, която вече витаеше из облаците. — Изложено е в катедралата.

Всички се разсмяха и за тая вечер разговорът спря дотук. Но след няколко дни Раймондо запита любопитно бъдещия си зет:

— Е, не си ли спомни кои са уважителните причини, обстоятелствата, анулиращи брака?

— Спомних си... но не всичките — отвърна Бенедето, който в присъствие на годеницата си не искаше да обяснява някои неща. Затова ги каза на латински: — *Error, conditio, votum, cognatio, crimen*^[1]...

— Стига, стига! Няма смисъл, не разбирам... — и Раймондо му обърна гръб.

Но преди да си отиде, Бенедето го повика настрана:

— Не можех да обяснявам пред дамите. Уважителните причини са следните... — И той ги изброи и му ги обясни всичките на италиански.

Няколко дни след този разговор слугите долу в двора се разбъбраха: из града се носел слух, че дукът щял да се върне от Торино, единствено с цел да оправи кашата, която забъркал младият граф. Запитаха Балдасаре дали това е вярно, но той сви рамене и отвърна:

— Отде да знам аз! Да не би дукът да има да ви дава, та го очаквате?...

Ала слухът излезе истина: Джуленте, чичо му дон Лоренцо и всички политически приятели на депутатата потвърдиха това, дори се стовариха да го посрещнат, ако пристигне по суша, и да устроят демонстрация в негова чест. Той пристигна по море и не беше сам: придружаваше го барон Палми, избран за сенатор след революцията. Но вместо в двореца, както друг път, баронът отседна в хотела. Работата, изглежда, беше много сериозна. Дали с това той искаше да каже, че всичко между младия граф и съпругата му е свършено? Че вече се е стигнало до развод? Но тогава защо се връщаше и дукът?...

Пристигането на депутатата предизвика голямо вълнение в града и веднага почнаха да се нижат посетители при него: пръв дойде дон Лоренцо Джуленте с племенника си, после неколцина управници и представители на множество политически дружества; след тях голям

брой граждани от всички класи, влиятелни личности, стари приятели и нови патриоти, които идваха да приветствуват депутата, да му благодарят за великите дела, извършени в Торино, и докато бяха тук, да се осведомят и за своите лични работи, които му бяха поверили. Както по време на изборите, той ги приемаше долу, в стаите на администрацията, и благодареше за благодарностите, надянал маската на скромността; но когато почитателите му го разпитваха, той описваше заседанията на парламента, посещението при Виктор Емануил и при „горкия“ Кавур, политическия живот в столицата; и всички го слушаха внимателно. В парламента не си отваряше устата да каже „да“ или „не“; но слушателите тук не го плашеха, защото това бяха все малко или много близки хора, застанали чинно пред него; и той се наслаждаваше на своя триумф, бърбеше като стара сврака, без да усеща дори умората от пътуването. Кавур му бил обещал големи работи: жалко, че този велик министър умрял! Но и правителството било също така разположено към Сицилия: скоро щяло да започне строителството на железници, пристанища, големи обществени сгради. За да следи изпълнението на обещанията, не бивало да напуска столицата през тези дни, ала се наложило да дойде набърже поради сериозни семейни причини... за да оправи някои работи... Той не се отпускате много, но всички разбираха за какво става дума. Посещенията продължиха чак до вечерта; ония, които искаха да му говорят насаме, не се помръдваха, сякаш бяха решили да останат да спят при него. Когато му дойде до гуша, даде знак на дон Лоренцо и той изведе всички навън.

Но депутатът не си легна. Предупреден от Балдасаре, че чичо му иска да говори с него, Раймондо го чакаше нетърпелив и развълнуван в неговата спалня.

— Какво мислиш да правиш? — започна дукът направо, без предисловия.

— Относно кое? — отвърна племенникът, сякаш не разбираше за какво става дума.

— Относно жена ти и твоето семейство!... Тъстът ти е тук, не знаеш ли?

— Аз не знам нищо.

— Разбира се, след като си избягал от къщи! След като не си се обадил цели два месеца! Струва ми се, че вече е време тази история да

свърши...

Той говореше със сериозен, авторитетен тон, разхождайки се из стаята, сложил ръце отзад; Раймондо седеше, забил поглед в земята като изплашено дете, което го е страх, че ще го гълчат.

— Какво имаш да кажеш против жена си? — запита го изведнъж дон Гаспаре, като се спря пред него.

— Аз ли? Нищо...

— Така си и знаех! Но исках да чуя потвърждение от твоята уста. Защото смятам, че поведението ти би могло да се обясни само ако имаш някакви оплаквания от Матилде! Тогава защо я остави?

— Не съм я оставил.

— Как така? Ти си тук от два месеца, не си й писал нито ред, не си се погрижил за никого от семейството си, като че ли не съществуват, а пък казваш...

— Дойдох тук, защото имах работа. Не мога да седя вързан за полата на жена си — рече той и го погледна в лицето.

— Добре, тук не става въпрос да седиш вързан — възрази дукът. — Но човек, който заминава по работа или за развлечение, по една или друга причина, не тръгва, както си тръгнал ти. Не напуска къщата си заради хотел.

— Това не е истина!

— Каза ми го твоят тъст... и всички го потвърдиха...

— Лъжа е! — повтори племенникът силно, с малко писклив глас. Тогава дукът отстъпи:

— Нека да е лъжа, толкова по-добре... Впрочем не това е важното... Фактът си е факт... сега трябва да се помисли за бъдещето. Щом като не е вярно, че си напуснал съпругата си, не би трябвало да имаш никакви задръжки да се събереш отново с нея!

— Нямам никакви задръжки — отвърна Раймондо и се изправи.

Чичо му го гледа известно време, сякаш не беше сигурен, че е чул добре, после повтори:

— Готов ли си да се събереш отново с нея?

— Готов съм на всичко, само да престанат с тази комедия.

— Толкова по-добре!... Искаш да кажеш, че те са преувеличили, че са ме осведомили зле... Още по-добре тогава!... Може ли утре тъстът ти да дойде?

— Да дойде утре, да дойде, когато иска! По-скоро бих искал да знам, защо направи тази комедия да отсяда в хотел? Би могъл да си остане в своето село, вместо да устройва тази глупава комедия и с палячовското си поведение да кара хората да говорят.

Сега той говореше решително, пряко волята си, със зачервени очи. А дукът смени и той своя тон, подкрепяйки племенника си:

— Това е истина... имаш право. Какво ли не направих, за да го разубедя!... Но този проклет човек е така устроен... Впрочем това няма значение: ще кажем, че не е искал да притеснява Джакомо... Ще се намери все някаква причина... А ти разбери, че трябва да приемаш хората такива, каквито са, че на този свят човек трябва да умее да прави малко политика... Забавлявай се — добави той с многозначителна усмивчица, — но без да влизаш в очи, спазвай приличието. Неприятно е, че се случи тази беда...

— Ваше превъзходителство, имате ли да ми казвате друго? — запита Раймондо, прекъсвайки го рязко. — Ако няма друго, лека нощ.

На другия ден към обед, тъкмо когато очакваха барона, когото фамилната каляска бе отишла да вземе, се изтърси дон Фердинанда. Тя не бе изкачвала стълбището на двореца повече от шест месеца, от деня, когато там влезе Джуленте. До последния момент се бе надявала, че ще попречи да се извърши това безобразие; но понеже Лукреция не усещаше вече нито шамарите, нито щипанията, сякаш бе станала безчувствена, а Джакомо се защищаваше, като хвърляше вината върху чичо си дука, върху Гламчо и върху самата Лукреция, най-сетне старата мома си бе отишла, затръшвайки всички врати и викайки: „Който се смее последен, най-добре се смее!“; а щом стигна в къщи, повика камериерката, кочияша и коняря, извади от скрина някакъв лист и го накъса на хиляди парченца: „Нито грош, ей така!...“ Тя искаше племенниците ѝ да я слушат и да ѝ се покоряват заради парите, които щеше да им остави, понеже нямаше деца; развалянето на завещанието в присъствието на слугите беше наказанието за тяхното непокорство... Отначало принцът мълчеше, за да остави бурята да отmine; после бе изпратил при лелята сина си с брат Кармело, та като види милото си племенниче, тая фурия да се укроти; най-сетне бе отишъл самият той да я навести и тогава старата мома изсипа върху

него цял порой укори, а Джакомо седеше смирен и мълчеше. Полека-лека поради това, че имаше нужда да я ласкаят и не можеше да се откаже да се бърка в работите на племенниците си, тя се бе успокоила, но не ходеше при тях: домът на нейните прадеди бе осквернен, опозорен от присъствието на оня дрипльо, на оня разбойник, на оня убиец, който се наричаше Бенедето Джуленте, адвокат, *адвокат!* Дори идването на Раймондо не можа да я накара да промени решението си; впрочем племенникът ѝ постоянно ходеше при нея да се съветва. Напук на Палма, за да разбие този брак, сключен против нейната воля, тя поощряваше момъка да скъса окончателно с жена си. Както Джуленте и Палма петняла дома на Уседа, затова тя не искала да стъпи повече у тях. И защитаваше доната Изабела срещу обвиненията, които чуваше да се отправят към нея: нали и тя не била сполучила с онзи неблагоприятен Фарса, „ама че смешен фарс“; та било съвсем естествено този зле подбран брак да свърши още по-зле; ако били дали Изабела Пинто на Раймондо, тогава да!...

Най-неочаквано ѝ донесоха една след друга двете новини: за пристигането на дука и барона и за предстоящото помирение между тъст и зет. Раймондо не се беше обаждал; събитието щеше да стане без нейно знание!

Тогава заповяда да впрегнат веднага и отиде в двореца... Когато влезе в Жълтия салон, завари принца и принцесата, дон Еудженио, дука, Лукреция с годеника си, Киара с маркиза и Раймондо, който сновеше нагоре-надолу като лъв в клетка. Щом я видя да влиза, Бенедето Джуленте се изправи почтително; тя мина край него така, сякаш той беше един от разпръснатите из салона мебели; не отговори на поздрава на никого освен на Раймондо, когото дръпна към един прозорец.

— Смахната баба! — рече Лукреция на годеника си и лицето ѝ веднага пламна.

Той поклати глава и снизходително се усмихна; но дукът се приближи към годениците, сякаш за да извини грубата постъпка на сестра си.

— Баронът би трябвало вече да бъде тук — каза той, като погледна часовника. — Щях да отида аз лично да го взема, ако не се страхувах, че ще се отдаде голямо значение на нещо, което не заслужава...

— Постъпили сте много правилно, ваше превъзходителство — отвърна Бенедето. — В такъв случай щеше да има още по-големи клюки... Това не намалява заслугата на ваше превъзходителство, че успя да възвърне мира в едно семейство, което...

— Дребни недоразумения! Младите са буйни глави! — възкликна депутатът, като се усмихна скромно и съчувствено.

През това време Раймондо завърши разговора с леля си и отново се заразхожда напред-назад; той бе позеленял в лицето и хапеше мустаците си, кривеше устни, с ръце в джобовете.

Сега доната Фердинанда седеше до маркизата, която беше на седмото небе, защото бе бременна на седем месеца. След двете нещастни бременности, през време на които слушаше всички предписания на лекарите, всички съвети на акушерките и мненията на разни жени, сега тя рязко промени режима си и почна да прави каквото си ще: излизаше на разходка с фойтона и пеш, качваше се и слизаше по стълби, пиеше всички смеси, които си въобразяваше, че могат да ѝ бъдат полезни. И разправяше на снаха си, че никога не се е чувствувала така добре, както сега:

— Тези глупаци! Тези шарлатани!... Ами акушерките, и те! Оня ден доната Ана имаше дързостта да дойде при мене. Хванах я за раменете и ѝ рекох: „Драга доната Ана, ще ми бъде много приятно, ако дойдете да ме видите три месеца след като родя, но засега си идете, защото нямам нужда от вас!“

Наоколо всички говореха тихо, сякаш бяха в стаята на болен, ала щом се чу трополенето на кола, която влизаше в двора, разговорите секнаха. Дукът мина в преддверието, за да посрещне приятеля си, обаче пред него се появи братовчедката Грациела.

— Как сте, ваше превъзходителство? Щом научих, че сте пристигнали, казах: да отидем веднага да целунем ръка на чичо. И мъжът ми искаше да дойде, но го извикаха бързо в съда по някакво много неприятно дело. Той ще дойде по-късно да ви поздрави...

Като я видя, че идва, Раймондо изпухтя по-силно, отиде при чичо си и процеди гневно:

— Сега пък и тази клюкарка ли се домъкна? Целият град ли трябва да присъствува? Не виждате ли, ваше превъзходителство, колко е смешно всичко това?

— Имай търпение!... Имай търпение!... — започна дукът, но в същия момент в двора влезе друга кола. Той пак мина отатък и след малко се появи заедно със сенатора. Палми беше съвсем блед, под бузите му личеше как нервно стиска челюсти.

— Раймондо, ето тъста ти... — възкликна непринудено и с помирителен тон депутатът.

Графът се бе спрял. С ръце в джобовете, той кимна едва за поздрав и рече:

— Как сте?

— Добре; ти как си? — отвърна Палми и поздрави поред всички присъстващи. Никой не продумваше, всички погледи бяха насочени към барона. Ръцете му трепереха леко и той не поглеждаше зет си в лицето.

— Заповядайте, дон Гаetano, седнете! — започна дукът, като го хвана за ръка и любезно го принуди да седне. Тогава Палми се настани между принцесата и маркизата; дона Фердинанда се изпъчи, забивайки брадичка в шията си, като пуйка.

— Как е Матилде? — запита принцесата.

— Благодаря, добре е.

— А децата?

— Отлично.

Изправен насред салона, Раймондо гледаше дясната си ръка и с нокътя на палеца чоплеше ноктите на другите си пръсти. Дукът се изкашля леко, сякаш бе прегракнал; после го запита:

— Кога ще отидеш при жена си?

— Още утре — отвърна той сухо и кратко.

— Но ние желаем Матилде да дойде малко и при нас — добави чичото, като погледна другите роднини, сякаш искаше и тяхното съгласие; ала никой не продума. — Тогава — продължи той — можете да направите така: ти ще отидеш да я вземеш и после двамата ще дойдете тук заедно. Какво ще кажете за това, бароне?

— Както желаете — отвърна Палми.

За трети път се чу трополене на кола, която влизаше в двора, и всички обърнаха очи към входната врата. Кой можеше да бъде? Фердинандо? Или дукесата?

Изгърси се дон Бласко.

Откакто се бе сгодила Лукреция, и монахът като сестра си не беше стъпвал в двореца; и той като дон Фердинанда бе хвърлил вината върху принца и не искаше да чуе никакви оправдания, докато най-сетне на принца му омръзна да настоява и го остави, защото от него не очакваше наследство, както от леля си. Тогава, като се видя изолиран, без да може да се бърка в работите на роднините си, принуден да научава новините за тях чрез втори и трети лица, чрез маркиз Федерико или някои чужди хора, монахът се отчая. Разприте в манастира го отвличаха до известна степен; но виковете и псувните му срещу либералите, макар че след установяването на новия строй се бяха удвоили, не го задоволяваха и не му доставяха удоволствие, след като не можеше да ги каже сред близките си, на самото място, където бе станал триумфът на оня изменник брат му, където оня негодник Джуленте навярно бълваше своите ереси. И така, той пухтеше и се ядосваше и неведнъж бе тръгвал към дома на принца; но стигнал наред пътя, се отказваше, защото не искаше да достави удоволствие на племенника си, като отстъпи пръв. Когато научи, че са пристигнали дукът и баронът, че тъстът и зетят щели да се помирят, не можа да изтрае повече.

Принцът го посрещна и му целуна ръка. Лукреция и Джуленте, седнали един до друг, бяха най-близко до входната врата; когато монахът мина край тях, момъкът се изправи, както при идването на старата мома; но той не му обърна внимание и се запъти право към средата на салона. При тая втора обида Лукреция пламна още повече и накара годеника си да седне.

— Скъпо ще ми заплатят за това, да знаеш! Скъпо ще ми заплатят! Ако ме видят вече в тази къща! Да не си посмял да ги погледнеш повече!...

Дукът сякаш не бе забелязал идването на брат си. За да съживи замрелия разговор и да разсее студенината, която бе смутила всички, изобщо да бъде полезна с нещо, братовчедката взе да го разпитва за пътуването му през Италия; депутатът говореше трескаво:

— Врявата по улиците на Неапол? Какво градище! Като премахнаха оттам двореца, министерствата и цялото движение на столицата, сякаш би трябвало да се обезлюди, да се превърне в провинциален град. А той расте с всеки изминал ден и е по-оживен от преди. И Торино е изпълнен с много живот, но е съвсем друг...

— Да, съвсем друг... — повтори баронът с примирителен тон, колкото да каже нещо.

— Вярно ли е, че прилича на Катания? — запита маркизът.

Най-сетне след дългото си мълчание Раймондо проговори, за да заяви с фина ирония:

— Съвсем същият! Приличат си като две капки вода...

— Казват, че улиците били планирани по същия начин...

— Ама да, да!... Дори направо може да се каже, че Торино е по-грозен, по-малък, по-беден, по-мръсен...

Тогава Киара скочи в защита на мъжа си:

— Не мога да разбера тази мания да се говори винаги зле за родния град...

— Извинявай! — възрази дукът. — Тук никой не говори зле за родния град...

— Не е възможно да се прави сравнение — рече Бенедето, за да ги помири.

Дона Фердинанда бавно повдигна очи, за да обърне поглед натам, отдето идваше гласът; но се отказа и погледна на другата страна, към прозореца, където дон Бласко слушаше от племенника си вестите за случилото се.

— Казва, че щял да отиде при жена си и после двамата да се върнат тук. Чичо дукът уреди Всичко. Мен не ме интересува, да правят каквото щат. Но ще видите, че ще започне пак отново. Дано да греша, но ми се струва, че това е едва началото...

— Ами онова говедо защо се меси? Няма ли си други грижи на главата? Навсякъде ли трябва да си пъха гагата? Ама знам аз защо, знам защо...

И тъкмо когато дон Бласко се канеше да продължи и да изкаже всичко, влезе Балдасаре, важен и сериозен, както изискваше тържественият случай.

— Ваша светлост — обърна се той към дука, — дошли са представители на дружествата, които искат да поднесат своите почитания на ваше превъзходителство.

Депутатът нямаше време дори да отговори, когато баронът се изправи и заяви:

— Идете, идете, дук д'Орагуа, няма да ви задържам повече.

— Но моля ви, останете! Ще сляза за момент и веднага ще се върна.

— И аз имам да уреждам нещо бързо; благодаря!

— Няма ли да останете с нас поне на обед?

— Благодаря, заминавам още днес, ангажирал съм извънредна кола.

Безполезно беше да се настоява; баронът отказваше любезно, но хладно. Сбогува се с всички поред и тръгна заедно с дука, който слизаше долу да приеме своите избиратели, докато Раймондо пък се отправяше към стаите си. Тримата още не бяха излезли, когато в Жълтия салон всички се разприказваха.

— Ама че държане, и то в чужда къща! — възкликна дона Фердинанда.

— За половин час не каза и десет думи! — възмути се братовчедката. — Какво му беше? Какво го е прихванало?

— Когато човек е в такова настроение, трябва да си седи в къщи, а не да ходи на гости — обади се маркизът.

— И как се правеше на сдържан! — добави жена му.

— Това заминаване е само претекст... за да откаже... — забеляза от мястото си Бенедето Джуленте.

Тогава дон Бласко, без да се обръща към младежа, но сякаш отговаряйки на изказаната от него мисъл, избоботи:

— В случая говедото, глупакът и смешникът е този, който го кани!

Макар че монахът не го гледаше, Бенедето кимна в знак на съгласие с това, което той каза, като същевременно искаше да извини и упоритостта на дука.

А дона Фердинанда продължи:

— Сякаш с присъствието си ни оказваше особена милост! Като че ли не ставаше въпрос за неговите интереси! Като че ли не е виновен той за това, дето се случи! Ама и онзи глупак ще го моли на всичко отгоре и ще казва, че той бил прав! За да бъде още по-надменен и нахален, нали!...

Бенедето, който бе седнал почти точно срещу нея, се стараяше непрекъснато и равномерно да кима с глава като автомат; и понеже братовчедката бърбеше тихо с Киара, а дон Бласко бе дръпнал настрана маркиза и изливаше гнева си на него, принцът пък седеше

смълчан, а принцесата бе по-мълчалива и от мъжа си, този жест на съгласие и одобрение привлече за дълго погледа на старата мома.

— А всъщност Раймондо е прав — продължи тя, — защото не иска да го шпионират в къщи и не може да понася непрекъснатото вмешателство на тъста си и за най-дребните неща в неговия дом...

Щом забеляза, че тя го погледна два-три пъти, Бенедето, както кимаше одобрително, се осмели да каже:

— Баронът наистина има много тежък характер...

Дона Фердинанда не му отговори, понеже в този момент маркизът и Киара станаха да си ходят; но като излизаше с племенниците си, тя кимна едва в отговор на новия, по-дълбок и по-почтителен поклон на момъка.

В същото време долу в канцелариите дукът приемаше делегатите на дружествата, множество влиятелни избиратели и цяла процесия почитатели от всички съсловия, които идваха да го приветствуват. Повтаряше се сцената от предишната вечер, но сега беше още по-внушителна; полека-лека пред депутата преминаваше целият град; щом излизаха двама, на тяхно място пристигаха четирима; и понеже вече нямаше къде да се седне, всички стояха прави, с шапки в ръце, очаквайки поздравленията, които дукът поднасяше поред. Някакви случайни оратори, хора, които той дори не познаваше, говореха от името на другарите си и в отговор на неговата скромност твърдяха, че родният град никога няма да забрави какво дължи на господин дука. Всички останали гледаха прехласнати и се стараеха с благоговение да доловят думите на депутата, който след поздравленията беседваше за държавните дела: обещаваше Венеция, смяташе, че Рим им е в кърпа вързан, уверяваше ги, че заедно с политическото възраждане ще настъпи и духовен, земеделски и търговски разцвет на страната.

— Такава беше програмата на Кавур. Каква умна глава! Той така се грижеше за Сицилия, сякаш му беше роден край; знаеше цената на нашите зърнени храни и на нашата сира по-добре и от търговски посредник...

Депутатът казваше, че правителството му било обещало голям брой мероприятия за острова, защото трябвало да се мисли за всичко: от възпитанието на младежта, до работа за всички работници. Постепенно със сговор и мир щяло да бъде постигнато лично и обществено благоденствие. Той даваше такива гаранции за това

благоденствие, че хората, дошли да узнаят какво е станало с молбата им за някоя службица, помощ или пенсия, си тръгнаха, като го превъзнасяха до небесата, сякаш им бе напълнил джобовете с пари; и разнасяха из града новината за помирението между графа и жена му — дело и заслуга на дука, който направил голяма жертва, като напуснал столицата в такъв важен момент, за да накара племенника си да се вразуми. Навред се чуваха само похвали по адрес на депутата; от двора на двореца до читателския клуб всички в един глас преценяваха, че в случая той е извършил едно добро и необходимо дело; само дон Бласко в аптеката, където се събираха бурбонците, викаше като бесен:

— А-а, и вие му вярвате? И защо смятате, че го направи? За да задоволи тая паплач! За да се каже, че защитава морала!... И по още една причина... за да спечели благоразположението на оня негодник, дете е приятел с качамачковците!... Сенатора, господин, сенатора! Господин барона, неговата верица!

[1] Прегрешение, брачен договор, обет, роднинска връзка, престъпление (лат.). — Б.пр. ↑

Когато графиня Матилде се върна при роднините на мъжа си след двегодишно отсъствие, в първия момент и те самите не можаха да я познаят. Тя по начало си беше бледа и слаба, но сега буквално бе сива и съсухрена; гърдите ѝ бяха хлътнали, сякаш я разяждаше бавна и жестока болест, раменете ѝ — превити като че ли под тежестта на годините, а потъналите ѝ в сини кръгове очи, бляскащи трескаво, говореха, че я измъчва някаква горчива мисъл, тежка грижа и болезнен страх.

— Клетата Матилде! Болна ли беше? — запита я принцесата въпреки заповедите на мъжа си, който ѝ забраняваше да има собствено мнение.

— Малко... — отвърна етърва ѝ, като поклати глава с мила и тъжна усмивка. — Вече ми мина...

Тя наистина чувствуваше, че се съвзема. Баща ѝ не бе пожелал да я придружи до тази къща, нито ѝ позволи да заведе там децата; и все пак, забравила за това колко бе страдала тук, сега тя влизаше в дома на Уседа с чувство на облекчение и едва ли не с надежда. Неотдавнашната буря бе толкова силна и жестока, че тя си спомняше дори със съжаление за времето на старите си мъки; тогава ги бе смятала непоносими, защото още не знаеше как постепенно, но непрекъснато щяха да се увеличават, докато убият у нея всякаква надежда, че някога ще може да намери спокойствие. Как ѝ се бе свило сърцето при първите разочарования, когато забеляза, че нейната любов не е достатъчна на Раймондо, че той мисли различно от нея, че намира щастие в неща, които за нея нямат никаква стойност! И все пак тогава той още не беше ѝ изневерил! Но после дойдоха изневерите и тя му бе простила, защото, както ѝ казваха, всички мъже правели така; защото от това страдаше само тя, мълчаливо, дълбоко в душата си. Впрочем и какво би могла да направи? Какво би могла да стори пред една по-сериозна опасност, пред една ужасна заплаха? Да го остави? Но самият той я беше оставил!... Спомняйки си за ония две години, прекарани в Тоскана, за всичко, което бе преживяла там, когато виждаше, че се

подготвя последното нещастие и че не може да го предотврати, сега тя наистина изпитваше нужда да падне на колене и да благодари на бога, толкова чудно ѝ се струваше разкаянието на Раймондо. Но можеше ли да се надява, че това ще продължи? Колко пъти той бе давал вид, че се е вразумил, а после постъпваше още по-зле! Нали преди две години, преди да избухне скандалът в дома на Ферса, тя бе помислила, че всичко е свършено между тях. А когато научи, че тази жена е изгонена от свекърва си, разбра, че скъсването е било само една комедия, устроена от нея и Раймондо, и съвсем ясно осъзна какво я очаква понататък... Но все пак заминаването за континента я бе заблудило още веднъж: може би разстоянието, времето, светските развлечения, за които той винаги жадуваше, щяха да заличат в сърцето на Раймондо спомена за оная? А тя, изглежда, се бе зарекла да ѝ го отнеме на всяка цена, защото го последва във Флоренция и се мъчеше да го съблазни, като му се показваше отблизо и отдалече, по улиците и сред обществото, навред, дори и пред самата нея! Тогава Матилде престана да обвинява Раймондо, престана да го подозира, че се е споразумял с оная да я отбягва привидно, за да се срещат тайно. Нейните подозрения, нейните ревниви обвинения паднаха единствено върху онази жена; към Раймондо тя отправяше само търпеливи молби, скромното желание да не ѝ причинява нови мъки. Той се вбесяваше от това, отричаше както всеки друг път, обвиняваше я, че иска да му създава неприятности и пречки в живота; и я застави да млъкне с ония зловещи думи, които още звучаха в ушите ѝ: „Най-малко мисля за тази жена! Но ако не престанете да ме тормозите, ще извърша някоя глупост, ще видите!“ Тогава тя още не разбираше, че той ѝ говори искрено...

Наистина, след като бе задоволил каприза си спрямо доната Изабела, Раймондо веднага се бе укротил; шумът около нейното разделяне със съпруга ѝ, страхът, че ще се нагърби с тежка материална отговорност, до голяма степен бяха угасили страстните му желания. Във Флоренция, където си бяха дали среща, той реши да скъса по един или друг начин веригата, с която чувствуваше, че се е обвързал, защото жадуваше за весел и разнообразен, предимно свободен живот. Но когато се разчу новината за семейната драма, чийто герой беше той, Раймондо видя как се издигна в очите на лекомислените си приятели в Тоскана; а на тяхното мнение той държеше най-много; покоряването на

една истинска благородница като Ферса му спечели доволните и малко завистливи усмивки на тия пройоходи, които той взимаше за пример. Затова не беше вече така безразличен към дона Изабела; а ревността на жена му го накара да засили още повече тази връзка, и то тъкмо в момента, когато бе почнала да му се струва досадна. Всеки път, когато Матилде се обръщаше с молби и оплаквания към него, той смяташе, че е длъжен да възнагради приятелката си, като ѝ засвидетелствува още по-силно своята любов; колкото по-смирено жена му го молеше да не я пренебрегва, толкова по-неудържимо той бягаше от къщи. Тя знаеше как бе устроен, знаеше, че той не търпи никакви спънки, никакви противоречия, дори забележки; но нима можеше да мълчи, да се преструва, че не вижда какво става? Нима можеше да страда, без да плаче, когато той я оставяше сама дълги дни и още по-дълги нощи, когато пренебрегваше дъщеричките си, за да отиде при оная, да се показва пред обществото с нея, да води приятелите си в нейната къща като във втори свой дом?... Но в деня, когато душата ѝ се отприщи и тя изля мъката си, без да обвинява него, а само оная, Раймондо грубо ѝ заповяда да мълчи, изгледа я ужасно и дори вдигна ръка... Тази печална сцена стана в навечерието на деня, когато баща ѝ на път за Торино, трябваше да мине през Флоренция. От страх да не тласне двамата мъже един срещу друг, тя се принуди да мълчи; понеже баща ѝ, който отново бе почнал да подозира Раймондо, изведнъж, с присъщия си порив, бе сменил старата обич към зет си с недоверчива и осторожна студенина, тя трябваше да преглъща сълзите си и да изтрива следите им, да се показва весела, за да не дава възможност на двамата да се нахвърлят един срещу друг. И така тя се бе изтощила да страда мълчаливо, да преглъща огорченията едно след друго, да моли бога да ѝ даде сили, за да продължи да се преструва, да се самозалъгва, да вярва, че не я застрашава никаква сериозна опасност.

Но вече беше много късно. Всичко онова, което в ревността си съпругата изричаше против любовницата, тласкаше все повече Раймондо в нейните обятия. Щом Матилде му говори лошо за нея, това значи тъкмо обратното — че тя е първа измежду жените. Тази мисъл се загнездваше все по-здраво в главата му, тъй като от своя страна дона Изабела не му казваше нито дума против графинята; само се оплакваше, и то много сдържано, че тя проявявала нея омраза:

— Когато ме срещне, обръща ми гръб... Говори против мене... Какво съм й направила?

Или му предлагаше да скъсат и да се разделят завинаги, искаше да пожертвува себе си, за да му осигури мир в семейството:

— Не се тревожи за мене! Ще си отида, ще живея сама както дал бог... Ще падна на колене пред мъжа си, може би ще ми прости...

Тогава, в отговор на всичко това, той се заинатяваше и правеше неща, които тя самата не би желала; ако по-рано не криеше приятелството си с нея, сега направо го демонстрираше; ако по-рано оставаше малко в къщи, сега по цели седмици не стъпваше и не виждаше дъщерите си; а в театъра от началото до края на представлението седеше в ложата на приятелката си; на разходка, ако беше с приятели, не отговаряше на поздрава на съпругата си, когато се срещаха; докато графинята плачеше, свита в каретата си, той се спираше пред вратичката на каретата на Изабела.

В началото на лятото, в Ливорно, скандалът стана толкова голям, че някои добри приятели на Раймондо, между които и граф Роси, негов хазяин, го посъветваха да бъде по-предпазлив. Матилде, чието сърце се късаше от толкова време, през тези дни се измъчваше и от друго: Лаурета, която по начало беше хилаво дете, щом напуснаха Флоренция, легна болна. Една нощ, когато дъщеричката й бълнуваше, обзета от треска, тя не мигна до сутринта и остана да бди над нея; беше изплашена от бързото влошаване на болестта и очакваше с тревога завръщането на Раймондо. Той се прибра на разсъмване. Навярно беше пиян. Само защото беше съсипана от мъка и умора, сериозно обезпокоена от болестта на дъщеричката си, ужасена от опасността, надвиснала над клетото детенце, тя се осмели да му каже:

— Що за живот е твоят!...

Той впи в лицето й помътнелите си очи, сви юмрук и изтърси някаква вулгарна псувня... Какво бе казал после? Какво бе направил? Тя не знаеше. Спомняше си само, че когато се съвзе от шемета, Стефана, камериерката, й каза, че господарят излязъл така както бил в официалното си облекло, с което се бил върнал, и взел със себе си само една пътна чанта, в която набутал на бърза ръка един-два ката бельо; спомняше си, че се бе почувствувала съвсем съкрушена, защото не можеше да изтича след него, не можеше да остави нещастното агонизиращо дете; спомняше си, че изпрати Стефана във Флоренция,

понеже мислеше, че той се е върнал там; но на следния ден научи, че е потърсил убежище в един хотел в самия Ливорно, а после се качил на кораба за Сицилия...

Баронът пристигна от Торино светкавично, преди още тя да му извести за случилото се. Тогава към всичките мъчения, които я разкъсваха, се прибави още едно. Омразата на баща ѝ към зетя изведнъж избухна с ужасна сила.

— Избяга ли? Така е по-добре! — каза той в първия момент; но тъй като тя плачеше непрекъснато, защото не знаеше какво да прави, защото виждаше, че животът ѝ е разбит, той се разгневи ужасно и всичката му кръв нахлу в главата. — И на това отгоре плачеш за него! Да не искаш да го защитаваш? Да не си готова да хукнеш подире му?...

Изплашена, тя склучи ръце като за молитва и за да го умилостиви, изрече, хълцайки:

— Ами дечицата ми? Моите сирачета?...

Още по-разярен, той процеди:

— Да, каква бащинска любов проявяваше той! Колко много обичаше децата си! А отровената кръв на това невинно детенце? — и с цял порой жестоки, заплашителни думи, той ѝ описа непочтения живот на съпруга ѝ, онова, което тя още не знаеше, онова, което и той самият не бе знаел толкова време, заслепен от суетата, от безумната гордост, че се сродил с потомък на Вицекралете.

— Значи, на всичко отгоре искаш да го молим? Да отида да му се извинявам заради теб, заради мен и заради тези невинни дечица? Не ти ли стига, глупачке една, десет години живот с него? Искаш да почнеш пак да треперещ пред него ли? Мислиш, че аз не знам как те е измъчвал... — И понеже тя сви рамене трепереща, той викна: — Какво, готова си да понасяш всичко? Нима можеш още да го обичаш?...

Да, това беше вярно. Тя не плачеше за бъдещето на децата си, не се възмущаваше, когато си спомняше за собствените си страдания; щом ги бе понасяла мълчаливо, щом бе обвинявала само съперницата си, щом никога не бе могла да отпрати нито един упрек срещу Раймондо, това означаваше, че го обича.

— След всичко, което ти причини? Нима не си разбрала, че той никога не е отвърщал на твоята любов? Че чака само да се отърве от

теб? Каква си глупачка! Обичаш го като куче, което лиже ръката, дето го е ударила...

Да, да, така е! Обичта на кучето към господаря, привързаността на роба към съществото от друга раса, по-силна, по-издигната, по-рядка. Да, кучешко покорство към господаря; защото дори и след последната обида, която ѝ бе нанесъл, въпреки жестокото разкритие, въпреки основателното презрение на баща ѝ, тя мислеше, че не може да живее далече от Раймондо, че не може да го остави на оная другата...

Така изминаха за нея дълги, безконечни дни на дълбоко угнетение; баронът се отнасяше към нея с упорита студенина, сякаш не забелязваше сълзите ѝ; ала тя все пак очакваше нещо, горещо се молеше богу за това; очакваше, но не завръщането на Раймондо, което за нея би било много голяма радост, а поне едно негово писмо на разкаяние или пък намесата на някой от неговите близки... Дъщеричката ѝ бе оздравяла; паднала на колене пред лика на Мадоната, тя я молеше да ѝ прости една ужасна мисъл: ако Лаурета се разболееше отново, биха могли да го повикат...

Но се разболя самата тя. Като я видя да плаче дори и по време на треската, баронът произнесе с рязък тон, с който си служеше, когато отстъпваше:

— Ти няма ли да спреш най-сетне? Трябва да му се достави и това удоволствие, на всичко отгоре да го молим, нали? Но внимавай!... — добави той със заплашителен глас. — От деня, от който се съберете, смятай, че аз вече не съществувам!... Избирай между мене и него: не си въобразявай, че аз вече мога да имам нещо общо с него!...

Клетият татко! Намръщен, строг, неумолим към всички, той винаги отстъпваше пред дъщерите си, като се мъчеше да ги сгълчи и им поставяше условия, продиктувани от суровия му характер, които обаче неизчерпаемата доброта на сърцето му не му позволяваше да удържи за дълго. И така той писа на дука, отиде заедно с него при Раймондо, след като я бе отвел в Милацо, и ѝ го доведе.

Тя и съпругът ѝ не размениха нито дума за миналото; нима в този момент, когато той се връщаше при нея, би могла да му напомня за неговите грешки? От своя страна той не ѝ поиска прошка, не ѝ каза нито една добра дума; застана пред нея равнодушен, сякаш я бе оставил предишния ден. Пък и тя вече не очакваше такова нещо.

Съкровенията ѝ мечти за любов и щастие полека-лека, с всеки изминат ден, бяха изчезнали; примирена с тъжната действителност, сега тя не искаше нищо друго освен спокойствие. Беше готова да понася всичко, само и само Раймондо да обича децата си, да не ги оставя втори път...

Сега в дома на принца, където те бяха дошли за сватбата на Лукреция, оставяйки децата си в Милацо, роднините на мъжа ѝ се отнасяха по-добре към нея. Годеницата, която сякаш летеше от радост поради близката сватба, се държеше особено мило с нея, вслушваше се само в нейното мнение при избора на дрехите си и на последните вещи от чеиза; принцесата, винаги плаха и кротка, показваше повече от преди симпатиите си към нея; що се отнася до дон Бласко и дона Фердинанда, които отново бяха почнали да идват всеки ден в двореца, и те сякаш се бяха поукротили, защото, вместо да я обиждат с хапливи думи, не ѝ обръщаха никакво внимание. Но какво я засягаше това! Те си бяха такива; и тя трябваше да ги приеме такива, каквито са. Само Раймондо да не я оставя пак! Само да не се повтарят ония ужасни дни, когато я изостави! Тя почти се примиряваше и с това, че дъщеричките ѝ са далече!... В компанията на племенничката си Тереза тя понасяше по-леко тяхното отсъствие. Колко много приличаше на нейната Тереза дъщерята на принца! Същата нежна хубост и руси коси, същата грация, същата мекота на гласа и на погледа. В крайна сметка и характерите им си приличаха, макар че нейната дъщеричка беше попалава и по-капризна, а братовчедката — по-спокойна и по-послушна. Но какъв дял имаше в този резултат авторитетът на бащата? Докато Раймондо не се грижеше за своята дъщеря, надзорът на Джаккомо тежеше твърде много на малката принцеса; той я възпитаваше да потиска желанията и мечтите си; по цели дни я оставяше при монахините на „Сан Плачидо“, за да свиква на подчинение и монашеска дисциплина. Горкото дете! Всеки път, когато я поставяха в руотата^[1], за да я вкарат в манастира, отвъд непристъпната стена, отделяща монахините от света, тя протягаше ръчици към майка си и лелите си с чувство на страх, изписано в широко отворените ѝ очи; ала принцесата, нали имаше нареждания от мъжа си, за когото момиченцето беше един вид мълчалива пратеница, натоварена да смекчи недоволството на игуменката и на сестра Крочифиса, убеждаваше дъщеря си да бъде послушна, да не се страхува; а Тереза отвръщаше „да, да“ и изпращаше целувки на майка си, докато руотата

се въртеше и я затваряше сред дебелите стени, прехвърляше я от другата страна в хладната и сива стая, където един огромен, черен и кървящ Христос заемаше цяла една стена. Майка ѝ, монахините, всички лели и всички чичовци я хвалеха за благоразумието, което проявяваше; за да заслужи тези похвали, за да не създава неприятности на баща си, тя изпълняваше всичко, каквото искаха от нея. В края на краищата графинята смяташе, че въпреки привидната палавост и нейната Тереза е добра и нежна. Нима Лаурета не беше по-спокойна и по-послушна дори и от братовчедка си? И като мислеше за своите скъпи ангелчета, тя пожелаваше сватбата на Лукреция да стане по-скоро, за да може после да се върне при тях.

Всичко беше готово. В жилището на младоженците — един апартамент, съседен на апартамента на дон Паоло Джуленте, но напълно отделен — подреждаха последните мебели; всичко беше направено със замах и с много вкус. Въз основа на споразумението и под диктовката на принца семейният нотариус вече бе написал клаузите на брачния договор; за да спечели благоволенieto на шурей си, Бенедето го бе оставил да прави каквото си иска, като за момента се задоволи с пет вместо осем хиляди унции, защото принцът му каза, че не е приготвил цялата сума. Полека-лека, след първата си среща с монаха и старата мома, той бе успял да привлече тяхното внимание, продължавайки да кима одобрително като марионетка на всичко, каквото казваха те. По въпросите на политиката дон Бласко и сестра му бяха още по-разлютени и силеха какви ли не обиди и хули против либералите; тогава момъкът се преструваше, че не чува, обръщаше се на друга страна и ги оставяше да излеят гнева си, сякаш този порой от ругатни не се изсипваше и връз него; но при всички други обстоятелства, при всички спорове той взимаше тяхната страна, подкрепяше ги безрезервно, като се мъчеше да получи от тях един поглед, поздрав или една дума. Тъкмо по това време един длъжник на дона Фердинанда, някой си Калафоти, бе обявил фалит, като бе пуснал слух, че половината от имуществото му е продадено, а другата половина — ипотекирано. Старата мома крякаше като кокошка, когато я скубят жива, срещу тоя хайдук, срещу посредника, дето ѝ бе

предложил сделката, и срещу принц Рокашано, който пък бе одобрил тая сделка. Щом чу за какво става дума, Бенедето рече:

— Познавам го този Калафоти; ако ваше превъзходителство иска, бих могъл да поговоря с него. Всички документи, които представя, са невалидни; като го заплашим, че ще му ги оспорим, ще го вкараме в правия път.

Тя се съгласи веднага да му даде необходимото разрешение; и след една седмица тичане и преговори Бенедето успя да спечели за нея преотстъпването на една ипотека с предимство. За отплата дон Фердинанда не дойде в двореца в деня на сватбата. Не дойде и дон Бласко. Сделките са си сделки, разговорите също; но да одобрят с присъствието си брака на една Уседа с адвокатина Джуленте, това не биваше да става. Впрочем, с изключение на тях двамата, не липсваше никой друг от роднините нито сутринта в общината, нито вечерта в катедралата.

Маркиза Киара вървеше със сватбеното шествие навсякъде. Според изчисленията времето за раждане бе минало, но тя продължаваше да ходи насам-натам и не искаше да вика никого. Вечерта на сватбата, уморена от непрекъснатото движение, Киара се отпусна задъхана в едно кресло до дон Елеонора Джуленте. Може би от голямата умора, но тя наистина не се чувствуваше добре, усещаше тъпи болки и бодежи. Забила лакти в облегалките на креслото, за да държи свободен и вирнат корема си, тя свиваше леко устни при всеки един от тези бързи бодежи; но понеже от време на време мъжът ѝ идваше да я пита грижовно какво ѝ е, тя отвръщаше:

— Нищо ми няма! Чувствувам се отлично!

За да не хукнат да търсят лекари и акушерки.

После стана и обиколи салоните. Имаше много гости, всички роднини, всички благородници, а освен това и новите приятели на дука, хората на властта, кметът, префектът, които той бе поканил, за да изтъкне още повече либералния характер на този съюз. И докато благородниците бурбонци седяха на групи в Големия, в Жълтия или Червения салон, депутатът бе събрал един демократичен кръг в Галерията с портретите, където приемаше поздравления за този удачен брак, който беше негово дело, и разискваше държавните работи. Дон Паоло Джуленте, нали не можеше да завърже разговор в благородническите салони, бе дошъл тук, слушаше го захласнат и се

пръскаше от радост, че се е сродил с този велик човек. По същите причини брат му дон Лоренцо разхождаше зеления си кордон на комендатор, който приятелят му депутат му бе издействувал от правителството в Торино заедно с някои едри търгове: на пощата, на военния транспорт. Бяха удовлетворени голяма част и от дребните просители; депутатът бе успял да издействува служби, парични помощи, ордени „Сан Маурицио“ за патриотите от 1848 и 1860 година и право на пенсия за старите ветерани на сицилийската революция, и приемане на доброволците гарибалдийци в редовната войска, и придвижване делата на осъдените от бурбонските военни части, които представяха характеристика за родолюбие; така че всички тия негови привърженици, които бяха или скоро щяха да бъдат удовлетворени, го слушаха като оракул, горди, че се ползват с неговата благосклонност, че са допуснати в дома на Вицекралете, че ги обслужват камериери с яркочервени ливреи.

Балдасаре, в парадно облекло, водеше шествието на камериерите, които крепяха подноси, отрупани със сладоледи, целувки, сиропи и сладкиши, и обслужваше гостите в Галерията след тия в салоните, но със същите официалности, следвайки примера на принца, който към всички отправяше един и същ поклон; макар че, трябва да се признае, около негово превъзходителство дука се бяха събрали едни такива типове, дошли кой знае откъде: докато поемаха чинийката със сладоледа, бутяха на земята лъжичката, заливаха се със сироп и го пиеха на един дъх като студена вода, грабеха сладките с шепи, сякаш не бяха яли никога сладки. А отгоре, от портретите, ги гледаха Вицекралете! Но карай да върви: негов дълг беше да изпълнява заповедите на господарите!

В този момент братовчедката Грациела, отделила се в една групичка с дукеса Радали и принцеса Рокашано, казваше на малкия принц, който по случай сватбата на леля си бе получил разрешение да остане в къщи вечерта:

— Този хубавец ще го оженим ние, когато му дойде времето! Ние ще изберем за коя да се ожени!

Чудеше се просто по какъв начин да намекне на синьора Джуленте, че този брак се извършва насила, пряко волята на по-голямата част от фамилията. Ала дон Елеонора не забелязваше нищо; седнала до принцесата и до графиня Матилде, тя се усмихваше

блажено, когато минаваха младоженците, по чиито лица, особено по лицето на Лукреция, се четеше радостта от победата. Впрочем, макар че дон Фердинанда и братовчедката я гледаха враждебно, принцесата се държеше много любезно с нея, а графиня Матилде споделяше нейното майчино щастие; самата Киара пак дойде да седне до нея.

— Уморена ли сте, маркизо?

— Аз ли? Не! Чувствувам се отлично.

Бодежите бяха зачестили, почти спираха дъха ѝ, но тя би била щастлива да роди тук, на този диван.

Фердинандо, навлякъл официалния си костюм, който той слагаше за втори път в живота си, обикаляше като призрак, защото не познаваше никого, нали от дълги години живееше като Робинзон. Той бе дошъл за свидетел на любимата си сестра и бързаше да свърши церемонията, за да се върне в Жълдите.

По волята божия най-сетне сватбеният кортеж слезе по парадната стълба, раздели се в колите и пое към катедралата. Сватбената церемония се извърши в частния параклис на епископа, лично от негово преосвещенство: всички поканени държаха дебели свещи, младоженците бяха застанали пред грейналия и благоуханен олтар, а дон Елеонора Джуленте лееше потоци сълзи.

— Какво вълнуващо събитие! — рече тихо дукът на префекта, който стоеше до него.

Изведнъж настъпи суматоха: не можейки да издържи повече, Киара се бе отпуснала на едно столче. Всички се струпаха около нея, ала тя ги успокояваше усмихната; усмихваше се дори негово преосвещенство, понеже и той знаеше, че е бременна. Маркизът я замъкна до каретата, докато останалите гости се отправиха към дома на Джуленте, където всичко бе приготвено може би по-разкошно, отколкото при принца; поднасяха една след друга напитки, сладоледите се топяха в подносите, защото нямаше достатъчно консуматори; накрая младоженците се качиха в каляската и заминаха за Белведере.

На другия ден сутринта отидоха да ги навестят съпрузите Джуленте, после дон Лоренцо и дукът, принцесата и дори Киара, свежа като роза; болките ѝ бяха преминали, затова тя смело бе пожелала да се качи при сестра си. Младоженците не очакваха вече никого, когато следобеда отекнаха звънчета „зън-зън“ и каретата на

дона Фердинанда, цялата покрита с прах, спря пред градинската врата на вилата. Старата мома влезе направо, сякаш се бе разделила с тях предната вечер, сякаш те бяха женени от десет години, поднесе ръката си на племенницата да я целуне и щом седна, рече на Бенедето:

— Хубава сделка ми предложи ти! Другите кредитори се противопоставят на преотстъпването на ипотеката!

От учудване Бенедето не знаеше в момента какво да й отговори; но Лукреция се обърна към него и рече:

— Няма ли начин да ги склониш?

— Кредиторите ли? Разбира се, може да се придумат... — И едва сдържайки усмивката си, той възкликна: — Не се безпокойте за това, ваше превъзходителство! Кредитът на ваше превъзходителство е с предимство. Ще ги оправим както се следва, бъдете сигурна!

На другия ден дона Фердинанда пристигна с адвоката си, за да му обясни Бенедето какво трябва да се направи; тя дойде и на следния ден, и на последния, докато най-сетне, за да й угоди, той самият слезе отново в града със съпругата си да оправи лично работата. Трябваше да прекарат цял месец в Белведере, а заради нея седяха само едно седмица. Но той не се оплакваше от това, беше доволен, че постигна помирение с лелята; а тя, ако на вилата ходеше всеки ден да ги търси, сега, като бяха в града, идваше сутрин и вечер у тях. Пристигаше навреме, когато майката и бащата Джуленте още не бяха влезли при снаха си, която се излежаваше до късно. Бенедето беше на крак от зори, даваше нареждания на слугите за закуската и обедата, стараяше се, когато съпругата му стане, да намери къщата оправена и всичко в ред; а дона Фердинанда, след като свършеше разговора за своя кредит, почваше да прави забележки на племенниците си; че обядвали много късно, за да следват италианската мода, донесена от онова говедо дука; че в петък купували много скъпа риба, докато можели да се задоволят, като нея, със сушена треска; че позволявали на камериерката да яде пълно меню, вместо да й дадат само супа, както правела тя в своята къща. И полека-лека взе да си пъха гагата и в най-дребните и най-интимни неща: проверяваше сметките им, преглеждаше бележката на перачката, гълчеше ги, че са купили бърсалки, учеше ги мъдро на домашни икономии и укоряваше Бенедето, че харчел много пари, след като тя самата се бе противопоставяла на този брак, защото Джуленте били „голтаци“. Бенедето не се дразнеше от нейния любопитен и

старателен надзор, тъй като му се струваше, че това е доказателство за доброто ѝ отношение към него; напротив, за да спечели още повече нейната благосклонност, той канеше лелята веднъж в седмицата на обед и веднъж на закуска; но старата мома, която не чакаше да я молят и използваше всякак племенниците си, все по-авторитетно ги критикуваше за всичко, искаше да я слушат и за най-дребното нещо; понеже не можеше да се заяжда с Бенедето, който стоеше пред нея чинно като слуга, тя осъждаше остро племенницата си, задето ставала късно и до обед се разхождала из къщи необлечена, несресана, по домашни пантофи, докато най-сетне Лукреция каза на мъжа си:

— Знаеш ли, че почва да ме дразни!

Тогава, за да угоди на съпругата си, без да се съобразява, че лелята ще се сърди, той почна да я кани по-рядко; но не щеш ли, тъкмо когато си мислеше, че сяда на трапезата сам с жена си, ето ти, че пристигаше старата мома, повикана от Лукреция. Лукреция много лесно менеше мнението си, почти всеки момент; и всички изпълняваха капризите ѝ, не само съпругът ѝ, а и свекърът и свекървата. Те я пазеха като скъпоценност, задоволяваха желанията ѝ само при даден знак, при нужда дори ѝ прислужваха. Така тя всеки ден ставаше все по-късно и два часа се въртеше, без да върши нищо, дори не се измиваше; най-сетне се обличаше и понякога отиваше при сестра си Киара, която още не беше родила, понеже си бе объркала сметките с цял месец; но по-често ходеше в двореца, където се бе зарекла да не стъпва вече, а оставаше толкова дълго, че много пъти мъжът ѝ трябваше да минава да я прибира за обед. Вечер пак отиваше там, за да участва в обичайните разговори; така че, общо взето, като не се смятат часовете за спане, тя прекарваше по-дълго време в бащината си къща, отколкото в съпругеската. Впрочем Джуленте смятаха, че е естествено тя да търси своите роднини, пък и Бенедето не мислеше да ѝ напомня за старите ѝ намерения; но ето че един прекрасен ден, предлагайки ѝ както обикновено да я придружи до двореца, той чу следния отговор:

— Да ми изсъхнат краката, ако стъпя вече там!

— Какво е станало? Какво са ти направили?

— Какво са ми направили ли? Чети!

Принцът бе отлагал от седмица на седмица изплащането на последните три хиляди унции; сега най-сетне чрез синьор Марко пращаше в запечатан плик, адресиран до Бенедето, нова сметка.

Лукреция го бе отворила; бе представен един пасив на обща сума сто двадесет и пет унции, където бяха отбелязани всички разходи за сватбеното тържество. Бяха вписани целувките, сладоледите, сладкишите, свещите, зехтинът за лампите; на всеки прислужник по една унция за подарък; десет унции за цветя, дванадесет тари за файтони, дадени на Балдасаре, и дори петнадесет тари за счупени чинии. Когато прочете бележката, Джуленте се разсмя от все сърце, толкова смешна му се виждаше тази дребнавост, стигнала чак дотам; но Лукреция бе разярена срещу брат си:

— Какво смешно има? Това е безподобна гадост! Затова той поръчваше щедро всичко! И тридесет унции за сладкиши, кой ги изяде? Че и ония четири-пет рози, които прати да ги откъснат от Белведере! Та и счупените чинии!...

Макар че мъжът ѝ се мъчеше да я успокои, като ѝ доказваше, че в края на краищата принцът не е длъжен да харчи от своите пари, тя не искаше да го слуша и изреждаше всичко онова, от което преди това сама се бе отказала:

— Не е длъжен ли? Ами лихвите от зестрата ми за шест години, дето ги лапна? А ми броеше зальците и не можех да си купя дори една карфица! Ами спогодбата, за която ме принуди, като ме хвана за гърлото, за да даде съгласието си за нашия брак? Та не ограби ли и Фердинандо заедно с мен?... Да не се казвам Лукреция, ако го погледна вече!

Наистина тя не стъпи повече в двореца; но и принцът не стъпи вече в нейния дом; на жена си, която искаше да направи някоя и друга визита на зълва си, той заповяда строго да се въздържа. Братовчедката Грациела, която бе ходила веднъж да види младоженците, последва примера на главата на фамилията; така че Лукреция почна да разправя и за тая клюкарка каквото си заслужаваше:

— Не искала да идва в къщата ми ли? Че това е чест само за нея! Гледай я ти, тая надута гъска, дето майка ми не я зачиташе за пет пари, сега си придава важност! Да не мислят, че много ме е грижа, като не идват у дома? Не знаят ли, че само това чакам? Че не искам вече да видя никого?

От своя страна дон Бласко не бе стъпил нито веднъж при младоженците; и Лукреция, като заявяваше, че е много доволна от това, разказваше за всичките мръсотии и щуротии на монаха.

Заяждаше се и със сестра си Киара, макар че тя не ѝ бе направила нищо, подиграваше я за вечната ѝ бременност, която и след десетия месец нямала край. Изобщо сърдеше се на всички и когато графиня Матилде идваше да я навести както преди, тя ѝ викаше:

— Кажи ти, кажи що за хора са! Колко са те измъчвали, а? Тоя непрокопсаник, мъжът ти! Че и всички останали, които му съдействуваха, когато тичаше подир оная...

При тези разговори Матилде ту бледнееше, ту червенееше, но въпреки това се опитваше да каже добри думи; ала Лукреция настояваше:

— И на всичко отгоре ги защитаваш? Я ги остави! Всичките са от един дол дренки!... Кой знае колко ще те измъчват още, клетнице!... Аз благодаря на бога, че се измъкнах от този зандан! Да не мислят, че ще им се кланям! Не искам никакви да ги знам, нито тях, нито техните визити!

Не щеш ли, един ден, като се прибра в къщи, Бенедето, който се съгласяваше с тези гневни нападки не от лични чувства, а за да угоди на съпругата си, я завари седнала до дон Бласко, на когото поднасяше бисквити и ликьор... Като не виждаше вече Лукреция в двореца, научил за разрива между брата и сестрата, монахът се бе появил като призрак пред племенницата си. А Лукреция, която бе бълвала огън и жупел срещу него, веднага скочи да му целуне ръка: „Как сте, ваше превъзходителство?... Мъжът ми излезе... Ако ваше превъзходителство остане за малко, той сигурно скоро ще се върне...“ И докато го чакаха, монахът я накара да му разправи всичко случило се. Когато тя изливаше гнева си срещу Джакомо и братовчедката, той се разтапяше от удоволствие в креслото; но не изразяваше собственото си мнение, не заставаше нито на едната, нито на другата страна; само хитро поклащаше глава, за да изпита добре племенницата си. Когато влезе Бенедето, който просто не вярваше на очите си, монахът позволи на новия племенник да му целуне ръка, побъбри за това-онова, изпи още една чашка, хапна още един бисквит и си тръгна; младоженците го изпратиха чак до площадката на стълбището. От този ден насетне Бенедето вече не можа да се отърве от него. Той идваше непрекъснато, в различни часове, когато най-малко го очакваха; едно рязко, силно, заповедническо дръпване на звънеца известяваше за неговото идване; и щом влезеше, почваше да се върти като пумпал, говореше за сто

хиляди неща, назърташе във всички ъгли, тършуваше по всички мебели, проверяваше всички книжа и казваше своето мнение относно работите на племенниците си по-строго и от дон Фердинанда; но появеше ли се тя, той изчезваше. Бенедето вече не беше господар в собствения си дом, защото нищо не убягваше от двойната критика на старата мома и на монаха; ала той понасяше тяхната критика весело, доволен, че вече всички Уседа общуват с него; съжеляваше само за охладняването между него и принца, настъпило не по негова вина. Но, така или иначе, винаги одобряваше всички постъпки на съпругата си; а тя, нали бе взела на служба при себе си Вана, от която научаваше всичко, каквото ставаше в двореца, изливаше пред чичо си дон Бласко гнева срещу брат си, като го обвиняваше, че я бил ограбил, че бил ограбил и Киара, а сега искал да ограби и Раймондо:

— Той го настройва против жена му! Разправят, че му казал: „Какво правиш тук!“ За да налива масло в огъня, нали! Сигурно си има план! Той не прави нищо без цел! И казвате, че Раймондо щял да замине с Матилде за Милацо. Ама моята снаха е много глупава! Помъчих се да ѝ отворя очите, защото ми е жал за нея. Тяхната работа няма да свърши добре! Че не се ли съветвах с Бенедето за разтрогването на брака? Но аз му казах да не се бърка в тия каши!...

Тя не казваше обаче, че Бенедето, повикан от дон Фердинанда — в чийто дом го чакаше Раймондо, — поласкан от деликатно проявеното доверие по един интимен въпрос, макар отначало да се бе борил със собствената си съвест, постепенно се бе поддал на слабостта, че старата мома му оказваше голяма чест, като го посвещаваше в една семейна тайна и искаше съветите на един *роднина*, както наблегна тя, а не на някой случаен човек. И тъкмо този довод надви неговите скрупули. Нали щеше да бъде по-опасно, ако се обърнеха към някой чужд човек, някой търчи-лъжи, способен на всичко, за да напечели пари, който щеше да ги посъветва веднага да заведат дело? А той се надяваше, че ще успее да помири съпрузите, имаше още възможност за това. Успокояваше се и от факта, че съществуваха големи пречки, които трябваше да се преодоляват. Разтрогването на един брак беше нещо много трудно; а дон Фердинанда искаше да разтрогне два — брака на Ферса и брака на Раймондо, но липсваха основателни причини, липсваха дори поводи от едната и от другата страна.

Следователно какво лошо имаше в това, че той изброи необходимите причини, за които шурейт му го бе питал вече веднъж, и обясни на старата мома как трябва да се постъпи, ако една от тези причини съществува в действителност? Нима това не беше само отвличен разговор, един вид лекция по каноническо право, както трактатът на неговия працядо, когото кавалер дон Еудженио бе възхвалил?... И все пак той се смущаваше пред Матилде, тайно изпитваше страх, защото вече се чувствуваше съучастник в заговора срещу тази нещастница.

А графинята сега изглеждаше по-спокойна и уверена, отколкото в началото, когато пристигна в дома Уседа; полека-лека тя се бе поддала на някаква надежда, като виждаше, че Раймондо не говори вече за връщане в Тоскана, че ѝ обещаваще веднага след като Киара роди, да я заведе в Милацо при децата им, а после в Торино, където нейният баща ги очакваше вече успокоен. Както баща ѝ бе забравил жестоките си закани срещу Раймондо, не можеше ли също така и Раймондо да забрави любовта на оная жена?... Нали времето заличава всичко?

Но Киара още не беше родила. За втори път вече свършваше деветият месец, а нейният корем не спадаше. Болките и бодежите не спираха; но с куража на маниаците тя не казваше за това на никого и упорито искаше да се освободи от бременност без помощта на лекари и акушерки. Нещастиято беше, че и след края на десетия месец все още не се освобождаваше. Сигурно бе сбъркала сметката си; а когато съпругът и роднините я подканяха да повика лекар, тя упорито повтаряше, че иска да роди сама.

— Не желая никого!

— И таз добра! — викаше дон Бласко, който искаше да си напъха гагата дори в корема на племенницата си. — Къде се е чуло и видяло десетмесечна бременност? Дано не трае цяла година, каквато си магарица!

Наистина според първите изчисления Киара бе влязла вече в единадесетия месец. И една вечер, когато тя не можеше повече да издържа, когато чувствуваше, че умира и не можеше да скрие болките си, мъжът ѝ, изгубил търпение, за пръв път след осем години брачен живот викна:

— Ако не дойде лекар в къщи, грабвам си шапката и да ме няма!

Пристигна доктор Лицио и се затвори с родилката, а маркизът, разтревожен, остана да чака в салона заедно с роднините. Щом чу, че хирургът отваря вратата, той изтича и го попита треперещ:

— Докторе!... Роди ли?

— Какво ти раждане, по дяволите! — срязва го Лицио. — Жена ви има киста на яйчника, голяма като тиква. Още малко и щеше да пукне!

[1] Приспособление, поставено в зидовете на католическите манастири за връзка с външния свят; в него се поставят писма, дребни предмети и т.н. — Б.пр. ↑

След установяването на италианската власт животът в „Сан Никола“ си течеше както преди, както по времето на неаполитанците; и тъкмо това бе един от доводите, с които либералите воюваха срещу *плъховете* при политическите спорове, които непрекъснато се водеха в сянката на манастирските дворове.

— Видяхте ли? Ако ви слушаше човек, би трябвало да настъпи краят на света и да хвърлят във въздуха манастира, а пък той си е на мястото...

За момента монасите продължаваха да мързелуват. Малкият принц колкото повече растеше, толкова по-буен ставаше. Деспотичен спрямо братята, сега той всяваше истински ужас у манастирските слуги, от които искаше най-забранените неща: остри ножове, за да дяла тръстики, та да си прави от тях пушки и пистолети; барут, за да зарежда тези оръжия, които можеха да избухнат, не дай боже, в ръцете му, че да ослепее и с двете очи; ракети, книжни бомбички и други фойерверки, за да изважда от тях барута, или пък сярата, селитрата и въглища, за да си го приготвя сам. Той имаше вродена и непреодолима страст към лова: в градината, по време на междучасията, като не знаеше какво да прави, замерваше с камъни птичките, с риск да пукне главата на някой свой другар; или се катереше по зидовете, за да разрушава гнездата на врабчетата, без да мисли, че той самият може да си строши главата. А когато слугите не изпълняваха желанията му — не му доставяха мрежи, клей, барут, — ругаеше ги и ги клеветеше пред възпитателя, като им измисляше какви ли не провинения; подлагаше ги и на още по-сурови изпитания — преобръщаше стаята си наопаки, след като те я бяха вече оправили... Не беше го напуснало и страстното желание да пуши. Понеже смяташе, че онова замайване, което бе получил по време на революцията, се е дължало на лошия тютюн, опита се да пуши истински пури, но му стана по-зле и от преди. И този път го откриха, затова възпитателят се реши да му наложи строго наказание, като му забрани да излиза цяла седмица; но

после седмицата бе намалена на три дни, благодарение на това, че приближаваше Коледа.

Всяка година, за този празник, всеки един от послушниците трябваше да изнесе проповед и за награда получаваше една унция, горе-долу към тринадесет лири по новия курс, плюс това — кутия шоколад и две живи петлета. В тази 1861 година коледната проповед трябваше да бъде изнесена от Консалво Уседа; написал му я беше монахът-библиотекар, който бе литератор, затова вместо от няколко странички, както друга година, сега тя се състоеше от цяла тетрадка. Консалво, който имаше много силна памет и добре изпробвана дързост, очакваше церемонията с такова спокойствие и увереност, каквито другарите му не познаваха, и на тях подаръците им струваха петнадесет дни тревога и един ден истински страх. В деня на богослужението капитулумът, където монасите вече бяха заели местата си в своите кресла, бе изпълнен от обичайната тълпа на мъжете роднини; поради клаузурата жените стояха навън, в сакристията, чиито врати оставаха широко разтворени.

— Какво хубаво момче! Колко е смело и уверено! — учудиха се тихо всички, когато малкият принц, облечен в снежнобялата надиплена одежда, се качи на амвона, огледа спокойно публиката, хвърли поглед и към сакристията, като завъртя в ръцете си свитъка с ръкописа, и леко се изкашля, преди да започне. Застанал край трона на абата, между принца, дук д'Орагуа и Бенедето Джуленте, дон Еудженио възкликна:

— Гледайте какво самообладание! Също като опитен проповедник!

Но всички останаха слисани, когато момчето, след като разгърна свитъка и погледна в него за малко, го сви отново и почна наизуст:

— Преподобни отци и възлюблени братя, в една сурова зимна нощ като тая в една ясла във Витлеем се е родил... — и продължи така чак до края, без да погледне нито веднъж в тетрадката, като ръкомахаше, правеше паузи, сменяше тона на гласа си като опитен оратор, като стар актьор на сцената. Щом свърши и слезе долу, за едното чудо не го задушиха от прегръдки и целувки; в очите на принцесата имаше сълзи, дона Фердинанда също беше развълнувана; не по-малък, макар и мълчалив, беше възторгът на депутатата, който само при мисълта да застане пред тълпата усещаше как гърлото му се стяга и пред очите му пада мъгла.

— Какво самообладание! Каква смелост! — И всички дами дърпаха момчето към себе си, прегръщаха го, целуваха го по лицето; то не се противеше: отвърщаше с целувки на парфюмираните и свежи бузи и се мръщеше пред отпуснатите и набръчкани лица; освен подаръците от манастира събираше в джоба си и лирите, които му даваха чичовците. Най-доволен от всичко това беше брат Кармело: струваше му се, че той е автор на този триумф, че и той има право на част от похвалите, поздравленията и целувките на дамите. Та нали цели пет години бе пазил като зеницата на очите си това момче в новициата? Нали бе хвалил неговия ум и предричал успеха му? Учителите се оплакваха, че не обичал учението: та той нямаше да става нито лекар, нито адвокат или теолог! Дошъл беше при бенедиктинците, за да получи подобаващо за произхода си възпитание; после щеше да си отиде в къщи, за да стане принц ди Франкаланца!

Именно този ден очакваше Консалво, горящ от нетърпение; но като виждаше, че той все не идва, лудуваше още повече, за да ги принуди да го изпъдят; притискаше до стената вече не само братята и манастирските слуги, а и самия възпитател. По време на революцията и веднага след това Келавите бяха прибрали от манастира своя Микелино, семейство Куркума си бяха взели Гаспарино, а пък Куньо — своя Луиджи; и понеже се говореше, че властта щяла да премахне манастирите, не бяха постъпили нови послушници освен Камило Джуленте. Оставаха само ония, чиито семейства бяха решили да ги правят монаси; между тях беше и Джованино Радали, „синът на лудия“. След смъртта на баща му дукесата, заради първородния, бе решила да остави завинаги втория си син в манастира. А Консалво, който не беше длъжен да дава обет, искаше да се махне оттам колкото се може по-скоро, веднага; но всеки път, когато питаше баща си: „Кога ще се върна в къщи?“, той му отвърщаше с обичайния си рязък и хладен тон, нетърпящ възражения: „Това е моя грижа!“ А всъщност не се погрижваше и момчето чувствуваше как все повече намразва този строг баща, от когото не помнеше нито една добра дума. Когато си отиваше в къщи, в отпуск, то оставаше за малко при майка си, после слизаше долу в двора, разглеждаше конете и файтоните, разпитваше за названията на всички предмети в конюшните; и расото му тежеше, защото не му позволяваше да се качи на капрата и да се научи да управлява файтон. А пък Орацио, новият кочияш, дошъл на мястото на

Паскуалино, който бе заминал за Флоренция с чичо му Раймондо, му казваше, че занапред щял да има много време за забавления; но той искаше да се забавлява още сега, да се измъкне от опеката на монасите и да си живее волно. И при мисълта, че трябва да се връща отново в оня затвор — манастира, завиждаше дори на слугите, завиждаше на Салваторе, сина на дон Вана, който бе станал коняр в двореца Уседа, та по цял ден не слизаше от капрата и се разкарваше из града. Консалво му завиждаше и му се възхищаваше, задето знае толкова много неща и може свободно да си псува; а дойдеше ли време за прибиране в манастира, брат Кармело прегракваше от викане, докато го измъкне от обора или от конюшнията.

— Какво си правил там? — питаха го майка му и леля му.

— Нищо — отвръщаше той поруменял.

Той ходеше там да слуша Салваторе, който му разказваше похожденията на мнозина от отците бенедиктинци:

— Нощем излизат и отиват при любовниците си. По някой път ги вкарват и в манастира, загърнати в наметала; вратарят се преструва, че уж ги смята за мъже... Ваше превъзходителство, вие като сте вътре, никога ли не сте ги виждали тия жени?

Не, той не беше виждал нищо; и всички тия неща, които научаваше наведнъж, го смайваха и вълнуваха.

— Но нали това е грях?...

— Ами! — отвръщаше слугата. — След като и те са почнали вече! Ама те монасите винаги са си я карали така! Че нали почти всички братя са синове на старите отци.

— И брат Кармело ли?

— Абе то с брат Кармело работата е друга... Той е копеле на прадядото на ваше превъзходителство, незаконен брат на дон Бласко...

— Значи, и мой чичо, така ли?

— Ами Балдасаре и той... е незаконен брат на господин принца... Ех, знаели как да се забавляват господарите Уседа! Като пораснете, и вие, ваше превъзходителство, ще се забавлявате!...

Ах, само да порасне веднъж! С какво нетърпение, с каква омраза към баща си гледаше той как текат дните, седмиците, месеците и годините в този затвор! И как би могъл да се вслушва сега в строгите наставления на монасите, след като бе научил за техния живот! Често разговаряше за тези тайни неща с Джованино и му разказваше какво

ще направи, щом излезе от манастира; а Джованино го слушаше захласнат, сякаш не разбираше. Такова си беше това момче, понякога беснееше като дявол, друг път седеше отпуснато като тъпак. И той искаше да се махне от манастира и някои дни изпадеше в ужасни пристъпи; но после се примиряваше със съображенията на дукесата, неговата майка, която казваше, че фамилното богатство принадлежало изцяло на брат му Микеле, че в „Сан Никола“ той щял да живее като господар, между толкова други благородници, и тогава се укротяваше, не мислеше вече как да избяга и не завиждаше на Консалво за бъдещата му свобода.

Като свършиха политическите вълнения, отпадна една сериозна причина за сбивания в новициата и между отците; но те намериха друг повод да спорят. Слуховете за предстоящото премахване на манастирите бяха потвърдени от Рим; говореше се, че скоро властта на узурпаторите щяла да сложи ръка на църковните имуществата. Дон Бласко бе крещял срещу либералите, срещу тия вероломници, тия врагове на бога и на самите монаси, които не искаха да го слушат. Сега обаче с оглед на това бъдещо събитие, вместо да се вика, трябваше да се вземе някакво решение. В „Сан Никела“ винаги изразходваха най-безгрижно целия доход на манастира, с увереността, че това изобилие ще продължава вовеки веков; но в тия смутни времена, при тая опасност властта наистина да премахне религиозните конгрегации, не беше ли по-разумно да се понамалят разходите, та после да не останат съвсем на сухо? Както винаги абатът се посъветва най-напред с приора. Отец дон Лодовико скромно отказа да изрази мнението си:

— Какво мога да ви кажа, ваше преподобие? Бъдещето е в ръцете на бога. Всичко може да се очаква в тия злодейски времена. Враговете на черквата са способни и на това, и на друго. Не бих се учудил, ако почнат преследвания като в оная адска хилядо седемстотин осемдесет и девета година.

Той беше искрен в злобата си към новия строй, макар отначало да го бе подкрепял от демагогия, за да бъде добре с новата светска власт. Но премахването на манастирите разрушаваше всичките му мечти за възмездие, за власт и почести. Какво го интересуваха вече приходите и разходите на „Сан Никола“, след като бе застрашено собственото му бъдеще, плод на неговата петнадесетгодишна политика, след като той трябваше да мисли какъв път да хване, към

каква друга цел да се устреми. А този нещастник абатът настояваше да чуе неговото мнение за нищожните ежедневни разходи!

— Кажи ми, как да се оправя? Как би постъпил ти на мое място?

За момент дон Лодовико изпита изкушението да го изгони, но сведе глава и с още по-голямо смирение отвърна:

— Вие сте много добър, ваше преподобие! Струва ми се, че да се прави икономия, е похвално дело. Ако бог не позволи да бъдат подложени на изпитание неговите слуги, в такъв случай ще имаме нещо повече за благотворителни цели...

Така абатът в съгласие с духовния съвет се обяви за икономии; ала не всички монаси бяха на едно и също мнение. Групиранката за икономии срещаше много опозиционери сред ония, които смятаха, че е невъзможно премахването на манастирите, и другите, които се страхуваха, че трябва да се откажат от разкоша, на който винаги са се радвали. Дон Бласко, застанал между двата лагера, не искаше да вземе ничия страна и се нахвърляше едновременно и срещу едните, и срещу другите. Вече не можеше да се бори срещу системата на икономии с надеждата, че правителството няма да позволи такова ограбване, след като самият той го бе предричал и бе упреквал за това предателите-либерали; впрочем според неговия мироглед тия спестявания, които в случай на разтуряне щяха да бъдат поделени между монасите, съвсем не бяха излишни, защото, излизайки от манастира, и той щеше да получи своя дял; но не искаше да се отказва от разкоша, на който беше свикнал; освен това и самият факт, че тази групировка се оглавяваше от абата, от племенника му приора и от всички монаси от духовния съвет, го караше да се нахвърля срещу тях, като ги наричаше „мръсни дрипльовци“ и викаше:

— Да вървят да стават ханджии и бакали! Да вземат да продават зехтин, вино и кашкавал! Бива ги за това! Те са родени за тоя занаят!...

От друга страна, като чуваше, че патриотите се утешават с илюзията, че във всеки случай правителството щяло да помисли за тях, той съвсем се отприщваше:

— Правителството ще ви изрита навън и ще ви накара да му целувате задника! Юда предал Христос, ама поне взел трийсет сребърника. А вие на всичко отгоре ще получите ритници по задника!...

В края на краищата, при мисълта за подялбата на парите и че най-сетне ще притежава нещо свое, той беше за икономите, макар да се бореше срещу тях. Всъщност той смяташе, че разходите в „Сан Никола“ са големи не затова, че купуват скъпи неща, а по-скоро, защото пръскат парите най-безразборно, възнаграждат щедро и най-малкия труд, поднасят на първия дошъл всички божи благини, складирани в подземията на манастира. Ако се въведеше известен ред, ако готвачите крадяха по-малко от преди, ако братята икономии в именията забогатяваха за малко по-дълго време от обичайното, всяка година можеше да се заделя една голяма сума, с която биха могли да живеят охолно голям брой семейства. Да, но не биваше да се пипат например подарените на монашеските протежета къщи; ах, какво би направил дон Бласко само ако посмееха да отнемат дюкяна и квартирата на Тютюнопродавачката! И нито той, нито другите искаха да се откажат от своите права: освен храна, облекло и подслон всеки монах получаваше месечно по три ротоли зехтин, един товар въглища и една салма вино и всичко това отиваше при приятелките им. Хубаво беше да се пести, но всеки искаше да получава своето.

Ще не ще, абатът бе принуден да ги остави да вършат каквото знаят. Впрочем сега той се правеше на сляп, защото трябваше да спечели благоразположението им. Камило Джуленте, след като бе навършил двадесет години и бе изразил твърдото си решение да стане монах, бе подложен вече на последния изпитателен срок. Преди това обаче трябваше да се проведе гласуване и опозицията срещу натрапника ожесточено крещеше и заплашваше открито, че ще попречи да се утвърди това безобразие. Но абатът лично убеждаваше всички отци в подкрепа на този младеж, като изтъкваше неговите превъзходни качества, неговия успех в учението и трагичното му положение на беден сирак. После накара епископа да говори с главатарите на опозицията, а роднините им, изобщо хората, които можеха да им повлияят, да им пишат; така някои отстъпиха, други дадоха празни обещания и все пак, въпреки крясъците и заговорите, Джуленте бе допуснат до изпитателния срок, ала с малко гласове. Тази новина разбуни целия манастир: новоизлюпените благородници се радваха като на свой личен успех, долавяйки в това влиянието на новите времена и на лишените от предразсъдъци монаси-либерали; но сред чистите благородници възмущението не стихваше.

Сега, след изтичане на едногодишния изпитателен срок, духовният съвет трябваше да проведе повторно гласуване, преди послушникът да даде обет. Макар и уверен в своята правота, абатът се отнасяше предпазливо към всички; уповавайки се на дон Лодовико, той му излагаше новите причини, поради които монасите трябвало да се съгласят. Нима е възможно, след като веднъж са го приели, сега да гласуват тъкмо обратното, и то при положение, че през цялото това време момъкът е бил жив пример на послушание, смирение и религиозна всеотдайност? Впрочем, ако това, от което се страхуват, се осъществи, сиреч ако властта премахне манастирите, с какво би могъл да пречи новият монах на старите? Напротив, добре би било в тези коварни времена да се покаже на гонителите на църквата, че монашеството наистина отговаря на една социална нужда, щом като въпреки опасността да не се ползват вече с никакви привилегии, младежите искат все пак да поемат неговите тежести...

Уверяван от дон Лодовико, че всичко ще мине благополучно, абатът си живееше спокойно. В деня на гласуването, когато на отците бе поставен въпросът дали желаят в техните редове Джуленте, тридесет от тридесет и двама гласуващи отговориха „не“ и само двама си дадоха съгласието.

— Веднъж да направят нещо разумно! — възкликна дон Бласко почти под носа на негово преподобие.

Заговорът бе подготвен тайно отдавна. При първото гласуване половината от гласуващите бяха отстъпили, защото знаеха добре, че този глас не решава нищо, че после ще се гласува наново; но сега, когато трябваше да се произнесат окончателно, никой не се бе поколебал: бурбонци и либерали, поддръжници и противници на абата, групировката за икономии и тая за разкоша, всички се бяха сговорили да се противопоставят, за да не бъде допуснат сред потомците на покорителите на кралството и на вицекралете един правнук на нотариуси като Джуленте. Не ги интересуваше нито близкия или далечен край на изобилюето, нито примерът, който трябваше да дадат в интерес на религията; преди всичко съществуваха принципът да държат за чистотата на класата, „да не се смесват с добитъка“, както казваше дон Бласко; щом момъкът е сирак и беден, нека му се даде храна и подслон като на всички ония търтеи, дето живееха на гърба на манастира; но как може да му се позволи да

облече благородническото расо на бенедиктинец, да бъде наричан „ваше преподобие“ и да седи на тяхната трапеза?...

И всички храненици на манастира зашушукаха одобрително: така си е било открай време! Ама че хубав урок за абата!... От мъка и от срам момъкът цял месец не се показва навън. Когато излезе отново, блед и с възпалени очи, не знаеха какво да правят с него. След като отците не го приемаха, невъзможно беше вече да го върнат обратно при послушниците, на неговата възраст и особено след този скандал, който предизвикваше срещу нещастния момък подигравките и обидите на малкия принц и неговите другари. Затова абатът бе принуден да му отреди една отдалечена килия, в дъното на един затънтен коридор; Джуленте смени бенедиктинското расо със скромните свещенически одежди и по цял ден учеше над книгите, които неговият покровител поръчваше да му изпращат от библиотеката. А в трапезарията, нали нито отците, нито послушниците не го искаха при себе си, се хранеше с *втората смяна*, в компанията на братята прислужници... Пред абата дон Лодовико изказваше огорчението си от това преследване. Но в действителност се бе въздържал да проведе пропагандата, за която го бе помолил негово преподобие, първо, защото бе решил на всяка цена да запази неутралитет, и, второ, защото и той самият не желаше Джуленте в манастира. Въпреки това, за да засвидетелствува верността си към абата, единствен той бе гласувал „за“, понеже беше сигурен в единодушната опозиция на монасите. След преброяването на гласовете обвиняваше в двуличие отците, които въпреки обещанията в последния момент се били отметнали поради някакъв си „глупав“ предразсъдък... Така си караха живота в манастира, с обичайните интриги между групировките, с обичайните малко или много бурни спорове, докато един прекрасен ден цялото братство бе развълнувано от едно необикновено събитие, както през време на революцията.

Гарибалди беше вече в Сицилия, за да набира хора, кой знае защо; или по-точно, много добре се знаеше защо; за да тръгне срещу папата. При неговото навлизане в градовете и селата, навред се надигаше неудържим възторжен рев, докато в същото време властите хитруваха, защото не знаеха вече на кой господ да се молят, и ту се преструваха, че го възпират, ту му даваха път. Когато той стигна до

Катания, гарнизонът, който трябваше да го задържи, вече бе напуснал града, а префектът, отиде на пристанището, за да отплува с един военен кораб. И Генерала влезе с доброволците си сред две живи стени от народ, приветствуван с такива бесни викове, с такъв див възторг, в сравнение с който бледнееха дори демонстрациите през 1860 година. От балкона на работническия клуб, обгръщайки с поглед булеварда, гъмжащ от народ като прииждаща река, той обясни целта на новия поход и с меден глас издигна призива на новата война: „Рим или смърт!...“ А после отиде да настани главния си щаб къде? В „Сан Никола“!

Крясъците и суматохата, които настъпиха сред монасите там, също така далече, далече надминаха вълненията от 1848 и 1860 година. Дон Бласко съвсем побесня: изригна такива ругатни против „пиемонтците“, задето не пречукали Гарибалди, и против Гарибалди, задето не помел „пиемонтците“, че на човек му идеше просто да потъне в земята от срам, като го слушаше. И най-голямата му надежда, вярата, която го крепеше, бе именно това: че двете страни ще се унищожат взаимно, а разбойниците от Базиликата ще им нанесат последния удар и така ще настъпи катаклизъм, всемирен потоп, но не от вода, а от огън и меч, за да може светът да възкръсне пречистен от своите пепелища. А пък монасите либерали, „тези търтеи“, имаха още и смелостта да ръкопляскаат, докато революцията замисляше гибелта на последния представител на законността, на най-августейшия, на най-благочестивия — светия отец! Ръкопляскаха като злосторниците, като гладниците, тръгнаха за комат хляб, като избягалите каторжници, от които бяха съставени новите банди! И въртяха задниците си, затлъстели за сметка на „Сан Никола“, и потриваха ръцете си, които благословеното изобилие им позволяваше да поддържат бели и гладки като на дами!

— Абе готованци с готованци, да не сте спечелили тройка на лотото? Не разбирате ли, че колкото по-скоро възтържествува ереста, толкова по-рано ще ви изхвърлят на улицата? За какво се радвате, изчадия юдински? Не ви ли е ясно, че всичко ще загубите и нищо няма да спечелите?

— Та какво от това?

— Как какво от това?

— И ние ще получим малко свобода...

Когато му отговориха така, монахът побледня, после всичката кръв нахлу в главата му, а очите му насмалко не изхвъркнаха от орбитите.

— Охо, това ли било; че липсва ли ви? — викна той. — Липсва ли ви свобода? Да не сте заключени в тъмница, нещастници клетки! Каква свобода ви липсва, зер не можете да се наливате с вино като мехове, да се пръскате от преяждане и да хрантутите вашите пачаври?... Че не знаете ли как ви викат хората? — И им изтърси право в лицето популярното прозвище, с което ги наричаше целият град: — Свине Христови!

Сред врявата на споровете, които имаше опасност да стигнат до бой с каиша, клетият игумен се бе оплел като пате в кълчища и не знаеше какво да стори; не искаше да ускорява потъпкването на добрите принципи, но не можеше да се противопостави и на идването на гарибалдийците. Затова се бе хванал за приора, оставяше се в неговите ръце и вече не го пускаше. Дон Лодовико, като се оплакваше от злодейските времена и призоваваше бога да спре тези сурови изпитания, пое управлението на манастира и подготви посрещането на Гарибалди: нареди да проветрят кралските покои, да приготвят сламеници и фураж, да изпразнят избите и килерите. Когато пристигна Генерала, той слезе да го посрещне чак до долния край на стълбището, отведе адютантите до квартирите им и ръководи обедна на червените ризи, като извини игумена, че поради леко неразположение бил принуден да остане на легло.

Дон Бласко, жълт като лимон, нали с идването на гарибалдийците не можеше вече да вика, се бе скрил за втори път в новициата. Почти всички момчета сега отсъствуваха — бяха прибрани от семействата си, които от страх пред безредиците бягаха на сигурно място. Бяха останали само малкият принц, Джованино Радали и още две-три момчета; всички Уседа, с изключение на Фердинандо, затворен както винаги в Жълдите, бяха избягали в Белведере; не бе отишла с тях и Лукреция с Бенедето, който в тия неспокойни дни отново бе заел бойния си пост между малцината управници и тук-там останалите знатни граждани. Ако не се чувствуваше длъжен да не изоставя съпругата си, той дори би се записал да участва в новия поход със старите си бойни другари. На другия ден след пристигането на Гарибалди, той се качи в манастира, за да поздрави Генерала, който

веднага го позна, стисна ръката му и дълго разговаря с него въпреки непрекъснатата върволица от депутации, най-различни представители, дошли да приветствуват стария Диктатор. Несигурността и безпокойството, надеждите и страховете относно това, което щеше да последва, бяха всеобщи. Какви ли планове има Гарибалди? И какви заповеди представителите на властта? Дали конфликтът ще избухне в Катания? Как ще постъпи Националната гвардия?... Нищо не се знаеше; някои казваха, че правителството се било споразумяло тайно с Гарибалди да се преструва, че уж иска да го спре колкото за очи пред аристокрацията. Подновявайки издаването на „Възродена Италия“, Бенедето подкрепяше това мнение; а и мълчанието на дук д'Орагуа, на когото бе писал писмо след писмо, молейки го да се върне в Сицилия, защото неговото присъствие може да се окаже необходимо, го караше да се убеди твърдо в това. Междувременно той бе уверил Диктатора в единодушната подкрепа на целия град. След като се сбoguва с него и пое обратно към града, чу, че някой го вика:

— Ваше благородие! Ваше благородие! — Подире му вървеше брат Кармело. Когато го настигна, той му пошепна с тайнствен вид: — Чичо ви дон Бласко иска да говори с вас...

Дон Бласко се бе сврял в най-крайната стая, в най-крайния коридор на новициата и преди да отвори, на два пъти поиска да чуе гласа на племенника си. Залости вратата под носа на брат Кармело и викна на Бенедето:

— Значи, и ти си пощурял, глупако неден!

Бенедето едва успя да произнесе плахо и сподадено „защо“, докато монахът още по-яростно поде:

— Как защо? И имаш още безсрамието да ме питаш! Подпалват гражданска война, градът е обстрелван, улиците окървавени, честните хора преследвани... А ти ме питаш защо!...

— Вината не е...

— Не си виновен ти? Тогава кой? Може би аз? Сигурно! Аз лично ги насъсках, нали! Зная обичайната ви игра! Ще изкарате честните хора подстрекатели, ще ги изкарате виновни, задето не са продали съвестта си! Учудвам се, че още не са дошли да ме арестуват!... Да дойдат, нека да дойдат! — Сега дон Бласко приличаше на лъв с тия искрящи очи.

— Успокойте се, ваше превъзходителство... — мънкаше Джуленте.

— Трябвало пък и да се успокоя! Че как да се успокоя, когато моят град е застрашен от гибел? Когато виждам такъв глупак като тебе да ръкопляска ведно с другите, вместо да предотврати този ужас!...

— Но по какъв начин?

— По какъв начин ли? Като ги накарате да се махнат! Да вървят да се колят по полето, в морето, дето щат, а не в град като нашия, където ще нанесат несметни щети и ще пострадат жените, старците, децата, честните хора... Да се пръждосват да се колят, дето искат — свят широк!... Ето по какъв начин!...

Джуленте беше съвсем объркан — хем не смееше да противоречи на чичото, хем не искаше да се отрича от казаното преди половин час.

— Но какво да се прави? Целият град е с Генерала...

— Целият град ли? Най-първо ти си глупак! Кой град? Щуравите като тебе, нали? И после, щом е така, размисли малко! След като градът е с него, след като е влязъл като победител, какво ни остава да правим? Да беше яка крепост, разбирам; а то град, открит отвред! Ако трябва да води бой, да върви другаде! Да взема когото ще и каквото ще и на добър му час!

Полека-лека монахът се бе поуспокоил и последните думи изрече почти човешки.

— А кой ще го предума? — едва дръзна да възрази Бенедето.

Тогава той викна с цяло гърло както преди и замахна гневно:

— Ама че неразбран човек! С говедо ли говоря или с разумно същество? Че кой трябва да го предума? Вие, дето се въртите около него! Има ли тук Национална гвардия? Има ли някаква власт? Ами ти, що за чучело си! Капитан ли, добър гражданин ли, да те вземе дяволът! Вие трябва да говорите с него ясно и открито, след като твоите пъзльовци пиемонтците се измъкнаха и ни оставиха наред хорото! Да не мислиш, че аз ще отида да се пъхам при тия убийци, разбойници, каторжници и свод...

В коридора отекнаха стъпки и дон Бласко като по чудо онемя. Окашля се, сякаш нещо му дращеше на гърлото, направи няколко крачки из стаята и спря за момент да се послуша; щом заглъхна шумът, той заяви:

— Ако искаш да разбереш това, толкова по-добре; ако ли не, запомни завинаги, че пет пари не давам и плюя и на тебе, и на Гарибалди, и на Виктор Емануил, и на всички ви...

Джуленте се прибра в къщи замислен и неспокоен. Когато влезе в стаята на жена си, видя, че Лукреция седи в един ъгъл със зачервени очи, забила поглед в земята.

— Какво ти е?... Какво е станало?

— Нищо. Нищо ми няма.

— Но ти си плакала, Лукреция? Говори! Каж ми какво ти е!...

Стиснала упорито устни, тя отричаше с глава, без да го погледне в лицето, и ако не беше дошла Вана, Бенедето не би успял да узнае нищо.

— Господарката не иска да седи в града — обясни камериерката.
— Всичките ѝ роднини заминаха, дори бедняците бягат на сигурно място, а само тя ли трябва да се излага на опасност?

— Каква опасност?... Лукреция, затова ли? Но след като няма никаква опасност, от какво се страхуваш? Нали аз съм тук! На мене няма да ми сторят нищо, в никакъв случай! Ако имаше някаква опасност, дори и най-малка, щях ли да те държа тук? Ако работите се влошат, ще заминем; има ли нужда да ти давам обещание за това?...

След като я увещава така четвърт час, тя отсече:

— Искам да отида при роднините си.

— Но защо, боже мой? Тази заран беше толкова спокойна! Какво се е случило?

Случило се беше това, че жената на Орацио, кочияша на принца, бе дошла задъхана при предишната си господарка, за да ѝ извести, че и тя бяга в Белведере. „Тука вече не може да се седи, ваше благородие. Не знаете ли днес какво стана? Пиемонтските войници, дето бяха останали в лечебницата, си тръгват, за да настигнат войската. При Фортино гарибалдийците искат да ги пленят. Че тогава, леле майчице, офицерът, като им заповядва «тури ножа»! Аз тъкмо минавах с дечицата!... Още треперя от страх! Събрах набързо партушините си и довечера тръгвам...“ Ето че и жената на кочияша заминава, а нима тя, сестрата на принца, е нещо по-долу от жената на кочияша?... Тази мисъл не бе възникнала неочаквано в нейната глава. Водейки борба, за да се омъжи за Джуленте, тя се бе зарекла да няма вече нищо общо с Уседовци; и всички доказателства, с които те си служеха, за да очернят

Бенедето и семейството му, я караха да следва още по-упорито своето решение. Но след като бе надвила тяхната съпротива, в дългите часове на леност и безделие бе почнала да се замисля върху старите доводи на леля Фердинанда, на Джакомо, на изповедника; убеждението, че се е унижила, като се е омъжила за Бенедето, се бе борило дълго време с някогашната ѝ упоритост; след като се скара с брат си, лека-полека бе обзета от мъка и гняв, че не може да влиза вече в дома на Вицекралете, че се чувства едва ли не изгонена от роднините си, докато в същото време продължаваше да им се сърди. Чашата преля, когато почна общественото вълнение и благородниците и богатшите бягаха поголовно; сега тя бе забравила всичко, каквото бе наговорила против Джакомо, бе забравила охладняването, настъпило между тях двамата, и твърдото си решение да не се помирява с роднините си: искаше да отиде в Белведере, щом като дори и жената на кочияша бе отишла там...

Джуленте още се мъчеше да я убеди в противното, когато пристигна пощата; между вестниците имаше най-после писмо от дука. Дукът пишеше, че вече не получавал никакви писма от него, а ги очаквал с нетърпение в тези вълнуващи моменти. Вестите от Сицилия толкова го били разтревожили, че искал да си стегне багажа незабавно; но за жалост бил възпрепятствуван от много и сериозни задължения, „всичките все в интерес на избирателната колегия и страната“. Впрочем ако искал да бъде сред своите съграждани, това било, за да ги предупреди да не се оставят да бъдат повлечени от Гарибалди.

„Следователно пиша това на тебе, за да обясниш на запалените глави, че колкото по-упорито се следва утопичният принцип, толкова по-сигурно се отива към крушение. От друга страна, и правителството е решено да се противопостави с всички средства на подобно заблуждение. И аз мисля, че постъпва съвсем правилно, дори че загуби много време. Гарибалди трябва да бъде спрян насила; не бива да се допуска една двадесет и шест милионна нация да бъде доведена до изстъпление от един човек, който има значителни заслуги, но, изглежда, се е зарекъл да накара хората да ги забравят със своето поведение, което...“ и тук следваха две страници против Гарибалди. „Защото, ако погледнем от друга страна, дори и правителството не е свободно и не бива да се зальгва с някаква ненамеса; Франция вдига голям шум, Наполеон каза... Австрия чака само повод... цяла Европа

следи...“ и тук следваше друга страница със сериозни разсъждения върху световната политика. „Така че съветвам те да обясниш тези истини на приятелите и дори най-вече на противниците. Трябва да се предотврати една катастрофа за нашата страна и всички трябва да се убедят, че положението е опасно. Моля те да говориш и е необходимо да пишеш в този смисъл; даже съм сигурен, че с твоята предвидливост ти вече си направил това.“

Така в разстояние на три часа за трети път човек от неговите близки го тласкаше по пътя, който му беше противен. Като оставим сприхавостта настрана, и дукът му пишеше същите неща, които говореше дон Бласко; в крайна сметка думите на монаха бурбонец и на депутата либерал се покриваха напълно; и жена му, затворена в спалнята, му се сърдеше, заговорничеше с камериерката, за да го накара да напусне своя пост.

Вечерта на едно бурно събрание в Националния клуб, където гарибалдийската група и правителствената група едва не се сбиха, той стана да говори. Както беше смутен и объркан, най-удачен му се видя доводът, подсказан от дон Бласко. Той каза, че никой не може да се съмнява в неговата преданост към Генерала, нито пък съвестта му позволява да оправдава ония, които искат да застанат срещу освободителя на Сицилия; но преди всичко те трябва да му докажат, разбира се, с нужното уважение, на каква опасност е изложен градът. Едно от двете: или той действа в съгласие с правителството и в такъв случай няма никакъв интерес да остава в Катания; или правителството му се противопоставя и тогава трябва да се иска от него да предотврати ужасите на една гражданска война в един многолюден и цветущ град. А случаят е тъкмо такъв, защото правителството е решило да му се противопостави... Тази реч хвърли в недоумение старите му приятели; но когато събранието свърши, без да вземе някакво решение, отвеждайки ги един по един настрана, той ги подкани да отстъпят, като им разкри цялата истина и вестите, получени от дука.

— Тогава защо не дойде самият той? — питаха. — Какво търси в Торино, когато тук се играе хорото?

И той го оправдаваше, съобщавайки, че щял да тръгне веднага щом може, но през това време трябва да се изпрати делегация при Генерала, за да го накара да опразни града...

Неговата агитация постигна желания резултат. Върху групата, враждебно настроена към Гарибалди, се бяха струпали много подозрения, понеже бурбонците и страхливците без всякакви убеждения бяха с нея; но сега, когато един изпитан либерал ги съветваше да пристъпят не към съпротива, а към почтително излагане на опасността, този съвет си пробиваше път. Все пак Бенедето нямаше куража да отиде лично при Генерала и да му изложи новото си становище; остави да отидат другите. Принуден да отведе съпругата си в Белведере, той се върна сам в града в очакване на събитията, като междуременно пишеше и телеграфираше на дука, за да го накара да дойде. Минаха няколко дни, без положението да се промени. От купола на „Сан Никола“ Гарибалди често наблюдаваше с бинокъла си линията на хоризонта; или наведен над картите, обмисляше своите планове, или приемаше делегациите и отделните хора, които идваха при него. Накрая отплува с всичките си доброволци незнайно накъде — дали в Гърция, или в Албания; но след заминаването му в града остана да кипи недоволство, тайно вълнение, което влиятелните личности и дори самата Национална гвардия не можеха да усмирят. Сега движението беше срещу господарите, срещу богатите; Джуленте се обърна с реч към метежниците, но вече никой не го слушаше; а дукът пак му пишеше, че не можел да дойде, че не бил добре, че от големите горещини му се разстроил стомахът...

Един следобед, когато дон Бласко за пръв път се осмели да посети Тютюнопродавачката и пощръклял отново, пожелаваше взаимното унищожение на гарибалдийци и пиемонтци, дотърча Гарино, блед като мъртвец:

— Революция!... Революция! Запалиха „Казиното на благородниците“...

Наистина демонстрацията се бе превърнала в бунт, огнени езици унищожаваша клуба на аристокрацията. Излишно е да казвам, че монахът се върна да се скрие в манастира и не излезе оттам, докато редовната войска не завзе отново града. Но възбуждението на духовете, предизвикано от събитието на Аспромонте, страхът и опасностите сякаш не бяха преминали, затова принцът не мърдаше от Белведере, а Джуленте продължаваше да моли дука да се обади и да дойде да въдвори мир в града. Дукът не дойде: отговори пак, че лекарите му били забранили да се връща в Сицилия. „Отчаян съм, не

мога да бъда между вас, както трябва и както желая, не само поради всичко онова, което ми пишеш за Катания, а и поради това, което стана във Флоренция.“

Бенедето не можеше да разбере за какво му намеква; в момента дори не се сети, че Раймондо беше в Тоскана. Разбра за какво става дума едва след няколко дни, когато графът и донна Изабела Ферса пристигнаха заедно и отседнаха в хотела, като да бяха съпрузи.

Това събитие направи такова впечатление, че изведнъж Гарибалди и Ратаци, Рим и Аспромонте минаха на втора линия. Граф Уседа с дона Изабела! Заедно в хотела, като че ли са двама влюбени, избягали от къщи, за да принудят семействата си да ги оженят! Ами графинята? А баронът? Как е станала тая каша? И как ли ще свърши?

Паскуалино Ризо, завърнал се от Флоренция с господаря си, бе обсипан с въпроси. Паскуалино приличаше на важен господин: костюм, скроен по последна мода, фини ризи, пръстени на ръцете, лачени обувки, така че, ако не беше голобрадото му лице, всеки би го взел за знатен благородник. И в портиерните, в конюшните, във файтонджийските кафенета, в преддверията на роднините той даваше желаните обяснения. Абе той отдавна предвиждал, че графчето няма да я кара дълго с жена си, пък и всички сигурно са усетили това още предната година, когато господарят дон Раймондо избяга далече от тази жена, дето му тровеше живота. Всички знаели, че той обича дона Изабела; но графинята, ако била друга жена, какво трябвало да направи? Да постъпва разумно, заради децата! А тя — тъкмо обратното: плачове, гюрултии, обвинения, заплахи, баща ѝ все се меси — ами то човек трябва да е от камък, за да издържи на всичко туй! И макар веднъж вече горкият граф да бил изгубил търпение, пак отстъпил — и то без да е виновен той! Сложил кръст на миналото и се примирил да се събере отново с нея, защото имат деца. Та кой не знае, че мъжете не могат да седят вързани все за фустата на жена си; а и графът не е направил нищо повече от туй, което правят всички мъже. Ама хитрите жени, дето имат две капки мозък, разбират тия неща, правят се, че не виждат и следват волята божия. А тази неразбрана жена, графинята, уж обещала да бъде разумна, пък почнала пак старите работи. Какво ти! По-зле и от преди! Мъжът ѝ не можел да излезе да подиша чист въздух, без тя да му направи скандал: ако отидел в „клубина“ да се види с приятелите си или да се поразходи, веднага подозрения, плачове и упреци. Ами разправиите за разходката в Касине? Графчето ходел там с коня и като срещнел дона Изабела с

каретата, разбира се, спирал да я поздрави; и още тозчас — трак-трак, кой, мислите, пристига? Каретата на господарката!... Ама че жена! Щом като това ѝ е неприятно, защо не върви в градината Пополи^[1], която е не по-лоша?... Че на всичко отгоре и с децата! Особено онова дяволче, по-голямата дъщеричка, дето разбира много неща досущ като възрастни! Децата трябвало да ги оставя на „миса“ англичанката, която графчето бил наел тъкмо за тая работа!... А вечерта в къщи олелия до небесата! И горкият граф — ела, боже, на помощ!... Когато престанела да ходи по петите му, господарката почвала друга песен: затваряла се в стаята цели петнадесет дни, без да си подаде носа, и не слушала ни оправдания, ни молби, че не щадяла и малката си дъщеричка, която имала нужда от чист въздух и не искала да излиза без майка си. А графът — ангелско търпение!... Но това не било нищо: докато жена му го притискала до стената, господарят понасял всичко най-безропотно. И един прекрасен ден знаете ли какво ѝ хрумнало на графинята? Намислила да повика баща си, да го прибере в къщи, че да подпали истинска война между тъст и зет!... Навярно била полудяла. Ех, тя донейде има право да се меси в работите на графчето; ама баща ѝ? Че кой е баща ѝ? Чужд човек, при това предрешен селяк, че на всичко отгоре и нахалник! Да си кажем всичко тъй, както си е: най-първо на него му липсва възпитание — научил дъщерите си да му говорят на „ти“! А като го насъскала графинята, станал цял звяр; графът бил принуден да търпи неговите грубости, и то в собствения си дом! Веднъж само дето рекъл, че има работа и не може да заведе жена си на театър, оня селяндур, баронът, се осмелил да го заплаши с бастуна. Милостиви боже, че кой би могъл да го изтърпи! Графчето не му казал нищо друго освен една-единствена дума: „Простак!“, дето оня си я заслужавал; грабнал си шапката и се махнал, ама този път завинаги! Кой може вече да го съветва да се върне и да им прости? Децата, здраве да е, ще отидат в колеж; ако пък господарката не ги пуща, господарят ще се съгласи да останат при нея... макар че... въпреки че... Защото най-интересното, драги господа, е това, че графинята хем го ревнувала, хем в същото време и тя се забавлявала в обществото! Не че се било случило нещо особено; което си е право, такова нещо не може да се каже, пък и господарят нямало да седи със скръстени ръце, ако е така! Ама човек трябвало да види само какъв бяс я бил обзел да ходи по балове, на театър; колко разкошно се обличала, когато

приемала в дома си толкова много мъже, все ергени, между които и някой си граф Роси, собственик на къщата...

И историята, разказана от Паскуалино, се предаваше от уста на уста: кочияшите я разправяха на слугите, миячите — на готвачите, портиерите — на хазяите, и всеки добавяше по нещичко от себе си, докато, стигнала до широката публика, тя подготвяше общественото мнение и печелеше симпатии в полза на графа. Мнозина обаче поклащаха глава и не се поддаваха на това; полека-лека, незначайно откъде, от някакви сведения, дошли от Флоренция и от Милацо, от някои думи, изпуснати от самия Паскуалино, когато оставаше насаме с приятелите си, след като си бе пийнал, истината почна да излиза на бял свят.

Раймондо се бе закълел да скъса със съпругата си още същия момент, когато чичо му дукът се бе заел да го накара да я прибере отново. Както винаги, когато се мъчеха да го разубедят от някое намерение, той се бе заинатил още повече. Далече от Матилде и от дона Изабела, той бе изпълнен от илюзията за оная свобода, която му бе най-скъпа от всичко; принуден да се откаже от тая своя свобода, той се бе зарекъл да си я възвърне отново на всяка цена и като се подчини лесно на съветите на дука, с отстъпчивостта си целеше единствено да докаже, че съпругата му е виновна — само по този пункт версията на Паскуалино не беше съвсем лъжлива. Идеалът на господаря му беше да се освободи едновременно и от съпругата, и от приятелката си; но си беше направил сметката без кръчмаря, тоест без дона Изабела. Още в началото на приятелството си с Раймондо, още тогава, когато в дома на съпруга си оказваше съпротива на ухажванията на младежа, като хем проявяваше симпатия към него, хем изтъкваше своите семейни задължения, тя неведнъж му бе казвала със съжаление, с което искаше да засвидетелствува чувствата си към него: „Ако се бяхме запознали по-рано, когато и двамата сме били свободни! Колко щастливи щяхме да бъдем!...“ И тези думи, на които той не вярваше, го караха да охладнее към нея и щеше да охладнее още повече, ако бе повярвал, че те са израз на искрено чувство; защото както най-голямата грешка на жена му беше любовта ѝ към него, искането да ѝ принадлежи напълно, двамата да бъдат едно цяло, също такава сериозна грешка би било подобно искане от страна на приятелката му. При все това, заел се да сломи нейната съпротива, и той неведнъж ѝ беше казвал: „Колко

щастливи щяхме да бъдем!“ и се бе закълел, че единствената му мечта е да живее с нея и заради нея. После се опита да се отдръпне; но дона Изабела, която бе разбила живота си заради него, останала без семейство и без закрила, нямаше намерение да го изпуска. За да привлече отново към себе си този равнодушен любовник, чийто характер бе опознала от собствен опит, достатъчно беше да го обвини, че той посреща хладно съпротивата на роднините, стремежа на жена му да го задържи. Всеки един от тези намеци действуваше като пришпорване на младежа; зарекъл се да ѝ докаже, че е свободен да прави каквото си иска, той вършеше точно това, което не искаше... И мъченичеството на графиня Матилде започна отново, още по-жестоко от преди, засилено от новото разочарование, от невъзможността да се обърне за помощ към баща си, и то не защото мислеше, че сега той ще я изостави, както я бе заплашил, а защото се бе зарекла в себе си да не признава своята грешка, защото пак бе обзета от предишния страх, че тия две буйни натури ще се сбият... Когато тя се почувствува съвсем самотна и отчаяна, баща ѝ дойде при нея. Сляпата му любов към дъщерята и не по-малко сляпата омраза към зетя бяха осуетили намерението му да остане безучастен; той бе следил отдалече живота им стъпка по стъпка, очаквайки мига да се намеси; и когато чашата преля, ето че той дойде. И Паскуалино бе дочул тъкмо разговора между тъста и зетя, решителното обяснение, станало, след няколко дни на привидно спокойствие, долу, в конюшните на двореца Роси, за да не чуят Матилде и децата. На наставленията на барона, в които се таеше заплахата: „Ти няма ли да престанеш? Няма ли да спреш най-сетне?“, Раймондо бе отвърнал с обичайния си презрителен тон на превъзходство: „Какво искате да кажете с това? Не се бъркайте в нещо, което не ви засяга!...“ Но баронът бе възразил, че го засягало тъкмо това — спокойствието на дъщеря му, за което най-много се тревожел, което искал да бъде осигурено на всяка цена, дори с цената на това да си я прибере и да скъсат завинаги... „Че кой ви задържа? Моля, вървете си!“ Паскуалино се бе скрил в обора, там наблизко, и макар че чуваше господарите, не можеше да ги види; но при този отговор на графчето и краткото мълчание, което последва, усети студени тръпки по тялото си. „Добре, ще си отидем... но преди това...“ Тогава Паскуалино се притече. С кървясали очи и вдигнат юмрук, баронът вече бе пипнал зет си; но и да не беше се хвърлил кочияшът помежду им, достатъчно бе

Раймондо да каже само една дума: „Простак!“, за да накара тъста си да го пусне веднага. Графът наистина бе казал тая дума, Паскуалино не измисляше, когато разказваше случката — да бяхте видели как подеждва тя на барона! Този грамаден мъж, който само ако го духнеш, щеше да повали слабия си и немощен зет, който можеше да го превие като тръстика с грубите си космати ръце, се сви като малко момче пред учителя си; младият граф Уседа, нежният и хилав потомък на Вицекралете, бе сразил барона-селянин само с тая дума, с тая обида, която изразяваше каква дистанция отделя порочния, но възпитан благородник от свадливия „облагороден“ селяк. „Да, простак е — твърдеше Паскуалино, — защото между хора с такъв произход въпросите не се решават с юмури.“ И точно с тая дума графът напомняше на тъста си каква чест му е оказал, като се е оженил за дъщеря му; и ако баронът се бе вкаменил като статуя, то беше, защото веднага бе осъзнал, че е сгрешил. Мигар сродяването с Уседа не му се бе струвало истинско щастие? Мигар гордостта, че е влязъл в семейството на Вицекралете не го бе заслепила дотолкова, че в продължение на много години не забелязваше жертвата на дъщеря си? А след като му се отвориха очите, нали едно смътно, почти инстинктивно чувство за малоценност го възпираше всеки път, когато се канеше да упрекне зет си за неговото поведение, за неговите пороци, за жестокостта му, за отровената кръв на невинното дете! Простак, да, той заслужаваше тая обида, след като, поддал се на гнева си, бе поискал да уреди спора като между файтонджии; и преди да обърне гръб на зет си, гласно призна, че си е заслужил това. Защото всъщност сцената не бе свършила дотук, имаше още нещичко, което Паскуалино разказваше само на четири очи. „Аз съм простак, да — промълвил баронът, — а ти?...“ И му изгърсил право в лицето една дума, която кочияшът повтаряше тихичко на ухото на събеседниците си... Тогава Раймондо напусна незабавно дома си, изтича при приятелката си, принуди я да си стегне багажа и я доведе в Сицилия.

Наистина трябваше да я принуди, защото Дона Изабела не беше много убедена, че това пътуване е уместно. Тя разбираше, че Раймондо иска да я отведе в своя роден край, за да скъса шумно и окончателно със семейство Палми; но схващаше също така, че не любовта му към

нея, а само раздражението от кавгите и поривите на омразата, породена от бурното обяснение, тласкаха нейния приятел към тази стъпка; чувствуваше, че откритото показване на тяхното приятелство там, в оня малък град, ще навреди на нея, че провинциалният морал, искрен или не, ще се надигне срещу нея. Но понеже беше вече късно и с възраженията си тя само предизвикваше още повече Раймондо, и за да го привлече към себе си, не разчиташе на нищо друго освен на тия предизвикателства, тръгна с него. Във всеки случай Уседа щяха да бъдат на нейна страна.

Така и стана. Те едва бяха пристигнали, когато в хотела дойде да ги види дона Фердинанда, която въпреки нестихналите смутове бе слязла в града във връзка с едно свое дело срещу някакви неизправни длъжници; тя се осведоми за станалото и одобри решението на Раймондо с една-единствена, но многозначителна дума: „Най-сетне!...“

В града бяха също така и Бенедето, и Лукреция, която се бе успокоила вече. На другия ден след пристигането си Раймондо отиде при тях. Лукреция му върна визитата още същата вечер, без да обръща внимание на съпротивата на мъжа си. Бенедето осъждаше строго поведението на шурей си и ако имаше кураж, би попречил на жена си да направи това посещение; но Лукреция заяви, че не вижда нищо лошо в това да отиде да навести собствения си брат: нима е длъжна да знае, че той „придружава“ някаква дама? И двамата отидоха в хотела, където Раймондо ги посрещна сам; но след като поговориха за пътуването и за времето, той стана и почука на вратата на съседната стая; появи се дона Изабела, която се ръкува с Джуленте и целуна Лукреция. Никакво представяне, никакви обяснения, нищо. В първия момент Бенедето съвсем се обърка, не знаеше как да се държи с нея, как да я нарича; но Ферса сама даде тон на разговора, почна да говори най-непринудено за това-онова като със стари приятели, дори направо като с истински роднини. Засега били в хотела, но, разбира се, не можели да останат все тук. Раймондо имал намерение да наеме квартира в града; а тя смятала, че е за предпочитане някоя малка вила, за да избягнат хорските клюки.

Тъкмо Джуленте понечи да каже, че ще направят добре, когато Лукреция възкликна:

— Че какво общо имат с това хората? Ако се криете, ще кажат, че се страхувате! Да говорим открито — ще има мнозина, които ще се правят на възмутени. — Дона Изабела сведе поглед. — Почнете ли да ги слушате, край!

Раймондо не каза нищо, защото чакаше да се види с Джакомо, който беше в Белведере и при когото сутринта бе пратил Паскуалино, за да го извести за неговото пристигане. Но кочияшът се върна смутен и умърлушен и не смееше да продума. „Пристигнал ли е? — рекъл му принцът. — И какво иска?“ — като че той бил отишъл да му иска пари. „Нищо, ваша светлост... праща ме да ви съобщя, ваша светлост... иска да знае кога ще се върнете в града, ваша светлост...“ А принцът му отговорил пак със същия тон: „Сега започвам курорта си, ще се върна през ноември...“ — и му обърнал гръб. Когато той му разказа тази сцена, Раймондо прехапа устни, а дона Изабела изхлипа:

— Ах, какво направихме!... Ето че брат ти ни укорява! — И като обвини само себе си, добави: — Заради мен ще се скараш с близките си!...

— Ще видим! — отсече Раймондо.

Нейните предвиждания се сбъдваха. Повечето хора, без да приемат или отхвърлят оправданията и обвиненията относно второто и окончателно напускане на семейството, осъждаха Раймондо за това, че е тръгнал да пътува с приятелката си, че се е настанил в хотела с нея, че открито показва тази връзка, пренебрегвайки общественото мнение. Той можеше да се оплаква от жена си — с право или не; страстта към дона Изабела можеше да намери оправдание; обаче моралистите, бащите на семейства, малко или много почтените дами искаха да се спазва приличието; и макар в града да имаше малко хора, тези настроения се изразяваха в някои хладни поздравии към Раймондо, в някои тайнствени разговори на слугите. Извън Катания, във вилите, където бе стигнала вестта за скандала, всички разискваха как трябва да се държат към тази двойка при завръщането си в града. Мнозина заявяваха, че ще скъсат всякакви връзки с тях; други, които се чувствуваха по-близки, но затова пък и по-объркани, не смееха да вземат решение, преди да са видели как ще се държи фамилията Уседа. Сега неочакваната студенина, която принцът бе проявил пред Паскуалино, говореше ясно, че той отказва да ги подкрепи. Изправен пред това препятствие, Раймондо се наежи, зарече се да победи; но

понеже доната Фердинанда го посъветва да отиде лично при Джакомо, той бе обзет от скрито вълнение: готов беше да направи всичко друго, но не и да моли този мошеник, който, след като го бе подкрепял, сега заставаше срещу него кои знае с каква цел; не искаше да се унижава пред този брат, от когото се чувствуваше мразен в продължение на толкова години, още по времето на майка им. От друга страна, мисълта за демонстрациите на неприязненост, които се подготвяха срещу него и приятелката му, го вбесяваше, разпалваше още повече желанието му. И един ден нае файтон и се качи в Белведере. Като го видя да се приближава, Джакомо се обърна към него не с обичайния фамилиарен тон, а съвсем официално.

— Добър ден, как си? — рече той, без да му подаде ръка.

— Добре, а ти? — отвърна Раймондо.

— Отлично — заяви принцът и поглади брадата си.

Скована от погледа на съпруга си, принцесата, която бе седнала да бродира и държеше край себе си Терезина, отговори с едносрични думи на въпросите на девера.

— Дълго ли ще стоите още тук? — запита Раймондо, почервенял като мак.

— Да, до ноември. Струва ми се, че вече ти известих — отговори принцът и отново прекъсна разговора.

Момиченцето разглеждаше този чичо, чиито черти не си спомняше добре, който не я галеше и към когото баща ѝ се държеше като към чужд човек.

— Исках да ти кажа нещо — поде Раймондо колебливо, почти плахо, и колкото повече нарастваше смущението му, толкова повече се сърдеше на себе си. — Исках да те попитам дали може да се намери някоя виличка под наем... някоя малка къща, подходяща за мен... няма значение, че е малка, само да бъде чиста...

Принцът сякаш се помъчи да се сети и отговори:

— Не. Всичко е заето още откакто мина Гарибалди.

Раймондо, който сучеше нервно мустаците си, не отстъпи:

— Ще потърся все пак.

Тогава брат му отвърна хладно, без да го погледне:

— Търси, щом искаш. Безполезно е, няма да намериш.

Раймондо си отиде блед, мълчалив и разтреперан. Напразно се бе унижил! Той му обявяваше война! Не го искаше край себе си!...

Наистина принцът бе заявил открито пред всички роднини и познати, че не намира думи да порицае поведението на Раймондо. „Това е нечуван скандал! Как не го е срам? И още има лице да се връща в родния си град! Щом си намислил да правиш такава щуротия, трябва да се скриеш колкото се може по-далече, където нямаш познати, където можеш да заблуждаваш хората както си щеш!“ А на леля си дона Фердинанда, която един ден дойде нарочно в Белведере, за да се намеси, за да го накара да постъпи като нея, той отвърна:

— Нашето положение е различно. Вие, ваша светлост, сте свободна да мислите и да правите каквото си искате — може и да ги приберете у дома си, нали няма на кого да давате отчет. Аз имам жена и дъщеря и не мога да приема такъв позор пред техните очи.

Той изрече всичко това пред принцесата и момиченцето и въпреки настояванията на старата мома, остана непоколебим във възмущението си. И Киара осъждаше брат си, понеже Федерико го смяташе за неморален; да не говорим пък за братовчедката Грациела, която беше проводник на мнението на принца. Чрез отвратената стара мома, натъжените блюдолизци и бърбривите слуги всички негови думи стигаха до ушите на Раймондо, който се разтреперваше и изпадаше в мълчалив гняв; тогава дона Изабела подхвърляше с тъжна усмивка:

— Виждаш ли, че не можеш да издържиш! Най-добре да ме оставиш! Не искам заради мен да се скарваш с целия си род!

Така той, който чувствуваше как се утежняват последствията от погрешната му стъпка и в себе си проклинаше часа и мига, когато бе обърнал внимание на тая жена, която вече му бе омръзнала и заради която бе изтърпял унижението да се кланя на брат си, се привързваше още повече към нея и от инат ѝ се отдаваше слепешката. Не искат да я приемат ли? Той ѝ обещаваще, че ще види всички в краката си. Говорят лошо за нея ли? Тогава я уверяваше, че ще стане негова съпруга.

За да спечели благоразположението на други роднини, той отиде да потърси чичо Еудженио. Горкият кавалер беше много западнал, търговията с глинени чирепи беше вече съвсем замряла; а нима Виктор Емануил можеше да даде някаква катедра на един камерхер на Фердинандо II? Затова той бе напуснал малкото жилище, което обитаваше отдавна, и се бе сврял в две стаички в покрайнините. Вечно дирещ пари, сега той бе основал „Академия на четиримата поети“, на

която беше председател, секретар, иконом и всичко, и избираше наляво и надясно всякакъв вид академични членове: основоположници, учредители, благодетели, действителни, заслужили, почетни и кореспонденти; всеки един от тях получаваше грамота, бронзов медал, статута и една сметчица от двадесет лири за разноски; често пъти обаче, вместо запис, пощата носеше на кавалера отказаната пратка. Роднините му го държаха на разстояние, от страх да не им иска пари; но като видя, че Раймондо го търси, той веднага усети накъде духа вятърът. Още тозчас отиде да навести доната Изабела, застана на нейна страна, против принца, и се самопокани на закуска и на обед всеки ден. Протритите дрехи висяха на гърба му, а обувките на краката му бяха цъфнали; но след няколко дни той изцяло смени кожата си. С нововеничък костюм, с чисти ризи и ръкавици на ръцете, придружаваше доната Изабела всеки път, когато тя излизаше навън; стана неин верен рицар и официално и неофициално я защитаваше пламенно, наричайки я своя „племенница“.

И Лукреция, напук на мъжа си, се показваше по улиците с нея, подкрепяше я и нападаше остро най-големия си брат, обяснявайки неговата съпротива с една съвсем проста причина:

— В името на морала ли? Не, ами за да ви накара да му платите за неговата подкрепа! Да се обзаложим ли, че е така? Та нали и аз трябваше да му платя, за да даде съгласието си за моя брак!

— Лукреция!... — смъмра я Бенедето.

— Какво има? Не е ли истина? Не трябваше ли да приема оная кождерска спогодба, за да се омъжа за теб? Всички знаят тази история! Сега идва твоят ред — рече тя, обръщайки се към Раймондо. — Ще видите дали греша! Чичо дон Бласко имаше право, когато разправяше... Ах, апропо, защо не отидеш при него да го видиш? И при Лодовико? Колкото повече хора спечелиш на твоя страна, толкова по-малко значение ще имат предразсъдъците на Джакомо. Да отидем заедно, аз ще ви придружа...

И Раймондо отново измина Горския път, отиде със сестра си и зет си в Николози, където почиваха бенедиктинците, да моли за подкрепа брат си и чичо си монаха. Дон Бласко бе осведомен за всичко; забравил изведнъж Гарибалди, сега в Николози той по цял ден крещеше като бесен ту против Раймондо, дето бил забъркал тая последна и най-голяма каша, ту против Джакомо, който бил не по-

малък непрокопсаник от брат си, на когото отначало съдействувал, пък сега се правел на пуритан: защо? За да го изнуди!... Когато племенниците пристигнаха, дон Бласко спеше като заклан след обеду и брат Кармело трябваше да го събуди.

— Какво има? — ревно той. — Защо ме безпокоиш?

— Прощавайте, ваше преподобие; дошли са близките на ваше преподобие.

Той изскочи навън и щом съзря Раймондо, ококори сънените си очи. Както Лукреция и Бенедето, така и Раймондо му целуна ръка. Той им позволи това, като измърмори:

— Какво има? Защо сте дошли по това време, на тоя пек?

— За да ви видим, ваше превъзходителство — обясни Лукреция от името на всички. — Денят не е чак толкова горещ. Добре ли сте, ваше превъзходителство? Има две години, откакто не съм стъпвала тук... А къде е Лодовико?

Умърлушен, брат Кармело дойде да каже, че негово преподобие приорът бил на съвет при абата и засега не можел да слезе долу. Раймондо побледня: ето че и този му обявяваше война, всички заставаха против него!... Затова, когато Лукреция, в съгласие с чичото, предложи да се поразходят из градината, той отвърна кратко:

— Не, бързам да се върна. Да вървим!

На другата заран, в хотела, той още не беше станал, когато камериерът дойде да му съобщи:

— Тук е чичо ви, ваше превъзходителство.

И тутакси се появи дон Бласко. За пръв път в живота си Раймондо виждаше чичото да идва при него и да го пита почти с любезен тон: „Как си?“ Подушил, че ще става голяма разправия, монахът просто не вярваше, че пак ще може да си напъха гагата в чужди работи. Сега трябваше да се насъскат двамата братя един срещу друг, да се помогне за развалянето на още едно дело на покойната принцеса — брака на Раймондо; и той се чувствуваше поканен за обичайната си игра.

Дона Изабела се показа в домашна роба, целуна му ръка, наричайки го „ваша светлост“, като да беше ѝ станал вече чичо; и веднага заговориха по въпроса. Щом чу, че тя иска да се скрие на село, монахът скочи:

— На село ли? Че защо на село? За курортния сезон — да, до ноември; но трябва да си подготвите жилище в града! От хората ли се боите? Тогава защо сте дошли? Няма смисъл!

Неговият съвет беше — да се поиска незабавно отчет на Джакомо, да му се отнеме пълномощното и да се почне съдебна подялба; при тия заплахи принцът веднага щял да омекне. Но точно на другия ден след посещението на монаха от Белведере слезе синьор Марко, за да извести на графа, че господин принцът искал да му върне пълномощното и да му даде отчет, тъй като той вече се е завърнал. Раймондо изгони управителя с едно яростно: „Разбрах, добре!“ и целия ден беше в такова ужасно настроение, че дори не проговори. А дона Изабела, унила, току му повтаряше: „Видя ли? Аз ти нося нещастие! Пусни ме да си ходя! Пък да става с мене каквото е рекъл бог...“ Тогава той възрази:

— Не, аз трябва да победея!...

И точно Лукреция, която вече съвсем се бе сближила с незаконната снаха, измисли нещо:

— Понеже не може да живее вечно на хотел и сега е време за курорт, защо не идете при Фердинандо, в Пиетра дел'Ово? Той има толкова място, ще ви даде две стаи. Ще бъдете при свой човек и това ще прави добро впечатление.

Всички одобриха предложението. Нито Раймондо беше ходил досега да търси този си брат, нито Фердинандо знаеше, че Раймондо се е завърнал: толкова бяха равнодушни един към друг, толкова много се различаваха по своето възпитание, вкусове и начин на живот, че съвсем се бяха отчуждили и никой от двамата не се интересуваше от съществуването на другия. Лукреция пое задължението да говори с него и отиде в Жълдите. Понеже не бе виждала Гламчо от много месеци, остана смаяна. Той бе отслабнал като след дълго боледуване, очите му бяха хлътнали, брадата небръсната, гласът — отпаднал, налегнала го бе меланхолия, по-мрачна от обичайната.

— Нека дойде... той е господар — отвърна Гламчо на сестра си, без да се учуди ни най-малко, че Раймондо се е завърнал и дири подслон при него.

— Но, знаеш ли, трябва да ти кажа нещо — добави Лукреция. — Не е сам...

— С жена си ли е?

— С жена си, да... все едно, че му е жена...

И му обясни, че Раймондо е оставил Палми и живее с Ферса. Фердинандо я слушаше, оглеждайки се насам-натам, като да бе загубил нещо, после повтори:

— Добре, добре; кажи му да дойде, когато иска.

Щом пристигнаха в Жълдите, Раймондо и дона Изабела пожелаха да разгледат къщата, градината и стопанството и щедро сипеха похвали за отлично обработеното лозе и великолепно подредената овощна градина, одобриха смяната на посевите, възхитиха се от всичко. Но хвалбите вече не действаха на клетия Гламчо така, както едно време. Душата му се бе преобразила, нещата, които преди го блазнаха, сега му бяха безразлични, робинзоновският живот вече не го привличаше, без което той не би се съгласил да приеме други хора у дома си. Сега всъщност господар на Жълдите беше чифликчията, разпореждаше се както си искаше, обработваше земята, както той си знаеше, прибираше в джоба си доходите от имота, а на кавалера даваше само остатъците. И ако понякога, обзет от угризение, го питаше какво ще му нареди, Фердинандо отвърщаше: „Оставете ме на мира! Не ми говорете за нищо! Свършено е с мене... Я имам, я нямам още шест месеца живот... Може да ми пригответе ковчег...“

Работата беше станала така: книжарят, от когото той бе купил книгите по агрономия, механика и естествознание, намерил цял куп медицински наръчници от неизвестни автори, дипломни работи на некадърни доктори, стари фармацевтични справочници, разбъркани свитъци от анонимни енциклопедии — хартия за продан само на кило, и един ден му ги предложи, като му внуши, че в тях се намира есенцията на науката. Фердинандо му ги плати скъпо и прескъпо и се впусна да чете всичко. И тогава започна да се побърква. Остана ужасен от описанията на болестите, изброяването на симптомите и несигурността на различните видове лечение; затворен в стаята си, с книга в едната ръка, той държеше другата на сърцето си, за да си проверява пулса, или се опипваше по цялото тяло, със страх, че ще открие туморите, парализите и възпаленията, за които пишеха лекарите. Полека-лека от едно покашляне, стомашно разстройство,

главоболие, лек сърбеж или тръпки по кожата той почна да мисли, че страда от всички болести; и тази мисъл, забила се в мозъка на тоя самотен мизантроп, съвсем го съсипа. За него смъртта му беше въпрос на дни; и именно страхът да не умре сам, нуждата да вижда пред себе си едно приятелско лице го накара да прибере брат си.

Когато Раймондо видя, че той не яде почти нищо, че стои затворен в стаята си, че в някои дни дори не се надига от леглото, почна да го разпитва какво му е, дали се чувства зле; отначало, от стеснение, той отказваше упорито; но като се намери натясно, призна. Имал хроничен катар на червата, разширение на далака, постоянен бронхит; херпесът се разпространявал в кръвта му, жлезите му били подути. Понеже Раймондо се смееше, докато брат му изреждаше болестите си, той добави опечален, почти със сълзи на очи:

— Няма нищо смешно! Да не мислиш, че си въобразявам? Аз си знам от какво страдам!...

— Тогава защо не повикаш лекар?

— Лекар ли? Че какво могат да направят лекарите? В това състояние, до което съм стигнал?

И нямаше начин да го убеди. Тогава на сцената излезе доната Изабела. Вместо да противоречи на маниака, тя взе да го подкрепя: съгласи се, че той страда от сериозни заболявания, че лекарските предписания са безполезни; обаче, след като докторите не разбират нищо, не може ли да опита поне някое народно лекарство, от ония, дето понякога правят чудеса?

— Като бях дете, и аз имах дълго време катар на червата, упорит от вашия. Знаете ли как ми мина? Със салата от маруля!

И заръча да му направят една чиния такава салата, като гарнитура към един голям котлет, печен а л'англе. Фердинандо почна да яде като Христос на тайната вечеря — не вярваше в резултата, беше сигурен, че всичко това ще ускори края му.

— Сега човек трябва да направи една хубава разходчица! — И подавайки му ръка като на привидиignal се болник, доната Изабела го разходи из градината.

На другия ден болният не можа да повярва, че се събужда жив и с известен апетит. За кратко време салатата и печеното направиха чудеса; оставаше да се излекува сърбежът, който той наричаше, херпес.

— За това нещо лекарството е още по-просто: направете си една хубава баня със сладка вода.

От месеци вече той миеше два-три пъти седмично само върха на носа и на пръстите си, от страх да не хване пневмония; така изчезна и херпесът. Млякото, яйцата, движението и чистотата го възвърнаха към живот и от благодарност към дона Изабела той се просълзяваше:

— Каква жена! Каква умница! Колко интелигентна!

Имаше малко приятели, но всеки път, когато се видеше с някой от тях, почваше да говори за нея с такава възхита, сякаш тя беше най-мъдрата и добродетелна жена — ангел, слязъл от небето. Като свикна да се движи, ходеше и при сестра си Лукреция, търсеше нарочно хора, за да им разправя за нея.

— Колко обича Раймондо! Как се грижи за къщата! Това, което направи за мен, не може да се опише! Ако не беше тя, отдавна да съм умрял и погребан!

Един ден отиде у Лукреция тъкмо в момент, когато съпрузите спореха оживено; щом го видяха, те млъкнаха.

— За какво говорехте?

— За положението на Раймондо — отвърна сестра му, решена да му разкрие тайната. — Така не може да продължава. Трябва да помисли да узакони тази връзка, като се разтрогнат браковете.

Тя съобщаваше това решение също така просто, както Раймондо и дона Фердинанда го бяха споделили с нея. Да се поиска и да се постигне разтрогването на два брака, за Уседа беше нещо съвсем просто: кой можеше да откаже на Вицекралете това, което те искаха? Нали тяхната воля трябваше да бъде закон за всички! Мигар те не притежаваха всички материални и морални средства, за да преодолеят каквито и да било пречки, и противодействия? Имаха привърженици навсякъде, сред бурбонците и либералите, в черквата и в съда: благородниците ги подкрепяха от солидарност, обикновените хора — от уважение; всеки трябваше да се чувствава горд и щастлив, че им прави услуга. За да успеят в това начинание, трябваше да бъдат добре подготвени, затова потърсиха съдействието на Бенедето. Както първия път, когато поговориха с него за това, Бенедето се колебаеше, изпитваше угризения, защото съзнаваше, че го карат да върши нещо лошо, че ще се сблъска с огромни трудности, че ще създаде неприятности на чичото дука, който е голям приятел на Палми; но

жена му настойчиво го убеждаваше, че това са глупави угризения, че, напротив, той ще извърши едно похвално дело.

— Ами ако утре се роди някое дете? Да бъде обречено да остане незаконно ли? Раймондо няма да прибере вече жена си — това е сигурно, както е сигурна и смъртта. Тогава? По-добре да си узакони положението пред съда и пред обществото! Не съм ли права?

И Фердинандо се обърна към зетя си:

— Съмняваш ли се в това?... Че как я мислиш ти тая работа?... Къде ти е умът?

Бенедето се опита да им докаже, че не той, а те не разсъждават; защото вече има родени деца и преди всичко трябва да се мисли за тях, а не за ония, които ще се родят; но Лукреция и Фердинандо го прекъснаха в един глас:

— Семейството на майката се грижи за децата! Нима брат ни ще се откаже от тях?... И материалните въпроси ще бъдат уредени така, както искат Палми... Щом като браковете са разтрогнати де факто, защо да не бъдат разтрогнати и де юре? Кой има полза от това? Хората, дете непрекъснато ги одумват!

А тъкмо това беше подбудата на Раймондо. Колкото повече пречки срещаше по пътя, по който бе тръгнал, толкова по-упорито продължаваше; съпротивата на брат му, одумките на чуждите хора, почти всеобщото порицание го тласкаха да победи в тая игра, и то най-неочаквано за всички, и за него самия дори. Той вече не мислеше, че неговата страст беше свободата, че донна Изабела като съпруга щеше да му дотежи повече от жена му, че и като любовница вече му бе дотегнала; заинатен от съпротивата, от неодобрението и порицанието, той искаше да възтържествува над противниците си, да ги разгроми с един удар, за който ще се говори дълго време... Разправят, че това било безнадеждна работа, че никога няма да може да се постигне разтрогване на двата брака, че донна Изабела е обречена да остане завинаги в това положение, отритната от обществото и от дома на принца, така ли? И той още повече се заинати, решен на всяка цена да излезе наглава с всичко и с всички. А Лукреция, Фердинандо, донна Фердинанда и дон Бласко му помагаха, всеки поотделно и както може; сговаряха се тайно, за да сломят последния отпор на Бенедето, който при мисълта, че с това ще угоди на жена си, ще спечели доверието,

уважението и признателността на роднините, чувствуваше как угризенията му полека-лека отслабват.

В началото на зимата, когато принцът се върна от курорта, не се говореше за нищо друго освен за разрива между двамата братя. Джакомо не само не поздрави брат си, като го срещна на улицата, ами не даваше в негово присъствие да се издума нещо за кашите, забъркани от Раймондо. В продължение на много време, докато помалкият брат живееше в Тоскана или се разкарваше насам-натам, мислейки само за приятелката си, наследството бе останало неразделено и принцът се бе разпореждал с него за сметка и на сънаследника си; сега, за да скъса всякакви връзки с него, той бе пратил синьор Марко да го уведоми, че се отказва от пълномощното и иска незабавно да му даде отчет и да пристъпят към подялба. Онова кречетало, братовчедката Грациела, ходеше да разправя тия неща на всички и където и да се намираше, между роднини, приятели или обикновени познати, одобряваше поведението на братовчед си Джакомо и се оплакваше каква голяма неприятност им създава на тях — „на нас от семейството“ — тоя вироглав Раймондо. Как можеше да се надява той, че ще постигне намерението си? Казват, че дона Изабела искала разтрогване на брака си, защото не бил консумиран! Ама на кого ги разправят те тия! Защото нямаха деца ли? Ами нали всички знаят, че като млад Ферса водеше разюздан живот!... Или се надяваха, че в съда ще могат да твърдят — както разправяха някои други, — че дона Изабела е била омъжена насила за Ферса, без да го иска? Навярно Джуленте се е напъвал доста, докато измисли това! „Гледай ти, какъв човек без морал! Да защитава една кауза, дете е осъдена от всички, дете създава толкова неприятности на семейството! Ама и той, този некадърен адвокат, дойде да се напъха между нас, за да сее вражда и раздори!...“ Но тя предвиждаше колосално фиаско. Ами да, да почнем най-напред от това, че гражданският съд не е в състояние да разтрогне един брак, сключен според Неаполитанския кодекс от 1819 година; следователно трябваше да се обърнат към духовния съд; но в това именно беше цялата трудност, защото негово преосвещенство епископът, викарият Коко и каноникът Русо, и всички първенци от епархията бяха на страната на принца, против графа, и то напълно

справедливо, понеже знаеха греховете на Раймондо и на Ферса и не можеха да се заемат да утвърждават подобен позор!...

От друга страна, привържениците на графа и на дона Изабела разправяха, че успехът е сигурен. Импотентността на Ферса, насилието, на което била подложена жена му, се потвърждаваха от сума хора; но най-вече Паскуалино дрънкаше наляво и надясно в защита на своя господар. Да, господа: кавалер Джуленте, а не адвокатът Джуленте — казваше той, — проучвал и водел делото на шурей си; по-добре така, отколкото да го оставят в ръцете на някой от ония шарлатани, дето не чинят пет пари; ама той нямало да види голям зор, защото причината за разтрогването на брака на дона Изабела била ясна и очевадна. Да оставим настрана това, че Ферса като мъж съвсем не е огън; ами че нейният вуйчо я бил принудил да го вземе, дето се вика — с нож на гърлото: нещо по-страшно от историята на госпожица Киара! Поне принцесата, бог да я прости, се помъчила да убеди дъщеря си с добро и едва накрая, след две години увещания и молби, прибегнала до заплахи; а вуйчото на дона Изабела какво? Бой сутрин и вечер, още от самото начало, когато момичето рекло: „По-добре мъртва, отколкото жена на Ферса!“ Като Паскуалино, цялата прислуга — бедните храненици на фамилията, въпреки съпротивата на принца бяха благосклонни към графа; и той, за да печели симпатии, вече не си доставяше дрехите от Флоренция и Неапол, както едно време, а си поръчваше всичко в града; шивачът, обуцарят, майсторът на вратовръзки, удостоени с поръчките на младия граф Уседа, го превъзнасяха до небето, пледираха в негова полза, даваха отпор на възмутените. Имало хора, които си спомняли за любовта на дона Изабела към Ферса? Тогава те отвърщаха, че имало безброй свидетелски показания за обратното: от Палермо щели да дойдат всички прислужници на дома Пинто, готови да се закълнат пред евангелието, че вуйчото-настойник пребивал от бой сирачето, защото искал насила да го задоми за Ферса, без да гледа, че той не е истински благородник, макар и да има пари. Разправят, че тия свидетелски показания били съмнителни, получени с подкуп, така ли? Тогава те изброяваха палермските приятели на дома Пинто — дон Микеле Броджи, кавалер Кутика, нотариуса Роза — все хора, които не могат да бъдат заподозрени в продажничество, посочени от дона Изабела, за да удостоверят на какви изтезания е била подлагана и как непрекъснато е

отказвала. Какво повече от това? И самият вуйчо щял да дойде да потвърди, че е упражнил насилие!...

— А после? — възкликваше от своя страна братовчедката. — Какво ще правят, след като разтрогнат тоя брак? Да не мислят, че ще успеят да развалят и другия? А не знаят ли какво е казал Палми?

И тя почваше да разказва, че оная драка — Джуленте, бил писал на барона, за да го накара да се съгласи бракът на дъщеря му да бъде разтрогнат и да свидетелствува, че той я бил принудил да вземе граф Уседа. Но нали не обичаше да лъже, братовчедката обясняваше, че Джуленте отначало бил отказал, защото това му се струвало чудовищно, и предложил в краен случай тази мисия да се възложи на дука, който е близък със сенатора. Да, ама дукът си имал други грижи! Седял си в Торино, гледал си сделките и не искал да се връща в Сицилия, от страх да не го обвинят, че е отсъствувал през време на миналогодишните смутове; и когато му писали за делото на Раймондо, отговорил, че за нищо на света не иска да се меси в тая работа. Та така, за да угоди на жена си, на шурей си и на чичовците, Джуленте трябвало да се съгласи да се обърне самият той към барона.

— И знаете ли колко време му е трябвало, докато напише писмото? — добавяше братовчедката, осведомена и за най-малките подробности. — Цяла седмица! Изхабил цял топ хартия! Ама разбира се! Как да каже на един човек: съгласете се бракът на дъщеря ви да бъде разтрогнат и внучките ви да останат без баща!...

Но писмото, изпълнено с вежливи изрази, с цял куп любезности и извинения, било вече изпратено; а Джуленте още чака отговор!... Ще има дълго да чака! Защото чрез някои хора от Месина братовчедката знаеше какво бил казал баронът пред един свой приятел, като стиснал юмрук: „По-скоро искам да ги видя всичките мъртви!“... Защото наистина „горката Матилде“ от тревоги била вече на смъртно легло и всичко ѝ било безразлично и като разбрала, че положението е непоправимо, щяла да задоволи и последния каприз на мъжа си! Обаче баронът люто се закълел, че докато той е жив, зет му няма да успее да разтрогне брака: той знаел добре, че бракът фактически е разтрогнат, но искал Раймондо да остане обвързан за цял живот и Ферса да не може да заеме пред света мястото на дъщеря му...

Всичко това го знаеше и Паскуалино; но когато кочияшът на дона Грациела, в подкрепа на господарката си, предсказваше неуспех

за графа, той му отвърна:

— Ще се оправят постепенно! Нека да свърши най-напред първото дело!... Като се освободи господарката, ще помислим да освободим и господаря!... Сега нямат думата канониците, а гражданските съдии. Според закона на Виктор Емануил църковният брак нищо не чини, важи само този пред кмета. Долу Франческо Втори! Да живее свободата!...

Но дона Фердинанда, Лукреция, всички поддръжници на Раймондо не се задоволяваха само с решение на гражданския съд; искаха да се узакони положението на Раймондо и на дона Изабела и пред хората, и пред бога. Затова Фердинандо, който беше близък с каноника Равеза — важна клечка в духовния съд и собственик на едно лозе в съседство с Жълъдите, всеки ден му говореше в полза на брат си; а пък дон Бласко ходеше всеки ден при викария Коко и му проглушаваше ушите със своите шумни доказателства, че разтрогването на тия два брака е уместно, справедливо, необходимо; че принцът, който се противопоставя на това, е щурав, деспот и мошеник. Обаче най-важната личност, която трябваше да се спечели, беше негово преосвещенство епископът, който сега не правеше нищо без съгласието на приора дон Лодовико. Убеден, че премахването на религиозните братства е въпрос на близко време, приорът се бе дезинтересирал от „Сан Никола“ и се бе насочил към епископството, където неговият произход и репутацията му на умен, начетен и свят човек му бяха отворили вратите. За кратко време, така както беше дясна ръка на абата, той стана дясна ръка и на главата на епархията: неговите разумни съвети и преимуществото му, че стои настрана от всякакви партии, го бяха направили крайно необходим съветник при много деликатните обстоятелства, когато трябваше да се спечелят новите политически власти, без да се измени на „законните“, сиреч и вълкът да бъде сит, и агнето да бъде цяло, да се служи и на Христос, и на Мамона. Та ако той кажеше само една дума в полза на Раймондо, бракът на дона Изабела щеше да бъде разтрогнат; но той отговаряше уклончиво на дона Фердинанда, тръгнала по петите му, за да го спечели за каузата на своята любимка, като изтъкваше, че трябва да се преодоляват много трудности, че го поставят в неудобно положение.

— Разтрогването на един брак е тежка работа... Ваше превъзходителство добре знае, че църквата не е съгласна да издава

подобен род присъди, че в такива случаи действува много предпазливо. Не се задоволява с никакви доказателства и никакви причини. Може би такива са достатъчни за мирските съдии, които не носят отговорност пред Всевишния. Откровено казано, много ми е тежко, като гледам, че Раймондо е тръгнал по грешен път... След това дело ще дойде второ — това е чудовищен скандал!... Аз си имам задължения... моята съвест...

— Съвест? Съвест ли? — Дона Фердинанда, която го слушаше мълчаливо и неохотно, веднъж му каза направо: — Я остави съвестта! Кажи по-точно, че още не си му простил, дето взе твоето място, и искаш да му отмъстиш сега, когато е в ръцете ти.

Приорът изведнъж преbledня и за миг се взря в лицето на леля си, която така бе втренчила поглед в него, сякаш искаше да проникне в душата му. После сведе глава и скръсти ръце на гърдите си:

— Обиждате ме жестоко, ваше превъзходителство... Добре знаете, че светските страсти са чужди на моята душа... че аз обичам брат си, тъй както уважавам вас, ваше превъзходителство! Кажете това на Раймондо; нека той ми даде възможност да му го докажа...

Затова дона Фердинанда отиде при Раймондо да му каже да се яви лично пред брат си и да го моли за подкрепа. Отначало младежът се възпротиви. Дотегнало му беше да се моли и да се унижава, да ухажда Фердинандо и Джуленте, за да ги спечели на своя страна, да угоява и пои Паскуалино и другите глашатаи. Веднъж вече се бе унижил пред Джакомо, без да спечели нищо; унижил се бе и пред Лодовико, когато бе отишъл в Николози, а брат му не се показа. Сега трябваше да падне в краката на този езуитин, да му иска прошка за отнетото място и заедно с това да го моли за покровителство и подкрепа. Това вече беше твърде много, той не можеше да издържи! Когато засягаха честолюбието му — най-много се измъчваше, стискаше юмруци, хапеше пръсти и в очите му бликваха сълзи... Но тъкмо тогава свърши курортният сезон и завърналите се в града роднини и благородници заставаха на страната на принца, против него. Братовчедката Грациела ходеше да разправя навред, че дори гражданското дело не може да продължи, че самите съдии щели да възбудят процес за лъжесвидетелствуване срещу всеки, който се опита да докаже липсата на съгласие; пък какво остава за делото в духовния съд!

А една неделя, когато бе слязла в града за някакви покупки, донна Изабела се върна в Жълдите със зачервени очи.

— Какво ти е? — запита я Раймондо почти грубо, готов едва ли не да се нахвърли срещу нея — първопричината за всичките му сегашни неприятности.

— Нищо... нищо... — отвърна тя и зарони горещи сълзи.

И той трябваше да кресне, за да узнае причината за нейния плач. Приятелката му била срещнала на улицата Грацери и братовчедката Грациела; братовчедката се обърнала на другата страна, Лучия и Агатина Грацери се престорили, че не я виждат и не отвърнали на поздрава й... Още на другия ден той се качи в „Сан Никола“ да се види с приора.

Лодовико го прие радушно, изслуша го с благосклонно внимание. Попробеднял, Раймондо му рече:

— Моля те да ми помогнеш...

Той търсеше неговата подкрепа, за да излезе от това нелепо положение, в което се намираще. Незабавно трябвало да се узакони, защото възникнала нова, много сериозна причина, която още никой не знаеше и която той доверяваше първо на него: донна Изабела беше бременна... С притворени очи и сведена глава, скръстил ръце в скута си, приорът имаше вид на снизходителен и благ изповедник; нито едно трепване на лицето, нито една облекчителна въздишка не разкриваше тайното му задоволство, че вижда най-сетне пред себе си, смирен и умоляващ, крадеца, който го бе ограбил, заради когото той бе отстранен от фамилията и от света.

— Ти можеш да ми помогнеш, да кажеш една добра дума... — продължаваше Раймондо — да ги накараш да размислят, че в края на краищата ние искаме нещо справедливо... защото Изабела е била насилена; трийсет свидетели ще докажат истината...

— Зная! Зная това! — отвърна най-сетне приорът. — Не бих те слушал дори, ако не съзнавах, че религията е на ваша страна.

— Тогава мога ли да разчитам на теб?

— Разбира се, разбира, се!... Но има друг един въпрос... В настоящия случай се касае не толкова до отвлечена справедливост, колкото до житейско благоразумие. Естествено ние трябва да даваме отчет за деянията си само пред бога, но за да бъде съвестта ни съвсем чиста, не бива и не може да не държим за въздействието, което нашите

преценки ще окажат... Та как искаш такава една мярка да се смята за справедлива, след като нашето собствено семейство, главата на нашия род не признава твоите основания и те осъжда толкова строго?

— Ами ако Джакомо склони? — наблегна Раймондо.

— Това ще бъде голяма крачка напред! Ще видиш, че общественото мнение ще го последва, че всички ония, които сега са се обявили за твои противници, ще те подкрепят единодушно. Тогава ще бъде много по-лесно да постигнеш желанието си. Самият Джакомо може да ти бъде полезен пред съдиите много повече от мен. Известно ти е какви връзки има той с мнозина приближени на негово преосвещенство... една негова дума ще тежи много повече от моята...

Впрочем той изприказва всички тия приказки, за да стигне именно до това доказателство. Поведението на Раймондо, цялото това дружеско съглашение да се разтрогнат едни бракове, за да се сключат други, никак не му харесваше: известно му бе, че широката публика скрито укорява брат му и това го предпазваше от грешката да подкрепя една неморална кауза, от спечелването на която той нямаше да има ни най-малко полза...

Като се върна в Жълдите, Раймондо прати да повикат синьор Марко. Двамата се затвориха в стаята и разговаряха няколко минути. Управителят дойде и на следващия ден, и на по-следващия, оставайки да разговаря с него все по-дълго време. Един следобед Фердинандо бе легнал да спи и когато внезапният лай на кучетата го събуди, чифликчията вече чукаше на вратата:

— Ваша светлост! Ваша светлост!... Дойде брат ви... господин принцът...

Той скочи, търкайки очите си. Джакомо при него? Тъкмо сега, когато и Раймондо е тук! Ами ако са се срещнали?

— Идвам веднага... покани го... но не казвай нищо...

— Какво, ваше благородие?... Та вашите братя вече разговарят... Тук е и принцесата...

Слизайки долу през глава, за да предотврати неприятностите, Фердинандо влезе в салона и завари братята си и снахите да разговарят весело.

— Минавахме отгук — рече му принцът, — та се сетихме да дойдем да ви видим...

На другия ден, в Жълтия салон, братовчедката Грациела, която бе дошла преди обед, заварвайки принцесата с дон Мариано, се впусна да говори по-разпалено от всякога срещу Раймондо и неговата приятелка; разказваше за новите им машинации, за молбите им към чичото дука да си послужи със своя авторитет на депутат, за да получат развод и двамата, и да убеди приятеля си Палми да даде съгласието си за това. Принцесата седеше като на тръни, ту бледнееше, ту червенееше и въртеше очи на всички страни, сякаш търсеше намесата на дон Мариано, и с леко покашляне искаше да предупреди братовчедката да престане; но тя продължаваше още по-разпалено:

— Поне да имат малко търпение! Така или иначе ще се освободят, защото горката Матилде е на смъртно легло... А те като че искат да ускорят края ѝ!... Представете си как ѝ действуват всички тия вести. Но баща ѝ люто се е заклел, че никога няма да се съгласи и да им даде възможност... Дъщеря му го молела да се откаже, защото при тия вести и той се чувствувал зле, без малко да получи апоплектичен удар... Наистина това е вече прекалено!... Ама в тая работа има пръст леля Фердинанда!... Не мислите ли, че е дошло време да ги предупредим да бъдат по-разумни?

Принцесата не успя да отговори и да скрие новото смущение, в което я бе хвърлил този въпрос, когато Балдасаре, влязъл безшумно, както обикновено най-спокойно съобщи:

— Господин графът и госпожа графинята.

Братовчедката остана като гръмната. Раймондо? „Графинята“? Коя графиня?... Дона Изабела влезе, запъти се към принцесата, която бе тръгнала да я посрещне, прегърна я и я целуна по двете бузи.

— Как си, Маргерита? Горях от нетърпение да ти върна вчерашната мила визита...

Говореха си на „ти“! Ферса намери начин да каже, че Маргерита е ходила вече при нея! Дойде и принцът, стисна ръка на Раймондо и рече:

— Снахо и братовчедке, нали ще останете на обед у нас?...

[1] Изопачаване на званието на Джардино ди Боболи, парк към двореца Пити във Флоренция, и на местността Кашине. — Б.пр. ↑

- Дук д'Орагуа!
- Депутатът, патриотът!
- Къде? Къде е?
- Ето го там!
- Напълнял е.
- Нямаше го, кажи-речи, три години.
- От Торино ли идва?
- Господин дук!
- Ваше превъзходителство!

Поздрави и поклони отвред; някои се отдръпваха да му сторят път десет крачки, преди да го срещнат, и сваляха шапки, като че минаваше светото причастие; всички се обръщаха да го съпроводят с поглед, когато вече бе отминал. Малцина се радваха на привилегията да се доближат до него, да му стиснат ръка и да го попитат как се чувства; още по-малко бяха избраните, които имаха честта да го съпровождат, да го охраняват, да се наредят в опашката на близките приятели и почитатели, които го следваха навред — в префектурата, в общината, в клубовете. А той вървеше по средата на улицата, като да беше неин господар, и всички край него го слушаха благоговейно; и цяла свита, захласната да го възхвалява и превъзхвалява, го чакаше, когато той свиваше зад някой ъгъл по малка неотложна нужда. В двореца — същата върволица както едно време: избиратели, ходатаи, депутации на политически дружества, дошли да му благодарят устно, след като му бяха поблагодарили писмено, за доброто, което бе направил за града и съгражданите си. Благодарение на него първата железница, започната в Сицилия, беше линията Катания — Месина, на пристанището акостираха множество параходи, в града бяха открити голям брой училища, инспекция по горите и конезавод; подготвяше се учредяването на един кредитен институт — Южната банка; правителството обещавахе да предприеме сума обществени строежи, да подпомогне Общината и провинцията; а добрите либерали,

синовете на революцията, един по един получаваха това, което искаха — служба, парична помощ, орден.

Той бе стигнал върха на популярността. Вярно, че някои го укоряваха за отсъствието му по време на събитията през 1862 година, като казваха, че това било от страх, намесваха и историите от четиридесет и осма, обвиняваха го, че най-после се е сетил за избирателния си окръг, сега, когато Камарата е разпусната и иска да бъде преизбран; но тези злоезичници бяха вечните недоволници, малцината републиканци, някой и друг страстен гарибалдиец — все хора, които не можеха да му простят, че е влязъл в консервативната партия. При политическите разговори той наистина защищаваше смело умерената политика, „сега, когато направихме революцията и постигнахме целта си“; и възхваляваше мъдрата дейност на правителството, осъждаше невъздържаността на Гарибалди, порицаваше недоволството срещу Септемврийската конвенция^[1], твърдеше, че обединяването на честните хора е необходимо, за да се спаси нацията от външни и вътрешни врагове. Сега правеше много по-силно впечатление, отколкото в началото на депутатството си, като назоваваше своите големи политически приятели: „Когато отидох при Мингети... Ратаци ми каза... В дома на министъра...“ Но за барон Палми вече не споменаваха; ако му говореха за подвизите на племенника му Раймондо, той свиваше рамене и кимаше с глава, и това можеше да означава какво ли не, в зависимост от настроението на запитания — одобрение, снизхождение или упрек. Ала положението на Раймондо и доната Изабела вече бе узаконено и след примера на принца всички роднини ги приемаха като съпруг и съпруга. За по-малко от шест месеца духовният съд, като призна, че бракът е бил сключен насила и под страх, освободи синьора Ферса.

Относно брака на Раймондо с Палми имаха малко повече трудности. Отначало чакаха барона да се реши и той да поиска разтрогване на брака на дъщеря си, като потвърди, че я е насилил да го сключи; но баронът, нали имаше „дебела селска кратуна“ — както обясняваше Паскуалино — отказал и щял да отказва чак докато хвърли петалата, въпреки че дъщеря му — бог да я прости! — накрая се била примирила, особено като научила, че единият брак е вече разтрогнат и че графът има син, когото трябва да узакони. Синьора доната Матилде — което си е право, — макар и чудачка, в края на краищата била

разсъдлива и като знаела, че е болна, и разбрала, че рано или късно графът ще се освободи от нея, помолила баща си да даде съгласие за разтрогване на гражданския ѝ брак. За църковния — не, защото си имала някакви особени разбирания относно светостта на това тайнство; ама нейсе! — съпругът ѝ щял да се задоволи само с разтрогването на гражданския брак. Обаче сметката била направена, без да се има пред вид магарешкия инат на барона-селяк, който се кълнял, че по-скоро ще види дъщеря си мъртва, отколкото да се съгласи зет му да бъде свободен!... А, така ли? Тогава самият граф поискал развод, привеждайки доказателства, че майка му го била принудила да се ожени за тази жена!

Всички знаеха каква жена беше принцесата, с какво насилие се налагаше на децата си. Ами че не беше ли насилила Киара, за да я задоми за маркиз Вилардита? Така бе насилила и Раймондо, за да го ожени за Палми! Десетки, стотици свидетели твърдяха, че младият граф за нищо на света не искал да се жени; най-напред роднините — принцът, сестрите му, зетъвете, чичовците, братовчедките; после — приятелите, слугите, после — целият град. Но за да получи развод, трябваше да се докаже, че в момента, когато е произнасял „да“, което го обвързваше завинаги, дон Раймондо е изпитвал ужасен страх. Тогава кавалер дон Еудженио се яви пред съда, за да засвидетелствува, че принцесата, снаха му, била закарала сина си в енорийската църква с двама въоръжени полски пазачи; та ако отговорел „не“, те трябвало да го вържат, да го метнат в една карета, която чакала наблизко до църквата, и да го откарат на село, за да го подложат на по-големи изтезания. От именията в Мирабела дойдоха двамата полски пазачи, за да потвърдят тия показания; от своя страна ги подкрепи и кочияшът, и клисарят. Така съдът взе решение.

А някои хора — Паскуалино не можеше да се помири с това! — разправяха, че тези показания били лъжливи, че полските пазачи били подкупени, че дон Раймондо дал *пиене* за триста унции на чичо си дон Еудженио! Като че дон Еудженио Уседа ди Франкаланца, камерхер на негово величество Фердинандо II (деградиран, разбира се, защото Фердинандо беше вече на оня свят и неговите подчинени бяха уволнени), беше способен на подобна постъпка! Като че съдиите бяха хора, дето могат да приемат неверни показания! Други пък искаха да изтъкнат, че един мъж не може да се стресне чак толкова от заплахите

и че досега не е имало случай да се разтрогне брак, защото върху младоженеца е било упражнено насилие. Не е имало, сега пък има: и таз добра, какво толкова има да възразяват? Че дори барон Палми, който не се яви на процеса, нямаше възражения! Злите езици добавяха, че баронът не обърнал внимание на това заради дъщеря си, която тогава беряла душа; ама Паскуалино, ей богу, просто не разбираше как някои неща могат да се поберат в ума на хората! Какво общо имаше болестта на синьора дона Матилде с мълчанието на барона? Да не би като научеше, че бракът е разтрогнат, синьора Матилде да оздравееше от радост? А тя умря — сохрани, боже! — няколко месеца след законната сватба на графа с дона Изабела! Следователно баронът си бе замълчал, защото знаеше, че зет му казва истината!

Веднага след помиряването с принца, Раймондо и дона Изабела се сдобриха с голяма част от предишните си противници; особено братовчедката Грациела почна да ги защитава по-пламенно и от самия Паскуалино, доказвайки, че любовта е „сляпа“, че мъжете са „направени от плът“, пък и жените също, и че за всичко, което става сега е виновно лекомислието („да не казвам нещо друго!“) на оная Палми. При все това голяма част от благородниците бяха още зле настроени към Раймондо и приятелката му; но братовчедката уверяваше, че постепенно всички ще свикнат, особено когато съдилищата издадат правилно решение, потвърждавайки разводите им; и не стига, че даваше уверения, ами водеше и пропаганда — убеждаваше колебливите, даваше отпор на мърморковците.

Междувременно, благодарейки на Фердинандо за оказаното гостоприемство, Раймондо бе наел едно крило в двореца Рокашано и се бе настанил да живее там с бъдещата си съпруга. Джакото, приорът и дукът ги бяха посъветвали да не правят нищо, да останат по-добре в Пиетра дел'Ово до деня на своето законно свързване, а после да заминат, да отидат в Неапол, в Милано или Торино, сред непознати хора. Но дона Изабела, на която придирчивите дами бяха нанесли много обиди, искаше да си отмъсти и да се наслади на победата. Заел се да надвие всички и всичко, Раймондо, пряко волята си, продължаваше да прави това, което тя искаше. Той имаше намерение да заминат колкото се може по-скоро, и то не от предпазливост, както го съветваха роднините му, а защото не приемаше да живее в родния си град дори и два дни поред, ако това не беше крайно наложително;

няколко думи на приятелката му бяха достатъчни да го разубедят. Може би роднините му го съветват да вземе това решение, защото, въпреки помирението, не им е особено приятно да я гледат край себе си и предпочитат да бъде далече? Нали мнозина все още я поздравяват хладно и избягват да я заговарят!... И той се впусна да пилее луди пари, за да обзаведе дом, пожела сватбата им да се отпразнува бляскаво, напук на ония, които по-рано твърдяха, че е невъзможно да успее в това начинание. Устрои разкошно сватбено празненство и мнозина от ония, които преди го упрекваха упорито, сега помолиха настойчиво да им бъде оказана голямата чест да присъствуват. И така доня Изабела изпита удоволствието да ги види в краката си. Жалко, че братовчедката Грациела, която бе допринесла толкова много за този резултат, не можа да му се порадва, понеже няколко дни преди това съпругът ѝ се бе простудил — отначало изглеждаше дребна работа, но точно през нощта на сватбата простудата се превърна в пневмония и след три дни го отнесе в гроба.

В този печален момент всички Уседа бяха край нея; особено принцът, въпреки обичайната си студенина, показа, че дълбоко споделя скръбта на братовчедката. Тя наистина изглеждаше неутешима и плачейки, разказваше на всички за голямата доброта на клетия ѝ съпруг, за голямата си любов към него и че за нея тази смърт е неоправима загуба. Само като виждала своите „мили“ братовчеди и слушала утешенията на „семейството“, скръбта ѝ поутихвала: сега ѝ оставали само „братовчедите“ и „чичовците“. Закачи си траур къде ли не, без малко не вапса с чернило и лицето си и месеци наред отказваше упорито да излиза на въздух, дори вечер, в затворена карета. Първото си посещение направи в двореца на принца, където полека-лека свикна да ходи често, за разтуха. Вземаше на ръце Терезина и със сподавен глас възкликваше:

— Дете мое! Дете мое! Ако господ ми беше дал една дъщеричка като тебе, нямаше да остана сама в света! Да те поживи бог за радост на майка ти... Дете, дете мое!

Така че принцеса Маргерита, която беше много чувствителна, се разплакваше и тя. Все пак с течение на времето тази голяма мъка поутихна, стана по-сдържана и доня Грациела можа да обърне внимание на житейските работи. Съпругът ѝ я бе оставил като единствена наследница на едно прилично състояние, така че тя нямаше

защо да се тревожи за бъдещето; но нали не знаеше как да уреди формалностите по наследяването, трябваше да се обърне към братовчед си принца, който ѝ ги разясняваше. Затова тя идваше всеки ден в двореца, та дори и по два пъти на ден; и макар и да нямаше работа при тях, ходеше често и при Лукреция, при „леля“ Фердинанда и „братовчедката“ Изабела. Но поради траура си не отиваше при Изабела в понеделник, деня, в който графинята „приемаше“.

Този обичай да се приема в определен ден беше нова мода, за която много се говореше. Дона Изабела, която не се задоволяваше с победата си в една-единствена вечер и искаше да сломи и последните си упорити противнички, въведе този обичай, успявайки да предаде на салона си особена важност, изключително значение; така че и най-упоритите дами се стремяха към тази чест — да бъдат приети в него. И тъй, само три години след като бе дошла в една проста хотелска стая, като незаконна съпруга, посрещната враждебно от всички, сега, през зимата на 1865 година, дона Изабела властвуваше като истинска графиня ди Лумера, с цяла свита почитатели.

— Благодаря, благодаря ти!... — казваше тя на Раймондо, като се мяташе на врата му и го притискаше към себе си. — Каквото пожела, постигна го!... Благодаря, благодаря ти!

При тия ласки той оставаше хладен като мрамор. Играта бе спечелена, треската, която го вдъхновяваше в борбата срещу всякакви затруднения, противоречия и враждебност, бе преминала и сега той си даваше сметка какво му струваше този успех. Смътно, скрито — защото не искаше да признае, че е бил заслепен дотолкова — той чувствуваше, че се е потрудил да си надене на шията нова, по-тежка и по-яка верига, след като личният му стремеж, единственото му горещо желание беше да се освободи напълно. Недоволен, неспокоен, нервен — пред хората той се сдържаше; но в къщи, пред близките си, намираще повод да избухне и за най-малкото нещо, да крещи, да измъчва някого; Паскуалино усещаше на гърба си силната градушка; дона Изабела чувствуваше, че бурята се приближава и към нея, но тя я отклоняваше с покорството си, като винаги и за всичко следваше настроението на своя съпруг.

Сега несъзнателната омраза, която Раймондо изпитваше към самия себе си, се стоварваше върху роднините; той съзнаваше, че по една или друга причина, по един или друг начин, като го насърчаваха

или му се противопоставяха, всички те бяха спомогнали за неговото нещастие; и понеже не бе способен да се самообвинява, сърдеше се на тях. А жена му, за да отклони мисълта му от друго, непрекъснато му говореше против всички Уседа. Имаше неизчерпаем материал. Например Киара, която се правеше на голяма моралистка, докато те не бяха още законни съпрузи, сега караше целия град да говори за безобразията, които търпеше в къщата си. Нали утробата ѝ беше прогнила и след изваждането на кистата мъжът ѝ не смееше да я докосне, от какво, мислите, се оплакваше тая въртоглава жена? Може би от положението, в което бе изпаднала? Или от болестта, която я дебнеше коварно? Нищо подобно: най-голямата ѝ мъка беше, че не може да обслужва Федерико! И като разбра, че той не може да пости цяла година, защото нямаше нищо гнило, напротив, беше здрав-здравеничък, какво взе та измисли? Тя самата да му избира млади камериерки, една от друга по-хубави, и да му ги пъха в леглото; и така ги коткаше, като че тя им беше слугиня, а не те на нея...

— Срамни работи!... Тя е луда! — възкликваше дон Изабела и припомняше на Раймондо цялата история за брака на Киара с този отвратителен маркиз, когото майка ѝ насила я принудила да вземе. — Ами братята ти? Ами другите ти сестри?

Наистина как можеше да се окачества Лукреция? Нейната лудост беше тъкмо обратната: след като направи чудесии, за да се омъжи за Джуленте, сега полека-лека почна да го презира; непрекъснато го наричаше глупак, дразнеше се от неговата политика, която по-рано я въодушевяваше, и право в очите му викаше:

— Само да се върне Франческо Втори — ще ви върже всички до един!

Ами далаверите на дон Еудженио? След като продаваше на принц Рокашано скъпо и прескъпо най-различни чирепи и цапаници, после ги откупваше за няколко гроша от жена му, която, обсебена от демона на хазарта, ги измъкваше от шкафовете... Ами преобразяването на Фердинандо? Уж даваше вид, че страстта към Жълдите никога няма да го напусне, а един прекрасен ден заряза и имението, и всичките си земеделски и технически експерименти и дойде да живее в града. Редовно участвуваше в „понеделниците“ на снаха си, ходеше на театър всяка вечер, посещаваше дамите; и за да не

стъпва вече в имението, което някога му беше толкова свидно, оставяше чифликчията си да го ограбва жестоко.

— И той е луд!... Всичките са луди!...

Като знаеше, че с това задоволява злобата на Раймондо, доната Изабела не говореше за друго. Да, той имаше зъб на всички, но най-много мразеше принца.

Джакомо бе причинил не само морални щети на брат си, а го бе накарал и да плати скъпо и прескъпо за неговата подкрепа. По времето, когато се бе заел да излезе наглава с всички, да преодолее огромните пречки за разтрогването на двата брака, Раймондо дори не си даваше сметка какво му струва помиряването с най-големия брат; тогава беше така залисан, че би се съгласил да отстъпи всичко, каквото притежаваше. Сега, като правеше сметка и събираше сумите, виждаше, че Джакомо му е взел една трета от неговата част. Както на Лукреция, той бе представил и на него сметка за оказаното гостоприемство; и тая сметка беше доста дълга, защото обхващаше и разходите, направени за Палми и децата; после бе измъкнал старите полици, появили се след смъртта на майка им, и го бе задължил с половината; а при сметките по пълномощното доказва, че Раймондо му дължи няколко хиляди унции, като лихви за авансите: по този начин принцът присвои двете имения — Бурджо и Бурджитело. Но най-голямата пакост бе извършена при подялбата, защото той определи оценките на земите както му беше изгодно и задържа за себе си най-плодородните и най-близките. В замяна на други имоти му отстъпи някакви несигурни доходи, които се събираха трудно; не стига това, ами му наложи и да се откаже от правото да ползува едно крило в наследствения дворец, според оная клауза в майчиното завещание, дето му беше като трън в очите... Затова, когато премина разгарът на борбата, Раймондо бе обзет от скрита омраза към него; но доната Изабела не споменаваше за тия неща, когато му говореше против брат му, защото разбираше, че този довод е нож с две остриета и може да се извърти срещу нея. Тя обаче критикуваше деспотичния характер на девера си, неговата строгост към жена му, студенината му към всички, двуличието спрямо чичовците. Любопитна по природа, наблюдателна от интерес, сега тя откри в неговата къща нещо ново, което ѝ служеше като добър повод.

— Видя ли? Видя ли? — казваше тя на мъжа си всеки път, когато се връщаха в къщи, след като бяха ходили в двореца. — Пък и той се

правеше на моралист! Да беше го чул само какво проповядваше!... А оная глупачка Маргерита не забелязва нищо!...

Наистина принцесата сякаш не забелязваше, че от известно време овдовялата братовчедка идваше да се разтушава „в семейството“ всеки божи ден сутрин и вечер. Принцът се бе заел да ѝ урежда наследството и понеже трябваше да говори с нея, често ходеше да я посещава сам; понякога я водеше със себе си в двореца. Вечер тя оставаше чак до края в Жълтия салон, където се събираше обичайното общество. За момента не отсъствуваше никой от Уседовци, сватбата на Раймондо сякаш бе успокоила всички духове. Дукът си даваше важност, оправяше набързо Европа, а италианските финанси — за още по-кратко време; Джуленте го зяпаше в устата като месия, оставяше се да го водят за носа още повече, бе изоставил своята партия, за да угодничи на чичото, защото се надяваше да заеме мястото му. Наистина дукът му беше казал: „Когато се уморя, ще оставя на тебе избирателния окръг.“ А тъкмо това беше тайното желание на Бенедето — да стане депутат, да навлезе в голямата политика. За да го усмири, дукът го бе направил общински съветник и разискваше с него работите на общината, реформите, които трябваше да се проведат там. Макар че парламентът беше в разгара на сесията, той не говореше за заминаване и гледаше да си уреди своите работи. Патриотизмът му бе струвал пари: за подпомагане на преследваните, за закупуване на пушки и патрони, за черпни на Националната гвардия; той бе направил някой и друг дълг и бе ипотекирал своето оскъдно имущество, затова сега трябваше да си го възвърне, да сложи всичко в ред. А откъде намираще пари? Разправяха, че делеял с чичото Джуленте търговете, които бе уредил да му възложат; но макар и големи, тези печалби не бяха достатъчни за крупните финансови операции, които той кроеше. След основаването на Южната банка за кредит и депозит той бе подписал сто акции за по хиляда лири всяка една; вярно, че беше внесъл само една четвърт от тази сума; но същевременно говореше за голяма параходна компания, за акционерно дружество за преработка на сярната руда и за друго — за изсичане на Етненските гори. Дон Бласко и дон Фердинанда, всеки от тях поотделно, се мъчеха с всички

средства да разберат какво прави; маркиз Федерико им посочи верния път.

Със спестяванията от своя голям доход маркизът всяка година правеше някаква покупка; напоследък бе купил една вила в Белведере, за да живее в собствен дом по време на курорта, и пак му бе останала една сумичка, с която не знаеше какво да прави. Беше твърде малка, за да закупи с нея имот: не искаше да я дава и в заем; какво да я прави?

— Купете облигации от държавния заем — посъветва го дукът, като му обясни изгодата от това, и предложи да му достави облигации от Торино.

— Значи, ваше превъзходителство купува облигации? — запита го маркизът.

— Купувам, после ги продавам... в зависимост от курса... нали разбираш... — отвърна дукът и в същия миг съжали, че му е загатнал за своите сделки през време на петте години, прекарани в Торино. Затова веднага смени темата на разговора, използвайки случая да заговори пак за сведенията, които бе научил в чакалните на министерствата.

Маркизът се колеба дълго време, донейде от вярност към бурбонския принц и много повече от страх да не загуби парите си, защото смяташе, че Италия всеки момент може не само да фалира, ами да стане на пух и прах. Най-сетне един ден, когато срещна дука, който отиваше да осребри талоните за изтеклото шестмесечие, и го видя да излиза с голяма пачка банкноти, той се реши. Да бяхте чули само какво изрече дон Бласко вечерта в двореца, когато маркизът съобщи за тази покупка!

— Ах, палячо! И ти ли? И ти ли си с Италия? И ти ли пощръкля?

— Защо? — опита се да възрази маркизът. — За шестдесет и шеста година капиталът носи седем и половина на сто лихва... Талоните се изплащат точно на падежа...

Монахът го слушаше втрещен, сякаш чакаше да види докъде ще стигнат безобразията, които тоя глупак бълваше; накрая кипна:

— Ще си обършеш задника с твоите талони!... Ще идеш да ги осребриш в нужника, магаре недно! — И като се хвана за главата, обърна се към Киара: — Постави го под попечителство!... Той иска да те разори!... Лихва седем на сто... Хората не ги приемат дори като милостиня!... — После огледа всички наоколо и с горчива ирония

заяви: — Сигурен влог, драги господа!... Когато неаполитанският заем беше срещу сто и десет на сто... Още малко и ще падне до пет на сто, тази мръсна хартия! Тогава с пет лири капитал ще печелим пет лири на година! Ще забогатеем всички до един! Да живее келепирът! Да живее великият Виктор Емануил!

Дукът, който седеше в един ъгъл с Бенедето и му обясняваше своите намерения относно откриването на Южната банка, която под ръководството на дон Лоренцо Джуленте трябвало „да бъде в помощ на индустриалното и търговско развитие и да подкрепя покровителствената дейност на правителството“, се усмихна едва доловимо и сви рамене при гневния изблик на брат си. Киара дръпна настрана мъжа си и му рече:

— Не го слушай тоя луд! Много добре си направил, купи още.

И след малко го изведе навън, преди още компанията да се е разтурила; от известно време, кой знае по каква причина, тя все бързаше да се върнат в къщи.

Причината беше следната: Роза Скирано, новата камериерка, която тя бе наела за Федерико, една едра мома от Пиана, бяла и червена като ябълка, бе забременяла от маркиза; и вместо да я изгони, Киара не беше на себе си от радост. Впрочем това беше тайната ѝ надежда, която я бе накарала да държи толкова млади момичета край мъжа си; понеже искаше дете от него, а не можеше да роди, тя бе съгласна да приеме детето на някоя друга; и ѝ се струваше съвсем естествено да обгради с грижи тая жена, която Федерико бе оплодил, и завиждаше на щастieto ѝ. Тя самата изтръгна от нея признанието за това прегрешение, а момата, изплашена и разтреперана, се изуми, защото вместо да я изблъска по стълбите, господарката ѝ рече:

— Не се тревожи; аз ще се погрижа за детето ти!

От този ден насетне Киара мислеше само за камериерката. От хорски срам не смееше да я държи повече в стаите си, нали коремът ѝ от ден на ден растеше; но долу в двора, в стаите, които жената на кочияша бе принудена да ѝ отстъпи, тя ходеше да я наглежда по три-четири пъти на ден, пращаше ѝ най-хубавото ядене от своята трапеза, гледаше я като писано яйце.

Когато това се разчу, всички роднини, особено ония фитилджии — дон Бласко и дона Фердинанда, вдигнаха голяма олелия, викнаха, че трябва да изрита оная пачавра. Но Киара я оправдаваше, като даваше

да се разбере, че уж Роза си има някаква любовна история извън нейната къща, и казваше, че не можела да я гледа да се мъчи.

— Тия нещастни момичета са изложени на толкова много съблазни! Да се надяваме, че този, който е бил, ще се ожени за нея... Аз знам какво значи да си бременна... Не ми дава сърце да я изхвърля на улицата...

Но най-интересното беше, че маркизът се дразнеше и дори малко се срамуваше от това незаконно бащинство. Киара не бе разговаряла с мъжа си по този въпрос; но когато се намеси и братовчедката Грациела и дойде да ѝ каже да изгони тая уличница, тя почервеня и в момента не можа да ѝ отговори; ала щом оная си отиде, тя се обърна към Федерико и процеди:

— Я, я слушай пък тая!... Ще правя каквото си искам, и в тая къща само ти имаш право да командуваш! Сега се прави на моралистка, тази никаквица! А гледа да отнеме Джакомо от жена му! Човек трябва да е глупав като снаха ми, че да не забелязва нищо!

Наистина мнозина почнаха да говорят за това, а слугите от двете къщи се споглеждаха многозначително и разменяха такива клюки, че Балдасаре се топеше от яд. Нима господин принцът не можеше да прояви милосърдие и да надзирава обърканото стопанство на братовчедка си, та змийските езици вече намираха какво да кажат? Може би защото едно време се говореше, че двамата ще се женят? Но господарят бе изпълнил волята на принцесата — бог да я прости! — и сега се грижеше за децата си, уважаваше жена си и съвсем не му беше до любовни приключения! Ако беше искал да задиря братовчедка си, имаше много време, без да чака смъртта на мъжа ѝ, защото тъкмо оня добряк, кавалер Карвано, не беше човек, от когото да се изплашиш! Че не виждат ли принцесата? От всички тя е най-заинтересована да узнае истината; и ако тези зловни клюки са основателни, ще си седи ли така спокойна?...

Принцесата беше по-спокойна от всякога, винаги покорна на мъжа си, винаги очакваща неговите заповеди, които той често пъти ѝ даваше само с поглед. Полека-лека братовчедката почти се пресели в двореца: даваше нареждания на прислужниците, като че ли им плащаше тя, по всички семейни работи изказваше мнението си, на което принцът държеше повече, отколкото на мнението на жена си. Но доня Маргерита, вместо да се оплаква от това, си отдъхна свободно,

защото Джакомо я бе оставил на мира, не искаше от нея да го слуша безпрекословно и не я упрекваше, ако нещо не станеше по волята му. Затова, ако някой ден вдовицата не дойде, тя пращаше да я повикат, преди още принцът да е забелязал отсъствието ѝ, и я задържаше цял ден в къщи, поверяваше ѝ Терезина, имаше я като сестра. От тази близост тя имаше и друга голяма, неоценима полза, защото ѝ спестяваше ужаса да пипа ключовете, мебелите, домашните вещи. Когато трябваше да се извади бельо, да се бърка в гардеробите или да се прибере нещо в раклите, братовчедката вършеше всичко сама, сновеше из къщи с ключовете на кръста; така беше преобърнала къщата, че в нейно отсъствие не можеше вече да се намери нищо и трябваше да пратят някой да я вика.

— Поне да махнат детето! — казваше възмутена дона Изабела на Раймондо. — А те го държат там, да гледа хубаво зрелище!...

Дон Бласко и дона Фердинанда и те почнаха вече да ги одумват; но когато Роза Скирано роди на маркиза едно хубаво момченце — едно бяло и червено, едро и дебело бебе, новата война между Уседовци стана всеобща.

Киара не знаеше къде да се дене от радост, прибра камериерката, потърси за бебето дойка и даде всичките пеленки и дрешки, приготвени някога за нейните деца. От сутрин до вечер го държеше на ръце, даваше го на мъжа си да го целува и току му викаше:

— Гледай го колко е хубаво! На тебе прилича, нали?

Но останеше ли сама, сваляше от горния шкаф прашния буркан с малкия изрод, роден от нея, обгръщаше с поглед ужасното недоносче, жълто като лой, и шишкавото бебе, което размахваше юмручета, и на ресниците ѝ се появяваха две сълзи. „Да бъде волята божия!...“ Оставяше буркана на мястото му и всичките ѝ грижи и мисли отново се насочваха към сина на Роза, когото дори бе нарекла с името на Федерико...

Джакомо каза за сестра си, че е луда; засегната, Киара почна да говори против брат си, че държал любовницата си в къщи и ѝ поверявал дъщеря си; Лукреция, която вече се бе помирила с Джакомо по сватбата на Раймондо, отново се обърна срещу него; обвини Джакомо само защото Бенедето се присъединяваше към него, когато той укоряваше налудничавата маркиза; за да разсее Раймондо, който ставаше все по-мрачен, дона Изабела засили нападките си срещу

принца, срещу Киара и Лукреция; дон Бласко и дона Фердинанда, всеки поотделно, наливаха масло в огъня, като образуваха съюзи ту против Киара, ту против Джакомо, ту против графинята; и всички — млади и стари, братя и сестри, чичовци, лели и племенници, пак почнаха да се обвиняват един друг, че са въртоглави, луди, бесни. Сред тях само приорът бе запазил своето спокойно безразличие към всичко на този свят, след като ходеше да се подмазва на епископа и да сплетничи с наместника му, с викария и канониците; Фердинандо пък беше станал много елегантен и говореше само за дрехи и за чуждестранни шивачи; дукът изслушваше всички, без да им отговаря, разменяше телеграми с посредниците, които играеха на борсата за негова сметка, и гледаше да уреди своите банки и акционерни дружества; кавалер дон Еудженио бе зарязал „Академията на четиримата поети“ и се занимаваше само с някаква търговия със серни руди, която, изглежда, беше много доходна, влагайки в нея тристате унции, получени за „лъжесвидетелствуването“ — както казваха злите езици; а принцесата беше щастлива, че може да поддържа ръцете си бели и чисти, пазейки ги от всякакъв допир, и си служеше с тях само да прегръща децата си.

Тереза, която приближаваше дванадесет години, с хубостта си и добрата си душа беше нейната гордост. Това дете никога не им създаваше неприятности; дори принцът, който в някои дни като че търсеше нарочно повод да избухне, никога не можеше да я улови в грешка. Достатъчно беше да ѝ кажат веднъж: „Терезина, баща ти не обича такива работи“ или пък: „Баща ти иска така“, и тя свеждаше глава, без да пророни думица. Заради послушанието си и богатата си душа тя навсякъде получаваше похвали и подаръци. Понеже бе порасла, вече не я пъхаха в руотата на „Сан Плачидо“, за да отиде при монахините, но я водеха често в приемната на манастира. Сдържайки като малка страха си да не остане сред дебелите стени на манастира и ужаса от черното разпятие, тя и сега, в себе си, предпочиташе хубавите разходки на открито; но понеже на близките ѝ им беше приятно да ходи при лелята-монахиня, тя сама ги подсещаше за тия посещения зад решетките. Издържаше и на по-големи изпитания. Всяка година срещу задушница цялата фамилия отиваше в катакомбите на капуцините, да се поклони пред тленните останки на принцеса Тереза; това ставаше по заповед на принца, който от своя страна оставаше в къщи, от страх,

че като види мъртвите, ще го сполети нещастие. Момиченцето трепереше като лист. Колко страшни бяха тия закачени по стените мъртвци, затворени в ковчези, облечени като живи — с обувки на краката и ръкавици на ръцете; някои бяха с изкривена уста, като че крещяха от болка, други се хилеха неприлично; в стъкления ковчег лицето на баба й бе съвсем почерняло, тя бе облечена като монахиня, главата й бе поставена на керемидата, а ръцете — безнадеждно вкопчени в един кръст от слонова кост!... От страх и ужас момиченцето трепереше цяло и нощем сънуваше как всички тия мъртвци танцуват около нея; но спотайваше уплахата си, понеже изповедникът й беше казал, че нещастните мъртвци не могат да причинят никому зло, че наш дълг е да им се поклоним, че не бива да ги забравяме, защото един ден и ние ще умрем и ще бъдем изправени пред вечния съдия. Впрочем почти във всички църкви тя усещаше хладни тръпки на страх; в „Мадона деле Грацие“ имаше цяла стена, изпълнена с оброчни дарове: крака, глави, ръце, гърди от восък, върху които бяха изрисувани някакви ужасни морави рани; при капуцините, в параклиса на Блажената Химена се виждаше ковчегът, където пазеха тялото й. Разправяха, че и след толкова века се била запазила свежа, сякаш е издъхнала преди час; на всеки сто години от канонизирането й отваряха ковчеза; Тереза си мислеше с ужас, че след дванадесет години, в 1876-а се пада тристагодишнината. Но понеже сама си вдъхваше смелост и не издаваше страха си, и я виждаха да се моли на колене дълги часове в тия църкви, всички хвалеха набожността й; някои дори казваха: „Расте като Блажената, светица като нея!“ Тези похвали, разбира се, я изпълваха с гордост; за да ги заслужи, тя понасяше смирено всичко. И тя като всички свои приятелки желаше да има хубави нови рокли, с весели цветове и богати украшения, да има обеци и пръстенче; но баща й казваше, че тия неща развъртават момичетата; и вместо да плаче и да крещи, както правеха други момичета, тя свеждаше глава; а майка й я утешаваше и й обещаваше шепнешком: „Ще ги имаш, ангелче мое, когато пораснеш...“

Консалво нямаше същия характер като сестра си; тъкмо обратния; но като му прощаваше, принцесата го напътствуваше да бъде добър. Наставленията на майка му не даваха голям резултат. Надявайки се напразно да се върне в къщи поради смутовете в 1862-ра, той виждаше как годините се изнизват една след друга, а баща му не

изпълнява обещанието да го прибере от новициата. Всеки път, когато идваше в двореца, момчето напомняше това на принца; а той отговаряше неизменно: „По-късно... напролет... наесен... ти не се грижи за това!...“ Така, изгарящ от нетърпение, Консалво очакваше пролетта или есента, които го заварваха все още в този затвор; нетърпелив и неспокоен, той най-неочаквано бе тръгнал с групата на либералите, с надеждата, че манастирите ще бъдат премахнати. Убедил го беше Джованино Радали, който също хранеше тази единствена надежда, за да се върне в светския живот, защото майка му не отстъпваше от своето решение да го направи монах. Но вестта за премахването приличаше на обещанията на принца: непрекъснато се повтаряше, без да бъде потвърдена от фактите. Постоянно раздразнен от упоритостта на баща си, изпълнен със завист към другарите си, които един по един се завръщаха при семействата си, за да се радват на пълна свобода, малкият принц бе станал истинска напаст за възпитателите, за братята и манастирските слуги, за целия манастир; отказваше дори да ходи в къщи или ако си отидеше, не поздравяваше никого, не говореше и през цялото време беше намусен.

Сега когато в двореца не смееха да преместят дори един стол без съгласието на братовчедката, тя подкрепяше горещо принца и смяташе, че за момента е добре момчето да остане там, където е. Консалво трепереше от омраза към нея, а тя му казваше с майчинска нежност:

— Несъмнено... когато дойде време, ще излезеш оттам; засега трябва да учиш... Я виж кръщелницата ми! И тя ще отиде в колеж...

Госпожица Терезина в колеж?... Щом се разнесе в двора и между роднините, тази вест бе изтълкувана най-различно...

— Че защо?... Не се ли чувствува добре в къщи?

— Дукът поискал така...

— Какво общо има дукът с това?

— Не, принцът бил...

— Ами! Братовчедката...

— Принцесата плаче от сутрин до вечер...

Всеки казваше своето мнение, а някои подшушваха, че може би са взели това решение, защото един ден госпожицата била влязла ненадейно в Червения салон и заварила принца и кръщелницата си в много интимен разговор...

Но Балдасаре, който с авторитетния си тон прекъсваше всички клюки, разправяше самата неподправена истина: ами че в днешно време всички знатни фамилии от Палермо и Неапол се стремят да дадат госпожиците в някой колеж, в някой от ония колежи „шик“, където те научават италиански, че и „французки“; барон Куркума и той пратил дъщеря си, значи, и дъщерята на принц Франкаланца трябваше да отиде в някой от тия колежи. Господин дукът знаел, че колежът „Анунциата“ във Флоренция е най-шикозен от всички, защото бил най-скъпият; че и синьор дон Раймондо и графиня дона Изабела, които са живели във Флоренция, и те казали същото и одобрили това, малката принцеса да получи подходящо възпитание!...

Той не казваше, че дона Фердинанда при вестта за това решение, взето без нейно знание, се бе нахвърлила още по-яростно срещу принца и бе простила на Киара за прибирането на незаконното дете, за да отиде да излее пред нея гнева си срещу тия глупави моди на флорентинските колежи, когато по нейно време благородните момичета се учили в къщи да пресукват коприна и не им тъпчели главите с италиански и чужбински глупости; казваше, че дон Бласко обикаляше по домовете на племенниците си и проповядваше кръстоносен поход срещу свинщините, които се вършат в двореца... За Балдасаре принцът беше бог и всичко, което господарят правеше, беше правилно. Той уважаваше и другите роднини и затова слуховете за тия семейни вражди действително го наскърбяваха; искаше всички да се разбират заради доброто име, заради престижа на фамилията. И отричаше дребните разногласия, омаловажаваше големите, заставяше низшия персонал — който винаги слухтеше да долови някоя пикантна новина — да мълчи; а злонамерените слухове, които се разпространяваха между слугите, отдаваше на завистта на другите по-малко благородни и по-малко богати фамилии. Те не биваше да стигат в никакъв случай до господаря; и ако той го запиташе защо тоя или оня мияч е уволнен, Балдасаре веднага намираше някаква уважителна причина или казваше, че го е освободил синьор Марко. Той уважаваше главния управител, който като него пазеше ревностно доброто име на фамилията, почиташе принца и беше справедливо строг към подчинените.

Впрочем с течение на времето завистниците се умориха да злословят. Преди всичко някои от роднините заминаха и поводите за

кавги намаляха. Един прекрасен ден младият граф Раймондо, без да каже никому нищо, си стегна багажа и замина с жена си за Палермо, като възложи на Паскуалино задължението да продаде мебелите, купени преди една година. После замина дукът, направо за Флоренция, като отведе със себе си и малката принцеса Тереза, за да я даде в колежа, както бе решено. Когато се сбогуваше, момичето плачеше от мъка, че трябва да остави своя дом и да отиде в колежа във Флоренция, там далече, където няма да може да вижда милата си майка дори в неделен ден, дори и през решетка, както в „Сан Плачидо“. Но кръстницата ѝ казваше:

— Не плачи така; не виждаш ли, че измъчваш майка си?

Тогава тя преглъщаше сълзите си и заставаше прилично. В деня на заминаването принцесата ридаше неудържимо и прегръщаше като обезумяла дъщеря си. И братовчедката беше със зачервени очи, но даваше кураж на всички:

— След някоя и друга година Терезина ще се върне. Пък и ние ще ходим всяка есен при нея, нали, Джакомо? Ще идвам и аз; доволна ли си от това?... А после, когато се върнеш образована и възпитана както трябва, ще видиш колко ще ти завиждат всички момичета! Ще видиш и ти, Маргерита, как ще се гордееш с моята кръщелница.

Тогава момичето сведе глава, избърса сълзите си и каза на майка си сериозно и сдържано както винаги:

— Не се тревожи, мила моя мамичко; ще си пишем всеки ден, ще се видим скоро... Виждаш ли, че съм разумна?

Прекрасна дъщеря беше тя; истинска потомка на Вицекралете!

После и кавалер дон Еудженио замина за Палермо. Причината за това заминаване не беше добре известна. Кавалерът разправяше, че някои знатни палермски фамилии го повикали, за да го направят съдружник в нови големи сделки, от които щял да забогатее за кратко време; но злите езици, дето никога не млъкват, подшушваха, че бил избягал, защото, след като изпапал парите от серните руди, взети на кредит, срещу полици, които не можел да изплати, имало опасност да яде голям бой... Така или иначе, истината е, че след заминаването на всички тези личности в семейството отново зацари мир. Преданата братовчедка идваше денем, вечер и нощем да прави компания и да помага на принцесата, която ѝ беше много благодарна за тези големи грижи; идваха и другите роднини, вече не така разярени както едно

време; ех, вярно, понякога дон Бласко крещеше срещу премахването на манастирите, обявено в програмата на новите законодатели, или пък синьора дона Лукреция — против мъжа си и либералите, но това не беше нищо особено. От своя страна принцът продължаваше да си гледа стопанството, но вече без да се преуморява и без да води безкрайни съвещания със синьор Марко, както някога.

И тъй един ден, точно на 31 декември 1865 година, Балдасаре бе повикан от господаря, който се бе затворил в кабинета си с нотариуса.

— Заведи нотариуса при синьор Марко и предай тази записка — нареди господарят.

— Ваше благородие — отвърна Балдасаре, — той излезе преди половин час.

— Добре, тогава ще оставиш записката на масата му. А вие, нотариус, бъдете така любезен да почакате малко... Ти иди да намериш една табелка „дава се под наем“, от ония за дюкяните, трябва да има някоя нейде из склада... И я закачи на балкона, в салона на синьор Марко. — Въпреки обичайната си сляпа покорност, Балдасаре го загледа слисан. — „Дава се под наем“ на балкона на салона, разбра ли? — повтори господарят, който не обичаше да казва по два пъти.

— Веднага, ваше благородие.

Майордомът изтича да вземе табелката и изкачи стълбите към администрацията по четири стъпала наведнъж; влезе в жилището на синьор Марко, остави записката на масата, разтвори стъклената врата и се зае да окачва обявлението. Не му беше много ясно какво означава тази заповед, нито пък какво ще стане по-нататък, но се чувствуваше неспокоен. Тъкмо когато завързваше табелката, долу на улицата се появи синьор Марко. Той се спря и погледна нагоре, после взе да прави някакви знаци, с които питаше майордома какво търси там; в отговор Балдасаре посочи прозорците на господаря, за да покаже, че така му е заповядано. Синьор Марко веднага се втурна и след няколко минути се изпречи отпреде му блед и запъхтян.

— Какво правиш? Защо е това обявление? Кой дявол ти каза?

— Принцът, господин принцът... има и писмо, там, на масата...

Докато четеше записката, синьор Марко целият трепереше, насмалко да получи апоплектичен удар; а Балдасаре, изплашен, се

отдръпваше леко назад, готов да викне за помощ; синьор Марко накъса гневно листчето и кресна задавено:

— Уволнение, на мене!... Като на някой мияч? В последния ден на месеца!... Крадец мръсен! Свиня!

— Дон Марко!... — измънка Балдасаре ужасен.

— Уволнение, на мен! И нотариуса — за да му предам! Да не мисли, че искам да му откъсна парите, дето ги открадна от братята и сестрите си? Или пък книжата му? Доказателствата за неговите кражби, за фалшификациите му? Обирджия, хайдутин, разбойник! Проклет да бъда, дето му помагах!... Пъди ме, зер няма кого вече да ограбва!...

Хванал се за главата, Балдасаре го умоляваше:

— Дон Марко!... Синьор Марко, за бога, може да ви чуят!

Но той, съвсем обезумял, треперейки от гняв, бълваше всичко, което му се бе насъбрало срещу господаря и целия род:

— Десет години! Десет години усилия, за да обере роднините си! Ония, дето са и луди, и глупави, и хитри, и мошеници! Ни ядеше, ни спеше, докато кроеше как да ги измами. Правеше се ту на моралист, ту на много привързан, ту, че зачита волята на майка си. Ама че езуитин, по-голям и от оня езуит над езуитите — приора! Ама че свиня, по-голяма и от оня шопар — дон Бласко! Ама да не мисли, че хората не знаят що за мръсник е, с любовницата си в къщи! Нали сега няма кого да обира, държи любовницата си под носа на жена си, че и на дъщеря си до оня ден!

— Дон Марко! — викна Балдасаре най-сетне и той със заплашителен тон, за да се опита да спре този поток от ругатни, който отчаяните му жестове на молба и страх не бяха успели да задържат. А синьор Марко го погледна втрещен, сякаш едва в този момент забелязваше присъствието му.

— Смаян съм! — продължи майордомът решително и важно. — Няма ли да спрете най-сетне?

Тогава той му се изкиска злобно в лицето:

— Ти да мълчиш! Вземаш страната на брат си, копеле!

В същия момент се появи нотариусът, качил се горе откъм покоите на принца.

— Синьор Марко...

Но той не го остави да довърши:

— Идвате, за да ви предам, нали? — закрепця отново. — Какво искате да ви предам? Фалшивите книжа на вашия господар? Или актовете, дето ги изтръгна с насилие, и кождерските спогодби?... Ето ги, вземете!... — И почна да хвърля всичко от писалището, от лавиците. — Страхувате се да не ги отмъкна? Нямам нужда от тях. Всички го знаят вашия принц що за мошеник, крадец и фалшификатор е! И вие знаете, че ограби сестра си — монахинята, и манастира, като извъртя, че уж нямало кралско потвърждение! Че ограби и оная побърканата, за да даде съгласие за брака ѝ! Че и Гламчо, защото е гламав, че и графчето, за да му помага в неговите безобразия!... По-добре от мене знаете всичките му мошеничества! Старите полицаи, изплатени от майка му, дето си ги прихвана два пъти — веднъж от сънаследника, и още веднъж — от другите наследници!... Ами измислените дългове, ами пълномощното, изтръгнато насила!...

— За бога, синьор Марко, имайте малко мярка...

— Мярка ли? Че аз съм прекалено умерен! Или си мислите, че ме боли за загубеното място?... Ще си намеря друго, бъдете уверен!... И навсякъде другаде ще бъда по-добре, отколкото при тия шутове, фалшиви принцове!... Да не са се страхували, че ще ги ограбя, а? Че ще забогатеея за тяхна сметка?... Зер веднъж го каза оная шопар — монахът; да не мислите, че не съм го чул? Аз, дето давах от джоба си, защото, ако липсваше една стотинка, цял месец ми опявах!... Щедра къща, няма що, гнездо да свиеш в нея!... — И като разтваряше шкафовете и чекмеджетата, подемаше отново: — Ето! Вземете, предавам ви всичко!... Елате да видите под леглото дали цукалото е на мястото си!... Претърсете ме и мен, да не му отнеса нещо!... Дръжте! Това са ключовете от шкафовете и касите; кажете му да си ги пъхне в... — И ги пусна на пода. Зърна в разтворения шкаф ключа от ковчега на принцесата, закачен на гага от позлатен бакър — единственото дарение, освен старите табакери, направено му от покойната за почти тридесетгодишната му вярна служба. Грабна го и го захвърли срещу стената.

— Ето ви и тоя!... — извика той и така изпсува, че да накара чак и мъртвата да се изчерви там долу, в катакомбите на капуцините.

[1] Сключена на 15.09.1864 г. в Париж между Италия и Франция, с която Италия се задължава да не напада Папската област, Франция да

изтегли войските си от Папската област, а на папата се дава право да организира в своя защита наемна войска. — Б.пр. [↑](#)

По прашния друм, под огненото небе — безкрайна върволица от каруци, натоварени с покъщнина; колелетата поскърцват, звънчетата подрънкват, а коларите, седнали на стръките или кацнали отгоре на товара, извързват глава от време на време, когато по-бърз тропот и настойчив звън на звънчета предупреждават, че идва файтон. Тогава керванът от каруци се отдръпва вдясно на пътя и файтонът преминава сред облак прах и плющени камшици, докато от вратичките надзъртат изплашените лица на бежанците.

— Наказание божие! Заради нашите грехове! Повече от десетина години си живеехме спокойно! Власт на убийци!

Бедняците следваха пешком талигите, натоварени с една-две полупразни торби и четири-пет куци стола; и в кратките почивки, за да си поемат дъх и да избършат потта, струяща от землистите им чела, разговаряха за холерата, за произхода на това бедствие, за масовото бягство, което обезлюдяваше града. Повечето смятаха, че това е злодеяние, че е разпръсната отрова по заповед на властите; и се нахвърляха против „италианците“ — унтори^[1] като бурбонците. В шейсета година патриотите разправяха, че няма да има вече холера, защото Виторио не е враг на народа както Фердинандо; но ето че сега пак почваше! Тогава защо правиха революция? За да се пуснат в обръщение мръсни банкноти вместо хубавите златни и сребърни монети, които поне радваха окото и ухото при оная власт! За да ги накарат да плащат данък за недвижимите имоти и наследството — нечувани дяволски измислици на новите обирници от парламента! Пък да не говорим за военната служба, която изтръгна от семействата им най-хубавите и здрави младежи, та изгинаха във войната, когато Сицилия е била винаги освободена от военна тегоба поради старите си привилегии! Това ли беше ползата от обединена Италия?... И най-недоволните, най-разгневените възкликваха:

— Добре сториха палермците, че грабнаха пушките!

Но бунтът в Палермо бе потушен; дори според малцината, които не вярваха в отровата, чумата идвала оттам, донесена от войниците,

дошли да усмирят въстаналия град... Бежанците присядаха за малко върху купчините чакъл, наредени край пътя, под сянката на зидовете, от които се подаваха бодливите топки на опунциите, и разговаряха за тези неща, докато върволицата от файтони, каруци и още неуморени пешеходци продължаваше да се ниже. Най-бедните бяха натоварили цялото си имущество на някое магаренце и мъже, жени и деца, с вързопи на главата, под мишница или нанизани на тояга, следваха пешком бавното и търпеливо добиче. Познатите се спираха да разговарят, новини и преценки се разменяха и между непознатите — всички бяха задружни пред опасността от общото нещастие. Жените повтаряха това, което бяха чули от поповете: холерата е наказание за греховните времена! Че нали неверниците бяха обявили война на папата! Нали църквата бе преследвана! А сега на всичко отгоре извадиха закон, за да оберат манастирите! Краят на света! Бедствена година! Кой би повярвал такова нещо? Толкова клетки монаси, изхвърлени на улицата! Светите места осквернени! Какво повече?... Това са глупости — отсъждаха мъжете. Монасите живееха много нашироко, без да работят! Ядяха наготово! А ако манастирските стени можеха да говорят, щяха да разкажат сума ти неща. Време е да свърши келепирът! Това е единственото справедливо дело на правителството!... Ама толкова много свети отци, дето са в манастирите, да бъдат принудени да живеят с една лира на ден! Бенедиктинците например, как щяха да се помирят с една лира на ден, след като бяха живели като царе?

— Ами парите, дето си ги поделиха?

Тази новина се носеше от известно време и някои разправяха такива подробности, като да са присъствували: спестяванията, направени през последните години, когато се очакваше законът, били разпределени по равно — всеки монах бил взел не по-малко от четири хиляди унции в златни и сребърни монети. После си поделили ценните сребърни прибори, а като приближило времето да се разделят, продали голямо количество от провизиите, натрупани в складовете: големи бъчви с вино, делви зехтин, чували с жито и варива; прибрали в джоба си по още толкова пари — и въпреки това складовете пак били пълни!

— Добре са сторили! Нима трябваше да оставят и касата си на обирниците от правителството?

И малките кервани потегляха отново, разгорещени от мисълта колко ли милиони унции ще прибере в джоба си Виктор Емануил, като разпродаде имотите на „Сан Никола“ и на всички останали братства... Мнозина просяци, възползувайки се от голямото движение на хора, протягаха ръка от купчината камъни, където се бяха проснали; дрипавите дечурлига, които ги придружаваха, тичаха след файтоните, когато от някой падаше петаче в прахта на пътя. Пешеходците разпознаваха бягащите господари и току си повтаряха имената им, изплашени, че градът ще се опразни:

— Принц Рокашано! Дукеса Радали!... Семейство Куркума!... И Грацери, и те!... Значи, няма да остане никой!

Привечер, когато жегата намаля, три господарски карети, препускащи една след друга, вдигнаха голяма пушилка от града към Белведере. В първата бяха принц Франкаланца, дон Фердинанда и братовчедката Грациела, която бе поканена на вилата, защото не можеше да отиде сама в Дзаферана. Младият принц Консалво, седнал на капрата, размахваше победоносно камшика, макар че все още бе облечен в бенедиктинското расо, защото баща му се бе решил да си го прибере в къщи едва в последния момент, когато монасите се бяха пръснали и дон Бласко и приорът потърсиха убежище в двореца. Във втората карета седеше принцесата, до нея и срещу нея нямаше никой, само камериерката се бе свила в другия край на седалката. Допирането до нечие рамо би я накарало да изпадне в конвулсии, затова тя бе заявила, че е много доволна, задето принцът ще придружава братовчедката. Но другата карета бе претъпкана: в нея бяха маркизът и Киара, Роза с детето и накрая — дон Бласко. Той бе отказал гостоприемството на принца за вилата и бе приел поканата на маркиза, за да избегне сестра си Фердинанда; омразата му не отстъпваше дори пред опасността от холерата и го караше да предпочете компанията на незаконороденото. Приорът обаче беше останал в града, в епископията, където негово преосвещенство го бе приел много радушно; никакви молби и покани на роднините не успяха да го накарат да избяга; той казваше, че мястото му е при постелята на болните и до негово преосвещенство. Най-много бе настоявал принцът, който както винаги твърдеше, че при всички случаи и радостни, и

тъжни, фамилията трябва да бъде задружна; затова съжаляваше, че оставя в опасност един от близките си. Какво ще кажат хората? Че мисли за себе си!... Но както не можа да накара приора да се помръдне, така претърпя неуспех и с Фердинандо, който, свикнал с градския живот, не искаше дори да му споменават да се скрие в Жълдите. Лукреция още сутринта бе заминала за Белведере с мъжа си, свекъра и свекървата. Що се отнася до чичото дука, той беше във Флоренция, близо до племенничката си Терезина; и понеже там не върлуваше холера и хората не бяха така изплашени, както в Сицилия, той беше спокоен и искаше и жената на принца да бъде спокойна. За кавалер дон Еудженио, който беше още в Палермо, никой не мислеше.

В Белведере започна отново весел курортен живот, още повече, че тревогата, предизвикана от първите вести за епидемията, скоро се оказа неоправдана: в града се появяваше само от време на време някой съмнителен случай. Младият принц, захвърлил най-сетне расото, за да се облече като хората, се отдаваше на развлеченията, за които бе мечтал. Най-първо ходеше на лов с истинска пушка по върховете на Елче и Урна, да бие зайци, яребици, че и врабчета, когато не намереше друго; после, за да се научи да управлява добре кола, всеки ден караше да му запрягат кабриолета, който в скоро време стана страшилище за хората по селските пътища; впуснал се в пълен кариер, за да задмине всяка кола, с риск да се преобърне, да се убие или да убие някого, той все връхлиташе върху каруците и файтоните. През другото време стоеше в конюшнията да наблюдава как се грижат за животните, да изучава специалния език на кочияшите, джамбазите и налбантите; правеше преценки за конете на другите богаташи, приютили се в Белведере или околностите; разправяше какви коне си бил купил напоследък еди-кой си, какви екипажи имал другият. А дона Фердинанда, като го слушаше да говори все по-компетентно по тия благороднически въпроси, се изпълваше с гордост и възхищение:

— Ето това са нещата, които трябва да научиш!

И принцесата, макар че още плачеше за Терезина, се гордееше с успехите на сина си. Но най-много — братовчедката, която непрекъснато обсипваше с ласки момчето въпреки че Консалво не само не ѝ отвърщаше със същата сърдечност, а дори се стараше да я избягва. Той не можеше да ѝ прости, задето се бе противопоставила на неговото по-скорошно завръщане в бащината къща; и сега, като

гледаше, че се е настанила у тях като член на семейството, че взема мястото на майка му, намразваше я още повече. Наистина доната Грациела се държеше повече като господарка, отколкото като гостенка; да я бяхте видели вечер, когато идваха хора, как посрещаше гостите! Особено ако принцесата се чувствуваше неразположена. А това се случваше често; без да страда от нещо определено, след заминаването на дъщеря си доната Маргерита се оплакваше от някаква отпадналост, болки в главата и трудно храносмилане. Щастлива, че може да избегне тълпата, опасната близост, заразните ръкувания, тя отиваше да си легне, докато в салона другите разговаряха оживено, играеха на карти, решаваха шаради. Лукреция, изоставила вилата Джуленте, ръководеше заедно с братовчедката домакинската работа. Тя, дете в собствената си къща не си потапяше пръста в студена вода, тук се претрепваше от работа, от тщеславие да заеме отново своето място в дома на брат си — принца. Киара гледаше като писано яйце незаконното дете, глезеше го много повече от маркиза, който винаги изпитваше известно стеснение и срам да признае пред хората това бащинство, докато жена му едва ли не се гордееше с него. Ако принцесата или доната Фердинанда, или някой друг роднина не приемеше добре малчугана, тя се обиждаше; а наумеше ли си, че някой ще почне да я осъжда за това осиновяване, беше готова да не стъпи цяла седмица във вилата. Сега се беше сдушила с чичо си дон Бласко, който скришом одобряваше постъпките ѝ, понеже живееше при нея.

Когато бе оповестен законът за премахване на манастирите, в последните дни на монашеския си живот и в първите дни в дома на племенника си монахът така крещеше и вилнееше, че наистина приличаше на дявол, изтърван от ада. Не могат да се изброят всичките му най-нови ругатни, проклетия и псувни против правителството, които избълва в „Сан Никола“, в двореца, при Тютюнопродавачката, в аптеките на бурбонците, че и на улицата; хулите, които изплю против брат си — депутатата, гласувал за този закон, далече надминаха най-жестоките думи, излезли някога от устата му. Но сякаш извършеното безобразие беше толкова чудовищно и зашеметяващо, че той скоро се затвори в мрачно и непроницаемо мълчание; и само повтаряните в негово присъствие слухове за подялбата на спестяванията, за четирите хиляди унции, паднали се на всеки отец, можеха да го накарат да проговори. Тогава той пак закрепваше:

— Поделени — трици! Паднали са се бълхи!... Много имаше нещо за поделяне!... Пък и да имаше, никой не би го пипнал!... Защо? За да ставаме съучастници на хайдутите, на най-големите мошеници и разбойници?

Той говореше така пред чуждите, пред нищожните хора и слугите; но в семейството, пред близките си, признаваше за подялбата, като обаче намаляваше своя дял на няколкостотин унции, два сервиза и чифт чаршафи — колкото да не живеел в мизерия. А беше пристигнал от „Сан Никола“ с два сандъка, чиито ключове никога не оставяше; и докато бяха още в града, принцът ги оглеждаше скришом, като да ги претегляше на око, и отново бе изпълнен с уважение към този чичо, който сега притежаваше нещо; ала всичките му усилия да намери удобен случай, за да надзърне в сандъците, бяха отишли напразно, защото монахът се залостваше в стаята си всеки път, когато трябваше да рови в тях.

Сега, в Белведере, и Киара, и Федерико често си говореха за тези пари, които дон Бласко навярно притежаваше. Маркизът се страхуваше, че той ще ги прахоса с Тютюнопродавачката, и ако монахът беше друг човек, щеше да му предложи да ги сложи на сигурно място, да ги вложи в нещо, да купи с тях облигации от държавния заем. А то — всяко шестмесечие, когато приближаваше времето за осребряване на талоните, дон Бласко го тормозеше, обиждаше го и му се подиграваше, като предричаше пропадането на тези ценни книжа. Принудителният курс, войната, холерата — всички обществени бедствия даваха повод на монаха да ликува, да потрива доволно ръце и да вика на племенника си:

— Хайде, свърши се с мръсната хартия! Спукана му е работата на твоето правителство! Така ти се пада, като не искаш да слушаш!

Но всеки път, на определената дата, маркизът си прибираше парите от талоните до грош. Като премина опасността от холерата, той слезе един ден в града по някаква работа и да осребри талоните за последното шестмесечие. Върна се в Белведере и след обема, когато се разхождаха по терасата, докато Киара си играеше с детето, той обясни на чичото какво е правил през деня.

— Взех и парите от талоните... сега ги дават предварително, заради разликата... Ако ги пратя в Париж, ще получа точно толкова наполеона... Аз поръчах още една партида облигации... Ще ги

поделим с някои приятели... защото днес няма къде човек да си влага парите.

Искаше да продължи, за да докаже, че това е солидна сделка, но замълча, защото дон Бласко се спря изведнъж и впи поглед в него, сякаш се канеше да избухне.

— Можеш ли да ми отстъпиш от тях за десет хиляди лири?

В първия момент маркизът помисли, че не е чул добре.

— Да ви отстъпя от тях?... Как?... На ваша светлост?...

— Искам да кажа, дали можеш да ми продадеш облигации за десет хиляди лири. Разбираш ли, или не?

— Но мисля... сигурно... За десет хиляди лири капитал, нали? Разбира се, ваша светлост; за по-сигурно веднага мога да пиша още едно писмо, ако ваша светлост желае...

— Кога ще пишеш?

— Още утре.

— И веднага ли ще пристигнат?

— Когато се върне пощата.

Монахът му обърна гръб и се отдалечи; после се върна обратно, застана отпреде му и поде:

— Я слушай, тъй и тъй ще пишеш, ами поне поискай за два̀сет хиляди лири!

— Добре, ваша светлост; за колкото поиска ваша светлост...

Щом остана сам, маркизът изтича при жена си и задъхан от изненада, ѝ съобщи:

— Знаеш ли?... Знаеш ли?... Чичо иска да купи облигации от държавния заем! Облигации за два̀сет хиляди лири!... Заръча ми да поискам... Не мога да повярвам! Струва ми се, че сънувам!

Киара сви рамене и отвърна спокойно:

— Какво се чудиш? Не знаеш ли, че моите роднини всичките са луди?...

Подшушвайки си един на друг, всички Уседовци пак почваха да се наричат „луди“. Че не беше ли луда Киара, която се отнасяше към камериерката като към сестра и гледаше копелето ѝ като свое собствено дете? Не беше ли луда Лукреция, дето тормозеше всячески оня нещастник Бенедето? А каква беше дона Фердинанда, която, без да има полза от това, се бъркаше в работите на всичките си роднини? А

какво да кажем за принца, който след като толкова години бе забравил братовчедката, сега ходеше с нея пред очите на сина си?...

Може би тъкмо по тая причина Грациела ставаше все по-антипатична на Консалво: той ѝ противоречеше за всичко и пред всички, избягваше да остава насаме с нея и когато слугите споменаваха името ѝ пред него, даваше да се разбере, че я смята за натрапница. Това беше единственото чувство, което проявяваше; впрочем той седеше в къщи колкото се може по-малко и когато не излизаше с файтона, яхваше коня, яздеше всички селски магарета, водеше разговори с всички каруцари; от прозореца на кухнята, отдето пред погледа се откриваше цялото имение, чак до маслиновата горичка, готвачът го виждаше как задиря жените, които идваха да събират съчки. Един следобед чифликчията го хвана в плевника с жената на масаро^[2] Розарио Фарсаторе, кажи-речи, на местопрестъплението: той ни най-малко не се смути; а когато това стигна до ушите на дона Фердинанда, старата мома почна да го уважава още повече. Принцът се престори, че не знае нищо; види се, бе решил да го остави да се налудува, като възнаграждение за последните години, през които го бе държал в „Сан Никола“.

— А какво стана с брат Кармело? — питаха понявга дона Фердинанда, принцесата, Лукреция. — Къде отиде брат Кармело?

Но младият принц не знаеше, нито искаше да знае какво е станало с неговия някогашен покровител. В „Сан Никола“, когато изгарящ от нетърпение очакваше закона за премахването на манастирите като единствен път за спасение, той се бе забавлявал да измъчва брат Кармело, предричайки изгонването на монасите и затварянето на манастира; но брат Кармело, поклащайки глава, се усмихваше невярващ и не разбираше как може самите отци да повярват подобно нещо. Да ги изпъдят? Да разпродадат имота? Празни приказки, клюки са това, дето ги разправят сега както едно време! Кой би имал такава смелост? Ами нали папата ще ги отлъчи от църквата! Нали католическите сили ще обявят война, цялото християнство ще вдигне революция!... И нищо не можеше да разклати увереността му — нито съобщенията във вестниците, нито подготовката за опразването, нито заминаването на послушниците. После Консалво не беше чувал нищо за него.

Една заран, в Белведере, тъкмо когато фамилията ставаше от трапезата след закуска, влезе Балдасаре и съобщи:

— Ваша светлост, дошъл е брат Кармело.

— Брат Кармело!

В човека, който пристъпи към принца с вдигнати ръце, никой не можа да познае оня монах с едрото червенобузесто лице, с жизнерадостен вид и закръглен корем под расото.

— Изгониха ме!... Изгониха ме!...

За няколко месеца той се бе смалил наполовина, лицето му бе бледо и посърнало, а очите — някога весели и живи, сега изразяваха ужасна тревога и страх.

— Изгониха ме, ваша светлост!... Изгониха ме, ваша светлост! — повтаряше той и оглеждаше всички господа и дами, сякаш искаше да ги накара да изразят възмущението си от това нечувано безобразие. — Значи, е вярно?... Че нищо ли не може да се направи? Нали вас ви слушат... Нима ще оставите ония злодеи да оберат свети Никола, свети Бенедикт, всички светии от рая?

— Какво можем да направим! — възкликна Консалво, потривайки ръце; а дона Фердинанда добави:

— Нали искахте либерална власт! Радвайте се сега на плодовете ѝ!

— Аз ли съм искал? Аз ли, ваша светлост?... Много разбирах аз кои са либерали ѝ кои не!... Аз си гледах моята работа!... Шейсет години живях в манастира!... Никой не посмя да го пипне през толкова революции, дето ги преживях: в трийсет и седма, в четирийсет и осма, в шейсета...

— Голям късмет! — възкликна младият принц; и понеже Балдасаре дойде да му каже, че двуколката е впрегната, той стана и изтърси под носа на монаха: — Сега има закон, драги мой!...

— Нима този закон е справедлив? Да ограбват имотите на църквата?... Тогава да дойда аз в дома на ваши превъзходителства и да обера всичко?... Може ли да се издава такъв закон?... — И брат Кармело взе да разказва несвързано какво било станало в деня на ограбването: — Оня пълномощник, за предаването... Абатът не пожела да присъствува, и добре стори — такъв позор!... А оня дрипльо се настани в леглото на негово преподобие — чудовищни работи!... Дойде приорът и му предаде всички ключове, ваша светлост

— от църквата, от сакристията, от складовете, от музея и библиотеката... И всичко бе разпродадено на търг — масите, столовете, приборите, вълната, виното, леглата, като че бяха безстопанствени!... Ами свещниците от параклиса, оня хайдутин ги помислил за златни и ги откъснал през нощта... Ама другите, по-големите хайдутини от него, го вързаха!... Вече нищо не остана... само голи стени!... Изгониха ме!... Изгониха ме!...

Принцесата се мъчеше да го утеши с добри думи; принцът му предложи да пийне нещо; но той отказа и пак почна да разправя същите истории, още по-несвързано. После отиде във вилата на маркиза, при дон Бласко, и почна отново:

— Изгониха ни от манастира! А ваше преподобие нищо ли не прави? Ами вашият племенник приорът, ами негово преосвещенство епископът?... Защо не пишете в Рим?... Това ли трябваше да доживеем?

Дон Бласко, който предишния ден си бе получил облигациите, ревна:

— Че какво друго?... Когато аз виках на ония сводници: „Гледайте си работата! Не си играйте с огъня! Ще си загубите хляба!...“, те ме наричаха луд, нали? И се утешаваха с разни глупости, говедата; разправяха, че правителството нямало да ги пипне, че щяло да им отпусне голяма пенсия, и още как!... Че и твоите другари, дето се правеха на санкюлоти! Оня мръсник брат Кола не раздаваше ли бюлетини на послушниците?... Ами оня двуличник, моя племенник, не правеше ли метани на Биксио и на Гарибалди? А онова рогато магаре — абатът, дето си беше глътнал езика и се мотаеше като пате в кълчища!... Сега какво искате? Сами си го докарахте!... Хайдушка власт — хайдутлуци прави, какво ти е чудно? Виновни са ония дръвници, които помагаха на правителството и му предложиха: „Ела да ни обереш!“, че на всичко отгоре му отвориха и вратите!... Не ми ли викаха едно време, че искали да се радват на малко свобода? Нека и се радват сега!... Никой не им я оспорва!...

— И ни изгониха оттам!... Изгониха ни!...

В началото на новата година, когато Уседа се завърнаха в града, дукът съобщи с писмо на Бенедето, че Камарата ще бъде разпусната

скоро. Този път той дори не си направи труд да дойде, а натовари приятелите си да действуват вместо него. Работите не му позволявали да напусне Флоренция, а тези работи в края на краищата били повече на избирателите, отколкото негови лични. Следователно той трябваше да получи избирателните гласове като естествен, законен представител на страната; абсурдно беше да се предполага, че някой ще помисли да му ги оспорва. Колкото до това, че трябваше да даде отчет как е изпълнявал задълженията си, да разясни своите политически убеждения, да проучи нуждите и да изслуша желанията на избирателите си, смяташе, че разменените писма с двамата Джуленте — чичото и племенника, и някой и друг от големците са достатъчни. Вечните недоволници отново се надигнаха срещу него с глупави обвинения, опитваха се пак да ровят старите истории; републиканците, левите, го упрекваха, че сервилничи пред правителството и се опитваха да му противопоставят някои от тях; но навсякъде срещаша силна съпротива и бяха принудени да се оттеглят. Някакво сатирично вестниче, седмичникът „Фиканазо“^[3], размиваше хората, като пишеше, че депутатът д’Орагуа се държал в Камарата като Шарл във Франция, без да си отвори устата; но вестник „Италианска мисъл“, приемник на „Възродена Италия“, заявяваше, че страната не знае какво да прави с дърдорковците и предпочита неопетнените граждани, които гласуват, вслушвайки се само в гласа на собствената си съвест. Този вестник не споменаваше за дука, без да го нарече изтъкнат патриот, виден патриций, многоуважаван депутат; а при съобщението за разпускане на Камарата почна панегирик за него. Между многото заслуги на „бележития Гражданин“ тая, че той главно бе допринесъл за учредяването на Южната кредитна банка, разбира се, не беше най-малката; и в своя директорски кабинет дон Лоренцо Джуленте заръчваше на хората, които идваха да теглят пари, да гласуват за дука.

— Има ли нужда да ни го напомняте!

Но като имаха пред вид попълзновенията на опозицията, приятелите на депутата искаха да осигурят пълна победа; наистина те успяха да му съберат почти триста гласа. Признателният дук обсипа избирателите си с нов порой от кръстове „Сан Маурицио“ и „Сан Лазаро“; Бенедето получи един от първите и това все пак го поласка, макар че той се смяташе кавалер по рождение. Но от деня на това известие жена му не го остави вече на мира:

— Кавалере!... Слушай, кавалере!... Какво правиш, кавалере?... Кавалере, хайде да излезем!... — казваше му тя и насаме, и пред другите, с повод и без повод. И ако имаше чужди хора, неизменно добавяше: — Защото сега, нали знаете, мъжът ми е кавалер. Да, господа, кавалер без кон^[4]...

Истинската причина, първопричината за грубостта, с която тя се отнасяше от известно време към него, бе убеждението, загнездило се най-сетне в главата ѝ, че той не е достатъчно благороден за нея. Полека-лека, ден след ден, тя се бе убедила, че роднините ѝ са били прави, когато хулеха семейство Джуленте; и забравяйки нападките си срещу принца, се бе помирила с него, бе отстъпила първа, за да не се говори, че Уседа я пренебрегват. И колкото по-смирено заставаше пред нея Бенедето, толкова повече тя се убеждаваше, че му е оказала голяма чест, като е благоволила да се омъжи за него. Неговите либерални убеждения, от които някога се възхищаваше, сега я дразнеха като доказателство за простащина. Всички чисти благородници бяха бурбонци; чичо ѝ дукът и още някой друг бяха станали либерали, защото спекулираха с това. Ако патриотизмът бе донесъл на мъжа ѝ нещо — големи почести или много пари, — както и да е; но тези босяшки принципи, изповядвани без полза, показваха едновременно долния произход и глупостта на Бенедето. Сега, за да се перчи с тая висулка, с тая титла — кавалер, дето я даваха и на последните дрипльовци, човек наистина трябваше да бъде потомък на нотариуси! Бенедето уж се усмихваше на всичко това, но веднъж, когато бяха сами, ѝ рече:

— Би могла да престанеш с тази шега.

— Шега ли? Каква шега? Направиха ли те кавалер, или не? Истина ли е или лъжа?

И за да се похвали със своята строга принципност, не ѝ стигаше, че бе превърнала в посмешище това звание, ами ходеше да разправя пред дона Фердинанда и пред дон Бласко:

— Впрочем той няма нужда от орден! Той си е кавалер по природа...

Но най-интересното беше, че сега дона Фердинанда не ѝ обръщаше внимание, напротив, открито защищаваше Бенедето, от когото имаше нужда по това време поради прословутия закон за принудителния курс. С годините, колкото повече нарастваха нейните

спестявания, толкова по-алчна ставаше: сега даваше заеми с трийсет, четирийсет на сто лихва и ако някой бедняк забавяше с няколко дни плащането, тя викаше „дръжте крадеца!“. Не искаше да знае за „мръсната хартия“, както наричаше банкнотите, и не признаваше никакви други монети освен колонати^[5] и дванадесет тари; ако на падежа длъжниците идваха да ѝ изплатят лихвите с куп „парцали“, тя отказваше да продължи заема им, искаше веднага да ѝ върнат капитала, съветваше се с племенника си адвокат как да заобиколи закона и да накара хората да ѝ плащат в звънки сребърни монети... Що се отнася до дон Бласко, и той си имаше други грижи на главата и бе почнал да става по-благосклонен към семейство Джуленте. Като се върна от вилата, нае си едно малко жилище към Тринита — хем да бъде свободен, хем да бъде близо до Тютюнопродавачката както по времето, когато живееше в „Сан Никола“; но междувременно трябваше да обзаведе малкия си дом. И като бълваше проклетия против „пиемонтците“, дето го изхвърляли на улицата, с подаяние от лира и половина на ден, той искаше по нещо от всеки роднина: диван от принца, две кресла от маркиза, гардероб от Бенедето. Купи си малко плат за спално бельо и го разпредели между своите родственици да му го ушият; като го ушиха, поиска и да му избродират по нещичко отгоре; и всички смятаха за свой дълг да изпълняват желанията му, надпреварваха се да му правят услуги, гледаха да спечелят благоволенieto му сега, когато и той имаше скътани пари. Не се знаеше точно колко имаше; но когато изтече първото шестмесечие на неговите облигации, щом видя, че талоните бяха изплатени своевременно — ех, вярно, в банкноти, ама банкнотите вървяха като монетите, — той заръча на принца да му купи облигации за още десет хиляди лири. И като крещеше срещу хайдушката власт, криеше под възглавницата своите ценни книжа.

В началото на лятото, макар че Камарата още не бе разпусната, пристигна дукът. Пак почнаха обичайните демонстрации на приятелите и почитателите му; той ораторствуваше още по-наперено от преди и разясняваше работата на парламента. Премахването на религиозните братства било най-голямото дело на новите времена; той изброяваше и доказваше огромните преимущества от това. Преди всичко латифундиите, отнети от неприкосновеното имущество, щели да удвоят и подобрят своите добиви „в полза на земеделието,

промишлеността и търговията, които са основен източник на обществени блага“; на второ място всички, дори и ония, които нямали капитали, щели да имат възможност да станат собственици, като си определят малки парцели, които ще бъдат откупени със самия доход от земята; най-сетне правителството, като прибере печалбите от тия продажби, щяло да намали данъците, „за облекчение на обществените и личните финанси“. Всъщност това било нещо като друг „аграрен закон“: той цитираше древните римляни, Сервий Тулий; и хората, които не разбираха, все пак ръкопляскаха, очаквайки изобилието.

В същото време той се готвеше да купи някой и друг парцел — дори се говореше, че си бил дошъл тъкмо за това — и съветваше принца, Бенедето, маркиза да сторят същото. Когато дон Бласко подуши тая работа, скочи като луд:

— Църковните имоти, пасмина от неверници и проклетници! Значи, искате да станете съучастници на хайдутите? Не се ли боите от задгробния живот? Не е чудно, че онзи непрокопсаник — той вече не наричаше брат си депутата с друго име — върши такива неща, след като е гласувал за хайдутлука. Толкова по-зле за него! И господ-бог няма да може да го извади от пъкъла! Ама вие? Тежко ви на всички! Огън да ви порази! Грешни души!...

От своя страна и дон Фердинанда се обяви решително против това поради религиозни скрупули; и тя заплашваше с мъки в пъкъла купувачите на църковни имоти; принцесата, която беше още по-зле със здравето, подкрепяше лелята. А един ден приорът дойде нарочно в двореца, за да разубеди роднините си с езика на евангелската проповед:

— Не се оставяйте да ви вкарват в изкушение. Те ще ви кажат, че това е благоприятен случай да придобиете някои материални блага. Но спасението на душата е най-висшето благо. Бог ще ви възнагради по друг начин, ще ви въздаде от друга страна онова, от което се отказвате сега...

Принцът изслушваше и двете страни, без да изразява своето лично мнение; маркизът обаче смяташе скрупулите за излишни; и Киара, за да следва мъжа си, не се вслушваше в предупрежденията на изповедника. На свой ред Лукреция подтикваше Бенедето да купи нещо, да забогатее, защото сега тя го смяташе не само недостоеен за

нея, но и беден; човек, който не притежава нито парче земя, докато в дома Франкаланца имаха шестнадесет имения!...

Междувременно парламентът обсъждаше друг закон „в полза на общественото и частно развитие“ — както обясняваше дукът, макар че не отиде в столицата; тоест законът за освобождаване от възбрана капеланиите и мирските бенефиции; и принцът тайно бе почнал да се съветва с нотариуса и прокурора, подготвяше книгата си, за да получи имотите от всички фондации на прадедите си, особено от капеланията на „Сакро Луме“, когато един прекрасен ден дон Бласко, който от известно време не стъпваше в двореца, се изтърси най-неочаквано.

— Да си отваряме очите, ей! Ако вдигнат възбраната от капеланията, имотът трябва да се подели между всички кръвни роднини!

— Лъжете се, ваше превъзходителство — отвърна принцът. — Имотите се включват във фидеикомиса.

— Какъв ти фидеикомис, по дяволите! Къде има фидеикомис? От четиридесет години е премахнат, и аз съм чел документите!

— Но правото на патронат беше в мои ръце.

— Патронат ли? Че това да не е автономно дружество!

Сега дон Бласко говореше като вещ юрист:

— Това е обикновено наследство *cum onere missarum*^[6]; разбираш ли латински? Или пак почваш да го усукваш, както направи с манастира, за да не изплатиш легата?... Накратко казано — трябва да се разберем по това, иначе ще заведа дело и ще се оправяме в съда!

Принцът, като видя, че е разобличен, задавен от гняв, възкликна:

— Че нали ваше превъзходителство забраняваше да се пипат църковните имоти?

— Ама че говедо! — процеди монахът. — Какво общо има с това църквата? Литургиите ще се отслужват както преди, дори по-добре от преди! Ама ти май искаше да прибереш рентите в джоба си?

Но нямаха време да задълбочат този въпрос и да се уточнят, защото една августовска вечер, когато множество гости наблюдаваха от двореца процесията с колата на света Агата, пристигна дукът блед като мъртвец и съобщи:

— Холера! Холера!... Пак има холера!

И таз добра сега! Унторите най-сетне бяха намерили точната доза, защото — боже, опази! — не минаха и двадесет и четири часа и

заразата вече се разпространи. И какъв ужас цареше по селските пътищата, по които отново се нижеха тълпи бежанци денем и нощем! Какъв страх, много по-заразителен и от чумата, обземаше и най-куражлиите при вестта за бързото разпространяване на болестта и ги прогонваше към планината, в селищата на Етненската гора, където наемът за една къщурка беше цяло състояние, защото хората вярваха, че там няма зараза!

Уседа пристигнаха в Белведере, няколко часа след като дукът бе донесъл новината; той се бе настанил в първия фойтон — толкова се беше изплашил. И този път братовчедката Грациела дойде с братовчедите: сега нейното присъствие беше още по-необходимо, защото нещастната принцеса от ден на ден се чувствуваше все по-зле; и още с пристигането във вилата — дали от страх от холерата, или от притеснение поради внезапното бягство — тя легна болна. Поради това, пък и поради всеобщото тъжно настроение, предизвикано от вестите за епидемията, върлуваща в града, не устройваха вече приеми, нито игри, нито вечеринки. Денем се разхождаха из имението; Консалво, Бенедето и някой друг се осмеляваха да излизат по улиците, но принцът искаше за вечерна молитва всички да бъдат в къщи и караше да залостват всички врати и вратички. Във вилата на маркиза дон Бласко, за да се предпази, си седеше в стаята; пък и за да избегне компанията на оня „непрокопсаник“ дука, не ходеше дори да се кара с Джакомо. Но неочаквано един ден настъпи неописуемо униние: епидемията бе избухнала в Белведере; слугинята на някое си семейство, дошло преди три дни от града, агонизирала; чуваше се звънчето на предсмъртното причастие по опустелите като на мъртво село улици.

— Трябва да се бяга!... Да бягаме! Още сега!... Във Виагранде, в Дзаферана...

Лукреция със семейство Джуленте замина веднага за Маскалуча. Дукът, ни жив, ни умрял, би искал да се качи на върха на Етна, за да бъде на съвсем сигурно място; но за момента надделя мнението на маркиза, който казваше да отидат във Виагранде, защото беше почти сигурно, че там ще намерят къща, която да побере целия род. Трябваше обаче някой да отиде предварително, за да потърси такава къща; дукът беше готов да придружи принца, но просто не можеше да повярва, че трябва да тръгнат незабавно.

— Искаш ли да дойдеш и ти? — каза Джакомо на жена си.

От няколко дни принцесата имаше разстройство, не можеше да се храни, влачеше се едва-едва от леглото до креслото; и тъкмо затова всички се съгласиха, че най-напред трябва да отведат нея на сигурно място. Съпрузите заминаха веднага с чичото и Балдасаре; другите останаха да товарят каруците с покъщнина, понеже този път не отиваха в собствена къща и трябваше да носят легла, чаршафи, всички необходими вещи. През нощта се върна майордомът, за да съобщи, че е намерено жилище, и на другия ден, призори, всички се дигнаха от Белведере, където холерата вече върлуваше. Къщата във Виагранде бе намерена благодарение на връзките и парите на принц ди Франкаланца; и все пак това беше бордей с три ниски стаи и две стаички на долния етаж — бедно жилище на един бъчвар; но „вицекралете“ бяха много доволни, че могат да се сврат в него. Допуснаха ги да влязат в селото благодарение на името Уседа, макар че идваха от заразено място; но след като се настаниха там, принцът, дукът, дон Бласко почнаха да викат, че не бива да пускат никой друг, ако не искат Виагранде да загине. Наистина епидемията косеше не само хората, останали в града — където на ден имаше до триста мъртъвци и нямаше вече никакво учреждение, никаква власт, нито депутати, нито съветници, — а за първи път се разпространяваше с необикновена сила и из Етненската гора, която досега се бе отървявала от всички други холерни нашествия; имаше я в Белведере, в Сан Грегорио, в Гравина, в Пунта, обхващаше и разпръснатите къщи, не щадеше селските колиби, зареяни сред полята; измираха не само бедняците, а и заможните хора, господарите, за които се полагаха всякакви грижи; така че ужасените хора бягаха от едно селце в друго, кой както може — с каруца, на кон, пеша; но който носеше в себе си зародиша на болестта, падаше по пътищата, гърчеше се в прахта и умираше като куче: незаритите трупове, напечени от жаркото лятно слънце, изпускаха заразни зловония и бяха върхът на ужаса; а бежанците, които стигаха здрави и читави до местата, където още нямаше зараза, биваха посрещани с пушечни изстрели от ужасените поселници; или ако успеяха да намерят убежище, предаваха заразата на здравите. И на всичко отгоре сушата внасяше още по-голямо отчаяние в цялата тази трагедия; всички водохранилища бяха пресъхнали, не можеше да се поддържа чистота, едва имаше вода за

пиене. Във Виагранде принцът плащаше по една лира за всяка стомна вода, а принцесата като че бе станала бездънен кладенец, толкова много вода изразходваше, за да се мие час по час в тия стаи с мръсни стени и подове и зацапани врати, дето само като ги погледнеш, потръпваше; пък я мъчеше и жажда. Болките в червата вече не я оставяха; понякога като че имаше холерни спазми; така че дукът, ужасен, мислеше да бяга по-далече; но неговият страх бе неоснователен: тези болки, това гадене измъчваха принцесата повече от една година; вярно е, че преди не бяха така силни, но имаха същия характер. Като успокояваше чичо си, принцът изказваше пред него други опасения:

— Маргерита никога не даваше да викаме лекар... но аз много се страхувам... казаха ми, че може би има рак на стомаха...

Но дукът не го слушаше; засега той трябваше да мисли за собствената си кожа, защото всеки момент можеше да избухне холера във Виагранде, дори имаше вече някои тревожни признаци.

— Да се махаме оттук! — настояваше той. — Да отидем по-далече, в Мило, в Касоне, в планината...

А когато най-сетне в селото се появи първият случай и всички повтаряха: „Да се махаме... да бягаме по-далече...“, той се подрипка от страх.

Този път беше още по-трудно да се намери къща. Дукът отиде да търси към Мило. Принцът се приготви да замине за Касоне.

— Искаш ли да дойдеш и ти? — обърна се той пак към жена си.

Тя бе прекарала ужасна нощ, без да мигне, измъчвана от гадене и повръщане; едва се бе привдигнала и беше толкова бледа и отпаднала, че Киара рече:

— Недей, остави я... ще дойде, когато намериш къща...

Дори камериерките казаха, че не е разумно да я излагат на такова неудобство, докато търсят къща, че за нея е по-добре да тръгне, когато намерят къде да я отведат. Но братовчедката Грациела беше на обратното мнение, понеже била чула, че случаите в селото се увеличават бързо.

— Аз обаче бих казала да я отдалечим веднага оттук... в това състояние, в което е тя, организмът не може да се бори със заразата... Джакомо трябва да намери каква да е къща...

И дон Фердинанда беше на същото мнение, но Консалво, притиснал се до майка си, ѝ каза тихичко:

— Не, не отивай сега... тук е по-добре... после ще отидем всички...

Тя галеше момчето с хладната си слаба ръка и поглеждаше плахо мъжа си, очаквайки той самият да реши.

— Искаш ли да дойдеш или не? — запита я той с рязък тон, какъвто употребяваше, когато решенията почваха да го дразнят; и този въпрос, който имаше буквален смисъл за всички, за принцесата, която схващаше намеренията и жестовете му и отгатваше намеците, придоби друг смисъл.

— Не, ще те придружа...

Когато я видя да тръгва, младият принц настоя:

— Мамо, остани... или ме вземи с теб. — И младежът, обикновено весел и безгрижен, сега проявяваше страх и неспокойство.

— Няма място за всички! — отвърна принцът рязко.

Принцесата притисна сина си и му рече:

— Остани... остани... утре ще бъдем заедно...

После седна във файтона до мъжа си, държейки парченце камфор до ноздрите си; Балдасаре се качи на капрата и файтонът потегли.

До вечерта не дойде никаква вест от тях. През нощта, по някое време, пристигна бърз пратеник от дука, от Мило; той известяваше, че е намерил една дупка, дето имало място само за него; следователно те можели да отидат при Джакомо.

Междувременно във Виагранде се мятаха като обезумели, защото паниката се предаваше като зараза. Вече обвиняваха Джакомо, че ги е забравил, както оня егоист — дука; дон Бласко разправяше, че щял да се метне на някое магаре и да избяга, дето му видят очите, когато призори пристигна Балдасаре блед, разстроен и треперещ.

— Ваша светлост!... Ваша светлост!... Господарката, госпожа принцесата... Повали я холерата!... Издъхна за три часа!...

[1] Унтор — лице, на което в старо време се приписвало разпространението на чумата. ↑

[2] Стопанин, селянин. — Б.пр. ↑

[3] Нахалник, който си завира носа навсякъде(итал.). — Б.пр. ↑

- [4] Игра на думи: cavaliere означава рицар, конник и кавалер. —
Б.пр. ↑
- [5] Стара испанска монета. — Б.пр. ↑
- [6] Със задължение за отслужване на литургии (лат.). — Б.пр. ↑

На сватбения обред на принца с братовчедката Грациела, извършен три месеца след преминаването на епидемията, бяха поканени само роднините и неколцина от най-близките приятели: вдовецът беше още в траур и едно шумно празненство би било неподходящо. Впрочем самият принц обясняваше, че това е само брак по сметка: както той, така и братовчедката имали доста години на гърба си и следователно свързвали съдбите си без всякакви младежки фантазии, а само за да си помагат един на друг; братовчедката имаше нужда от човек, който да защитава интересите ѝ и да ѝ създаде отново положение в обществото, а принцът намираше нова майка за децата си. Затова този съюз, който се предсказваше от някои още когато разклатеното здраве на принцесата будеше страх за живота ѝ, а след нещастieto, ускорено от холерата, се очакваше всеки ден, получи почти всеобщо одобрение: изповедникът, викарият, всички духовници, които се навъртаха в този дом, смятаха, че това е уместно и разумно. Приготовленията за сватбената церемония бяха много скромни, защото не само младоженците бяха в траур; след тази ужасна епидемия почти нямаше семейство, което да не оплаква някой близък. Бенедето Джуленте, в Маскалуча, бе загубил в един ден и майка си, и баща си; принцеса Рокашано бе останала вдовица, на дукеса Радали бе умрял някакъв вуйчо — кавалер Джовани Артузо; но това нещастие не бе причинило голяма скръб, защото кавалерът, богат и бездетен, бе оставил цялото си състояние на дома Радали — узуфруктът за дукесата, владението за Джованино, на когото беше кръстник. По-скоро майката съжаляваше, че наследството не бе отишло у първородния ѝ син, заради когото бе пожертвувала живота си. Премахването на манастирите бе разстроило всичките ѝ планове, тъй като Джованино не можеше да стане вече монах и се бе върнал в светския живот; сега наследството идваше да изравни положението на двамата братя, тоест да омаловажи положението на първородния. Тя обичаше и двамата, но към дука освен обич изпитваше и някакво инстинктивно почитание като към глава на фамилията, наследник и

продължител на името и на бащината власт. За да не се осуетят плановете ѝ поради затварянето на манастирите и грешката на вуйчото, трябваше Джованино да не се жени; за постигането на тая цел тя оставяше младежа да живее на воля, задоволяваше всичките му прищевки — лов, коне и какви ли не развлечения, така че той да не се изкуши да промени живота си.

Прочее несъмнено беше, че дона Грациела щеше да се държи като майка към децата на принца. Балдасаре бе разказал на подчинените си подробности от писмата, разменени между младоженката и малката принцеса, които те повтаряха навред. Когато момичето научило във Флоренция за смъртта на майка си, толкова плакало, така се тръшкало, че директорката на колежа се хванала за главата и не знаела какво да прави. Имаше право, горката госпожичка! Сама, далече от дома, „да не може да прегърне майка си за последен път! Майчице мила! Майчице мила!...“ Трябвало човек да прочете тези писма; защото в „Сантисима Анунциата“ госпожичките получавали възпитание „комифо“; а принцеската била толкова будна и ученолюбива, че винаги вземала първите награди. Но най-сетне, когато кръстницата ѝ пратила кичур коси от покойницата и нейното молитвениче и нейната броеница, като ѝ обещала, че принцът скоро ще я прибере в къщи, и я съветвала да не го натъжава — горкичкия! — с тези писма, малката господарка се поуспокоила: „Имаш право, моя добричка кръстнице; бях забравила за скръбта на клетия татко, за да мисля само за своята; а това е несправедливо...“ Ами писмата, дето била писала направо на принца? „Скъпи татко, не се измъчвай повече; мисли като мен, че добрата мама е в рая и оттам ни гледа всички и бди над нас, и иска да се утешим, защото тя е сред блажените и всички ние, по волята божия, ще отидем един ден при нея...“ Наистина да се чудиш, че едно момиче на четиринайсет години може да пише така!... И тогава принцът ѝ съобщил важната вест; той бил неутешим поради загубата на тази праведница и щял да я оплаква до последния ден на живота си; но децата имали нужда от някой, който да замести майка им, та само с такава цел се бил вслушал в съветите на всички роднини, които го убеждавали да се ожени повторно; затова се женел за братовчедката, която по време на „голямото нещастие“ му била дала толкова доказателства за своята привързаност, пък и като роднина била най-подходяща за деликатната обязаност на втора майка.

От своя страна братовчедката, под диктовката на отеча изповедник, добави в края на писмото: „Мое скъпо дете, от това, което ти пише баща ти, разбираш, че отсега нататък имам още повече право да те наричам така, както впрочем винаги съм те наричала в сърцето си. Ще се стремя ти да не чувствуваш липсата на нашата скъпа близка, но не и да те накарам да я забравиш, което всъщност е невъзможно не само за теб, а и за всички нас. Ще се сбlijим още повече, аз ще бъда винаги до теб, за да бдя над теб и брат ти, както заръча блаженопочившата в предсмъртния си час. Горя от нетърпение да те притисна до сърцето си и ако засега училищните ти задължения не ти позволяват да се върнеш у дома, то ние ще дойдем да те видим в най-скоро време...“

Изминаха обаче много дни, без да се получи отговор на това писмо. Какво ставаше? Да не би пощата пак да се е забавила? Или пък госпожицата не е добре? Или е посрещнала зле известието за женитбата?... Балдасаре направи какво ли не, за да разсее това съмнение. Действително той полагаше големи усилия, за да скрие от хората и раздразнението на младия принц, но не успяваше; защото Консалво се бе настроил срещу бъдещата мащеха и баща си още от първия момент, когато узна за тоя брак. Разбира се, очаквайки деня на сватбата, братовчедката не идваше вече в двореца, нали сега там нямаше господарка, която да я посреща; но принцът ходеше при нея и искаше и синът му да ѝ прави посещения; напразно — младият принц не желаше дори да чуе такова нещо и когато завареше годеницата на баща си в дома на някои роднини, едва я поздравяваше, отвърщаше ужасно хладно на нейните излияния, докато тя най-настойчиво го наричаше „сине мой“; или той направо я отбягваше, показвайки омразата си към тази жена. За голяма изненада на всички принцът сякаш не забелязваше това, сякаш самият той се бе променил и също се стараше да спечели благоразположението на сина си: даваше му пари с шепи, оставяше го да прави каквото си иска, купуваше му кабриолети и английски коне. Но Консалво се държеше хладно и към баща си, избягваше го, по цели седмици се губеше от къщи — ходеше на вилата, на лов; така че полека-лека виждаха как принцът почва да се дразни и да пухти. Майордомът, нали беше миролюбив човек, се огорчаваше от това и се стараше да укроти младия господар.

Консалво не му обръщаше внимание; веднъж дори му отговори съвсем рязко:

— Не ми досаждай! Гледай си службата! Не ми досаждай!...

Ех, луди-млади! Луди-млади! Човек трябва да бъде търпелив към тях, да ги остави да правят каквото искат, докато поумнеят! Но принцеската? Възможно ли беше и тя да се обърне срещу баща си и мащехата? Такава разумна и послушна дъщеря, възпитавана в „Сантисима Анунциата“?...

След като се бави повече от седмица, отговорът на госпожицата най-сетне пристигна. „Скъпи татко, скъпа мамо — пишеше тя, — не ви се обадох по-рано, защото бях малко неразположена; нищо особено, не се тревожете; сега, благодарение на бога, мога да ви кажа с каква радост посрещнах това, което правите заради нас...“ и така нататък — цели две страници, изпълнени със сърдечни думи чак до заключението, в което пишеше: „Ваша безкрайно предана и признателна дъщеря, Тереза“. В същия смисъл тя писа и на брат си; но младият принц ѝ отговори, без да спомене за мащехата, без да намекне за предстоящата сватба, като че никога не бе чувал да се говори за това. Напротив, два дни преди церемонията замина с Джованино Радали и други приятели на лов, като каза, че ще се бави само двацет и четири часа. В деня на сватбата обаче, когато баща му и мащехата отидоха заедно с поканените в общината, той още не беше си дошъл. Нямаше го и вечерта, когато младоженците се върнаха от църква. Небивал скандал! Прислугата шушукаше, блюдолизците седяха като на тръни, младоженката се усмихваше насила, а Лукреция току повтаряше:

— А Консалво? Защо не пратите да го повикат? — Макар че няколко пъти ѝ бяха обяснили, че младежът е из полето, в Пиана.

Попребледнял, принцът казваше, че навярно се е случило някое нещастие с дружината. Наистина не беше се завърнал още никой от другарите на Консалво и дукеса Радали и синът ѝ дук Микеле, разтревожени за техния Джованино, през половин час пращаха хора в къщи. Да не се е обърнала лодката в Бивиере? Или се е прекатурил файтонът? Или е изгърмяла някоя пушка, боже опази?...

Дона Фердинанда обаче беше съвсем спокойна; тя беше сигурна, че нейният любимец навярно е устроил това, за да не присъствува на сватбената церемония; и в себе си одобряваше постъпката му. Що за глупост от страна на Джакомо да разправя, че се жени, за да не оставя

децата си без майка! Та неговите деца да не са пеленачета, че да трябва да се кърмят!... Пък и какъв ли авторитет имаше пред тях майката! Нали принцът не й разрешаваше да им зашие дори едно копче! А сега, виждаш ли какво ще стане? Братовчедката клюкарка ще се разпорежда в дома Франкаланца!

Старата мома пошушваше тия неща на Киара и на Лукреция, които пък ги разказваха на маркиза и на дон Бласко; и всички признаваха, че Джакомо се жени за Грациела само защото на младини си беше втълпил да я вземе за жена. Майка му не я искаше и тогава той се бе подчинил на нейната непреклонна воля; и дори като че ли бе забравил своето желание и се държеше хладно с братовчедката, като да не бе помислял никога за нея, гледайки си само сметките; но щом си уреди работите пак се върна към старата си възлюблена; а сега, след толкова години, когато не беше вече млад и имаше две големи деца, щом се освободи, хукна да се жени за нея — вдовица, застаряла, погрозняла — само и само да си отмъсти, да развали делото на майка си. Че не беше ли го развалил и по друг начин, като заобиколи желанията ѝ, изразени в завещанието, като ограби наследниците и сънаследника си? И какво беше останало сега от делата на покойната? Нали и Раймондо бе развалил брака, който тя бе желала! Ами Лукреция, дете трябваше да си седи в къщи, не взе ли, че се омъжи?... „Въртоглави! Дебели глави! Луди!“ Така се обвиняваха те пак един друг; но този път всички единодушно упрекваха принца, съюзяваха се срещу него; с изключение само на приора.

Сега той беше още по-равнодушен към светските дела, към фамилните борби, тъй като всеки момент щеше да замине за Рим. След премахването на манастирите всички в курията признаха, че ученият и свят касинезец трябва да се издигне по друг начин. Предложена му бе епископия по негов избор; но той, нали имаше по-високи цели, поиска да отиде в „Пропаганда Фиде“^[1]. И тъкмо тези дни, ръкоположен за епископ *in partibus*, бе повикан в голямата конгрегация. Какво го интересуваше него бракът на брат му, завещанието на майка му и всички жалки интриги, които плетяха неговите близки? В Рим го предшествуваше такава ярка слава и такива силни препоръки, че той беше сигурен, че с умението си за кратко време ще стигне до най-високите йерархически стъпала... Както у него, разтурянето на религиозните корпорации бе събудило други желания, други амбиции

и у дон Бласко. Превръщайки в облигации отмъкнатите от манастира пари, монахът най-сетне бе осъществил своята младежка мечта — да има своя собственост, да притежава капитал. Той почти бе забравил омразата си към племенника съперник и не се интересувахе вече нито от него, нито от другите. Но „апетитът идва с яденето“ — казва поговорката, и дон Бласко не се задоволяваше с тия няколко хиляди унции, искаше да забогатее истински, търсеше начин да трупа пари. Затова гледаше да докопа нещо от имотите на капеланиите и бенефициите; и като виждаше, че Джакомо го залъгва с празни приказки и въпреки обещанията бе почнал да води делото самостоятелно, той стана душата на съюза, замислен срещу него, като пусна в действие същата система, която принцът бе приложил срещу братята и сестрите си. „Който вади нож, от нож умира“ — казва друга една поговорка; и принцът, който бе принудил Раймондо и Лукреция да му платят за неговата подкрепа, трябваше да запуши устата на чичо си, дете винаги плещеше каквото му дойдеше на езика; сега беше почнал да дрънка, че работата със смъртта на принцесата не била много чиста; че да принуди „нещастната Маргерита“ да избяга в Касоне, когато била толкова зле и дори вече имала първите признаци на холера, това значело, че е искал да се отърве от нея, след като ѝ бил продиктувал завещанието, с което я накарал да остави всичко на него и нищо на децата; и че Консалво имал основание да се държи хладно, и че... и че...

Тогава принцът призна правата на роднините си при подялбата на имотите и всички се успокоиха. Успокоиха се привидно, защото всъщност омразата им кипеше тайно. Джакомо не смееше да се скара с монаха, за да не го отблъсне от себе си сега, когато чичото имаше пари; по същата причина не се заяждаше и с леля Фердинанда; още помалко с дука, до чийто депутатски авторитет прибягваше, за да му помогне срещу хищническия фиск. Но срещу всички други той изливаше яда си, сърдит, раздражен, жесток като звяр. Най-големият му кошмар беше данъчният агент — някой си Стравузо; освен като много алчен, този човек бе прочут и като ужасен урочасник; и принцът, когато се нахвърляше срещу него, от страх не смееше да произнесе името му, наричаше го само „Сохрани боже“, като стискаше в шепата си един амулет — обикновено парче желязо във форма на ръка, която прави знак на рога.

— Аз ли да разговарям със Сохрани боже — казваше той на чичо си на сватбената вечер. — Да не съм луд!... Махнете го оттук! Преместете го, този пладнешки хайдутин, дето обира хората!... Не му ли стига, че ме накара да платя двайсет на сто за освобождаването на имотите от капеланиите — двоен данък за наследство, като между чужди хора! Че ние ако бяхме чужди, нямаше да наследим нищо! Та имотите се възвръщат на нас именно защото основателите на тези фондове са наши прадеди!

Дукът, който превъзнасяше до небето новите закони, го посъветва да не се оплаква: дори и като се приспадне двайсет на сто, останалото е пак чиста печалба. В случая най-важното за законодателя било да се отнемат от монасите толкова имоти и ренти, които да бъдат отредени за увеличаване състоянието на отделните граждани, следователно за увеличаване на общественото благосъстояние. Затова, докато чакаше да вземе своята част от подялбата на освободените имоти, той бе направил постъпки да му дадат Карубо и Фонтана Роса — две имения на манастира „Сан Джулиано“, за които скоро щеше да получи право на владение, и насърчаваше племенника си да стори същото: да си избере някое хубаво имение, което да изплаща годишно с доходите от него, и така да го разработи, че да повдигне цената му. Но принцът отвърна:

— Не мога, ваша светлост. Изповедникът не ми дава. Щял да ми го впише като грях; и тъкмо в тоя тържествен ден на моята сватба искам да го послушам. Това не значи, че ваша светлост е постъпил зле; но нашите случаи са различни...

Дукът го загледа право в очите, за да се увери дали говори сериозно, или се шегува; после изказа същото възражение, с което принцът се бе обърнал към дон Бласко:

— Че тогава защо искаш да си възвърнеш имотите от капеланиите? Нали и те са църковни!

— Не, ваша светлост — отвърна принцът. — Според заръката на учредителите църквата имаше право само да ги управлява. Само рентите от тях трябва да бъдат използвани за свети цели и за това сме отговорни всички ние...

Докато те водеха тези разговори, другите роднини продължаваха да разискват отсъствието на младия принц, клюкарствуваха скришом от новата принцеса, която се показваше загрижена, страхувайки се

както мъжа си да не се е случило нещо лошо на младежа, и казваше, че трябва да изпратят хора в Пиана, за да проверят какво е станало. Въпреки безпокойството си тя се грижеше за сервирането, даваше тихо нареждания на Балдасаре, канеше настойчиво гостите да си вземат повторно от сладкишите и сладоледите, като по този начин за пръв път изпълняваше задълженията си на домакиня. Дон Бласко не чакаше много да го молят: сега, когато бяха ударили катинара на „Сан Никола“, той можеше да закъснява докогато си иска; и докато лапаше лакомо, използуваше времето си да поразпита хората кои са най-платежоспособните фирми, защото и той бе почнал да дава заеми. От време на време се приближаваше към групата на мъжете, където дукът, след като бе завършил разговора с племенника си, говореше за обществените работи. Въпросът, който засега безпокоеше депутата, беше въпросът за Общината. Там работите вървяха зле, приятелите на големеца настойчиво го молеха да поеме ръководството, да докаже още веднъж, че обича своя роден град; но той заявяваше, че му липсва не желание, а сила. Беше вече депутат, общински и окръжен съветник, член на Търговската камара, на Земеделското сдружение, председател на управителния съвет на Кредитната банка, член на контролния съвет на Националната банка и на Сицилианската банка; та не стига това, ами го слагаха и във всички надзорни съвети и анкетни комисии. При всяко ново назначение той протестираше, че това му е вече много, че нямам време за нищо, че трябвало да отстъпи място на други; но след продължителен и вежлив спор накрая трябваше да се предаде пред настояванията на приятелите си. Противниците, републиканците, недоволниците крещяха срещу това съсредоточаване на толкова длъжности в ръцете на едно и също лице; и сега дукът изтъкваше именно тая причина, за да отказва да стане кмет. След голямата мъка поради сполетелите го нещастия Бенедето отново бе почнал да се занимава с обществена дейност и настояваше пред чичото, повтаряше поканата от името на Общинския съвет, като се позоваваше на това, че липсват способни хора.

— Няма да ме убедиш, че само аз мога да бъда кмет — отвърна депутатът. — Защо не станеш ти?

— Защото нямам такива заслуги като вас, ваше превъзходителство!

— Кажи ми само, че приемаш, и след петнадесет дни ще получиш назначение.

Бенедето продължи да увърта, като се усмихваше и се преструваше, че не вярва положението да е сериозно; всъщност в душата си той не желаше нищо по-силно от това; но го възпираше едно голямо затруднение — съпротивата на жена му. Чуеше ли го да заговори за обществени задължения, за изборни длъжности и либерална политика, тя винаги избухваше, заканваше се, че щяла да заповяда да изритат по стълбите ония, които идваха да го търсят в качеството му на общински съветник и председател на Националния кръжок; че щяла да къса книгата, адресирани до мъжа ѝ, преди той да ги прочете. Щом като му вдигаше олелия за такива дребни неща, какво ли щеше да направи, когато узнаеше, че е станал кмет? Възпиран от този страх, Бенедето отклоняваше подновените предложения на чичото, който бе запазил за последния си удар най-силния аргумент;

— В деня, когато се оттегля, ще намериш почвата подготвена...

Докато депутатът настояваше, Лукреция злословеше за мъжа си пред Киара, дона Фердинанда и маркизът одумваха принцът, блюдолизците ухажваха новата принцеса, а дон Бласко ходеше да бърби ту при едните, ту при другите, чу се трополене на файтон, пристигащ в кариер, и всички възкликнаха;

— Консалво!... Младият принц!...

Балдасаре се бе втурнал да го посрещне. Младежът беше в спретнато облекло, с чисти ботуши, като че ли сега щеше да излиза; но на разтревожения майордом, който го разпитваше какво се е случило, той отговори: Останах жив като по чудо!

Когато влезе в салона и всички се струпаха около него, почна да разказва историята на някакво заплетено прежеждие: как се заблудил в Бивiere, как гладувал дванайсет часа, как се разбила лодката, в която бил.

— Господи!... Господи!... Свети боже милостиви! — възклижаваха всички наоколо му.

А принцесата току повтаряше;

— Ах, този лов! Сине мой, какъв страх брах!

Самият принц даваше вид, че вярва на тази история и всички от предпазливост се преструваха на зарадвани, задето Консалво се е отървал; само дона Фердинанда бърчеше тънките си устни в иронична

усмивка, защото добре знаеше, че нейният любимец не е преживял нищо такова... В същото време Бенедето докладваше тихо на жена си за предложението да стане кмет, направено му от чичото, и за своя отказ. Лукреция се извърна да го погледне и право в лицето му изтърси:

— Ти винаги ли ще бъдеш глупак?

Лукреция си бе въобразила, че кметската длъжност ще облагороди някак си мъжа ѝ, като му предаде авторитета, славата и важността, които той не притежаваше; обаче след като дукът издействува назначение за Джуленте, тя разбра, че Джуленте си остава Джуленте — обикновен чиновник, жалък писарушка, слуга на хората. А когато я нарекоха кметица, почервения като мак, сякаш я обидиха, сякаш и най-вежливият тон криеше неискреност и иронична подигравка. И тя вече не остави на мира Бенедето; след като го бе накарала да приеме тая служба, сега му натякваше, че няма полза от нея, че била свързана с неприятности и опасности; ако поради голямата си заетост той се прибереше в къщи по-късно от обикновено, уморен и гладен, тя го посрещаше нацупена, с почти раздигната трапеца и студено ядене; дойдеха ли хора да търсят кмета, викаше на камериерката:

— Няма го! Няма никой! Изгони тия нахалници! — Така че нахалниците да чуят и да се откажат вече да идват.

Ако все пак, от предпазливост, по необходимост, Джуленте приемаше тия хора, тя си мятеше шала на главата и отиваше при роднините или приятелките си и почваше да се оплаква:

— Не мога вече да издържам! Струва ми се, че ще полудея! Какъв адски живот! Ах, ако знаех...

Колкото повече се мъчеха да ѝ докажат, че не е права, че Бенедето я обкръжава с обич и уважение, толкова по-силно го намразваше: въобразяваше си, че мъжът ѝ я малтретира, обвиняваше го за какво ли не. Понеже семейство Джуленте не бяха получавали земи, тя го смяташе за сетен бедняк; и като не можеше да докаже основателно това, обвиняваше го, че е скъперник. Той ѝ позволяваше да харчи колкото иска, но нали си бе втълпила, че е скъперник, вярваше твърдо в тази фикция като в действителен факт; и с вид на

примирена със съдбата си жертва, почти със сълзи на очи, отказваше да купува за себе, каквото и да било; отказала се беше от всякакви тоалети, шапки, накити и ходеше облечена като слугиня. Мъжът ѝ не можеше да изтръгне от нея обяснение за тази небрежност; но в двореца тя се отприщваше и говореше непрекъснато против него; а ако принцът или дон Фердинанда ѝ напомняха как беше побесняла да се жени за него, заяждаше се с тях:

— Защо не сте ми отворили очите? Отде да го знам какъв е! Вие трябваше да ме предупредите!

— Ой, ой! Че забрави ли всичко, каквото направи?

— Отде да го знам какъв е! Вие сте виновни, че не сте ме спрели да извърша тая глупост!

И тая нова мисъл така се бе загнездила в главата ѝ, че когато се отприщваше пред първия срещнат, когато се оплакваше за нещастията си пред хора, с които бе разговаряла едва веднъж, за свое оправдание тя казваше:

— Моето семейство ме измами. Този мъж не беше за мене; те ме омъжиха за него насила... погубиха ме!

Освен това клеветеше Джуленте и за друго, осмиваше неговия патриотизъм, като го отдаваше на амбицията му или го отричаше напълно.

— Този глупак е станал либерал, за да бъде нещо. Но не стана нищо. Остана си кръгла нула. Герой от Волтурно ли? Я гледайте бедрото му — по-здрavo и от моите крака!

Често пъти без всякакъв свян разправяше и по-лоши неща отчасти защото не разбираше, че това е неприлично, отчасти защото смяташе, че на нея всичко ѝ е позволено. Никога не се надигаше от леглото преди дванадесет часа и цели два часа се мотаеше размъкната, с една фуста върху нощницата, с разголен врат и ръце, нахлузила на бос крак домашните пантофи; показваше се в този вид пред камериера и готвача и дори беше готова да приема така гости; и ако Бенедето беше в къщи и възкликваше умолително: „Но Лукреция, за бога!...“ тя го гледаше учудено и му се блещеше:

— Какво има? Това са близки хора! Да не трябва да слагам бален тоалет? Оня, дето ми го поръча от Париж?...

А ако той ѝ кажеше да си поръча, да похарчи всичко, каквото иска, тя свиваше рамене:

— Аз ли? Че за какво ми е? За какъв дявол ми трябва? Не ходя вече никъде, не познавам вече никого от моето общество! Ти пести, пести си парите!...

Притиснат до стената, понякога той загубваше търпение; тогава тя го заплашваше, че ще го напусне.

— А, така ли се държиш? Внимавай, защото ще те зарежа!... Не ме карай да ме прихванат да си ида, че иначе и насила не можеш ме задържа!... Нали знаеш какви сме ние Уседа, като си наумим нещо! Раймондо обърна света наопаки, за да остави жена си и да вземе друга! Джакомо се беше зарекъл да се ожени за Грациела, та умори оная клетница преждевременно...

— Мълчи!... Какво приказваш!

Затова той понасяше всичките й щуротии, капризи, противоречия, упреци и насмешки. Не по-малко от скритата вражда на жена му го притесняваше и покровителството на чичото дука. Депутатът, който вече не ходеше в столицата, посвещаваше цялото си време на своите сделки, наблюдаваше полската работа, подобряваше имотите, купени от неприкосновеното имущество на църквата, спекулираше с търговете, възползуваше се от доверието пред държавните учреждения, за да си възвърне онова, което бе похарчил за революцията. И като си даваше вид, че съветва Джуленте, убеждаваше го да направи това, което той искаше. Официално кмет бе племенникът, но фактически беше дукът. Без неговото съгласие не се местеше дори един стол в Общината; особено когато трябваше да се назначават чиновници, да се възлагат обществени строежи, да се разпределят доброволни служби, от които имаше косвени или морални облаги, той налагаше своята воля, протежираше своите поклонници, па били те и некадърни, тикаше напред хора, от които можеше да очаква нещо в замяна, не щадеше ония от противната партия, каквито и заслуги и препоръки да имаха. Умееше да се преструва на съвсем безпристрастен, да тласка племенника си да прави това, което той самият искаше, сякаш наистина не го интересува нищо; и така, с цената на явни неправди, на открити нарушения на закона бе превърнал Общината в избирателна агенция, фабрика за привърженици. От уважение и от стеснение, най-вече поради надеждата, че ще получи политическото наследство на чичото, Бенедето не смееше да му противоречи; ако по повод на някое по-

сериозно нарушение той проявеше за миг колебание, дукът надвиваше тези угризения, като го убеждаваше, че политическата борба е необходима, или пък поемаше задължение да оправи работата по-късно, или просто му даваше да разбере, че в края на краищата трябва да го слуша, защото на това място го е поставил той. В замяна на това му гарантираше подкрепата на правителството и префектурата, поддържаше го в съвета, сипеше похвали за него дори и в семейството, като даваше отпор на Лукреция, която го оскърбяваше пред всички. А тя, за да угодничи на чичото, отвърщаше, че мъжът ѝ правел нещо добро само когато следвал неговите съвети; обратно, останеше ли насаме с Бенедето, почваше да го хока, че се подчинявал сляпо на дуката:

— Говедо! Глупак! Наивник! Не разбираш ли, че те изцежда като лимон? Че иска да вади кестените от огъня, без да си гори ръцете?... Поне да умееше да си поискаш своята част!

И го съветваше да участва в гешефтите на депутата, да продава авторитета си, да иска пари за работите, които бе длъжен да извършва; и то без всякакви скрупули, като нещо съвсем естествено, както бяха правили Вицекралете по времето, когато са имали власт. Така, донейде заради жена си, донейде заради чичото, Джуленте допускаше какви ли не нередности, без да отдава значение на това, излагаше на риск доброто си име на безкористен либерал, на „герой от Волтурно“. Но амбицията го бе заслепила, той искаше да представлява нещо в политиката и Парламентът беше неговата цел, заради която търпеше да седи в Общината. Понеже рано или късно дукът щеше да се оттегли, той искаше да го замести; всички роднини си правеха сметка да пипнат спестените пари на депутата, той аспирираше за политическото му наследство; депутатското кресло в Камарата щеше да бъде потвърждение, признание за неговия патриотизъм, за неговите способности. Затова пък презрението на жена му растеше: тя не проумяваше как може човек да изпълнява една обществена длъжност само за удоволствие, без да печели от нея, да си губи времето, като пренебрегва заради тая служба всякакви други задължения, да не си гледа личните интереси, да не ходи никога на полето, да оставя всичко в ръцете на чифликчиите и арендаторите. Като че той можеше да си позволи този лукс! Като че ли беше принц ди Мирабела!...

Виж, Консалво можеше да прави и правеше каквото си иска. Той не само не се интересуваше от домашните работи — защото баща му

се грижеше вместо него, ами се прибираше в къщи само да спи, когато, разбира се, спеше. Напуснал бе стаята, в която се бе настанил след завръщането си от манастира, и си бе обзавел жилище на първия етаж, с изглед към вътрешния двор, след като бе съборил някои стени, зазидал прозорци, отворил нова стълба, изобщо доразбъркал още повече плана на двореца. Принцът го бе оставил да прави каквото си иска. И не стига, че живееше съвсем отделно от останалите членове на семейството и си имаше лична прислуга, ами сега се хранеше сам, заявявайки, че часовете на баща му не му били удобни. Принцът се бе съгласил и с това, за голямо учудване на всички, които познаваха неговия деспотизъм, нуждата му да упражнява абсолютна власт. Младежът водеше весел живот: коне, фойтони, лов, фехтовка, хазарт и всичко останало. Понеже „Казиното на благородниците“ бе унищожено от пожара през шестдесет и втора година, заедно с няколко групи свои другари той бе основал един клуб, който представляваше по-богата и по-елегантна реставрация на старата институция; и макар че там се допускаха само истински благородници, Консалво бе натикал двама-трима младежи, които не принадлежаха към кастата, но му бяха сводници. Той покровителствуваше и се сприятеляваше само с ония, които му служеха, които му се възхищаваха и го ласкаеха. Както в новициата и сега се подиграваше на по-малко благородните и по-малко богатите от него; една от причините да се сърди на баща си беше именно скъперничеството на принца, който бе оставил новите богаташи да го изпреварят. Външният блясък на Уседа, който преди 1860 година изглеждаше нещо необикновено, сега бе достигнат, ако ли не и надминат от мнозина замогнали се; и докато в двореца мебелите от преди петдесет години се разпадаха на парчета, а ливреите от миналия век служеха за храна на молците, имаше хора, които пръскаха цяло състояние, за да си обзаведат дом и екипажи по последна мода. Но според принца старите мебели и ливреи бяха още един признак на благородство; и ако сега всички държаха портиери, докато преди двадесет години в целия град само Уседа имаха портиер, кой би могъл да се похвали с пирамида в преддверието?...

Впрочем от своя страна Консалво се стараеше да заличи впечатлението от бащиното скъперничество. Когато, качен на някой break или stage^[2], пристегнат в специално поръчаните си от Флоренция костюми, той управляваше като опитен кочияш четирите коня,

спираше, за да накачи приятелите си, които срещаше по улицата, после задминаваше всички, други екипажи и както прадедите си шибаше с камшика кочияшите, дръзнали да не му сторят път, хората се спираха да му се любуват, назоваваха името и титлата му с известно чувство на гордост, като че ли частица от неговия блясък можеше да се предаде и на оня, който го поздравяваше, който го познаваше поне по име, и дори на самия град, където бе роден. Дали беше купил, или продал чифт коне, изгонил или прибрал отново някой слуга, спечелил или загубил на карти — новините за тези събития ставаха предмет на разговори; общо взето, всички го хвалеха, че ненавижда мащехата, обяснявайки това с почитта, която той хранеше към паметта на майка си; всички бяха заинтересувани и загрижени да го оженят и от време на време се разнасяше слух за някой вероятен брак, който го караше да се превива от смях, когато му го казваха. Той отвърщаше, че за сега искал да се забавлява, занаят ще има време да се зароби. И неговите постоянни посещения на тая или оная дама, скъпите подаръци, които правеше на певиците и актрисите, потвърждаваха този отговор; за Паскуалино Ризо отново бе настъпило щастливото време на младия граф Раймондо, защото и сега господарчето му даваше възможност да си изкарва хляба.

Младият принц се славеше с подвизите си и в друга една среда, не така елегантна, но не и по-малко прочута. Заедно с най-разюзданите си приятели той бе образувал една компания, която нощем беше страшилище за половината град. Въръжени с рапири, револвери или дори обикновени ножове, те разхождаха най-долнопробните проститутки, пееха, колкото им глас държи, гасяха газовите фенери, закачаха се с минувачите, крещяха и хвърляха камъни по стъклата на кръчмите и публичните домове, за да им отворят, сядаха да играят на токо или на брискола с развратниците, заръчваха вечери и накрая трошаха всичките чинии; кръчмарите ги оставяха да се налудуват — нали като чупеха — плащаха! Понякога обаче от каприз, от желание да върши своеволия, да упражни наследствения деспотизъм на Вицекралете, младият принц отказваше да плати сметката или я заплащаше с тояги; и както беше способен да пилее пари за жени, така можеше да отмъкне на шега последните грошове от джоба на някоя нещастна уличница (за да я възнагради на следващия път!), да я остави

разплакана и бълваща куп мръсотии, които го караха да се залива от смях.

Често пъти слизаше със своята шайка на пристанището, отиваше да се весели в кръчмите, където се напиваха английските моряци; качваше се на някоя маса, вземаше думата най-безцеремонно и проповядваше канона на свети Бенедикт, повтаряше политическите сентенции на чичото дука и на Джуленте; без да знае нито дума английски, най-сериозно разговаряше дълго с моряците, измисляйки си сам един език, който никой не разбираше; много пъти това завършваше с „боксов мач“ и съответно — натрошени ребра и чинии... Ах, да го беше видял отнейде брат Кармело! Калугерът съвсем измършавял и оглупял, се появяваше понявга в двореца, за да повтаря обичайната си песен: „Изгониха ме оттам!... Изгониха ме!...“ Не можеха да изтръгнат от устата му нищо друго. Когато при нощните си походи Консалво отиваше към „Сан Никола“, постоянно го виждаше да броди из улиците на квартала като призрак или застанал да съзерцава тъмната грамада на манастира; младият принц го вземаше на подбив, като преправяше гласа си и му викаше: „Отче приоре!... Отче игумене!... Къде са свинете Христови?“, а дружината му се заливаше от смях.

Консалво беше душата на дружината, нейният признат главатар, на когото всички се подчиняваха. Джованино Радали идваше често с него; но макар че сега той беше свободен, богат и барон, пак не беше спокоен — ту правеше големи лудории, ту обуздаваше другарите си; когато вземаше участие в гуляите, най-често имаше мрачен вид или се смееше пресилено. От време на време изчезваше, отиваше в Аугуста, в земите, оставени му от вуйчото, където никой не можеше да го открие, ако на него самия не му хрумнеше да се завърне. Тогава Консалво пак почваше да го влачи по гуляи.

Една нощ, заради жени, бандата се сби с една дружина момци от народа — бръснари и търговски посредници; вдигнаха се тояги, лъснаха ножове, но за щастие пристигнаха стражите и всички изчезнаха. Битите момци, измамените съпрузи, жертвите на техните своеволия не смееха да се оплачат; ако някой заплашваше, че ще ги даде под съд, хората го разубеждаваха, защото имаха пред вид кои са тия господа — барон Радали, младият принц ди Мирабела, младият маркиз Куньо! И полицията, ако прибегнеха до нея, оправяше набързо

работата — някоя и друга банкнота и готово! Но тия имена имаха такъв престиж, че малцина се осмеляваха да се оплакват; повечето смятаха за чест да съперничат на тия господа, възхищаваха им се, говореха за тях с най-голямо уважение. На карнавала гаменчетата и хамалите обичаха да се маскират като барони: надянали стар фрак върху закърпените ризи и дрипавите панталони, с огромна книжна яка и картонен цилиндър, висок като комин, те обикаляха на тумби и сред смеховете на минувачите си подвикваха един друг с имената на истинските барони: „Сбогом, Франкаланца!... Радали, как си?... Да отидем на театър, маркизе!...“

Какво би правил работникът без тези благородници? Техният лукс, техните удоволствия, дори техните лудории даваха възможност на простолюдието да работи и да изкарва нещичко! А младият принц имаше редки пръсти, пилееше пари наляво и надясно. Баща му му плащаше конете и файтоните, пушките и кучетата и му отпускаше по сто лири на месец за дребни удоволствия; но понякога Консалво проиграваше за една нощ рентата си за цяла година; а на другия ден тичаше при всички лихвари в града, които срещу подписването на една поличка му даваха каквото поиска. Що се отнася до роднините, те или го насърчаваха да пилее пари, или не се занимаваха с него, или направо бяха обезоръжени от неговата политика, защото той знаеше слабото място на всеки, знаеше как да ги подхване. Само Бенедето схващаше, че този живот навярно му струва много пари и се досещаше за дълговете; но младежът го привличаше на своя страна, като гъделичкаше тщеславието му на патриот, на герой от Волтурно, на бъдещ депутат. Впрочем ако Бенедето изразяваше своите опасения пред жена си, за да я накара да предупреди принца, Лукреция веднага скачаше:

— Ти защо се месиш? Остави го да прави каквото иска! Да не мислиш, че моят племенник е голтак, та не може да си позволи такъв лукс? Може да си плати дълговете и още как!

От своя страна дона Фердинанда изпадаше в екстаз от успеха на своя любимец и от радост нявга-нивга му даваше по някоя банкнота от пет лири, за която младежът я обсипваше с благодарности, а после я оставяше като бакшиш на келнера в кафене „Сицилия“. Дукът, затънал в сделки, подушваше какви каша бърка племенникът му, но беше достатъчно той да го нарече „спасител на страната, велик държавник“

или да му предскаже министерско кресло и депутатът млъкваше. А после, за да спечели още повече благоразположението на дон Фердинанда, Консалво я подкрепяше, когато тя крещеше срещу подлеца; и в това той беше искрен, защото, без да се меси в политиката, бе привърженик на абсолютната власт, защитник на господарите, закрилник на негодните. Обаче тия чувства не му пречеха да се държи добре със свако си Джуленте, към когото все пак не се обръщаше с „ваше превъзходителство“, а с обикновено „вие“; после пък се съгласяваше с леля Лукреция, когато тя се оплакваше от онова говедо, мъжа си. Така, макар и да се държеше хладно към баща си, той следваше неговия пример, като подхващаше всекиго откъм слабата му страна, подкрепяше маниите на всички Уседа. Леля Киара вече говореше, че ще осинови незаконното дете на слугинята — той одобряваше това решение. Чичо Фердинандо, който си въобразяваше, че страда от всички болести тогава, когато пращеше от здраве, сега, когато видимо линееше, се смяташе за съвсем здрав и не можеше да търпи хората, които го съветваха да повика лекар: Консалво го поздравяваше радостно за отличния му вид...

Колкото до дон Бласко, от известно време той не се мярваше в двореца. Откакто си имаше свой дом и управляваше капиталите си, манията да критикува всичко и всички в рода го бе напуснала: попаднеше ли между роднини, поприказваше малко за това-онова и бързо си отиваше. За да не живее сам, бе прибрал при себе си Тютюнопродавачката, мъжа ѝ и дъщерите ѝ; така че сега беше напълно обслужван и нямаше вече нужда от нищо. А от известно време направо бе станал неуловим. „Какво прави чичо?... Какво прави дон Бласко?“ — ала никой не знаеше нищо за него. Принцът, маркизът, Лукреция, донейде и Бенедето гледаха да спечелят благоразположението му заради парите, които навярно имаше спестени; но той отбягваше всички и щом чуеше да намекуват с усмивка за неговото богатство, почваше пак да крещи като едно време: „Какво ти богатство, по дяволите!... Какво ти...“ — и бълваше нечувани ругатни.

Но един прекрасен ден, когато Бенедето четеше в известията на префектурата списъка на последните купувачи на църковни имоти, намери името Матео Гарино.

— Не се ли казва така мъжът на Тютюнопродавачката? — запита той жена си.

— Струва ми се, да... Защо?

— Купил Кавалера, една от най-плодородните земи на бенедиктинците.

Без да се колебае нито миг, Лукреция възкликна:

— Гарино ли? Купил го е чичо дон Бласко!

Не след дълго истината излезе наяве: Гарино беше подставеното лице на дон Бласко, който бе дал парите и вече бе влязъл във владение на латифундията... Един монах, един бенедиктинец, който е дал обет да остане беден, да купува земята на своя манастир, да погазва така божия закон?... Избухна нечуван скандал: дона Фердинанда похули брат си; дукът се усмихна скептично и припомни яростните заплахи за вечни мъки в пъкъла, които монахът бе избълвал; самият принц, макар и да не искаше да си спечелва омразата на тоя чичо, дето купуваше такива имоти, клатеше глава; и всички ревностни католици, привържениците на курията, освободените монаси, бурбонците, които някога бяха големи приятели на дон Бласко, се опълчиха срещу него. Но когато му предаваха тия злостни слухове, той викаше:

— Точно така, Кавалера е купен за моя сметка. Е, и какво от това? Кой има нещо против? Сестра ми ли, дето е лихварка от петдесет години? Моят племенник ли, който ограби всичките си близки? Те ли са моралистите и съзнателните хора?... Аз нямам такива угризения! Ако аз не бях купил Кавалера, щеше да го вземе някой друг — не можеше да остане собственост на манастира по простата причина, че манастирът вече не съществува! Напротив, дори като е в моите ръце, все едно, че е на „Сан Никола“; та затова възобнових параклиса и отслужвам там литургия всеки път, когато се качвам в имението; че ако го бяха взели други, сега щяха да го превърнат в свинарник!...

Наистина той отслужваше литургия от дъжд на вятър, защото беше много зает: разораваше нивата, изкореняваше старите насаждения, копаеше кладенец, разширяваше чифлика, превръщайки го в курортна вила; местеше оградата, като закръгляше границите както си иска; затова трябваше да си отваря очите с копачите и зидарите да не го оберат. На полето, за да бъде готов за дъжд и вятър, той надяваше със ловджийски жакет и ботуши до коляно; като се върна в града, хвърли расото и монашеската качулка, но си уши черен костюм като на протестантски пастор, със закопчана догоре жилетка и висока якичка. Затова осъждаше ония двама-трима от старите си

другари, които съвсем се бяха разсъблекли, отдавайки се най-безсрамно на светски живот, като санкюлота отец Рока; или пък тия, които, без да хвърлят расото, със своето поведение даваха повод на хората да говорят, като отец Агатино Ренда, дете по цял ден киснеше в дома на вдовицата Рокашано и играеше на карти от сутрин до вечер. Отец Джербини бе отишъл в Париж, където бе назначен за ректор на колежа „Мадалена“; други, останали в града, бяха свещеници; но на всички дон Бласко сочеше себе си за пример.

Брат Кармело, който ходеше често при него, както при принца, сякаш не бе забелязал промяната на негово преподобие и с отчаяни жестове повтаряше вечната си песен: „Изгониха ме оттам!... Изгониха ме!...“ Дон Бласко му даваше някой и друг грош и го черпеше с вино, утешавайки го с благи думи; но след като пийнеше, маниакът съвсем оглупяваше и почваше да се заяжда със сатанинските изчадия, дето ограбили манастира:

— Убийци и хайдути! Хайдути и убийци! Най-големият манастир в кралството!... Че и ония хайдути, дето закупиха неговите имоти! В пъкъла! В пъкъла, проклетници!...

Веднъж, когато бе обезумял съвсем, той коленичи, взе да се кръсти и да нарежда:

— В името на отца и сина и светаго духа! Заклевам ви в бога! Върнете краденото от „Сан Никола!“... Хайдути! Гадове! Християни ли сте или турци! Мислете за душата си! Огън да ви гори!

Загубил най-сетне търпение, дон Бласко го хвана за рамото и го изблъска навън:

— Добре, добре, разбрахме... ама сега си иди, че имам работа!

И като хлопна вратата под носа му, обърна се към дона Лучия:

— Тоя луд старец почва да ме дразни! Ако дойде пак, изхвърлете го по стълбите, разбрахте ли?...

[1] Католическа конгрегация за разпространение на вярата. — Б.пр. ↑

[2] Названия на коли — екипаж и каляска (англ.). — Б.пр. ↑

Една нощ, когато Лукреция хъркаше дълбоко в леглото, а Бенедето проучваше на масата общинския бюджет, внезапно звънене стресна съпруга и събуди съпругата. Когато отиде да отвори, Бенедето видя пред себе си младия принц, блед като платно.

— Дайте ми да се измия — рече той на свако си и измъкна от джоба на жакета окървавената си десница.

— Консалво! Какво е станало? Какво ти е?

— Нищо, не викай... Искях да отворя един прозорец, строших стъклото и се порязах... Дайте ми да се измия!... Дребна работа...

Раната обаче беше дълбока: започваше от опакото на дланта, минаваше под ставата на палеца и стигаше до китката. Залепена с пластир, навярно се беше отворила наново, защото на кърпичката, с която бе превързана ръката, не бе останало нито едно бяло ъгълче и кръвта капеше по костюма и ризата му.

— Не можех да се върна у дома в такъв вид... — обясняваше младежът, докато държеше ръката си потопена в един леген, където водата почервения; но загубил изведнъж увереността, която го бе крепила до този момент, той почна да трепери, студена пот изби по челото му, тревожният му поглед зашари наоколо и в него Джуленте сега долови уплахата от ненадейно нападение, страха от смъртта, съзряна в блясъка на някоя кама.

— Кажете истината: как стана това?

— Пак ли?... Казах ви, строших стъкло... Извикайте по-добре Джованино, който ме заведе при аптекаря и чака долу...

Приятелят му, по-блед и от Консалво, потвърди разказаното. Истината се разбра на другия ден. От известно време Консалво задириал дъщерята на белведерския бръснар Дезуалдо Марота; бащата учел момичето на фризьорски занаят и макар че тя по цял ден обикаляла улиците, не обръщала внимание на никого, защото имала голям страх от братята си, които по отношение на честта не се шегували. Но младият принц, като си намислеше нещо, не мирясваше, докато не задоволи каприза си; и въпреки молбите, предупрежденията

и заплахите на братята Марота бе заангажирал всички сводници в града, за да сломи съпротивата на момичето и на семейството, като обещавахе да я прибере от улицата, да я спаси от този труден и опасен занаят; да ѝ отвори голямо шапкарско ателие, като ѝ осигури и клиента измежду всички свои роднини и приятелки. Но всичко бе напразно. Тогава, като видя, че с добро няма да получи нищо, един прекрасен ден той накара да отвлекат момата и я държа три дни при себе си в Белведере. Известно време братята мълчаха, сякаш не знаеха нищо за това. Едва в оная ужасна нощ, когато младият принц излизаше от кафене „Сицилия“ заедно с Джованино Радали, усети, че някой го блъсна и едно острие разряза ръката му, протегната инстинктивно, за да се запази. „Пак ще се срещнем!“ — каза му нападателят и побягна при виковете на Радали.

Принцът не каза нищо, когато видя сина си с превързана ръка; даде вид, че вярва на историята за строшеното стъкло и почна да се грижи за него заедно с принцесата, която остана край постелята на Консалво грижовна и разтревожена като същинска майка. Младежът не можеше да скрие раздражението си от тези досадни грижи и посрещаше като истински спасители приятелите, които идваха да го виждат сутрин и вечер. Опасното промеждие, загубената кръв будеха възхищение у неговите другари по гуляи; но и след като оздравя, той не си подаде носа от вратата навън. Братята Марота бяха заявили, че са готови да сторят същото, щом го срещнат пак, било нощем или денем, и че втория път няма да се отърве с обикновена драскотина; и докато чакали да се саморазправят с него, били обадили работата на съдиите.

Всички Уседа, обезпокоени за живота на наследника на името, се обърнаха за помощ към дука: само той с авторитета си на политически деец би могъл да поиска от префекта, от полицейския началник, от съдиите да накарат ония престъпници да оставят младежа на мира. Дукът, щом чу какво е станало и какво искат от него, вместо да оправдае племенника си, най-неочаквано избухна и се разяри и това беше още по-странно, защото не бе в характера му.

— Така му се пада! Това са последствията от безпътния му живот! Ама и вие, и вие, дете не вземете да го заключите, ами се радвайте на подвизите му! Сега какво искате от мен?

Никой не го беше виждал досега така сърдит; още малко и щеше да заприлича досущ на брат си дон Бласко. Всъщност работата беше в

това, че неговите противници отново се опитваха да го петнят и че кашата, която бе забъркал Консалво, им даваше добър повод. Депутатът от две години не беше ходил в столицата, съвсем беше забравил обществените дела, за да си гледа личните. Какъв голям патриот, нали? Какъв пример за безкористност и родолюбив! Когато трябваше да прави далавери в Торино и Флоренция, не се завръщаше никакъв под предлог, че има да върши обществена работа, дори и ако Камарата бе заключена с катинар и кабинетът разпуснат; по събитията през шестдесет и втора никой не можа да го измъкне от Торино; върна се в родината само за да бъде преизбран; последния път не си направи дори и този труд, смятайки избирателната колегия за избирателно владение, чиято собственост никой не може да му оспорва; а сега, когато гледаше да си уреди личните работи, докато в Парламента разгорещено се обсъждаха най-сериозните въпроси, той не се помръдваше. Пък и да беше отишъл, какво ли щеше да прави там? Какво бе правил осем години като депутат? Вдигаше и сваляше глава като марионетка, за да каже „да“ или „не“ в зависимост от това как го бяха подучили! Поне веднъж, само веднъж, да бе отворил уста! Извиняваше се с това, че се стеснявал пред публика; а истината беше, че в тиквата си нямаше ни капка мозък, че не можеше да напише и ред, без да направи седем правописни грешки; и си въобразяваше, че може да прикрие крайното си невежество със своя надменен и самодоволен вид! И на такъв глупак поверяваха всички работи на града и на провинцията, оставяха го да налага мненията си по всякакви въпроси: на народната просвета, на техниката, на музиката, на флотата!... И не му стигаше, че упражнява такава лична власт, ами навред пъхаше свои привърженици, та да играят по гайдата му: затова чичото Джуленте бе направен директор на банката, а племенника Джуленте — кмет!...

Всички тези обвинения на неговите противници се носеха из града, печелеха доверие и представляваха заплаха. Джуленте го защитаваше, но сега вече хората не го слушаха както едно време — дискредитирането на депутата донейде бе засегнало и него. Наричаха го лицемер, защото уж се стремял да запази старите си приятелства, а пък станал сектант, осъществител на партизанщините, на несправедливостите на дука. И само лицемер ли? Най-яроостните твърдяха, че бил съучастник на депутата, защото нещо влизало и в неговия джоб, защото двамата делели незаконните печалби, доходите

от нечистите сделки!... И враговете на депутата най-много се горещяха по въпроса за неговите печалби. Той бил използвал своя пост, за да урежда личните си работи: парите, вложени в революцията, му носели лихва хиляда на сто! С това се обясняваше неговият патриотизъм, комедията, че бе подкрепял свободата, след като домът Уседа винаги е бил бърлога на бурбонци и реакционери, след като той самият в 1848-ма бил наблюдавал с бинокъла — като в театър — зрелището на агонизиращия град! Пък донейде и от страх трябвало да даде някакво доказателство, че е либерал и демократ, за да не бъде разстрелян; та подмамил будалите с прословутото премахване на луксозния хляб, траяло само петнадесет дни! Но алчността му излязла по-силна от страха. А някои добре осведомени твърдяха, че веднъж, в първите дни на новата власт, той произнесъл една много показателна фраза, разкриваща наследствената алчност на Вицекралете, хищническата същност на някогашните Уседа: „Сега, когато Италия е вече създадена, трябва да си създадем и лично положение...“ Дори и да не бе произнесъл тези думи, все пак бе осъществил своето намерение; затова хвалеше преимуществата на новия режим, благодатните резултати от новия обществен строй! Законите бяха мъдри — ако той имаше полза от тях; например прословутият закон за премахването на религиозните братства! Ако го слушаше човек, иззетите от църквата имоти трябваше да послужат за намаляване на данъците и за превръщане на всички хора в собственици. А то какво стана: държавните налози се увеличаваха непрекъснато; и кой бе получил тези имоти? Дук д’Орагуа, най-големите богаташи, капиталистите, всички ония, които командуваха...

Така полека-лека опозицията срещу депутата се смесваше с общото недоволство, с разочарованието, което бе заместило надеждите, породени от политическата промяна. Преди ако нещата вървяха зле, ако търговията западеше, ако нямаше пари, за всичко обвиняваха Фердинандо II: трябвало да изгонят Бурбоните, да се обедини Италия, за да плувнат веднага всички в злато. Сега, след десет години свободен живот, хората не можеха да свързват двата края. Бяха им обещали царство на справедливостта и честността, а неправдите, мошеничествата, кражбите продължаваха както преди; някогашните властници и тирани бяха все още на мястото си! Кой диктуваше положението при старата власт? Уседа, богаташите и благородниците

като тях, със съответните си привърженици — същите, които командоваха и сега!

За да разсее тези настроения, които си пробиваха път и пакостяха и на него, Джуленте ги обясняваше със завистта на неспособните, със злите намерения на противниците, най-вече с пропагандата на старите си приятели — революционерите. Най-голямата грешка на дука била, че поддържа каузата на реда, умереността, благоразумието! Ако вместо да подкрепя правителството, се повлечел с фанатиците от левицата, тогава щели да му ръкопляскаат! Но сякаш говореше на глухи: за да го слушат, за да получи одобрение и насърчение, не му оставаше друго, освен да се обърне към привържениците на дука. Техният брой непрекъснато растеше и преди всичко те бяха по-авторитетни, повлиятелни от безличната тълпа на обвинителите, където избирателите се брояха на пръсти. Пък бяха и предани и не се вслушваха в тези нападки и раболепничеха пред депутата, защото неговото сваляне щеше да ги разори...

И тъй при това положение на общественото мнение кашата, забъркана от племенника, създаде големи грижи на дон Гаспаре. Не защото се безпокоеше за младежа, който бе застрашен; не, той не изпитваше към наследника на титлата нито нежни чувства, като дона Фердинанда, нито интерес, като другите роднини. Не защото наистина се страхуваше, че при едно следващо разпускане на Камарата ще претърпи неуспех и няма да може да се разпорежда повече в града. Но той просто не искаше да го одумват, стремеше се да запази ненакърнен някогашния си престиж; и тъкмо затова лекомислената постъпка на Консалво го поставяше в голямо затруднение; защото, ако помогнеше в това насилие, преследвайки роднините на отвличеното момиче, щеше да надигне още по-голямо недоволство срещу себе си; от друга страна пък, отказът да защити племенника си щеше да бъде изтълкуван като страх да не си спечели нови противници.

След като се колеба известно време между двете решения, показвайки на Консалво своето дълбоко презрение, но защитавайки го пред чуждите хора, накрая той се залови за по-смелото. Един ден най-опасният брат на фризьорката бе повикан от един полицейски инспектор, който го посъветва за негово добро да престане с тия заплахи, защото иначе щели да го поставят под полицейски надзор; в същото време свидетелите по отвличането се отметнаха, заявиха, че

момичето било отишло доброволно във вила Уседа; намериха се и двама селяни, които казаха, че са я виждали и друг път там; пък и мнозина други потвърдиха, че в селото се говорело, че това не било първото бягство на момичето. Роднините зовяха за отмъщение, но съседите ги убеждаваха да се откажат, да се разберат с добро; макар че благоприятните свидетелски показания го освобождаваха от всякаква отговорност, младият принц, за да избегне други неприятности, беше готов да даде три хиляди лири за шапкарско ателие.

Не щеш ли, един прекрасен ден, когато всеки момент се очакваше вестта, че тази каша — къде със заплахи, къде с обещания — е вече оправена и младежът не е застрашен от нищо, принцът, който дотогава не бе упрекнал нито веднъж сина си, влезе в неговата стая почервенял като домати и разгъна някакъв лист:

— За теб!... Какво означава това писмо?

Ставаше въпрос за един дълг от шест хиляди лири, за който Консалво бе подписал полица, подновявана повече от четири пъти за четири месеца; кредиторът — понеже искаше да си получи парите, а на младежа бе забранено да излиза — бе писал на бащата, като го предупреждаваше за датата на падежа и го приканваше да изплати дълга.

В първия момент Консалво се обърка; но понеже баща му, окуражен от неговото мълчание, почна да крещи, да иска обяснения, той отговори хладно и спокойно:

— Не е необходимо да се повишава тон. Какво са ви писали?

— Знаеш ли да четеш, или не? — викна бащата и му пъкна листа под носа.

Младият принц се дръпна рязко, сякаш имаше опасност да се допре до нещо нечисто. През дългите дни, когато бе принуден да седи в креслото с превързана ръка, потръпвайки при вида на кръвта, която още течеше от раната и мокреше превръзката, полека-лека у него се бе пробудило онова непреодолимо чувство на погнуса, измъчвало някога майка му — същото отвращение от всякакво докосване, от предметите, които другите са пипали, същият страх от заразни нечистотии.

Баща му се приближаваше все повече към него, подавайки писмото, а той инстинктивно се отдръпваше, сложил ръце отзад, за да не пипне листа.

— Добре... добре... — отвърна той и както се пазеше, погледна крадешком почерка. — Видях... това е от дон Антонио Шака.

— Аха, от дон Антонио! — викна принцът. — Значи, е вярно? И дори не си правиш труд да лъжеш?... А имаш кураж...

Консалво изведнъж заби поглед в баща си, загледа го втренчено, сурово, почти предизвикателно и най-безцеремонно рече:

— Какво искаш?... Имах нужда от пари... Ти ми даваш много малко!... Вземал съм ги: ти нали имаш — ще ги върнеш!...

Принцът едва не се строполи поразен. Загледа сина си също така втренчено и сурово и отсече:

— Ще върна — трици!... Нищо няма да върна!... Моите пари?... Ще оставя да те осъдят и да те вържат, говедо! Разбра ли, глупако неден?

Консалво отвърна още по-хладно:

— Чудесно! Тогава не ми досаждай...

— А, досаждам ли ти?... Значи, ти досаждам?

И той внезапно се отприщи като някой, който след дълги усилия най-после е успял да повърне. От две години пухтеше, цели две години бе давал пълна свобода на сина си; през всичкото това време бе потискал, задушавал, надвивал властната си потребност да командува, да вижда, че всички се покоряват на неговата воля като глава на семейството, пълновластен господар, повелител на съдбата на цялата фамилия; той, който бе измъчвал всичките си близки и правеше с тях каквото си иска, бе отпуснал юздите на сина си, на тоя, върху когото имаше най-пълното право да упражнява своята власт. В продължение на две години се бе преструвал, проявявайки към него търпимост, снизходителност и обич, докато вътрешно се топеше от яд и се мъчеше да скрие своята антипатия и неприязън към Консалво, макар и да чувствуваше, че той го мрази. Сега най-сетне избухна. Докато ставаше въпрос за безпътния живот на младежа, за неговата хладност към мащехата, той все още успяваше да се сдържа; сега обаче Консалво бе засегнал най-силното му чувство, като посягаше не само на неговата морална власт, а и на кесията му. Цял живот, още от ранна възраст, принцът се бе борил да заграби колкото се може повече пари, да ги отнеме от майка си, от братята и сестрите си, от жена си; измежду всички Уседа той беше най-яркият представител на ония алчни испанци, стремящи се единствено да забогатеят, не признаващи

никаква друга сила, ценност или достойнство освен парите; и сега, когато бе успял да осъществи желанието си, когато бе дошло време да се радва спокойно на плода на своите дълги и упорити усилия, ето че синът му започваше да разполага с това състояние като със своя лична собственост! Ако Консалво му бе поискал шестте хиляди лири, той щеше да му ги даде; но мисълта за сключения заем, за подписаната полица, за предварително удържаните от лихварите лихви предизвикваше ужасен смут в главата на бащата; той разбираше, че богатството му неминуемо е застрашено, защото тази полица сигурно не бе единствена, защото този проклетник дръзваше да му говори надменно, сякаш не бе извършил нищо друго, освен да упражни едно свое право. А на това отгоре искаше баща му да не му досажда! И с какъв тон отговаряше на баща си!

— А, ще ти покажа аз дали ти досаждам! Как ще те подреда!... Тук аз съм господар: запомни добре това, глупако! Тук винаги, единствено и безпрекословно трябва да се изпълнява моята воля!... Защото досега бях много добър, нали?... Сега ще ти дам да разбереш, глупако!... А хората, роднините ми, целият град мене упреква за разюздаността на това животно, дето не излиза от кръчмите и бардаците!... Да не мислиш, че не знам за мръсните ти подвизи?... Не се ли червиш от срам? Защо не идеш да се скриеш далече от порядъчните хора? Да потъпкваш честта на името си в компанията на най-презрените гуляйджии! Пък да не говоря за парите, които пръскаш, които хвърляш на вятъра, като че ли са камъни! Кой харчи за капризи, за щурави забавления колкото това говедо?... И не стига, че го оставям да прави каквото си иска, че не му казвам нищо, че всеки ден се бъркам да плащам, ами се осмелява и да се оплаква, че не му стигали! И вместо да се извини, да иска прошка, на това отгоре иска да му плащам дълговете! Охо, с кого смяташ, че имаш работа, глупако?... Няма да дам нито грош! И да знаеш, че е дошло време да се разберем! Тъй и тъй сме почнали, да се разберем веднъж завинаги!... С теб трябва да обърна другия край!... Докато си в моята къща, трябва да изпълняваш моята воля, да се държиш прилично!... Тук да не е хан, та да идваш само да ядеш и да спиш!... Не мога да те накарам насила да ме обичаш и не ме интересува дали ме обичаш, или не: но искам да се държиш с нужното уважение към мен, с нужното уважение към майка си...

Консалво не бе продумал нито дума, нито направил някакъв жест, докато принцът изливаше гнева си. След всеки въпрос или възкликание бащата се спираше дълго, сякаш искаше да му даде възможност да отговори нещо, да се оправдае: изправен до прозореца, младежът гледаше в задния двор изтеглените изпод навесите файтони и слугите, които ги чистеха; ако си беше сам в своето салонче, не би стоял така безучастен. Но при последните думи на принца той се извърна бавно:

— Майка ми?...

На лицето му бе изписано някакво неопределимо изражение — на любопитство, учудване, съмнение, над което едва се долавяше тънка усмивка, само в очите.

— Майка ми ли?... Моята майка е мъртва. Вие знаете това най-добре от всички.

Принцът млъкна и го загледа. Изведнъж се чу шумолене на поли: предупредена от камериерката, която бе чула гласовете им, влезе принцеса Грациела.

— Какво има? Какво ви става?

Консалво пхна ръце в джобовете си и без да продума, мина в другата стая. Принцът послушно тръгна със съпругата си.

Седмици наред баща и син не размениха нито дума. По въпроса за дълга, който се разчу между роднините, фамилията се раздели на два лагера. Дукът, който още не можеше да прости на племенника си, задето го бе поставил в затруднение, подкрепяше принца, насърчаваше го да не отстъпва, да остави да протестираат полицата; Джуленте също смяташе, че е необходимо да се посплаши младежът, защото иначе никой не би могъл да го спре да прави дългове, ако принцът се реши да изплати първия; но Лукреция от желание да противоречи на мъжа си и за да покаже какво значи щедрост на този просяк, дето мереше всички със своята мярка, викаше, че Консалво имал право да се забавлява; че шест хиляди лири за принц ди Франкаланца били като десет лири за Джуленте и че в дома Уседа за нищо на света не може да се вдигне скандал за някаква си полица. Пропуснах да кажа, че дон Фердинанда се заяждаше със скъперничеството на принца, който не давал достатъчно пари на сина си, та го принуждавал да прибегва до кредити, а Киара оправдаваше ту едните, ту другите, според настроението на Федерико. Що се отнася до дон Бласко, който от

известно време бе изчезнал, един прекрасен ден се изтърси в двореца и почна да се заяжда не само с Консалво заради дълговете и скандалното му поведение, а и с принца и принцесата, които с мекушавостта си били виновни за разюздаността на Консалво.

— Само вие сте виновни! Така не се възпитава! Ще му плащаш дълговете ли? Я го остави гладен!... — И без да споменава името ѝ, се нахвърли против дон Фердинанда, наричайки я непрекъснато глупачка, защото с глезотиите си тя била първопричината за лошото възпитание на младия принц.

Дона Фердинанда научи за думите на монаха в същото време, когато нейният посредник и съобщаваше една бомбастична новина: дон Бласко не стига, че купил имението на „Сан Никола“, ами точно тези дни взел от Управлението на държавните имоти и една от къщите на манастира — южната постройка, старото жилище на Тютюнопродавачката; и така си бил уредил работата, че му я дали на безценица. И тогава — гръм и мълнии!

— И къщата ли? — викна старата мома. — Винаги съм казвала, че е мръсник, свиня неподобна! Пък обижда другите след всичко, което му тежи на съвестта!... Чужди хора да купуват имотите на манастира, разбирам — те не са поели никакво задължение. Ама той? Той, дето щеше да пукне от глад, ако не го бяха направили монах! Дето се ояде на гърба на братството!...

И в аптеката на Тимпа засилваха нападките:

— Че не беше ли той този, дето искаше да разкъса свободомислещите и да обяви нов кръстоносен поход срещу проклетите узурпатори и да възвърне имуществото на папата и на Франческо Втори?

Но сега дон Бласко пет пари не даваше дали кралят се казва Франческо или Виторио; настанил се в къщата на „Сан Никола“, той си живееше като бей: беше дал дюкяните под наем при изгодни условия, първия етаж — също, на един учител, който преподаваше в техническото училище, открито в манастира. И не изпитваше никакви угризения за това; защото, напротив, ако всички монаси били последвали неговия пример, изкупувайки имотите на манастира, вместо да пилеят парите, които отмъкнали оттам, имуществото на „Сан Никола“ нямало да отиде в чужди ръце.

— По този начин трябва да предотвратим премахването на манастирите, а не със смешни и безполезни крясъци. Ако всички монаси бяха изкупили имотите, щяхме да натрием носа на правителството!

Той още се заяждаше с тази власт, най-вече заради данъците, които го караха да плаща; но понеже преданите реакционери предричаха края на пиршеството и връщането на старото положение и възвръщане на краденото от църквата, монахът протестираше:

— Че защо да е крадено? Аз съм броил пари за Кавалера и за къщата; откупил съм имота, разбрахте ли?... Да не са ми ги подарили или да съм ги заграбил, че да ги вземат обратно?

— Не биваше да ги купувате, като знаете отгде са взети! Ще дойде ден да се дава отчет, ще дойде Dies irae — бъдете уверен!...

— Кой? Какво? Кой щял да дойде? — викаше тогава монахът. — Ще дойде — чушки!

— Ръката божия стига навред!... Неведоми са пътищата на провидението!...

Всеки следобед разправиите започваха отново: тези бурбонци и клерикали получаваха някакви си вестничета, в които се казваше, че краят на революцията е сигурен и неизбежен; статиите се четяха на висок глас и всички ги слушаха като евангелие и на всеки пасаж ръкопляскаха, а монахът побесняваше. Един ден, когато след едно такова четене дружината се нахвърли срещу него още по-остро, дон Бласко скочи, направи един доста изразителен жест, извика едно: „Я вървете на!...“ и си отиде, за да не стъпи повече при аптекаря. Следобед, кога минаваше край дюкяна, ускоряваше крачка, гледайки право пред себе си, и ако имаше хора, насядали на прага, прекосяваше улицата, за да отиде на отсрещния тротоар. Не стъпваше и в двореца, където оная лихварка, сестра му, и тя крякаше против купувачите на църковните имоти, като че те бяха крадци, а оная лицемер Джакомо, нали знаеше, че сега той е богат, хем му се подмазваше, хем не смееше да напада леля си.

— Иска му се да оставя на него Кавалера! — викаше в къщи дон Бласко на Тютюнопродавачката, на Гарино и дъщерите. — Да го вземе от мен, от втора ръка, няма да има угризения, нали! Ама ще му оставя аз на него трици, на тоя лицемер и хайдук!

Тютюнопродавачката, Гарино и момичетата одобряваха това, наливаха масло в огъня, клеветяха пред монаха целия му род, за да остави всичко на тях. И му прислужваха като на бог, втурваха се само при един негов знак, стъпваха на пръсти, когато той си почиваше, правеха му компания до късна нощ, ако не му се спеше, придружаваха го до Кавалера, хвалеха посевите, постройките и всичките му успешни начинания.

Но една спекулация не се удаде на касинезеца. На изток Кавалера граничеше с друго имение на Управлението на държавните имоти, което още не беше продадено, и границата — стар жив плет с опунции, на много места беше прекъсната. Дон Бласко бе издигнал висок як зид, осеян с къпини и парчета от бутилки, и тук-там бе присвоил някое и друго късче земя; в един ъгъл, дето не бяха останали никакви следи от живия плет, той бе присъединил към Кавалера доста голям парцел от другото имение. Когато тая работа се изясни във финансовото управление, изпратиха му в къщи изпълнителен лист, поради което монахът почна пак, като в хубавите стари времена, да крещи срещу италианските обирджии и, кажи-речи, искаше да се сдобри с реакционерите от аптеката.

— Мене да обвиняват в присвояване? След като владението на „Сан Никола“ стигаше чак до лозята? Мене ще учат те кое било собственост на манастира, тези хайдути, дето ограбиха цяло кралство!

Гарино добавяше останалото; но понеже брътвежите не можеха да оттеглят жалбите на Управлението на държавните имоти и една обстоятелствена проверка би могла да докаже, че са основателни, бившият полицейски доносник, като гледаше, че монахът се вбесява, един ден му рече:

— Ваше превъзходителство, защо не поговорите за това с брат си депутата?

Дон Бласко не отговори. Вече беше ходил при дука.

От дълги години той не говореше с брат си, а още по-отдавна го хулеше и пред хората, и в къщи; затова дон Гаспаре се смая, като го видя пред себе си. Монахът влезе в кабинета на брат си като в собствен дом, с шапка на главата.

— Здравей — рече му той с такъв тон, сякаш се бяха разделили едва предния ден, и седна.

След първия миг на изненада дукът се усмихна тънко и му отвърна със същия тон:

— Какво има?

И монахът веднага навлезе в същността на въпроса:

— Знаеш, че купих Кавалера на „Сан Никола“. Нямахте граници и вдигнах зид. Затова Управлението на държавните имоти ме обвинява в присвояване!...

Дукът продължаваше да се усмихва с наслаждение едва-едва и понеже монахът мълчеше, смятайки, че не е нужно да добавя друго, братът, който искаше да получи удовлетворение, да чуе, че този бесен, дето така го нападнаше, сега търси неговата помощ, рече:

— Е?

— Не би ли могло да се поговори с някого?

Не точно това очакваше той; но в края на краищата дукът беше добряк, у него нямаше злобата на принца и приора, и се задоволи с това.

— Добре. Ела утре с документите.

Така, за голямо учудване на целия род, двамата братя тръгнаха да обикалят заедно нагоре-надолу по стълбите на финансовото управление, на префектурата, на градското пътно-мостово управление и кадастъра. Само за няколко дни работата тръгна добре; но дукът подказа на касинезеца едно по-радикално разрешение:

— Защо направо не купиш и другото имение?

— А пари?

— Пари ще се намерят!

Дукът черпеше пари от банките, които управляваше, и с тях спекулираше, като откупуваше отчуждени църковни имоти, купуваше нови; сега, за да живее и той самостоятелно, си строеше голяма и хубава къща на улица Плебисцит... Чрез него дон Бласко бе допуснат в Кредитната банка и получи заем от двадесет и пет хиляди лири. Така Кавалера, увеличен почти два пъти, се превърна в завидно имение, „истински феодал“, както казваше Гарино, който сега превъзнасяше дука и неговите способности и властта, до която той успял да се добере. Но шарлатаните в бурбонската аптека крещяха още повече и предричаха, че скоро ще дойде денят, когато дон Бласко и другите нечестивци ще трябва да връщат краденото. Монахът ги оставяше да се пържат в собственото си масло и не минаваше вече край аптеката, защото само

като ги видеше отдалеч, и му се повръщаше. Но дългата липса на събеседници му тежеше и един неделен ден, като срещна по стълбите своя квартирант, учителя, покани го да му дойде на гости.

Учителят разправяше, че е бил гарибалдиец, разказваше за събитията на Аспромонте, говореше само за конспирации и също заплашваше, че ще настъпи краят на света, но само в случай, че Италия не превземе Рим.

— Значи, вие казвате, че тази власт ще трае? — запита го дон Бласко треперещ.

— Ако изпълни своя дълг! Иначе и нея ще я пратим по дяволите както другите! Не ни е страх от полицаите! Минали сме през огъня. Знаем как се правят революции!

— Но има хора, които вярват, че може да се върнем назад...

— Да се върнем назад? Нищо подобно, трябва да се върви напред! Да завършим националното обединение, да сринем последната крепост на теокрацията, последния бастион на обскурантизма!... Човечеството не се връща назад! Погребахме Средновековието! Държавата трябва да бъде светска, а църквата да се върне към своето първоначално положение, защото, както казва великият Исус Христос: „Моето царство не е от този свят!“

На дон Бласко му беше много приятно да разговаря с квартиранта, макар че при тия разговори от време на време усещаше тръпки по гърба си. Дори един ден, когато минаваше покрай аптеката на Кардарела — старо сбирнище на либерали, учителят, който бе вътре и спореше оживено, го повика. Говореха за разпуснатите религиозни братства и учителят не искаше да повярва, че през някои години доходите на „Сан Никола“ са стигали до един милион лири.

— Точно така — потвърди дон Бласко. — Това беше най-богатият манастир в Сицилия, а може би и в цялото бивше кралство.

Тогавя учителят се нахвърли срещу монасите, поповете — паразитите на това общество, което за щастие най-сетне „стъпило на други основи“.

От този ден дон Бласко свикна да посещава новата аптека. Там се навъртаха най-разпалените либерали, които крещяха срещу властта като ония, реакционерите, но по друга причина: защото това било власт на пълзльовци, лакеи на Франция, блюдолизци на Наполеон III; защото преследвала истинските патриоти и лицемерела по въпроса за

Рим. Укоряваха правителството за Аспромонте и Ментана; но, така или иначе, Рим трябвало да стане италиански, напук на всички, или те щели да излязат на улицата и да почнат пак да стрелят.

— Рим или смърт! — крещеше учителят, който винаги имаше известия за войни и подготовка на революции.

А дон Бласко сред виковете на другите мъдруваше:

— Светият отец трябваше да помисли навреме, да се оправи с добро и да си спомни за хиляда осемстотин четиридесет и осма. Че ако тогава не слушаше реакционерите, днес щеше да бъде почитан президент на Италианската конфедерация!

— С добро ли? — викаше учителят. — Топове трябва за тая работа! Кръвта на Монти и Тоньети още не е засъхнала! С топ трябва да разбием бърлогата на фанатизма!

Един ден той влезе при хазяина си с горд и победоносен вид:

— Този път я наредихме! Войната е готова!

Дон Бласко се разтревожи от тази новина, понеже помисли, че Италия е заплашена от война; но когато квартирантът му каза, че поставянето на един германски принц на испанския престол се смятало от Франция като *casus belli*^[1], той се успокои.

— Наш дълг е... — Но докато квартирантът обясняваше какъв е дългът на Италия, пристигна един слуга от дома Уседа.

Принцът го бе пратил да се осведоми за здравето на чичото и същевременно да го предупреди, че Фердинандо е много зле, та добре би било той да отиде да го види.

Дон Бласко, за когото най-важното сега беше да чуе словата на своя нов приятел, отвърна:

— Добре, добре, утре ще отида...

[1] Причина за война (лат.). — Б.пр. ↑

От една година Фердинандо линееше. По хлътнолото му лице, пожълтели очи и побелели устни личеше, че отдавна го измъчва скрита болест, някакво вътрешно страдание; но както смяташе, че е болен от всички болести тогава, когато беше в отлично здраве, така сега, когато нещо в организма му се рушеше, той се дразнеше, ако го запитваха какво му е, и отвърщаше:

— Нищо! Какво трябва да ми е? Нарочно ли искате да се разболея?

И в деня, когато принцът го посъветва да отиде за малко в Жълдите, за да подиша чистия полски въздух, той му отговори с една неприлична дума. Не искаше вече дори да му споменават за неговата земя. Книгите, които му струваха толкова пари, тънеха в прах и молци по рафтовете, инструментите ръждясваха и се чупеха; само стопанството процъфтяваше сега, когато той не провеждаше нови опити. Отричайки упорито своите страдания болките в стомаха, чревните разстройства, той ги отдаваше на някакви невероятни причини: на недопечения хляб, на духането на сироко, на вечерния хлад; но от ден на ден изпадаше в мрачна меланхолия, в мъчителна ипохондрия. По цели дни не продумваше нито дума, не виждаше жива душа: затворен в стаята си, отпуснал се в леглото, той лежеше неподвижно и следеше летенето на мухите; преминеше ли кризата му, натъпкваше се до пръсване с мъчносмилаеми храни. Една нощ през лятото, изплашен от това, че Фердинандо повръщаше черно и имаше кървава диария, камериерът изпрати сина си в двореца, за да предупреди фамилията.

Когато дойде принцът и предложи да повикат лекар, болният се развика, че не искал никого, че се бил оправил напълно. Но сега всички разбраха, че случаят е тежък. Лукреция, другарката му от детинство, дълго време трябваше да го убеждава, че е необходим лекарски преглед; той заплашваше, че ще се затвори в стаята си и няма да приема вече никого. А челото му гореше от температура. За да надвият това упорство, трябваше да прибегнат до една хитрост, както

се постъпва с дете или луд: излъгаха го, че някакъв инженер трябва да снема плана на къщата и по този начин вкараха в стаята му лекар. Докторът поклати глава — състоянието на болния беше много по-тежко, отколкото си представяха. На тридесет и девет години, той гаснеше: старата и изтощена кръв на Вицекралете се разлагаше, не хранеше вече отпуснатите мускули. За да се направи опит за борба с дискразията^[1], бе необходимо лечение и строга диета; но маниакът не слушаше никого, най-малко роднините си. Ако те настояваха, той крещеше: „Няма ли да спрете най-сетне?“ Нали си бе втълпил, че е в отлично здраве, смяташе, че щом те искат насила да се разболееш, значи, че желаят, очакват неговата смърт. Защо? За да пипнат наследството! Той доверяваше това на камериера; отиде ли си Уседа, казваше:

— Да не мислиш, че идват тук заради мен? Идват заради имота! Следващия път ще им кажеш, че ме няма.

А имотът му вече бе пропаднал. Отначало поради налудничавите му опити, с които бе изтощил почвата, после поради лудите му разходи за книги и сечива, по-късно поради кражбите на чифликчията. По времето, когато не искаше да зърне Жълдите дори отдалече, бе почнал да прави някой и друг дълг. Без да се учудва на това, без да търси причината, той виждаше край себе си хора, които му предлагаха пари, разбира се, в известен размер. И той подписваше полички, а поличките отиваха в ръцете на принца, който бе хвърлил око на Жълдите и разбираше, че този луд няма да направи завещание, та затова гледаше да ги пипне по този начин. Маниакът, неспособен да разбере срещу какво получава тези пари, смятайки се все още господар на имота, бе убеден, че роднините му се въртят около него, защото чакат да умре; затуй, видеше ли ги, обръщаше гръб на всички, с изключение на племенника си Консалво.

Дългът на младия принц най-сетне бе изплатен и всички приписваха тази щедрост на дон Фердинанда. А старата мома не беше дала нито грош. Тя би пукнала на място, ако се наложеше да извади от джоба си не шест хиляди, а дори шестстотин или шестдесет лири!... Всъщност парите бяха дадени от принца, защото принцеса Грациела най-великодушно, за поука на всички, го бе убедила да прости на сина си. Нима бе възможно да се протестира полица на младия принц ди Мирабела? Докато тя била жива, такова нещо нямало да се случи; по-скоро щяла да даде от своите пари, ако Джакомо упорствувал! Обичала

Терезина и Консалво като истинска майка, макар и да не ги била носила в утробата си и синът да ѝ се отплащал зле.

— Но какво мога да направя? На сърцето не може да се заповядва! Няма що, все някой ден той ще разбере, че не заслужавам такова отношение...

Така тя бе накарала принца да изплати полицата, но същевременно бе намерила начин да покаже, че старата мома е проявила тази щедрост, та за в бъдеще Консалво да не разчита на слабостта на баща си.

От ден на ден омразата между баща и син растеше; за да избегне компанията на принца и в същото време да си даде вид на мъченик, Консалво бягаше от бащината къща; ала вместо да отиде с приятелите си в кафенето или клуба, ходеше при чичо си, на когото носеше вестници и му четеше политическите новини. Болният се бе увлякъл в предстоящата война, дори това бе единствената тема, която можеше да развърже езика му. Дошъл най-сетне да види племенника си, дон Бласко също спореше разгорещено на тази тема, повтаряйки доводите на учителя. А дукът твърдеше, че тревогата е неоснователна, че няма да има война, и то с такъв уверен вид, сякаш Наполеон му бе доверил това под голям секрет.

Най-сетне избухна новината за обявяване на войната и тогава великият държавник викна, че Бисмарк и Вилхелм трябва да са си загубили ума. Или пък се шегуват? Да нападнат Наполеон? Френската армия, първата в света, ще разгроми, ще смаже, ще направи на пух и прах пруската и най-много за две седмици ще превземе Берлин!...

Пристигнаха обаче телеграми, съобщаващи за германските победи; тогава противниците на депутата почнаха да го дразнят още по-настървено. Това говедо, със самочувствието си на нов Кавур, не можеше да проумее най-очевидните неща; опроверган от фактите, той упорствуваше в своята глупост, съобщаваше за нови планове на французите, за техния предстоящ реванш, за интервенцията на големите сили!...

Фердинандо, от дълбокото кресло, от което вече не ставаше, защото краката му не го държаха, слушаше тези речи с такава тревога, сякаш от тях зависеше здравето му. Треперещ от треска, с пламнало чело, той бе обзет от нова идея-фикс, която съвсем размътваше безкръвния му мозък: фиксидеята за Наполеоновите победи, които той

желаеше на всяка цена. Купена бе една карта на Рейн и той по цял ден забиваше карфици по всички френски позиции и топлийки по пруските: с бюлетина за военните действия в ръка следеше операциите на двете войски, местеше знаците, обозначавайки реалните промени и в зависимост от това дали топлийките напредваха, а карфиците отстъпваха, болестта му се изостряше. С дрезгав, дълбок глас той обясняваше какво трябвало да направят французите, за да си възвърнат загубените позиции: измисляше стратегически планове, всеки ден набелязваше множество театри на военни действия, разполагаше по свое усмотрение дивизии и полкове и викаше: „Този оттук отива там, онзи оттам идва тук...“, докато уморен и съкрушен отпускате ръце, отмяташе назад глава, затваряше очи и зяпваше, сякаш береше душа.

Междувременно дукът, който чувствуваше, че опозицията срещу него расте и той губи почва под краката си, разбираше, че е необходимо да направи нещо, за да издигне отново своя престиж, та затова подготвяше внезапен удар.

Страхът от войната засилваше общото недоволство, враговете на властта се възползуваха от това, за да крещят и да заплашват още повече. Опозицията, която в различните партии и различните социални слоеве действуваше по различни подбуди и се стремеше към противоположни цели, за момента се бе сговорила да иска в един глас Рим. Колкото повече неуспехи търпеше Франция, толкова по-остри обвинения за безсилие и страх се сипеха отвед върху правителството; заплахите, че ще бъде свалено, сякаш всеки момент можеха да бъдат осъществени.

И тъй, докато почти всички задоволени залъгваха недоволниците и ги съветваха да бъдат благоразумни и лавираха, една вечер дукът, който бе отишъл в именията си, се изтърси в Националния кръжок, където денем и нощем се водеше борба, и непоколебимо изрази своето мнение: дошъл е моментът да се действува! Ако правителството изпусне този случай, няма да има вече никакво оправдание пред народа! Той винаги е воювал срещу прибързаните решения на прогресистката партия, защото, макар и благородни, биха могли да причинят зло на страната. Днес обаче времето е назряло, всякакво протакане би било неппростим грях. Ако във Флоренция не изпълнят

своя дълг, той заплашваше „да излезе на улицата с карабините, както в 1860-а“.

— Ах, шутът му неден!... Ах, стара лисица!... — викаха в противния лагер.

Но напук на неговите хулители тези възгледи, проповядвани открито и повтаряни всеки ден и на онзи, който искаше, и на онзи, който не искаше да ги слуша, закрепиха застрашения престиж на дука. Щом чу това, Бенедето Джуленте се слиса; защото, предвиждайки, че чичото ще следва докрай политиката на „умерените“, той бе застанал на тяхна страна. И се почувствува още по-сконфузен, когато дукът дойде при него и му заяви, че трябва да се поднови издаването на „Възродена Италия“, за да се тласне правителството към Рим: назряло е времето и ако не следва течението, човек рискува да бъде пометен.

Макар и посветил цялото си време на Общината, Бенедето успя да състави една редакция от общински чиновници и основни учители и издаде вестника. Лукреция съвсем се разяри срещу този глупак, дето сега искаше Рим, „като че може да си го сложи в джоба или да го занесе да го продава на панаира“! Но пламенните статии на Бенедето, който казваше, че дукът е с народа, готов да замине за Флоренция, ако управниците не се вслушат в гласа народен, създаваха нова популярност на депутата.

В деня, когато дойде вестта за писмото на Виктор Емануил до папата, най-неочаквано пристигна от Рим и дон Лодовико. Той пишеше на близките си веднъж в годината, защото изцяло бе погълнат от служебните си задължения, от старанието да подготви успеха си, чието начало бе вече сложено. За по-малко от три години вече бе станал секретар на конгрегацията и архиепископ на Никея; Пий IX го ценеше много.

В първия момент принцът го загледа така, сякаш той бе паднал от луната, но брат му го укори кротко:

— Фердинандо бере душа, а вие ми пишете само, че не бил добре! Ако не беше негово преосвещенство епископът, нямаше да узная истината!

И застана край постелята на болния си брат. Фердинандо вече не ставаше от леглото; затвореше ли очи, зеленото му изострено лице беше като на мъртвец; а той отказваше да взема лекарства още по-упорито от преди, колкото повече тялото му слабееше, толкова по-

бързо гаснеха последните проблясъци на замъгления му разсъдък: сега всеки ден пращаше да му купуват по цели дузини кутии с карфици, снопчета хартия и моливи. Всичко това трябваше да му послужи да набелязва планове за сражения, да обозначава укрепления, военни лагери и главни щабове; но той забравяше предназначението на покупките и непрекъснато заръчваше нови и крещеше и се мятеше, ако не го слушаха. С евангелско търпение, с неотслабващо усърдие, с удивително себеотрицание дон Лодовико бдеше над болния и изпълняваше щуротиите му; докато в същото време злите езици разпространяваха навред — Балдасаре просто беше отчаян от това, — че той се бил върнал в Сицилия не заради Гламчо, за когото никога не бил помислял, а за да не бъде в Рим в тези съдбоносни моменти, за да изчака събитията.

Събитията напиреха. Италианските войници бяха получили заповед да навлязат в Римската държава. Новините се очакваха трескаво; преселил се в префектурата, дукът разпечатваше телеграмите за префекта и после ходеше да разпространява съдържанието им, сякаш ги бе получил направо от Ланца.

— Настъпи краят на света! — викаше старата мома в дома на Фердинандо, където сега се събираше цялата фамилия, в една стая, отдалечена от стаята на агонизиращия, който не искаше никого край себе си. Принцът клатеше глава, принцеса Грациела се кръстеше, а негово преосвещенство дон Лодовико, забил поглед в земята, мърмореше:

— Прости им, господи, защото те не знаят какво вършат...

Лукреция съскаше като пепелянка срещу мъжа си и никой не споменаваше за дука, чието поведение беше истински позор; но дона Фердинанда, непоколебима във вярата си, се нахвърляше още по-яростно срещу дон Бласко, дето ходеше да проповядва по аптеките.

— Винаги съм го казвал. Пий Девети — той вече не го наричаше Светия отец — трябваше да помисли за това своевременно, когато беше господар на положението. Сега какво иска? Кой каквото си е надробил, това ще сърба!...

И като стана член на Читателския клуб, почна да ходи там всеки ден с учителя, за да научава новините и да се спаси от страха, че ще

трябва да връща имота на „Сан Никола“; затова крещеше срещу „умерените“, решително защитаваше брат си, четеше на висок глас пламенните статии на Джуленте, одобряваше ги и се възхищаваше:

— Ама как пише моят племенник, а? Това се вика писане!

Но въпреки скорошното вероотстъпничество на дон Бласко и старата измяна на дука чистите благородници не преставаха да уважават останалите Уседа; заради поведението им, здравите им принципи и постоянна преданост към справедливата кауза в курията се държаха към тях като към любими чеда. Един ден, въпреки коварните времена, монсеньор епископът отиде при Фердинандо, за да върне визитата на дон Лодовико, да се осведоми за болния и да утеша опечалената фамилия. Всички излязоха да посрещнат прелата и му целунаха ръка; принцесата от вълнение се просълзи.

— Какви са новините за нашия скъп болен?

— Не е добре, ваше преосвещенство — отвърна Лодовико, въздъхвайки печално. — Наложил се дори да съобщим на нашия брат Раймондо...

— А няма ли изцеление от тази болест?

— Опитвахме всичко: светена вода от Лурд, иконички от Лорето...

— Добре, добре... Но викахте ли лекар? Какви лекарства му давате?

„Уви!... — сякаш искаше да каже Лодовико, разпервайки ръце. — Животът на нашия нещастен брат не е вече в ръцете на хората...“

Той не каза, че Фердинандо бе полудял напълно. Скритото недоверие спрямо братята, породило се у Фердинандо, тайното подозрение, което не му позволяваше да тълкува като проява на обич техните досадни грижи, от ден на ден така нарастваха, че бяха обзели напълно неговия разсъдък и в главата му вече нямаше място за друга мисъл. Той, който в продължение на тридесет и девет години бе доказал, че е толкова безкористен, та заслужи от майка си прозвището Гламчо, и се бе оставял да го обират всички, сега със своето смешно и глупаво подозрение изведнъж показваше, че е потомък на Вицекралете; тъкмо сега, когато вече нямаше какво да остави. Колкото повече отпадале физически и разсъдъкът му се замъгляваше, толкова повече подозрението у него растеше, докато с идването на брат му Раймондо се превърна в жестока увереност.

Графът пристигна заедно с жена си и синчето си. Горката донна Изабела бе състарена сякаш с цели тридесет години; просто беше неузнаваема, както някога беше неузнаваема Палми. Докато отсъствуваха през тези пет години, те живееха в Палермо, Милано, Париж, в зависимост от каприза на мъжа ѝ, и от време на време до Сицилия достигаха слухове, че тя заплащала горчиво злото, което причинила на първата графиня. Разправяха, че Раймондо, отегчен най-сетне от тази жена, чието завладяване му бе струвало толкова скъпо, понеже не можел дори и да помисли да скъса втората брачна верига, която така глупаво сам си бе надянал на шията, почнал да води още поразпуснат живот от преди: вкарвал младите си любовници в новото брачно легло, измъчвал най-жестоко втората си жена и макар че тя била разумна, търпелива, покорна, кротка, пак не можела да се спаси от раздражението, злобата и омразата на мъжа си. Като се имаше пред вид характерът на Раймондо, всичко това не бе невероятно; и все пак не всички вярваха на тези слухове, предполагайки, че може би са пуснати от ония, които завиждат на донна Изабела, от враговете на графа, от вечните злоезичници. Но когато пристигна Раймондо, не можеше да има повече съмнения.

Той отседна на хотел, както преди седем години, когато бе напуснал окончателно първото си семейство; но този път бе придружен от четири-пет гувернантки, бони или камериерки, всичките млади и една от друга по-хубави, швейцарки, ломбардки, англичанки — същински интернационален харем. Бе взел отделна от съпругата си стая и когато роднините дойдоха да ги видят, чуха, че той говори на жена си на „вие“, а по лицето на донна Изабела доловиха отпечатъка на изкупителните мъки. Тя се бе променила не само в тялото, а и в държането: говореше бавно, избягваше да поглежда мъжа си, сякаш се боеше да не го раздразни само с присъствието си. И Раймондо не криеше своите чувства към нея: това „вие“ беше вече достатъчно красноречиво; но освен това той не я заговаряше и не я слушаше какво говори. Когато тръгна да види болния си брат, в присъствието на всички ѝ рече:

— Не е необходимо да идвате и вие.

Гламчо, който вече бе загубил разсъдъка си, щом видя брат си, изпадна в пристъп на буйна лудост. С ококорени очи, разчорлен, с ужасено и хлътно лице, той почна да крещи:

— Убийци! Убийци!... Прусите!... Искат да ме отровят!...

Цяла нощ крещя така обезумял; но и след кризата тази фиксидея остана загнездена в главата му. Обзет от манията за преследване, страхувайки се да не го отровят, той вече не отваряше уста: всеки път, когато се приближаваха към него да го хранят, стискаше зъби, ревеше, намираше сили да отблъсне с ужасно мършавите си ръце ония, които се опитваха да го накарат да поеме глътка бульон или мляко.

— Помощ!... Бисмарк! Убиец!

Лукреция сядаше до него, хващаше го за ръката и го питаше:

— Но от кого се страхуваш? Не ни ли познаваш?... Вярваш ли, че аз искам да те отрова? Или Джакомо? Или Раймондо?...

Лудият се усмихваше недоверчиво, но опитваха ли се пак да го накарат да поеме един залък, за да не умре от глад, за да продължат с някой и друг ден живота му, отново почваше да реве:

— Убиец!... Помощ!... Убиец!...

Една вечер, тъкмо когато дон Бласко се канеше да излезе с учителя, дотърча задъхан кочияшът на принца:

— Ваша светлост, чакат ви при кавалера... Всички са там... Носят предсмъртното причастие за синьор Фердинандо...

Монахът бързаше да иде в Читателския клуб, за да научи новините. Според последните известия италианските войски бяха вече пред Рим; и ако любопитството на всички бе силно възбудено, то дон Бласко направо беснееше. Въпреки това при тази печална вест той понечи да отговори, че ще отиде веднага; но в същия миг пристигна презглава друг пратеник от страна на дука.

— Негово превъзходителство ви чака веднага в къщи... По много спешна работа...

— Идвам.

Учителят, декламирайки срещу съда на Инквизицията, придружи монаха до новия дом на дука, където той се бе пренесъл в началото на месеца. Като стигнаха пред входната врата, монахът се извини на другаря си, който остана да го чака, разхождайки се напред-назад. След две-три минути дон Бласко се появи блед, запъхтян, размахвайки някакъв лист:

— Наш е! Наш е!

— Кой? Какво?

— Елате!... — викаше касинезецът и тичаше задъхан. — В клуба! Рим е наш! Пробивът е направен!...

— Как?... Чакайте!... Дайте да видя...

— Напред!... Напред!... Брат ми получил телеграмата... Войските са влезли... Да вървим в клуба!...

Той се изтърси там като бомба сред хората, насядали на хлад по тротоара.

— Наш! Наш! Наш! Рим е наш!

Всички скочиха, наобиколиха го и заговориха в един глас, ръкомахайки. Той размахваше листа, на който дукът бе преработил телеграмата до префекта, за да премахне официалния ѝ характер и да смени адреса, та да му повярват, че е изпратена до него. Откъм салоните на клуба се стичаха хора, минувачите се спираха, тълпата всеки момент нарастваше. Всички искаха да прочетат известието, но дои Бласко не даваше на никого телеграмата, защото имаше опасност в навалищата да я накъсат на парчета.

— Четете!... Четете!... Искаме да я чуем!

Тогава монахът се качи на един стол и зачете с гръмкия си глас:

— „Флоренция, пет часът след пладне: До уважаемия д’Орагуа, Катания. Днес в десет часа преди пладне след петчасова оръдейна стрелба националните войски пробиха стените на Порта Пия... Издигнатият бял флаг на Кастел Сант’Анджело отбеляза края на военните действия... Нашите загуби — двадесет убити, около сто ранени...“

От всички страни се разнесе рев. Но дон Бласко надви крясъците и викна:

— Към Приюта!... За музиката... Стойте!... Знамената...

За миг всички знамена на Клуба бяха изнесени от прислужниците, които бяха зашеметени от виковете. Дон Бласко пипна едно знаме, проправи си път сред тълпата и ревна отново:

— Към Приюта!... Към Приюта!...

По пътя възгласите „Да живее Италия! Да живее Рим!“ ехтяха от всички страни, демонстрацията нарастваше; ония, които още не знаеха за какво става дума, викаха, за да разберат какво се е случило, и всички отговаряха:

— Войската завзела Рим!... Дошла е телеграма до депутата, до дук д’Орагуа!...

Когато събраната на бърза ръка духова музика на Приюта засвири, врявата стана неопишуема.

— Накъде?... Къде ще вървим? — запитаха музикантите и капелмайсторът.

— При депутатата! — отговориха десетици, стотици гласове. — При дука!

В дома на депутатата всички прозорци бяха осветени; на средния балкон се развяваше знаме като корабно платно; лично депутатът отговаряше на възгласите: „Да живее столицата Рим!... Да живее Орагуа!... Да живее депутатът!“, като размахваше кърпичката си.

Изведнъж, докато някои призоваваха за тишина, защото съответно очакваха реч, дукът изчезна. Понеже сега Джуленте не можеше да му помогне — нали беше с жена си край постелята на агонизиращия Фердинандо, — за да се отърве от задължението да говори, дукът слезе да посрещне демонстрантите и се смеси с тълпата.

— Да живее!... Да живее!... Към префектурата!

И шествието потегли отново. Дон Бласко, нарамил знамето, кривнал шапка, с прогизнала от пот якичка, вървеше в средата на манифестацията, хванат от учителя, който най-сетне го бе пипнал и вече не го пускаше.

— Дайте светлини! — викаха неговите последователи на всяка крачка и ту ръкопляскаха, ту свиреха с уста, в зависимост от това дали прозорците се осветяваха, или оставаха затворени и тъмни. Пред един галантериен магазин потокът манифестанти се спря за момент:

— Факли!... Дайте насмолени факли!...

Всички намерени факли бяха раздадени и тутакси запалени. Мътната димяща светлина се отразяваше по къщите, осветяваше ги и по стъклата на прозорците играеха отблясъци; над морето от глави се размахваха шапки и кърпички; музиката повдигаше ентузиазма, свирейки с пълна пара Кралския марш и Химна на Гарибалди; около депутатата отекваха по-силни, по-високи, по-чести възгласи:

— Да живее Рим!... Да живее Италия!... Да живее Орагуа!...

Изведнъж демонстрантите се спряха отново, сякаш някой им бе препречил пътя, и се надигна друг рев:

— Още ли ги има! Напред!... Долу! Смърт! Кой е той?... Какво става?...

От една уличка бе изскочил един калугер: при вида на расото първите демонстранти се бяха спрели и крещяха в лицето на нещастника:

— Долу поповете!... Долу расата! Да живее нашият Рим!...

Калугерът, с посиняло лице, втрещен, погледна за миг заплашителната и ревяща тълпа; вдигна изведнъж ръце и закрещя и той несвързано:

— Ей!... Ей!...

— Лудият... оставете го! — викнаха някои.

Но малцина чуха предупреждението и тълпата се раздвижи, ревейки:

— Смърт на поповете! Долу светската власт на папата!... Долу! Смърт!...

Като източил шия, дон Бласко позна брат Кармело — още един полудял потомък на Уседа, незаконороденият, който напук на кръщелното си свидетелство доказваше, че и той е от фамилията. А учителят, който и без това си беше щурав, щом зърна расо, се разяри като биче от червено:

— Смърт на гарваните!... Долу тривърхите шапки: да живее свободната мисъл!... Долу ултрамонтанизмът!...

При фантастичната светлина на факлите лудият продължаваше да ръкомаха и да крещи несвързано: „Ей!... Ей!...“, без да може да познае негово бивше преподобие дон Бласко, който, за да не остане по-назад от учителя, дето му проглушаваше ушите, се дереше и той:

— Долу!... Смърт!... Долу!...

[1] Болест, при която настъпва изменение на мускулните тъкани и на кръвта. — Б.пр. ↑

ЧАСТ ТРЕТА

Многоуважаемий господине,
всеки трябва да знае и никой не бива да подценява произхода, както и историята на нашите знатни родове, особено в такива времена, когато ги пренебрегват, докато в същото време чужденците ги почитат дълбоко. След като Муньос, Вилабиавка и други славни люде си спечелиха безсмъртие, разкъсвайки мрака на забвението, тази история трябва да се разкаже от самото начало и би могла да се изясни в един допълнителен труд, ако тия достопочтени мъже, по законите на природата, не бяха принудени да прекратят делата си със завършека на своите дни. Но не само продължаването на историята до наши дни, а и друга цел оправдава необходимостта от такъв труд; имаме пред вид това, че тези знаменити творби са нещо рядко и не всекиму е дадено да ги притежава. Следователно и тъкмо поради това, за да стане достояние всекиму една такава нова допълнена история, ние решихме да я напишем. А за да не бъдем обвинени във високомерие за това, че се осмеляваме да се заемем с такова начинание, не желаем да направим това, без да упоменем тук, че още от най-ранна възраст сме закърмени с хералдиката, тъй като произхождаме от една не от най-последните знатни сикулски фамилии. Поради което можем да се надяваме, че благодарение на упорито проучване, както и на дълготърпеливо справяне с важни и пълни с документи архиви, достъпни само нам, ще завършим делото си, без да се посраим, а може би и с похвала, както е казал поетът.

Ваша дълбокоуважаема милост, уверени сме, че като ценител на историческата наука и почитател на родната слава, ще се отзовете на нашето предложение и няма да ни откажете вашата така желателна подкрепа; поради което вярваме, че ще се присъедините към подписката, където се

набират все повече подписи. Към това не ни подтиква недостойната мисъл за печалба, още повече, че благодарение на бога ние нямаме такава нужда; въпреки това обаче, за да покрием макар и отчасти само разноските, се нуждаем от вашата помощ. В която сме уверени.

Подписка за творбата

на кавалер дон Еудженио Уседа, от рода на принцове ди Франкаланца и Мирабела, дукове д'Орагуа, графове дела Лумера и прочие и прочие; бивш Камерхер (на служба) на Негово Величество крал Фердинандо II; удостоен с отоманския орден „Нишам-Ифиткар“ от Негово Височество бея на Тунис, член на редица Академии и прочие и прочие, озаглавена:

Сикулски херолд,

състояща се от документирана история за произхода, житието и битието на благородните сицилиански фамилии от най-стари времена до наши дни; в три тома, от които първият — описание, вторият — родословни дървета, третият — гербове. Ще излиза по един свитък всеки месец. Цена на свитъка — две лири. Записване за пълното издание — петдесет лири. — NB. Всеки набрал шестима спомоществатели ще има право да публикува своето родословно дърво. Всеки набрал дванадесетима — ще има право на цветен фамилен герб.

Този циркуляр, разпространен в стотици и стотици екземпляри, доказа на съгражданите на кавалер дон Еудженио, че той е още между живите. От много години не бе идвала никаква вест от него; отначало той пишеше на роднините си, искайки им взаим пари за крупни и сигурни сделки; но понеже те му отказваха, накрая той престана. Никой не знаеше какво е правил толкова време и къде е бил. Нито един от ония, които ходеха в Палермо, никога не го бе виждал, никой не бе чувал нищо за него и изобщо хората дотолкова бяха неосведомени за неговите работи, че мнозина предполагаха, че тихомълком се е преселил на оня свят. Пощата още разнасяше това възвание за Сикулски херолд, когато пристигна лично авторът.

След като бе отсъствувал толкова време, естествено той бе остарял, приближавайки вече шестдесет години; но беше и необикновено погрознял и почти неузнаваем. На отслабналото му и изпито лице носът сякаш се бе удължил като тръба, като хобот — един жилав израстък, който би могъл да му служи да рови из сметта; зъбите му бяха изпадали и хлътването на устата подсилваше това привидно нарастване, което придаваше на цялото му лице неблагородно, просташко и почти животинско изражение. Мръсната риза на гърба му, изцапаният дълъг и широк фрак, жилетката, някога бяла, и омазнената шапка, която сякаш се потеше от голямата горещина, му придаваха вид на кръчмарски келнер или пазач на билиард в някоя комарджийница; подаграта, която измъчваше краката му, го принуждаваше да се криви и да се тътри, като ходи. Той се настани в един най-долноразреден хотел; но на първите хора, на които се откри — понеже никой не можеше да го познае, — каза, че не бил намерил свободни стаи в Гранд-хотела и тъй като тръгнал ненадейно от Палермо, не успял да си докара денковете... денко'вете, както казваше той.

Най-напред отиде да посети главата на фамилията, но като стигна пред голямата порта на двореца, с учудване забеляза, че тя е залостена и че е отворена само малката вратичка. След като се представи като чичо на господаря пред новия портиер, който го измерваше от главата до петите, получи отговор, че в къщи няма никого — нито принца, нито принцесата, нито Консалво; всички били заминали: младият господар странствувал, кажи-речи, от една година, а господарите отишли да вземат от колежа госпожицата и да я разведат да види малко свят. Недостатъчно убеден, като човек, свикнал да го пъдят, кавалерът вдигна очи към прозорците, сякаш искаше да надникне през стените, когато чу, че някой го поздравява:

— Ваша светлост?... Ваша светлост, какво правите тук?

Това беше кочияшът Паскуалино Ризо. И той беше изпаднал, не се перчеше вече с елегантните си дрехи, с пръстените и златните верижки както едно време.

— Всички заминаха, ваша светлост... Къщата е празна!

— Кога ще се върнат?

— Не знаем, ваша светлост; може би господарите ще си дойдат за гроздобера...

— А младият принц?

— Ами младият принц засега няма...

Дон Еудженио, чиито очички святкаха любопитно на изгладнялото му лице, се настани на стола без облегалка, който портиерът държеше пред входа на своята будка, и запита:

— Защо? Какво се е случило?

И полека-лека Паскуалино разкри истината. Младият господар не можел да седи повече в къщи, поне за известно време, защото непрекъснато имал разпавии с баща си. От тия неприятности господин принцът се разболял. Що се отнася до дон Консалво, не би могло да се каже, че се измъчвал чак толкова, та да се поболее, но и той бил отслабнал от продължителните дразги и спорове; та затова по-добре било да се махне за известно време... Така и принцът щял да има възможност да се успокои, да се убеди, че в края на краищата синът му не е убил никого! Обвинявали го, че не се интересувал от задълженията по управлението на имота, че се отнасял зле към мащехата!

— Но нали ваше превъзходителство знае какъв човек е господин принцът: по-скоро би оставил да му отрежат и двете ръце, отколкото да даде сметководните книги или ключовете от касата на другиго!... Вярно е, че младият господар не обича принцесата като майка; ама човек има само една майка, нали така, кавалере? Достатъчно е да уважава мащехата; пък колкото за уважение, уважава я...

Впрочем истинската причина за раздора била друга: че господин принцът не искал да дава пари, а младият господар харчел нашироко... Та затуй младият принц бил подписал някоя и друга поличка; и всеки път, когато кредиторите представяли полица на господин принца, той сякаш щял да получи — сохрани, боже, всекиго от такова нещо! — остър апоплектичен удар. Та чак искал и да накара да го арестуват; ами че такова нещо не биваше да се издумва дори на шега в дома Франкаланца!

Като направи възмутен жест, Паскуалино взе един друг стол от будката и седна до кавалера, който, поклащайки бавно глава, извади от джоба си половин изгасена пура и поиска кибрит от кочияша.

— Значи, разрешавате, ваше превъзходителство?...

Паскуалино запали лулата си и продължи да разказва. Че за кого бил натрупал толкова богатства господин принцът? За себе си ли? Не, защото не им се радвал; нито пък за дъщеря си, понеже, след като се

задомяла, госпожица Тереза щяла да си вземе зестрата и край; следователно — за сина! Тогава защо не му дава пари? Младеж като принц ди Мирабела имал нужда от толкова много неща; ще не ще, трябва да харчи!... Ама господарят, нали на младини живял като калугер, не можел да го разбере.

— Та всички хора не са еднакви!

Пък и времената се бяха променили; искат ли да ги зачитат, господарите трябва да харчат; иначе първият забогатял кърпач се смята за нещо повече от тях!... И от огорчение, че не може да припечелва както едно време от интимните разходи на господарчето, Паскуалино смело окачествяваше скъперничеството на принца като мръсотия: казваше, че за една лира той бил в състояние да се откаже от сина си; и за да спечели на своя страна кавалера, намекваше, че ако главата на фамилията бил човек на място, щял да подпомогне роднините си, дето не били богати като него... Дон Еудженио пушеше и плюеше, кръстосал мършавите си донкихотовски крака, кимаше утвърдително, съгласяваше се с кочияша, оправдаваше и себе си:

— Казвах го аз... така не можеше да продължава... моят племенник има едно държане!

На хладина в преддверието разговорът продължаваше: господар и слуга си говореха свойски, като равни, смесвайки дима на лулата и на пурата; нещо повече дори — макар че Паскуалино не беше елегантен като едно време, той изглеждаше господарят, а дон Еудженио — слугата. Раздразнен и недоволен, че кавалерът интимничи така с кочияша, портиерът, в украсен с галони жакет, се разхождаше важно пред входа, сложил ръце отзад.

— Кой е този парцаланко? — питаха го служителите от администрацията на излизане след работа.

— Разправя, че бил чичо на господин принца!

Общо взето, това беше най-доброто посрещане на злочестия дон Еудженио. На другия ден той тръгна да обикаля роднините си, които бяха в града: най-напред отиде при брат си дон Бласко.

Монахът сякаш щеше да се пръсне от дебелина — коремът му бе затлъстял, главата — наедряла; брадата му потъваше в пихтиестата маса на шията. Не можеше да се движи, защото туловището му бе

огромно, а краката — отпаднали; пред него дон Луция, жената на Гарино, изглеждаше пъргава и лека.

— Защо се върна? — рече той на брат си, щом го видя, вместо да го поздрави. Всъщност отдавна бе получил циркуляра на Сикулжи херолд и понеже бе разбрал, че авторът му трябва да е закъсал здравата, гледаше да се предпази да не би да му иска помощ.

— Дойдох за малко — отвърна дон Еудженио. — Преди всичко да ви видя, пък и да набера спомоществатели за книгата, за която ти пратих известие...

И той почна да изброява изтъкнатите спомоществатели: негово височество беят на Тунис, везирите на регентството, най-големите палермски благородници — принц д'Алй, маркиз Лоякомо, дук не знам кой си и граф еди-кой си.

— Е?... — рече монахът, сякаш искаше да каже: „Защо ли си дошъл да ми дрънкаш тези глупости?“, без дори да запита брат си: „В Тунис ли си бил? Че какво си търсил там?“

— Имам подписите и на двайсет общини, трийсет дружества, осем библиотеки. Чудесна сделка! В крайна сметка, като се извадят разноските за печат, хартия, поща и прочие, печалбата е осигурена само от досега събраните подписи. Но трябва още да пообиколя половин Сицилия, за да набера абонати. Ако стигнат до триста, ще останат десет хиляди лири чиста печалба.

— Е?...

— Бих искал да ти предложи да отпечатаме заедно книгата.

Монахът го изгледа свирепо:

— Ти луд ли си?

— Защо? Не вярваш ли, че може да се спечели от това? Ей сега ще ти направя набързо сметката и ще ти покажа събраните подписи...

— Не искам да гледам нищо! Вярвам ти напълно и много ти благодаря. Запази за себе си десетте хиляди лири.

С убедителния и натрапчив тон на посредник или сводник, кавалерът се съсипа да го увещава и прегракна, за да му докаже ясно преимуществото на своето предложение; дон Бласко непрекъснато отказваше: отначало строго, после извиси глас, накрая се развика на тоя досадник да се маха от главата му.

— Тогава... щом не искаш да поемаш рисковете на сделката... направи ми една услуга... Подписалите не дават пари предварително;

необходима ми е известна сума, за да начена отпечатването. Заеми ми хиляда лири...

— Нямам!

— Ще ти преотстъпя най-сигурните абонати, ще си ги избереш ти сам...

— Нямам!

Кавалерът не се отчайваше. Намали сумата от хиляда на осемстотин, а после на петстотин лири; и понеже монахът неспирно отказваше, напивайки му нетърпеливо: „Нямам, ня-мам па-ри... не разбра ли?“, дон Еудженио заключи кротко:

— Тогава ще почакам, докато посъбереш... Не бързам — най-напред трябва да завърша подписката... после ще ти донеса да видиш фишовете, молбите, обявленията...

Надявайки се, че ще има по-голям успех при сестра си, кавалерът отиде да повтори опита с дона Фердинанда. Съсухрена и позеленяла, старата мома сякаш побеждаваше времето, годините се трупаха на гърба ѝ, без да я променят: вече ги имаше шестдесет и две, а изглеждаше на не повече от петдесет. Само ръцете ѝ се покриваха с бръчки и се изтощаваха, загрубяваха от броенето на парите, като че ли тя ковеше желязо или копаеше земя. И тя беше получила циркуляра на Сикулски херолд, но щом видя брат си, взе да го разпитва за здравето му, за Палермо, за хората, които познаваше в този град; слушаше с интерес нескончаемите разкази на кавалера, който, окуражен от нейното добро настроение, изреждаше имената на сума хора, с които бил като „брат“, разправяше за техните преживелици с такова съчувствие, като да се бяха случили на него самия: „Развода на дук Проти, голям мой приятел... и оная луда баронеса, дето не искаше да ме чуе... ама аз казах на принца: драги Емануеле, помисли си добре...“ Приказките нямаха край, защото дона Фердинанда го подпитваше, а кавалерът, щастлив, че може да разказва за своите големи връзки в Палермо, дори нямаше нужда от това.

— Ами знаеш ли най-голямата новина? Дъщерята на Палми е омъжена!

— Така ли? Че за кого?

— За моя приятел Мемо Дуфреди, Дуфреди ди Казаура, внука на Чичо Лоякомо — първи благородници в Палермо и с много милиончета...

— Ама наистина ли?

— Голям късмет за момичето! Оня интригант баронът уреди всичко и хвана Мемо в капана... Естествено аз като роднина не можех да кажа това; иначе щях да отида при Чичо и да го предупредя: „Синът ти може да си намери по-добра партия...“ Пък и това момиче има едно държане... Да не говорим! Аз не съм казвал нищо, още повече, че тъкмо когато се уреждаше работата, бях в Тунис...

— А, в Тунис ли си бил? Че за какво?

— За какво ли? За нищо!... За развлечение... — Все пак пообъркан и смутен, той се покашля леко. И понеже дона Фердинанда продължи да го разпитва, за да узнае дали Тунис е хубав град, колко време е бил там и така нататък, кавалерът най-сетне се престраши и рече:

— Бях там и за да понабера спомоществователи за моята творба, нали знаеш...

— Творба ли? — възкликна старата мома с жест на почуда. — Каква творба?

— Как, не си ли получила известието?

— Не съм получавала нищо...

— Сикулски херолд?... История на благородничеството...

— Ти ли?... Ти ли издаваш книга?... Ха-ха-ха! — И тя избухна в присъщия си рядък смях, който жегваше по болното място.

Дон Еудженио, който бе издържал неустрашимо всички отказани монаха, се разстрои от веселостта на сестра си.

— Защо? — запита той, опитвайки се да повдигне самочувствието си, което дона Фердинанда бе уязвила така жестоко с този неприличен смях. — Да не би да не съм способен да пиша както мнозина други?

— Ха-ха-ха!... — Смяхът ѝ нямаше край.

Когато старецът обясни каква книга е написал, тя стана по-фина, по-иронична, по-хаплива. История на благородничеството след Муньоос и Вилабианка? За да се напъхат вътре новобогаташите, дето искат да ги наричат кавалери и маркизи? Всички истински благородници са записани в старите книги!... А кавалерът се опитваше поне да ѝ докаже колко изгодна е тая сделка. Но старата мома не му даваше мира: да се спечели от мръсна хартия? Че кой освен бакалите някога е ценил мръсната хартия? И кой ще купи книга от него? Всички

щели да почнат да се смеят, както се смееше тя! Подписи ли? Дали са му ги, да се отърват от него! Но да видим колцина ще дадат после пари!

— Поне ми дай назаем няколкостотин лири...

— Не, защото няма да ми ги върнеш.

Излишно беше да настоява повече.

Когато отиде да повтори опита пред племенницата си Киара, дон Еудженио дори не можа да я види: камериерката му каза, че маркизът е излязъл, а маркизата имала главоболие и се била затворила в стаята си.

— Кажи й, че я търси чичо й.

— Извинете, ваша светлост, но когато я боли главата, никой не смее да говори с госпожа маркизата.

И понеже кавалерът махна с ръка нетърпеливо, жената се огледа наоколо и измърмори:

— Има неприятности, ваша светлост!

— Какви неприятности?

— Маркизата... ама, господин кавалер, за бога, не ме карайте да си загубя хлебеца!... Луда беше по мъжа си, нали така, ваша светлост? Бяха едно цяло: каквото пожелаеше господин маркизът, беше закон за нея... ама и господарят не злоупотребяваше с това — любов и пълно съгласие за всичко... А сега? Сега няма вече мир, заради оня син на... знам ли на кого! Дявол от ада, ваша светлост! А господарката толкова го обича, че просто е заслепена, оставя го да прави каквото иска, защитава го пред господаря... Всеки ден се карат, защото господин маркизът иска да го оправи, да го възпита, да го накара да учи. А пък племенницата на ваша светлост се сърди на господаря, защото измъчвал детето й... Вчера се скараха здравата; не си говорят от двайсет и четири часа... Господин маркизът излезе рано сутринта... кой знае дали ще се върне!

И колкото и да настоява, дон Еудженио не можа да убеди камериерката да извести на господарката си въпреки неразположението й.

Тогава той отиде да хлопа на вратата на семейство Джуленте. Стигна до тях на мръкване, след като цял ден беше тичал. Бенедето го нямаше, а Лукреция просто беше неузнаваема — толкова себе променила и погрознала. Тялото й се бе превърнало в торба месо, на която не се различаваха вече ни гърди, ни талия, нито бедра; от

постоянното мръщение, от неизлечимото недоволство от собственото ѝ положение лицето ѝ бе станало сурово и начумерено и неочаквано бе заприличало на лицето на принца. И първите ѝ думи, с които се обърна към чичо си, виждайки го след толкова години, бяха пак против Бенедето.

— Няма го; не стои никога в къщи. Сега не е вече кмет, ама накара да го сложат председател на Провинциалния съвет. Заради отечеството, нали ме разбирате, ваше превъзходителство!... Колкото по-остарява, толкова по-оглупява. Луд човек! Но нещастieto е там, че ме подлуди и мене. След двайсет години — тя изчисляваше времето посвоему — всеки друг на негово място, ако не е толкова глупав, ще разбере, че няма смисъл да става слуга на този и на онзи. Ама стената чува ли? Искане да става депутат; за какво, питам аз? Какво ще спечели, като стане депутат? От кметуването си спечели това, че никой не може да го гледа, чак и ония, на които има глупостта да им прави услуги! Така му се пада!...

Към собствената си фамилия тя все още проявяваше онова смесено чувство на омраза, завист и загриженост, в зависимост от това дали у нея вземаше връх тщеславието, че принадлежи към нея, мъката, че я е напуснала, или съмнението, че близките ѝ са я отритнали. И сега, докато разправяше за пътуването на принца, непрекъснато повтаряше, че брат ѝ и снахата ѝ пишели през два дни; предаваше съдържанието на техните писма и каза, че щели да се върнат на есен; после почна да ги критикува и да злослови срещу тях:

— Добре направиха, че отидоха да вземат от колежа Терезина и да я поразведат... Снаха ми се грижи като истинска майка за това момиче!... От много обич я държа две години повече в колежа, за да я направи литераторка. Нали Грациела разбира много от литература!...

Но веднага след това добави:

— Ваше превъзходителство, виждали ли сте последната снимка на Терезина?... Не?... Чакайте... ще видите каква е хубавица; пратиха ми я преди два месеца... А от Консалво — поде тя, след като показва на чичо си портретчето — ни вест, ни кост... като че ли той не им е син... Ако не пише на леля, няма да знаем жив ли е, умрял ли е... Сега пишел, че бил в Париж. Ходил в Берлин, Лондон, Виена...

Кавалерът не я слушаше, защото обмисляше как да почне разговора с нея. Щом племенницата замлъкна за малко, той ѝ съобщи

за замислената сделка, в която се съчетавали сигурен финансов успех и благородна цел. Но Лукреция възрази:

— История на благородничеството? Че къде има още благородници? Каква история искате да пишете, ваше превъзходителство? Сега на почит са ваксаджиите, а не благородниците! Човек трябва да има долен произход, за да го уважават! По-добре напишете история на селяндурите и нотариусите; от нея сигурно ще спечелите!...

Непоколебим, дон Еудженио на другия ден пак тръгна да обикаля. У Радали-Уседа завари дук Микеле и барон Джованино; дукесата беше излязла. Микеле, на двадесет и пет години, бе оплешивял и изглеждаше двойно по-стар; Джованино обаче беше построен от преди, фин, елегантен. Като чуха искането на роднината, и двамата отвърнаха, че само майка им би могла да му даде отговор. На следващия ден кавалерът отиде отново, за да говори с дукесата, а тя сякаш беше паднала от небето:

— Аз да издавам книги? Че как ви хрумна подобно нещо? Какво разбирам аз от тия работи!

И дон Еудженио си обра крушите.

Но не се отчая. От далечните роднини той премина към приятелите, към обикновените познати, към хората, които срещаше на улицата и ги спираше под предлог да ги види и поздрави. Веднага почваше да разправя научените от Лукреция новини за принца и Консалво, сякаш самият той бе получил тия вести; съжеляваше за скарването между бащата и сина, съобщаваше за връщането на принцеската, която, както той казваше, бил виждал във Флоренция: „Такава хубавица, чеда се смаеш!“...; после почваше да говори за живота си в Палермо, описваше жилището с десет стаи, което заемал на Касаро, като се перчеше величествено в мръсните си и окъсани дрехи, издаващи мизерията му, глада и смесването с неблагородниците; разказваше за пътуването си до Тунис, за удостояването му от бея, но без да обяснява за каква заслуга е получил ордена и какво точно е правил в двора на негово височество; и след като зашеметяваше хората с всички тези приказки, най-неочаквано питаше:

— Получихте ли моето известие?

И отново излагаше замисъла на творбата си, изброяваше получените одобрения: всеки път техният брой растеше — подписите на частните лица се качваха от двеста на триста, на четиристотин, на петстотин; тези на общините възлизаха на петдесет, шестдесет, деветдесет; библиотеките се умножаваха всеки момент. Хиляда подписа вече бяха сигурни, още хиляда не можеше да не се получат. И предлагаше съдружие, намаляваше предплатата, последно заявяваше, че ще се задоволи с дванадесет абоната, с шест, дори с един. За да се отърват от него, хората обещаваха неопределено; но той записваше имената им в един омазнен и окъсан портфейл, натъпкан само с циркуляри и фишове, които продължаваше да раздава, като ги тикаше в джоба на всеки, който му отказваше с ръка, заръчваше да ги разпространяват, да ги попълнят в най-скоро време...

След цял ден напрегната работа, в момента, когато се връщаше в хотела, срещна Бенедето, който излизаше оттам.

— Ваша светлост!... Как сте?... Дойдох да ви видя; съжалявам много, че вчера не бях в къщи...

Малко смутен, дон Еудженио го покани да се качи в стаята му. Подът на стаята беше хлътнал, на прозореца висяха два бели парцала във вид на пердета, на един стол имаше леген, а на пода — стомна.

— Принудих се да дойда тук, защото в Гранд-хотела всичко беше заето. Колко зле се живее в този град! В Палермо имах жилище с дванадесет стаи... да видиш само какво стълбище!...

И въпреки отказа на Лукреция, той измъкна от джоба си циркулярите и веднага мина на същността на въпроса:

— Жена ти не ти ли каза?... Дошъл съм, за да печатам моята творба... Не бих я отстъпил никому и за двайсет хиляди лири... Но нямам пари да почна издаването. Искаш ли да се заемем заедно? Ще делим печалбите като добри роднини и приятели.

Джуленте се поколеба, после запита:

— Какво каза Лукреция?

— Жена ти ли? Съгласна е, стига ти да се убедиш, че работата е изгодна... Гледай. — И понеже не можеше да се побере в кожата си от радост, че най-сетне е намерил някой, който да не му отказва, изсипа отпреде му няколко подписани фиша.

— Добре, добре, щом Лукреция е съгласна...

— Ако се откаже, в края на краищата можем да минем и без нейното съгласие!...

Бенедето пак се поколеба и заяви:

— В никой случай, необходимо е... защото сега тя държи парите...

— Как! Парите? Ти не можеш ли да разполагаш с няколко хиляди лири?

— Не, ваша светлост... Обществената работа ми отнема много време... Затова отстъпих управлението на дома на нея...

В началото на зимата завръщането на принца с чичото дука, съпругата и дъщеря си възбуди отново хорското любопитство. Всички очакваха да видят лицето на тази прословута принцеска, за чиято красота се говореше толкова; и макар че от прекалените предварителни хвалби хората бяха настроени недоверчиво, все пак действителността надмина очакванията им. Изящната, деликатна, почти безплътна хубост на бялата и руса девойка не можеше да се сравнява с никого от фамилията на Вицекралете. Старият испански род, смесил се с течение на вековете с островитяните — полугърци, полусарацини, — полека-лека бе загубил физическата си чистота и благородство: кой би могъл да различи например дон Бласко от някой калугер, произхождащ от крепостни селяни, или дон Фердинанда от някоя стара тъкачка? Но както в предишното поколение се бе проявило такова изключение с граф Раймондо, така сега и Тереза сякаш бе произлязла от някоя стара непокътната клетка на чистата кастилска кръв. Висока, със слаби плещи, с толкова тънка талия, че нейните две ръце почти успяваха да я обгърнат, а това подчертаваше още повече извивката на бедрата ѝ, Тереза притежаваше вродена изтънченост, благородна осанка, още не напълно освободена от сковаността на колежанката, пристегната до преди няколко месеца в неудобната униформа. В първите дни, когато почна да излиза с каретата заедно с мащехата, хората се спираха по тротоарите, причакваха я пред голямата порта на двореца и захласнати втренчваха поглед в нея; а тя сякаш не забелязваше това нескрито любопитство, сякаш не поглеждаше никого. Естествено в къщи най-напред дойдоха да я видят лелите и Лукреция веднага се лепна за полите на племенницата си: придружаваше я навсякъде, даваше ѝ съвети и просто не вярваше, че може да упражнява своята власт върху някого. Принцесата не ѝ обръщаше внимание; но на Киара тя дори не върна визитата, заради незаконното дете. Нима момиче като Тереза, излязло току-що от колежа, може да отиде в една къща, където има такива каши?

— Мога ли да позволя дъщеря ми да узнае тези неща? — разправяше тя на всички — камериерки, роднини и познати, — като ръкомахаше и кривеше очи. — Толкова по-зле за Киара, че се обижда.

А Киара се обиди ужасно. Тя вече бе скъсала с всички роднини заради сина на камериерката, когото толкова бе разглезила, че той я командуваше, говореше ѝ на „ти“, а при случай дори вдигаше ръка върху нея. Но тя го оставяше да прави каквото си иска и ако маркизът се обади, почваше да вика, да заплашва, вдигаше олелия до бога. Когато чу за задръжките на снахата-братовчедка, нахвърли се срещу нея, още повече, че по заповед на Джакомо дона Грациела заведе Тереза да целуне ръка на чичо дон Бласко. При монаха, дето държеше в къщата си Тютюнопродавачката и трите ѝ дъщери, може да ходи, а при нея не, нали?

— Разбира се, защото от монаха очакват наследство...

Сега дон Бласко беше истински господар: освен къщата и двете имения, беше скътал и доста пари; принцът му се подмазваше именно затова. Касинезецът приемаше както него, така и Лукреция, и Киара; но вече не ходеше в дома на никого, защото не можеше да изкачва стълбите; все пак командуваше племенниците си и ги използваше както можеше; и ако някой от тях го разсърдеше, и той като дона Фердинанда измъкваше някакъв свой лист и го накъсваше на парченца: „От мене нито грош!“ Посещението на племенничката Тереза го зарадва; дъщерите не се показаха и принцесата обясни на девойката, че дона Лучия е „гувернантка“ на чичото.

Впрочем тази предпазливост по отношение на Тереза беше излишна. Тя не проявяваше неприлично любопитство и когато разбереше, че по-големите имат да си казват нещо, излизаше, отиваше да подрежда стаичката си или да се занимава със своите неща. Тя беше не само смайващо красива, но и толкова умна и образована, че можеше да съперничи на мнозина мъже. Умееше да рисува, говореше френски и английски като роден език, можеше да съчинява стихове и да композира музика; и при това беше скромна, непринудена, добра, безкрайно сърдечна. Когато влезе за първи път в дома, където като дете бе оставила майка си, а сега вече не я намери, трябваше да я подкрепят и толкова плака, сякаш очите ѝ бяха два непресъхващи извора; но преклонението пред святата памет на майка ѝ не ѝ пречеше да уважава и обича баща си и мащехата. Богобоязлива, когато не бродираше, не

рисуваше или не се занимаваше с музика, тя винаги беше с молитвеник в ръка — бе донесла със себе си някакви позлатени книги, обвити в кадифе или благоуханна кожа: химни на Мария, молитви на Блажената Дева, житиета на светци, изпълнени на всяка страница със свети образи — всичките ги бе получила като награди в колежа.

Но това благочестие и тази богобоязливост не ѝ пречеха да обича — както подобаваше на момиче на нейната възраст — светските развлечения и модната елегантност. Когато трябваше да се приготви, за да посреща гости или да отиде на гости, на разходка, на театър, и тя като другите момичета се въртеше дълго пред огледалото; и така умееше да се облича, че и в най-сеплата рокличка изглеждаше като в бален тоалет. Когато се отбиваха при шапкарката или шивачката, за да избират платове, гарнитури и дребни украшения, тя винаги проявяваше изискан вкус, избираше най-хубавите и най-елегантни неща; убеждаваше с добри обноски леля си Лукреция да вземе това или онова, защото, откакто държеше ключовете на касата, тя си правеше нов тоалет на всеки петнадесет дни, като избираше все най-грозните неща и се сърдеше, ако не хвалеха избора ѝ. Но принцесата оставяше дъщеря си да избира всичко по свой вкус и да се облича както иска; дори и за своите дрехи се осланяше на нейния вкус. „Ах, какъв вкус има дъщеря ми!... Ах, каква примерна дъщеря!“ Най-много я хвалеше за благия ѝ характер и добро сърце; целуваше я и я прегръщаше пред всички, дори и пред гостите; бдеше над нея като истинска майка.

Беше ревнива и прекалено предпазлива: освен религиозните книги не разрешаваше на дъщеря си да чете други неща, които можеха да ѝ размътят главата; не позволяваше пред момичето да се говорят някои неща от страх, че само думите дори могат да покварят мисълта му. Затова седеше на тръни, когато зълва ѝ Лукреция разправяше някакви истории за незаконно съжителство, за семейна раздяла и незаконни деца. Тогава принцесата почваше да се покашля, за да накара тази несъобразителна чудачка да млъкне; и ако въпреки кашлицата Лукреция не спираше, тя веднага променяше темата на разговора по някакъв особен свой начин, като нарочно насочваше вниманието към ония неща, от които искаше да го отклони. Ала Лукреция не се сещаше; и дори не пропускаше случай да повтаря често на племенничката си, по повод и без повод, най-вече когато се

оплакваше от Бенедето: „Внимавай какъв мъж ще вземеш!“ или „Отваряй си очите, когато се омъжиш!“ Принцесата бледнееше и червенееше, вдигаше очи към тавана, правеше невероятни усилия да се сдържа, за да не каже на тази луда какво мисли за нея. Ама че луда жена! Добре, че бог не ѝ бе дал деца, иначе с тези разбирания за възпитанието на момичетата! „Зълво!... Лукреция!...“ — но нищо не помагаше. Затова веднъж принцесата открито ѝ каза:

— Извинявай, братовчедке, но тия разговори ми се струват неуместни. Когато дойде време, Тереза ще се омъжи и баща ѝ ще се погрижи за това, не се съмнявай. Аз не харесвам днешната мода да се говори за тези неща пред госпожиците...

Свела поглед, скръстила ръце в скута си, Тереза сякаш не чуваше нищо; Лукреция млъкна и след малко си отиде, без да се сбогува.

Но имаше и друг, който често говореше неприлични неща и принцесата трябваше да го възпира кавалер дон Еудженио.

Щом научи, че брат му и племенникът са пристигнали, той веднага се завтече при тях, за да продължи разговора за своя Сикулски херолд. Без да вика като дон Бласко и да прави комедии като дон Фердинанда, дукът му даде ясен отговор:

— Драги мой, никой не е забогатял от книги; най-малко ще забогатееш ти, защото не умееш нищо. Ако искаш да отпечаташ творбата си, никой не ти пречи; но аз нямам излишни пари за такива начинания.

Дон Еудженио приемаше укорите му със сведена глава, сякаш признаваше, че ги заслужава; стоеше почитателно и смирено пред този мошеник, който знаеше да поучава, а как беше забогатял? За сметка на обществените каси, като спекулираше с търговете и правеше какви ли не мошеничества!...

— Ще накараш ли поне държавните библиотеки да закупят книгата? — продължи да настоява дон Еудженио. — Това няма да ти струва нищо, ти си толкова влиятелен!... Достатъчно е да кажеш една дума...

Депутатът слушаше хвалбата с премрежени очи, потънал в блажено доволство. Наистина за него пак бяха настъпили щастливи времена; със становището си по Римския въпрос той се бе закрепил; избирането му през ноември 1870 година беше още една победа. Да, достатъчно би било да каже една дума, за да помогне на брат си; при

все това на неговите настоявания той отвърна, че щял да види, щял да си помисли, че имал известни задръжки:

— Какво ще кажат хората? Че се възползвам от доверието, което ми е гласувано, за да облагодетелствувам роднините си!...

Тогава дон Еудженио се обърна към принца. Отначало той му отказваше както можеше; но в края на краищата за него беше трудно да продължава да го отблъсква, защото все пак му беше чичо и не можеше да го изгони направо, нито пък да твърди основателно, че няма пари; затова, макар и с неохота, му обеща един аванс от две хиляди лири, които щял да даде, когато подписката завърши благополучно. Привлечен от това обещание, дон Еудженио почна да идва почти всяка вечер в двореца, за голямо огорчение на принцесата, която не можеше да понася гладното лице и жалкото облекло на кавалера и се измъчваше като душа в чистилището всеки път, когато той разказваше всички клюки на палермското общество:

— Саза ще жени дъщерите си... Жената на Коко пак направи една глупост... Синът на Нене избяга с една балерина... — Коко беше принц д'Али, Саза — дук ди Реалкастро, Нене — барон Мортара.

И щом някой споменеше за някого от Палермо, той веднага го уверяваше, че с този човек бил като „брат“. Всеки път, когато описваше своето жилище, броят на стаите растеше: сега беше стигнал до петнадесет и понеже нямаше основание да го увеличава повече, той добавяше: „Плюс конюшната и навесът за файтони...“

Принцът го оставяше да си приказва, но го караше да заплаща скъпо за оказаното внимание и обещаните пари, използвайки го като слуга: пращаше го насам-натам да разнося писма и поръчения, които му предаваше, като все пак от хорски срам го наричаше *ваша светлост*. Но не го осведомяваше за своите работи, нито му доверяваше нещо; кавалерът любопитствуваше да узнае за кого мислят да задомят Тереза, какво прави Консалво, кога ще се върне; но не можеше да подуши нищо, особено за младия принц, който не пишеше никому освен на дон Фердинанда. Вестите за младежа стигаха до двореца чрез Балдасаре, който през два дни пишеше на господин принца, докладвайки му най-подробно за живота на младия господар. С фантастичния си правопис и специален словоред тези писма на майордома караха Терезина да се смее от сърце. „Негуву превъзходителству е дубре и са забавлява... Днеска бяхми в

Булонската гора, дето бяха излезли на разходка много коли и коне и господа и дами на коне...“ Всеки ден майордомът съобщаваше програмата за следващия: „Утри утиваме в Луксамбургската градина... утри заминаваме за Фонтамблу, да видим кралския дворец...“ Но дон Фердинанда очакваше да ѝ разкажат за едно друго посещение, със съвсем друго значение — посещението при Негово Величество Франческо II. Преди да замине Консалво, тя го бе задължила на минаване през Париж „да целуне ръка на краля“ и щом узна, че племенникът ѝ е вече във френската столица, напомни му да изпълни веднага обещанието. Отец Джербини, който в Париж беше свещеник в „Мадалена“ и посещаваше домовете на всички благородници-легитимисти, и заедно с най-близките имаше достъп до бившия крал, бе поискал аудиенция за младия сицилианец, изтъквайки съвременеността, че по-голямата част от семейство Уседа са останали верни на бурбонската кауза. В едно дълго писмо, което дон Фердинанда прочете в кръга на роднините, Консалво описваше сърдечния прием на някогашния монарх, загрижеността, с която разпитвал за целия род, и подаръка, който му дал, преди да се сбогува с него след един дълъг разговор — собствения му портрет с посвещение и автограф. „Нейно величество кралицата“ била неразположена и затова не можела да го приеме и тя; но „Кралят“ му казал, че иска да го види пак преди отпътуването му!... Пристигна и писмо от Балдасаре, който описваше посещението при „Негуву Величеству Франческо Втори заедно с Негуву приподобие дон Плачито Джербини. Негуву Величеству говорил на Негува Светлост за Сицилия и за сицилийските благородници, които познавал в Неапол и в Париж. Негува Светлост му целунал ръка, а Негуву Величеству му подарил своя портрет и му рекъл, че трябва да дойде пак, за да го представи на Нейно Величество Кралицата.“ Наистина преди слугата и господарят да напуснат Париж, и двамата съобщиха за втората аудиенция, но този път писмото на майордома до господаря съдържаше една подробност, за която не се споменаваше в писмото на Консалво до лелята. „Негуву Величеству много се възрадна на Негуву Превъзходителству и като му стиснал ръка, запитал го кой знае кога ще се видим пак; пък Негуву приподобие ми рече, че Негува Светлост отвърнал: «Ваше Величеству, ще се видим отново в Неапол, в кралския дворец на Ваше Величество!...»“

От Париж най-последно младежът се завърна в Италия и като се отби за малко в Торино и Милано, отиде в Рим, който беше последният етап на неговото пътуване. Задържа се там известно време, но след като писа две писма на лелята, не се обади повече. Дона Фердинанда му бе поръчала и „да целуне нозете на папата“; и наистина отначало Балдасаре съобщаваше, че „Монсиньор дон Лотовико“ трябва да заведе във Ватикана племенника си, но после не писа дали посещението се е осъществило; напротив, един ден най-неочаквано телеграфира, че се завръщат.

Посрещнат на гарата от дон Фердинанда и от Тереза — защото принцът бе останал в двореца и беше заповядал и на жена си да остане, — Консалво влезе тържествено сред две редици слуги и чиновници от канцеларията, които се възхищаваха на прекрасния вид на младия господар и го приветствуваха с „добре дошъл“; после се завтекоха да помогнат на Балдасаре да свали големия куп денкове, куфари, пътни чанти и кутии за шапки, с които бе препълнена каретата и едно наето файтонче. Принцът, с достолепен и любезен вид, го дочака в Червения салон и му протегна ръката си, за да я целуне; същото стори и принцесата, но прояви повече сърдечност и загриженост:

— Забавлява ли се?... Добре ли пътува по морето?... Всичко тук ли ти е?... Стаите ти са приготвени...

Естествено неразговорливостта на Консалво в тези първи часове се обясняваше с умората от пътуването, със зашеметяването от пристигането; наистина вечерта, след като бе пратил в стаята на баща си, на сестра си и на мащехата цял куп подаръци, той се разбъбри много, разказа сума впечатления, разправи някои смешни случки с Балдасаре, който в чужбина често се обърквал — нали не знаел езика, — карал се с хората и ги ругаел на сицилиански; а един път, във Виена, насмалко не го завели да спи в участъка. Разговорът за пътуването, особено за Париж, продължи и на другия ден; но полека-лека, тъй като тази тема вече се изчерпа, младежът спря да участва в разговорите. Ако принцесата разказваше нещо или принцът говореше за домашните сметки, той само слушаше и от време на време отговаряше с едно: „Да, ваша светлост“ или „Не, ваша светлост“. На трапезата, забил нос в

чинията, не поглеждаше никого и често пъти дори не продумваше. Принцът почна да се дразни и да мълчи и той, но правеше някакви физиономии, които не предвещаваха нищо добро; принцесата, унила, вдигаше очи към тавана, а Тереза, разтревожена от тази хладност, губеше дори апетит. Когато станеха от трапезата и синът излезеше, принцът изливаше яда си:

— Пак почват старите работи! Ще видите, че пак почват старите работи! Какво му става на това говедо? Цяла година се развява да пътува, нищо не му е липсвало, а ми се отплаща така: надува ми се, всеки ден ми трови обедата!

Не би могло да се каже, че онова говедо мълчи, защото няма желание да разговаря; в присъствието на чужди хора не млъкваше, описваше приключенията си при пътуването, големите неща, които бе видял, новостите, за които в Сицилия не бяха и чували. Особено с Бенедето Джуленте и с хората, малко или много замесени в обществените дела, той водеше такива едни разговори, просто да се смае човек, че ги чува от неговата уста: за устройството на градските стражи, за поддържането на градините, за начина на поливане на улиците или осветяване на театрите. Защо, дявол да го вземе, се занимаваше с тия неща? За да покаже, че е ходил в чужбина?... Нищо подобно: той не само водеше необичайни разговори, ами бе променил и начина си на живот. След като се видя веднъж със старите си приятели гуляйджии, не ги потърси повече, дори ги отбягваше; страстта към конете, изглежда, съвсем го бе напуснала: вече не слизаше в конюшните, нито сядаше на приказки с кочияшите. Не се занимаваше нито с жени, нито с карти; по дял ден седеше затворен в стаята си и кой знае какво кроеше. Когато излизаше, често пъти отиваше на посещение при чичото дука, с когото разговаряше за сериозни неща; или пък се движеше в компанията на хора, от които по-рано бягаше като от чума — консерватори, политикани от Читателския клуб, „плъхове“ от аптеките, хора, заемащи обществени длъжности, все от свитата на депутата. Всеки ден пощата му носеше цял куп италиански и френски вестници, а книжарят всяка седмица му пращаше големи пакети книги, които той самият ходеше да си избира и да поръчва.

— Какъв ли бръмбар му е влязъл пък сега в главата? — викаше принцът на жена си все по-кисел.

А тя отвърщаше примирително:

— От какво се оплакваш? Човек не може да го познае, станал е съвсем друг: да бъде благословено това пътуване, че коренно го промени!

Някои дни Консалво не идваше на трапезата; на камериера, който отиваше да го повика, той отвърщаше през вратата, че имал работа; тогава принцът захвърляше салфетката си, стискаше зъби, избухваше едва ли не пред блюдолизците, които присъствуваха на обед. Принцесата кимваше на Тереза и тя отиваше да вика брат си, увещаваше го нежно, гальовно, докато той отвори.

— Защо не дойдеш? Знаеш, че на татко му е неприятно...

— Защото имам работа, пища, не мога да прекъсвам мисълта си...

— Остави писането, братче мило, изпълни желанието му!... Имаш много време за учене! Иначе ще помисли, че го правиш нарочно, че му се сърдиш на него... или на мама...

— Не се сърдя на никого. Нали виждаш, че пища!... — Наистина писалището бе отрупано с хартии и разтворени книги.

И когато най-сетне той идваше на трапезата, принцът пухтеше и се ядосваше, като гледаше, че синът му е мълчалив и напрегнат като някакъв нов Архимед.

— Ще се храня сам, щом трябва да гледам тази мрачна физиономия! Цял ден е все намръщен! Това е прокоба! Яденето не ми е сладко! Ще хвана някоя болест...

Тогава Тереза — нали само тя можеше да повлияе на брат си — отиваше отново при него, хващаше го за ръцете, умоляваше го да бъде добър, говореше му за неговите синовни задължения; а Консалво я слушаше ням и неподвижен. Но веднъж, когато между другото тя каза, че трябвало да бъдат благодарни на баща си и на мащехата, брат ѝ отвърна с хладна и язвителна ирония:

— Наистина голяма признателност им дължим... Баща ми винаги ме е обичал, още от времето, когато ме държа затворен десет години в новициата, както тебе шест години в колежа! И двамата трябва да му благодарим много, че не чака да минат и шест месеца от смъртта на майка ни, и взе друга на нейно място... Пък и тя от рая трябва да му благодари за уважението, обичта и грижите, с които я бе обградил.

— Млъкни! Млъкни! — възкликна Тереза.

— Трябвало пък и да мълча?... Знаеш ли колко измъчиха оная нещастница?... Но ти беше във Флоренция, затова не знаеш нищо.

— Млъкни, Консалво!

— Тогава какво искаш? Каж ми ти какво трябва да направя, за да му угодя! Когато по цял ден отсъствувах от къщи, за да се забавлявам както знам, и пилеех пари: не, не бивало така, трябвало да се оправя! Сега непрекъснато седя в къщи да уча, той пак продължава да се заяжда с мен.

Консалво изучаваше политическа икономия, конституционно право, административно право. Хората, които не знаеха с какво се занимава, но виждаха коренната промяна у него, си я обясняваха с дългото странствуване, с това, че рано или късно всички младежи поумняват. И наистина странствуването беше първопричината за преобразяването на младия принц, неговия голям урок.

Враждата с баща му го бе отвратила от неговия дом и от родния му край, където липсата на пари и тегнещата бащина власт не му позволяваха да прави всичко, каквото пожелае; затова той с радост бе приел да се махне, да отиде да пообиколи малко света; но щом излезе от Сицилия, изпита такова чувство, каквото би изпитал един истински крал, изпратен в изгнание. Само един ден преди това, макар и да не можеше да лудува както иска, той все още беше важна особа, най-важната личност в своя град, където всички хора, и от висшите кръгове, и от простолюдието, му сваляха шапка и се занимаваха с него и с неговите подвизи; а сега изведнъж се бе събудил като обикновен човек сред тълпата, която не му обръщаше внимание. И много по-добре щеше да бъде да не се бе срещал с никого; но чрез препоръчителните писма, които носеше, в Неапол, Рим, Флоренция, Торино той се свърза с други хора, с тамошни благородници; и тогава разбра, че има по-важни особи от него. Името принц ди Мирабела бе загубило силата си, превърнало се беше в имена някакъв господин, каквито ги имаше с хиляди. Истинският блясък — а не посредственият разкош на баща му, — изящният вкус, елегантната пищност, за които в оня отдалечен край на Сицилия, където той бе живял, нямаха дори и представа, го заставиха да признае собственото си нищожество. В

клуба на Катания хората се познаваха и той господствуваше над всички; но в клубовете на Неапол и Флоренция получаваше по милост входна карта само за няколко дни; и ако бе останал по-дълго, трябваше да бъде приет с гласуване, да търси препоръки, а, кой знае, може би и да бъде отхвърлен! В душата му бе настъпил голям прелом. Достойнството му, тщеславието му на „вицекрал“ бе засегнато дълбоко всеки път, когато той влизаше в огромните дворци, четворно по-големи от неговия родов дворец, където вместо дюкяни за даване под наем имаше обширни като музеи галерии, изпълнени с ценности на изкуството; затова престана да посещава познатите си и се отказа да завързва нови познанства. За да покаже по някакъв начин своето богатство, той пръскаше пари за наемни екипажи, харчеше по кафенета, по театри, ходеше в магазините да купува ненужни неща, с единствената цел да остави адреса си: принц ди Мирабела, хотел едикой си — най-скъпият в града. В Неапол все още се чувствуваше добре, защото там бяха запазени испанските традиции, досущ като в Сицилия, и всеки непознат дори го наричаше ваше превъзходителство и казваше: ваш покорен слуга; но във Флоренция, в Милано го наричаха обикновено господине; и напразно Балдасаре, който винаги вървеше до него, го обсипваше с „ваше превъзходителство“ или попростоватото „ваша милост“: хората се усмихваха или се чудеха на необичайните изрази на майордома.

Така, за да избегне тези огорчения, младият принц замина за чужбина по-рано от определеното време. Макар че в чуждите страни хората от неговата каста имаха по-големи богатства и власт, той не се чувствуваше тъй дълбоко уязвен; но го очакваше друго затруднение: със своя беден и зле усвоен френски език във Виена, в Берлин, в Лондон той се почувствува като откъснат от света; а в Париж предизвикваше смях у хората, както Балдасаре — в Италия. Но в същото време неговият роден град, неговият дом, където го очакваха предишната почит и първенство, му се струваха все по-малки и жалки. Как да се помири да се върне там, след като бе видял бурния живот на големите градове? А нима можеше да се задоволи с посредствено място в обществото на една столица? Следователно той трябваше да бъде пръв между първите!... И след като тази мисъл се затвърди веднъж в главата му, Консалво взе да обмисля как да я осъществи. Дали баща му щеше да се съгласи да го пусне да живее далече? Това

беше съмнително, но сигурно щеше да му дава колкото може по-малко пари; и то при най-унизителни условия, както при това пътуване, при което всички плащания трябваше да се извършват лично от майордома! Следователно докато беше жив баща му, той не би могъл да постигне своята цел; а принцът можеше да живее сто години, както мнозина от ония корави Уседа, които издържаха дълго, ако старата кръв не се разложеше преждевременно... И като разсъждаваше хладнокръвно, преценяваше всичко и разчиташе на смъртта на баща си като на необходимо за неговото щастие събитие, Консалво обмисляше и друга една страна на въпроса: че цялото състояние на баща му, в деня, когато той стане единствен негов господар, ще бъде недостатъчно да му достави онова удовлетворение, което търсеше. Състоянието на принц ди Франкаланца, което в Сицилия се смяташе за голямо, пък и навсякъде другаде би изглеждало така за човек с по-ограничени желания, за Консалво, в Рим, щеше да бъде малко повече от скромно. Следователно смъртта на баща му беше ненужна: той трябваше да търси друго средство. И той го намери там, в столицата, когато на връщане мина през нея.

Между другите писма чичото дук му бе дал и няколко до свои колеги от Парламента. На отиване Консалво се бе срещнал за малко с депутатата Мадзарини — млад адвокат от провинцията на Месина, който се занимаваше с политика, продължавайки да упражнява професията си. На връщане Консалво най-малко мислеше за него — той изпитваше дълбоко класово презрение към адвоката, — когато една вечер депутатът го спря на улицата:

— Пак ли сте в Рим, принце? На връщане, естествено? Но защо не ми известихте за идването си? Особено приятно щеше да ми бъде да дойда да ви видя! Сигурно сте се забавлявали, иска ли питане!

Той говореше неспирно, ръкомахаше, тупаше го свойски по гърба. А Консалво, който посрещаше съвсем хладно интимностите, се дърпаше назад, гнусейки се от всякакъв допир. Макар и да заяви, че е много зает — наистина той се бе отделил от група хора, които го бяха наобиколили, — депутатът го задържа доста дълго; преди да го освободи, той му рече:

— Ще се видим утре, ще дойда да ви потърся в хотела...

Консалво беше толкова слисан, че не можа да намери подходящ момент да се отърве от него. На другия ден Мадзарини дойде да го

вземе, покани го да обядва с него и го завлече в „Мортео“. Там имаше много други депутати, заобиколени от своите привърженици; преди да седне на масата, самият Мадзарини трябваше да се освободи от четирима-петима души, които го чакаха; докато обядваха, през всичкото време той говори за многобройните си задължения, за политическите комбинации, за обществените дела; един пощенски раздавач му донесе две телеграми, чиято разписка той подписа, докато дъвчеше лакомо и изцапа с мастило салфетката, която бе затъкнал под брадата си. Хората, които прекосяваха кафенето, го поздравяваха, той им отговаряше, като вмяташе по някое „кавалере!...“ или „драги комендаторе!...“. Когато поднасяха плодовете, около него вече се бе събрала цяла свита, на която той говореше разпалено за Рим — какво трябвало да се направи в този град, за да стане достоен за своите съдбини, за да се затвърди в него италианският дух, за да се държи в покорство Ватикана. Като завърши обед, леко пийнал, хвана под ръка Консалво, който потръпна при този допир; но депутатът с блажена усмивка, която уж се мъчеше да сдържи, възкликна:

— Труден е пътят на политика, особено когато човек трябва да работи, за да живее; но в края на краищата и това носи някакво удовлетворение!... А вие, млади принце, не мислите ли да се включите в политическия живот?

Думи, подхвърлени ей така нехайно, за да продължи разговорът; но Консалво бе поразен от тях. Уморен, отегчен, отвратен от дърдоренето на депутата, от неговата фамилиарност, от този просташки обед, който трябваше да изгълта насила, в един миг той видя да се разтваря пред него, прав и гладък, пътят, който търсеше; този път, който бе превърнал един жалък търчи-лъжи като Мадзарини в човек с тежест, почитан и ухажван; този път, който даваше възможност да се добие известност и власт не само в една област и сред една каста, а сред цялата нация и над всички. Депутат, министър — *Превъзходителство!* — председател на министерския съвет, истински вицецрал! Какво му бе нужно, за да получи тези места? Нищо или съвсем малко. Мадзарини му бе говорил за трудната борба, която трябвало да води в своя избирателен окръг; но нима дук д'Орагуа не притежаваше едно избирателно владение, което естествено щеше да премине към племенника? За да добие популярност, адвокатът е трябвало търпеливо и хитро да си създава

клиентела, да печели привърженици; а младият принц ди Мирабела вече ги имаше готови. Той не мислеше нито за културата, която трябваше да обладава, нито за компетентността: щом един невежа като чичо му можеше да бъде депутат, той смяташе, че е способен да направлява съдбините на нацията. Консалво притежаваше силна памет, дар слово и самообладание пред тълпата, които липсваха на дука и го измъчваха през целия му живот, засилвайки още повече умствената му ограниченост; Младият принц бе показвал красноречието си пред монасите в „Сан Никола“, дето само си тъпчеха търбусите, или пред тълпата, която идваше да слуша коледните проповеди; а по-късно и по улиците на града, из кръчмите, гдето бе заобиколен от всякакви хора: втренчените в него погледи, мълчанието на очакващата публика никога не го бяха смущавали. Какво друго бе необходимо?

Беше обещал на лелята да целуне не само ръцете на Франческо II, а и нозете на Светия отец: той избягна тази втора визита, защото се налагаше да промени не само навиците си, а и своите идеи. До този момент той беше бурбонец по душа и следователно — клерикал, макар и невярващ, дори такъв скептик по отношение на религиозните обреди, че не ходеше и на църква, което беше още един повод за обвинения от оня фарисей баща му. Сега, за да тръгне и да успее по новия път, той трябваше да стане либерал и антиклерикал като Мадзарини. Все пак отиде да посети чичо си Лодовико. Монсеньорът го посрещна с обичайната си мазна любезност, с хладните изрази на едно чувство, което си бе наложил за случая. Някогашният приор на „Сан Никола“ сякаш беше консервиран: слаб, без нито един бял косъм, с гладко лице, той съвсем не изглеждаше на петдесет години. Очите му искряха, когато, запитан от племенника си дали ще се завърне в Сицилия, отговори тихо и смирено:

— Засега не. А и моите нови обязанности ще ме задържат още дълго в Рим...

— Какви обязанности, чичо?

Той сведе поглед и рече:

— Без да съм настоявал, Негово светейшество иска да ме ръкоположи за кардинал...

Ама че хитрец: издигнал се беше само с хитрост!... И Консалво реши да следва неговия пример. Междувременно, вместо да отбягва Мадзарини, той отиде да го търси, накара го да го заведе в Камарата и

Сената, за да разгледа веднага полето на своята бъдеща дейност. Тогава разбра, че ако за депутатско място не му достига само възраст, то за да се издигне по-нагоре, му е необходимо нещо друго.

Затова, след като се върна в къщи, никой вече не можеше да го познае. Убеден, че трябва да учи, той взе да купува книги връз книги, от всякакъв вид и големина; изчиташе ги от кора до кора или се ровеше в тях и си вземаше бележки; изпълнен с добри намерения, отначало той бе решил да се занимава сериозно. Всички тези материи бяха такива, че за тях не бе необходимо ръководството на учител — достатъчни беше повърхностната подготовка, която той имаше, и вродената интелигентност. Църковният латински език — този така мразен предмет, сега все пак му служеше за нещо. По-късно, запален като всеки новак, самонадеян като всички Уседа, които не признаваха пречки, той си закупи граматики и учебници по испански, английски и немски, за да изучава сам тези езици.

Мълвата за неговото преобразяване се разнесе бързо. Смаяни, подозрителни или възраждани, роднините, старите му приятели, самите слуги дори разправяха, че по цял ден седял на писалището. Той — основателят на аристократичния клуб, бе станал член на Читателския клуб, ходеше там и говореше за политика, за администрация, критикуваше хора и порядки, цитираше най-различни автори и творби. Една вечер, когато в дома на дука Джуленте и дукът спореха за акциза върху потребителните стоки — дали за общината ще бъде по-изгодно да го даде на търг, или да го събира сама, Консалво изрази своето мнение, показвайки голяма ерудиция. Като излязоха оттам, Бенедето шеговито подхвърли с покровителствен тон:

— Ще те направим общински съветник, щом навършиш необходимата възраст!

— Защо? — възкликна Консалво. — Не! Но как става това?

— Защо ли? За да се наредиш сред представителите на твоя град! Що се отнася до начина, той е съвсем прост.

Най-напред той го представи в Националния кръжок. Някои членове се противопоставиха. От кои Уседа е тоя — от либералите или от реакционерите? Неколцина заявиха, че бил бурбонец като леля си Фердинанда; че в Париж дори ходил на посещение при Франческо II.

Но Джуленте гарантира за свободолюбивите чувства на племенника си: вярно е, че е посетил бившия крал, но бил принуден от роднините си; впрочем това посещение било само формално и не го задължавало с нищо. До този момент той е бил младеж, безотговорен за идеите, които би могъл да изрази; сега иска да стане член на кръжока и това означава, че одобрява програмата им. Няма сметка да го отхвърлят, защото иначе може да се повлече с реакционерите... Ревностните членове се задоволиха с тези гаранции, но все пак измърмориха, че според някои слухове младият принц бил пожелал на детронирания крал да го види отново в кралския дворец в Неапол...

Когато Консалво научи, че се носи такъв слух, запротестира най-енергично, че това е нагла лъжа, пусната кой знае от кого. Но после дръпна на четири очи майордома — единствения, който би могъл да я пусне — и право в мутрата му изрева:

— Ти ли бе, говедо, дявол да те вземе, си писал, че съм казал на Франческо Втори, че искам да го видя пак в Неапол?

Смутен и изплашен, Балдасаре отговори:

— Да, ваша светлост...

— Че кой ти каза тази глупост?

— Отец Джербини, който чул ваша светлост...

Консалво замахна заканително и го предупреди:

— Ако още веднъж повториш подобни глупости, ще те пребия, разбра ли?

И така, той бе приет в кръжока единодушно. Ах, тогава да бяхте чули отнякъде дона Фердинанда! Още преди това тя беше подушила нещо около неговото вероотстъпничество и като дръпна племенника си за ръката, викна му:

— Внимавай, щото иначе няма да те погледна! Внимавай, че няма да получиш нито грош от мене!

Консалво се престори, че не разбира за какво става дума, и най-невинно отвърна:

— Какво са ви заблудили, ваше превъзходителство?

Но един прекрасен ден Лукреция отиде да ѝ занесе новината за приемането на племенника в кръжока. И тя се бе запенила от възмущение; но в същност отиде да клевети Консалво пред лелята, за да може тя да го намрази; говореше ѝ против него, за да я разположи към себе си, за да си отмъсти на принцесата.

— Ой, проклет род!... Ой, какви лицемери!... А на мене разправяше, че не било вярно!...

Старицата не можеше да понесе най-вече това, че тоя шмекер се бе опитал най-безсрамно да я преметне.

— Ще има да вземат всичките!... Дано пукнат всички до един!...

И както преди десет години за сватбата на Лукреция, тя извади от скрина обичайния лист и го накъса на хиляди парченца пред племенницата си.

— Нито грош! Ей така!

Понеже мъжът ѝ полека-лека бе възприел либералните идеи, и Киара почна да фучи срещу племенника и срещу съпруга си. Дон Бласко обаче, вече стар либерал, одобри „покръстването“ на племенника си. Консалво не обръщаше внимание на тези побъркани и една вечер в клуба, когато събранието обсъждаше въпроса за търговските договори, той направи своя дебют. Тясната зала бе препълнена с хора, столовете бяха наблъскани един до друг. За да избегне допир с когото и да било, Консалво бе нарушил реда и бе изтеглил своя стол навън от редицата; хапеше мустачките си, сериозен, и слушаше внимателно. Но когато председателят обяви: „Щом никой не иска думата, предлагам за одобрение решенията на комисията“, младият принц се надигна.

— Искам думата.

Внезапно настъпи дълбока тишина и всички погледи се насочиха към Консалво. С гръб към стената, поглеждайки ту към събранието, ту към президиума, той започна:

— Господа, преди всичко трябва да се извиня за дързостта, за която бихте могли да ме обвините, че аз, последният дошъл между вас, се осмелявам да взема думата по един много сериозен въпрос, предмет на грижливо проучване от страна на някои членове, които бих желал, но не бих могъл да нарека колеги, а трябва и искам да нарека мои учители.

Тази дълга фраза бе произнесена с такава увереност и така гладко, така на място и умело, така погъделичка самолюбието на предишните оратори и прозвуча толкова изненадващо от устата на един младеж, известен до този момент само с прахосничеството и пороците си, че мнозина зашушукаха:

— Браво!... Добре!...

Той продължи. Каза, че ако дързостта му е наистина голяма, то не по-малка е снизходителността на неговата аудитория. Определи доклада на комисията като „образец в това отношение“, нарече го „наистина изготвен на висотата на един парламентарен доклад“. Цитира два-три параграфа от него почти буквално и тази удивителна памет предизвика продължителен възторжен шепот. Но може би снизходителното събрание очакваше той да изкаже своето лично мнение по въпроса? И с „боязливостта на ученик, но същевременно и с увереността на апостол“ той заяви, че е за свободата; за свободата, „която е най-голямата придобивка на нашето време“; с която „никога не бива да се злоупотребява“, защото тя „сама коригира себе си“. Безбройни са преимуществата на свободния строй, защото „както казва знаменитият Адам Смит в своето велико произведение...“ и действително така „мисли и великият Прудон...“, и макар че „прочутият Бастиа не допуска“, все пак „английската школа е на мнение...“.

Всички наоколо бяха смаяни и зарадвани. Бенедето ликуваше, като че това беше негова лична победа и сякаш искаше да каже: „Видяхте ли? А когато аз ви гарантирах?...“

Продължителни ръкопляскания прекъсваха от време на време тази реч, която всички смятаха за импровизирана — така непринудено беше казана. Но истинският триумф настъпи при заключителната обосновка: необходимостта от съответствие между икономическата и политическата свобода — „най-големите гаранции за благоденствието и напредъка, причините за създаването на тази млада Италия, отново обединена и сплотена като свободна и силна нация, благодарение на народа и на краля!...“

Една нощ, когато в двореца всички спяха, а Консалво седеше надвесен над томовете на Спенсър, някой заудря силно по голямата порта: Гарино, мъжът на Тютюнопродавачката, се бе втурнал презглава да вика принца, защото дон Бласко бе получил удар.

Отпуснат като спукан мехур, монахът хъркаше в агония. Вечерта се бил наял и пийнал здравата: дона Лучия го съблякла и го сложила в леглото и той тозчас заспал; но посред нощ някакъв глух шум накарал всички да се завтекат в неговата стая, където намерили касинезеца проснат на земята в несвяст. Тютюнопродавачката, дъщерите, слугинята неспирно разказваха за нещастieto; но Гарино, който, след като бе заръчал да известят на принца, бе минал да повика лекар и се бе завърнал тичешком в къщи, беше навъсен и не продумваше дума. Когато лекарят каза, че не може да направи нищо, защото ударът е смъртоносен, жените отново се завайкаха и почнаха да призовават божията майка Мария и всички светии на рая, а Гарино хвана за ръката току-що влезлия принц и го завлече в една отдалечена стая.

— Съсипани сме, ваша светлост! Прерових навред и няма нищо! Съсипани сме и ние, и вие, ваша светлост! След като толкова години му служихме! И тези дечица, и те! Не биваше негово преподобие да ни измами така!

— Добре ли претърсихте?

— Обърнах къщата наопаки, ваша светлост; щом стана нещастieto, грабнах ключовете и претърсих навред... в интерес на ваша светлост... Нима можех да допусна подобно нещо? След като негово преподобие бе обещал по дванадесет тари на ден за момичетата! Това е измама! Аз съм разорен! Пък и ваша светлост също... Аз мислех, че завещанието е написано от години, още от оня път, когато бе получил главозамайване...

— Да не го е дал на нотариуса?

— Ами, на нотариуса! Негово преподобие не искаше и да чуе за това и дори когато нотариусът Марко му заговори веднъж... от добри чувства към нас... той го сряза, че щял да си напише завещанието сам

и да го заключи в касата си!... Ала няма нищо в цялата къща... Ако знаех, че ще стане така... — Той млъкна и вторачи очи в принца.

— Какво щяхте да направите?

— Щях да напиша завещанието, според неговите намерения... за да му го дам да го подпише... Щеше да си сложи подписа за половин минута... Можех и да...

Но в същото време ги повикаха отгатык. Лекарят, колкото за да угоди на „семейството“, бе наредил да се пусне кръв на болния, да му се сложи някоя и друга пиявица на слепоочията; Гарино изтича да изпълни нарежданията на лекаря, а принцът почна да обикаля из къщата.

На разсъмване дойде бръснарят с пиявиците, но от това нямаше почти никаква полза: умиращият отвори очи само за миг, без да трепне, без да пророни нито една дума. С настъпването на деня дойде принцесата. Останалите роднини не знаеха още нищо, по-късно почнаха да пристигат един по един; влизаха за малко в спалнята на агонизиращия, а после минаваха в съседната стая, обикаляха насам-натам, търсейки удобен момент да дръпнат настрана принца и да го запитат шепнешком:

— Има ли завещание?

— Не зная... не вярвам — отвърщаше принцът. — Кой се сеца за тия неща сега!

Ала всички, изгарящи от любопитство, алчни за парите на монаха, мислеха само за това. След старата принцеса дон Бласко беше първият заможен Уседа, който си отиваше; Фердинандо не влизаше в сметката — той имаше малко имот, който бе заграбен с измама от принца. Обаче касинезецът, с двете имения, къщата и спестяванията, оставяше общо около триста хиляди лири и всички се надяваха да докопат по нещо. Ако нямаше завещание, двамата братя Гаспаре и Еудженио и сестрата Фердинанда щяха да наследят всичко; и старата мома, след като цял живот го бе ненавиждала, сега очакваше да пипне своята част. Обратно, всички останали очакваха завещание, в което да бъдат упоменати. Принцът шепнеше на ухото на чичо си дука, че за себе си не очаквал нищо, а нещо за Консалво и през половин час току пращаше някой от слугите на роднините да вика сина му. Най-напред младият принц отговори, че бил още в леглото, после, че трябвало да го оставят да се облече, след това, че вече тръгва, докато най-сетне

последните пратеници не го намериха. Беше отишъл в Националния клуб, за да присъствува на съвещанието на комисията, натоварена да проучи регулационния план на града. Най-после пристигна, когато слагаха пиявици на агонизиращия. Принцът не му продума, а дръпна настрана Гарино, който в същия момент се връщаше отвън за четвърти или пети път. После мъжът на Тютюнопродавачката влезе в стаята на умирация, от когото жена му и момичетата не се отделяха нито за миг. Вместо да помогнат, пиявиците ускориха края; Гарино се показа на вратата и съобщи:

— Господ го прибра при себе си!

Всички влязоха в спалнята на покойника. Той лежеше неподвижен, вцепенен, със затворени очи и нашарени от пиявиците слепоочия. Отвратителната миризма на кръв изпълваше въздуха в стаята като в касапница; по пода и по мебелите — ужасно безредие: разпръснати дрехи, легени с вода, шишета с оцет. Тютюнопродавачката, която веднага бе отворила прозореца, за да може душата на касинезеца да отлети направо за рая, хълцаше и нареждаше две свещи на нощното долапче. Момичетата лееха потоци сълзи, а Лукреция сякаш бе загубила втория си баща; но полека-лека плачовете и молитвите стихнаха; тогава Лукреция избърса очите си и най-спокойно каза:

— Сега, когато чичо е вече в рая, можем да видим дали има завещание.

Всички мълчаха, принцът, като глава на рода, махна с ръка в знак на съгласие. Но дона Лучия, запалила вече свещите, се извърна и рече:

— Има завещание, ваша светлост. Покойният беше така добър да ми даде да го съхранявам. Сега ще отида да го взема.

Докато дона Лучия предаваше на принца един отворен плик, а той, от уважение, го подаде на чичо си дука, муха да бръмнеше — щеше да се чуе. Дукът хвърли поглед на листа, където бяха написани няколко реда, и без да го прочете изцяло, постепенно предаде съдържанието с откъслечни фрази:

— Универсален наследник Джакомо... изпълнител на завещанието... един легат от двеста унции годишно за дон Матео Гарино...

— И нищо друго?... Нищо друго ли няма?... — запитаха всички наоколо.

— Няма друго.

Дона Фердинанда скочи, дръпна листа от ръцете на Джакомо, на когото дукът го бе върнал, и се взря да го чете; но Лукреция застана до нея и рече:

— Дайте да видя, ваше превъзходителство.

Принцът стоеше съвсем безучастен. Двете жени, надвесени над документа, размениха шепнешком няколко думи, после Лукреция заяви гласно:

— Това завещание е фалшиво.

Всички се извърнаха.

— Как фалшиво? — възкликна принцът изумен.

— Фалшиво ли? — подскочи Гарино, който бе застанал до една отворена врата.

— Казах вече, че е фалшиво — повтори Лукреция и блъсна мъжа си, който се навираше да чете документа. — Това не е почеркът на чичо: познавам чичовия почерк.

— Дай да видя! — И Джакомо се взря внимателно в буквите; в същото време около него се скупчиха и другите да разглеждат.

— Лъжеш се — заяви хладнокръвно принцът. — Чичовият почерк е.

Никой от останалите не се обади, само Лукреция с тънка ирония възрази:

— В такъв случай бих искала да знам кога го е писал. Тази нощ ли? По него още има полепнал пясък!

— Ваша светлост — обади се Тютюнопродавачката, — негово преподобие написа завещанието оня ден, защото предчувствуваше, горкият, че краят му е наближил...

— А защо не ни казахте нищо? — запита тогава дона Фердинанда.

— Ваша светлост...

— Аз бях предупреден — потвърди принцът.

— Но на нас казваше, че не вярваш да има завещание...

— Би могъл да ни обадиш — облещи се дона Фердинанда.

— Ами! — поде отново Лукреция и пак блъсна Бенедето, който ѝ шепнеше на ухото да бъде разумна. — Фалшиво завещание, вижда се, че е току-що написано, и от подписа личи. Чичо се подписваше „Бласко Плачидо Уседа“, с второто си име, прието во христе...

Гарино сметна, че е време да се обади и той:

— Значи, ваша светлост мисли, че...

— Ти мълчи! — сръза го Лукреция презрително, горда, че може да прояви своята власт пред всички роднини.

Въпреки това Тютюнопродавача продължи, защищавайки се с достойнство:

— Ваше превъзходителство е господарка, но не може да обижда така един почтен човек. Да не съм го писал аз това фалшиво завещание?

И Тютюнопродавачката изведнъж зариде:

— Такова оскърбление!... Пресвета Богородичке!

— Кой е казал такова нещо? — обади се в един глас дукът, маркизът, Бенедето. — Мълчете, в такъв момент... Тишина, ви казвам, що за държане?

— Ти приемаш ли завещанието? — настояваше Лукреция, обърната към брат си.

— Разбира се, че го приемам!

— Тогава ще отнесем тази работа в съда! А дотогава повикайте властите да сложат печати...

Оттатък Тютюнопродавачката си скубеше косите, коленичила пред мъртвеца:

— Продумайте!... Кажете вие дали е вярно!... Такава обида!... След като толкова години ви служихме!... Продумайте от рая с устата на истината!...

И този път избухна жестока кавга, по-жестока от всички досегашни разправии. Дона Фердинанда при мисълта, че са ѝ отнели нейната част от наследството, не се шегуваше; а Лукреция беше неумолима, за да си отмъсти на Грациела, която се бе отнесла зле към нея, пък донейде и затова, че разчиташе на чичовото си наследство, за да оправи сметките в собствената си къща: откакто ги водеше тя, парите за нищо не стигаха. Маркизът, нали беше добряк, искаше да избегне скандала; но Киара, за да направи обратното на това, което той искаше, се съюзи с лелята срещу Джакомо. Полека-лека цялата обич към мъжа ѝ се бе пренесла към незаконното дете; и понеже Федерико винаги се срамуваше от това тайно бащинство и не искаше да го

признае, у нея се бе пробудила старата омраза към съпруга, който ѝ бяха натрапили. В главата на тая безплодна Уседа се бе зародило и назряло едно намерение: да остави Федерико, да осинови незаконното и да се махне заедно с него; понеже имаше нужда от пари, разчиташе на своята част от наследството на дон Бласко. Затова тя, Лукреция и дона Фердинанда непрекъснато си чешеха езиците и се заяждаха с тоя фалшификатор Джакомо, тоя хайдутин, дето искал да вземе имота на монаха, както заграбил Жълдите на покойния Фердинандо; нахвърляха се и срещу оня полицейски копой Гарино, който бил предложил и осъществил удара, защото по времето, когато упражнявал мръсния си занаят на доносчик, се опитвал да подправя почерците на почтените хора, за да ги оклевети пред полицията. Но кое беше най-интересното? Че един хайдутин бе обрал друг хайдутин; понеже Гарино, който трябваше да остави за себе си само дванадесет тари на ден, бе оказал натиск, завишавайки легата на двеста унции годишно! И принцът не смееше да гъкне, защото иначе неговите камъни щяха да се стоварят върху неговата глава!...

Гарино и Тютюнопродавачката се кълняха и веряха, че тая клевета е измислена от роднините, дето никога не са се разбирали. Ами че на кой искаха да остави покойният своето наследство? На сестра си и на братята си ли, които обичал колкото кучето обича котките? Естественият наследник бил принцът, главата на фамилията! А пък що се отнася до тях, нищо по-естествено от това покойният да им се отплати за добрата служба; дори, откровено казано, кой ти е очаквал тия мизерни двеста унции, след всичко, което бяха направили за него!...

Направили, ненаправили, дона Фердинанда първа подаде заявление, с което оспорваше завещанието и искаше съдебна експертиза. Като получи призовката, принцът сви рамене. За него нямаше нищо „по-оскърбително“ от семейните разправи; и пред всеки срещнат той изказваше дълбокото си огорчение от поведението на лелята и на сестрите си. Но какво можеше да направи? Можеше ли да се откаже от наследството? Те били упорити, нахални и луди!... В къщи обаче бе станал още по-сприхав от преди. Сдържан в присъствието на чужди хора, той изливаше, огорчението и гнева си върху жена си, върху децата си и слугите. Всъщност Тереза, винаги кротка и послушна, не му даваше повод за това; принцесата също

свеждаше глава, щом се разразеше бурята; но той се заяждаше непрекъснато със сина си, защото отдаваше ожесточението на дона Фердинанда на неговото политическо вероотстъпничество.

— Тоя глупак, тоя смешник взе, че се скара с леля, дето толкова го обичаше! Ще загуби наследството, за да ходи да дрънка глупости по разни кръжоци и мръжоци! Че ми докара и дело на главата! Има ли по-голямо нещастие от моето с този глупав и непрокопсан син!...

Но освен тая той имаше и други причини да му се сърди. Страшно запален от своите нови идеи, решен с характерната родова упоритост да следва предназначения път, сега Консалво пръскаше неимоверно много пари за книги. Всеки ден му носеха купища книги с най-различно съдържание, избрани само по указание на книжаря, без всякакъв друг критерий освен количеството; обзет от манията да парадирва, той купуваше книги на едро, така както преди, когато елегантността беше единствената му грижа, купуваше бастуни с дузини и по цели кутии вратовръзки. Невъзможно беше човек не само да изучи, а дори и да прочете цялата тая книжнина, която пристигаше в двореца — събрани съчинения, обемисти енциклопедии, универсални речници; и при всяка нова пратка принцът все повече се вбесяваше.

— Виждаш ли? — отвръщаше Консалво на Тереза, когато сестра му отиваше да му говори с езика на мира и обичта. — Виждаш ли? Втълпил си е да ми се противи за всичко и във всичко. Какво лошо правя? Какво повече препоръчват днес от учението и знанието? Не, и това не бива!...

А когато принцът се заяждаше направо с него и го упрекваше, че се скарал с лелята и пръскал много пари, синът отговаряше хладно:

— Аз мисля със собствената си глава. Всеки е свободен да мисли каквото иска. Леля ми не може да ми наложи своите разбирания... и ако харча нещо за книги, искам ли друго?

Всеки неделен ден ставаше и друга разправа — за църква. Консалво се отегчаваше да ходи да слуша литургия, усмихваше се двусмислено на благочестието на баща си; принуден да се изповядва, той декламираше на стария Доминиканец някакви безсмислици за чудати прегрешения. Подиграваше и сестра си, задето се молела усърдно; обръщаше гръб на чернодрешниците, които се навъртаха у тях. В гробището на Мило принцът бе издигнал паметник от мрамор и бронз на гроба на първата си жена: на годишнините от смъртта ѝ се

качваше дотам с принцесата и Тереза, караше да отслужват панихиди за упокоение на душата на покойницата, носеше големи венци на гроба ѝ. Консалво никога не отиваше заедно със семейството — или един ден по-рано, или един ден по-късно. Всеки път, когато Консалво изтъкваше някаква причина за това, принцът го гледаше втренчено; после тръгваше послушно след жена си, която се стараеше да въдвори мир, да предотврати кавгите. Сега враждата беше повече между сина и бащата, отколкото между сина и мащехата; Консалво отстъпваше по-скоро пред една добра дума на принцесата, отколкото пред заповедите на принца.

Един ден той съобщи, че си е наел учител по немски и английски. Баща му вторачи очи в него и го запита:

— Дявол да го вземе, ще ми обясниш ли най-сетне какво искаш да правиш?

Консалво също го изгледа и отвърна:

— Каквото знам!

Принцът изведнъж почервения като рак, скочи, сякаш отхвърлен от пружина, и се спусна срещу сина си:

— Така ли се отговаря, простако?

Ако принцесата и Тереза не се бяха втурнали да го задържат и ако Консалво не бе излязъл веднага, щеше да стане лошо. От този момент настъпи пълен разрыв между тях. По заповед на принца младежът вече не идваше да се храни със семейството; и ако за принцесата и още повече за сестра му това беше много неприятно, то на него му достави голямо удоволствие. Всеки ден той зърваше баща си, за да му каже само „добър ден“ или „добър вечер“; пък и бащата не се оплакваше вече от мълчаливостта и усамотението, в което се затваряше синът му, дори сам избягваше да го среща. Преди прословутото пътуване, когато пороците и дълговете на младежа създаваха големи ядове на принца и той изпаднаше в нервни пристъпи и наистина се поболяваше, в главата му се бе зародило съмнение: може би синът му е урочасник? И сега това съмнение си пробиваше път, макар че той не смееше да го изрази. Но защо всякога, когато заговореше със сина си, го заболяваше главата или го присвиваше стомахът? Защо през дългото отсъствие на Консалво той се чувствуваше много добре? И все в този ред на мисли, нима неговото политическо измитане, разпалило гнева на дон Фердинанда и

предизвикало оспорването на завещанието, не беше още едно доказателство за тази пагубна способност? Като ровеше в паметта си, принцът откриваше и други случаи, които го караха да вярва в тази злокобна сила: една продажба на загуба, когато синът му бе казал: „Трудно ще се вземат добри цени“; едно земетресение, станало, след като младежът бе забелязал: „Етна дими!“ Затова сега той беше доволен, че синът му не се върти край него; ако го срещнеше по стълбите или докато прекосяваше стаите, отвърщаше само с кимане на неговия поздрав и отминаваше; ако, така или иначе, все пак трябваше да седи до него в салона, когато приемаха гости, избягваше да му говори и при първа възможност се скриваше.

Единственият начин да се възвърне мирът в семейството беше младежът да се ожени и да отиде да живее отделно. И без това беше вече на двадесет и три години, а при Уседа наследниците на титлата се женеха рано. Блюдолизците, клюкарите, любопитните — всички, които се занимаваха с работите на Франкаланца като със свои лични, очакваха с нетърпение неговата женитба и тая на Тереза, разискваха евентуалните кандидати. Затруднени бяха в избора за Консалво: барон Курера, барон Рекуенсе, маркиз Корвитини, семейство Куркума и още много други имаха пребогати дъщери, станали вече за женене; а по отношение на Тереза това беше още по-трудно. Освен двамата сина на дукеса Радали нямаше други богати и благородни младежи, достойни за нея. Дукесата, която бе пожертвувала най-хубавите си години заради първородния си син и беше особено ревнива към него, още не беше го задомила, защото не одобряваше нито една кандидатка; и го държеше до полата си, сякаш щяха да ѝ го грабнат; но на Джованино даваше пълна свобода, за да не пожелае да се ожени. С наследството от вуйчото и той бе станал богат колкото по-големия брат, но между двамата имаше съществени различия. Физически Микеле не беше никак привлекателен — на двадесет и шест години той беше вече оплешивял и много надебелял; но беше първороден син и притежаваше всички родови титли; а вторият син, удостоен само с ненаследствената титла барон, беше един от най-хубавите и елегантни младежи. И макар че те посещаваха рядко дома на Уседа, откакто там имаше момиче за женене — дори именно поради тая причина, — слуховете за един евентуален брак се носеха упорито; ала когато питаха принца дали има нещо вярно в това, той отвърщаше, че най-

напред трябва да се задоми Консалво. Докато принцесата направо се косеше:

— Тези клюки ме дразнят, не за друго, а защото биха могли да стигнат до ушите на Тереза; аз съм много предпазлива: смятам, че момичетата не бива да знаят някои неща, нито да слушат някои разговори!...

А Тереза сякаш не чуваше нито тези, нито други разговори и по цял ден сънуваше с отворени очи. Изчиташе на един дъх малкото романи и стихове, които принцесата ѝ разрешаваше да чете; рисуваше картинки, на които се виждаха замъци с назъбени стени, издигнати сред кобалтовосини езера, трубадури с китара през рамо или по-често — молещи се на колене дворянки, мадони с младенеца на ръце. Принцесата предпочиташе строгите и най-вече религиозни композиции, затова дъщерята изоставяше лековатите сюжети. Това постоянно покорство пред волята на другите, това чувство, че е длъжна да се подчинява, бяха дълбоко вкоренени у нея; колкото повече огорчения причиняваше Консалво на семейството, толкова повече тя смяташе, че е длъжна да спести на близките си и най-малката неприятност. Поетическите измислици от книгите разпалваха фантазията ѝ, вълнуваха сърцето ѝ, но ако принцесата сметнеше, че тя е посветила твърде много време на несериозни четива, Тереза веднага прекъсваше четенето. Често пъти, когато чуваше да хвалят някой роман, някоя драма или стихосбирка, жадуваше да ги прочете, представяше си колко са хубави и какво удоволствие ще ѝ доставят; но ако мащехата ѝ кажеше: „Не, Терезина, не са за тебе“, тя не помисляше вече за тях. Понякога тези книги бяха притежание на Консалво: макар че се занимаваше с положителни науки, той купуваше и забавни четива, за да покаже, че е осведомен за всичко; в такъв случай достатъчно би било Тереза да поиска книгата от брат си, за да я прочете тайно; но такава мисъл дори не ѝ минаваше през главата, така както в колежа отказваше да прочете книгите, които някоя нейна другарка бе успяла да си достави, и не се вслушваше в забранените разговори на лекомислените си приятелки. Нали изповедникът и директорката ѝ бяха казали, че за някои неща не бива дори да се говори, тя се въздържаше най-строго от това и така, както още когато беше дете мисълта за похвалите и наградата, която щеше да получи, желанието да я сочат за пример на другите я караха да надвие

съблазните на любопитството, да не чувства лишенията, които си налага.

Сега я водеха често на театър: през лятото — на драма, през зимата — на опера; и тя наистина не можеше да каже кое от двете ѝ харесва повече. От време на време тя самата съчиняваше някой валс, мазурка или ноктюрни, симфонии, фантазии без думи, които озаглавяваше: *Желала бих, Очарования, История печална, Всякога, когато...* И като ги чуеха, познати, роднини, приятели — всички изпадаха във възторг. Обсипваше я с похвали и самият учител — едно старче, избрано нарочно от принцесата, „за да не раздухват огъня“. Старият блюдолизец дон Коно я наричаше „Белини в рокля“ и веднъж дори възкликна:

— Мисля, че са много подходящи да ги разучи воинският оркестър, за да ги изпълни пред публика!

Воинският оркестър беше военната духовна музика, която се славеше като една от най-добрите в Италия. Тереза се възпротиви; принцесата не знаеше какво да реши: хем ѝ се искаше да запознае всички с таланта на „своята дъщеря“, хем се отвращаваше от рекламния шум; понеже за това не бяха нужни пари, принцът беше съвсем равнодушен. Но дон Коно, хванал се упорито за своята идея, един ден дойде да каже, че вече говорил с капелмайстора.

Маестро то дойде в двореца, придружен от блюдолизеца; той беше много хубав младеж, досущ свети Архангел Михаил — с черни коси, с руси мустаци и розови бузи. Щом го видя, принцесата се начумери и почна да прави знаци на дон Коно, за да му покаже, че не е очаквала от него такова нещо — да води в къщата ѝ такъв човек!... През това време маестро то изпълняваше на пианото композициите на госпожицата така колоритно, така изразително ѝ вдъхновено, че не можеше да ги познае дори самата авторка; и при всеки етюд изразяваше все по-голямо възхищение, а когато композициите се свършиха, каза, че не можел да избере, защото били една от друга по-хубави; и понеже нямал възможност да ги вземе всичките, оставял на „принцесата“ сама да избере. Тереза му даде „История печална“. Но когато след една седмица той завърши партитурата и се представи пред вратата на двореца, за да покаже своята работа, портиерът му каза, че господарите не приемат.

— Да ми вкарвате в къщата оня тип! Не очаквах такъв номер от вас! Вижда се, че нямате дъщери! — викаше дон Грациела на стария блюдолизец и още не можеше да се успокои; но тя както винаги преувеличаваше: та нима младата принцеса ди Франкаланца можеше да хареса един капелмайстор?

„История печална“ бе изпълнена един неделен ден от полковата музика в Морската градина: концертът действително беше един от най-хубавите и композицията на Тереза прозвуча като истинска оперна увертюра, изпълнена с такива кантабили — английският рог лееше сладки звуци като човешки глас, — с такава органична звучност, та хората имаха впечатление, че се намират в „Сан Никола“ пред величественния орган на Донато дел Пиано. Тереза, в затворена карета, седеше под платаните и слушаше — сърцето ѝ туптеше така силно, сякаш щеше да се пръсне, гърлото ѝ се стягаше от плач, а в лицето бе пребледняла като бяла роза; после изведнъж поруменя, когато в края на увертюрата гръмна буря от аплодисменти... Нейната музика, музиката на други композитори, драмите, поезията я опияняваха, грабнаха я и сякаш я издигаха високо, високо в лазура, където тя се чувствуваше безплътна и вдъхваше и пиеше, макар и през сълзи, чистата радост. Но светът не знаеше нищо за тези нейни неописуеми вълнения — ту сладки и пламенни, ту тъжни, тихи и отчаяни, които изпълваха сърцето ѝ с радост или мъка. Тя не се издаваше, но душата ѝ бе развълнувана от мисълта за любовта, в очакване на любовта; смущаваше се пред мъжете, пред красивите младежи като братовчеда Джованино Радали; и докато фантазията ѝ рисуваше съвсем ясно нейното бъдеще — радости и мъки, сполуки и несполуки, външно тя оставаше спокойна, сдържана и ведра. Не ѝ беше трудно да събере сили, да прогони тези фантазии, за да се заеме с дребните и неприятни ежедневни грижи.

Запознанството с капелмайстора на полка, неговите похвали, вълнуващото изпълнение на нейната музика бяха разразили в душата ѝ буря; но след като принцесата забрани младежът да идва в двореца, тя не помисли повече за него. Упорит в своята идея, окуражен от бързия успех, дон Коно говори един ден с общинския съветник по обществените зрелища да нареди на диригента на градската музика и той да репетира композициите на принцеската. Този съветник по обществените зрелища беше Джулиано Бианкавила, син на дон

Антонио и на Бивона, млад мъж на около тридесет години, мургав и с черни коси като арабин, но фин, елегантен, с прелестни очи. Щом чу предложението на дон Коно, той незабавно даде съответните разпореждания и принцесата се съгласи дъщеря ѝ да беседва за необходимите разяснения с диригента, който беше шестдесетгодишен. Но нали дяволът си няма работа! С цялата си предпазливост дон Грациела не можа да попречи на младия съветник да хвърли око на Тереза, макар и отдалече! В театъра той я фиксираше с поглед и не сваляше нито за миг очи от нея; на разходка неговата карета неотлъчно следваше каретата на Уседа; дори в църква се изпречваше на пътя им. Щом забеляза тази комедия, принцесата разказа всичко на принца, който процеди само три думи:

— Луд е, горкият!

И езикът на съпругата се развърза. Един Бианкавила да има претенции за младата принцеса Франкаланца! Навярно защото една Уседа се бе омъжила за такъв човек като Джуленте! Горкият, той си въобразява, че има пред себе си втора Лукреция, този нищожен съветник!... За благородни, да, вярно е, че Бианкавила са благородни, пък и богати; но нима тяхното богатство и благородство може да ги изравни с Вицекралете!

— Гледай ти каква дързост и какво нахалство! Да създава материал на хората да говорят за моята дъщеря!...

И с всичките си приказки тя не съзнаваше, че разпространява побързо новината. Скоро в града почна да се говори само за това. „Ще му я дадат ли, няма ли да му я дадат?...“ Но всички признаваха, че Бианкавила е хвърлил око твърде на голямо. Балдасаре особено не можеше да се помири. Естествено той искаше принцеската да се омъжи за човек, който ѝ подхожда, поне барон, богат, че да я гледа като кралица; и макар че очакваше господарят да направи избора, в себе си той все пак бе определил за младата господарка братовчеда дон Джованино. Впрочем той беше сигурен в едно: че госпожицата няма дори да забележи съществуването на Бианкавила.

Обаче в края на краищата погледите на младежа привлякоха като магнит нейния поглед и сега я караха да се задъхва до премаляване. От време на време го поглеждаше и тя, но от вълнение не можеше да го види добре; и се връщаше в къщи щастлива и усмихната, когато го бе зърнала дори отдалече, и сядаше да композира, треперейки цялата,

като че той можеше да чуе всичките ѝ тайни любовни мисли, поверени на пианото, съкровенията ѝ мечти за вечно щастие... В колежа тя бе съчинявала някое и друго стихче за рождените дни на учителките, за именните дни на приятелките си: сега искаше да напише за него, да го превърне в песен само за него:

*Да бях отблясък, който
от бледата луна
сред нощна тъмнина
на челото ти спира...
Или да бях зефира,
докоснал в кратък миг
с милувка твоя лик...*

Не успя да продължи по-нататък, но се зае да съчини романс на тази тема, озаглавен „Да бях...“, и когато не я виждаха, плачеше от умиление, докато страстните звуци излитаха от пианото.

През зимата барон Куркума устрои няколко бала. Дона Грациела още не беше въвела Тереза в обществото; преди всичко защото не искаше младите мъже да общуват с нейната „дъщеря“ и после защото смяташе, че никой дом не е достоен за посещенията на младата принцеса. Домът на Куркума все пак беше нещо приемливо, още повече, че принцът пожела да отиде там с цялото семейство. Но дона Грациела си предчувствуваше: още първата вечер кого, мислите, намери там? Джулиано Бианкавила!... Ако този нахалник познаваше поне малко хората, щеше да си седи спокойно на мястото; а той реши да се представи и да танцува с нейната Тереза!... Девојката трепереше в обятията му; той ѝ каза само няколко думи: „Уморена ли сте?... Благодаря!...“, но на нея ѝ се струваше, че е на небето, докато през това време принцесата седеше на тръни и правеше знаци на мъжа си, да го предупреди за опасността. Ала принцът беше в интимен разговор с домакиня; и ето че оня нахалник дойде за втори път да моли госпожицата за една мазурка. Тогава дона Грациела се обади:

— Извинете, господине, дъщеря ми е изморена.

Сърцето на Тереза се сви от болка, когато забеляза съпротивата на майка си. Пламнал от това, че за малко я бе държал в обятията си,

Бианкавила почна да я следи по улиците като сянка. А принцесата се изяждаше, кипеше, фучеше: веднъж, когато минаваше край него пред вратата на църквата на миноритите, тя възкликна тихо, но така, че да я чуят околните: „Какъв досадник!...“

Тереза плака дълго, криейки сълзите си, защото предчувствуваше, че всичките ѝ надежди ще бъдат разбити, ако близките ѝ не го искат. И Бианкавила знаеха, че Уседа никога няма да се съгласят с този брак; но младежът, който бе влюбен до ушите, денем и нощем настояваше майка му и баща му да направят предложението; затова бащата Бианкавила един ден събра кураж и отиде да говори с дука. Като повтаряше многократно „дълбоко уважавани“ и „представете си какво удоволствие е за мен!“, дукът му отговори, че ще поприказва за това с принца. Джакомо повтори на чичо си същите три думи, които бе казал на жена си, с едно малко изменение:

— Луди са, горките!

Следователно дукът най-любезно отговори на дон Антонио, че не може да се направи нищо, „защото принцът иска да задоми най-напред Консалво“.

Това не беше само претекст. Принцът наистина бе започнал да преговаря със семейство Куркума и бе ходил в техния дом, за да уреди брака на сина си с младата баронеса. Този избор бе направен слепешката, а това, че Консалво посещаваше най-редовно баловете на барона, го караше да мисли, че той е почнал да ухажва госпожицата. А той не знаеше какво крои баща му и ходеше сега сред обществото, за да говори за политика и философия. За нищо на света не би се съгласил да направи дори една валсова стъпка: ораторствуваше в кръга на мъжете и ако се доближеше до дамите или госпожиците, почваше да им говори за общинския бюджет, за училищния правилник и за дохода от акциза върху потребителните стоки, като цитираше цял куп статистически данни и латински поговорки. От уста на уста новината за неговата женитба стигна най-сетне и до него; тогава той се разсмя от сърце и отвърна по-лаконично и от баща си:

— Те са луди!

Да се ожени, да вземе такава кукла като младата баронеса, окичена със злато, да се закотви в този край, от който искаше да се махне, да се обвърже със семейни задължения, когато имаше нужда да бъде свободен като въздуха, да посвети всичките си сили за постигане

на своята цел? Наистина са побъркани! И това му се стори толкова смешно, че дори не прекрати посещенията си в дома на барона.

Точно по това време, загубил всякаква надежда, Джулиано Бианкавила замина. Едни казваха, че щял да отиде в Рим, други — в Париж, трети добавяха, че няма да се върне вече в къщи и не го е грижа за мъката на родителите му. По поръчение на принца, който се страхуваше да говори направо със сина си, дукът съобщи на Консалво, че е време вече да се задоми и че цялата фамилия е съгласна да го ожени за младата баронеса.

— Прекрасно, ваша светлост — отвърна младежът, — обаче има една пречка.

— Тоест?

— Че аз не я искам!

— А защо не я искаш?

— Защото не я искам! За кого става дума, за мен или за ваша светлост? За мен! Следователно аз трябва да изразя волята си. Не я искам.

Когато дукът предаде на принца този отговор, Джакомо вече бе побеснял, защото бе научил, че вещото лице, натоварено от съда да изследва завещанието на покойния дон Бласко, се е произнесло, че почеркът не е автентичен. Щом чу за решителния отказ на сина си, той избухна и закрещя с дрезгав глас:

— Ах, проклетник! Прави го нарочно, за да ме умори! Но аз ще го накарам да пукне преди мене! Кажете му тогава да си избере която ще: да се жени, да се ожени за първата уличница, която му харесва, за някоя от ония пачаври, с които гуляеше, когато още не беше му хрумнало да става образован! Да се жени за която ще и да върви по дяволите, защото не искам да ми се мотае повече из къщи, този проклетник!

— Ваша светлост — отговори младият принц на чичото, който му предаде второто поръчение, — не искам да се женя нито за Куркума, нито за някоя друга. Млад съм още, ще има време да си надяна верига на шията. Едно е сигурно, че засега не е нужно да ми се говори за брак. Не съм жена като леля Киара, която баба омъжи насила...

И новата буря се задаваше скрито: светкавици проблясваха в гневните погледи на принца, гръмотевици тътнеха в мрачния му глас.

— Боже милостиви!... — казваше принцесата на Тереза. — Каква мъка е тази вражда, какъв срам! И кой знае кога и как ще свърши... Но ти... ти не си такава, не си причинила никому ни най-малко огорчение... Бъди благословена!... Винаги така свята!

Тереза се оставяше мащехата да я прегръща и целува, изпитвайки наслада от похвалата; измъчваше се от тази вражда между баща ѝ и брат ѝ и се молеше на Мадоната да я прекрати. А какво можеше да обрече на Дева Мария, за да получи тази милост? Любовта си към Джулиано?... Не, това беше твърде много, това беше най-свидното ѝ нещо... Тя вече не виждаше момъка, не знаеше нищо за предложението и за отказа и все пак чувствуваше, че близките ѝ не гледат с добро око на този кандидат; но още не беше загубила надежда: може би някой ден баща ѝ и мащехата ще променят мнението си, ще дадат съгласието си, за да бъде тя щастлива...

Но ето че един ден бурята между баща ѝ и брат ѝ се разрази. Без да обади никому, Консалво бе поръчал на своя глава четири големи шкафа, за да си нареди в тях книгите; когато принцът видя да докарват тия мебели, накара да повикат Консалво и го попита сърдито:

— Кой ти разреши да поръчваш тия неща в моята къща?

Младежът отвърна с присъщата си престорена хладност, която вбесяваше баща му:

— Имах нужда от тия мебели.

— Тук командувам аз, казвал съм ти го много пъти — възрази принцът, едва сдържайки се. — Без мое разрешение не можеш да забиеш и един гвоздей! Щом искаш да се разпореждаш, махай се оттук! Никой не те задържа. Ожени се и си троши главата!

— Вече казах на чичо, че не искам да се женя — отвърна Консалво още по-хладно.

— А, не искаш ли?... Не искаш?... Но аз ще те изритам оттук, говедо, простак, животно!...

— Толкова по-добре — добави младият принц, хладен като лед. — Ще ми доставите голямо удоволствие...

Принцът изведнъж пребледня, сякаш щеше да припадне, после посиня като при апоплектичен удар и накрая излая като куче:

— Марш оттук!... Марш от къщата ми!... Сега, още този миг, изхвърлете го навън!...

Принцесата, Тереза и Балдасаре се завтекоха бледи и изплашени; с пяна на устата, принцът бе изведен от жена си и слугата.

Тереза склучи треперещи ръце пред брат си и с тревожен глас го упрекна:

— Консалво! Консалво! Как може да постъпваш така?

— Ти го защитаваши? — отвърна младежът все така спокоен, извисявайки леко глас. — Защищавай го, защитавай убийците на нашата майка!

— Ах!

Тя закри лицето си с ръце. Когато се огледа наоколо, беше вече сама. Из къщи тичаха слуги, викаха за лекар, слагаха мехури с лед на челото на принца. Тереза отиде и падна на колене пред иконата на пресвета Дева Мария. След тази отвратителна сцена, след ужасните думи на брат ѝ угризение стягаше душата ѝ, задето не бе пожелала да пожертвува своята любов, своите надежди за щастие, за да предотврати жестоката кавга и страшното обвинение. Тя молеше Дева Мария да ѝ прости за този егоизъм, молеше я за утеха и помощ, трепереща от страх, и сякаш губеше почва под коленете си. Когато принцесата дойде да я повика, за да отиде при постелята на баща си, тя все още беше на колене.

— Дете мое! Дете мое!... Колко си добра! Да, моли света Богородица да възвърне мира в нашия дом — сега само тя може да стори това чудо... Баща ти не иска да го види, не го иска повече в къщи; а той не отстъпва... Ти си друга! Ти си съвсем друга!

И както я целуваше и плачеше, почна да ѝ говори за него; каза ѝ, че бил заминал:

— Това беше най-доброто, което можеше да направи. Може би ти беше симпатичен, не те обвинявам — всички сме били млади и знам как стават тези неща. Но нямаше да бъдеш щастлива с него и баща ти, чиято единствена цел е твоето щастие, не го искаше... Не бих ти казала това, ако не ни бяха сполетели сегашните мъки и ако не знаех, че ти си толкова добра, толкова разумна, за да разбереш, че твоят баща ти желае само доброто. Нали така, дете мое?...

Когато за пръв път след тоя скандал чу да споменават за сина му, принцът викна:

— Не говорете повече за този проклетник! Не споменавайте името му! Иначе ще изгоня всички ви...

Разривът бе окончателен. Осведомен за станалото, дукът дойде да вземе Консалво и го отведе за няколко седмици на село. Като се върнаха, бе решено младият принц да отиде да живее в къщата на баща си, която се намиралше на Крайбрежната улица. Младежът само това чакаше. Обзаведе жилището по свой вкус и се настани там, сияещ от радост. Сега той беше господар, не ходеше вече на църква, приемаше когото си иска, канеше у дома си големците от кръжока, за да им покаже двете големи стаи, натъпкани с книги. Тук преимуществата бяха огромни. Докато беше в двореца, той не можеше да изрази напълно своите свободолюбиви чувства, не можеше да поставя знамена и светлини за патриотичните празници; а тук на 14 март^[1] и в Деня на конституцията^[2] издигаше голямо колкото завеса знаме и нареждаше по балконите фенерчета, които примигваха печално сред мрака на празната къща. Освен това седеше в кабинета си колкото си иска и се хранеше в най-необичайни часове. Четеше Популярната енциклопедия и запомняше наизуст статиите, засягащи актуални въпроси, а после смайваше събранието със своята ерудиция, като цитираше: „По този въпрос са писали еди-кой си, еди-кой си, еди-кой си...“ и така нататък. Както някога се впускаше срещу тълпата със своя впряг, така сега я поразяваше с огромните си знания; и хората, които едно време се отдръпваха, за да не попаднат под краката на конете му, възкликвайки все пак: „Какъв хубав екипаж!“, сега го слушаха, зашеметени от неговото красноречие, и казваха: „Колко неща знае!“ Така у него несъзнателно се съчетаваха вроденото испанско високомерие на невежия и тираничен род и необходимостта да се нагоди към новите демократични времена. За да постигне целта си, не се спираше пред нищо, не се плашеше и от най-смелите начинания: четеше най-сериозните книги като романи, като роман би изчел и някой труд в областта на висшата математика. От това учене той извличаше минимална полза, каквато в случая може да се добие: повърхностни знания за всичко, откъслечни познания, противоречиви идеи — незадълбочена и хаотична подготовка. Но сред масата на невежите местни благородници печелеше слава на „образован“; а когато обикновените хора чуеха да се спомене името „принц ди Мирабела“, всички казваха: „Онзи ли, дете сега е станал учен?“

И ето че една прекрасна утрин, заедно с пресата, която пощата му носеше с купища, той получи от Палермо първия свитък на

Сикулски херолд — историко-благородническа творба на кавалер дон Еудженио Уседа ди Франкаланца и Мирабела. По същия начин получиха по един екземпляр и всички роднини, всички участници в подписката, всички кръжоци. Историко-благородническата творба започваше с *Кратки допълнителни бележки* за династиите, царували на острова: Норманската, Свевската, Анжуйската и така нататък чак до Савойската — кавалерът бе признал новата монархия, за да може да продаде някой и друг екземпляр от книгата си на държавните библиотеки. Кратките допълнителни бележки разсмяха Консалво, отбелязването на Савойската династия вбеси дон Фердинанда, която и без това сега беше постоянно разярена, защото делото за завещанието още не беше решено. Естествено гневът ѝ срещу семейството на принца се засили, тъй като отпечатването на тия „гадости“ бе станало възможно благодарение на това, че Джакомо бе авансирал дон Еудженио!...

След като му бе обещал две хиляди лири, принцът даде не повече от петстотин, за които накара чичо си да му подпише полица с непопълнена дата; ала след смъртта на дон Бласко финансовите отношения между чичото и племенника вземаха опасен обрат. Отначало с добро, а после със заплахи дон Еудженио пишеше на племенника си, че иска още пари, защото в противен случай щял да се присъедини към дон Фердинанда и да оспорва завещанието на брат си; от своя страна принцът, с полицата в ръка, заявяваше, че щял да сложи на място чичо си.

Когато започна отпечатването на творбата, един ден кавалерът се изтърси най-неочаквано от Палермо: беше още по-мръсен, още по-окаян. След дълги преговори принцът даде още две хиляди лири, а дон Еудженио подписа документ, че се отказва от всичко, което евентуално би трябвало да вземе от наследството на монаха, и признава племенника си за собственик на хиляда екземпляра от книгата.

Принцът бе разбрал, че сделката с тази публикация не е вятър работа, както мислеха всички. Следващите свитъци, в които започваше историята на отделните благороднически фамилии, направо се разграбваха. Всъщност дон Еудженио преписваше Муњос и Вилабианка, разкрасявайки текста със своеобразни маниерни изрази; но, първо, тия книги не се намираха или струваха много скъпо и не можеха да се четат поради старите им шрифтове и изсъхнала,

пожълтяла и прашна хартия; докато изданието на дон Еудженио беше наистина хубаво и свитъците с цветните гербове грееха от миниум и злато; и, второ, компилаторът използваше една невинна хитрина — пропускаше точните сведения, така че три, четири или пет семейства, които случайно носеха едно и също име без всякаква роднинска връзка, можеха да смятат за своя историята на автентичната благородническа фамилия. По този начин той откриваше в Палермо, в Месина — в цяла Сицилия голям брой „знатни родове“ и съответно — абонати. Някои намекваха, че вземал допълнителни суми, за да добави тук-там: „Един клон от тази знатна фамилия се слави и днес в древния град...“ Затова дона Фердинанда посиняваше от възмущение; и Консалво изпитваше дълбоко презрение към този роднина, който по такъв начин не само продаваше себе си, но злепоставяше и целия род. Но обратно на лелята, младият принц умееше да крие чувствата си и да показва само тези, от които има полза. Той усещаше, че в политиката трябва да постъпва така, както на времето бе виждал да прави баща му в къщи, когато се държеше добре с всички, съгласяваше се с щуротиите на всеки един, готов всеки момент да удари ритника на оня, който вече не можеше да му напакости. Сега и той прилагаше този метод, като угодническо на всички партии. Партията на чичото дука винаги беше на власт. Наистина през последните четири години след разрешаването на римския въпрос полека-лека депутатът бе почнал да губи отново благоразположението на народа, защото, забравил опасността, която го застрашаваше, уверен, че е заздравил своето положение, без да се страхува вече от бунтове и революции, той пак бе почнал да проявява своята партизанщина, да гледа собствените си интереси и тези на приятелите си, а не интересите на страната, да се разпорежда в своя избирателен окръг като във феодално владение. Но ако обикновените хора негодуваха, водачите на камарилата залагаха главата си за депутата, кълнях се само в него, в неговите здрави принципи на умереност. И през ноември 1874 година той бе преизбран единодушно — без демонстрации, но и без опозиция.

И така, пред чичо си и неговите приятели Консалво възхваляваше техните здрави убеждения, предимството на консервативния принцип, „от който зависи благоденствието на Италия“; но когато се намираще пред някой от противниците, твърдеше, че е необходим прогрес, че е наложително и левицата да

поеме управлението на страната, защото, „както казва знаменитият еди-кой си, трябва да има смяна на партиите на власт“. А ако пред него бяха двама души с различни убеждения, той мълчеше или казваше, че и двамата са прави и не заставаше на страната на никого. Със своя голям аристократизъм, с дълбокото си презрение към тълпата, с твърдото убеждение, че наистина е направен от друго тесто, със страстното си желание да командува човешкото стадо, така както са командували неговите прадеди, той бе готов да приеме всичко. Не изпитваше угризения да подкрепя на думи обратното на това, което мисли, ако бе необходимо да скрие своето мнение и да изрази друго. Думите „република“ и „революция“ го караха да потръпва от страх; но за да следва демократичното течение, за да накара хората да забравят неговия произход, той гледаше да спечели благоразположението на екстремистката партия. По-голямата част от членовете на Националния кръжок, макар и да приемаха установения обществен строй, почитаха най-много дейците на Възраждането — Мацини и Гарибалди; някои дружества, особено народните, празнуваха в тяхна чест 19 март, деня на свети Йосиф; и по случай този празник той повторно сложи голямото знаме и фенерчетата, потърси нарочно най-изтъкнатите републиканци, за да им каже: „Не разбирам крайностите на някои: без Мацини свещеният огън щеше да загасне; а без Гарибалди, кой знае, може би Франческо Втори още щеше да си седи в Неапол.“

Не вярваше в искрените убеждения на другите. Монархия или република, религия или атеизъм, за него всичко беше въпрос на материална или морална изгода — близка или по-далечна. В новициата бе взел пример от крайно разюзданите монаси, дали обет пред своя бог да се отрекат от всичко; в къщи, навън по света, навред бе видял, че всеки гледа само личната изгода. Следователно не съществуваше нищо друго освен личния интерес — за да задоволи себелюбието си, той бе готов да си послужи с всичко. Впрочем наследственото му чувство за превъзходство не му позволяваше да осъзнае злото на този мрачен егоизъм: Уседа можеха да правят каквото си искат. Граф Раймондо бе разрушил две семейства; дук д'Орагуа бе забогатял на гърба на обществото, а принц Джакомо — като ограби собствените си роднини; жените от семейството бяха проявили капризи, граничещи с лудост. И

ако понякога той съзнаваше, че греши по отношение на общоприетия морал, мислеше си, че все пак постъпва по-добре от тези свои близки.

[2] Рожденият ден на краля Виктор Емануил II (1820 — 1878). — Б.пр. ↑

[2] Става въпрос за конституцията, дадена от крал Карло Алберто на Сардинското кралство на 4 март 1848 година. — Б.пр. ↑

Принц Джакомо дълго не можа да се съвземе от удара, който му бе нанесло последното обяснение със сина му. Пред опасността от мозъчен кръвоизлив, от страх да не умре внезапно, той самият се подложи на строга диета, която изтощи кръвта му. Изнемощял и изнервен, принцът сега се превърна в истинско страшилище за къщата; убеден повече от всякога, че болестта му се дължи на прокобната сила на сина му, той не даваше дори да се спомене неговото име. В началото, ако Балдасаре или някой от блюдолизците и слугите намекваше неволно за младия принц, той грабваше железния амулет, стискаше го така, сякаш бе изправен пред гибел, и викаше: „Сохрани, боже!... Сохрани, боже!...“, заповядваше им да млъкнат веднага, целият почервенял, като че наистина всеки момент можеше да умре от задушаване.

Когато чуваха да се говори за този нечовешки страх, за тази противоестествена ненавист, хората се кръстеха смаяни; но от всички най-много се измъчваше Тереза. Понеже брат ѝ не можеше да идва вече в двореца, тя ходеше да го вижда, придружена от принцесата, която Консалво посрещаше с предишното спокойствие и вежливо равнодушие, близко до любезността. Тайно от принца мащехата пращаше на младежа голяма част от продуктите, които чифликчиите донасяха от именията, и макар да разполагаше с малко пари, предлагаше на сина цялото си състояние. Консалво ѝ благодареше, без да приеме нещо: баща му му бе отпуснал рента и на всяко първо число от месеца Балдасаре му носеше парите. Не бяха много, но той се стараеше да му стигат; отказваше се от скъпите прищевки, потискайки своето желание да живее в разкош, без да страда от това; или страдеше толкова, колкото човек може да страда от едно мъчително лечение, необходимо, за да си възвърне здравето.

Що се отнася до принца, той все едно, че нямаше вече син; ако бе принуден да говори за него, никога не го наричаше „моя син“, нито „Консалво“, нито „младия принц“, а „Сохрани боже“. Например на Балдасаре казваше: „Занеси парите за този месец на Сохрани боже!“;

или ако случайно беше в по-добро настроение, питаше принцесата: „Какво казва онова говедо Сохрани боже?...“

Ужасена от тази злодейска омраза, Тереза бе забравила собствената си мъка и не помисляше вече за Джулиано. Обзета само от тъжни мисли, тя вече не четеше, нито свиреше на пианото. Изгонването на брат ѝ тежеше на съвестта ѝ; но защо той бе разгневил баща им? Как се осмеляваше да го обвинява?... Ами ако все пак той е прав? Ако това е истина?... Тогава тя закриваше лицето си с ръце, както в момента на страшното разкритие, за да не мисли за това, за да не си спомня. Но нима не помнеше как мащехата се разпореждаше в дома на клетата ѝ майка? Нима можеше да забрави мъката, която ѝ бе причинила вестта, че баща ѝ се жени за тази жена само няколко месеца след смъртта на нейната свята майчица?... Не, не бива! Не бива! За да прогони спомените си, за да сподави тази ужасна мисъл, тя се кръстеше и се молеше дълго, а след молитвите се чувствуваше поукрепнала. Грях е да живее вечно с тези мисли, да продължава да се рови в тях: тя трябва само да почита и слуша баща си, да го обича! И като смяташе, че заради непокорството на Консалво е длъжна да възнагради баща си, тя му се подчиняваше сляпо, изпълняваше всичките му желаниа най-смирено. Ала въпреки нейната безкрайна доброта принцът не беше признателен. Ако нявга тя седеше до пианото, за да разсее поне за миг тъгата си, той се дразнеше от звуците и ѝ заповядваше да спре. Станал беше още по-голям скъперник и ѝ се караше, че харчела много за дрехи; а Тереза се задоволяваше с всичко. Но само от желание да критикува, да упражнява, така или иначе, своята власт, пък донейде и от завист — защото той винаги беше размъкнат, докато тя умееше да се облича и в най-сеплата рокличка изглеждаше като в скъп тоалет, — баща ѝ постоянно я укоряваше за избора на шивачката или модела.

Но ето че един ден прояви необичайна загриженост на външността на дъщеря си, и то не за да я упреква, че е много елегантна, а обратното:

— Нямаш ли да облечеш някоя по-хубава рокля за днес?

Беше неделя, през лятото, и както обикновено принцесата и Тереза се приготвяха да излязат с каретата, за да отидат да ядат сладолед, а после да спрат пред вратите на градската градина и да погледат празнично облечените пешеходци, които се тълпяха на

концерта. Но щом излязоха от портата на двореца, донна Грациела, докато още закопчаваше ръкавиците си, каза на Тереза:

— Да отидем на гости у леля Радали. Днес тя има имен ден.

Отдавна не я бяха водили там; но принцесата и дукесата се поздравиха така, сякаш се бяха разделили едва предния ден. Освен двамата сина — дука и барона, имаше и други роднини; сервираха разхладителни питиета и гостите останаха до късно.

Дукесата върна визитата със синовете си и отношенията между двете семейства станаха още по-близки от преди. Дук Микеле, полуплешив, дебел, астматик, небрежен в облеклото, необщителен, се чувствуваше зле сред обществото, докато Джованино изпъкваше. Той поздравяваше братовчедката, сядаше до нея, заговаряше я любезно и я окръжаваше с много внимание; а първородният син беше недодялан, невеж и ако рядко отвореше уста, говореше само за пъдпъдъци и зайци, за кучета и двуцевки, за Бивиере и Пантано. Любезна и мила и към двамата, Тереза чувствуваше, че от ден на ден възхищението, което бе събудила у нея красотата на братовчед й, се засилва. Тя бе забравила Бианкавила, но в сърцето й зееше празнина: мисълта за Джованино я запълваше. След дългата потиснатост душата й отново се разтваряше за любовта; на устните й пак разцъфна песен, тя пак почна да доверява съкровенията си мисли на пианото, да се вдъхновява от поетичните книги.

Близостта между двете семейства се засилваше все повече; те постоянно си разменяха подаръци и отново се понесе слух, че ще женят Тереза за някой от двамата братовчеди; но нито принцесата, нито принцът говореха нещо за това. Балдасаре обаче сияеше от радост: господарите предпочитаха точно този кандидат, който той бе определил за принцеската! И като гледаше, че с всеки изминат ден любовта между госпожицата и барона се засилва, той изпитваше безкрайно удоволствие, неопишуема радост. Дук Микеле пращаше като подарък на Уседа голяма част от своя лов; пък Джованино, нали обичаше да се занимава с цветарство, изпращаше огромни букети, които отиваха в стаичката на Тереза, или редки и деликатни растения, които тя отглеждаше грижливо. Любител на добрата кухня, големият брат, след като си хапнеше и пийнеше здравата, дремеше в някое кресло, когато другите играеха; Джованино танцуваше с Тереза. Едно от най-приятните неща за младата принцеса беше да й говорят за брат

й, след като в тази къща не можеше вече дори да се спомене неговото име. Най-сигурното средство да се завладее сърцето на сестрата бе да се хвали братът, неговата интелигентност и сериозност. И като си спомняше за годините в новициата, за лудориите в „Сан Никола“, Джованино предричаше бляскаво бъдеще за Консалво; ходеше да го търси нарочно, за да може после да разказва на Тереза, че го е заварил потънал в четене.

— Знаеш ли, братовчедке, че Консалво... — рече й една вечер той.

— Шт! — възкликна тихичко Тереза и сбра длани като за молитва. — Татко...

Действително в същия момент край тях минаваше принцът, запътен към дукесата.

— Искат да направят Консалво общински съветник — продължи Джованино на ухото на братовчедка си. — Ще видите, че в изборите той ще излезе един от първите...

Както бе обещал, Бенедето Джуленте стана „кръстник“ на кандидата, без да подозира, че подготвя почвата на един съперник. Той си представяше, че едно място в общинската управа ще задоволи активността и амбицията на племенника; най-много по-късно Консалво да влезе в общинската администрация, да го изберат наместник и, кой знае, някой ден да го назначат кмет. Нито подозираше, нито допускаше, че той ще аспирира за парламента. Преди всичко чичото дук неведнъж го бе уверявал, че като се оттегли от активния политически живот, ще отстъпи мястото си на него, Бенедето; а като се имаше пред вид възрастта на депутата, това оттегляне сигурно щеше да стане скоро; може би мястото щеше да остане свободно до следващия мандат на парламента, когато Консалво все още нямаше да има предвидената в закона възраст. Впрочем на него му липсваха и много други неща: главно — опит в политическия живот и най-вече — патриотизъм. Според Бенедето, който от толкова години изгаряше от желание да бъде изпратен в Камарата, за да аспирира човек за някакъв държавен пост, най-голямата заслуга беше да е участвувал в боевете за независимост и обединение, да е дал кървава дан за родината. А Консалво не само че е бил дете, когато той

се бе сражавал при Волтурно, но и до преди две години не криеше привързаността и съжалението си за стария режим. Джуленте мислеше, че „покръстването“ на племенника до голяма степен се дължи на него, и беше горд от това и вярваше, че нему е отредено още дълго време да направлява наследника на Уседа в политическия живот; почтителното държане на младежа му вдъхваше тази увереност.

Дори резултатът от общинските избори не можа да му отвори очите. Той самият беше между кандидатите, тъй като неговият петгодишен мандат бе изтекъл; а Консалво се кандидатираше за първи път. Консалво бе избран втори, веднага след чичото дук, който винаги беше първи, докато Джуленте излезе едва на десето място...

На първото заседание на Общинския съвет младият принц се яви строго официален — в редингот английски модел, с черна вратовръзка и цилиндър. И докато всички бяха заели вече местата си, той обикаляше из тясната заседателна зала, поздравявайки познатите си, разговаряше с кмета, отправяше въпроси към секретаря и от време на време се обръщаше към неколцината любопитни, застанали до входа. Най-после седна в един отделен ъгъл, за да избегне близост с когото и да било, и както беше с ръкавици на ръцете, почна да прелиства бюджетната книга и да си взема бележки; след това накара разсилния да тича насам-натам да разнася неговите записки, както бе виждал да правят в Монтечиторио^[1]. Щом му се представи случай да говори, не го изпусна. Ставаше въпрос за това, че улиците се поливат по много примитивен начин: той поиска думата и почна да обяснява какво бил виждал в чужбина. Препоръча лондонската система и посъветва кмета да се обърне с писмо към лорд-мера, сиреч „най-висшия магистрат в общинската управа на английската столица“. По този повод добави, че общината би трябвало да помисли и за създаването на един отряд пожарогасители.

— През моите пътувания никъде не видях град, колкото и малък да беше той, който да нямаше такава институция, чиято необходимост, струва ми се, не е нужно да изтъквам пред многоуважаемите съветници.

Въпреки това, за да докаже необходимостта от такава служба, посочи колко къщи средно изгарят на годината в Константинопол.

— Вярно е, че ние не сме Турция... — и той направи кратка пауза, за да даде възможност на колегите си да се посмеят на

остроумната шега — но помислете, многоуважаеми господа съветници, за големите серни складове, които се срещат на всяка крачка в пределите на нашия град. — Тогава обясни, че „сярата е силно запалително вещество и като такава влиза в състава на пиротехническия барут; и ако нейното забавено окисляване, извършвано в работилниците, намира широко приложение в индустрията и търговията под името сярна киселина, то едно внезапно бързо окисляване ще възпламени целия ни град...“.

Речта му имаше голям успех: само неколцина измърмориха, че този младок е седнал да ги поучава; а почти всички се удивиха на умението му да говори и прецениха, че младият принц ди Мирабела е наистина „учен“ младеж. Той продължи да говори всеки ден; при обсъждането на бюджета произнесе около трийсетина речи, една от друга по-смайващи; по въпроса за субсидията на Общинския театър намеси Софокъл и Еврипид, гръцките одеони и римските циркове; когато говори за болницата, проведе кратък клиничен курс, като изброи всички болести, за които трябва да се разполага със съответните зали; по повод на рибното тържище цитира Дарвин и „Произход на видовете“, „понеже рибата луна, която се сервира на нашата трапеза, и сардините, с които се изхранва народът, произлизат от едни и същи протозои“. Като дойде ред до раздела за гробищата, той се осмели да изкаже следната мисъл:

— Всъщност аз не съм далече от гледището за кремация, което от историческа гледна точка е по-естетично, а от научна — по-рационално...

Но единодушните силни протести на цяла дузина съветници-клерикали го накараха да разбере, че е на погрешен път.

В Общинския съвет и в града клерикалите представляваха сила, с която трябваше да се споразумее. Те вече бяха забелязали, че младият принц, който окичваше със знамена и фенери къщата си за всички конституционни и демократични празници, пренебрегва религиозните тържества, особено празника на света Агата. Открай време този празник се чествуваше два пъти в годината — през февруари и през август. Но новият Общински съвет, съставен от свободомислещи, смяташе, че една дандания е достатъчна, и бе зачеркнал от бюджета сумата за лятното празненство. Това стана повод за една своего рода гражданска война. От амвона, в изповедните, в сакристиите поповете

призоваваха вярващите към бунт; либералите упорито държаха на своето решение, неутралните бяха принудени да вземат нечия страна, изобщо имаше опасност положението да се влоши. Съветът бе свикан да вземе решение. На неговите бурни заседания присъствуваше необичайно много народ: клисари, църковни пазачи, предприемачи и амбулантни търговци, които разчитаха на празника, за да припечелят нещо; случайни журналисти, които се стараеха да изготвят подробни хроники за разискванията, за да им ги публикуват. Поборниците-либерали показаха цялото си красноречие, но бяха освирквани здравата; докато клерикалите, почти всички до един посредствени оратори, бяха превъзнасяни до небесата. Както винаги дук д'Орагуа не се изказа, но се знаеше, че ще гласува „за“, Джуленте в душата си беше „против“ празника, ала за да угоди на чичото, и той щеше да гласува като него „за“. На чия страна ще застане младият принц? Всички любопитствуваха да узнаят; затова в деня, когато говори той, в малката зала се бяха наблъскали тройно повече хора, а други напругаха слух от съседните зали. Той започна да говори сред дълбока тишина. Встъплението, състоящо се както обикновено от хвалебствено преповтаряне на казаното от „многоуважаемите преждеговоривши“, изостри още повече любопитството.

— Но, господа съветници — продължи младият принц, — позволете ми за момент да оставя разисквания въпрос и да отправя към самия себе си един въпрос, който на пръв поглед изглежда, че няма, а всъщност има пряка връзка с първия. (Хроникьорите отбелязаха: *Прояви на внимание.*) Въпросът е следният: за какво идват в заседателната зала представителите на града? За да отстояват идеите, които са им хрумнали, били те справедливи и разумни, или за да изпълняват мандата, даден им от суверенния народ?... Разбира се, за да защитават интересите, за да удовлетворяват нуждите на народа, чиито представители са. И тъй, да се върнем на въпроса, който ни занимава: градът има ли някакво желание? И ако има, какво е то?... Господа съветници, няма защо да крием: градът или поне по-голямата част от него желае да чествува празника!

Одобрителен рев раздра благоговейната тишина, царяща до този момент. (*Бурни аплодисменти* — отбелязаха клерикалните хроникьори, докато свободомислещите съветници клатеха глава в знак на протест, искаха думата.) Спокоен сред бурята, хвърляйки за миг

поглед към папките, които държеше пред себе си, той продължи, заглушавайки врявата с пискливия си глас:

— Да предположим за момент, че желанието на града да се чествува празникът е потвърдено: тогава ние, неговите делегати, какво друго задължение ще имаме, освен да осъществим това желание? Да ме извинят колегите ми, които седят на тези места (той посочи най-крайните либерали). Бих могъл да разбера всички останали, противопоставящи се на това схващане, но не и тях, които са превърнали в категоричен императив една от най-важните точки на тяхната програма!...

Тогава, сред отново настъпилата тишина, той почна лекция за свободата на мисълта, цитирайки „знаменития Аристотел“, „прочутата шотландска школа“, назовавайки всяка минута името на някой велик англичанин, германец или французин. Тежестта на тази реч просто смаза аудиторията; но той вече бе спечелил сърцата на слушателите и неговата ерудиция будеше само по-големи възторзи. Все пак, за да не раздражни представителите с радикални идеи, когато завърши лекцията си, взе да увърта:

— Когато едно лице, облечено в известни пълномощия, изпълни волята на този, който го е пратил, това не означава, че се отрича от своите лични принципи. Чух да се подхвърлят обвинения в тая зала, да се обвиняват в клерикализъм всички ония, които ще гласуват за празника. Но, господа съветници, кой би се осмелил да надзърне в главите на хората? Може би искате да върнем зловещите времена на Торквемада? Вие знаете, че тук седят хора, доказали на дело своя патриотизъм — ласкателството се отнасяше за чичото дук, — които, гласувайки за празника, ни най-малко нямат намерение да заличат цяло едно минало, записано със златни букви във вечните анали на историята!... И аз ще гласувам за празника (*страшен взрив от аплодисменти*), но това не значи, че отстъпвам от моите принципи (*нови ръкопляскания*). За своите принципи аз отговарям пред собствената си съвест, с която никога не правя компромис! (*Отлично!*) Нито пък бих посъветвал много уважаемите опоненти да правят някога компромис с тяхната. Но, господа съветници, в тази зала могат да присъствуват клерикали, католици, атеисти, протестанти... евреи, турци, ако щете (*смях*); и сигурни ли сте, че аз не съм последовател на учението на Мохамед? (*Отново смях.*) Чел съм корана — евангелието

на исляма, и ако наистина съществува раят на хуриите, може би не един от вас ще приеме мюсюлманската вяра! (*Избухва всеобщ смях.*) Но бъдете сигурни, че дори и един турчин — ако дойде в тази зала изпратен от нашия народ, който желае празника — ще гласува за него!... Ако заповядам на прокуриста, управляващ моите имоти, да извърши някаква работа и той откаже, защото това противоречи на неговите принципи — би било най-малкото странно! (*Смях, ръкопляскания.*) Ако той откаже, знаете ли какво ще последва? Ще го изгоня! А ако ние отхвърлим празника, какво ще направи нашият град? Ще избере други съветници, които ще впишат отново сумата в бюджета!

Аплодисментите се сипеха като градушка вече на всяко изречение и когато той почна да доказва какви „законни, уважителни и честни“ интереси карат всички слоеве на населението да желаят празника, оваците се превърнаха в триумф: уредниците на празника насмалко не го понесоха на ръце по улиците; самите опозиционери дори бяха принудени да признаят неговото умение.

На празника балконите на неговата къща бяха ярко осветени и понеже процесията на светицата минаваше оттам, той накара да пуснат порядъчен брой ракети и жабешки бомбички.

А предния ден Съветът го бе избрал за член на общинската управа.

По случай празника в дома на принца имаше голям прием. С първите гости пристигна и принцесата със синовете си; Джованино дръпна настрана Тереза и ѝ съобщи новината за избирането на брат ѝ. Тя не можа да се зарадва, защото принцът беше в такова мрачно настроение, че страх да те обземе! Сутринта съдът бе оповестил решението си за завещанието на дон Бласко: въз основа на заключението на вещото лице обявяваше за фалшива последната воля на касинезеца, бог да го прости! Това нещастие, съвпадащо с приемането на Консалво в градската управа, се стори на принца като още едно доказателство за злокобната сила на Сохрани боже и през целия ден той бесня като луд. А сега, за да не кажат хората, че се тормози много за тая работа, се мъчеше да изглежда спокоен, да разговаря за това-онова. Обаче въртеше, сучеше, завършваше всеки разговор с яростни нападки срещу корумпираните попове и съдиите мошеници.

— Подкупват ги, за да викат на бялото черно. Ако аз исках да им дам пари, сега решението щеше да казва тъкмо обратното...

Тереза помагаше на майка си да сервира на гостите; дук Радали, винаги готов да хапне и да пийне, не чакаше да го молят; но Джованино чакаше Тереза да си свърши работата, за да ѝ сервира той самият. Тя едва вкуси сладоледа, който ѝ поднесе момъкът. Като гледаше баща си такъв мрачен, сърце не ѝ даваше да се повесели, да се радва на празника, на компанията на Джованино. Той не я изпускаше из очи, изглежда, търсеше случай да остане за малко с нея.

— Какво ви е, братовчедке?... Не сте ли доволна? — запита я той, докато гостите се надвесваха да гледат процесията.

— Не, нищо ми няма... Защо?

— Имате такъв вид, че... Надявам се, не по моя вина?

— Какво говорите!... Елате да видим светицата.

Всеки път тя прекъсваше така разговорите, които почваха да стават опасни. Неин дълг бе да постъпва така; и то не защото нежните думи и влюбените погледи на братовчедата ѝ бяха неприятни. Другият брат, не особено вежлив, без да ѝ каже нито една ласкава дума, бе способен да я сграбчи, да я опипва, да я прегръща, като обръщаше после работата на шега, та по този начин размиваше всички и ѝ отнемаше възможността да се оплаква от него; но плахите и тайни опити на Джованино я смущаваха като нещо забранено, като истински грях.

Тя едва успя да си подаде главата на балкона, където се бяха наблъскали дамите, за да види процесията; Джованино застана до нея, преструвайки се, че уж и той гледа.

От улицата долиташе шум като от кошер — толкова много народ имаше; а голямата камбана на катедралата с тежките си и бавни звуци сякаш даваше тон на камбаните на девическия манастир, на енорийската църква и на църквата на миноритите.

— Да живее света Агата!...

Всички дами коленичиха; паднала на колене, със сведена глава и впити в светицата очи, Тереза се прекръсти. Почнаха да пускат фойерверките, закупени от принца; сред дима проблясваха бързите и чести изстрели, сякаш се водеше битка, сякаш стреляше цял полк; виковете „да живее“ заглъхваха сред трясъка на залповете и над морето от глави се виждаха само белите кърпички, които се развяваха

като ята подплашени гълъби. От вълнение Тереза плачеше горко и молеше великомъченицата да възвърне мира в семейството им, да премахне всички разногласия, да дари щастие на баща ѝ, брат ѝ, мащехата, на лелите ѝ — на всички, всички... И внезапно усети, че някой улови десницата ѝ, сграбчи я и я стисна силно: до нея беше коленичил Джованино. Сърце не ѝ даде да се освободи от ръката му — струваше ѝ се, че светицата благославя този съюз, че ѝ обещава своята подкрепа. А пукотевицата на жабешките бомбички и фойерверките, звънът на камбаните и човешката врява ставаха все по-оглушителни; и сред този шум ѝ се стори, че чува нежни думи, *неговият* глас шептеше: „Тереза... Тереза, обичаш ли ме?“

Стрелбата изведнъж секна и ревят на тълпата се извиси до небето. Тогава, след като отвърна на ръкостискането на Джованино, тя издърпа ръката си бавно, нежно... Полека-лека всичко утихна и сред тишината се чу някакъв глас:

— Абе вие глухи ли сте?

Това беше кавалер дон Еудженио, пристигнал току-що. Сега изглеждаше още по-изгладнял, отколкото когато бе заминал. Костюмът му, целият в петна и кръпки, висеше на гърба му; обувките му навярно не бяха виждали вакса кой знае откога, вратовръзката му се бе усукала като връв. При вида на чичото лицето на принца, колкото беше мрачно, стана още по-мрачно. След неблагоприятното решение липсваше му само и този просяк! И наистина дон Еудженио се бе запътил от Палермо, за да иска още пари:

— Имам една идея: тъй като *Херолда*...

— Пак ли искате пари? — кресна право в лицето му принцът, пропускайки „ваша светлост“. — Има да чакате! Не ви ли стигат тия, дето взехте? Вместо да ми ги върнете, искате още?

— Няма какво да ти връщам; можеш да си вземеш само екземплярите!

— Разбира се, че ще си ги взема!

— След като се отказах от делото?

— Много ви благодаря, че се отказахте! Казват, че завещанието е фалшиво: ясно ли ви е? Идете да си получите вашата част, идете!...

От *Сикулския херолд* дон Еудженио не бе изкарал никаква печалба. Преди всичко хората, които разпращаше да събират стойността на свитъците, насила задържаха за себе си половината;

някои дори бяха офейкали с цялата сума. После се опита да събира парите сам, но печалбите отиваха за пътни разноски. От своя страна доставчикът на хартията, гравьорът и печатарят бяха взели само някаква предплата; затова се сговориха да секвестират екземплярите на книгата и да не ги освобождават, докато не им плати; така че ако дон Еудженио искаше да ги продаде, трябваше да се издължи най-напред на тях и да се задоволи с някоя и друга лира печалба. С вноските от „клоните“ на „знатните фамилии“ бе поживял добре някой и друг ден и сега отново бе затънал в мизерия. За да се оправи, опитваше друг удар: *Нов херолд* или *Допълнение към историко-благородническата творба*. По-безсрамен и по-гладен от преди, сега той искаше да впише не само пропуснатите фамилии, но и новите благородници, за които не споменаваха Муньос и Вилабианка, хората, които караха да ги наричат кавалере, без да притежават истински титли, и които се перчеха с малко или много чудновати гербове. Но за да направи това, му бяха нужни още пари...

Като видя, че не може да очаква нищо от принца, той отиде при Консалво, който в качеството си на общински управник можеше да му помогне; но младият принц бе направил още една крачка напред в политическите идеи. На 16 март през същата тази 1876 година, след шестнадесет години, партията на десницата най-сетне бе свалена за голямо учудване на *умерените* в града и безкрайна радост на прогресистите. В това трудно положение враговете на дука предричаха, че големият патриот, следвайки обичайната си тактика, ще се обърне срещу старите си приятели, в полза на новите победители; но пророчеството им не се сбъдна. Дукът, който отдавна не ходеше вече в столицата и затова не знаеше причините и значението на парламентарната революция, не повярва в нейния успех и трайност и се показа непоколебим в своите идеи повече от всякога. Това го спаси; защото победителите прогресисти още нямаха авторитет, докато почти цялата управляваща класа в града беше против тази прехвалена новост. С разпускането на Камарата някой си адвокат Молара се осмели да се кандидатира срещу дука, излизайки с една почти революционна програма, в която се говореше за „бездарно управление в продължение на повече от петнадесет години“, за „потъпкани“ права, както и за *redde rationem*^[2]. Привържениците на дука се сплотиха около него, чувствувайки се застрашени заедно с него. За да отговори на

„предизвикателството“ на Молара, след пет мандата Орагуа публикува едно „Писмо до моите избиратели“. Написа го Бенедето Джуленте, който все още се надяваше, че някой ден ще може да излезе със самостоятелна програма. В писмото се изброяваха заслугите на десницата за признателността на Италия, чието обединение било дело само на тази партия; и ако са били допуснати грешки, то причината била в обстоятелствата, а не в намеренията. Така дон Гаспаре бе преизбран с повече от двеста гласа; Молара успя да събере едва стотина. Един от министрите на Възстановяването, когато мина през Катания, бе освиркан.

Но докато дукът се опияняваше от новата си победа, Консалво душеше накъде духа вятърът, даваше си сметка, че в цяла Италия е настъпила промяна, че неминуемо ще последват либерални реформи. Затова, без да участва в предизборната агитация, той заяви, че с десницата вече е свършено отдавна. Като се държеше настрана от хората, за да не се зарази, той почна да тръби, че е „демократ“. И чичо му дон Еудженио идваше тъкмо в този труден момент да му предлага сделка с *Нов херолд*! Той накара този парцаланко да чака дълго, докато бъде приет; после, като чу неговото искане, сви рамене.

— Какъв херолд и меролд! Тези неща си отживяха времето! Общината не може да пилее парите на данъкоплатците, за да насърчава публикации, в които се слави разделението на социалните класи. Има само една класа: тази на свободните граждани!

Този отговор, който бе чул от чиновниците и повторен по всички канцеларии, му спечели похвала от страна на добрите демократи. Кавалерът отиде веднага да обади за това на принца, за да си припише заслуга, като представи сина в лоша светлина. Но нито с доноса, нито с настойчиви молби можа да изкопчи грош: напротив, Джакомо си искаше дадените предварително пари и на това отгоре го обвиняваше, че е глупав, задето се е оставил печатарят да му наложи заповед.

Кавалерът се опита пак да направи постъпки пред сестра си Фердинанда. Когато се представи в нейния дом, затръшнаха вратата под носа му. Въпреки това той накара да говорят със старата мома, за да получи малък заем, който за нея не би представлявал нищо, а на него би му осигурил хляба; старицата отговори, че дори да го види, че умира от глад, пак няма да му даде нито грош, за да печата ония „гадости“.

Като видя, че и този път е затворен, дон Еудженио отиде да търси племенницата си Киара. Завари маркиза сам: жена му, която от известно време не му даваше мира, един ден бе накарала да запрегнат файтона тайно и бе отишла в Белведере с незаконното дете, за да не се върне вече. Кавалерът се опитваше да изкаже болките си пред племенника, а той непрекъснато разказваше своите, разказваше как го бе измъчила оная луда жена; така че злочестият камерхер си отиде и този път с празни ръце.

Тогава, не знаейки вече какво да прави, той се обърна към Джованино Радали. Като гладен ловджийски пес бе надушил, че между двамата братовчеди има любовчица; още повече бе подразбрал това от приказките на Балдасаре. Майордомът беше радостен и доволен, че нещата се развиваха така. Сближаването между двете семейства показваше, че принцът одобрява брака — защото негово превъзходителство не правеше нищо без задна цел, — пък и обичта, която двамата млади изпитваха един към друг, гарантираше техния съюз. Ако още не се говореше за това, причината трябваше да се търси в неприятностите, които принцът имаше заради завещанието; понеже господарят си вършеше работите една по една, трябваше да се почака, докато се реши окончателно спорът, та тогава сигурно щеше да задоми дъщеря си. Нарушавайки мълчанието, което най-старателно пазеше по отношение всички работи на господарите, Балдасаре уверяваше близките, че щом се разреши спорът, този брак сигурно ще бъде сключен.

Затова кавалерът почна да намига на Джованино, да говори хубави неща за него пред Тереза, която веднага променяше цвета на лицето си. „Сякаш не е известно, че ще ти става съпруг!...“ — пошепваше той на племенничката си; а на младежа казваше: „Сякаш не е известно, че ще ти става съпруга!...“ Насърчаваше ги, носеше вести от единия на другия, поздрави и заръки, докато накрая поиска на Джованино един малък заем от хиляда лири. Младежът му ги даде веднага и тогава дон Еудженио изчезна от хоризонта.

[1] дворецът, в който заседава Камарата в Рим. — Б.пр. ↑

[2] Да се дава сметка (лат.). — Б.пр. ↑

— Кмет на два̀сет и шест години?... Где се е чуло и видяло?... Ще трябва да му намерим и гувернантка... Ще ни управляват дечурлига!...

Но привържениците на Консалво Уседа бяха толкова ентузиазирани, че тия остри подигравки не намираха никаква почва. Та за една година, докато младият принц беше в общинската управа, не се ли извършваха непрекъснато такива подобрения, каквито неговите предшественици не бяха съумели да направят за осемнадесет години? Градските стражари, които по-рано се мъкнеха разпасани, мазни и мръсни, влачейки ръждивите си саби като стари ръжени, сега благодарение на него се перчеха в нови-новенички униформи, целите в ширити, нашивки и пискюлчета, та приличаха досущ на адмирали. Ами създаването на пожарната команда, с лъскавите шлемове с червени плюмажи като на римските стражи пред божия гроб, не беше ли негово дело?...

— Дайте път на младите! Дайте път на младите, дето са образовани като принц ди Мирабела!...

Смятайки, че е достатъчно подготвен, сега той вече не учеше; впрочем даваше си сметка, че в основната наука — сиреч да хвърля прах в очите — е вече майстор. Знаеше, че широката известност на неговия род се дължеше на външния блясък, на яркочервените ливреи, на лъскавите карети и внушителния портиер; и макар и да разправяха, че времената са се променили, всички тия неща — видимите знаци на богатството и властта — не бяха загубили, никога нямаше да загубят своето значение поради промяната на времената. Затова мероприятията, които провеждаше в „моего управление“ — както той казваше, въпреки че беше само съветник, — се въртяха все около това, което бие на очи, което може да бъде оценено веднага от тълпата. Затова най-усърдно се бе заел да организира и да облече в униформа общинските команди — пазачите, метачите и кучкарите, на които беше началник и на които правеше преглед като някой генерал. След като бе напуснал бащиния си дом, едно от малките му притеснения, което

впрочем той понасяше търпеливо, както и всички останали, беше това, че нямаше вече свита от камериери, миячи, кочияши и слуги, които да се покланят при неговото минаване; но ето че вече държеше под своя команда една малка армия.

И все пак най-голямото му мъчение беше допирът с хората и предметите. Той приемаше с ръце в джоба, за да не се ръкува, или се ръкуваше с ръкавици, които после хвърляше; подписваше книжата, държейки перото с два пръста, докато един чиновник натискаше листовете, за да не се изплъзнат, а когато напускаше Общинската палата, нареждаше да заключат креслото му в един килер, за да не сядат никой на него. Един ден стоя шест часа на крака, защото не можаха да намерят ключа. Голям ужас бяха за него някои нечистоплътни чиновници с дълги коси и черни нокти. И докато те му говореха по служба или му докладваха за състоянието на текущите преписки, той пухтеше и току възкликваше: „Не се навирайте в гърба на хората!“; и вместо да отговори на техните въпроси, най-неочаквано изтърсваше: „Вземете, че подстрижете тази грива!“ или: „Почистете си малко ноктите!“

— Като че всички могат да стоят по цял ден пред огледалото като него! — негодуваха мъмрените, като го наричаха аристократ, горделивец и лицемер, защото ако го слушал човек какво приказва, то всички хора били братя, родени, за да седят един до друг на една и съща скамейка... Но тия недоволства заглъхваха сред хвалебствения хор на другите чиновници, които той бе назначил на служба и на които бе увеличил заплатата, на които бе дал възнаграждения и отпуски или опростил провинения — всички ония, които заставаха най-покорно пред него като слуги и го наричаха ваше превъзходителство. Така че партията, която искаше да го издигне на най-високия пост, ако в града беше силна, то в Общината беше много по-силна. При все това той се дърпаше, като изтъкваше незрялата си възраст и липсата на опит; а на Джуленте, който още по-наивно продължаваше да му върви по гайдата, бе доверил, че се страхува да не се провали и да убие бъдещето си.

— Няма да се провалиш — уверяваше го Бенедето с покровителствен вид, — ще те подкрепяме ние, цялата партия на чичо дук.

Но той не отстъпваше, караше префекта да го моли, благодареше „от все сърце“ на депутациите, които ходеха да го канят, и заявяваше,

че това бреме е твърде голямо за неговите плещи. Продължаваше да се колебае, защото знаеше, че съществува опозиция — постоянните мърморковци, завистливите недоволници, всички ония, които искаха да скъсат веднъж завинаги с обичайните господари, с вечните Уседовци. И понеже общинските чиновници всеки ден му повтаряха: „Вие трябва да станете кмет, ваше превъзходителство: градът желае това...“, веднъж той отговори:

— Аз отгде да знам? Градът не ми е казал нищо!...

Тогава бе устроена демонстрация с музика и знамена, за да отидат да изразят единодушното си желание той да бъде кмет. Консалво бе принуден да отговори с някакво полуобещание, „ако префектът предложи да ме назначат...“. Демонстрантите отидоха да викат под балконите на префектурата: „Да живее кметът Мирабела!“ А когато бе изготвен декретът за назначаването му, той постави друго условие: в състава на управителното тяло да влязат всички фракции на Общинския съвет, от бурбонстващите клерикали до републиканците. Дадоха му пълна свобода той самият да издиктува листата на членовете на управителното тяло: начело сложи Бенедето Джуленте, който обаче почна да протестира силно. Тогава Консалво му рече:

— Ако не приемете, всичко ще се осуети. Аз ще бъда кмет само формално, фактически ще вършим всичко заедно. Разбирам, че искам от вас жертва, но вие и без това сте направили толкова други жертви!

Представете си как посрещна това Лукреция! Тя наистина не можа да се помири.

— От кмет — член на управата! Напредва рачешката. Скоро ще го назначат за разсилен! Нали затова е роден! И се остави на онова малкото езуитче да го баламоса! За да му служи за параван, да му бъде слуга! Нали за друго не е годен!

Тя ходеше да излива яда си при леля Фердинанда и двете бяха ужасно нервни, сърдити, защото тъкмо по това време всеки момент се очакваше решението на апелативния съд по делото за завещанието. В деня, когато то бе оповестено и даде право на принца, като анулира първата експертиза и назначи нова, лелята и племенницата, позеленели от злоба, побесняха съвсем; нещастният Джуленте, съкрушен от техните викове и упреци, побягна от къщи като обезумял. Принцът обаче, който напоследък пак беше зле, оздравя като по чудо и показа

своето доволство, разговаряйки почти вежливо с хората, питайки дори за здравето на Сохрани боже.

Няколко седмици по-късно, въпреки горещото време, принцесата излезе на пазар с дъщеря си и закупи много плат за бельо; после повика работнички, които почнаха да шият и бродират всякакви видове комплекти. „Стягаме чеиза на принцеската“ — казваха те с одобрителен тон, който все пак искаше да предизвика потвърждение; ала принцесата не казваше нищо; само още по-често прегръщаше дъщерята и я галеше някак особено, сякаш искаше да каже: „Почакай и ще видиш!...“ Тереза не я питаше нищо, но подразбираше, че приближава най-щастливият за нея ден. Балдасаре ликуваше и без недомлъвки открито разправяше за предстоящия брак: работата беше вече сигурна; та нали принцът всеки ден ходеше в дома на дукесата, за да уреждат материалните въпроси? Може би само след няколко седмици всички роднини щяха да получат известие за радостното събитие.

И ето че един ден, когато разглеждаха някакви покривки за легла, Тереза не можеше да избере и каза на мащехата:

— Изберете вие, ваша светлост, за мене всичките са хубави...

— Че аз ли ще ги употребявам? Не разбираш ли, че са за тебе? — отвърна принцесата.

Силна руменина обля челото на Тереза, дъхът ѝ спря и тя сведе очи.

— Ела тук! — И като я притисна до сърцето си, доня Грациела започна: — Та това е за тебе, за твоята сватба... Дойде време да те направим щастлива... Ти мислеше, че баща ти няма да се погрижи за теб? Толкова усилия, толкова грижи!... Но сега ще приготвим бързо всичко, ще видиш!... — И като ѝ залепи една целувка на челото, както бе хванала главата ѝ с две ръце, възкликна: — Доволна ли си, че ще станеш дукеса?

За миг Тереза помисли, че не е разбрала добре. Попримигна, погледна мащехата в очите и повтори като ехо:

— Дукеса?

— Разбира се, дукеса Радали и баронеса ди Филичи, защото твоят втори син ще носи тази титла! Дукеса, и то с много дукати! Една от най-богатите! Понеже Консалво се отнесе зле с баща ти, той ще възнагради тебе... Вече е уговорил всичко с леля ти... Пък и моето

имущество нали е пак за тебе! А ти какво? Преструваш се, че не знаеш?... Защо ме гледаш така?...

— Мамо... мамо...

Побледнявайки все повече, докато мащехата изричаше тия думи, съвсем объркана и разтреперана, сякаш виждаше пред себе си нещо страшно, Тереза притисна с ръка слепоочието си, а с другата сграбчи ръката на принцесата.

— Не, мамо... аз не вярвах...

— Какво?... Дете мое, довери се на мен!... Не вярваше ли? Но аз бях сигурна... Той идваше тук почти всеки ден! Е добре, сега вече знаеш!... Не?... Не си съгласни?... А защо? По каква причина?... Баща ти не жали нищо, за да ти осигури този кандидат!... Трийсет хиляди унции, разбираш ли?... Дава ти трийсет хиляди унции, разбираш ли?... Дава ти зестра трийсет хиляди унции!... И Микеле има четворно повече... А ти отказваш!... Ах, защо?

— Защото мислех... не мислех... че ще бъде той.

— Че кой тогава?... Някой друг? — Принцесата даде вид, че се мъчи да си опомни; после сякаш изведнъж се сети и добави: — Да не би брат му?

Тереза се свлече на един стол, закри лицето си с ръце и зариде. Още от първия миг тя бе почувствувала със свито сърце, че всичките ѝ откази ще бъдат напразни; че щом са решили да я дадат на първородния, тя трябва на всяка цена да го приеме; тази безнадеждна увереност се потвърждаваше и от лицемерните думи на мащехата, която, ключвайки ръце, ѝ казваше: „Ах, ако знаех!... Защо не си казала?... Сега баща ти е уредил вече всичко!“ и това засилваше мъката ѝ... Да каже? На кого и за какво? След като в тази къща не съществуваше доверие, след като всички враждуваха помежду си и гледаха само собствения си интерес? След като най-напред я бяха привикнали да вярва на всичко, а после я залъгваха, че ще я направят щастлива? Нима можеше да предполага, че те ще направят избора, без да я питат, и един ден ще дойдат да ѝ кажат: „Знаеш ли, ти трябва да се омъжиш за тоя, когото не харесваш...“ И защо? Защо искаха да ѝ натрапят другия, а не тоя, който бе грабнал сърцето ѝ?

— За твое добро! — възкликна мащехата. — Решихме така за твое добро! Той е първороден, ще бъдеш дукеса, синовете ти ще имат да си поделят две титли, докато с другия за тях няма да остане нито

една... Пък и той е по-богат; ех, вярно, не много повече, но все пак има разлика!... А дъщерята на принц ди Франкаланца не бива да се жени за някакъв си невзрачен втори син, както която и да е друга!...

Какво я интересуваше нея това, след като тя бе отдала сърцето си на Джованино? След като никога не бе и помисляла, че другият брат, такъв недодялан, такъв грозен, може да стане неин съпруг?

— Но ти не знаеш ли — продължи принцесата, — че и дукесата няма да се съгласи Джованино да се ожени, дори ние да сме съгласни, както аз бих искала да се съглася, за да бъдеш доволна? Не знаеш ли, че леля ти иска да задоми само първородния? Това е закон в нашите фамилии; че ако не се бяха променили времената, Джованино нямаше и да помисли да безпокои момиче като тебе, след като знае, че не може да се ожени!

— Не, не! — промълви тогава през сълзи Тереза. — Не го обвинявайте; и аз бях... и аз го обичам...

— Хайде, хайде! — рече мащехата със снизходителна усмивка. — Младежки фантазии, тия неща минават!... Нали? — продължи тя с друг тон, като видя, че Тереза пак зариде тихо. — Упорствуваш, за да създаваш тревоги на баща си? Като че той си няма други!... Тогава иди кажи на него, че не го искаш!

— Аз ли, мамо?

— Значи, искаш аз да му съобщя тази приятна новина?... Така да бъде! Но трябва да знаеш, че и на мен ми е неприятно, дето отказваш... Но, но, но... нали не съм ти майка!... Пък и естествено е да не те интересува и тебе, като брат ти, какво на мен ми е приятно и какво не!

— Мамо!... Защо говорите така? Нали знаете, че винаги съм ви уважавала и обичала като моя майка!

— Така да бъде! Така да бъде!

Ах, защо в този тъжен час, когато се нуждаеше най-много от искрена обич, от грижовна закрила, нямаше до себе си своята истинска майка! Майка ѝ не би я оставила сама и разплакана, както я остави мащехата с единствените утешителни думи:

— Така да бъде; ще кажа всичко на баща ти. В края на краищата това е негова грижа!...

Принцесата не заговори вече на Тереза за брака, сякаш никога не бе отваряла дума за това. И принцът не ѝ каза нищо; но от промяната в

държанието на баща си тя разбра, че той знае всичко и ѝ се сърди. Полека-лека той спря да ѝ говори, не я наричаше вече по име, сякаш не забелязваше присъствието ѝ; от лицето му изчезна доволството от добрите новини по делото, стана по-мрачен от всякога и пак почна да избухва за най-дребното нещо. От уста на уста новината се разнесе между роднините; повечето от тях смятаха Тереза за глупава, задето предпочита барона пред дука; други я защитаваха, в това число беше и Консалво. Той не даваше пет пари за сестра си, но само да покаже, че е начетен и е демократ, възкликваше: „Виждате ли силата на предразсъдъка? Искат да дадат сестра ми на един братовчед — и изнасяше набързо цяла лекция за браковете между еднокръвни роднини. — И ѝ налагат този от двамата, когото тя не иска, а не онзи, който ѝ харесва; и защо? Заради някакво си различие в думите! Дук или барон!... Поне зад тези титли да имаше дукство или баронство!“

Ненавистта на леля Фердинанда и на Лукреция се засили; ами че тая глупачка предпочита втория син пред първородния! Противопоставя се на волята на баща си! Ама и баща ѝ не бе съумял да я възпита да му се покорява както трябва!... Чичото дук, както винаги между два стола, се люшкеше ту насам, ту натам, но в себе си одобряваше избрания от принца кандидат, като по-достоеен за фамилията. Впрочем нали и без това дукесата не искаше да задомява втория си син!

Действително дукесата се бе хванала за главата. След като бе погубила целия си живот заради първородния си син, за да осигури голямо състояние на него и на потомството му, след като толкова време бе чакала да го ожени, защото според нея никоя не го заслужаваше, сега, когато му бе намерила братовчедката Тереза, когато беше на път да увенчае с успех трийсетгодишното си дело, любовното увлечение на Джованино из един път разрушаваше нейните планове. Не бе и подозирала такова нещо, дотолкова вярваше, че Джованино трябва да се чувства длъжен да остане ерген, за да може само първородният да продължи рода. „Когато Микеле се ожени... Когато Микеле има деца...“ Самият Джованино бе говорил само за брака на Микеле, на дука. Двамата братя се обичаха и винаги се бяха разбирали; и ако сега ѝ се струваше, че Джованино иска да сложи прът между колелата, виновна бе само тя, че не го бе предупредила за замисления брак. Виновен беше и Микеле. Равнодушен към всичко, неспособен да се

въодушеви от нещо, любител само на хубавия лов и хубавото ядене, когато майка му не бързаше да го задоми, и той не бе поискал да се ожени; а сега, когато му предлагаше братовчедката Тереза, той се съгласи да се ожени за нея без охота, без желание, така както би извършил каквото и да било друго. Държеше се с братовчедка си като с роднина, шегуваше се с нея, както се шегуваше и с другите — малко грубовато, не умееше да ѝ каже една нежна дума: следователно кой би могъл да предположи, че той ще е бъдещият годеник на момичето? Такова нещо не подозираше дори и Балдасаре, който се изуми, като чу, че годеникът не е неговият любимец, а другият брат. Как? Принцът иска да ожени тогава за младата господарка? След като госпожицата не го иска! След като той самият, Балдасаре, е разгласил на всички, че годеникът е барон Джованино! „Хайде де! Значи, принцът не знае, че младата господарка обича малкия брат. Когато се убеди, че тя говори истината, ще склони и той...“

Но тъй като Тереза беше все със зачервени от плач очи заради неприязненото отношение на баща ѝ, заради хладността, проявена демонстративно от мащехата, заради новата вражда, избухнала в семейството, докато тя искаше да помири всички, един ден принцесата ѝ рече:

— Ще кажеш ли най-сетне какво ти е?

— Нищо, мамо, няма ми нищо.

— Тогава защо се цупиш непрекъснато? Още ли държиш на твоето?... Време е вече да говорим открито. Баща ти заяви, че ако не се омъжиш за Микеле, няма да се омъжиш въобще. Не исках да ти го кажа по-рано, защото мислех, че той ще склони, но ти го познаваш по-добре от мен... Пък и тъкмо сега ли искаш да му създаваш такава голяма неприятност? Не знаеш ли, че е болен, много по-сериозно, отколкото изглежда?... И не само баща ти, ами и дукесата. Две семейства! Разтревожихте две семейства!... Сега, като знаеш как стоят нещата, продължавай, щом ти е приятно... Разбира се, в днешно време волята на родителите не е закон за чедата им. Щом толкова го искаш, можеш да избягаш от къщи, както правят момичетата, дето нямат ни уважение, ни свян... — Докато изтъкваше всички тези доводи, тонът на дона Грациела се смекчаваше все повече, сякаш самата тя не можеше да повярва на предположенията, които изреждаше. — Можете да сключите и брак, но при други условия, да ти е ясно, без

благословията на родителите ви... и ако мислиш, че по този начин можете да бъдете щастливи, направи го!

Сега Тереза вече не плачеше: толкова сълзи беше проляла скришом, обливайки възглавницата си всяка нощ! Гледаше втренчено пред себе си, без да вижда нещо, челюстта ѝ потръпваше нервно, а край устните ѝ се бе врязала дълбока горчива гънка... И като остави строгостта, принцесата пак почна да я убеждава с добро, с благи думи, да ѝ внушава, че родителите най-добре могат да преценят кой ѝ подхожда; че тя може да се излъже, както се бе излъгала например леля ѝ Лукреция, която бе искала на всяка цена да се омъжи за Джуленте, а сега какво говореше? Вярно е, че случаите са различни, защото между Микеле и Джованино няма такава разлика, та да се смята единият достоен за нея, а другият не; но има една сериозна причина, която ги кара да я задомят за по-големия брат, една причина, която все пак трябва да ѝ каже.

— Ако и Микеле да не е такъв хубавец като Джованино, здрав е като камък; докато брат му е слабичък, хилав... Пък да не говорим и за нещо друго, още по-сериозно — прекалено неспокойния му дух... Не знаеш ли, че когато той се роди, баща му беше вече луд? Ами ако някой ден, не дай боже, полудее и той?... Добре ще се наредиш тогава!... Виждаш ли, че баща ти има основания, а не проявява капризи. Ако му противоречиш, значи да му създадеш неприятност, която може да се окаже фатална за него, още повече, че не се знае каква му е болестта... Толкова много плаках преди няколко дена, когато докторът ми довери, че трябва да помислим за неговото здраве!... Не исках да ти казвам за това, но ти трябва да знаеш каква отговорност носиш, като се противопоставяш на неговите желания, а пък той желае само твоего добро...

На следващия ден и на по-следващия тя почна пак отново, и все така с добро, с разсъждения, на които Тереза не смееше да възрази с обратните разсъждения, които гъмжаха в нейната глава. Що за пример е тоя с леля Лукреция, след като тя е променила чувствата си безпричинно, от каприз, както разправяха всички!... И щом се страхуват за душевното здраве на Джованино, защо я съветват да му нанесе такъв жесток удар, да го отблъсне, след като той ѝ беше казал, че обича само нея?... Не, тя не казваше нито това, нито още много други неща, които мислеше; защото, ако трябваше да разкрие душата

си, би могла да каже, че баща ѝ иска да я пожертвува заради един глупав предразсъдък, че мащехата проявява тази престорена обич, за да я накара да направи това, което иска мъжът ѝ; би трябвало да каже, че в никое друго семейство заболяването на бащата не е било причина да се пречи на щастието на дъщерите; би трябвало да каже още, че бунтът на Консалво се оказва оправдан, тя самата би трябвало да се възбунтува... Но това е грях! Изповедникът се стараеше да я предпази от него, като я съветваше да прояви разум, послушание, саможертва — все християнски добродетели, за които тя имала в семейството си блестящи примери: сестра Крочифиса, която от дете била в „Сан Плачидо“, като се отказала с безпримерно себеотрицание от злия свят, за да се отдаде на Небесния Жених, и сега като заслужена награда за своите християнски добродетели е вече игуменка на манастира; монсеньор Лодовико, който също презрял мястото, което му се полагало в светския живот, за да стане монах. Ами Блажената Химена в старо време? Точно тази година се падаше тристагодишнината от нейното въздигане сред Избраните: нима нейната потомка искаше да се покаже недостойна тъкмо сега, когато Тя бдеше над нея от Рая с още повече обич и преданост?... Същите неща ѝ повтаряше и леля ѝ игуменката, в „Сан Плачидо“, където принцесата, по заповед на мъжа си, сега я водеше всеки неделен ден.

Игуменката, с восьмично бледо лице под бялото покривало, беше съвсем оглупяла и само повтаряше на племенничката си зад решетките на приемната онова, което ѝ бяха заръчали: „Трябва да изпълниш волята на баща си и на майка си... Така заповядва нашият господ-бог, така заповядва непорочната Дева Мария, така заповядва патриархът свети Йосиф...“ Гласът ѝ звучеше така, сякаш четеше литании; и там, сред стените на манастира, Тереза си спомняше за отминалото детство, за някогашния страх, който изпитваше, когато я поставяха в руотата, за да я вкарат в непристъпната обител; но си спомняше и за похвалите на монахините, когато им помагаше да обкичат с цветя олтарите и да запалят свещите пред разпятието: „Мъничка свята монахинка! Свята монахинка!...“ И у нея отново се пробуждаха инстинктивната жертвоготовност, поривите на смиреност, жаждата да бъде възнаградена, които я владееха като малка. Изповедникът всяваше в душата ѝ и друго угризение: че тласка към прегрешение още една

душа; защото — тя не го знаела, но така било — по-малкият Радали заплашвал да се възпротиви открито на майка си...

Това беше лъжа: Джованино съвсем не мислеше да се бунтува, само при известието за уговорения годеж на брат му бе загубил своята жизнерадост. А Балдасаре, заинатен да уреди брака на втория син, не проумяваше вече нищо от това, което ставаше. Я да видим сега: дон Джованино ухажваше ли, или не братовчедка си? Госпожицата показваше ли, или не, че това ѝ е приятно? Дук Микеле беше ли, или не съвсем равнодушен към братовчедка си, както към всяка друга, и обичаше ли, или не брат си? Тогава откъде идваше цялата тази бъркотия? От принца, който беше дебелоглав като всички Уседа — но в някои моменти Балдасаре си запушваше устата, за да не повтаря хорските преценки за тоя род, — и от дукесата, която ненапразно принадлежеше до известна степен към рода на Уседа!...

Годишнината на Блажена Химена бе чествувана с необичайна тържественост. За тридневното богослужение църквата на капуцините, цялата в червени драперии, сърмени ресни и пъстроцветни килими, бе ярко осветена; камбаните биеха празнично, литургиите следваха една след друга пред всички олтари и призоваваха безкрайна върволица богомолци от всички съсловия. Дойдоха и потомците на светицата, но в различни часове, за да не се срещат — толкова много се обичаха. Първия ден принцесата и Тереза останаха за малко, за да измолят от преславната роднина изцеление за принц Джакомо, от две седмици прикован на легло от неясни страдания. Но най-голямото тържество бе определено за третия ден, когато след тържественото богослужение народът щеше да бъде допуснат да види тленните останки.

Под редакцията на отеца игумен, подпомогнат от отец Камило и монсеньор викария, бе издадена една книжка, озаглавена: *По случай тристагодишнината от канонизацията на Блажена Уседа*, и отпечатана с разкошни цветове и големи бели полета. Всички родственици бяха получили по един екземпляр и Тереза, която се бе изповядала и чакаше да се причести в деня на големия празник, разглеждаше своя. Легендата за светицата, която тя бе чувала откъслечно и по различни начини, бе разказана в тази книжка от начало до край.

„Химена, от знатния род Уседа — така започваше първата глава, — била дъщеря на вицекраля Консалво и на благородната Катерина, от

рода на бароните Марсанезе. Още от ранно детство Тя дала поучителен пример на семейството си, като превърнала светите образи и богослужението в своя наслада и радост. И макар че по природно влечение Тя пожелала да посвети живота си на Небесния Жених, политически причини накарали баща ѝ да я даде за невяста на граф Мота-Реале, могъщ испански владетел, но човек с жестока душа и без страх от Бога.“ След това се описваха упоритите откази на Химена, дългите ѝ плачове, борбата между синовната обич и любовта към бога. Но един ден, когато девойката била на петнадесет години, станало небивало чудо: ангел божи се явил на Химена и ѝ рекъл: „Бог те е избрал да спасиш една душа: покори се!“ Тогава девойката склонила да приеме жениха.

Във втората глава се описваше замъкът на графа, разположен на една височина, „над много пътища, кръстосвани от търговци“, и се разказваха злодеянията на неговия господар. „Нападал пътниците, оставял ги голи, завързани за някое дърво наред пътя; или ги вземал в плен, или ги удушавал сред жестоки мъки. Животът му бил оргия: той безчестял жени, пирувал от зори до мрак, хулел Бога и Светиите и се гаврел с небесните служители“. Мъченията, които причинявал на жена си, бяха предмет на третата глава. „Осмивана по цял ден за своето благочестие и набожност, принудена да слуша скверните думи на този злодей и на неговата дружина, да гледа техните престъпления, да присъствува на оргиите им, Химена се отбранявала с яката броня на своята вяра, молейки Всемогъщия да прости на тия блудници. Но престъпната низост на нейния зъл съпруг, който бил раздразнен от безпримерната ѝ святост и от това, че Тя подкрепяла нещастниците, попаднали в неговите лапи, поставила Химена на такова изпитание, че дори перото червенеет от срам, като го описва. Една вечер, след като погълнал голямо, количество вино, пиан, той вкарал приятелите си в съпругеските покои, където почивала Химена след цял ден молитви и благодеяния. Стресната в съня си, ужасена от нечистите погледи на тези пияници, нещастницата скочила от брачното ложе и паднала на колене пред иконата Пресвета Дева Мария, която най-благоговейно държала винаги над леглото; и ето че станало ново чудо: обсебените от беса се спрели, сякаш омагьосан кръг им пречел да се доближат до жената; опомнили се тозчас и се отдръпнали, кръстейки се пред иконата.“

И ето че един прекрасен ден, когато графът отпътувал за своите владения в Испания и съпругата останала сама в Сицилия, из един път всичко в замъка на Мота-Реале се променило. „Там, дето преди ехтели срамни песни, звън на шпаги и гърмежи, и диви викове, и скръбни ридания, сега към небето се издигали хвалебни химни на Всевишния. Това място, нявга страшилище за пътниците, се превърнало в убежище на низвергнати и болни, привлечени от мълвата за милосърдието на графинята. Тя приютявала странниците, осиновявала сираците, подкрепяла нуждаещите се, грижела се за болните и със своите ръце промивала раните и язвите и като по чудо ги изцелявала. По тия места, където паднали толкова нещастни жертви на графа, се издигнали олтари и кръстове за опрощение на предишните престъпления, за просветление на неверниците. Всички богатства на Химена били поделени на църквите; Тя живеела прост и въздържан живот, като казвала: «Малкото ми е излишно, многото ме плаши.» И не се задоволявала с това, че бедните отивали при нея, но и тя ходела при бедните, без да се страхува от лошото време и опасностите, закриляна, види се, от Небето“.

А през това време никаква вест от графа. Какво прави? Къде е? „Една бурна нощ, когато проблясвали светкавици и тътнели гръмотевици, графинята станала, събудила своята прислужница и ѝ рекла: «Иди да отвориш, някой хлопа.» Жената отговорила: «Не хлопа никой, това е гръмотевица.» Графинята станала втори път и пак рекла на жената: «Иди отвори, някой хлопа», а жената отговорила: «Не хлопа никой, това е вятърът.» Графинята станала и трети път и пак рекла на жената: «Иди отвори, някой хлопа», а жената отвърнала: «Никой не хлопа, това е дъждът.» Но господарката ѝ заповядала да събуди слугите, прислужницата станала и като отворили вратите на замъка, един клетник попитал за господарката. Той бил дрипав, бос старец, върху чието лице личали белезите на порока; тялото му било разядено от ужасна болест, която е справедливо наказание за разпътните, а очите му били затворени за дневната светлина. От глад той едва се крепял на краката си и можело да го повали дори едно дете. Кой бил този старец?“

Това бил граф Мота-Реале. „Пропилял всичките си богатства в пиршества и хазарт, загубил здравето си, изоставен от някогашните си разпътни другари, отритнат от всички заради ужасната болест, която го

разяждала, той се влачел от едно място на друго, ругаейки и проклинайки; докато най-сетне се завърнал в Сицилия и чул за безкрайното милосърдие на една жена, която приютявала всякакви болни, дори и прокажени. А когато се изкачил до замъка и влязъл вътре, угасналите му очи не могли да познаят неговото старо леговище, нито окапалите му уши да различат гласа на неговата съпруга. Ала Тя добре го познала. И като му дала да яде и да утоли жаждата си, Химена превързала раните му, измила краката му и го сложила да почива в нейната постеля... И клетникът, който до преди няколко часа ругаел от отчаяние, за пръв път почувствувал нежна топлина да се разнася по вените му и благодатен огън да сгрява вкамененото му сърце... Но неговият час бил ударил, Бог бил отредил да му дари не мимолетно здраве на тялото, а спасение на душата... Старецът, под грижите на Блажената и шепота на нейните молитви, изпаднал в агония. Но в неговата агония нямало нищо страшно; напротив, нему дори се струвало, че е оздравял напълно и че чува неземни звуци и вдишва сладки аромати, докато доскоро тънел във воня и тялото му гниело... Радостна усмивка озарила устата му, докато устните му шептели: «Коя си ти, дете не ме отритна и ми възвърна живота?» А Блажената отговорила: «Погледни ме в лицето.»

Тогава станало най-голямото чудо. Очите на слепеца се отворили: той познал съпругата си, жената, която някога измъчвал и оскърбявал и която единствена му помогнала в мизерията и болестта; и в мига, когато душата му, пречистена и опростена, отлитала на небето, от устата му се отронили следните думи: «Светица е, Господи! Светица!»

От вълнение очите на Тереза бяха плувнали в сълзи, но книжката още не бе свършила. В последната глава се разказваха новите, поголеми и по-ярки примери на милосърдие и святост, които Блажената дала след смъртта на съпруга си; накрая се описваха нейната смърт и нейните чудеса. „Още не била издъхнала дори, когато ята птички се спуснали над покрива на нейния дом, кацнали на нейния балкон и влезли в стаичката като небесни пратеници, дошли да посрещнат Святата душа. От тялото ѝ се разнесъл нежен аромат на рози, ямин и зюмбюл, като тамян; и множество болни, докретали, за да я видят за последен път на смъртния одър, оздравели веднага само като целунали края на дрехата ѝ. По божие чудо земната обвивка на тази Избрана се

запазила от тление; след толкова века тялото на Блажената е запазило още свежестта си и цвета, каквито е имало приживе, и изглежда тъй, сякаш Тя е заспала божествен сън. В случай на чумни епидемии и други обществени и лични бедствия Блажената Уседа е извършвала безброй чудеса, както е доказано пред Светите Трибунали в Рим. За тази цел публикуваме тук за първи път протокола за нейната канонизация, до който имахме достъп благодарение височайшето застъпничество на Негово Високопреосвещенство Кардинал Лодовико Уседа, преблагороден потомък на Блажената.“

И това четиво, тържествената годишнина, словата на изповедника, на мащехата и на лелята монахиня, болестта на бащата, дори въздигането на чичото Лодовико във висшия духовен сан, станало тъкмо през тези дни — всичко това спомогна да огъне като восък сърцето на Тереза... Та нима искат да я принудят да се омъжи за чудовище, както на времето са принудили светицата? Микеле не е чудовище, а добър момък; пък и роднините ѝ не я принуждават, само я убеждават, съветват я да прояви послушание, говорят ѝ за нейно добро, за да има мир в две семейства, заради здравето на баща ѝ, поболял се — както казваха — от толкова неприятности. Насърчаваха я да не следва лошия пример на Консалво; обещаваха ѝ всякаква земна и небесна отплата... И после тази тържественост на годишнината, церемонията на третия ден, поклонението пред тленните останки! Тереза пристъпи към олтара за причастие и взе комка, докато наоколо се носеше дъх на тамян, ароматът на огромните букети цветя изпълваше въздуха, камбаните звъняха празнично, а органът свиреше тържествено и мощно. Колко сведени чела, колко молитви, отправени към светицата, с която я сравняваха! Но при мисълта, че трябва да види мъртвата, да види вековния труп, още от отдавна, от много години я сковаваше неописуем страх, сякаш по някакво ново ужасно чудо бездиханното тяло можеше да се надигне от ковчег, да строши стъклата и да се вкопчи в живите, разнасяйки около себе си отвратителната миризма на развалени балсами... И сред тълпата, която почтително се отдръпваше при тяхното минаване, докато тя се приближаваше към блесналата капела, страхът ѝ се засилваше, смразяваше я цялата, краката ѝ се подгъваха, студени тръпки лазеха по гърба ѝ... Ах, този ковчег!

Стиснала очи, тя падна на колене зашеметена, трепереща, обезумяла от страх. Един глас до нея пошепна:

— Помоли я за баща си... обещавай й, че ще бъдеш добра като нея...

От страх, за да излезе веднага навън, за да не гледа този ужас, тя отвърна със стиснати очи:

— Да...

Измина още време. Принцът се пооправи и пак легна болен, дукесата дойде в двореца само с първородния си син; кръгът от съвети, убеждавания и насърчения се стегна около Тереза. Мащехата й каза, че Джованино дал пример на послушание и за да не пречи на щастието на брат си, отишъл да живее в Аугуста, да се грижи за имота си. Тереза се считаше обвързана с обещанието пред Блажената и се съгласи. Постави само едно условие.

— Ще направя каквото искате — рече тя на мащехата, — ако татко ми обещае нещо. Че ще се помири с брат ми и ще се съгласи поне да го вижда, след като не го иска да се върне да живее тук. Че ще прекрати делото с лелите ми и ще се споразумее с тях. Няма да бъде трудно да постигнат съгласие, стига всеки да отстъпи по малко. Ако искате, аз самата ще говоря с лелите. — Гласът й беше тържествен, погледът прибулен.

— Ти си светица! — възкликна дона Грациела. — Види се, майка ти те вдъхновява! Така отново ще зацари мир между всички... Веднага ще говоря с баща ти и ще постигнем това, което ти искаш.

Действително на другия ден тя й извести:

— Баща ти е съгласен. Консалво ще дойде тук в деня, когато дойде годеникът ти. Ние самите ще отидем да поканим лелите; надяваме се, че ще се постигне споразумение по делото.

Три месеца по-късно дукесата дойде да представи дука в дома на годеницата. Консалво бе пристигнал вече в двореца; Тереза го хвана за ръка и го отведе в стаята на баща им.

— Татко — рече тя, — вашият син е дошъл да ви целуне ръка.

Принцът, пъхнал лявата си ръка в джоба, му поднесе десницата си да я целуне и на въпроса на сина: „Как сте, ваше превъзходителство?“ отвърна малко соннато: „Отлично“, без да го попита: „А ти?“ Още не бяха разменили четири-пет думи, когато каретата на дона Фердинанда влезе с трясък в двора. Принцесата

целуна ръка на старицата и прегърна зълва си Лукреция, която беше в разкошен тоалет — кайсиевожълта коприна с фастъченокафяви гарнитури... Тя бе разгласила навред, че делото с брат ѝ отива към благополучен край и че сега трябва да си поръча много неща при шивачката за сватбата на „моята племенница, младата принцеса, с моя племенник, дука“. Беше затънала в дългове: при шивачката, при шапкарката, при бижутера; съвсем бе оплела сметките на мъжа си, но със своята част от наследството на дон Бласко щеше да оправи всичко.

Неочаквано дойдоха и другите роднини: дук д'Орагуа, Джуленте, маркизът без жена си, която не искаше да се върне от Белведере, където незаконното дете, вече порасло и порядъчно разглежено от нея, я биеше здравата. Докато поздравяваше роднините си, принцът поглеждаше крадешком Консалво и не смееше да извади лявата си ръка от джоба. Най-после пристигна годеникът с майка си. Облечен почти елегантно, дукът не беше чак толкова грозен и изглеждаше наистина щастлив. Майката му бе обяснила, че Тереза е влюбена в него, а Джованино се сърди, защото си бил вгълпил да се жени за братовчедка си без съгласието нито на девойката, нито на семейството, нито на нея самата, която му е майка и трябва да бъде зачитана за някои неща. Затова отишъл в Аугуста; там щял да размисли и да разбере, че не е прав. Така че дукесата ликуваше: делото, на което бе посветила целия си живот, се увенчаваше с щастлив край — първородният се женеше и щеше да продължи рода, а вторият син след тази забранена любов сигурно нямаше да посмее да ѝ създава други неприятности. Що се отнася до принцесата, тя сияеше от радост, защото бракът на Терезина се дължеше изключително на нейните усилия. Вярно е, че момичето се бе оказало много податливо и затова тя неспирно я възнаграждаваше с целувки, мляскайки я на всеки петнайсет минути пред всички; ами добрите съвети, убедителните разсъждения, с които я бе накарала да се съгласи? Щастие то на скъпата ѝ дъщеря, доволството на мъжа ѝ, мирът в семейството се дължеше на нея!... И принцът изглеждаше ведър въпреки безпокойството, което всяваше у него синът му, и следите от неотдавнашното боледуване. Спогодбата за наследството на дон Бласко беше задоволителна: къщата — за дон Фердинанда, облигациите — за дука, който направи две големи дарения на

Лукреция и на Киара; сто и двадесет унции годишно за Гарино; а Кавалера, заедно с новото имение — най-тлъстия пай — за него.

Така настъпи всеобщо помирение и само донна Фердинанда гледаше злобно Консалво заради вероотстъпничеството, с което се бе опетнил. Но Тереза, след като бе помирила баща си и брат си, отново хвана Консалво за ръка и го отведе при лелята.

— Лельо, Консалво иска да ви целуне ръка.

Той се наведе веднага да поеме набръчканата лапа, за да скрие смеха, който гъделичкаше гърлото му. Тази старица, грабнала без много угризения нещичко от църковните имоти, след като бе крещяла срещу вероломниците, се сърдеше на него, защото той, само на думи, бе сменил политическите си убеждения!... И докато с неимоверни усилия над себе си се мъчеше да доближи до устните си нейната ръка, тя я дърпаше, смятайки, че по този начин ще го уязви; после промълви хладно: „Добре, добре!“ Той обърна гръб на тая побъркана старица. Но как би могъл да нарече Тереза? Консалво са смееше вътрешно, като гледаше с какво усърдие сестра му събира упоритите роднини. За да помири хора, които утре пак щяха да почнат да се карат, за да засвидетелствува покорството си пред тия мошеници — баща му и мащехата, — за да се каже, че е примерна дъщеря, тя се бе отказала от любовта на Джованино и се женеше за този тъпак дука!

— Доволна ли си? — не можа да се сдържи да не я запита той насаме.

— Да — отвърна тя; тъгата на саможертвата изчезна от челото ѝ, за да отстъпи място на ведрото спокойствие за изпълнен дълг.

И тъй, докато това ставаше в Жълтия салон, в преддверието Балдасаре, излязъл от кожата си от яд, си говореше сам:

— Я гледай ти!... А пък аз не вярвах!... Ето сега, че и тя... Тогава, значи, всичките са луди?... Не биваше да ми погаждат тая шега! Не биваше!

Не, до последния момент той не можеше да повярва на това, което му разправяше целият град: „За дука! Ще се жени за дука!“ — „Ами!“ — отвърщаше той със снизходителна усмивка, като човек, който знае повече от другите... Сега, като видя събрани всички тия хора, като видя, че дукът седи до младата господарка, а младата господарка приема поздравления, главата му се замая. Пробуди се уседовската кръв у него. След като петдесет години бе проявявал

безкрайна преданост и сляпо подчинение, след като петдесет години бе потъпквал волята си, най-сетне бе изразил едно свое мнение, бе разгласил едно събитие. Всичко го караше да вярва, че работата е сигурна; и когато принцът се противопостави, той разчиташе на волята на младите. А то — баронът бе заминал за Аугуста, принцеската се усмихваше на дука! Значи, заради техния каприз, заради тяхното чудачество неговата дума, на Балдасаре, не чини пукнат грош? Значи, в тая къща не го бръснат за нищо?... Той си говореше сам и не чуваше звънеца, забравяше какво са му заповядали, объркваше сервирането. Но когато хората почнаха да се разотиват, из един път го обзе трескава нетърпеливост. Гонеше гостите с поглед, не се спираше нито миг и накрая, когато мислеше, че няма вече никой, влезе в Червения салон.

— Ваша светлост...

Младият принц още беше тук. Като видя майордома, Консалво стана и целуна ръка на баща си. Придружен от Тереза и принцесата, той едва бе обърнал гръб, когато принцът измъкна най-сетне лявата си ръка от джоба и замахна с амулета след урочасника.

— Ваша светлост — стресна го гласът на Балдасаре.

— А ти какво искаш?

— Ваша светлост — рече майордомът, — аз си отивам.

— Къде? — запита принцът, като помисли, че му е дал някакво поръчение, за което е забравил.

— Отивам си. Искам да ме освободите, ваша светлост.

Господарят го загледа недоумяващ:

— Да те освободя ли? Защо?

— Ей така, ваша светлост. Четирийсет години съм на служба в дома на ваша светлост, сега искам да си отида. Можете ли да ме задържите насила, ваша светлост? В своя дом ваша светлост командува както си иска; кой може да ви каже нещо?... И аз в моя дом съм си господар. Ваша светлост може да си потърси друг майордом, по-добър от мене; намират се такива, на първо число аз си отивам...

— Да не си полудял?

— Намират се такива... В своя дом ваша светлост е господар... правете каквото щете... Аз си отивам... На първо число...

Едно от най-първите мероприятия на младия кмет, щом встъпи в длъжност, бе построяването на „заседателна зала“ за съвета. На мястото на старата тясна заличка се появи огромен салон с две групи банки, всяка една с по три реда столове, разположени амфитеатрално. В дъното на салона се издигаше висока обширна трибуна, където отдясно, в ниското, се намираха местата на управителното тяло, над тях — местата за преброителите на гласовете и креслото, определено за префекта; отляво бе разположено бюрото на секретариата; по средата на цялата тази постройка върху висока поставка се мъдреше кметското кресло — позлатено и гравирано, с една възглавничка, която разсилният вдигаше и заключваше, когато младият принц закриваше заседанията и си отиваше. В средата на салона имаше голяма банка за комисиите; до нея — маси за „пресата“; срещу кметската трибуна се намираха местата, отредени за публиката. „Парламент в миниатюр!“ — разправяха ония, които бяха ходили в Рим; и наистина сега заседанията на Общинския съвет под председателството на Консалво имаха парламентарен характер. Дневният ред, който преди окачваха зад една врата, написан на ръка, сега се раздаваше отпечатан на всички съветници; нарочен правилник, изработен от кмета, определяше реда, който трябваше да се спазва при публичните обсъждания. Ораторите не можеха да се изказват повече от три пъти по един и същи въпрос; на секретаря бе строго забранено да взема думата, той нямаше право дори да отговаря на въпросите на съветниците; и ако някой от тях искаше да се оплаче от нечистотията по улиците и безстопанствените кучета, младият принц от своето кресло му викаше: „Внесете съответна интерпелация!“

Първа грижа на новото управление бяха обществените строежи. С една реч, в която напомни за Виа Апия, „водеща от Рим до Адриатика“, кметът доказа необходимостта да се оправят пътищата; и градът бе преобърнат наопаки, бяха изразходвани значителни суми за обезщетяване на засегнатите собственици; но блестящите резултати спечелиха съответни възхвали на младия управник.

Успоредно с улиците „управлението Мирабела“, както всички го наричаха, се погрижи за построяване на голям пазар, голям театър, голяма кланица, голяма казарма, голямо гробище. Навред изникваха нови сгради, строеше се непрекъснато, градът се преобразяваше, възхвалите за младия принц стигаха чак до небесата. Някой плахо се обаждаше, че всички тия неща са прекрасни, но има ли пари? Има ли достатъчно пари за това?... Консалво отговаряше, че бюджетът на един град, който непрекъснато се развива, „дава възможност за такава гъвкавост“, та могат да си позволят не само тия, а още по-големи разходи. Той вече се ползуваше с голяма популярност и правеше със съветниците каквото си иска; ако се проявяваха някакви попълзновения за противопоставяне, той ги задушаваше, като насъскваше един срещу друг ония, които се бяха сговорили да му опонират; или ако положението ставаше по-сериозно, заплашваше, че ще си отиде. Тогава всички се укротяваха. За успешните начинания заслугата беше само негова, а за онова, което не получаваше одобрението на народа, той хвърляше вината върху управителното тяло. Благодарение на „местата за публиката“ заседанията на съвета се бяха превърнали в зрелище, на което хората се стичаха като на комедии или фокуснически игри; членовете на аристократичния клуб, бившите другари от гуляите на младия принц от време на време заставаха там с намерението да го осмиват; но сериозността, тежестта, авторитетът на Консалво дотолкова се бяха наложили, че те се осмеляваха да пуснат само някоя и друга епиграма помежду си... Кой си спомняше вече за първия период от неговия живот? Опиянен от успеха си, той беше почти изумен от собствената си сила; но можеше ли да бъде вече сигурен, че ще постигне това, което желае? „Ще стане депутат, ще го изпратим в Рим, когато навърши необходимата възраст; той има данни за министър!“ — бяха почнали да говорят хората из града; но когато чуваше тези неща, той вдигаше рамене, усмихвайки се полудоволно — полускромно, сякаш искаше да рече: „Благодаря ви за доброто мнение, което имате за мен; но е необходимо и нещо друго!“

Така той се държеше добре с всички, получаваше похвали отвред. Ония, които долавяха неговата игра и се опитваха да го разобличат, или срещаха недоверие, или биваха подозирани в завист и злоба, или пък, ако най-сетне им повярваха, получаваша следния отговор: „В тия смутни времена всички правят така! Младият принц

има това преимущество, че е богат и няма да забогатява на наш гръб!“ Но не липсваха и по-енергични опозиционери. Така както се преобразяваше външно, градът добиваше нов облик и в духовно отношение. От ден на ден старият дук губеше популярността си; Националният кръжок, който се бе разпореждал в града, все повече губеше доверие. Тук още не съществуваха новите народни съюзи, но с обещаните от левицата реформи гражданите щяха да получат и това право; междувременно в обсъждането на градската търговия вземаха участие и ония класи и лица, които по-рано нямаха понятие от тия неща. И печатът беше по-смел, ако ли не и по-свободен, и най-безцеремонно нападаше старите управници. Усетил накъде духа вятърът, младият принц парадираше пред демократите със своите демократични разбирания. Разправяше, че свободата и равенството, писани в законите, са все още само мит: народът бил залъган с твърдението, че са разрушени старите бариери; но все още съществували привилегии, само че от друг характер. Широко даденото право на гласуване било изтълкувано като революция; но колцина се радвали на това право? Следователно трябвало да се направи друга „легална и морална“ революция, за да получат всички това право. Думата „революция“ пареше устните му и свиваше сърцето му; всъщност неговото вътрешно, искрено и горещо желание беше да има двойно повече карабинери, отколкото граждани; но понеже вятърът духаше в друга посока, той търсеше компанията на най-отявлените радикали, за да им каже: „Републиканският строй е идеалният режим, възвишената мечта, която един ден ще стане действителност, защото тя предполага съвършени човеци с блестящи добродетели, и непрекъснатият прогрес на човечеството ни кара да предвиждаме деня на нейното осъществяване.“ Той заявяваше: „Аз съм монархист по необходимост в този преходен период. Но нима милиони и милиони свободни хора могат доброволно да признаят и да се гордеят с това, че са поданици на един човек като тях? Аз не признавам никакъв господар!“ И в това беше искрен, защото би желал той самият да бъде господар на другите.

Дукът и неговите приятели, умерените, залагайки все още упорито на десния център, очаквайки връщането на Села и Мингети като завръщането на господа-бога наш, бяха създали една Конституционна асоциация, на която все пак многуважаваният

депутат не пожела да застане начело. Сега и той признаваше в себе си, че положението е безизходно; но вече наближаваше седемдесетте, беше уморен и не му оставаше нищо друго. За по-малко от двадесет години бе натрупал многомилionно състояние и грижите по него поглъщаха всичката му останала енергия. Решил наистина да се оттегли от политическия живот, той имаше една последна амбиция: да бъде назначен за сенатор. Следователно, за да запази достойнството си пред общественото мнение, нямаше сметка да скъсва рязко с партията, с която се бе свързал още по-тясно след 1876 година; но, от друга страна, нямаше сметка и да обявява открита война на тази левица, от която очакваше място в Палацо Мадама^[1]. Затова бе отстъпил председателството на Конституционната асоциация на Бенедето Джуленте, като се задоволи да остане обикновен редник. Междувременно срещу тази асоциация бе възникнала друга, наречена Прогресивна, в която се бе записал Консалво.

„Чичо и племенник застават един срещу друг! Момчето се бунтува срещу стареца!“ — говореха хората по улиците; но вечните злоезичници подхвърляха, че работата била уредена мирно и тихо, че дукът бил много доволен, задето племенникът му е в противния лагер, както пък младият принц се възползувал от доверието на чичото сред консерваторите. Впрочем, макар и да беше съмишленник на прогресистите, той им заявяваше, че левицата още нямала „финансист с размаха на Села“, нито пък „изящни оратори като Мингети“. А на ония, които не криеха разочарованието си от конституционния строй, той без всякакво стеснение заявяваше: „Грешката беше, че повярвахме, че може да даде добри резултати. Стадото винаги е имало нужда от овчар със съответните тояги и овчарски кучета...“ Даваше право дори и на онова малцинство, което оплакваше автономията на Сицилия: „Да си кажем открито между нас: може би днес нямаше да бъдем така зле!“ Без възражения би се съгласил и с леля си Фердинанда, че бурбонският режим е бил най-обичаният; но понеже нямаше никаква полза от старицата, оставяше я да си дрънка. Напротив, дори се възползуваше от нейната опозиция, както и от разрива с баща си. Понеже знаеше, че като чуват да се възхваляват неговите демократични убеждения, мнозина се усмихват недоверчиво, възкликвайки: „Той ли, младият принц ди Мирабела, бъдещият принц ди Франкаланца, потомъкът на Вицекралете? Хайде де!“, той твърдеше: „Заради тези убеждения,

заради тези принципи аз се скарах с баща си, отказах се от наследството на леля си и бих издържал и по-големи противодействия!...“

От време на време в административния съвет възникваха разгорещени спорове между консерваторите аристократи и прогресивните радикали; тогава той възкликваше: „Тук не бива да се говори за политика!“ Но веднъж, когато спорът се изостри особено много, замесиха и него. Рицони, краен радикал, викна:

— Я попитайте и младия принц дали бъдещето не е наше, дали и той не е демократ?

— Моят племенник ли? — обади се Бенедето Джуленте. — Въплъщение на аристокрацията!

Принуден да отговори, той се усмихна, поглади мустаците си и рече:

— Идеалите на демокрацията са аристократични.

— Какво? Я да чуем!... И таз хубава!... По дяволите... — възкликнаха всички.

Той ги остави да се изкажат, после повтори:

— Идеалите на демокрацията са аристократични... Всъщност какво иска демокрацията? Всички хора да бъдат равни! Но равни в какво? Да не би в бедността и подчинението? Равни в богатствата, в силата, във властта...

И понеже след моментно изумление възгласите почнаха отново, той прекрати внезапно дискусията:

— Сега минаваме към друга точка: искане пред правителството за откриване на сух док...

Сега той навестяваше баща си от време на време. Не изпитваше вече неприязън към него: заел се с трескаво усърдие за обществените дела, напрегнал всичките си сили за постигане на новата цел, той нямаше време за никакви други чувства — нито на омраза, нито на обич. Що се отнася до принца, посещенията на сина му го караха да потръпва и щом чуеше, че новият майордом — понеже Балдасаре, дебелоглав като истински Уседа, действително си бе отишъл — му известява за неговото идване, пъхваше лявата си ръка в джоба и не я изваждаше, докато синът му не се решише да го освободи от

присъствието си; тогава той замахваше след него, направил знака „рога“ против уроки. Разговорите им се въртяха около незначителни неща, като между чужди хора; принцът се преструваше, че не знае за издигането на Консалво на високия пост; но, така или иначе, сега се държаха един към друг човешки.

Тереза, станала вече дукеса Радали, виждаше по този начин възнаградена своята саможертва. Впрочем, с изключение на първите дни, когато споменът за Джованино още не беше угаснал напълно в сърцето ѝ и ѝ се струваше, че той далече превъзхожда брат си, тя вече не се измъчваше така, както се бе страхувала. Дук Микеле не само се държеше добре с нея и ѝ даваше пълна свобода, но и посвоему, малко грубовато, ѝ засвидетелствуваше силната си и искрена любов. Дукесата-майка, доволна, че вижда плановете си осъществени, също ѝ се радваше и дори я посвещаваше в ръководенето на домакинството. Баронът си бе отишъл в Аугуста, надзираваше полската работа и два-три пъти месечно пишеше на брат си или на майка си, завършвайки писмата само с едно „поздрав на снахата“. Спокойствието, което цареше в нейния нов дом, мирът, който се бе възвърнал в стария, привързаността на съпруга ѝ, победите на Консалво, похвалите, които получаваше тя самата — понеже веднага бе заела първо място сред младите дами, — всичко това от ден на ден извикваше все по-ведри усмивки на устните ѝ. Наистина тя вече нямаше настроение да съчинява песни и стихове, но пак седяше често на пианото, за да се упражнява, и за разкрасяването си полагаше може би по-големи грижи от преди.

Сега можеше свободно да чете книгите, които обичаше; и когато нямаше какво да прави, изчиташе на един дъх романи, драми, стихове. И все пак възбуждението от тези четива не ѝ пречеше да изпълнява с още по-голямо усърдие и плам религиозните обреди: в дома Радали идваха монсеньор епископът, викарият, същите духовници, които посещаваха дома на принца; те сочеха на всички дукесата-снаха като пример на семейни и християнски добродетели.

Скоро бременността я накара да забрави напълно предишните си мечти и да се привърже още повече към настоящата действителност. Нямаше почти никакви страдания през бременността; сред толкова грижи и мисли времето изтече бързо. Раждането мина много леко;

всички очакваха момченце и се роди момченце, едро и здраво бебе, което имаше вид на едногодишно.

— Че можеше ли да бъде другояче? — казваха всички. — За една такава добра дъщеря и съпруга като нея, закриляна от една светица на небето?

Приготовленията за кръщенето бяха грандиозни: дукът пожела брат му да стане кръстник. Дукесата-майка се съгласи. Почивайки в брачното легло, където се бе отпуснала повече от блаженство, отколкото от нужда, Тереза каза, че наистина не може да има по-добър избор. Джованино забави отговора, но дукът го помоли настойчиво и от името на майка си и на съпругата си и той пристигна в навечерието на церемонията.

Съвсем се бе променил: заякнал, загорял от слънцето, пуснал брада, която му придаваше по-мъжествен вид, все така симпатичен, както по-рано, но по-различен. Стисна ръка на снаха си, попита я загрижено за здравето ѝ и пожела да види веднага племенничето си; каза, че то е прекрасно бебе, и го нацелува до насита. Още по-спокойна и ведра от него, Тереза го посрещна като приятел, с когото не са се виждали отдавна. След церемонията на кръщенето, на която бяха поканени всички роднини — близки и далечни, — всички познати, почти половината град, Джованино съобщи, че си тръгва. Всички се надпреварваха да го задържат, но той заяви, че имал много работа на полето, и си отиде, обещавайки във всеки случай да дойде скоро пак да види кръщелника си.

Мнозина от поканените на кръщенето, които за пръв път попадаха сред рода Уседа, питаха кой е оня слаб и грохнал старец с нов-новеничък костюм и скъсани обувки, с омазнена шапка и бастун със сребърна топка.

Това беше кавалер дон Еудженио. Отпечатването на *Новия херолд* или *Попълнението* му бе донесло ново краткотрайно благоденствие. Той се бе разпуснал, имаше малко парици; но скандалът беше нечуван, защото бе приписал благороднически титли, гербове и корони на всички, които го бяха подкупили; бакали, обущари, бръснари бяха окачили на видно място в дюкяните си картини в позлатени рамки, където под корони, шлемове и други

пъстроцветни дрънкулки се виждаха щитове с лъвове, орли, змии, котки, диви и питомни зайци — всякакви пълзящи и хвъркати животинки; и освен това — замъци, кули, колони, планини; после — небесни тела от всякаква големина: сребърни луни, пълни или сърповидни, златни слънца: звезди, комети; и всички цветове на дъгата, всички видове метали и мантии. Не бяха го спрели ни скрупули, ни пречки: на оня, който се казваше Панетиере^[2], той бе определил за герб запалена фурна на златен фон, на друг, който носеше име Рапикаволи^[3] — голяма връзка зарзават на сребърен фон. И така бе изкарал от това начинание доста добри пари; но както миналия път бе похарчил голяма част от тях за пътуване. Обаче бе успял да откупи изданието на първия *Херолд*, което печатарят му бе задържал под секвестър, и се бе завърнал в родния си град с хиляда бройки от книгата, за да ги продава и да преживява от тях.

Ала си бе направил сметката без принца. След уреждането на спора принцът се бе разкажал за спогодбата и се оплакваше, че бил измамен, че останал с празни ръце, докато цялото наследство на дон Бласко трябвало да се падне нему. Мрачното настроение, липсата на апетит, отпадналостта, от които бе страдал, отново почнаха да го измъчват; вътрешно раздразнен, той не искаше да признае, че е болен поради суеверния страх да не засили с това болестта си; и се сърдеше на дъщеря си, задето го бе накарала да приеме спогодбата, заявяваше, че бил ограбен като насред гората. Щом научи, че чичо му се е завърнал с малко парици, отиде да си иска заема. И понеже дон Еудженио наблегна за своето отказване от наследствените права, той викна:

— Какви права, по дяволите! Ограбиха ме, другите взеха всичко! Аз съм ви дал пари: сега, като имате, върнете ми ги!

Съзрял опасността, дон Еудженио му призна:

— Нямам! Кълна ти се, че нямам пари. Имам някой и друг грош, колкото да свързвам двата края; ако ти дам две хиляди и петстотин лири, какво ще ям?

— Дайте ми тогава екземплярите — отвърна бързо Джакомо.

— Но те са единственият ми доход! Ако ми ги вземеш, какво ще правя? Какво значение има за тебе някакъв си куп мръсна хартия?... Ами ти си толкова богат! А на мене това ми е хлябът!... Ще ги продавам един по един, колкото да се препитавам...

Неумолим, принцът прибра при себе си цялото издание на *Сикулски херолд* и на *Допълнението*, като гаранция за отпуснатия някога кредит.

Макар че половината Сицилия бе залята с това издание, все пак често пъти се удаваше на дон Еудженио да пласира някоя и друга бройка; тогава той отиваше да вземе книгата от принца, като му обещаваше, че ще донесе парите да си ги поделят; а парите все не идваха, докато един прекрасен ден, отегчен от тая подигравка, племенникът му зави:

— Струва ми се, че шегата продължи доста; отсега нататък, ако искате други екземпляри, ще ми ги заплащате предварително.

И тогава пак почнаха неволите на бившия камерхер, защото вече бе свършил парите, донесени от Палермо. С подути от подаграта крака, влачейки се едва, той се качваше и слизаше по разни стълбища, за да предлага своя *Херолд*, за да покаже един мострен свитък, и когато успяваше да изнамери някой купувач, тичаше да моли принца да му даде един екземпляр, като се вереше и кълнеше, че ще се върне веднага с парите; но принцът беше непреклонен: „Най-напред ги донесете!“ Като не знаеше какво да прави, старецът спираше роднините и обикновените си познати, за да им иска назаем трийсет лири; събереше ли ги, отнасяше ги на племенника си, който му даваше екземпляра едва след като ги пъхнеше в джоба си. Но когато получеше парите от купувача, дон Еудженио забравяше да плати дълговете си, така че от ден на ден тая работа ставаше все по-трудна. Впрочем от известно време кавалерът много мъчно намираще пазар за книгата си; хора, на които никога не бе предлагал *Херолда*, му отговаряха: „Пак ли? Имам го вече!“ Дали казваха така, за да се отърват от него?... Един ден, за да се увери, попита един такъв отгде го е взел.

— Ах, и таз хубава! Купих си го! Дойде един човек от вашия дом: нали вие сте чичо на принца?...

Старецът се плесна по челото: оня мошеник Джакомо! Не стига, че му взе имот за девет хиляди лири срещу две хиляди и петстотин аванс, не стига, че затрудняваше продажбата, като искаше предварително цената, ами сега бе почнал да продава за своя сметка! „Ама че хайдутин! Ама че крадец!“ Но като възвърна на лицето си обичайното си добродушно изражение, той изтича в двореца.

— Щом и ти си продавал творбата ми, дай да си оправим сметките! — рече на принца.

— Какви сметки? — възкликна Джакомо, сякаш падаше от небето.

— Продавал си книгата! Значи, вече съм си изплатил дълга.

— И таз добра!... Ще си оправим сметките, когато имам време...

Дон Еудженио почна да идва постоянно; но племенникът веднъж му казваше, че имал работа, друг път — че го боляла главата, трети — че щял да излиза. Чичото не губеше търпение; всеки ден идваше да му напомня за обещанието; и ето че една заран се тръшна в едно кресло и му рече:

— Слушай, сметките ще ги оправим, когато ти е удобно, но днес нямам пукнат грош в джоба и съм уморен. Дай ми нещичко назаем.

— Какво? Искате още пари! — викна принцът пребледнял. — Да не си въобразявате, че сме квит? Продадени са всичко на всичко половин дузина книги! И имате очи да искате още пари?

— Нямам друг изход — довери му кавалерът с окаян вид, като го погледна право в очите.

— И идвате при мен? Какво искате? Аз ли да ви храня? Защо пропиляхте всичко? Защо не сте помислили за старини?

— Аз трябва да ям, разбираш ли? — повтори кавалерът със същия тон и сякаш искаше с очи да изяде племенника си.

— Идете при брат си, при сестра си... които са длъжни да ви помогнат... Защо идвате при мене?

Изплашен от изражението на стареца, принцът му обърна гръб. Когато го чу да излиза, повика портиера и му заповяда да не го пуска вече горе.

Това разпореждане бе посрещнато с единодушно одобрение от прислугата: този старец наистина позореше фамилията, и то не толкова заради онова, което се говореше по негов адрес, колкото поради положението, в което бе изпаднал.

— Срамувах се всеки път, когато трябваше да известя на господаря за неговото идване — призна новият майордом.

Всички усилия на стареца да се качи в двореца останаха напразни; той непрекъснато заявяваше: „Племенникът ми ме чака, каза ми, че ще бъде в къщи“ или: „Видях го, че се върна“, или пък: „Ето го

ей там зад оня прозорец.“ Но портиерът, кочияшите и слугите му казваха право в лицето:

— Идете си ваше превъзходителство, не си губете времето! — И това „ваше превъзходителство“ биваше произнесено с такъв тон, с какъвто по време на карнавала се обръщаха към хамалите, маскирани като барони. Той се опита да се качи насила, но тогава го хванаха и го изблъскаха навън.

— Що за грубости, ваше превъзходителство? Ами че това не ви прилича, ваше превъзходителство!...

Един ден седна в портиерната и заяви, че няма да мръдне, докато не мине племенникът му. Отначало портиерът взе да се шегува; после се опита да го придума с добро, като засегна самолюбието му:

— Тук не е място за ваше превъзходителство!... Един кавалер като ваше превъзходителство да седи редом с един портиер! Не се ли срамувате?

А старецът, мрачен, гладен като вълк, не се помръдваше, не отговаряше; портиерът почна да губи търпение и му каза направо без „ваше превъзходителство“: „Абе вие ще си отидете ли, или не?"; и понеже дон Еудженио седеше като закован на стола, накрая той се вбеси, хвана го за раменете, изправи го и го изблъска навън:

— Марш ти казвам, дявол да те вземе!

Дона Фердинанда го изгони като краставо куче; дукът му даде малка помощ, като му показа, че не бива да разчита на повече милостини. Най-доброто, което можеше да се направи и което той желаше, беше да му се намери някаква служба; затова Бенедето Джуленте, който също го бе подкрепил, говори по този въпрос с Консалво.

— Каква служба искате да му дам? — отвърна младият принц. — Той е глупак, не умее нищо. Да не искате чичото на кмета да служи като разсилен или кучкар?

Ясно беше, че заради основателната гордост на младия принц не можеше да се направи нищо в общината. Тогава Джуленте отиде при дука и му подсказа да го настави на някаква служба в провинцията или префектурата. И за да избегне други искания за парични помощи, дукът направи всичко възможно да му издействува писарско място в

Окръжната архива, най-доброто, което можеше да се намери. Но когато съобщиха това на заинтересувания, кавалерът почервения като мак.

— Писарско място за мен! За какъв ме смятате?

— Но вижте... — почтително се опита да го вразуми Бенедето — Ваше превъзходителство не притежава академични титли, в напреднала възраст е... а държавните учреждения са взискателни...

— И ми предлагаш да стана писар? — викна кавалерът. — На мен, Еудженио Уседа ди Франкаланца, камерхер на Фердинандо Втори, автор на *Сикулски херолд*?... Защо не станеш ти, магаре с магаре?

Старецът отново тръгна да иска помощи. Но дукът, за да го накаже, задето бе отказал мястото, му затвори вратата под носа; и Лукреция, която напук на мъжа си го смяташе достоен за по-високи служби, и тя го изгони от къщи, като го видя да проси... Един ден, съвсем окаян и дрипав, кавалерът отиде при племенницата си Тереза. Портиерът не го позна и не искаше да го пусне; добрал се най-сетне до дукесата-снаха, която плесна ръце, като го видя в това състояние, той почна да се оплаква:

— Виждаш ли докъде ме докара баща ти? Тоя мошеник, дето ми открадна книгата! Тоя крадец, дето...

— Чичо, за бога! — възкликна Тереза и изпразни чантичката си в шепите на стареца, който затрепери от алчност, щом видя парите.

Той се представи още няколко пъти в двореца на дука, но дукесата-майка, за да избегне одумките на прислугата, заяви на Тереза: щом иска да му помага, нека му помага, ала да не го пуска вече в къщи.

Затвориха му и тази врата.

Той очакваше да му намерят място на професор или касиер, та да живее охолно, без да прави нищо; и понеже не го удовлетвори, спираше по улицата познатите си и си разправяше неволите посвоему:

— Изиграха ме, докараха ме до просяшка тояга! Моят брат, бенедиктинецът, ми бе завещал петстотин унции, а те скъсаха завещанието и написаха фалшиво. Племенникът ми, принцът, ми открадна великата творба *Сикулски херолд*... Затварят ми вратата под носа! На мен, Еудженио ди Франкаланца, камерхер, председател на Академията на четиримата поети!... Знаят ли те кой съм аз? Ако дойдете у дома, ще ви покажа сума ордени и грамоти — цял шкаф!...

С мизерията, притесненията и униженията неговата мегаломания от ден на ден растеше. Той разправяше на всеослушание:

— Правителството ме покани в Рим да заема катедра на дантевед! Но аз няма да отида! Да не съм луд! По-скоро ще отида в Немско, където познават всичките ми знаменити творби и ценят науката!... Префектът ми каза, че кралят ме искал за учител на сина си. Аз да ставам даскал? За какъв ме вземат те мене? Ако той се казва Савойски, аз пък се казвам Уседа. Ей, дон Умберто^[4], не ви ли е известно това?... — А после пошепваше: — Можете ли да ми услужите с пет лири? Забравил съм си портмонето в къщи...

Даваха му две, една или половин лира; той прибираше в джоба си всичко. Предупредени за този скандал, роднините свиваха рамене или казваха: „Трябва да престане“, без да направят нещо. Джуленте и Тереза го подпомагаха тайно, доколкото можеха: но той бе свикнал вече да проси, този занаят му беше приятен и удобен, прехвърлянето на парата от чуждия джоб в неговия му се струваше нещо съвсем естествено; а освен това един скрит подтик да си отмъсти на роднините го караше да продължава, за да ги прави за срам.

И един ден из целия град се разнесе новината:

— Нима не знаете? Кавалер дон Еудженио проси милостиня!

Наистина той вече буквално просеше. Дори и да имаше в джоба си някоя лира, пак се доближаваше до непознати, протягаше ръка и казваше:

— Ако обичате, две солди^[5], моля! Едно солдо, за да си купя пура!

Грабваше монетата като плячка, тикаше я в джоба и се приближаваше към друг:

— Ако обичате, едно солдо, моля?

Придружена от съпруга си, Тереза отиде да го навести в мизерната дупка, където той се бе сврял, и се хвърли в краката му:

— Чичо, ще ви дадем всичко, каквото искате, само не правете вече това!... Такъв човек като вас да се унижава дотолкова?

— Добре, добре...

Той взе парите, които му предлагаха, и на другия ден пак почна. Сега това му бе станало фиксидея; болестта, която отново го бе налегнала, съвсем бе размътила слабоумната му Уседовска глава. Парцалив като истински просяк, с проскубана мръснобяла брада на хлътналото му лице, обут в големи платнени обувки, той обикаляше, подпирайки се с бастун, и молеше:

— Едно солдо, моля!... Само за този път!...

И за да го получи, устройваше зрелище със своята лудост. Някои го питаха кой е той, не е ли кавалер Уседа? Тогава той отговаряше:

— Еудженио Консалво Филипо Бласко Феранте Франческо Мария Уседа ди Франкаланца, Мирабела, Орагуа, Лумера и тъй нататък и тъй нататък. Камерхер (на служба) на Негово Величество, когато беше крал — и сваляше шапка, — Фердинандо Втори; удостоен от Негово Височество Туниския бей с ордена „Нишам-Ифиткар“, председател на Академията на четиримата поети, член-кореспондент на множество научно-литературни-вулканоложки дружества в Неапол, Лондон, Париж, Каропепе, Петербург, Павелбург, Нью Йорк и Форлимпополи, автор на знаменитата историко-хералдико-благородническо-аристократико-хронологична творба, озаглавена *Сикулски херолд* с допълнение... Едно солдо, за да си купя пура...

[1] Дворецът, в който заседава Сенатът в Рим. — Б.пр. ↑

[3] Panettiere означава хлебар. — Б.пр. ↑

[3] Буквално преведено: който реже зелката от стеблото. — Б.пр.

↑

[4] Става въпрос за италианския крал Умберто I, баща на Виктор Емануил III. — Б.пр. ↑

[5] Най-дребната монета по онова време. — Б.пр. ↑

Второто дете на Тереза, пак момче, се роди една година след първото, та затова всички казваха на младоженците: „Вижда се, че не си губите времето!“ Ако първото раждане беше минало безболезнено, то при това дукесата не усети почти нищо: достойна награда за нейната нравствена чистота. Този път церемонията на кръщенето беше скромна, донейде защото се бе родил втори син, малкият барон, донейде и поради друга една неприятна причина. Като се чешел един ден под тила, между плещите, където усещал силен сърбеж, принцът забил ноктите си по-дълбоко и се разкървавил малко. В момента не обърнал внимание, но след известно време на разраненото място се образувало нещо като копче, което нараствало, пречело на движенията му и не му позволявало да лежи по гръб. Всички обясняваха този факт с прекаленото разчесване; но тъй като неразположението продължаваше, наложи сеца повикат хирург. Докторът потвърди, че това е дребна работа, но каза, че няма да мине без едно малко рязване. Щом чу за операция, принцът пребледня и отказа да се подложи; но точно след като Тереза роди, това туморче нарасна още и толкова го притесняваше, че той се съгласи да му го изрежат. Операцията трая повече, отколкото се предполагаше, и принцът трябваше да остане дълго време в къщи; затова кръщенето на малкия барон ди Филичи мина без особена тържественост. Кметът Консалво стана кръстник; Джованино дойде от Аугуста, за да присъствува на церемонията. Както бе обещал, той бе идвал два-три пъти през годината да види кръщелника си — това бяха кратки посещения за един или два дни. Говореше се, че в Аугуста, по-точно в имението Костантина, той си имал момиче, дъщеря на един чифликчия, хубава, бяла и румена здрава селянка, та заради нея не искал да стои дълго в Катания. Дукесата-майка беше много доволна от това, като най-сигурна гаранция против брак. Дукът се радваше, като чуваше, че брат му се забавлява; колкото до Тереза, макар нейната честност да не ѝ позволяваше да одобрява една такава връзка, все пак тя проявяваше към девера си сестринска обич и го посрещаше радостно; ако той пращаше от Аугуста някоя

заръка до майка си, често пъти я изпълняваше тя самата. Джованино редовно искаше бельо и домакински вещи, но от време навреме и по някоя женска дреха — корсаж, копринена забрадка... Дали бяха за дъщерята на чифликчията?

Всеки път, когато идваше в майчината си къща, той се явяваше с все по-загоряло лице, твърда брада и задебелили ръце. На това лице като на арабин в пустинята изпъкнаха обаче хубавите му очи. Тереза благодареше на бога, задето я бе осенил с мъдрост, за здравето, което даряваше на него; ала в душата си се питаше как може този толкова елегантен младеж, толкова жаден за удоволствия и скъпи и хубави неща да се помирява със суровия селски живот, да живее с една селянка, сред селяни... Не беше ли самата тя причина за това преобразяване? И веднага, сякаш за да се оневини пред себе си, си мислеше: „И аз съм се променила!...“ Наистина где бяха останали нейните поетически вдъхновения, нейните крилати фантазии? Бе омъжена само от две години, а вече почваше трета бременност. Когато бленуваше за Джулиано Бианкавила, за Джованино, нима мислеше, че ще се превърне в машина за раждане на деца?... Сега се бореше с тези мисли, нашепвани ѝ навярно от духа на изкушението... Завърнал се от своето пътуване, Бианкавила също я бе забравил и се бе оженил; един ден тя го срещна лице в лице, трепна за момент, но час след това пак го забрави. А Джованино беше неин девер; и така, не бе останало нищо от предишните ѝ мечти. Но може би тя се измъчваше от това? Не! Мислеше си: „Какво ми липсва, за да бъда щастлива? Млада съм, хубава и богата, всички ме обичат, всички ме хвалят, имам две прекрасни дечица: от какво се оплаквам?“ И доколкото ѝ позволяваха силите бе направила само добро: нима майка ѝ не трябваше да я благославя за това от небето? Нима Блажената можеше да бъде недоволна от тази далечна потомка?

Но призракът на изкушението си служеше с много коварни уловки, за да смути нейното ведро спокойствие. Може би това бяха книгите — стиховете и романите, които понякога, когато тя биваше спокойна и уверена и се усмихваше блажено, изведнъж помрачаваха нейното ясно небе, предизвикваха у нея чувство на ужас, скрито горчиво съжаление за нещо ценно, което е загубила, преди да го достигне. Грешно ли е да четете тези книги, да се отдава на тези видения? Изповедникът, духовниците, които я заобикаляха, твърдяха,

че тези книги били опасни, но нали същевременно признаваха, че за нея опасността е далечна, защото тя има праведна душа, здрав разум и кристалночиста съвест?... И освен това, освен това, освен това се бе отказала от толкова много неща: ако се откаже и от това да дава воля на фантазията си, какво ще ѝ остане?

И Джованино четеше много; всеки път, когато идваше от Аугуста, той я питаше: „Снахо, имате ли да ми дадете някои книги за четене?“ и заедно с провизиите, които идваше да си купува, отнасяше по цели сандъци книги. А как иначе да убива времето си, когато нямаше работа на полето, след като свършеха гроздобера, сеитбите и приберяха реколтите?... Като идваше в града, той се запасяваше и с нещо друго — хинин. В Костантина, в стопанствата Балата и Фаварота върлуваше малария; наистина в опасния сезон той отиваше в Мелили, по Иблейските хълмове, където въздухът беше здравословен; но за всеки случай, за себе си, както и за работниците, беше добре да има под ръка най-ефикасното лекарство.

Една хубава лятна вечер Тереза и дукесата-майка, след като оставиха малкия дук в къщи под грижите на камериерката, взеха в каретата дойката с по-малкото братче и тръгнаха на обичайната си разходка. Полюшван от приятното движение на колата, баронът-бебе спеше сред облак дантели на коленете на дойката. Тереза бе облякла за първи път един разкошен тоалет, получен преди няколко дни от Торино; тя забелязваше, че всички дами, чиито карети се срещаха с нейната, се обръщаха да я разглеждат с възхищение. Каретата се изкачи до „Мадона деле Грацие“; господарките и дойката слязоха, отидоха в малката капела и коленичиха пред олтара. Тереза сведе очи, за да не гледа стената, изпълнена с ужасни оброци — тая касапница, която и сега я отвращаваше така, както я ужасяваше като дете; но вперила поглед в образа на Богородица, тя и изказваше своята дълбока благодарност за всичките милости, с които я бе дарила. От известно време се чувствуваше много спокойна, почти щастлива! Вече нищо не я смущаваше и нямаше за какво да моли Мадоната. Ах, да, разклатеното здраве на баща ѝ, мрачното настроение, което го гнетеше след операцията. Затворен, мрачен, намръщен, обзет още повече от желанието да се заяжда с някого, той отново се бе върнал към мисълта да ожени Консалво. Макар и да не говореше и да даваше вид, че не се интересува от този урочасник, топеше се от яд при мисълта, че ако

този проклетник не се ожени, неговият род ще изчезне. Потърсил, му беше нова партия за женитба, в Палермо, една избраница, за която всички твърдяха, че била много изгодна; но Консалво пак бе отказал и принцът за сетен път се бе скарал още по-жестоко с него...

Затова Тереза се моли дълго време; после се прекръсти и се изправи. Свекървата вече бе станала; дойката, скромната селянка, която държеше на ръце плода на нейната утроба, довършваше молитвите си; разбудено от тропота и мърморенето на слепите просяци, детето гледаше светлините на олтара усмихнато и учудено. Тереза раздаде на бедните всичко, каквото имаше в джоба си и се качи в каретата. Дукесата-майка заповяда на кочияша да спре пред кафене „Сицилия“.

Когато стигнаха там, преди още келнерът да донесе сладоледите, чуха някакъв развълнуван глас зад каретата:

— Тереза... Мамо...

Дукът беше неузнаваем, с мокра от пот риза, блед като мъртвец. И докато те го разпитваха изплашени: „Какво е станало?... Микеле!... Какво ти е?...“, той се обърна към кочияша и заповяда:

— Карай обратно в къщи! Карай веднага...

Отвори вратичката, качи се и се тръсна на седалката до дойката.

— С баща ми ли е станало нещо?... Или с детето? — викаше Тереза, сграбчила ръката му.

— Не, не... — отвърна той.

Едва когато шибнатите коне потеглиха стремглаво, изпускаяки искри изпод копитата, той обясни:

— Джованино... Има телеграма от чифликчията... Злокачествена малария!... Изтичах най-напред при доктора, после на гарата... Търсих ви навсякъде... Ще замина тази нощ, с извънреден влак...

В първия момент Тереза изпита почти облекчение. Изплашена от вида на съпруга си, ужасена от неговите неясни думи, тя бе помислила, че е станало непоправимо нещастие: смъртта на баща ѝ, някаква внезапна опасност надвиснала над другото ѝ дете. Като се увери, че никой от близките ѝ не е застрашен, тя не отдаде особено внимание на болестта на девера си. Понеже Микеле се бе объркал съвсем и свекървата, внезапно разнежена към този син, когото толкова бе

пренебрегвала, сега се вайкаше, искаше да замине, да търси други лекари, тя чувствуваше, че ней се пада да разсъждава. Успокои се още повече, когато прочете телеграмата на чифликчията. В телеграмата пишеше: „Братът на Ваше Превъзходителство на легло с висока температура, даден му е веднага Хинин, съмнения за злокачествена малария; да дойде някой от семейството заедно с доктор“. Дукът не бе обърнал внимание, че в съобщението се говори за съмнение; тя вдъхна смелост на всички, предложи да ги придружи; но дукесата, която през две минути току възкликваше: „Сине мой!... Сине мой!...“, пожела Тереза да остане. Тогава тя приготви куфарите на мъжа си и на свекървата, без да забрави нещо, заръча им да ѝ пращат вести, успокои ги, че дори и да е злокачествена малария, хининът и лечението на доктора от Катания сигурно ще помогнат.

В един часа през нощта Микеле и дукесата заминаха. Като остана сама в къщи, тя почна да губи увереността си. Ако не е нещо сериозно, защо ще пращат съобщение, ще искат друг лекар, ще викат роднините? И защо той самият не е подписал телеграмата?... Притискайки децата до гърдите си, тя се молеше в себе си: „Господи, Богородице милостива, помогнете да не се случи някое нещастие!...“

И защо през деня, когато Микеле и дукесата навярно бяха стигнали вече при болния, не идваше никаква вест? „Няма ли новини — всичко е наред!“ — казваше си тя, за да си вдъхне смелост и се опитваше да си представи веселите лица на мъжа си и свекървата, когато видят, че болният се усмихва и ги успокоява... Но защо те не успокоят и нея? Нима не знаят, че и тя се тревожи?... Сега се укоряваше, че бе проявила жесток егоизъм, че почти се бе зарадвала, когато чу, че не друг, а деверът ѝ е в опасност. Нима не го чувствуваше като свой брат? Нима не изпитваше към него сестринска обич?... Как се губеше сега, как чезнеше споменът за оная друга любов, която бе хранила към него! Сега за нея той беше само приятел, роднина, оня, който бе държал пред кръщелния купел нейната рожба!...

И още нямаше никаква вест. Роднини и приятели идваха да питат какво става, а тя не можеше да им каже нищо. Маркиз Федерико, поклащайки глава, разправяше, че чул от някои хора, че неразумният младеж бил спал много нощи в стопанството Балата, в огнището на маларията.

— Страхувам се да не е от най-лошата: тя действа по-бързо и от куршум.

— Ами! — възрази принцеса Грациела. — Лошите новини вятърът ги носи!... Ако са му дали хинин навреме, няма опасност!

Чак до обед не се получи нищо. Тя самата искаше да прати телеграма, за да ускори отговора; но когато съобщи намерението си на мащехата, принцесата възрази, че според нея няма смисъл, по-добре да почака.

Следобед пак остана сама. Тъжните мисли отново я налегнаха. За да ги сподави, за да ги прогони, тя почна да се моли. И изведнъж се сети за Блажената, за оброчните кандила, които горяха в нейната капела. Без да се преоблича, метна само един шал на плещите си, повика камериерката със себе си и в затворена карета отиде до църквата на капуцините. Вековният ковчег — предмет на нейните страхове, стоеше на мястото си под олтара. Тя издържа тази гледка и склучила ръце за молитва, призова светицата-роднина да дари здраве на нещастника; после заповяда на клисаря да запали едно вечно кандило. Като се върна в къщи, пак не намери нищо, но звънецът я стресна: може би телеграма. Ала това беше един общински прислужник, изпратен от Консалво за новини... Тя отвори прозореца, имаше нужда от въздух. Когато се прибра в стаята си, отпусна се в едно кресло и закри лицето си с ръце. Видя го мъртъв. Микеле не ѝ съобщава печалната вест от предпазливост поради нейното положение. И отведнъж в паметта ѝ възкръсна цялото минало: видя го такъв, какъвто беше, когато го опозна, когато го обикна; чу сладкия му глас, който шептеше: „Тереза, Тереза, обичаш ли ме?...“, и без да плаче, със задавен глас призна:

— Да, аз го погубих!... Заради мен промени живота си... отиде да се погребее там... и намери смъртта си!

Скочи права. Ами ако някой я е чул?... Децата спяха; тя беше сама. И отново я налегнаха мъчителните коварни мисли. Не бе виновна само тя, а и другите, всички други! Мащехата, баща ѝ, неговата майка — всички тия жестоки, безмилостни и непреклонни хора, които попречиха и на неговото, и на нейното щастие. Защото тя не е била щастлива, не, никога! А те я хвалеха за любовта, която изпитвала към мъжа си! След като тя не го бе обичала нито миг! След като изпитваше дори отвращение от него! След като презираше невежеството и

грубостта му! Пожертвували я бяха заради своето упорство, заради капризите си, заради сляпото си преклонение пред титлите, пред някакви празни думи! Луди и зли хора: Консалво имаше право. Той направи добре, че им се възпротиви. А тя беше глупава, че им се подчиняваше сляпо. Тя е виновна! И тя! Да се покорява, да уважава и да угажда на кого? „Убийците на нашата майка!...“

С широко отворени очи затаи дъх. Дали детето е чуло?... То я гледаше с ясните си спокойни очици, бляскащи като сини лъчи във вечерния здрач... Но тя не отиде при него. В полумрака проблясваше и сребърното разпятие, и стъклото на иконата на Богородица. Защо Те позволяваха такива неща? Не ги ли знаеха? Не ги ли виждаха? Не можеха ли да ги спрат?

Вратата се отвори; влезе камериерката и възкликна:

— Телеграма, ваша светлост!

Тя прочете: „Лекарите уверяват, че е преодолян последният пристъп. Идва в съзнание. По-спокойни сме“.

Тогава се разрида.

Дукът се върна след една седмица. Брат му бил вече по-добре, но в деня на пристигането си го заварили в агония: в пристъп на делириум се бил опитал да се хвърли от балкона; четирима души едва успели да го задържат. Спасили го по чудо. Щом се поправи и може да пътува, веднага ще го доведат в къщи, за да промени климата и да оздравее напълно.

Действително след няколко дни дукесата-майка, останала край болния, повика дука с писмо, за да ѝ помогне да го приберат в града. Когато той пристигна прегърбен, отслабнал, брадясал, с жълто лице, Тереза едва можа да го познае. Сега душата ѝ отново се успокои. За миг тя бе загубила надежда в божията помощ и точно когато се бе съмнявала, когато почти бе обвинила бог, че я е забравил, едно чудо бе спасило нещастника. Тя виждаше в това застъпничеството на Блажената и отправяше към небето своите горещи благодарствени молитви. Сега кандилото в капелата гореше денем и нощем, мълвата за чудодейната помощ увеличаваше славата на светицата.

У нея не остана и следа от бурята. Тя не изпитваше нищо друго освен състрадание към отслабналия, изнемощял и треперещ девер и се

молеше само за неговото оздравяване. И докато го обграждаше с грижите си като сестра-самарянка, мислеше си: „Колко е погрознял! Човек не може да го познае!...“ Той се оставяше на грижите ѝ като дете, без сила, без воля, без памет. Ужасният пристъп го бе зашеметил, лека-полека телесните му сили се възвръщаха, но умствените му способности се възстановяваха бавно. От силните дози хинин почти бе загубил слуха си; често му се струваше, че се намира още в Аугуста и зовеше хората, които са били край него там. Рядко отваряше уста да продума; уморените му втренчени очи понякога като че съвсем не виждаха.

След месец лекарите ги посъветваха да го отведат на планина. Майка му отиде с него в Тардария. През време на тяхното отсъствие, което трая три месеца, Тереза роди още едно момченце. През ноември, когато застудя и не можеха да останат повече сред горите, дукесата и Джованино се завърнаха: сега той бе оздравял напълно, руменината на лицето му се бе възвърнала, но паметта му още бе слаба. Понеже не чуваше добре, беше неспокоен, раздразнителен, нервен. Ту нервничеше да излезе навън, да види хора, ту се затваряше в стаята и бягаше от всички. Често при най-малко противоречие, при най-незначителна забележка от страна на майка му или брат му, той избухваше и им отговаряше грубо; понякога, хванал се за главата, викаше: „Значи, искате да ме подлудите?“ Сякаш само Тереза можеше да успокои болната му душа. Като че с някакво по-фино, съвършено сетиво той винаги долавяше какво му казва тя, четеше думите ѝ по очите, по самото движение на устните ѝ. И под това благотворно въздействие лека-полека той се оправи, оздравя, възвърна старите си навици, почна да полага грижи за облеклото си, да проявява интерес към това, което чуваше и виждаше. Един ден обръсна брадата си: с него стана някакво преобразяване като в театър, в миг се подмлади и отново се появи някогашният хубав младеж.

— Така е добре — каза му Консалво, който идваше често да го навестява, когато бе свободен от кметските си задължения.

Сега той беше на върха на популярността: навред се говореше само за неговата интелигентност, за неговата съобразителност, за доброто, което правеше за града; правителството го бе удостоило с ордена на Италианската корона. При все това често пъти между него и Джованино се завързваха спорове, защото братовчед му отбелязваше,

че ако така безотговорно се пръскат пари за полезни и безполезни начинания, има опасност цветущите финанси на общината да рухнат.

— Който има, харчи! — отвръщаше Консалво. — *Après moi le deluge*^[1]...

— Ако продължаваш така, ще трябва да правят дългове...

— Все някой ще ги плати. Драги мой, аз трябва да стана популярен; служа си със средствата, които намирам. Ти да не мислиш, че това стадо ме цени заради способностите ми? Трябва да му се хвърля прах в очите!

В разговорите си Тереза и Джованино винаги говореха за него, осъждаха го и двамата. Неговото презрение към всичко и всички ги огорчаваше: разбира се, това е знак на сила, но с течение на времето няма ли да му навреди? Особено Тереза смяташе, че истински силният човек трябва да бъде по-скромен, по-вежлив, по-свенлив; деверът се съгласяваше с нейните преценки, обаче оправдаваше Консалво и отдаваше неговите недостатъци на политическата система. На нея ѝ беше най-мъчно за това, че брат ѝ няма твърди убеждения, че дава право на всички и се гаври с всичко. Той вече не изпълняваше религиозните обреди и това я огорчаваше безкрайно много; но би предпочела по-скоро едно открито отричане, отколкото хитрините, които той прилагаше. За празника на света Агата, застанал начело на управителното тяло, в черен костюм и съответните декорации, той присъствуваше на тържественото богослужение пред многохилядния народ в катедралата, а после заявяваше: „Карнавалът свърши!“

— Защо ходиш тогава? — питаше го сестра му. — По-добре си стой в къщи, щом смяташ, че това е карнавал.

— Така е — потвърждаваше и Джованино.

— Ако остана в къщи, ще загубя подкрепата на клисарите и фарисеите!

— А какво ще кажат свободомислещите, като те видят в църква? — добавяше братовчед му, докато Тереза кимаше одобрително.

— Ще кажат това, което казвам аз: „Така се печели благоразположението на народа!...“

Не, не, тя не искаше брат ѝ да бъде такъв. И водеше с него оживени спорове, при които той я наричаше лицемерна набожница, клерикалка, за да завърши с една заръка: „Не настройвай срещу мен твоите монсеньори!“

Но и духовниците, които посещаваха дома на младата дукеса, изказваха големи похвали за брат й. Наистина те поклащаха глава по повод на неговия скептицизъм, ала все пак признаваха добрите му качества; а „когато основата е добра, не бива да се отчайваме“. Всъщност посещенията на тия духовници и това, че тя се вслушваше в съветите им, не можеха да накарат Тереза да се откаже от своите разбирания по отношение на религиозната политика. Благочестива, но не и лицемерна християнка, тя например не осъждаше разтурянето на братствата, защото бе чувала — сега, когато бе вече омъжена — за скандалното поведение на бенедиктинците. И защо папата упорито продължаваше да претендира за светска власт, след като Исус е казал: „Моето царство не е от тоя свят“?... За подобни изказвания всякоя друга би била отлъчена от църквата, но нейните духовни наставници проявяваха търпимост спрямо нея, защото се възползуваха от милосърдието й, от влиянието, което тя упражняваше върху брат си, кмета. Когато трябваше да се настаняват деца или старци в приютите, болни в болниците, да се подкрепят монахините-самарянки, които безбожниците искаха да изгонят, да се получи безплатно парцел за католически ясли, когато възникваха спорове между общината и курията, Тереза служеше за посредница и често получаваше от Консалво това, което искаше. Ала подигравките, иронията и скептицизмът на брат й, който казваше, че отстъпва всички тия неща, за да получи отплата, когато му дойде времето, я огорчаваха много. Веднъж, когато го упрекна, че е безхарактерен, той й отвърна с усмивка:

— Скъпа моя, не знаеш ли притчата за оня, който виждал сламката в околото на ближния, но не и гредата в своето? Помисли малко какво направи ти самата!

Бяха сами. Тя сведе глава.

— Искаше да се омъжиш за Джованино, а взе Микеле, когото не желаше: вярно ли е, или не? А това е много сериозна стъпка в живота на човека, най-сериозната, от която зависи съществуването му... Ако следвам твоя пример, би трябвало да ти кажа, че ти постъпи така от безхарактерност. Аз обаче ще ти кажа, че го направи, защото така ти е угодно! Запомни добре: характерът — това е изгодата...

Тя продължаваше да мълчи. За пръв път брат й говореше за тези интимни неща. Но сякаш за да смекчи оскърблението, което се

долавяше в думите му, Консалво продължи:

— Впрочем аз не те обвинявам за това. Може да е било за твое добро. След боледуването нещастният Джованино не е на себе си...

— Защо? — запита тя. — Как може да говориш така? Аз не мисля...

— Ти не мислиш, но всички, които му говорят, мислят така. Не виждаш ли, че винаги витае в облаците? Погледни го само как върви по улиците; блъска минувачите, не вижда колите, досущ като баща си...

— Какво говориш!

— Оня ден, ако не бяха градските стражи, щеше да го прегази една каруца. Понякога не може да мисли изобщо, кара ме да повтарям по два-три пъти нещо, докато го разбере... Поговори с мъжа си, лекувайте го, обърнете внимание, за да не стане някое нещастие...

Това я разтревожи много. Тя си мислеше, че девер и е оздравял напълно; нищо не и даваше повод да се съмнява, че душевното му разстройство продължава. И сега, докато го очакваше да се прибере, изпитваше почти страх, сякаш пред нея наистина щеше да се яви един луд. Но като го видя да се завръща спокоен и усмихнат, с пликче сладкиши за децата и цял куп дребни новини за нея, тя се увери, че Консалво се заблуждава или най-малкото преувеличава нещата. И щом ѝ се удаде случай да остане насаме с него, веднага му каза:

— Знаеш ли, твоите опасения са неоснователни; на Джованино му няма нищо...

Консалво поклати глава; но понеже Тереза се мъчеше да го убеди, че в къщи младежът не буди никакви подозрения, че когато разговаря с нея, разсъждава много добре, той ѝ намекна фино:

— Вярвам, че се чувства добре... при тебе.

Лицето ѝ изведнъж пламна, преди още тя да проумее значението на тези думи. Искаше да му отговори, да му каже, че шегата му е неуместна и недостойна, че в тия думи се крие клеветническо и срамно подозрение, да го накара да се изясни, да ѝ се извини... но всички тези мисли проблясваха като мълнии в главата ѝ, а тя стоеше няма, задавена, пламнала и не чуваше вече какво говори брат ѝ... Когато остана сама, опита се да размисли. Какво искаше да каже Консалво? Нима може да се съмнява в нея? И ако е имал подобно подозрение, трябва ли да ѝ го казва на нея?... Не, това е шегата, лекомислен, но

невинен намек за това, което е било някога... Но защо не му отговори веднага, защо не му каза, че тия думи са неуместни? Защо се смути толкова, защо още е неспокойна и сега, когато, хванала главата си с две ръце, си задава всички тези въпроси?... Дали бе мълчала, защото бе хваната на местопрестъплението?... Заради нея, значи, деверът ѝ е неспокоен, когато е навън от къщи, и не може да разсъждава! А защо, когато е при нея, е усмихнат и ведър?... И какво бе направила тя, за да постигне това? Грижеше се за него, засвидетелствуваше му своята сестринска обич, използваше влиянието си над него, за да го излекува... И още? Нищо повече!... Нищо повече!... Бог ѝ е свидетел!... Нищо повече, чувствуваше го само като брат!... Тогава защо бяха тия думи на брат ѝ?... Може би защото някога, много отдавна, между тях имаше нещо? Защото Джованино не ѝ беше кръвен брат?... Ужасно съмнение проблесна в ума ѝ: „Ами ако това, което каза Консалво, се говори и от другите?“

Съмнения, страхове, протести се бореха у нея и тя стоеше изумена. След като е невинна не само в постъпките си, а и в помислите си, как може Консалво да мисли лошо за нея или дори само да напомня за миналото, което тя смяташе мъртво и отдавна погребано? Как така?... Защо?... И когато видя да се връща Джованино, когато го чу да говори, седнал на общата трапеза до нея, разбра: защото сега двамата живееха под един покрив, защото по цял ден бяха заедно, защото излизаха заедно с каретата, защото го заварваше и в бащината си къща, и в дома на лелите, навсякъде, където отидеше... Не, още не бе забелязала, че тяхната близост е стигнала дотам, или по-точно не бе разбрала, че тази близост би могла да породи такова ужасно съмнение; но ето че сега почваше да съзнава: да, той не ѝ беше брат, той беше чужд човек за нея, мъж, когото някога бе обичала... Затова той трябва да се махне, да отиде да живее далече, както в първите години на брака ѝ, както преди боледуването... Да, да се махне... И изведнъж осъзна нещо още по-страшно: че това е невъзможно, защото тя го обича. Почувствува, че сърцето ѝ се къса при мисълта, че няма да го вижда повече, че това сладко и свидно общение на душите им ще прекъсне. Сега вече не отделни проблясъци, а ярка, силна светлина осени съзнанието ѝ и в себе си тя призна, че го обича не само заради духовната дружба, а целия, и духом, и тялом, както по-рано, както винаги...

Мъжът ѝ бе станал още по-дебел, още по-тромав, окапали бяха и последните му коси: голата му глава я отвращаваше. Тя тръпнеше при мисълта да погали гъстите и уханни коси на Джованино... Защо те двамата имаха еднакви преценки, еднакви вкусове и мнения? Защото се обичаха!... Защо по времето, когато той страдаше, единствена тя умееше да укроти неспокойния му дух? Защото се обичаха!... А щом се обичаха, значи, бяха прелюбодейци! И колкото по-свети бяха връзките, които те би трябвало да зачитат, толкова по-страшни мъки заслужаваха!... Тя, светицата!... Светицата!...

И в ужаса ѝ се стори, че грехът е вече безвъзвратно извършен. Всеки път, когато Джованино седеше до нея, тя трепереше като пред свидетел и съучастник на нейния грях. Отбягваше го, не смееше да го погледне вече в лицето, нервничеше, когато той държеше племенничетата си и ги целуваше неспирно и жадно, сякаш целуваше самата нея, частица от нейната плът... „Какво ви е, Тереза?“ — питаше я той; тогава тя още повече се смущаваше, ставаше още по-хладна, защото той не я наричаше вече „снахо“, а „Тереза“, както и тя се обръщаше към него на име — толкова близки се чувствуваха. Микеле и свекървата също бяха почнали да забелязват промяната в нейното настроение и се чудеха на какво се дължи това или си го обясняваха с неразположението, от което тя се оплакваше. Ах, ако знаеха!... Ако откриеха!...

Като стигна до пароксизъм, страхът ѝ се разрази в силна треска. Какво могат да открият? Някакви съучастнически жестове, думи, погледи? Случвало ли се е между тях за ден, за час, за минута дори нещо, което би ги накарало да се червят от срам? В какво са съгрешили освен в помислите си? А откъде е сигурна, че и той като нея таи греховната мисъл? Какво конкретно доказателство има за това? Напротив, единствените разобличителни улики са може би само нейният страх и това преднамерено отбягване? И лека-полека, като се мъчеше да разсъждава, тя се успокои. Той щеше да се махне, времето пак щеше да угаси огъня, който понякога избухваше в сърцето ѝ.

Състоянието на баща ѝ внезапно се влоши и това ѝ помогна да забрави. Туморът, изчезнал отдавна от мястото, където бе минал хирургическият нож, бе почнал да се появява по-надясно, към

мишницата. Щом напипа новата буца, болният изпадна в такъв ужасен пристъп на безсилна ярост, че близките му се смразиха от страх. Тереза се притече на помощ, остана дълго време край постелята на отчаяния, понасяйки търпеливо гневните му изблици, постара се да облекчи мъките на мащехата. Лекарите се подготвиха в дадения момент да почнат да режат, да горят. И този път болният зарева, че не иска да го оперират.

— Искат да ме уморят!... Това не са лекари, а касапи!... Плащате им, за да ме уморят, да ви освободят от мене!... — И в делириума той изведнъж захвърляше маската на ревностен богобоязлив католик и от устата му се сипеха ужасни проклетия и ругатни.

Принцесата си запушваше ушите, Тереза вдигаше очи към небето; монсеньорите твърдяха:

— Говори не той, а злият дух, който се е вселил у него... Той не знае какво говори...

Но зърнеше ли черните раса, болният викваше:

— А вие, гарвани, какво искате?... Човешко месо ли сте подушили, та идвате?... Марш отгук!... Марш отгук!...

Кризата завърши с горки ридания. Той обеща литургии за душите от чистилицето, свещи и кандила на всички мадони и всички разпятия, поиска прошка от близките си, заклевайки ги да не го изоставят. Коленичила до главата му, Тереза го склони да даде да го оперират и този път.

— Правете... правете каквото искате... Но не ме изоставяйте! За бога, заради душата на майка ти, не ме изоставяй!

Тя присъствува на операцията. Отначало, като видя баща си, който под въздействието на хлороформа се оживи под маската, почна да се смее, да говори несвързано, после се успокои и побледня като мъртвец, кръвта във вените ѝ се смръзна; но за да не пречи на лекарите, тя събра кураж и с неимоверни усилия на волята обузда нервите си. Ала щом зърна инструментите и усети задушавачата миризма на карбол, смесваща се с изпаренията от упойката, сърцето ѝ се сви, почувствува гадене и изведнъж ѝ се стори, че всичко се върти.

Когато се съвзе, чу гласа на хирурга: „Излезте!... Излезте навън!“; но тя поклати глава: беше обещала и остана.

Не виждаше раната, а кръгообразното движение на ръката на опериращия, кръвта, която опръска престилките на хирурга и

асистентите, изцапа леглото и пода и изпълни въздуха с още по-гадна миризма. Колко кръв! Колко много кръв!... Легените се пълнеха, изпразваха ги и отново се напълваха... Тя бе застанала от другата страна на леглото и държеше ръката на баща си, хладна като на мъртвец. Скована от ужас, не можеше нито да се моли, нито да мисли: една-единствена мисъл владееше съзнанието ѝ: „Кога ще свършат?... Няма ли да свършат вече?“

А те не свършваха. Като искусен майстор, заел се да претвори мъртвата материя в желаната форма, хирургът още режеше, чистеше, стържеше; оставяше един инструмент, хващаше друг, после пак вземаше първия, спокоен, хладен, съсредоточен. Един инцидент удължи чакането, забави операцията. Върху одрасканата ръка на асистента падна капка от заразената кръв; за да не се зарази този човек, запалиха термокаутеризатора, нажежената платина бе прокарана по ръката му; изгореното месо изсъска, въздухът завоня.

След един час всичко свърши. Измиха петната, превързаха раната, прибраха инструментите в калъфите и събудиха принца. Първият поглед на баща ѝ, все още невиждащ, все още безжизнен, ужаси още повече Тереза. Въпреки това тя дочака възвръщането на живота; стисна ръката на баща си, усмихна се и му каза:

— Свърши се... всичко мина много добре... Нали докторе?

Но изведнъж я напуснаха всичките ѝ сили. Мъжът ѝ, влязъл с принцесата и другите роднини, я отведе в една отдалечена зала. Докторът дойде и с наставнически тон рече:

— Сега ще си отидете ли в къщи, или не?... Идете да си починете, тук няма вече какво да правите...

Тя нямаше кураж да влезе дори за миг в стаята на болния; но пожела Микеле да остане, за да ѝ донесе по-късно новини. Слезе по стълбите, олюлявайки се, подкрепяна от лекаря, и се отпусна на седалката в каретата. И докато конете препускаха и вятърът освежаваше гърдите ѝ, душата ѝ най-сетне се освобождаваше от дългата потиснатост. „Колко мъки! — мислеше си тя. — Колко нещастия!“ Какво струваха сега богатствата и властта на баща ѝ, на които той толкова държеше? Не би ли дал всичко, за да има здраве?... А беше обречен! Тази операция бе почти безполезна: абсцесът щеше да се появи отново на друго място... И срещу този нещастен живот, разяждан от болест, един ден, един момент, в душата си — не гласно, о

господи, а само мислено, но все пак това е греховна мисъл — срещу този нещастен живот тя се бе възбунтувала... Защо?... Нима е било възможно?... Ако той имаше грешки, сега заплащаше за тях с жестоко мъчение. И ако той имаше грешки, тя ли трябваше да го съди? Той не се бе постарал да я направи щастлива: можеше ли да го съди за това?... И къде е щастието? Щеше ли да бъде щастлива иначе? Кой знае какви други мъки! Колко нещастия!... И пред очите ѝ все беше ръката на хирурга, който дълбаеше живота месо... Дали баща ѝ мисли за тия неща? Дали съзнава, че се е лъгал?... Тя не бива да го съди; но тогава защо възкръсват в паметта ѝ всички обвинения, които е чувала за него: че бил груб, лицемерен, жесток; че бил ограбил сестрите и братята си и фалшифицирал завещанието на монаха, че оставил чичо си да умре като просяк, че отровил живота и ускорил смъртта на жена си, на нейната майка?... Истина ли е всичко това? Толкова ли е зъл той?... Ако тези клевети са плод на завист и злоба, тогава колко по-зъл е светът! Какъв зъл и ужасен свят, свят, в който може да вирее омразата между баща и син!... Той не искаше да види Консалво — значи, нейната жертва беше безполезна! Щеше да умре в проклетия и плач, без да го види... Какъв печален свят, какъв жалък свят!... И внезапно, сякаш конете, които я теглеха, я отнесоха назад във времето, тя си помисли за манастира, където като дете се чувствуваше потисната, като за сигурно убежище, пристанище, завардено от бурите. Да, щастлива е леля ѝ монахинята, че прекарва спокойно дните си сред молитви и дребни грижи за светия дом, далече от злото, далече от съблазните, от грешките и греховете. „Защо се страхувах от манастира? — мислеше си тя. — Можех да вляза там завинаги!...“ Измъченото ѝ въображение сега признаваше, че там е истината, в тази тишина, в това усамотение, в това самоотричане от живота. „Бих ли отишла там сега?“ — запита се тя; и си отговори: „Сега, още този миг!“ Какво е животът, ако ли не очакване на смъртта? Защо да се отвращава от самотата, от самоотричането, от тишината на отшелническия живот, след като се чувствуваша сама, ужасно сама, след като се е отрекла от толкова свидни ней неща, след като гласовете на света са толкова зли и мъчителни? „По-добре да не съм се раждала!...“

Когато каретата спря в двора на дома ѝ, побиха я студени тръпки. А децата? Нима бе забравила своите деца? Когато ги притисна до

гърдите си, дългото ѝ душевно терзание се разрази в плач. И в същия миг чу глас, жив, нежен и милостив глас:

— Тереза, какво ви е?... Как мина?... Зле ли е?

Не можа да отговори: сълзите я задушаваша.

— Тереза!... За бога, не се измъчвайте така! Та вие сте толкова силна!... Операцията не е ли сполучлива? Да?... Тогава? Хайде, Тереза, бъдете разумна!... Той ще оздравее, ще видите... Горкичката!... Имате право... Но стига вече! Стига, Тереза... Чуйте ме... кажете ми... Микеле не дойде ли с вас?

Тя само кимаше с глава. Искаше да му каже да замълчи, защото този сладък глас, тези добри думи засилваха мъката ѝ, защото това нежно състрадание разкриваше собственото ѝ нещастие. Не, тя не беше силна; тя беше слаба, плаха, крехка; не можеше да помага на другите; тя самата имаше нужда от подкрепа и помощ.

А милостивият глас продължаваше:

— Бедничката! Горкичката!... Съвземете се... Имате деца: погледнете ги, погледнете колко са хубави... Направете го заради тези ангелчета, недейте да се разболяват и вие... Пък и мама я няма!... Искате ли да дойде, брат ви? Искате ли да пратя да го повикат?... Кажете какво искате; аз съм тук...

Ръката му я обви и той опря глава до нейната. Тя продължаваше да плаче, но от умиление, не от мъка; след ужаса, който бе видяла, след тъжните размишления душата ѝ жадуваше за утеха и неговите благи думи ѝ действуваха като балсам. След като бе мислила, че е сама в света, че никой не я разбира, сега се отдаваше с трепетната наслада на слабостта на тази сила, на тази симпатия. Той бършеше сълзите ѝ, оправяше разрошените ѝ коси на челото. Ръката му трепереше.

— Така... — шептеше той — ето така...

И пак обви талията ѝ, хвана ръката ѝ. Притисна я до себе си и я целуна по челото.

Тя се освободи от прегръдката и стана. Дукесата се връщаше.

От този момент и двамата четяха в очите си мисълта за греха. Избягваха да се гледат, но тази мисъл не ги напускаше и сякаш намираще мълчалив израз в случайното докосване на ръцете, на дрехите; тогава челата им поруменяваха, обземаше ги дълбоко

смущение. Тя вече не мислеше за баща си, който от ден на ден гаснеше, нито за децата си. Само за изкушението, винаги, непрекъснато. Отиде и падна на колене пред Блажената: оброчното кандило гореше вечно, както огънят в сърцето ѝ. Молитвите не помогнаха: никой не ги чуваше. Нищо не помагаше. „Било днес... или утре“ — мислеше си тя.

Веднъж мъжът ѝ рече:

— Джованино ме тревожи... не виждаш ли, че пак е неспокоен, както след боледуването?

Не, тя не виждаше нищо: чудеше се само как още не са забелязали нейното смущение.

— Не говори, не се смее, като че пак почва да го мъчи някаква натрапчива мисъл... Какво можем да направим?

Какво можеха да направят?

Един ден, на трапезата, Джованино съобщи:

— Заминавам за Аугуста.

„Ето спасението, това е спасението“ — помисли си тя, докато дукесата и Микеле възкликнаха:

— Пак ли? За да заболееш повторно? В този сезон!... Няма да те пуснем да мръднеш оттук!

„Това е спасението“ — мислеше си тя, но когато Микеле я запита: „Нали не бива да заминава?“, отговори:

— Не е разумно.

Той вдигна очи към нея. Не бяха се поглеждали отдавна. Тогава тя се изплаши: тези разширени, искрящи, страшни очи, очи на луд, ѝ казваха: „Значи, искате да ме подлудите?“

И той остана. Но сякаш подивя. Тя веднага забеляза лудостта му, защото бе насочена срещу нея. Той я отбягваше, не ѝ говореше. Когато водеха децата при него, отблъскваше ги, сякаш като се докосваше до плътта от нейната плът, докосваше самата нея. Налегна го ужасна мизантропия, не излизаше вече навън; един ден, когато насила го накараха да излезе, не се прибра. Завърна се на другия ден: не разбраха къде е бил.

Същия ден, призори, тя бе повикана от принцесата. Принц Джакомо беше вече в агония: заразената кръв бе покрила с рани цялото му тяло. Предишната заран, за голямо учудване на всички, той бе пратил да повикат Консалво. Искаше да направи последен опит, за да

го накара да се ожени; страхът от урочасване бе отстъпил пред властната потребност да си осигури потомство. Със своята суеверност, засилена още повече от болестта, той смяташе, че бракът е единственото средство да се отнеме тази злокобна сила на сина му. Като се ожени, като се настани в собствен дом, като разполага с една рента и зестрата на жена си, няма за какво да желае смъртта на баща си.

Консалво дойде веднага, запита загрижено за състоянието на болния и седна край постелята му.

— Повикахте, за да ти кажа нещо... — обясни принцът. — Време е да се ожениш.

— Мислете за здравето си, ваше превъзходителство — отвърна Консалво. — После ще говорим за тия работи.

— Не — настоя принцът. — Трябва да се ожениш сега. — Той не добави: „Защото аз вече умирам...“

Консалво сдържа жеста си на досада.

— Но от какво се боите, ваше превъзходителство? Че нашият род ще изчезне?... Не се съмнявайте... ще се ожения, обещавам ви... Но дайте ми малко време... Искате ли да ви дам писмено обещание за това? — добави той с усмивка. — Готов съм!... Доволен ли сте сега?

Болният помълча, после поде със задавен глас:

— Искам да не отлагаш... Това трябва да стане сега.

— Днес, веднага, още този час? — продължи Консалво със същия шеговит тон.

— Сега... или ще се каеш!

Той още по-трудно скри негодуванието си.

— Боже мой, защо сте се разбързали, ваше превъзходителство? Да не съм момиче, та да се страхувам, че като застаряя, няма да намеря кандидати? Аз съм едва на двацет и девет години; мога да чакам още, да направя сполучлив избор. По времето на ваше превъзходителство са женили младежите на осемнадесет години, а сега разбиранията са други. Не искам да кажа, че тогава са били лоши съпрузи и бащи, но според днешните разбираня, според моите разбираня, човек трябва да придобие голям житейски опит, да бъде в разцвета на живота си, тогава да създава поколение. Може би греша; но ако се ожения сега, уверявам ви, че ще направя нещастна моята другарка в живота и аз самият ще бъда нещастен. Ще съжалявам, ако ви послушам, ваше

превъзходителство. Бих изпълнил желанието ви, ако това не носеше твърде тежки последствия за мен и за други...

Докато синът показваше своето красноречие, принцът не пророни нито дума. Когато Консалво излезе, той се хвана за зънеца и зазвъни отчаяно; принцесата и слугите, които се завтекоха, го намериха в ужасно състояние. Блед, сякаш бе вече мъртъв, със схванати челюсти, стиснал завивките със съсухрените си ръце.

— Нотариуса! Нотариуса! Нотариуса! — скимтеше той.

При всяка дума на близките му, които го питаха какво му е и се опитваха да го успокоят, той скимтеше като бясно куче:

— Нотариуса!... Нотариуса!... Нотариуса!

Тереза го завари в това състояние. Той не се успокои, преди да дойде нотариусът. И тогава лиши от наследство сина си. Само в пристъп на гняв, за да си отмъсти, можеше да има сили да издиктува последните си желания. И като прекъсваше с дрезгави викове забележките на стария нотариус, който не вярваше на ушите си и се мъчеше да го вразуми и да предотврати това нечувано безобразие, той продиктува:

— Определям за универсален наследник на цялото ми имущество, на цялото ми имущество, моята дъщеря Тереза Уседа дукеса ди Радали... със задължението да постави пред презимето на синовете си моето фамилно име, наричайки ги Уседа-Радали ди Франкаланца... и така да бъде за цялото потомство, вовеки веков...

— Ваше превъзходителство...

— Пишете!... Завещавам на съпругата си Грациела принцеса ди Франкаланца моя наследствен дворец... с изричното задължение, изрично, пишете, с изричното задължение да живее в него само тя, докато е жива...

— Господин принц!...

— Пишете!... — И той продължи да диктува легатите на слугите, на роднините за оплакването, на църквите за литургиите, на свещениците за милостини; и нито една дума, нито един намек за сина. Заповяда погребението му да бъде извършено с подобаващи за името му почести, тялото му да бъде балсамирано; но докато изразяваше тези желания, гласът му постепенно прегракваше, жизнените сили го напуснаха: когато свърши, нотариусът помисли, че наистина е настъпил краят. Но тогава болният се съживи, взе листа, прочете го

дума по дума и го подписа. Когато бяха извършени и последните формалности, когато завещанието бе запечатано, това силно възбуждение изведнъж изчезна. Той бе говорил за собствената си смърт! Продиктувал беше последните си желания! Погрижил се бе и за погребението си! Той сам вещаеше злото си!

Не му оставаше нищо друго, освен да умре! Никой вече не можа да изкопчи от него дума: неподвижен, мрачен, той стисна очи и зачака.

Нотариусът вече бе изтичал при дука:

— Младият принц лишен от наследство! Изгонен от къщи! Универсален наследник дъщерята! Дворецът за мащехата!... Где се е чуло и видяло такова нещо?... Родът Франкаланца наистина ли е затрит?... Погрижете се вие!... Оправете този скандал!... Раздумайте този луд човек!...

През тези дни дукът имаше работа: тринадесетият парламент бе закрит, изборите — насрочени за 26 май. Решил да се оттегли, ако го назначат сенатор, той отново се бе кандидатира, защото това назначение се бавеше. И сред привързаността на старите му приятели, сред равнодушието и безверието на ония, които очакваха обещаната избирателна реформа, за да се отърват от него, неговата кандидатура се развиваше не по-зле от друг път: Джуленте, мислейки, че вече ще наследи мястото му, отново водеше борба за чичото. Въпреки заетостта си, щом чу тия вести от нотариуса, дукът веднага се завтече в двореца; но принцът бе заповядал да не пускат жива душа. Тогава той отиде да търси Консалво. По това време младият принц бе в Общината, където ръководеше съвещанието на инженерите, във връзка с новото начинание, което бе замислил: прокаране на големи водопроводи за снабдяване на града с вода. Щом чу, че го търси чичо му, той се извини на присъстващите и отиде да го приеме в кабинета си.

— Не знаеш ли какво става? — възкликна дукът тихо, но с важен и неспокоен вид; и му разправи всичко.

— Е добре? — отвърна Консалво, като сбърчи мустаци.

— Как така, „е добре“?... Иди да паднеш в краката му!... Искай му прошка!... Отстъпи и ти веднъж...

— Аз?... Защо? — И със загадъчна усмивка Консалво добави: — Може ли да ми отнеме онова, което ми се пада по закон? Не?... Тогава да прави каквото иска!

Чичото го загледа смаян, недоумяващ. Значи, е вярно? Този Уседа не прилича на всички останали! Когато другите се карат, нахвърлят се един срещу друг, погазват всякакви скрупули и закони, само и само да натрупат пари, той стои безучастен и се усмихва, като чува, че е лишен от наследство!

— Но ти не си даваш сметка какво губиш!... Завещава двореца на жена си, за да не можеш да стъпиш там!... Не разбираш ли това?... Не ти ли е мъчно?...

Консалво изчака чичо си да се изкаже, после отвърна:

— Свършихте ли, ваше превъзходителство?... Трябва да знаете, че законната част, сиреч една четвърт от имуществото, ми е достатъчни, дори излишна. Що се отнася до двореца... — той замълча, защото това наистина го бе засегнало дълбоко: принцът бе съумял да му нанесе удара — що се отнася до двореца, намират се и други къщи, пък с пари могат да се построят и по-хубави от нашата... А сега извинявайте, ваше превъзходителство, комисията ме чака.

Новината се разнесе из целия град. И висшите кръгове, и простолудието, всички в един глас упрекваха принца. Антипатия и омраза към сина, добре; но може ли да стигне чак дотам?... Душата — на бога, имота — на когото се полага!... Нима той бе забравил, че и старата принцеса, майка му, го мразеше, но въпреки това се бе отнесла към него както към любимия си син?... Такова нещо е възможно само в тяхната къща — в тая лудница! Бащата луд, и синът луд! Ала привържениците на младия принц възразиха:

— Виждате ли неговата безкористност?... За да се покаже човек с характер, за да не отстъпи, губи наследството и не го интересува нищо!

И ако всички, без изключение, порицаваха принца, то прислугата, приближените, блюдолизците бяха дълбоко покрусени. Родът Франкаланца затрит! Богатствата на дъщерята! Дворецът на съпругата! Нима настъпва краят на света?... И само един човек полагаше усилия да скрие своята радост: майката, дукеса Радали. По този начин в ръцете на първородния ѝ син се събираше огромно състояние! Малкият дук щеше да има несметни доходи. Ако Джованино не се ожени — а тя беше за това! — бъдещият дук ще има главозамайващо богатство!... Тя сякаш изпитваше вече това

главозамайване и не разбираше защо Микеле приема равнодушно това известие, защо ѝ казва:

— Мамо, не мисля за това... Мисля за Джованино... Не го ли виждате? Мрачен, мълчалив, понякога направо ме плаши...

Тя не виждаше нищо, беше сигурна, че Микеле преувеличава; в очите ѝ се четеше доволство, то личеше във всеки неин жест, във всяка нейна дума. А Тереза я гледаше недоумяваща. Само тя единствена не знаеше за завещанието на баща си. Не чуваше ропота на роднините, не разбираше хорските намеци. В гърдите ѝ гореше огън, скрит огън, който бавно я съсипваше... Защо не го остави да замине? Защо не отклони изкушението? А неговите очи постоянно ѝ казваха: „Значи, искате да ме подлудите?“

Притисната от тази трагична безизходност, която чувствуваше навред около себе си, тя не можеше нито да чуе, нито да проумее нещо. В някои моменти се молеше агонията на баща ѝ да продължи, защото само тази агония, този страх от смъртта я отклоняваше от парливата мисъл. Какво щеше да стане след смъртта на баща ѝ?... После, като виждаше жестоките мъки на принца, се обвиняваше за тази безчовечна молба...

Принцът бавно гаснеше сред проклетия и молитви, сред изблици на гняв и сълзи. Ту се страхуваше да остане сам, ту се вбесяваше, като виждаше здрави хора наоколо си. След като бе определил дъщеря си за наследница, отблъскваше и нея, защото сигурно и тя, заради наследството, се молеше той да умре по-скоро. Никой не смееше да му говори нито за завещанието, нито за нещо друго: за да му угодят, чакаха той самият да подхване някакъв разговор. Най-често вратата му беше затворена: никой не можеше да проникне до него.

И една нощ в дома Радали дотърча един слуга: принцът бере душа. Известието бе предадено на барон Джовани, за да предупреди брат си, който спеше със съпругата си.

— И какво да се прави?... Какво трябва да се направи? — мънкаше той съвсем объркан.

Най-сетне отиде да повика майка си. Дукесата се втурна в съпругеската спалня; при нейното внезапно появяване Тереза, която от дълго време не можеше да мигне, усети хлад по цялото си тяло.

— Баща ми? — изписка тя и се просна в леглото.

Дукесата разтърси дук Микеле, за да го събуди от дълбокия сън, и се завтече да търси успокоително. Притичаха и камериерката и дойката.

В съседната стая баронът стоеше като обезумял. Брат му го викаше, слугите, сновейки насам-натам припряно, му казваха: „Горкичката дукеса!... Влезте и вие, ваше превъзходителство...“, а той бе втренчил разширените си зеници в прага на семейната спалня, сякаш виждаше там нещо ужасно.

— Джованино? — извика внезапно дукът.

Той влезе. Тя бе просната на леглото, с разголени ръце, с обнажена гърд, златистите ѝ коси бяха разпилени върху възглавницата, устата ѝ — полуотворена, очите — обърнати.

— Помогни ми да я повдигнем...

Беше вцепенена като труп. Той я хвана под мишниците. Ръцете му затрепериха, сякаш ги бе допрял до огън. Тресеше се целият. Всички трепереха, защото нощта бе студена.

— Съвзема се — съобщи дукесата.

Тогава той се отдалечи, отиде в другата стая и застана до прозореца. След половин час излязоха и тримата: свекървата и съпругът подкрепяха Тереза. Микеле каза на брат си:

— Ти си легни... Студено е... Аз ще се върна веднага щом мога.

В дома на принца бяха всичките роднини. Консалво седеше в Жълтия салон с чичовците и лелите: при умирация бяха само принцесата и чичото дук. Тереза отиде и застана до мащехата.

— По-добре да свърши — казваха в Жълтия салон, — много се мъчи...

Консалво не продумваше. Изплашен, той мислеше за тази ужасна болест, която някой ден би могла да разяде, да разруши и неговото тяло, в този момент прациящо от енергия. Изтощената кръв на стария род след Фердинандо отнасяше още една преждевременна жертва, защото баща му беше едва на петдесет и пет години. Дали и той щеше да умре преждевременно, преди успеха, съсипан от тези ужасни болести, които отнасяха Уседовци в гроба твърде млади? Баща му би дал всичките си богатства, за да поживее година, месец, дори ден повече. Какво би дал той самият, за да тече във вените му силната и здрава кръв на някой прост човек?... „Нищо!“ Благодарение на тази изтощена и заразена кръв на стария род той беше това, което е:

Консалво Уседа, днес принц ди Мирабела, утре принц ди Франкаланца. Той чувствуваше, че на това историческо име, на тези звучни титли дължи мястото, което бе спечелил в обществото, че благодарение на тях му се откриват леко широки пътища. „Всичко се плаща!...“ — помисли си той; но по-скоро би дал всичко не за дългия и здрав живот на невзрачен плебей, а само за един ден върховна слава, изкупена с цената на всякаква болест... „Дори с цената на разума?“ Само тази мрачна заплаха, тегнеща над всички потомци от неговия род, го хвърли в ужас; ала веднага след това осъзна, че той притежава бистър ум, правилни критерии, остър поглед за нещата, и се успокои; ония глупаци, ония манияци, които се казваха Фердинандо и Еудженио Уседа, можеха да загубят разсъдъка си, но не и той, не, той не бе застрашен... Ала същевременно под влияние на тези мисли, на този страх той се осъждаше едва ли не строго за дългата борба, която бе водил срещу баща си. Упоритостта, непреклонността, която бе проявил, не е ли обезпокояващ признак, доказателство, че и той някога може да полудее като тях? Като се противопоставяше на заповедите на баща си, като го осъждаше заслужено, не би ли могъл все пак да има известна мярка, известна граница, да спазва приличие? Защо бе нужен този скандал? И дали няма да му навреди?... И в този миг беше готов едва ли не да иска прошка на умиращия, да отстъпи...

В стаята на болния четяха отпустителните молитви; принцът вече издъхваше. Пред гледката на смъртта страхът отново сви сърцето на Консалво. Сега той изпитваше състрадание към баща си, към всичките си близки. Чудаци, жестоки, тиранични, манияци: нима те бяха виновни за своите недостатъци? „Всичко се плаща!...“ и те заплащаха голямото име, разкошния живот, завидните богатства!... Ах, това изострено лице на баща му, този безжизнен поглед, това задавено хъркане!... Младежът подви колене, в душата му напирала чувства, които по-рано бе отричал. Той, който се бе надсмивал на религиозността на сестра си, обвинявайки я, че е лицемерна набожница, сега разбираше, че молитвите и вярата са убежище за нея. Коленичила, склонила ръце, неподвижна като надгробна статуя, тя нито виждаше, нито чуваше. Консалво ѝ завидя за тази сигурна утеха, към която тя можеше да прибегне в скръбта...

Свещеникът, който бдеше над агонизиращия, изведнъж вдигна ръце към небето. Чуха се риданията на принцесата, писъците на

прислужничките, въздишките на маркизата и на Лукреция.

Само Тереза не заплака; впрочем и дукеса Радали, и дона Фердинанда. Всички минаха да се поклонят пред трупа, целувайки му ръка. Жените, освен дъщерята и съпругата, бяха изведени навън. В Червения салон дукесата пак повтори: добре, че умрял, този нещастник, то неговото не било живот! Дукът с майордома и Бенедето Джуленте даваше необходимите за случая разпореждания, докато слугите затваряха всички прозорци, всички врати. Микеле се приближи към Консалво, стисна ръката му и промълви: „Кураж!...“ Той понечи да му отговори, но в същия миг чу глас:

— Ваша светлост...

Портиерът му правеше знак, че трябва да говори с него.

— Извинявай... — рече той на братовчед си и се запъти към слугата, мислейки, че оня очаква някаква заповед.

— Ваша светлост... елате тук — измърмори слугата, завличайки го в съседната стая с тайнствен вид, който в този печален момент се стори малко смешен на Консалво.

— Ваша светлост! — възкликна слугата внезапно с такъв изплашен глас, когато бяха вече сами, че младежът изтръпна от ужас. — Какво нещастие, ваша светлост!... Братовчед ви, баронът, деверът на дукесата...

— Джованино ли? — викна Консалво недоумяващ.

— Убил се, умрял!... Току-що; ей сегичка дойде камериерът на дукесата... Оставих го да чака долу... Застрелял се с пистолет... Искан да предупредя най-напред ваше превъзходителство... Трябва да пратим някого...

Въздишка на ужас и мъка се изтръгна от гърдите на Консалво. „Синът на лудия“, лудост, насилствена смърт!... Той тутакси се стресна, хвана портиера за лакътя:

— Никому нито дума, разбра ли?... Ще отида лично аз... Чакай, докато се върна... Не казвай, че съм излязъл...

Той чувствуваше, че трябва да направи нещо. И тъкмо това чувство, тази ясна представа, това бързо решение му доставиха истинско облекчение, вдъхнаха му увереност, сякаш се бе събудил от мъчителен сън и в същия миг разбираше, че е буден и в безопасност... За лудостта, за самоубийството на братовчед му причина беше и Тереза; той не знаеше до каква степен, но беше сигурен, че не само

наследствеността, не само болестта бяха разстроили ума на младежа. Следователно той трябваше да прикрие това самоубийство от Тереза, от семейството, от хората... И щом стигна в дома Радали, щом влезе в стаята, където трупът лежеше на земята, в краката на един диван, под някакъв трофей с оръжия, той веднага възкликна пред смаяната прислуга:

— Ах, тези проклети оръжия!... Мислел е, че пистолетът е празен... Бедният Джованино!... Какво нещастие!...

Никой не посмя да възрази. Преди да дойдат съдебните власти, той взе оръжието, което мъртвият бе стиснал, извади останалите пет патрона и отново го постави в ръката на трупа. Мировият съдия, научил току-що за смъртта на принц Джакомо, му каза опечалено:

— Господин принц!... Две нещастия в един ден!... Просто невероятно!

— Наистина невероятно... — потвърди Консалво с ясен глас, вече съвсем успокоен.

Това „господин принц“, което съдията произнесе пръв от всички, му напомни, че за него настъпва нова ера. Самообладанието, което проявяваше, съобразителността, с която бе прозрял веднага какво трябва да направи, го успокояваха: вече не се страхуваше, че ще изпадне в лудостта на Уседовци; от тях той бе наследил само богатствата и властта. Изпитваше не малко задоволство и от това, че успя да заблуди правосъдието.

— Нещастният ми братовчед — разправяше той на мировия съдия, — останал сам в къщи... А имаше слабост към оръжията... Помислил, че този пистолет е празен... Обаче, вижте, имало е само един забравен патрон...

[1] След мен и потоп! (фр.) — Б.пр. ↑

Цял месец двете дукеси бяха между живота и смъртта. Майката бе съкрушена от скръб, защото съзря в ужасното нещастие божия намеса. Бог бе допуснал тази смърт, за да може тя да осъзнае собствената си грешка, да прецени какъв голям грях е извършила, като е разлюбила и пренебрегнала този нещастник. Тя почти бе разчитала на неговата смърт, за да се възползува от това другият! Не се бе опомнила дори при първата заплаха, когато нещастникът беше с единия крак в гроба! И като застана пред окървавения труп, сякаш нечия ръка я повали: когато дойде в съзнание, сълзите ѝ вече не спряха; задушаваше се от плач, като гледаше мълчаливата безутешна скръб на другия си син. Що се отнася до дукеса Тереза, всички бяха изумени от необикновената душевна сила, която тя прояви в първите моменти. Тия нещастия, потопили в траур две семейства, засягаха най-вече нея, защото тя принадлежеше и към двете: въпреки това в първите часове, докато другите стояха обезумели, тя показва невероятна издръжливост. Това, че при вестта за смъртта на барона остана равнодушна, се стори на всички като нещо естествено, защото тя вече бе затворила очите на баща си и на душата ѝ тежеше по-голяма мъка. Само Консалво не можеше да проумее как това ново нещастие, станало с неочаквана бързина, това трагично съвпадение, което развълнува другите, не разтърси сестра му, не предизвика у нея нито един жест на изненада, като че тя го бе предвиждала. Откъсната едва от смъртния одър на принца, тя самата има сили да откъсне съпруга си и свекървата си от трупа на младежа, тя самата ги накара да напуснат дома и да се приютят с децата при Франкаланца. Цялата нощ бдя, без да плаче, бършейки сълзите на другите, наглеждайки ту мащехата, ту свекървата, ту децата и съпруга си. Едва с настъпването на деня, когато от „Сан Мартино дей Бианки“ долетя погребалният звън, тя сложи ръка на сърцето си и рухна.

Какво безкрайно милосърдие! „Само господ можа да ѝ вдъхне такава сила — казаха прелатите. — Всяка друга на нейно място щеше да бъде поразена веднага!“ А жените, слугите и бедняците

възкликваха: „Като си помисли човек, че само за два часа тя видя трупове на баща си и на девера си!... Наистина би могла да полудее!“ Дона Фердинанда, Лукреция и маркизата се редуваха край постелята на трите болни, защото и принцесата трябваше да остане на легло. Консалво седеше често при сестра си, правеше компания на Микеле; обаче вечер искаше да му донесат регистъра, открит за публиката в портиерната на двореца. Той сядаше да брои стотиците подписи, наредени в колона един под друг, и стотиците визитни картички, натрупани на два големи подноса; четеше всички траурни статии, завършващи обезателно с израза: „Нашите най-дълбоки съболезнования на опечаления син“, посланията на искрено съчувствие, изпратени от Общинския съвет, Търговската камара, политическите дружества. Тези хартии бяха документ и мярка за неговата популярност и за неговия авторитет, защото големи и малки, знайни и незнайни — целият град минаваше край голямата порта на двореца. След погребението, извършено с необичайна тържественост, той почна да приема. От два до шест денем и от осем до единадесет часа вечер салоните бяха претъпкани с хора: членове на управителното тяло, съветници, чиновници, префектът, генералът, полицейският началник, роднини, приятели, познати, най-различни почитатели, най-различни привърженици, представители на всички партии и на всички клиенти се нижеха непрекъснато. С подобаващ за случая вид всички наблюдаваха на това невероятно, двойно нещастие; той се впускаше да разправя подробно за болестта на баща си и „нещастния случай“, станал с братовчед му, но после, за да извади от неудобство хората, прехвърляше разговора на друга тема, питаше префекта и съветниците какво ново има в службата, коментираше с другите общите избори, новия успех на чичо си дука. Петнадесет дни след двете погребения той се завърна в Общината: не можеше да живее вече навън оттам, страхуваше се, че без него нещата ще се обърнат с главата надолу, нали бяха оставени в ръцете на Джуленте, който, като най-възрастен член на управата, бе натоварен да го замества.

Затънал отново в морето на обществените си задължения, той не мислеше за нищо друго дори когато се връщаше в двореца, когато обядваше, когато отиваше в леглото. Впрочем никой не го безпокоеше, болните постепенно се съвземаха, за тях се грижеха овдовялата принцеса, Лукреция, която бе много щастлива, че отново може да се

разпорежда в дома, и другите родственички, без да се смятат, разбира се, постоянните посетители — монсеньорите. Първа почна да става дукесата-свекърва; тя беше на малко повече от петдесет години, а приличаше на грохнала старица. Тереза обаче създаде по-големи безпокойства на лекарите; нейната упорита болест, подхранвана сякаш от някаква скрита отрова, още продължаваше, изчерпвайки силите ѝ. Лека-полека взе да се поправя и тя, ала в деня, когато се опита да стане, падна в несвяст. След това пак почна да се съвзема. Една заран, преди да излезе, Консалво мина да попита сестра си дали има нужда от нещо и завари при нея мащехата, дукесата и Микеле.

Щом той влезе, всички се обърнаха към него мълчаливи, сериозни. Главата на Тереза бе подпряна на цял куп възглавници, върху чиято снежна белота отслабналото ѝ лице изглеждаше като восъчно.

— Слушай, Консалво — рече сестра му бавно, с отпаднал глас, сякаш бе уморена, — седни за малко... Трябва да поговорим с теб.

Той седна и зачака.

— Слушай: говорехме за нещо, което те засяга... Нашият баща... ти знаеш, че нашият баща в момент на гняв... пожела... предпочете мен пред тебе... Аз не вярвам, че това е било неговото искрено желание... Ако бог не ни го бе отнел, той сигурно щеше да го промени... Аз казах на Микеле и на мама, казах откровено, че не мога да приема това, което съм добила при такива обстоятелства... — Тя замълча, после добави: — Кажете вие... не мога.

За момент настъпи тишина. Дукесата, с насълзени очи, клатеше жално глава.

— Защо да говорим за тия неща сега? — рече Консалво.

Той не се трогна нито от думите на сестра си, нито от отказа ѝ от наследството. Отдавна бе свикнал с мисълта, че няма да получи от баща си нищо друго освен законната част. По-скоро беше малко изненадан от великодушната безкористност на Тереза, която зет му и леля му одобряваха.

— Сега или друг път, все някога трябва да поговорим за това — обади се Микеле. — Аз и майка ми сме напълно съгласни с Тереза; не желаем да се възползуваме от това завещание, за да ти отнемем онова, което е твое... Ние сме достатъчно богати... ние сме много богати... и ще дадем... — Той извърна глава, за да скрие зачервените си от плач очи.

Дукесата хълцаше.

— Но защо точно сега? — повтори Консалво. — Ще има време... Лельо, успокойте се!... Добре, добре, благодаря ви... Вие знаете, че аз нямам такива предразсъдъци... искам да кажа, че за мене всички деца, били те синове или дъщери, първородни или... — И като забеляза смиреното, почти умоляващо изражение на старицата, той не довърши фразата. — Изобщо, щом Тереза се отказва от завещанието, ще разделим всичко по равно: съгласни ли сте?

— Да, както ти искаш...

Тереза, която до този момент седеше неподвижна, със затворени очи, сякаш се пробуди и поде:

— И още нещо. Блаженопочившият пожела също, пак в този момент на гняв... пожела да остави на мама тази къща... Но не е справедливо и ти... наследникът на името... единственият наследник на нашето име, да излезеш оттук...

Сега той се почувствува обзет от неизразимо вълнение: това беше задоволството, че ще възтържествува над бащината воля, гордостта, че ще може да остане в къщата на дедите си, страхът, че ще трябва да възмезди с нещо мащехата. Действително Тереза продължи:

— Мама се отказва от къщата... обаче ще вземе някой друг имот... или парична компенсация...

— За мен е все едно! — възкликна принцеса Грациела. — Аз желая всичко да стане доброволно, семейството ни винаги да бъде сплотено.

— Но, от друга страна — поде пак Тереза, — не бива и тя да напуска къщата на съпруга си... Ти ще ѝ отстъпиш едно крило до края на живота ѝ, дано е жива още хиляда години!... Но ти ще останеш собственик... — Тя замълча повторно. Сякаш беше на смъртен одър, сякаш душата ѝ се бе откъснала вече от света и тя диктуваше последните си разпореждания, за да осигури спокойствие, благоденствие, щастие на ония, които остават след нея.

Под влиянието на това великодушие и безкористност, проявени от всички, за да не остане назад от другите, за да не се каже, че тя пречи на общото споразумение, дона Грациела се бе съгласила на смяната: но нищо на света не би могло да я накара да излезе от двореца.

— Правилно... Добре — рече Консалво. — Благодаря!... Ще се разберем.

От този ден Тереза почна да се поправя по-бързо. Отвред в един глас я хвалеха за това, което бе извършила, за благородния отказ, направен по нейна инициатива и настояване. Лично епископът дойде да я навести, щом тя се почувствува в състояние да го приеме; и когато му целуна ръка разплакана, той ѝ рече:

— Научих, чадо мое. Бъди благословена сега и вовеки веков за доброто, което правиш.

Тя поклати глава и промълви:

— Това не е нищо! После го помоли и от името на свекървата и съпруга си да раздаде десет хиляди лири милостиня. Другите прелати вече бяха получили поръчение да четат литургии за упокоение душите на принца и на барона.

Семейство Радали бяха решили да напуснат двореца Франкаланца и да отидат в Тардария веднага щом Тереза се почувствува в състояние да понесе пътуването. От оня злокобен ден само Микеле бе стъпвал в къщата, опръскана с кръвта на брат му. Но за да се приготвят за заминаването, трябваше да отиде и една от жените. И понеже това беше тежко изпитание за майката, отиде Тереза с мъжа си. Изкачи стълбите, опряна на ръката му, но когато влезе в преддверието, бе принудена да седне и да помирише шишенцето с амоняк. Като се съвзе, стана и с някогашното самообладание извърши всичко, каквото имаше да прави. Стаите на покойния бяха заключени.

На другия ден заминаха за планината, където останаха през цялото лято и есента.

Междувременно Консалво се настани окончателно в бащиния си дворец. Като отстъпи на принцесата южното крило, той запази за себе си парадното, но само за приеми, а жилището си разположи на втория етаж. С мащехата нямаше почти нищо общо; хранеха се поотделно, понеже обядваха в различни часове, всеки си имаше лична прислуга и отделна карета. Налагаше се да се виждат от време на време във връзка с управлението на имота. Консалво не знаеше нищо за състоянието на дома, докато принцесата беше в течение на всичко; така че ако управителят искаше някакви разпореждания или пояснения, той оставяше това на мащехата. Не само че обществените дела го

привличаха повече, отколкото личните, но смяташе, че не си струва труда да се занимава с това, докато имуществото не е поделено.

Подялбата започна при завръщането на семейство Радали. Двете дукеси бяха вече напълно оздравели: свекървата беше още по-състарена, снахата беше бременна. Всички клаузи на договора бяха изготвени с общо съгласие, с оная безкористност, която те бяха проявили още в началото. Тереза пожела всички исторически владения да останат за брат ѝ, като се задоволи да вземе по-късно купените имения, някои ренти, капитали и кредити. В замяна на това Консалво поиска при това морално разграничение да се държи сметка за оценката на земите. Отказвайки се от двореца, принцесата взе стопанствата в Джибилфемпи и имотите в Олеастро, които струваха двойно повече.

Докато водеха преговорите, Консалво ходеше всеки ден при сестра си. И като придоби този навик, продължи да я посещава и после. В края на краищата той ѝ дължеше благодарност заради отказа, чрез който неговата част се бе удвоила. Но въпреки че се чувствуваше задължен, въпреки скръбта от траура, не можеше да се сдържа да не подиграва сестра си за нейната пламенна набожност, засилваща се от ден на ден все повече. Сега викарият, изповедникът и сестрите-самарянки почти се бяха преселили в нейния дом. Предмет на всички техни разговори бяха новите църкви „Мадона деле Салете“ и „Мадона дела Мерче“, чудесата в Лурд и в Долината на Помпей, дейността на мисионерите. Разпуснатите монаси-капуцини, обединили се отново напук на закона, бяха закупили една къща с дарения от вярващите: Консалво узна, че сестра му е съдействувала за това. Но нали по-рано тя смяташе за справедлив закона, с който се разтуряха тези братства? Как можеше да ходи да се моли всеки петък в капелата на Блажената Химена, където гореше вечното кандило, запалено за здравето на Джованино, след като тя самата беше отчасти причина за неговото умопомрачение и самоубийство? Дали знае, че момъкът се е самоубил, а не е умрял при нещастен случай?... Дали нейната упорита, непоколебима пред разочарованията вяра е искрена, или по-скоро това е една форма на наследствената мания в техния род? Консалво бе склонен да приеме това предположение, защото той не вярваше в нищо, защото нито един жест, нито една дума не разкриваха какво таи

в сърцето си сестра му. Когато за пръв път се осмели да ѝ подхвърли иронични намеци, тя му каза:

— Слушай, Консалво: всеки трябва да отговаря пред бога за своите деяния. Може би аз се измъчвам от твоя скептицизъм, но не ти го натяквам. Бих желала и ти да зачиташ също така моите вярвания, дори ако щещ, ги наречи моите суеверия. Много ли искам от тебе?

Той сведе глава преди всичко, защото нейното разсъждение беше правилно и освен това защото връзките на Тереза с клерикалния свят можеха да му бъдат полезни.

Наистина многоочакваният ден приближаваше: избирателната реформа беше на дневен ред; след нейното гласуване Камарата щеше да бъде разпусната. И сега той разбираше, че неговото избиране не е така сигурно, както му се бе сторило в първия ден, в Рим, при разговора му с депутатата Мадзарини и по-късно, в началото на кметуването му. Като се даде широко право на гласуване, като се пристъпи към избиране с обща листа, няколкостотинте избиратели на чичо му вече нямаше да могат да го изпратят в Камарата: необходими бяха хиляди. И ако той бе сигурен за града, не знаеше доколко може да разчита на селските секции.

Подушил накъде духа вятърът, старият лук вече разгласяваше между близките си, че щял да приеме място в Сената: сигурен, че ще бъде пометен като сух лист, той най-сетне се оттегляше благоразумно, преструваше се, че се отказва доброволно, за да не претърпи позорно поражение. И докато Консалво мислеше за своите работи, обезпокоен от тази промяна, от тази „морална революция“, която той бе желал, но която идваше малко рано, Джуленте не виждаше нищо, не разбираше нищо. Вървеше по петите на дука, сякаш той беше оня оракул от преди двайсет години, очакваше да го наследи, кълнеше се все още в десния център и в Кавур, беше сигурен, че новите избиратели ще турят крак на правителството на Възстановяването, като възвърнат умерения принцип. И като мислеше от сутрин до вечер за тия неща, оставяше управлението на дома все още в ръцете на жена си; а тя, оплела съвсем финансите, макар и да не казваше нищо за това, макар и да продължаваше да му се присмива, също очакваше да го избера, та да не трябва да му дава отчет, та да може и той да забогатее като чичо Гаспаре...

Консалво не се занимаваше с него: дотолкова го презираше, че понякога дори го съжаляваше. След като осъзна, че е необходимо да почне да действа незабавно, той ускори едно решение, което бе взел отдавна: да се откаже от кметската длъжност. Не само имаше нужда да бъде свободен, но трябваше да избегне и една сериозна опасност: ако продължаваше да седи в Общината, щеше да загуби спечеленото преимущество, да си напакости непоправимо. Наистина колата бе почнала вече да скърца. Неразумните разходи, направени от него, бяха изчерпали касата, последният баланс бе приключен със значителен дефицит, който той бе успял да прикрие с много хитрини; но положението беше вече неудържимо; трябваше или да се наложат данъци, или да се сключи заем, а той не искаше да пристъпва към подобни непопулярни мерки. Затова се хвана за първия претекст, за да се отърве. Общинската администрация обсъждаше още веднъж по какъв начин да събира акциза, защото системата на отдаване на търг не бе дала добри резултати. В частни разговори той заяви, че според него връщането към пряко събиране е грешка и затова трябва да се изправят недостатъците на сегашната система, а не да се отхвърля: пред съвета не гъкна, остави мнозинството да си каже думата. Мнозинството реши да промени системата. Същата вечер, като се прибра в къщи, той написа две писма: едното до префекта, с което си подаваше оставката; другото, колективно, до всички членове на управата, с което им известяваше, че „по причини на деликатност“ вече е подал оставката си в префектурата.

Гръм от ясно небе.

— Деликатност ли? — възкликна Джуленте, на когото всички други искаха обяснения. — Каква деликатност? Не разбирам!...

И цялото управително тяло вкупом отиде при него, докато мълвата се разнасяше бързо из канцелариите.

— Ще ни обясниш ли какво означава това писмо? — запита го Бенедето от името на всичките си колеги.

— Означава — отвърна принцът, гледайки разсеяно, — че не искам да упражнявам никакъв натиск и тъй като вашето гледище е противоположно на моето, за да ви оставя свободни, аз напускам.

— Но по повод на какво?... Да не би за акциза?

— За акциза, както и за други неща...

Като разбра, че тези хора са дошли да го накарат да си оттегли оставката, той им отне възможността да настояват. Каза, че от известно време бил забелязал, че по много въпроси, по стотици дребни ежедневни въпроси между тях вече не съществува предишното съгласие. И тъй като не можел нито да се откаже от своите разбирания, нито да ги наложи на другите, най-добре било да си отиде.

— Можехте да кажете това по-рано, а не да ни зарязвате на средата! Що за постъпка?...

Те долавяха смътно каква лоша шега им е устроил, в каква бъркотия ги оставя; само Джуленте продължаваше да настоява:

— Е добре, има начин да се оправи: ще преразгледаме взетите решения; Общинският съвет още не ги е одобрил; ще направим така, както искаш ти...

— Излишно е да настоявате — заяви Консалво. — Решението ми е окончателно. Съгласете се все пак, че не съм от желязо. Дълги години работих за моя роден град, сега имам нужда от почивка. Прочее време е вече да помисля малко за моите домашни работи, нали сега лежат на моите плещи... Благодаря ви за вниманието — съветниците обаче се пенявеха, — но, повярвайте ми, не мога. Никой човек не е незаменим; и вие имате толкова опит, колкото мен; оставям управлението в добри ръце...

Бенедето отиде при префекта, за да го накара да се намеси: напразно! Управителното тяло се събра в дома на Джуленте, за да реши какво да прави. Някои искаха да избягнат затрудненията и твърдяха, че с оставката на кмета трябва да последва и оставката на цялото управително тяло; но дали това няма да се изтълкува като дезертьорство? Няма ли да докажат по този начин своята некадърност, да потвърдят слуха, че са марионетки, които кметът разиграва както си иска?

— Това е измяна! — крещяха най-разгорещените. — Подла измяна! Оставихме се на този мошеник да ни изиграе!

— По-спокойно, за бога! — рече Джуленте. — Защо да е измяна?... Какъв интерес има той от това?

— Какъв интерес ли? — И тогава му изтърсиха право в лицето: — Нима не разбирате?... Не разбирате ли, че иска да стане депутат, и след като използва положението си, сега ни зарязва, защото вижда, че

колата скърца?... Защото сега си има друга работа, нали предстоят избори!

Той ту бледнееше, ту се оглеждаше слисан и все повече проумяваше нещата. Да, напоследък ясно бе разбрал, че и племенникът има амбиция да става депутат; но беше сигурен, че той няма да се кандидатира веднага, че ще му отстъпи на него поне първия път; и във всеки случай нима можеше да подозира, че ще го подхлъзне така, че ще го забърка в такава каша, оставяйки му в наследство данъци, дългове и омраза? Сега той не възразяваше на протестите и острите обвинения, които колегите му отправяха срещу бившия кмет. „Лъжа!... Измяна!... Мошеничество!... За тая постъпка заслужава нож!...“ — всички тези думи отекваха в главата му и той признаваше, че са справедливи, разбираше най-сетне, че този мошеник, въведен в политическия живот от него, му отмъква под носа дългоочакваното място, та на всичко отгоре за благодарност го и отритва. Ами дукът? Дукът, който толкова пъти му бе обещавал, че като се оттегли, ще остави политическото наследство на него?... Дукът, при когото той изтича, му каза:

— Вярно е, бях ти обещал моята подкрепа, но в друго време, когато не можех да предвидя сегашното положение... Сега, като се кандидатира Консалво, ти самият разбираш в какво трудно положение се намирам...

„Значи, е вярно? Значи, и той е изменник, по-голям и от племенника?“ — помисли си Бенедето, но гласно каза:

— На ваше превъзходителство е добре известно, че Консалво е от левицата, че принадлежи към Прогресивната асоциация, докато ваше превъзходителство...

— Ама ти още ли мислиш за десница и левица? — възкликна със смях дукът, който вече имаше в джоба си тържествено обещание за кресло в сената. — Не виждаш ли, че старите партии са ликвидирани, че има революция? Кой може да каже какво ще излезе от урните, към които са призовани плебеите? Това наистина е рискована крачка!... Ако аз се бях кандидатира — за да се оправдае, той най-сетне признаваше истината, — щях да претърпя неуспех!... А ти искаш избирателите да ме слушат? Подкрепата, която мога да дам, е чисто идеална... дори може да се окаже камък на шията, който ще удави кандидата.

Тогава Джуленте изтича при Консалво. Беше ужасно раздразнен; пред стареца не бе посмял да накърни някогашното уважение, но чувствуваше нужда да излее гнева си, да каже каквото се следва на онзи мошеник.

— Направи, каквото направи, за да постигнеш целта си, за да ме оставиш мене на топа на устата, нали?... За да ме съсипеш!... Да ми вземеш мястото!...

Консалво го изгледа с многозначителна усмивка, преструвайки се, че не разбира.

— Какво ви става? Успокойте се!... Аз не разбирам...

— Вярно ли е, че ще поставиш кандидатурата си?

— Може би, ако има вероятност да спечеля...

— А не знаеше ли... не знаеш ли, че мястото е мое? Че го чакам от толкова години? Че твоят чичо ми го бе обещал?

— Мястото! — възкликна Консалво все с това изражение на наивна изненада. — Какво място? При избирането с обща листа ще има не едно, а три места.

— И на това отгоре се смееш? Подиграваш ми се? След като ми взе мястото с измяна?

Усмивката изчезна от лицето на Консалво.

— Обръщам ви внимание, че сте възбуден и не мислите какво говорите.

— А, не мисля ли?

— Тук не се касае за места в партера, където сяда всеки, който си е купил билет. Аз не съм ви взел нищо по простата причина, че не сте имали нищо. Ако смятате, че ще спечелите, никой не ви пречи да се кандидатира. Ако на свой ред и аз съм уверен в това, и аз ще се кандидатирам. Нашето роднинство не е толкова близко, та да не се допуска кандидатурата и на двама ни. Между нас не съществува никакъв ангажимент; всеки е свободен да действа както си иска...

— И ти ли си свободен да ни зарежеш, като виждаш, че пропастта е зинала?

— Няма никаква пропаст. Само някоя и друга трудност, която трябва да се преодолее; сиреч отдава ви се случай да покажете вашето умение...

Кръвта нахлу в главата на Бенедето.

— Всичките сте от един дол дренки — кресна той неочаквано, — всичките сте подли мошеници!...

Консалво го изгледа кръвнишки. Изхили му се изведнъж право в мутрата, обърна му гръб и изчезна.

На излизане Джуленте не отвърна на поздрава на слугите, не чу какво му казваше майордомът. Като го видяха да изхвърква навън с пламнало лице и вдигнат юмрук, помислиха, че е полудял.

— Лъжци, лицемери, изменници!... — говореше той сам на себе си. — Революция! Рискована крачка! Ама те крачат уверено, нали? Оправи си своите сметки, сега подрежда племенника!... Рискована крачка!... Бурбонци до мозъка на костите! Трябваше да го обесят в шейсета година!... А аз, палячото, служих и на двамата!... Поднася поздравления на Франческо Втори, а сега се тика в левицата!... Палячо! Винаги съм бил палячо!

Остро, непоносимо, у него изведнъж се бе събудило съзнанието за унизителното положение, в което го бяха държали, за неблагодарността, с която му се отплащаха. „Нашето роднинство не е толкова близко!...“ — му бе тръснал оня гамен в лицето! Роднини? Че те били ли са някога роднини за него? Всичките, всички до един го гледаха отвисоко, като натрапник, като недостоеен за тях! Отначало го презираха заради неговите науки, тези невежи, за „неблагородната“ диплома, която получил: а единствено заради тях, само в тяхна полза той трябваше да упражнява професията си, за да им оправя мръсотиите — та старата, та принца, та Раймондо... „Че кои са те? Пасмина испански разбойници, забогатели от грабежи!... На мен ли ще предават фасони? Плюя аз на тях!“ Но всъщност той им бе служил, угодничесе им, ласкаеше ги; та какво друго бе правил, освен да възхвалява високомерието им, да насърчава щуротиите им, да одобрява мошеничествата им? „Палячо! Палячо! Винаги съм бил палячо!...“

Стигна в къщи, без да разбере откъм коя страна е дошъл. Дръпна бясно звънеца и влезе като обезумял. Лукреция, излегната в едно кресло, с ръце на корема, го погледна озадачена, после каза:

— Какво ти е?

Той застана отпреде ѝ с изхвъркнали от орбитите очи.

— Какво ми е?... Какво ми е? Това, че те са котило гадни изменници!

— Кои?

— Кой ли? Чичо ти, племенникът ти, роднините ти, това мръсно племе, проклет да бъде денят и часът...

Тя продължаваше да го гледа като странен и смешен предмет. Прекъсна го по-скоро учудена, отколкото възмутена:

— Какви дивотии говориш?

— Какво говоря ли? Това, което трябва да говоря! Да не искаш да ги защитаващ? Или и ти си им съучастница?

— Ти наистина си глупак! — възкликна тя и стана.

Тогава Бенедето излезе от кожата си. Дръпна я за ръката и кресна:

— Така ли?... Право казваш!... Глупак съм!...

И я зашлеви така силно точно по бузата, че плесницата изплющя като изстрел. Пусна я веднага и отиде да се заключи в стаята си.

Слугите, видели необичайното влизане на господаря, се бяха притаили да подслушват: никой не смееше да гъкне. След сцената камериерката надзърна два-три пъти през отворената врата да види какво прави госпожата. Тя стоеше неподвижна до прозореца, с подута и пламнала буза. И след един час пак беше в същото положение. После внезапно почна да се разхожда, зяпайки из въздуха, сякаш ловеше мухи, да се взира в земята, като че търсеше нещо загубено; спираше се изведнъж наред стаята, обзета сякаш от някаква мисъл, и пак се втурваше, като че преследваше някого. На слугите, които чакаха заповеди, отговаряше кратко, но не гневно. Лека-полека бузата ѝ спадаше и побледняваше; тя я попипваше от време на време.

Дойдоха да я питат:

— Да слагаме ли трапезата, ваша светлост?

— Почакайте — отвърна тя и отиде да почука на стаята на съпруга си.

Бенедето се бе проснал на леглото с разкопчани дрехи, главата му още гореше. Не каза нищо, като видя жена си. Лукреция се приближи и го запита:

— Как се чувствуваш?

— Добре — отвърна Джуленте, без да я погледне.

— Искаш ли да обядваме?

— Както кажеш.

— Или смяташ, че е рано?

— Както кажеш.

— Тогава мога ли да заповядам да слагат!

Той кимна равнодушно с глава. Лукреция нареди да приготвят трапезата. После се върна в стаята на съпруга си.

— Защо лежиш? Какво ти е?

— Нищо ми няма.

Бенедето стана и се тръшна в едно кресло. Разкайваше се за грубата си постъпка, но не даваше външен израз на това. Размишляваше непрекъснато за своето горчиво оскърбление, премисляше какви възможности му се откриват и не знаеше за какво да се залови.

— Какво решихте в Общината? — запита го отново Лукреция.

— Не знам нищо! — процеди той. — Не искам да слушам вече никого! Да вървят всички по дяволите!... Ако ми се мерне отпреде някой от твоите роднини, ще го изритам по стълбите.

— Имаш право — потвърди жена му.

Предишния ден, застанала зад вратата, тя бе доловила от разговорите на съветниците какво е погодил Консалво на мъжа ѝ; бе разбрала, че Бенедето не може да стане депутат. В първия момент у нея се надигна старата омраза към племенника ѝ, към тия Уседовци, които сякаш се бяха зарекли да я смажат и искаха да присвоят всичко. Но тя още не знаеше на кого да се сърди. Дали е виновен Консалво или по-скоро този глупак Бенедето? Вярно ли е това, което казаха съветниците? Дали дукът няма да оправи работата?... И нито разстроеният вид на Джуленте, когато той се прибра, нито жестоките му думи срещу Консалво и дука можаха да я убедят; може би той щеше да си говори цял ден на вятъра. Плесницата я преобрази. Като че размътеният ѝ мозък имаше нужда от разтърсване, за да почне да функционира правилно; тя веднага си рече: „Има право!“ През тия два часа, докато обикаляше из стаята като маймуна в клетка и поглеждаше към улицата, без да вижда, тя си повтаряше мислено: „Има право!... Консалво е виновен!... Виновен е чичо!... Искат да ме смажат!... Какво си въобразяват? Че са господари на всичко!...“

И сега, докато Бенедето изливаше всичко, каквото му тежеше на душата, тя току повтаряше:

— Имаш право! Имаш право!

През време на обедата и двамата мълчаха. Джуленте вкушваше едва ястията и оставяше прибора в чинията.

— Зле ли ти е?... Искаш ли нещо?... Искаш ли да си легнеш? —
Тя го обсипваше с какви ли не любезности и спираше да се храни,
когато мъжът ѝ не ядеше.

По едно време Бенедето стана. Наистина се чувствуваше зле,
съвсем разстроен, и отиде да си легне. Тя му помогна да се съблече,
оправи му възглавниците, свари му кафе.

— Да те оставя ли сам? Ще почиваш ли?

— Да.

Тя излезе. Едва затворила вратата, върна се отново, за да каже на
мъжа си:

— Не се тревожи! Няма да има само един депутат. Ще се
кандидатираш и ти. Ще видим кой е по-силен, той или ние!

Положението в избирателната колегия беше следното: крепостта на консерваторите-кариеристи, подкрепяли в продължение на двадесет години дук д'Орагуа, бе срината, Конституционната асоциация бе разгромена, Прогресистката се разпадаше, процъфтяващи и бойки бяха работническите сдружения, намерили най-сетне в гласуването оръжието, с което могат да се включат в борбата. Докато в буржоазната класа някогашните умерени, почитателите на Ланца и на Села, бяха принудени да се крият, новите фаланги избиратели говореха за големи свободи, за по-радикални реформи, за република и социализъм. Но тези думи можеха да изплашат страхливите прогресисти и да ги тласнат в редиците на консерваторите, да съживят агонизиращия умерен консерватизъм. Следователно най-изгодното място беше между прогресистите и радикалите. Консалво ди Франкаланца го зае незабавно. Записването му в партията на левицата, разривът му с чичото след „парламентарната революция“ в 1876 година оправдаваха ултралибералната програма, която той оповестяваше.

Щом напусна Общината, той започна подготвителна дейност извън града, в селските секции. Там, в низините, обикновените хора и селяните се събуждаха вече за политиката; съществуваха работнически сдружения, земеделски кръжоци, организирани и дисциплинирани демократични клубове, които трябваше да спечели на своя страна. Благородниците, буржоата, богатите бяха завладени веднага. Придружаван от приятели и почитатели, предложили спонтанно услугите си, той тръгна на обиколка в избирателната колегия. Кметът, първият богаташ или най-влиятелната личност даваше обед или прием в негова чест, като канеше и другите големци от селото. Не се говореше за изборите, но принцът, любезен с всички, се осведомяваше за нуждите на селото, изслушваше жалбите на всички, вземаше си бележки в едно тефтерче и оставяше хората очаровани от неговите вежливи обноски, смаяни от красноречието му и удовлетворени, сякаш вече бе написал декрета за построяване на железница, за поправяне на пътищата, за преместване на мировия съдия. Но след банкетата или

закуската, след като посещаваше шефовете, Консалво отиваше в седалището на народните сдружения. Там, в тези малки стаички със съмнителна мебелировка, където се тълпяха бедняци с мазолести ръце, започваше неговото мъчение. Без да слага ръкавици, той стискаше тези ръце, смесваше се с тези скромни хорица, сядаше между тях, приемаше почерпките, които му предлагаха, и нито едно трепване на мускулите му не издаваше страданието, причинено от тази близост и тези контакти. Подготвен предварително, той държеше дълги речи за нуждите на селото, за кризата на вината или цитрусовите плодове, за тежките данъци и обещаваше закони за закрила на земеделското стопанство, за намаляване на таксите, гарантираше възнаграждения и какви ли не други облекчения. Неговите възгледи бяха за прогреса, за „неспирния прогрес...“, но ако видеше на стените портретите на Гарибалди и Мацини, наблягаше върху необходимостта от „по-широки свободи, наложени от духа на времето“; видеше ли портретите на кралското семейство, признаваше, че трябва да се пристъпва „внимателно и предпазливо“. Почти винаги намираще някой, който да го развежда; ала понякога не можеше да срещне човек, който да го представи в най-непримиримите кръгове: тогава той се представяше сам, питаше за „господин председателя“, казваше, че минавайки оттук, пожелал да посети „това толкова заслужило за селото сдружение“.

Почти навсякъде печелеше симпатии и си обезпечаваше гласове. Самият факт, че дон Консалво Уседа, принц ди Франкаланца, ги удостоява с посещението си, предразполагаше тези бедняци в негова полза. Ръкуванията, фамилярните разговори, големите думи и обещания сломяваха съпротивата и на най-упоритите. Но все пак имаше мнозина, които се противопоставяха: тогава той постигаше успех, като всяваше разцепление там, дето преди е царяло съгласие. Цяла дузина дружества още в хода на събранието го избраха за почетен председател; той благодари за „високата чест, за която бих бил недостоеен, ако не трябваше да засвидетелствувам огромната си обич към трудещите се, чието благосъстояние, щастие и благоденствие са били и винаги ще бъдат цел на моя живот“. След официалните речи той добавяше: „Когато имате нужда от мен, когато дойдете в града, не забравяйте, че моят дом е и ваш...“

И все още не се говореше за избирането му. Като изчерпа тази първа точка от своята програма, той мина към втората — тоест

споразумяване с другите кандидати. За три места имаше дяла дузина претенденти; но като се оставят настрана смешните претенции, като тая на Джуленте, освен него оставаха още четирима сериозни кандидати: адвокатът Вада, който имаше много широк кръг привърженици и се представяше с „либерална“ програма без посочване на парламентарната партия; професор Лизи, бивш председател на Прогресистката асоциация и следователно с леви идеи; Джардона и Марчено, които бяха радикали. Консалво влезе във връзка с първия от последните двама, който беше по-умерен, и поиска да водят съвместна дейност. Нима разликата между разтегливия радикализъм на Джардона и неговия краен либерализъм е толкова голяма, та да не могат да се разберат? Въпреки това привържениците на Джардона поискаха открити изявления: той обеща да гласува за всички искани от партията реформи и най-вече за социалните. Отиде в техните среди и заяви: „Аз съм социалист. След като изучих Прудон, убедих се, че частната собственост е кражба. Ако моите деди не бяха грабили, аз трябваше да си изкарвам хляба с пот на челото.“ Все пак тези изявления не бяха напълно удовлетворителни. По-крайните радикали, които подкрепяха Марчено, се надигнаха срещу Консалво. После излезе някакво вестниче, „Пила“, което го взе на прицел, наричайки го „благородния принц, сир ди Франкаланца“; намекуваше за неговите роднини бурбонци и твърдеше, че един аристократ като него, потомък на Вицекралете, не може да бъде искрен, когато парадирва с толкова демократични убеждения. Тогава и той уреди издаването на един вестник — Нов избирател. Всички броеве, от първия до последния, бяха изпълнени с писания само за него, за неговите подвизи в Общината, за заслугите му, спечелили признателността на града. Ежедневниците също публикуваха хвалебствени статии за „младия патриций, демократ на дела, не на думи“.

След като се споразумя с Джардона, оставаше да избере между Лизи и Ваца, за да образуват тройката. Консалво искаше да застане с Ваца, защото той бе по-силен; но Джардона го заплаши, че ще осуети всичко, защото Ваца бил „съмнителен либерал“, най-умереният от всички и гледан с добро око дори от курията. Докато съюзът с Лизи, който се доближавал до техните идеи, бил нещо съвсем естествено. Консалво призна, че това е уместно. Споразумяха се, но всеки се залови да действа самостоятелно.

Законът за избирателната реформа още беше в Сената, а в къщата на принца вече всяка вечер се събираха хора: благородните роднини, общински чиновници, първоначални учители, адвокати, посредници, предприемачи — истински маскарад. Парадното крило бе отворено за публиката: Консалво не изолираше избирателите в тъмните стаички на администрацията, както бе правил чичо му; разтваряше широко вратите на благородническите салони — Жълтия и Червения, Залата с огледалата, Галерията с портретите. Всички бяха обзети от безкраен ентузиазъм: простите хорица, които идваха за пръв път в двореца и сядаха в атлазените кресла под втренчените погледи на Вицекралете, биха дали да ги нарежат на парчета заради този кандидат, който обещавахе златни гори, всеобщо и лично благоденствие на всеки отделен гласоподавател. Един земемер съчини брошура: *Консалво Уседа, принц ди Франкаланца, кратки биографични бележки*, и му я представи. Той поръча да я отпечатат в хиляди екземпляри и да се разпространи из цялата колегия. Не се притесняваше ни най-малко от смешните хвалебствия в тази неумела публикация, защото беше сигурен, че ако един избирател ще се смее, то стотина ще повярват сляпо като в догмите на вярата. Той бе изпълнен с дълбоко презрение към това стадо и жестока омраза към всеки, който се опитваше да му препречи пътя. Защото в действителност колкото повече се засилваше агитацията, толкова по-остри ставаха нападките на „Пила“; а и цял куп други вестници, вестничета и предизборни манифести, създадени, за да подкрепят кандидатурата на този или онзи, или просто да спекулират с любопитството на хората, които си пилееха париците за мръсна хартия, сутрин и вечер го нападаха и пишеха срещу него какво ли не. Пред хората той се смееше, но вътрешно се изяждаше от яд: ех, да можеше да запуши устата на тия памфлетисти, да ги натика в затвора, да ги прати на заточение! Най-дълбоко го засягаше (просто кръв капеше от сърцето му!) едно обвинение, което напоследък разпространяваха: „Избиратели, кандидатът, който ние ви представяме, няма нито имоти, нито титли, нито злато да подкупва съвестта на хората; но вие, граждани, ще докажете, че вашата съвест е ценно съкровище, което не може да се купи с шепа монети.“ Това беше лъжа, защото той не пилееше пари за нищо друго освен за печат, поща и файтони; ала това обвинение можеше да намери почва повече от другите, а той искаше да бъде избран заради доказаната си склонност

към политиката, заради културата, която се бе мъчил да придобие. После се сещаше, че се бе зарекъл да остане спокоен, да не обръща внимание на никакви приказки, свиваше рамене и овладяваше гневните си пориви, сърдитите си жестове: „Какво ме интересува, че ще ме изберат заради титлата и имота? Нека само да ме изберат!“ И когато приятелите му се ядосваха заради тези атаки, той им отвърщаше с усмивка: „Имат право! Най-голямата ми титла в избора е принц, сиреч пръв!“

Това, което той изразяваше с този каламбур, беше истина. „Принц ди Франкаланца“ — тези думи бяха паспортът, талисманът, откриващ му като по чудо всички пътища. Той знаеше, че тия изявления за демокрация не можеха да предизвикат негодувание у избирателите от неговата каста, защото те не вярваха, че е искрен и бяха сигурни, че в благоприятния момент ще застане на тяхна страна; но чувствуваше също така, че и обвиненията в аристократизъм не можеха да му навредят кой знае колко пред мнозинството от един народ, приучен от векове да раболепничи и благоговее пред господарите, едва ли не да се гордее с техния блясък и тяхната мощ. Според него добрият народ, който се бе оставял да бъде ограбван от Вицекралете чрез тежки данъци, сега бе покварен от фалшиви доктрини, от глупави ласкателства; той беше сигурен, че ако дръпнеше на четири очи някой от ония, които най-много крещяха „свобода и равенство“ и му кажеше: „Ако беше на моето място, щеше ли да викаш така?“, гордият републиканец здравата щеше да оплете конците. Въпросът е в това — казваха някои, — че не бива вече да съществуват такива привилегировани места. Но тогава Консалво се усмихваше снизходително. Дори и да се допуснело това, че всички социални различия могат да бъдат заличени само с един замах на перото, нима нямало да възникнат отново още на другия ден, защото хората по природа са различни и винаги, във всяко време, при всеки режим хитрият трябва да мами простия, смелият да изпреварва страхливия, силният да покорява слабия! И все пак той се огъваше, съгласяваше се, на думи, с всичко, което беше в духа на новите времена. Разгневените вестничета непрекъснато го жигосваха за „испанското“ му високомерие, за „вродената“ му гордост; на избирателите, които го наричаха „господин принц“, той постоянно повтаряше: „Аз не се казвам господин принц, а Консалво Уседа...“ Сега се стараше да се

освободи от всичко онова, което можеше да засегне чувството за човешко равенство, не говореше вече за „моите пътувания“ и „моите имения“, сякаш искаше да се оправдае за това, че притежава титла и богатства, сякаш се срамуваше от големия герб, забит над вратата, от пирамидата в преддверието, от портретите на дедите си, от толкова много петна, от толкова много доказателства за безчестие. Но той се държеше така само в дадени моменти пред искрените радикали, пред крайните републиканци; а в по-голямата част от времето знаеше, че има около себе си хора, които смятаха, че като го наричат „принце“, като се движат с него, и те участвуват по някакъв начин в неговата слава.

Съсипваше се да прави визити, да пише писма, да разпраца изборджии, да ръководи заседанията на комитета. Нощем се мъчеше да заспи, ръката му гореше от допира с толкова мръсни, потни, груби, мазолести ръце, съзнанието му се измъчваше от тревогата дали ще успее? Дали ще спечели? В някои моменти изпитваше дълбока и твърда увереност: правителството беше на негова страна; Мадзарини, дошъл на власт и станал министър на Обществените строежи, му бе изпратил от Рим копие на всички писма, с които го препоръчваше на префекта. Но той не се задоволяваше само да спечели, искаше блестяща победа, искаше да бъде пръв между избраните, цялата колегия да гласува единодушно за него. Спогодбата с Джардона, разбира се, му беше полезна, но тая с Лизи може би беше грешка. Докато положението на Ваца беше много стабилно, мнозина твърдяха, че той щял да спечели пръв; навсякъде събираше привърженици и особено клерикалите, без да го подкрепят открито, действуваха в негова полза, подмолно, но много резултатно. Голяма грешка направи, че се отказа да се съюзи с него и предпочете Лизи; за да поправи грешката си, за да се възползува от подмолната дейност на клерикалите, Консалво намисли да се обърне към сестра си. Не беше я виждал отдавна, но знаеше, че нейният строг, почти суров живот, пълното отказване след траура от всякакви светски занимания и удоволствия, безпримерното ѝ благочестие ѝ бяха спечелили още повече благоразположението на монсеньорите.

И така той отиде при нея. В момента, когато влизаше в салона, дочу някакъв писклив глас, който казваше:

— Потвърдих го пред всички и няма да се уморя да го повтарям! Да загине Самсон и всички филистимци с него!

Това беше леля Лукреция. Той се спря да слуша.

— Простете ми, ваше превъзходителство — отвърна кротко Тереза, — но да говорите така срещу собствения си племенник...

— Племенник ли?... Какъв племенник? — закряка лелята. — Кой му позволява да се държи така с мъжа ми? Каквото повикало, толкова се обадило, казва поговорката! Бенедето няма да спечели, но и той няма да успее: ще видим ние тая работа! По-скоро се чудя на онзи глупак монсеньора...

— Лельо!

— На оня дърт глупак монсеньора, дето не иска да подкрепи мъжа ми. Вместо да върви по гайдата на Ваца, би трябвало да поддържа Бенедето, който винаги е бил умерен и следователно по-близко до клерикалите! А още повече се чудя пък на теб, че не искаш да продумаш една думица за свако си!... Ама аз ще говоря с него! Имам език и мога да говоря сама! Ако всички изоставят Бенедето, аз съм насреща! Аз няма да го изоставя! Само него имам на света!... Ти разбираш ли, че от тях се разболя, боли го черният дроб? Искат да го уморят, тези изедници! Но който се смее последен, най-добре се смее!

Консалво влезе, едва сдържайки смеха си. Щом го зърна, Лукреция скочи.

— Сбогом, имам работа — рече тя на племенницата си; и без да погледне Консалво, сякаш не го бе забелязала, мина край него изпъчена и горда и повтори натъртено: — Който се смее последен, най-добре се смее!

Консалво прихна от смях.

— Тая луда се заяжда с мен!... Какво искаше? Какво са я прихванали?

— Горкичката, недей я напада така — отвърна Тереза с милозлива снизходителност.

— Добре, че ти не я оправдаваш! Да не иска за черните очи на мъжа й да се откажа от бъдещето си? Сега изведнъж пламнала от любов по този съпруг, дето по-рано презираше!... — Тереза не отговори; само махна с ръка в знак на дълбоко съчувствие. — И какво искаше от теб? За изборите ли ти говореше?

— Да.

- Искаше твоя глас, ха-ха-ха!
- Не, мислела, че мога да ѝ бъда полезна с нещо.
- А ти какво ѝ отговори?
- Че не мога да ѝ помогна.
- А на мен? — внезапно попита Консалво.
- На никого, братко мой!... Аз не се занимавам с такива неща.
- А твоите монсеньори? — възкликна той със смях.
- Не говорим за такива неща нито аз, нито те.
- Тогава за какво говорите, я ми обясни?

При този насмешлив тон на Консалво дукесата притвори за миг очи, сякаш да събере сили, за да посрещне смело нападките, да се помоли за неверника.

— Тези дни говорим за едно велико чудо, което господ е проявил. Не си ли чул за Рабинята божия?

Той беше подочул случайно за някакво си мнимо чудо, станало с една селянка от Белпасо. Без да дочака отговора му, Тереза продължи:

— Тя е бедно селско момиче, което живее с родителите си в една къщурка сред подето на Белпасо. Винаги е била дълбоко вярваща, а от известно време у нея се проявяват признаци на божията милост. Всеки петък, след като се е молила три часа на колене, по тялото ѝ се появяват раните Христови: плътта ѝ ухае на тамян, а от устата ѝ...

— И ти наричаш това признаци на божие то милосърдие? Това са истерични явления!

Тереза помълча малко с израз на такова снизхождание, каквото се проявява към нещастните невежи.

— Ако това са истерични явления, лекарите щяха да я излекуват. Обаче никой от лекарите, които са я преглеждали, не е могъл да обясни тези признаци; нито едно от техните така наречени лекарства не ѝ е подействувало.

— Значи, са викали некадърни лекари...

— Не, най-прочутите!... На челото ѝ се явява червено петно във форма на кръст, а на гръдния кош — фигура на крин... — Тя сниши глас и добави: — Негово преосвещенство ще отиде да я посети.

— Ще види ли и гръдния ѝ кош?

Тя се отдръпна рязко, в очите ѝ проблесна презрителен упрек.

— Консалво! Знаеш, че ме боли, като те слушам да говориш така...

— Хайде де! Не може ли човек да се пошегува?... Но ти сериозно ли вярваш на тия неща?

— Вярвам — отсече тя.

Той я погледна. Искаше да ѝ каже: „Кого заблуждаваш?... Да не си се побъркала като всичките ни роднини?...“ Но не беше дошъл за това.

— Значи, не говорите за изборите?

— Не. Това са въпроси, които аз не разбирам; пък и църквата не участвува в тези борби.

— Нито избрани, нито избиратели, така ли? И все пак твоите духовни бащи здравата са се разтичали заради някакъв си адвокат...

— Светият отец е запретил на католиците да се отправят към урните като партия...

— Аха!... Значи, знаеш, че има разлика между организирана партия и отделни граждани?

— Не е трудно да се разбере.

— Добре, добре!... А като отделни граждани какво правят католиците?

— Понякога подкрепят този, който се доближава повече до тях...

— Сиреч?

— Който вярва.

Тези две думи означаваха: „Ти не си между тях; ето защо не мога да направя нищо за теб.“ Но Консалво, който се правеше на наивник, възрази:

— Който вярва в какво?

— Преди всичко във вечните принципи на истината.

— И още?

— В тържеството на църквата!

— И ти ли вярваш? — поде Консалво, готов да протестира, да ѝ каже какво мисли на тая глупачка. Но пак се въздържа. Какво го интересуваха тези глупости? Важното беше да разбере дали трябва да се откаже окончателно от нейното застъпничество. — Аха, прекрасно! — продължи той с друг тон. — Тържеството на църквата!... Но над кого трябва да възтържествува тя, я да чуем?

— Над своите врагове и гонители.

— Кои са те? Къде са? В Италия? Във Франция? Я да чуем: какво трябва да направим? Да върнем Рим на папата, така ли? Да му

дадем цяла Италия, целия свят? Да чуем, да се обясним веднъж завинаги, за да знаем как да се оправим, да видим до каква степен можем да се разберем...

— Няма смисъл да говориш с такъв тон — отвърна тя сериозно.
— Рано или късно законното право ще възтържествува.

— Как? Кога? Къде?

Тя вдигна глава и притвори очи да се вдъхнови:

— Ще се роди велик монарх, пряк потомък на свети Луи от Франция, и ще се нарече Шарл. Той ще направи от Европа седем царства и отново ще постави Светия отец на престола на свети Петър...

Сега вече Консалво не можа да сдържи смеха си.

— Ха-ха-ха!... Точно Шарл ли трябва да се казва? А защо не Филип, Игнатий, Епаминонд?... Но ти откъде научаваш подобни глупости?

— Какво те интересува, щом са глупости?... Боли ме, че ти се подиграваш с това... Много пъти съм ти казвала, че всеки си има свои убеждения...

— Да! Да!... Но от кого си научила точно това? Откъде си разбрала, че ще станат всички тези велики събития?

Тя протегна ръка към една етажерка, пълна с книги, и взе оттам някаква книжка с черна кожена подвързия и позлатени ръбове. На титулната страница Консалво прочете: *Освободена Европа или Тържеството на Христовата църква над всички узурпации и ереси. Отгласи на Пророците и на Светите отци...* Той изведнъж извърна глава, щом чу камериера, който известяваше от прага, повдигайки завесата:

— Отец Джентиле, ваше превъзходителство.

Влезе висок, слаб поп със силни очила върху клюнестия си нос.

— Моят брат, принц ди Франкаланца — представи го Тереза. — Отец Антонио Джентиле...

Попът се поклони дълбоко. Консалво го измери от главата до петите. Сега пък друг! Тази къща се е превърнала в попско свърталище!

— Отецът има добрината да ръководи възпитанието на моите деца — добави Тереза, обръщайки се към брат си.

— Много съм щастлив, че мога да бъда полезен на госпожа дукесата — отвърна духовникът.

— Вие не сте ли сицилианец? — запита го Консалво, колкото да каже нещо, за да не помислят, че бяга веднага; но гореше от нетърпение да се измъкне, защото съзнаваше, че е загубил доста време.

— Не, господине, римлянин съм — отговори отецът.

— Отдавна ли сте между нас?

— Само от няколко месеца.

— Приятно ми беше... — рече Консалво и стана.

Попът скочи и пак се поклони. Тереза му се извини и тръгна да изпрати брат си.

— И така? — продължи Консалво. — Какво трябва да се направи, за да се получи подкрепата на госпожа дукесата?

— Но аз не мога да помогна с нищо! — възрази Тереза със сдържана усмивка.

— Трябва ли човек да се закълне във вярност към Шарл, към Великия монарх?... Няма ли друг изход?... Но нали той още не се е явил? Хайде, довиждане!... А този пък откъде го улови? Кой е той?

— Един от най-образованите отци в Йезуитския орден...

„Загубено време! Загубено време!“ Не можеше да се измъкне нищо от тия Уседовци! Най-добрите, ония, които изглеждаха най-мъдри, изведнъж показваха, че са луди като другите! Тая пък сега събираше в къщата си езуити, вярваше в глупави пророчества, в мними чудеса, станала беше сляпо оръдие в ръцете на поповете! Какво беше останало от някогашната изящна, мила и поетична девойка, състрадателна, но не суеверна, благочестива, но не заслепена? И физически бе станала неузнаваема — напълняла, загубила стройната си осанка. Ето че лудостта бе обзела и нея, приела бе религиозна форма, превърнала се бе в истеричен мистицизъм! С всички ставаше така, с всички!... Той смяташе само себе си за мъдър, силен, разсъдлив, незасегнат от наследствения недъг, господар и съдник на себе си и на другите... И когато в Държавния вестник бе публикуван декретът за закриване на сесията, той се впусна стремглаво в борбата.

Домът му се превърна в пазар, в истинско тържище: денем и нощем влизаха и излизаха делегати, слезли от селските секции, и избиратели от града, които спореха, пазаряха се, крещяха с шапка на главата и бастун в ръка. И колкото повече хора идваха, толкова повече той канеше: по негова заповед изборджиите влачеха горе гласоподаватели от всички класи — бакали, писари, разсилни, гостилничари, бръснари и още по-низши — слуги, миячи, хора от най-долните слоеве, които затова, че бяха сложили подписа си пред нотариуса, държаха в своите ръце частица от върховната власт; привлечени от марсалата и пурите, от любопитството да влязат в двореца на Вицекралете, те идваха изпълнени с гордост, че отведнъж са станали важни личности. Той стискаше всички тези ръце, посрещаше всички тези хора с едно „благодаря за подкрепата“ и наляво и надясно говореше на „вие“; а те излизаха оттам очаровани, ентузиазирани и току разправяха: „А викаха, че бил горделив! Такъв любезен господин!...“

Една вечер, когато обикаляше салоните, Консалво зърна непознато лице, което все пак приличаше... на кого?... На Балдасаре, неговия някогашен майордом! Но бакенбардите бяха изчезнали и вместо тях на лицето на бившия прислужник се открояваха два големи мустака, вапсани като ботуши.

— Благодаря за подкрепата — каза Консалво и му стисна ръка.

— Няма защо!... Дълг! — измънка Балдасаре.

След като бе напуснал дома на принца, майордомът се бе впуснал в политиката, прегърнал беше демократичните идеи и сега бе председател на едно взаимоспомагателно работническо дружество. Понеже младият принц — Балдасаре все още наричаше така някогашния си господар — се представяше в изборите с демократична програма, той бе убедил своите сподвижници да го подкрепят; затова влизаше в двореца, който бе напуснал като слуга, като важна личност с голям капитал от гласове. Седнал в едно от ония атлазени кресла, които някога поднасяше на господарите, той се оглеждаше наоколо и слушаше с присъщата си тежест, станал още по-сериозен и достолепен с възрастта. Един селски кмет, който седеше до него, му каза:

— При нас успехът е сигурен. А тук, професоре, как вървят нещата?

— Превъзходно! — отвърна Балдасаре и тръсна глава.

Тази вечер членовете на комитета докладваха имената на спечелените за принца избиратели, които бяха вписали в избирателните списъци. Някогашният слуга се приближи към Консалво.

— Господин принц — от демократичност вече не го наричаше *превъзходителство*, — нашето дружество записа около петдесет избиратели. Всичките са наши!

— Благодаря ви; не зная как да ви се отблагодаря.

— Моля ви се, няма защо: това е мой дълг! Сигурно ще спечелим! Победата е наша!

— Приемам от сърце любезното ви пожелание.

И като забрави обидата, която му бе нанесъл покойният принц, Балдасаре направи всичко възможно, за да обезпечи триумфа на младия принц, с една дума — стана един от неговите адютанти. Той рапортуваше на Консалво, получаваше инструкции от него и на свой ред му даваше съвети, нямаше вече господар и слуга — те седяха един до друг на една и съща маса, принцът подаваше хартия и писалка на някогашния си прислужник, говореха си на „вие“, като че бяха двама дипломати, водещи преговори.

През, това време борбата се изостряше. Консалво направи опити за сближение с клерикалните водачи, но те отговориха, че съюзът му с Лизи и Джардона отнема всякаква възможност за споразумяване. Джуленте се задушаваше. За да спаси Общината, той бе принуден да увеличи старите данъци и да наложи нови, да уволни чиновници, да зареже недовършените строежи, да намали всички разходи; и срещу него, се надигна всеобщо недоволство поради омразните данъци, поради скъперничеството, превърнато в система. Въжделенията му за политическото наследство на чичото и чернодробното му заболяване го правеха смешен в очите на хората; а жена му окончателно го проваляше, като изтъкваше неговия патриотизъм, за който по-рано го подиграваше: „При Волтурно насмалко да си загуби единия крак!...“ и ходеше да пита всички — продавачите по магазините, амбулантните търговци: „Вие избирател ли сте?... Тогава идете да се запишете в списъка...“ Най-сетне тя му бе предала семейната каса, в която бе зинала бездна, по-голяма, отколкото в общината.

Ала другите кандидати не се отказваха от борбата, най-заstraшените бяха най-упорити, прибегваха до всички средства,

водеха пазарлъци за гласовете, разпространяваха злостни обвинения срещу щастливите си съперници, особено срещу принца: „Ние нямаме племенници, възпитавани от езуити, нито чичовци кардинали на светата църква, нито роднини реакционери; не разчитаме на всички партии — от благородниците до негодниците!...“ Консалво не им обръщаше внимание, тичаше в провинцията, връщаше се в града — разширяваше кръга на своите привърженици. От своя страна пратениците на Балдасаре проповядваха по кръчмите демокрацията на принца, плащаха пиенето на всички, които обещаваха да гласуват за него. Но една вечер спорът между неговите защитници и опозиционерите, които наричаха принца Рабагас, езуитин и предател, завърши зле. От думи минаха към дела — полетяха столове и бутилки, лъснаха ножове, чуха се ужасни заплахи. Тогава Консалво се обърна към старите си приятели, с които някога бе гулял по кръчмите и публичните домове: подозрителни мутри, бледолики развратници с дълбоки белези по лицето застанаха на стража пред двореца, за да охраняват негова милост; пръснаха се по всички съмнителни места, за да заплашват и всяват страх... „Кандидатът на Франческо II е пуснал мафията из цялата колегия, за да сплаши честните граждани“ — разобличиха го противниковите вестници. Но в стихията на борбата и най-жестоките обвинения вече не оказваха въздействие, хората си ги обясняваха с партийната омраза, със злобата на ония, които виждаха, че губят почва под краката си. В устата на всички беше името на Франкаланца, никой вече не се съмняваше в успеха на принца. А той подготвяше предизборната си реч.

Големи многоцветни афиши, разлепени из целия град, известиха за събитието: „ПРЕДИЗБОРЕН МИТИНГ. Граждани, в неделя, 8 октомври 1882 година, в 12 часа по пладне, в Гимнастическото игрище (в бившия манастир на отците бенедиктинци) принц ди Франкаланца ще изложи своята политическа програма пред избирателите от 1-ва колегия.“ Следваха подписите на избирателния комитет: председател — един стар съдия, вече в пенсия, гледан с добро око от всички партии и тъкмо затова поставен на това място от Консалво; после шестима подпредседатели, повече от петстотин членове, осем секретари, двадесет и четирима подсекретари.

Произнасянето на реч-програма беше нововъведение. Не можеше вече да се правят избори тихомълком, по домашному, както по времето на дук д'Орагуа: всеки кандидат трябваше да се представи на избирателите, да им даде отчет за своите политически убеждения, да обсъди въпросите на деня. „Поне е сигурно, че в Парламента ще отидат само ония, дето умеят да говорят!...“ Но да видиш как принц ди Франкаланца държи реч наред площада като някой шарлатанин... това наистина беше рядко зрелище! Другите кандидати държаха речите си в театрите, но речта на Консалво се очакваше с такъв интерес, за нея валяха толкова искания за места, пристигаха от провинцията толкова депутации, че никой театър не би могъл да ги побере. Гимнастическото игрище — сиреч вътрешният двор на манастира „Сан Никола“, голям колкото площад, със своите сводове, колони и тераси имаше до известна степен амфитеатрално разположение: това беше най-обширното, най-достойното и подходящо място за великото събитие. И освен това Консалво, който всъщност го бе избрал, имаше някакво свое намерение.

Той лично отиде да ръководи украсата. Но докато декораторите подреждаха знаменца, бръшлянови гирлянди, драперии и портрети, принцът се оглеждаше слисан, внезапно обзет от спомените от детството. Огромният и богат манастир — обител на веселите отци-благородници, колеж на младежите-аристократи — беше неузнаваем. Безкрайните му коридори бяха изчезнали, преградени със стени и вратички, те бяха превърнати в учебни зали и кабинети; трапезарията, превърнатата в рисувадна зала на Техническия институт, бе задръстена с триножници, украсена с гравюри и гипсови фигури; нощният параклис — пълнен с корабни пособия; над вратите на стаите на мястото на големите картини имаше надписи: ПЪРВИ КЛАС, КАНЦЕЛАРИЯ, ДИРЕКЦИЯ. Долу, в двора, складовете бяха превърнати в казарми. Войниците и учениците, минавали последователно отгук след 1866 година, бяха опустошили манастирските дворове, изпотрошили столовете, разбили балюстрадите; стените бяха пълни с неприлични рисунки и думи, мастилниците, запокитени в изблик на яд или радост по време на изпитите, бяха оставили навсякъде големи петна от мастило.

Сега, пред това опустошение, Консалво си помисли със съжаление за гибелта на монашеския свят, която някога бе наблюдавал

с голям възторг. Но тогава — спомни си той — беше на петнадесет години и гореше от нетърпение да заеме мястото, което го очакваше в обществото. Ако тогава му бяха казали, че един ден ще се върне в „Сан Никола“ да говори за социалното равенство и светската мисъл!... Не, той не можеше да свикне с този демократичен идеал, срещу който се бунтуваше неговото възпитание, неговата кръв дори. Тук, в „Сан Никола“, може би много повече, отколкото в родния си дом, той бе надъхан с аристократично високомерие, бе приучен да се смята за човек от друго тесто... Къде беше неговата стая? Потърси я из новициата, но не можеше да я намери. Може би там, гдето имаше надпис: КАБИНЕТ ПО ФИЗИКА.

Един пазач го развеждаше и разказваше за славното минало на манастира — какви разкошни празненства, какви богати угощения, какви благородни отци! И като сочеше сегашните руини, той се вайкаше горчиво:

— Тук живееха послушниците, все синове на големи благородници: ех, хубави времена! Сега идват тук синовете на обуцарите!

Щом този бедняк говори така за една реформа, от която се възползват равните нему — значи, престижът на аристокрацията и богатството наистина е вечен... Консалво искаше да отговори: „Имате право...“, но шумът на чуковете, долитащ откъм игрището, му напомни, че трябва да крие чувствата си, да играе ролята, която бе поел. Тук, сред тези стени, той бе застанал в партията на *плъховете*, на които брат Кола искаше да отреже опашката; дали някой няма да го обвини за това далечно минало?... Ами! Кой ще помни лудориите на едно момче! Джованино е мъртъв, не може да се върне от оня свят, за да го разобличи! Пък и кога?...

Междувременно пригответленията завършваха; в неделя всичко бе готово за митинга. Игрището имаше величествен вид. На арената бяха наредени две хиляди стола и пак оставаше свободно място за правостоящи зрители. В южната страна на портиката, запазена за президиума и представителите на дружествата, бе поставена дълга маса с кресла, а отстрани до нея — малки маси за пресата и стенографите. Останалите три страни бяха за поканените — управници, дами, най-различни представители. Терасата, както арената, бе оставена за обикновените зрители: за да се запазят хората

от слънцето, бяха опънати големи сенници от трицветен муселин. На всяка колона бяха забити по две кръстосани знамена, в средата на които бе поставен по един портрет: отдясно и отляво на балюстрадата, от която щеше да говори кандидатът, бяха Умберто и Гарибалди; после Мацини и Виктор Емануил; после Маргерита и Каироли и така до края бяха наредени Амедео, Биксио, Кавур, Криспи, Ламармора, Ратаци, Бертани, Чалдини — савойците и гарибалдийците, монархията и републиката, десният център и левицата.

Тълпата почна да се блъска още от десет часа, но вратите бяха завардени от най-яките членове на комитета, които се разпознаваха по една голяма трицветна кокарда, закачена на гърдите. Долу, във външния двор, около своите знамена и емблеми се събираха политическите дружества, за да посрещнат кандидата и да го придружат до игрището. С най-многобройните дружества една след друга пристигнаха три духови музики, влачейки след себе си тълпа любопитни; и врявата стигна до небесата; потоци хора напиреха от разтворената врата на главното стълбище. Инструментите на музикантите проблясваха на веселото есенно слънце, плюмажи и знамена се поклащаха от вятъра, стените на манастира бяха празнично облечени в многоцветни афиши.

Балдасаре, в редингот, с цилиндър, с една кокарда, голяма колкото воденично колело, сновеше нагоре-надолу, потен, задъхан както преди двадесет и осем години, когато подреждаше аристократичния церемониал на погребението на старата принцеса. Но тогава той беше платен слуга, а сега — свободен гражданин, който участвуваше в един демократичен *метинг* и оказваше подкрепа на принца не за пари, а за една идея. Тълпата искаше да влезе на всяка цена, а той, вдигнал ръце, казваше:

— Малко търпение, драги господа: има време... остава още един час...

Мигар бе възможно да пусне пълчищата преди официалните лица?... Но в единадесет и половина вече бе невъзможно да удържи положението: даде заповед на подчинените си да отбраняват поне запазените места и позволи да отворят терасата и арената. Човешката вълна нахлу мигновено. Това все още беше безличната тълпа, обикновените хора; но полека-лека почнаха да пристигат и важните личности — елегантни господа и дами, пред чиито коли се отдръпваше

другата тълпа, останала във външния двор. В игрището Балдасаре посочваше на дамите техните места и току се обръщаше към другарите си: „Кажете на музикантите да дойдат да заемат местата си!... Няма да има музика, когато пристига кандидатът!“ Ама тия говеда непрекъснато правеха всичко наопаки! Но след като си дра гърлото цял час, пак не можа да докара музикантите и затова изтича да ги повика сам.

— Какво правите тук! Вашето място не е тук! Елате вътре!...

Той вече не беше майордом, но не можеше да търпи безредието. Ама нали някой си от комитета бил казал, че трябва да засвирят още щом принцът се зададе? Тогава той кипна:

— Посрещането трябва да стане в игрището, не на двора! Мене ли ще учите?...

И постави музикантите на съответното място, като им заповяда:

— Кралският марш и Химнърг на Гарибалди!...

Сега игрището предлагаше наистина необикновено зрелище: арената беше море от глави, редиците столове бяха сбити, правостоящите зрители — наблъскани като сардели; на терасата имаше пъстроцветна тълпа, над която бяха разцъфнали чадърчетата на множество дами, неуспели да намерят място долу. Но най-разкошен вид имаха портиците: там се бе струпало най-отбраното общество; дамите бяха застанали в първата редица, а зад тях — мъжете, и наоколо се носеше бръмчене като от кошер: изящни клюки, предсказания за изхода на изборите, политически препирни и най-вече нетърпеливи възклицания и тук-там призивни ръкопляскания като в театър, които караха всички да извържат глава и да вадят часовниците си. Вече биеше дванадесет часът, голямата камбана на „Сан Никола“ отмерваше първите удари, когато отдалече долетя глуха врява: „Тук е, тук е... пристига... Готово!“ Сега вече се чуха отчетливо възгласи: „Да живее Франкаланца!... Да живее нашият депутат!...“ и бурни аплодисменти, които се засилваха, отекваха в коридорите, разлюляваха стъклата, събуждаха всички спотаени звуци на манастира. Зрителите в игрището бяха станали прави, източили шии и вперили поглед във входната арка. Когато се появиха първите знамена, екнаха началните звуци на „Кралския марш“, подет едновременно от трите музика, и в обширния двор избухна оглушителен рев, истински ураган от

аплодисменти, възгласи „да живее“ и неясни викове, които отекнаха бурно сред другата тълпа, заобиколила кандидата.

Оглушен, заслепен, зашеметен от зрелището, Консалво пристъпваше блед като платно и кимаше леко в знак на благодарност. След него нахлуваха нови потоци на арената, по терасите, в портиките, като изблъскваха дошлите по-рано; и все пак хиляди ръце ръкопляскаха, размахваха кърпички и шапки; изправени на столовете, дамите поздравяваха с ветрила и чадърчета и образуваха живописни групи на тъмния фон на огромната мъжка тълпа; овациите не стихваха, при репризите на марша виковете стигаха до остри писъци, ръкоплясканията се сипеха като жестока градушка по керемиди. Тук-там малки групи противници или неутрални стояха мълчаливи, но отгоре изглеждаше като че цялото това мнозинство имаше само една уста, за да реве, само две ръце, за да ръкопляска.

— Една... две... две и половина... три минути — брояха някои с часовници в ръка; виждаха се хора с просълзени от вълнение очи; мнозина прегракнаха и уморили се да развяват кърпичките си, почнаха да ги връзват на зачервените си потни вратове.

— Стига... стига — казваше Консалво с чувство на истински страх пред това ревящо море.

А Балдасаре, който не можеше да пробие живата стена, притиснала го отзад, отдалече правеше отчаяни знаци на музиката; най-сетне музикантите разбраха, музиката спря, аплодисментите и виковете затихнаха; но докато председателят на комитета излизаше на балюстрадата, за да представи кандидата, отведнъж гръмнаха звуците на „Гарибалдийският химн“, нова тръпка премина през тълпата, ликуването почна отново... Надвил уплахата от първия миг, сега Консалво благодареше по-смело наляво и надясно и се усмихваше уверен в себе си, с преливащо от горда вяра сърце. Музиката пак спря, тълпата се укроти, опрените на колоните на портиката знамена допълниха декорацията; президиумът, журналистите и стенографите заеха местата си около масите, секретарите извадиха от папките своите листове. Един от тях стана прав и сред тържествената тишина с писклив глас взе да чете поменика на привържениците. Но хората се отегчаваха, думите чезнеха сред глух ропот. Една група студенти шегобийци спореха оживено дали кандидатът ще почне с аристократичното *господа* или с републиканското *граждани*.

— Да се обзаложим ли, че ще каже *господа граждани*? — обади се един от тях.

Но ентузиастите хвърляха строги погледи на скептиците, заставяха ги да млъкнат. Най-сетне поменикът свърши. Извърнат настрана, сложил ръка върху плюша на перилата, Консалво чакаше. При дадения знак от председателя той се обърна към публиката:

— Съграждани!... Ако моите любезни доброжелатели са ви накарали да повярвате, че притежавам ораторски способности, и са ви събрали тук с обещанието да чуете една истинска реч, съжалявам, че ще трябва да ви разочаровам... — Ясният му твърд и уверен глас се чуваше навред, стигаше и до най-отдалечените ъгли, макар и по-слаб, но звънлив. — Съграждани, заявявам ви, че не мога, че не съм в състояние да говоря, защото в този момент душата ми е развълнувана от толкова много впечатления, чувства и желания. (Стенографите отбелязаха: отлично!) Чувствувам, че до дълбока старост не ще се изтрие от паметта ми споменът за този неописуем момент, за тази огромна вълна на симпатия, която ме окръжава, която ми вдъхва смелост, която ме стопля и възпламенява сърцето ми и на която аз отвърщам със същата крепка и дълбока искреност. (*Продължителни ръкопляскания.*) Но тази благодарност е недостатъчна, за да ви се издължа, затова едва ли би стигнал целият мой живот, посветен в служба на вас. (*Аплодисменти.*) Съграждани!... Вие желаете да чуете програмата на тоя, който моли за честта да получи вашите избирателни гласове; по липса на други достойнства моята програма се отличава с едно-единствено достойнство — краткост; тя съдържа само три думи; свобода, прогрес, демокрация... (*Бурни и възторжени ръкопляскания.*) Душата ми се изпълва с благоговейно доволство, като чувам, че вие, свободни граждани, възнаграждавате с аплодисменти не мен, а тия свети думи, тук, сред тези стари стени, които едно време бяха цитадела на леността, на привилегиите, на богословския обскурантизъм... (*взрив от единодушни бурни одобрения*) тук, сред тези стени, някога гнездо на невежествеността, а днес мощен фар, разпръскващ светлината на победната човешка мисъл! (*Нови бурни аплодисменти, гласът на оратора е заглушен за няколко минути.*) Съграждани, моята вяра в тези велики човешки идеали не е нова, не датира от тези дни, когато всички се хвалят с нея така, както галантните господа хвалят прелестите на желаната жена... (*смях*) заявявайки, че не търсят

никакви облаги... (нов смях) а са доволни да въздишат за нея само отдалече... (Всеобщ смях.) Моятя вяра датира от зората на моя живот, когато класовите предразсъдъци, които опознах и не съжалявам, че съм опознал, защото сега съм по-добре подготвен да се боря с тях... (Отлично!) пожелаха да ме затворят тук, между тези стени. Позволете ми да ви разкажа един анекдот от ония далечни дни. Беше времето, когато Гарибалди, Освободителят, шестуваше победоносно от единия до другия край на бурбонското владение, за да го превърне в свободна провинция на освободеното италианско отечество... (Браво, добре!) Тогава аз бях дете и в моето неопитно и неосведено съзнание името на Гарибалди звучеше като име на неустрашим воин, непознаващ други закони освен суровите жестоки закони на войната. Един ден се разнесе слух, че Гарибалди е пред вратите на нашия град; отците бенедиктинци се подготвиха да го приемат... тъй като не можеха да го бутнат в пъкъла с неговите червени дяволи... (Смях.) И аз почти се боях да погледна в лицето този талантлив военачалник, като че ли щеше да ме изпепели само с поглед. Един ден моите другари ми посочиха Героя на два свята. Тогава видях този рус апостол на свободата зает... знаете ли с каква дейност? Да разсажда розите в нашата градина! От този ден аз открих това огромно и щедро сърце, в което се съчетаваха лъвска сила и нежно благородство... (залп от аплодисменти) открих човека, който, след като бе покорил цяло кралство, трябваше да се примири като Цинцинат да обработва свещената земя, където днес витае неговият възвишен дух; който с право бе наречен „Рицар на човечността“...

Разрази се такъв ураган от аплодисменти и викове, че стенографите престанаха да пишат. Всички ревяха; „Да живее Франкаланца!... Да живее Гарибалди!... Да живее нашият депутат!...“ и думите на принца се губеха в общата врява, виждаше се само устата му, която се отваряше и затваряше, сякаш дъвчеше, и ръката му, която махаше, за да завърши анекдота, в който Меноти Гарибалди бе заместен от баща му, покойният братовчед — от принца.

— Тишина! Още говори!... Да живее Гарибалди!... Да живее младият принц!...

Той извади кърпичката си от джоба, развя я и извика:

— Да живее Гарибалди! Да живее Героят на два свята! — И докато чакаше да настъпи тишина, изтри оросеното си с пот чело.

— Съграждани — поде отново, когато се укротиха, — аз съм млад, животът може да ме научи на едни неща и да ми докаже измамността на други, може да придобия онзи опит, оная зрелост, която навярно още не притежавам; но каквито и да са изпитанията и превратностите, които бъдещето ще ми поднесе, едно нещо мога да потвърдя още отсега, защото съм сигурен, че въпреки годините и изненадите на съдбата, няма да изчезне: моята вяра в демокрацията!... (*Залп от ръкопляскания.*) Тази вяра ми е свидна така, както на пълководеца е свидно знамето, извоювано в битката... (*Възторжени аплодисменти.*) На алпиеца, който прекарва целия си живот сред планинските върхове, величествената гледка не говори нищо или съвсем малко; но когато алпинистът, тръгнал от равнината и покорил постепенно непристъпния горд връх, съзерцава заслужения хоризонт, сърцето му прелива от радост, от заслужена гордост. (*Общи и продължителни овации.*) Граждани! Аз не искам да смуцавам тържествеността на това събрание, излагайки пред вас дребнавите спорове, в които се задъхват дребните души; но вие знаете, че ми бе отправено едно обвинение; вие знаете, че бях наречен... аристократ... — Стенографите не знаеха какво да отбележат: *вълнение*, *мълчание* или *жестикулации*; а ораторът вече продължаваше: — Това обвинение се основава на моя произход. Аз не съм отговорен за моя произход... (*Не! Не!*) нито вие за вашия, нито който и да било за неговия, като се има пред вид, че когато идваме на този свят, не искат нашето мнение... (*Шумен смях.*) Аз съм отговорен за моя живот; а целият ми досегашен живот е бил посветен на една дейност за освобождаване: освобождаване от социалните и политически предразсъдъци, освобождаване нравствено и интелектуално; и нищо не можа да спре тази моя дейност — нито леките съблазни, нито ироничните подигравки, нито клеветническите подозрения; нито дори още по-жестоката за мен опозиция, срещната в самото семейно огнище... (*Добре! Браво! Аплодисменти.*) Вие виждате, че аз вече не мога да се отрека от тази вяра; и колкото повече ми струва, толкова по-свидна и скъпа ми е тя... (*Избухват шумни и продължителни ръкопляскания. Възгласи: „Да живее Франкаланца!... Да живее демокрацията!... Да живее свободата!...“ Ораторът е принуден да замълчи за няколко минути.*)

Радост и възторг изпълваха душата на всеки: на приятелите, които виждаха победата обезпечена, на противниците, които признаваха неговото умение, на простите хорица, които не разбираха, но възкликваха: „Повече от адвокат! Къде ти адвокат, кадърен да говори тъй!“ А дамите, безкрайно развълнувани, се любуваха като в театър и си разменяха забележки за изкуството и фигурата на принца, сякаш той беше актьор на сцена.

— Но вие, съграждани — поде отново той, — може би смятате, че след като тази вяра почива върху цяла една програма, е необходимо всеки законодател да набележи точната линия на своето поведение относно всички отделни въпроси, отразяващи политическата ориентация, организацията на обществената администрация, икономическата система и така нататък. Следователно позволете ми да ви изложа моите разбирания по този въпрос. След разтурянето на старите парламентарни партии, нови все още не са се очертали. Затова аз пожелавам да се сформира такава и ще следвам съдбините на оная партия, която ще ни осигури свобода и вътрешен ред, мир и авторитет пред външния свят (*отлично, аплодисменти*), на оная партия, която ще осъществи всички законни реформи, като запази всички традиции (*браво, добре!*), на оная партия, която ще намали неразумните разходи и ще увеличи щедро плодотворните (*силни аплодисменти*), на оная партия, която няма да се стреми да напълни държавните каси, като изпразни джобовете на отделните граждани (*всеобщ смях, ръкопляскания*), на оная партия, която ще закриля църквата, що се отнася до нейната духовна власт, и ще я възпира като елемент за междуособици (*одобрения*), изобщо на оная партия, която ще осигури по най-справедлив начин, по най-прав път и за най-кратко време благоденствието, величието, мощта на голямото общо отечество (*всеобщи аплодисменти*).

Всъщност при тези думи аплодисментите не бяха всеобщи и дори някое и друго покашляне откъм ъглите накара мнозина да извърнат глава. Ораторът обаче продължаваше:

— Вие ще ми възразите, че тази програма е много обширна и еkleктична; защото според една поговорка не е възможно да имаш и пълна бъчва, и пияна булка (*смях*). Пълната бъчва, от която не може да се източи опияняващото питие, би представлявала безполезно богатство и тогава е все едно дали ще съдържа вода или каквато и да

било друга течност; а колкото до това да имаш и пияна булка, наистина би било прекалена благодат. Обръщам се към всички съпрузи. (*Избухва бурен смях, силни и многократни ръкопляскания.*) От бъчвата трябва да се източи толкова вино, колкото е необходимо да утоли жаждата, да развесели духа. Французите казват: Si jeunesse savait! Si vieillesse rouvrait^[1]! Това, което е невъзможно в живота на един отделен човек, не само е възможно, но и необходимо в колективния живот на народите. Законодателят трябва да притежава дръзновението на младостта, съчетано с мъдростта на старостта; законът трябва да държи сметка за всички интереси, за всички вярвания, за всички стремежи, за да ги съчетае и слее в едно: той неизбежно се осланя на опита от миналото, но не бива и не може да подрязва крилата на бъдещето! (*Овации.*) Впрочем нашите институции, които посредством едно разумно равновесие между двете камари на Парламента и изпълнителната власт дават възможност да постигнем върховното разбирателство, са на завидна висота. Като всичко човешко обаче тези институции не са съвършени, но подлежат на усъвършенствуване и именно на това дело за тяхното непрекъснато подобряване аз ще посветя всичките си сили, тъй като съм освободен от всякакъв страх и фетишизъм. Конституцията може и трябва да бъде подобрена. Всички разбират, че това е необходимо: като се почне от народа, който изисква своя пълен суверенитет, и се стигне до краля, чиято върховна власт произтича от народа. (*Одобрения.*) За наше щастие днес в Италия народ и крал са едно цяло (*аплодисменти*) и демократичната монархия на Савойската династия оправдава и утвърждава демократично-монархичните чувства на италианците (*отлично!*). Докато на трона седят лоялни принцове и почтени крале, не е възможно да има разногласие и нашето благоденствие е сигурно! (*Избухват продължителни аплодисменти, възгласи: „Да живее кралят!... Да живее Италия!“... Гласът на оратора е заглушен от ръкоплясканията.*) Но тъй като суверенитетът на народа и благосъстоянието на трудовите класи трябва да бъдат основна цел на законодателите, не е възможно да се постигне тази цел, ако в Камарата не влязат най-законните, най-преките представители на народа. Прочее позволете ми да пожелаая да бъдат избрани множество работнически кандидати. Мнозина се борят срещу работническите кандидатури, като се опират на един английски девиз, който гласи: the right man in the

right place^[2]. Но те забравят, че този цитат е нож с две остриета и че тогава, когато Парламентът ще трябва да се занимава с работническите проблеми, the right men in the right places^[3] ще бъдат именно гражданите работници (*добре, браво!*). Веднъж един перукер седнал да критикува и знаменитият Волтер, раздразнен от неговата самонадеяност, му казал: „Майстор Андреа, я по-добре си гледайте перуките!“ (Смях.) Но ако е трябвало да се правят перуки, и Волтер би пожелал да каже своето мнение, майстор Андреа би могъл да отговори на знаменития поет: „Господин Волтер, я по-добре си гледайте трагедиите!“ (Бурен смях, продължителни аплодисменти.) Съграждани, трябва да признаем открито, че в този момент социалният проблем е най-належащият. Нещо ново ли е той? Разбира се, не. Да се върнем малко назад в историята...

— Сега я наредихме! Има да чакаме! — измърмориха тук-там противниците, студентите; но сърдити гласове ги срязаха: „Тишина!“

През това време ораторът, започнал от Адам и Ева и от Каин и Авел, препускаше през Вавилония, Египет, Гърция и Рим, прескачаше смело Средновековието, впускайки се в Осемдесет и девета година и накрая се спря на принц Бисмарк и на научния социализъм. Вниманието на публиката започна да отслабва; все пак мнозина се мъчеха да го следват в това лудешко препускане.

— Следователно, трябва ли държавата да бъде въплъщение на божественото провидение? (Смях.) Там, където държавата не може да стигне, трябва да помогне личната инициатива — трейдюниони, арбитри, кооперативи, свобода на стачките. Но разрешава ли се по този начин социалният въпрос? Не, необходимо е друго!

Някои дами се прозяваха зад ветрилото си, хората, свикнали да обядват в един часа, се измъкваха. Най-сетне, след като заяви, че социалните проблеми са „гордиеви възли, които никакъв меч не бива да сече, а могат да бъдат разрешени чрез задълбочено проучване и търпеливо усърдие“, ораторът мина към външната политика:

— Редът в Европа, няма защо да крием, преживява още тревогите от Свещения съюз. Германското единство трябва да удовлетвори италианците, но панславизмът е може би едно нелишено от опасности явление. Аз мисля, че се доближаваше до истината принц Метерних, когато казваше... Все пак не убягна от острия поглед на граф Кавур... Сигурно е, че схващането на знаменития Пит... —

Изреждаше всички минали и настоящи държавници, намесваше Макиавели, Гладстон, Кампанела, Маколи, Бейкън. — Каква е историческата мисия на Англия? — питаше се ораторът. — Обаче ако Испания се вслуша в гласа на кръвта?... Всичко това идва от предателството на Тунис! Не, това не беше Франция от Маджента и Солферино; това беше Франция на Брен и Шарл Осми! — Аудиторията се поразмърда: стенографите отбелязаха — *големи аплодисменти*. Но той каза, че един ден расовите противоречия ще се разрешат и тогава ще възникнат Съединените европейски щати. — Обаче, както много хубаво каза Камило Бенсо Кавур, мирът трябва да се търси във верните съюзи и в силните батальони (*отлично*). Сега кипи борба между привържениците на големите кораби и привържениците на малките: аз мисля, че в съвременната морска война са необходими и едните, и другите. Гай Дуилий разби картагенската флота, сменяйки морската битка със сухоземна (*Браво! Аплодисменти*.) Така, в един недалечен ден, когато си възвърнем нашите естествени граници (*бурни аплодисменти*), когато се обединят в едно всички хора, говорещи езика на Данте (*взрив от аплодисменти*), когато установим нашите колонии в Африка, а може би и в Океания (*отлично!*), ние ще възродим Римската империя! (*Овации*.)

Веднага след това мина към въпроса за финансите.

— „Въздишки, ридания и горки бедни...^[4]“ (*Смях*.) — Но бедите не били непоправими. — От родолюбие не бива да се сравняваме със Съединените американски щати... — Преди всичко необходимо било да се промени данъчната система. — Пол Лъороа Болийо казва... Според мнението на знаменития Смит... — Цитати и цифри се трупаха в надпревара. Вече малцина следяха тези измишльотини, други си отиваха, дамите се прозяваха открито. — Сега да преминем към търговските договори... Да разгледаме управлението на земеделските сдружения...

При всяко оповестяване на нова тема отегчените слушатели се измъкваха на групички: „Превъзходна реч, но много продължи...“ Излизащите принуждаваха тълпата да се отдръпне, верните привърженици отсичаха заповеднически: „Тишина!“, а Балдасаре не можеше да се успокои, като виждаше колко невъзпитана бе публиката.

— Управление на справедливостта... Справедливост в управлението. Да се децентрализира, като се централизира, да се

централизира, като се децентрализира... — Що се отнася до търговския флот, системата за възнаграждаване не била лишена от недостатъци. — После реформата на пощите и телеграфите, наредбата за телефоните; не бива да забравяме и хидрата на бюрокрацията...

Сега на арената, в портиките и най-вече на терасата, където слънцето изгаряше главите на хората, се виждаха големи празни пространства.

— Та това не е предизборна реч-програма, а реч на министър! — хилеха се злобно някои.

Аудиторията бе смазана от тежестта на тази ерудиция, на тези монотонни номенклатури; ярката слънчева светлина и манастирската тишина хипнотизираха хората; председателят на митинга, надвит от съня, бавно клюмаше; но щом кандидатът извисеше глас, той вдигаше глава и се оглеждаше слисан; музикантите се прозяваха, умирайки от глад. От време на време Балдасаре даваше сигнал за аплодисменти, насърчаваше преданите, които също бяха клюмнали и сломени, и се отчайваше, като виждаше, че толкова хубави неща, казани от оратора, минаваха незабелязани. А принцът говореше от час и половина, беше плувнал в пот, гласът му бе прегракнал, дясната му ръка бе отмаляла от непрекъснатото ръкомахане и вече отказваше да изпълнява службата си. Въпреки умората си, въпреки умората и на публиката той продължаваше, решен да стигне докрай, за да се каже, че е говорил два часа без прекъсване. Изведнъж няколко стола, прекатурени от ония, които бягаха, изтракаха силно. Всички се обърнаха изплашени да не би да е станал някакъв неприятен инцидент, някакво сбиване; ораторът се принуди да замълчи за малко. Когато почна отново, гласът му излезе от гърлото слаб и дрезгав; вече изнемогваше, но беше стигнал до заключителната част.

— За такива и подобни реформи аз копнея; все пак смятам, че не бива да злоупотребявам с вашето търпение. — Облекчителни въздишки се изтръгнаха от стегнатите гърди. — Съграждани! Ако вие ме изпратите в Камарата, аз ще се посветя изцяло на осъществяването на тази програма (*Добре! Браво!*) Не си въобразявам, че съм непогрешим, защото не съм пророк, нито син на пророк (*смях*): затова ще приема с радост, дори още отсега подканям моите съграждани да ми подкажат ония идеи, ония предложения, ония инициативи, които смятат за правилни и плодотворни (*отлично*). Нека нашият девиз бъде:

Fi at lux!^[5] (*Аплодисменти.*) Светлина на наука, на култура, на непрекъснат прогрес (*залп от аплодисменти*). Нека грижата за отечеството стои над всичко в нашите сърца (*одобрения*). Нашето отечество е тази Италия, която мисълта на Данте прозря и която нашите бащи ни завещаха с цената на своята кръв (*нестихващи аплодисменти*). Нашето отечество е и този благословен от слънцето остров, където бе люлката на „сладкия нов стил“ и откъдето са възникнали най-славните инициативи (*нови аплодисменти*). Най-сетне нашето отечество е този свиден и красив град, където ние всички образуваме едно общо семейство (*акламации*). Казват, че депутатите представляват нацията, а не отделните колегии. Но какво друго са националните интереси, ако не сбор от локални интереси? (*Отлично, аплодисменти*). Следователно, ако се насоча към проучване на големите проблеми на общата политика, смятам, че мога да ви обещавам, че ще вземам присърце, като свои лични, всички работи, засягащи Сицилия, тази колегия, моя роден град и всички мои съграждани (*бурни акламации*). Благодаря ви за снизхождението, с което ме изслушахте, аз завършвам, като ви приканвам да извикаме трикратно „да живее“. Да живее Италия! (*Залп от аплодисменти, възгласи: „Да живее Италия“*) Да живее кралят! (*Всеобща бурна ръкопляскания.*) Да живее свободата! (*Цялата публика, станала на крака, аплодира и акламира. Развяват се кърпички, чуват се възгласи: „Да живее Франкаланца! Да живее нашият депутат!“* *Председателят прегръща оратора. Всеобщо вълнение, неописуем ентусиазъм.*)

Изтощен, съсипан, грохнал от усилията си на комедиант, Консалво не можеше да издържи повече: от два часа говореше, от два часа размиваше публиката като комик, затрогваше я като трагик, дереше се като шарлатанин, който гледа да си продаде помадата. И докато маршът, гръмнал по нареждане на Балдасаре, повдигаше ентусиазма, в групата на студентите шегобийци подхвърляха:

— След като говори толкова време, можете ли да ми повторите какво каза?

През последните дни тревогата на Консалво се превърна в силна треска. Успехът неминуемо щеше да дойде, но той искаше да бъде пръв. Негов комитет вече беше целият град, цялата избирателна

колегия — избиратели и неизбиратели. Афишите с надписи: *Гласувайте за принц ди Франкаланца! Изберете Консалво Уседа ди Франкаланца! Кандидат в първа избирателна колегия е принц Консалво ди Франкаланца* увеличаваха размерите си, превърнали се бяха в цели хартиени чаршафи с една педя букви; и сякаш самите стени крещяха неговото име... Пръв! Пръв! Той искаше да бъде пръв!...

Вечерта преди изборите в двореца беше истинска лудница — всички питаха: „Принцът?... Къде е принцът?“, но домашните му отговаряха, че отишъл при чичо си дука, който не бил добре. Въпреки това работата напредваше живо, сякаш той беше там. Бяха дошли представителите на Джардона и Лизи, за да уточнят състава на избирателните бюра; междувременно ония, които трябваше да наблюдават селските секции, се готвеха да заминат. Принцът пристигна към полунощ. Съвещанието продължи до два часа, когато потеглиха първите файтони за най-отдалечените секции.

А на другия ден, след като бяха съставени бюрата и започна гласуването, заедно с новината за победата на принца — защото хиляди избиратели гласуваха за него, идваха нарочно от летовищата, влачеха ги до урните на столове, ако не можеха да вървят — между привържениците на Лизи се понесе слух, отначало тихо, после все по-високо: „Измяна, измяна!“ Те твърдяха, че късно вечерта принцът се бил споразумял с Ваца; някои дори доуточняваха: „Ние го видяхме, като влизаше в дома на адвоката, към единадесет часа...“ и твърдяха, че там било извършено предателството, споразумението с клерикалите, изоставянето на Лизи, а може би и на Джардона. „Как? Кога? Кого баламосвате? Принцът е бил в дома на дука и не е мърдал оттам!...“ — отговаряха неговите привърженици, ликуващи, че победата е осигурена.

Привечер в двореца пристигнаха първите телеграми от провинциалните секции; но там не всички резултати бяха еднакво благоприятни: мнозинството от гласовете бяха за местните кандидати; при първото преброяване мястото на принца се колебаеше между второ и трето. Блед като платно, Консалво беше крайно разтревожен. Но с получаването на резултатите от градските секции положението му се заздравяваше; вече не се говореше за трето място; той и Ваца бяха между първо и второ място. Когато пристигнаха последните телеграми

и последните пратеници с окончателните цифри, нямаше вече никакво съмнение: той беше на първо място с 6043 гласа; след него — Ваца с 5989 гласа; после Джардона — с 4914; радикалът Марчено, с 3309 гласа, отпаднаше; Лизи, с по-малко от 3000 гласа, бе провален; между останалите имаше разлика от по 1000 гласа — с 2000, с 1000. Джуленте имаше едва 700!

Беше късна нощ, но дворецът Франкаланца бе ярко осветен, всички прозорци блестяха. Безкрайна тълпа се точеше да поднесе поздравления на „първия избраник на народа“; по стълбището — глъч и врява, в салоните не можеше да се диша. Сияещ, Консалво се провираше сред навалищата и в безумната си радост от величественния триумф стискаше крепко всички ръце, прегръщаше всички хора, като по чудо оздравял напълно от манията за изолиране. А когато едно голямо факелно шествие, една внушителна манифестация с музика и знамена дойде да го приветствува бурно, той излезе на балкона и като трибун посрещна тълпата с реч, задоволи отново нейното любопитство.

Цели три дни вълнението в града не стихна: всяка вечер се подновяваше манифестацията, вместо да спадне, ентусиазмът растеше. Сред простолудието произведе фурор една песничка по мелодията на „Майстор Рафаеле“:

*Да живее принца,
дето черпи с вино всинца;
да живее Франкаланца,
дето храни шкембеланци.*

Тълпи пияни крещяха още по-големи безсмислици: „Да живее Виктор Емануил! Да живее революцията! Да живее негово светейшество!...“ Цели три дни дворецът бе окупиран от хората, които идваха да поднасят поздравления — безкрайна процесия от десет часа заран до среднощ само с два часа почивка — за закуска и за обед. От скромност Консалво се опитваше да заговори за общите резултати, за „отличния експеримент“, проведен от новия закон, за здравия разум, който италианците бяха проявили; но не го оставяха да се изкаже, говореха му само за него, за неговата гръмка, заслужена победа.

На четвъртия ден излезе по улиците. Ръката му се откачи да се ръкува и да сваля шапка. Радостта се четеше по лицето му, прозираше във всеки негов жест, от всяка дума, макар че той се стараеше да я сдържа. Отегчен от хората, за да се наслаждава по друг начин на триумфа си, намисли да прави посещения на роднините. Започна от дука, който наистина беше зле след осемдесет години интриги и хитрини.

— Доволен ли сте от резултатите, ваше превъзходителство? — запита го. Консалво.

Макар и да бе препоръчал на всички племенника си, за да остане властта в семейството, старецът все пак не можеше да се отърси от своята дълбока завист към новата звезда, която изгряваше, докато той не само бе залязъл политически, но и чувствуваше, че има още малко живот.

— Чух... добре — измърмори сухо той.

— Видяхте ли, че и в останалата част на Италия всичко мина отлично? Мислеха, че светът ще загине, а радикалите са шепа хора. И десницата спечели...

Гледаше да се подмаже малко на чичото, от когото сега очакваше наследство. В Рим щяха да му трябват пари, много пари; колкото е по-богат, толкова по-бързо ще завоюва своето място в столицата. И не се обезпокои от студенината, която дукът прояви към него: на кого ще остави той състоянието си, ако не на наследника на името Уседа? На синовете на Тереза ли?

Като излезе от дома на чичото, запъти се към сестра си. Макар и да й дължеше благодарност за нейната щедрост след смъртта на баща им, още не можеше да й прости, че отказа да му помогне в предизборната борба; затова сега искаше да й покаже, че и сам бе успял да победи. Но Тереза не беше в къщи. Портиерът му каза, че дукесата-снаха излязла с пътническия фойтон заедно с монсеньор викария. Все пак той се качи горе и завари старата дукеса с отец Джентиле.

— Тереза отиде в Белпасо да види Рабинята божия... нали знаеш, онова селянче, дето прави чудеса... Негово преосвещенство епископът не е разрешил на никого да ходи там, само за сестра ти направи изключение...

— Светостта на дукесата обяснява и оправдава това изключение — каза унило отецът езуит.

Консалво сметна, че трябва да сведе глава в знак на благодарност, сякаш това ласкателство е отправено към самия него.

— А кога ще се върне?

— Сигурно довечера.

— Негово преосвещенство — продължи да обяснява отецът — благоразумно попречи на тълпата да подхранва болното си любопитство с това зрелище. Но християнските чувства, които вдъхновяват младата госпожа и я отличават от всички жени...

Разговорът, все на тази тема, продължи между езуита и дукесата. Консалво забеляза някакъв печатан лист на работната масичка, до която бе седнал, и го прочете бегло: „Formule du serment^[6]. Пред пресветата Троица, пред света Дева Мария и пред всички светци, родени или живели на земята на... в името на страните на... тук представени, и пред нашия дълбоко уважаван пастор, отец и духовен водител, аз, в качеството си на делегат, обявявам за създадена християнската провинция... под особеното покровителство на свети... В името на тази нова провинция аз признавам свободно и тържествено Исус Христос, син на живия бог, истински бог и истински човек, в светата жертва, положена на този олтар, като наш владетел и господар и като върховен водител на... В краката на Исус Христос ние поднасяме нашите богатства, нашите семейства, самите себе си, нашия живот, нашата чест, с една реч, всичко драгоценно на човешкото сърце...” Консалво стана, едва сдържайки смеха си.

— Знаеш ли, че Фердинанда не е добре — рече му дукесата.

— Какво ѝ е?

— Простуда. Но на нейната възраст всичко може да бъде сериозно. Защо не отидеш да я видиш?

Той послуша съвета ѝ. И оттам можеше да падне нещичко, някое и друго милионче. Ако беше по-хитър, щеше да подхване с добро старицата, разбира се, без да се отказва от нито една от своите амбиции. Упоритостта и непреклонността, които бе проявил и към нея, бяха глупави, достойни за един своенравен Уседа, но не и за депутата Франкаланца, за един нов човек, какъвто той искаше да бъде. Когато стигна в дома на старицата, в тая къща, където като дете бе идвал много пъти да разглежда гербовете, да слуша историите на

Вицекралете, да черпи аристократична гордост, на устните му се появи тънка усмивка. Ах, ако знаеха избирателите му!

— Как е леля? — запита той камериерката — една непозната физиономия.

— Горедолу — отговори жената, разглеждайки любопитно този непознат господин.

— Кажете й, че принцът, нейният племенник, иска да я види.

Старицата можеше и да не го приеме; той очакваше отговора й с известна тревога. Щом чу, че Консалво е отгатък, дона Фердинанда отвърна на камериерката с пресипнал от настинката глас: „Пусни го да влезе.“ Тя бе научила вече за последните позорни постъпки на племенника си: че държал реч на публично място като шарлатанин, че се отрекъл от принципите на своята каста, че славословел свободата и демокрацията, че дворецът Франкаланца бил завзет от негодниците, че Балдасаре бил допуснат на трапезата на принца, на която по-рано сервирал — Лукреция й бе разправила всичко, за да си отмъсти, да навреди на принца, да му отнеме наследството. И тогава дона Фердинанда бе почувствувала как старата й уседовска кръв кипва от възмущение, от гняв; но сега беше болна, старческият егоизъм и болестта смекчаваха възбудата й. Пък и Консалво бе дошъл да я види; значи, се прекланяше, доставяше й това удоволствие, което й бе отказвал в продължение на толкова време. И независимо от вероотстъпничеството и позорните му дела той все пак беше принц ди Франкаланца... глава на фамилията, някога неин любимец...

— Пусни го да влезе...

Той се спусна към нея загрижен, наведе се над желязното легло, което помнеше от толкова години, и попита:

— Как сте, лельо?

Тя само поклати многозначително глава.

— Тресе ли ви? Дайте да ви видя пулса... Не, имате само малко температура. Взехте ли нещо? Викахте ли лекар?

— Докторите са некадърници — отвърна кратко тя и извърна лице към стената.

— Имате право, ваше превъзходителство... съвсем малко знаят... но все пак знаят повече от нас... Защо да не се лекувате още в началото?

В отговор старицата се задави от дълбока кашлица, която завърши с жълтеникава хрчка.

— Кашляте, а не вземате нищо! Ще ви донеса едни таблетки, които наистина са чудодейни. Обещавате ли ми, че ще ги гълтате?

Дона Фердинанда пак поклати глава.

— Аз не знаех нищо, иначе щях да дойда по-рано. Преди малко, у Радали, ми казаха, че ваше превъзходителство не е добре... Знаете ли, че сестра ми днес отишла да види Рабинята божия... оная, за която разказват най-различни работи? Отишла с викария, само тя получила разрешение... Изглежда, това е особена милост... Ваше превъзходителство вярва ли във всичко това, дето се разправя?

Не получи отговор. Все пак продължи да говори, защото разбираше, че на старата навярно ѝ е приятно да слуша клюки и новини, да има край нея някой.

— Моите уважения, но аз не вярвам. Да не би това да е грях? Самият свети Тома поискал да види и да пипне, преди да повярва... и е бил светец!... Но откровено казано, това са измислици!... Сега Тереза се е запалила... Както и да е, всеки трябва да отговаря пред собствената си съвест... Ами леля Лукреция защо се заяжда с мен? Какво искаше да сторя?... Ходи да ме одумва наляво и надясно, като че ли съм най-последният човек...

Обърнала му гръб, старицата не продумваше.

— И всичко това от голяма любов към съпруга, пламнала внезапно в гърдите ѝ!... По-рано се подиграваше на постъпките на Джуленте — той не го нарече „свако“, защото знаеше, че това ще ѝ достави удоволствие, — а сега всички, които не са го подкрепили, били негодници!

Старицата пак се закашля и задиша тежко като мех. Когато се поуспокои, задъхана, но с горчиво презрение каза:

— Позорни времена!... Изроден род!

Стрелата бе отправена и към него. Консалво помълча със сведена глава, но и с подигравателна усмивка на устните, понеже старицата не можеше да го види. После поде тихо, със смирен тон:

— Може би ваше превъзходителство се сърди и на мен... Ако съм сторил нещо, което ви е неприятно, прощавайте... Но съвестта ми е чиста... Ваше превъзходителство не може да съжاليا, че човек от нейния род е отново сред първенците на страната... Може би ви

огорчава средството, с което е постигнат този резултат... Повярвайте ми, това огорчава повече мен, отколкото вас... Но ние не избираме времето, в което идваме на този свят; намираме го такова, каквото е, и трябва да го приемем. Впрочем, ако е вярно, че днес се живее не много добре, да не би преди да се е живяло чудесно?

Нито думица в отговор.

— Ваше превъзходителство смята нашата епоха за позорна и аз не искам да ви убеждавам, че всичко върви по мед и масло; вярно е обаче, че много пъти миналото изглежда хубаво само защото е минало... Важното е да не се оставяме да ни сразят... Спомням си, че в шестдесет и първа година, когато чичо бе избран за депутат за първи път, моят баща ми каза: „Виждаш ли? Когато е имало вицецрале, Уседа са били вицецрале; сега, когато имаме депутати, чичо седи в парламента.“ Ваше превъзходителство знае, че аз не се разбирах много с блаженопочившия; но тогава той каза нещо, което ми се стори и ми се струва много вярно... Едно време властта на нашата фамилия е идвала от краля; сега идва от народа... Разликата е по-скоро формална, отколкото действителна... Разбира се, не е приятно да зависиш от тая сган; но и мнозина от ония властелини не са били цвете за мирисане. По-трудно е да спечелиш и да запазиш благоразположението на един-единствен човек, който държи в ръцете си юздите на света и се смята облечен в божествена власт и превръща всеки свой каприз в закон, отколкото на човешкото стадо, наистина многобройно, но сервилно по природа... А освен това, освен това промяната е повече привидна, отколкото реална. И някогашните вицецрале също е трябвало да предразполагат към себе си тълпата; в противен случай в Мадрид са отивали пратеници да се оплакват, да искат от двореца тяхното отзоваване... та дори и главата им!... Навярно са ви казали, че днес едно избиране струва пари; но спомняте ли си какво пише Муньос за вицецраля Лопес Хименес, който бил принуден да предложи тридесет хиляди скуди на крал Фердинанд, за да остане на мястото си... и загубил парите! Всъщност прав е Соломон, като казва, че няма нищо ново под слънцето! Всички се оплакват от днешната корупция и нямат доверие в избирателната система, защото гласовете се купуват. Но знаете ли, ваше превъзходителство, какво разказва Светоний, знаменит древен писател? Разказва, че в дните на комициите Август раздавал по

хиляда сестерции на глава на трибите, към които се числял, за да не вземат нищо от кандидатите!

Той казваше всичко това и заради самия себе си, за да се убеди в правотата на собствените си възгледи; но понеже старицата не помръдваше, помисли, че е задрямала и че той говори на стената. Затова се надигна да я види: дон Фердинанда бе ококорила очи. Разхождайки се из стаята, той продължи:

— Историята е едно монотонно повторение: хората са били, са и ще бъдат винаги едни и същи. Външните условия се менят; разбира се, между оная почти още феодална Сицилия от преди шестдесета година и днешна Сицилия сякаш има огромна разлика; но тая разлика е само външна. При едно почти всеобщо гласоподаване първият избраник не е нито човек от народа, нито от буржоазията, нито демократ: това съм аз, защото се казвам принц ди Франкаланца. Престижът на аристокрацията не е залязъл и не може да залезе. Сега, когато всички говорят за демокрация, знаете ли коя е най-търсената книга в библиотеката на Университета, където ходя понякога да чета? *Сикулски херолд* на чичо дон Еудженио, царство му небесно! През толкова ръце е минала, че се наложило три пъти да я подвързват наново! И помислете само: по-рано благородникът се е радвал на големи прерогативи: привилегии, неприкосновеност, освобождаване от данъци. Сега, след като всичко това е премахнато, след като благородничеството е само нещо чисто отвлечено и все пак всички го търсят, не значи ли това, че неговата стойност и неговият престиж са нарасли?... В политиката ваше превъзходителство остана вярна на Бурбоните, смятайки ги за законни владетели, и това ваше чувство, разбира се, заслужава дълбоко уважение... Но откъде идва тяхното законно право? От факта, че са били на трона повече от сто години... Следователно след осемдесет години ваше превъзходителство ще признае като законни владетели и Савойската династия... Разбира се, абсолютната монархия защитаваше по-добре интересите на нашата каста; но една по-голяма сила, една неудържима стихия я помете... Трябва ли да се оставим и ние да ни стъпят на шията? Струва ми се, че наш дълг е да се възползуваме от новите закони, а не да ги презираме!...

Ликуващ от скорошната победа, обзет от ораторска страст, за да се оправдае в собствените си очи, за да спечели отново

благоразположението на старицата, сега той импровизираше друга реч — истинската, пълно опровержение на всичко онова, което бе казал пред тълпата; и старицата го слушаше, без да кашля, покорена от красноречието на племенника си, развеселена и почти омаяна от тази патетична театрална декламация.

— Спомняте ли си, ваше превъзходителство, как четяхме Муньос — продължаваше Консалво. — Е добре, да си представим, че този историк е още жив и иска да допълни своя *Родословен театър*, поточно главата *Фамилия Уседа*. Какво би писал? Ще пише горе-долу така „Дон Гаспаре Уседа бе издигнат на високи държавни служби при тази промяна в нашето кралство, което премина от крал дон Франческо Втори Бурбонски в ръцете на крал дон Виторио Емануеле Втори Савойски. Той бе депутат в Националния парламент в Торино, Флоренция и Рим и в последно време със специална депеша бе въздигнат от крал дон Умберто на длъжност сенатор. Дон Консалво де Уседа, осми принц ди Франкаланца, заемаше длъжността кмет на своя роден град, по-сетне депутат в Парламента в Рим и впоследствие...“ — Той замълча и затвори очи: видя се вече на министерската банка в Монтечиторио. После продължи: — Това би писал Муньос, ако е жив; това ще пишат с по-други думи бъдещите историци за нашия род. Старите Уседа са били кавалери на ордена „Сан Джакомо“, сега са — на Италианската корона. Има разлика, но не по тяхна вина! И ваше превъзходителство ги смята за изродени! Извинете, но защо?

Старицата не отговори.

— Физически, да; нашата кръв е изтощена; и все пак това не пречи на мнозина от нашия род да стигнат здрави и бодри до завидната възраст на ваше превъзходителство!... В духовно отношение често пъти те са дебелоглави, особняци, своенравни, понякога... — Искаше да добави „луди“, но продължи по-нататък: — Не живеят в мир помежду си, непрекъснато се клеветят един друг. Но помислете си, ваше превъзходителство, за миналото! Спомнете си за оня Бласко Уседа, наречен на сицилийски език Шара, което на тосканско наречие ще рече Побойник; спомнете си за оня Артале Уседа, наречен Сконца, сиреч Рушител! Аз и баща ми не се разбирахме и той ме лиши от наследство; но вицекралят Хименес хвърлил в тъмница сина си и го осъдил на смърт... Виждате, ваше превъзходителство, че от известна гледна точка е добре, че времената са се променили!... Спомнете си за

изменничеството на синовете на Артале Трети; спомнете си всички раздори между роднините за конфискуваните имоти, за зестрите на дъщерите... С това не искам да оправдая всичко, което става сега. Ние сме много колебливи и в същото време много упорити. Да вземем леля Киара — най-напред беше готова по-скоро да умре, отколкото да се омъжи за маркиза, после двамата станаха една душа в две тела, а сега води жестока борба с него. Да вземем леля Лукреция, която, обратно, беше пощръкляла да се омъжи за Джуленте, после го презря като роб, а сега е едно цяло с него и стигна дотам, че води война с мене и го докара до смешния провал в изборите! От друга страна, да вземем Тереза дори. За да покаже, че е послушна дъщеря, за да я наричат светица, взе, че се омъжи за този, когото не обичаше, ускори умопомрачението и самоубийството на клетия Джованино, а сега всеки ден ходи да се моли в капелата на Блажена Химена, където гори вечно кандило за здравето на нещастния братовчед! Ами Блажена Химена какво друго е била освен една божествена инатчийка. Аз самият от деня, в който реших да променя своя начин на живот, заживях само с грижата да се подготвя за новия. Историята на нашата фамилия е пълна с такива внезапни преобразявания, с такива прояви на упорство било в доброто или в злото... Аз наистина бих забавлявал ваше превъзходителство, ако напиша цялата ни съвременна хроника в стила на древните летописци: ваше превъзходителство веднага ще признае, че преценката ви не е точна. Не, нашият род не е изроден: той си е все такъв.

[1] Ако младостта знаеше! Ако старостта можеше! (фр.) — Б.пр.

↑

[2] Всеки на своето място (англ.) — Б.пр. ↑

[3] Хората на своите места (англ.) — Б.пр. ↑

[4] Цитат от „Божествена комедия“ на Данте. „Ад“, песен III, стих 22. — Б.пр. ↑

[5] Да бъде светлина! (лат.) — Б.пр. ↑

[6] Образец за клетва (фр.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.